

P. Raghavendra
Sri ~~Chandrasekharendra~~ Varachita

SANGITA SAMAYASARA

సంగీత సమయసారము

Ancient Musical Treatise with Word for
Word Translation and Paraphrase in Telugu

Sangita Kalapravartana, Gandharva Vidya, Vaidharuti,
Ganakaladhara, Gandharva Vidyabhushana,
Sangita Lakshya Lakshana Krivela
Prof : DWARAM BHAVANARAYANA RAO

శ్రీ విశ్వానాథ విజయం
పండితసమయసారము
(ప్రతిభాద్య తాత్పర్య విహితము)

పండిత విశ్వానాథ
తాత్పర్య ద్వారం భావనారాయణ రావు

శ్రీ పిల్లవేద వివచిత

సంగీత సమయసారము

ప్రతిపద్య తాత్పర్య సహితము

సంగీత విశ్లేషార్థము

అచార్య ద్వారం భావనారాయణరావు

ప్రథమ ముద్రణ : 2004

కాగితము : 1000 ప్రతులు

వెల : రూ. 500/- US \$ 30

ప్రతులు :

1. శ్రీమతి ద్వారం వరదమ్మ భావనారాయణరావు
'శ్రీద్వారం', వెం. 17
గజెటిక్ అఫ్ఫియర్ కాలనీ, భువనగిరి
బెంగళూరు - 530 022
ఫోన్ : 0891-2543445
2. శ్రీ వేమనీ వెంకటరమణ & Dr. శ్రీమతి ద్వారం లక్ష్మి
16/9, మువరెడ్డి కాలనీ (28), శ్రీ పద్మావతీపార్క్
బెంగళూరు - 537 502
ఫోన్ : 0877-2242627

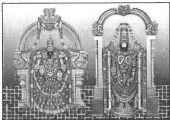
ముద్రణ :

శ్రీ లక్ష్మీనాథుని ప్రైంటింగ్ పర్స్

పబ్లికేషన్, వెంకటాచల స్టేషన్ & అండ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్

మెయిన్ రోడ్డు, తామ్రజురు-534 350

ఫోన్ : 08613-231575 ఫ్యాక్స్ : 08613-232354

శ్రీ వేంకటేశ్వర దత్తాత్రేయ కల్యాణ భవన్

ఈ గ్రంథము శ్రీశ్రీశ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము వారి
అధిక సహాయముతో ప్రచురించబడినది.

వారసుల సైవసమితులైన మోతార్పు గారు సంకీర్తనాచరి,
పద్మశ్రీ, కళాధర్మార్థ ప్రా. పాఠశాల వేంకటాద్రియ వాయువు గారికి,
ప్రస్తుత మార్గ ము అయ్య శ్రీమతి అభ్యుదయమ్మ గారికి సంతకం ప్రణామాలు.

FOREWORD

In my Foreword to Prof. Dwaram Bhava Narayana Rao's Telugu translation of the Chaturdandi Prakasika of Venkamatmakhi I wrote "The translation bears testimony not only to Prof. Rao's knowledge of music but also to his understanding of the Sanskrit language considering the fact that Venkamatmakhi's style is terse and scientific. The world of music must be grateful to him for his selfless service and should benefit by his painstaking research."

Prof. Rao's Telugu Chaturdandi Prakasika was published in June this year but the noble soul departed for his heavenly abode the very next month. It is, therefore, with a heavy heart that I am writing this Foreword to his Telugu translation of the Brhaddesi, Dattilam and Sangita Samayasaram Prof. Rao appears to have translated into Telugu several other Sanskrit treatises without any publicity even his close associates not knowing the magnificent service he was rendering to the art of music. This, again, was another characteristic trait of Prof. Rao's nature.

It was perhaps the Almighty's will that such treatises should be translated into Telugu by Prof. Rao before he shed his mortal coil. Although he is no longer with us, the translation has been made available to the music world which should benefit by it with a sense of gratitude to its author.

SANGITA SAMAYASARA

The translation into Telugu of this valuable work by Prof. Bhavanarayana Rao is another feather in his cap.

Sangita Kala Acharya
T. S. PARTHASARATHY
Fellow, Sangeet Natak Akademi &
Emeritus Fellow, Department of
Culture, Government of India

Dr. Pappu Venugopala Rao

Director (Programs)

American Institute of Indian Studies

CHENNAI-600 064

The evolution of Music in India is a fascinating story. Treatises on Music have been written from as early as 2nd Century BC. The concepts however have their origin in the Vedas, the upanishads, the epics and the Puranas. We have many Lakshana granthas in music, some ancient, some medieval and some modern.

The earliest endeavour of translating any work from Sanskrit into Telugu began with **Nannaya's** translation of **Mahabharata**. Unlike works in literature, technical books like this which deal with different aspects of music require a scholar of both Sanskrit and music to translate it.

Brevity and clarity of statement have been two great qualities that govern the very concept of writing the Lakshana granthas.

Late Sri Dwaram Bhavanarayana Rao was an excellent musician and a great musicologist with an unending thirst for knowledge.

It was his mission in life to give the world what he learnt from these books. He started this exercise of bringing out authentic translations, of some of the most important Sanskrit treatises on music into Telugu. His translation of **Chaturdandi Prakasika** stands testimony to his scholarship, his undying urge and his untiring efforts to bring translations of great musicology books.

Sri Bhavanarayana Rao took the task of one of the most commercially unproductive endeavors of translating Sanskrit books written on musicology into Telugu. It definitely shows his deep detachment from materialism and attachment to mere knowledge. So long as people respect Yekatomakhi and his **Chaturdandi Prakasika**, Dattila and his work, **Matanga** and **Brhadhesi**, **Paravadeva** and **Sangita Samayasara**, Dwaram Bhaava Narayana Rao will be remembered that long. Late Dwaram Bhavanarayana Rao carved a niche for himself in the history of music with the monumental translation of the great works.

Dr. Pappu Venugopala Rao

Dr. N. RAMANATHAN

Chairperson, School of Fine and
Performing Arts, Professor &
Head, Department of Indian Music,
University of Madras

CHENNAI - 600 006

I recall with pride and warmth my association with Late
Professor

Dwaram Bhavanarayana garu. His enthusiasm and zeal for
augmenting his knowledge of music history and theory was
admirable and he spared no efforts in sharing it with others.

It is very laudable that Professor Dwaram Bhavanarayana garu
chose ancient texts for translation into Telugu and the world of
music is once again indebted to him for this contribution. The
translation

contains the meaning for each word and also the purport of
each

verse. The family of Bhavanarayana garu needs to be
commended for the steps taken to complete the projects undertaken
by him during his lifetime. The world of music eagerly awaits the
release of other unpublished works of his.

Dr. N. Ramanathan

వ్యవస్థాపకపంచనాలు

జాత్యభ్యుదయ మోషన్ పార్టీలును సంగీత కళాపరిషత్, పబ్లిక్స్, కళాప్రభుత్వ కేంద్రాలనును, పాఠశాలలు శ్రీ మా మాడుకల్లోన దా ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడు గారి పుణ్యక్షేత్రం జన్మించి, కన్యకా గర్భ లక్షణ సంగీత శిక్షణను పొంది, సంగీతం యొక్క సమగ్ర స్వరూపాన్ని మారుత్య మహిమను యథాశక్తి భరించి, సంగీతరంగానికి తనదైన సేవలవలసింది, నాచురల్ స్ట్రోక్స్ పొందిన నా పరిశీలనలు అనాథ ద్వారం భావనాచార్యులనాథుల జన్మించిన పార్టీలును, నాకు దయపూర్వం, తెలుసుకోవ్వ వలసివచ్చింది. సంగీతరంగంలో ప్రముఖంగా పేర్కొనబడుతున్న వెంగళగ్రంథాలను ప్రతిపద్యం తాత్పర్యపూరితంగా తెలుగులో ప్రకటించాలని, అవి పేజీ వెంగళలోకానికి, భావితరాల వారికి కూడ ఎంతో ఉపయోగంగా పుండాలని నాతో చెప్పబడినారు. అలా రూపదిద్దుతున్న భావనాథ్ ప్రభువులగా 'పత్మవర్ణం' ప్రకటించి 1999 ఏప్రిల్ నెలలో మొదలు మార్చిలో అలాగే, 2010 జూన్ నెలలో ఏకాదశిని ఏకాదశి మార్చిలో ఉ ద్వారం అలాగే, ఏకాదశిలో అవిష్కరణగలవలసింది, యాదవ్యంకోసం శ్రీ ద్వారం భావనాచార్యుల నాథు గారికి అభినందనలను అందించడం కళాభిమానులందరికీ పరిచయం.

అదేకేసరి మహర్షి 2 దశాబ్దాలకాలం వ్యవసాయ, మరల ప్రాంతాలను పట్టించుకుని, వాటిని కూడ ప్రకటించి సంగీతలోకానికి అందించడం నాకు భార్యగా, శిష్యునిగా వారి కందించే పనివైన విధాన అనే ఉద్దేశ్యంతో ఈ భావనాథు ప్రకటించుకుంటున్నాను. ఈ యుక్తంలో భాగంగా శ్రీ భావనాచార్యులనాథులకు తనదే దత్తంమొని పరిశీలన 'దత్తం' భావనాచార్యుల ప్రకటించాలనే మా పరిశీలన ముమ్మడిగా గమనించి అనేకానేక మంగళా శాసనాలవలసింది, అదలించిన సర్దుదుపులు శ్రీశ్రీశ్రీ శివానందమూర్తిగారు దీర్ఘకాలంగా నా జీవిత సత్యంతో పంచకాలం వెల్లడించుకుంటున్నాను. మా శ్రీనాథు భావనాచార్యులనాథు దీర్ఘకాలం మంచి పుష్టిగలగా అభివృద్ధిపొతున్న అయిన యొక్క, కళాభిమానం ఎంతో మృదువైన అభివృద్ధిలయిన విధానాన్ని అందించడం, అందిస్తున్న కళాభిమానులు శ్రీ పి. పి. దయపూర్వం తాతగారికి ప్రణామాల.

ఈ భావనాథు భావనాథుల విధానం అందించిన మహర్షి సమయం అభ్యుదయము (పి.ఎ.ఎల్. సంస్కృత పాఠశాల, సంస్కృత పాఠశాలలు, యలమంచిలి) నా అభివృద్ధి దయపూర్వం.

కాగా, ఈ పుస్తకరచయన అమూల్యం పరిశీలించి, 'మందుమాల'ను ప్రతి ఆశీర్వాదంతోపాటు తెలిపిన శాస్త్రీయ సంగీత, పుస్తక కళావిజ్ఞులు, సంగీత కళాకార్య శ్రీమంత్రి టి.ఎస్. పార్థసారథిగారికి తా ప్రణామాలు.

శ్రీ బాపగారు ప్రాసన సంగీత గ్రంథాలన్నింటినీ ప్రకటించాలనే దృఢనిశ్చయంతో ఎంతోవి శ్రమలన్నిటనూ తా దృఢము నిరవదు ఏ గుమ్మరాల మణిమాలా ఫ్రీడ్, మరలను ఏ.కా. రామమల్లంశ్రీకి మహాభారత ఆశీర్వాదాలు.

ఈ గ్రంథాన్ని రెటర్ టైప్ పెట్టంగో చేసిన శ్రీ అప్పారావు గ్రాంట్ల తయారీ అప్పటి శ్రీ కర్కరారి, అరిపుల్లప్పవరలో, లక్కంత మందరంగా అచ్చువేసిన శ్రీలక్ష్మీ గణపతి ప్రెస్‌లో పర్చు (కొప్పుడు) శ్రీ మన్యం నాగభూషణరావు నిరవదు తా దృఢముభారత పుస్తకాలంటి.

శ్రీ మామగారు ప్రాసన ప్రతిగ్రంథాన్ని ప్రయతన చేయడంతో, శ్రీ త్వరం భావనారాయణరావు మెమోరియల్ ఫ్రంట్ త్వర ప్రకటనంతోపాటు అంగీ సంగీత శాస్త్ర కళామణి దివ్య ప్రకాశాత్మక విస్తారాలలో, ఇంకా ఈ ఫ్రంట్ తరపున అమంతుల్ని ప్రతి కార్యక్రమ విస్తారాలలో పెట్టించి విలువలన్ని విరవడం మా రెండవ అల్లుడుగారు శ్రీ శీలంకెట్టి ప్రకాశ్ (RMS), మా అమ్మాయి ఏ.కా. శీలంకెట్టి త్వరం మేళనకారణ పర్చుశ్రీలకు తా ప్రేమక ఆశీర్వాదాలు.

'సంగీత సమయసారం' మూలగ్రంథం ప్రస్తుతం ఏ భాషలోనూ లభ్యంకాదుం లేదు. ఇట్టి సమయంలో ఈ గ్రంథం ఆదార్య త్వరం భావనారాయణ రావుగారి ఆమెవారంలో సంగీతలోకానికి మిక్కిలి ఘనమోహరి కాగలదని విశ్వవిద్య విస్తారాలు తెలియజేసుతుంటున్నాను.

ధనదీయనాలు
త్వరం మేళన పరచుకొని
భావనారాయణరావు

కృతజ్ఞతాంజలి

ఈ గ్రంథప్రచురణకు

శ్రీ ద్వాపర భావనాచాయకలాప మెమోరియల్ ట్రస్ట్

కార్యక్రమాలద్వారా

అర్పణయినా, శాశ్వతంగా, మానవీకరంగా అలాగే అందరికీ

ఏం గుమ్మలూరి మణిభూషణప్రసాద్

ఏమో గుమ్మలూరి రామమేల్వారన్నీ చంద్రశేఖరం

ఏం శీలంశెట్టి ప్రభాకర్ (USA)

ఏమో శీలంశెట్టి (ద్వాపర) వేంకటేశ్వరదాసమ్మశ్రీలక్ష్మి

ప్రతిభాత్మక రీతయన

సంగీతసమయసారః

పంగీతానందరామభేయశ్రీపార్వతేన విరచితః

ప్రథమమధికరణమ్

నాటోత్పత్తి కృతాశ్వాస మిదానీ మతిఫల్యతే ।

ప్రసాదో నీతం చ నాద్యం చ తాంశ్చేతి చతుష్టయమ్ ॥ 1 ॥

ప్రతిపదార్థము : నాదం = ధ్వనియ నాదాశ్వాసం = శబ్దస్తో ప్రకారముగా నాటోత్పత్తి - నాదము యొక్క పూర్వజః అవతీయతే - చెల్లించుచున్నది; నాదా = నాదము నీతం = నీతము నాద్యం = నాద్యము తాంశ్చేతి = తాళములచే చతుష్టయం = నాల్గు విధములు.

తాత్పర్యము : ధ్వనియ శబ్దస్తో ప్రకారముగా నాదముయొక్క పూర్వజః చెల్లించుచున్నది. నాదము, నీతము, నాద్యము, తాళములచే నాదము నాల్గు విధములు.

త పిద్యుతి ఏతా నాదం తస్మా న్నాదాత్మకం జగత్ ।

నాదాత్మాక ప్రతిదా దేవా బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరా ॥ 2 ॥

ప్రతిపదార్థము : నాదం ఏతా = నాదములేవిదే; త పిద్యుతి = (సంగీతము) పిల్లించదు. తస్మాత్ = అందువలన; జగత్ = లోకము; నాదాత్మకం = నాదప్రభావమైనది; బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరా శ్రయః దేవా = బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు మువ్వరులచే నాదాత్మాక = నాదప్రభావము.

తాత్పర్యము : నాదములేవిదే సంగీత శబ్దము పిల్లించదు గనుక లోకము నాదప్రభావమైనది బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు మువ్వరులచే నాదప్రభావము.

నాటో యుద్ధప్రసాదః పీఠం ప్రహ్లాదంభిశ్చ యో మతః ।

ప్రాణ ప్రవృత్త్యపత్తి పీఠ దత్తే ప్రాణాత్ నిమిషపుష్ప ॥ 3 ॥

ప్రతిపదార్థము : నాదో = నాదమునందు యేదీ బ్రహ్మము; స్థానం = యేదీ బ్రహ్మము
స్థానమో యేదీ బ్రహ్మమునది; మతః = ఏదీ బ్రహ్మమునదిగా చెప్పబడునో; ఆ: ప్రాణః
= ఆ ప్రాణము; ఉత్పన్నస్థితి = ఆనాదీబ్రహ్మమునకుల ముత్పన్నమందునది; త్వియః అగ్నిః
= అగ్నిమందు; ప్రాణాత్ = ప్రాణముమందియు; మమర్షసః స్కాంత్ = మర్షకులది
యగుచున్నది.

తాత్పర్యము : నాదమునందు యేదీ బ్రహ్మము స్థానమో, ఏదీ బ్రహ్మమునదిగా చెప్పబడునో
ఆ ప్రాణము ఆనాదీబ్రహ్మమునకుల ముత్పన్నమందునది అగ్నిమంది. ప్రాణముమందియు
మర్షకులదియగుచున్నది.

అగ్నిమారుతయో యోగాత్ భవే వ్యవస్థ సంభవః ।

వకారః ప్రాణ ఇతియక్త్వే దేశాదో వర్తించుచున్నది = 4 =

ప్రతిపదార్థము : అగ్నిమారుతయో యోగాత్ = అగ్ని నాయునిండుగామొనెంచు
నాదున్న వెంటలకు; స్కాంత్ = నాదముయొక్క; పుట్టుక అగును; వకారః = వకారము
ప్రాణః ఇతి = ప్రాణమని; ఉత్పః = చెప్పబడినది; దేశాదః = దేశమును; వర్తన్తః
అగ్నిగా చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అగ్ని! నాయునిండుగామొనెంచె వాదముయొక్క, పుట్టుక అగుమొ
వకారము ప్రాణమని చెప్పబడినది. దేశారము అగ్నిగా చెప్పబడుచున్నది.

అర్హోఽయం వాచశ్శబ్దస్య పిణ్డేహిచ్ఛో వసేతీర్తియః ।

వే చ వందపిణో నాదో మతంగమునది వత్తురు: = 5 =

ప్రతిపదార్థము : నాదశబ్దస్య అయం అర్హః = నాదశబ్దము యొక్క, శాశ్వతము; పిణ్డేహిచ్ఛో =
వందనపాముగా; వసేతీర్తియః = చెప్పబడినది; మతంగమునది వత్తురు: = మతంగమునదికి
అంగీకారమైన (య్యుగ); సః నాదః = ఆనాదము; వెంటలకు: - అది విధములైనది.

తాత్పర్యము : నాదశబ్దము యొక్క, శాశ్వతము; వందనపాముగా చెప్పబడినది.
మతంగమునదికి అంగీకారమైన (య్యుగ) ఆనాదము అందునదియైవది

అతిమాతృశ్చ మాతృశ్చ పుష్కలపుష్కశ్చ త్పరీక్షయః ।

అతి మాతృశ్చ భవే నాదో వ్యాది మాతృశ్చ ప్రకారే = 6 =

ప్రతిపదార్థము : అతిమాతృశ్చ = అతిమాతృము. మాతృశ్చ = మాతృము; పుష్క -

ప్రతిపదార్థము : మంత్రాదిస్మరణీయ = మంత్రాదుల స్మరణీయమునఁ జూచి భూతః = అలోపాశ్రయముగాఁ జెల్లి = అదౌ అంతమునఁజేరిన పండితులచేఁ యీ దాదు = యీదాదుముఁ స్వరూప స్వరూప = స్వప్రకారముగాఁ భజాశీలమునో (వ్యక్తముననో); నఁ ఏత ద్భూతిః ఇతి = అదియే భూతియనిఁ జెప్పలే = చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : మంత్రాదుల స్మరణీయమునఁ అలోపాశ్రయముగా అదౌ అంతమునఁజేరిన పండితులచే యీదాదుము స్వప్రకారముగా భజాశీలమునో (వ్యక్తముననో) అదియేభూతియని చెప్పబడుచున్నది.

కాములో బంబంభవ నారాలో మిశ్రణ ప్రకాశా :

భూతి భువిర్భూతిః ప్రకృతీ శివవ్యాపకావృతైః = 10 =

ప్రతిపదార్థము : కాములు = కాములము బంబలు = బంబలము; నారాదుః = నారాలము; తా - అట్లే మిశ్రణ = మిశ్రణము అని భూతి = భూతిము శివవ్యాపకావృతైః = పరివృత్తమునఁ పరివృత్తః ప్రకృతీ = వ్యాపకములముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : కాములము, బంబలము, నారాలము అట్లే మిశ్రణము అని భూతిము పరివృత్తమునఁ వ్యాపకములముగా చెప్పబడినది.

జాహంభ్యా మృత్యువంశస్త్రియో మోక్షార్థ్యునిగతంయుతః :

కాములు వ పరిశ్లేషితా శివభూతిపకావృతైః = 11 =

ప్రతిపదార్థము : మంత్రాదిపఠ్యస్త్రైః = మంత్రాదిపఠనార్థమునఁ; గిరివృత్తినిగతావృతైః = పండితులచే గాయమునఁ; జాహంభ్యాన్ = అధిష్టాను మోక్షార్థ్యునిగతంయుతః = మోక్షార్థ్యునిగతమునో మోక్షం నఁ = అర్చనఁ కాములు పరిశ్లేషితః = కాములమునఁ తిరియియినది.

తాత్పర్యము : మంత్రాదిపఠనార్థమునఁ పండితులచే గాయమునఁ అధిష్టాను మోక్షార్థ్యునిగతమునో మోక్షం అర్చన కాములమునఁ తిరియియినది.

ఏకంబకాంతవ త్వేత అనీకాపరివృత్తయః :

పరిపూర్ణో బంబల స్థితో జాహంభో వ తు మభ్యుభాన్ = 12 =

ప్రతిపదార్థము : అనీకా పరిపరిపూర్ణయః = 1 భేదము పరిపరి (లేదు); ఏకంబకాంతవత్ = అమిదప్రత్యేకమునఁ; బంబలు = బంబలమునఁ; పరిపూర్ణః = పరిపూర్ణుడనఁ;

బోలు = తీరికబ్రావడి; బాహులు = విష్ణులమైనవారి; వ మర్కటాత్ = మర్కటము అయినది
మోడగాదు.

తాత్పర్యము : గట్టిదనము విడిచిపె (తీరి); అయినవిష్ణు చెట్టుకాండమొకటి అంబులర్పరి
హిరములేచి, తీరికబ్రావడి, విష్ణులమైనది, మర్కటము అయినది మోడ గాదు.

బాహుల్యాత్ తావపిచ్చిర్మ మధుర్య ముపకర్ణితః ।

వారాబోఽయం పరిశ్రేయో నీతర్హస్వనిశావస్తేః ॥ 13 ॥

ప్రతిపదార్థము : నీతర్హస్వనిశావస్తేః = పెండితులైన గాయకులవే; బాహుల్యాత్ =
అధికముగా అయిన వారాలు = ఈ వారాల ద్వారా మధుర్యముగ వర్ణితః = మధుర్య
గుణమును విడచిపెడిగము; తావపిచ్చిర్మ = తావస్థియు కలదిగము పరిశ్రేయః =
పెరియైనది.

తాత్పర్యము : పెండితులైన గాయకులవే అధికముగా ఈ వారాల ద్వారా మధుర్య
గుణమును విడచిపెడిగము, తావస్థియు కలదిగము తెలియదగినది.

ఏతర్హస్వని గుణోన్మితో యేత ర్బోఽయం తు మిశ్రేః ।

వారాల కాయలశ్చికో మిశ్రేః కాయలబంబలుః ॥ 14 ॥

ప్రతిపదార్థము : యేత = ఎక్కడ; ఏతర్హస్వనిగుణోన్మితః = ఈర్వములలో కలయిక
కలదియగునో; ర్బోఽయం = ఆ యా ద్వారా మిశ్రేణ స్కాత్ = మిశ్రేణద్వారాయగును;
యేత = అందును; వారాలకాయలః ఏతః = వారాలకాయలద్వారామిశ్రమముమొదటిది,
(మిశ్ర) కాయల బంబలుః అపర్ణ = కాయలబంబలమిశ్రము మరియొకటి

తాత్పర్యము : ఎక్కడ ఈర్వములలో కలయిక కలదియగునో అయా ద్వారా మిశ్రేణద్వారా
యగును, అందును వారాలకాయలద్వారామిశ్రమము మొదటిది(మిశ్ర) కాయలబంబలు
మిశ్రమము మరియొకటి.

వారాలబంబలశ్చైవ ద్వని ర్మృత నిమిశ్రేః ।

ఇతి మిశ్రద్వనిః ప్రోక్తః తతుర్థా నీతవేదితః ॥ 15 ॥

ప్రతిపదార్థము : యేత = ఎక్కడ; వారాల బంబలశ్చ మిశ్రేణ స్కాత్ = వారాల
బంబలద్వారామిశ్ర కలయునో; మి = అది అపర్ణ మిశ్రేణః = మరియొక మిశ్రమము;
ఇతి = ఈవిధముగా; నీతవేదితః = గావకశాస్త్రములవే మిశ్రద్వని తతుర్థా ప్రోక్తః =

విశిష్టస్థి నాల్గువిధములుగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ వారూ ఒకరినిదేవుడనుకొని కలయినో అది మరీయొక మిత్రమయ్యి కలవిధముగా నానకాభివృద్ధిచే మిత్రస్థి నాల్గువిధములుగా చెప్పబడినది.

- అథ శరీరలక్షణమ్ -

అంతరీగ య దిశ్యానం రాగవృక్ష విజంభనమ్ ।

శరీరేణ బహోర్భువం శరీరం తత్ పరిచితమ్ ॥ 16 ॥

ప్రతిపదార్థము : యత్ = ఏ రాగవృక్షవిజంభనం = రాగవృక్షకరణ విజంభనముకల అభ్యాసం - అభ్యాసము; అంతరీగ = లేకుండు శరీరేణ సహ ఉర్భువం = శరీరముతో సహ (స్వరూపిత్వము) జనించునో తత్ = ఆ ద్వివి శరీరం పరిచితం = శరీరముచి చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఏరాగవృక్షకరణ విజంభనము కలఅభ్యాసము లేకుండు శరీరముతో సహ (స్వరూపిత్వము) జనించునో అద్వివి శరీరముచి చెప్పబడినది.

వశుర్భువం భవేత్ తచ్చ కదాచం మధురం తథా ।

పాశులం బహుభంగీరీ వైషాం లక్షణ ముచ్చతే ॥ 17 ॥

ప్రతిపదార్థము : తచ్చ = ఆ శరీరముయొ కదాచం = కదాచము మధురం = మధురము; పాశులం = పాశులము; బహుభంగీ భవేత్ = బహుభంగియగు; వశుర్భువం భవేత్ = నాల్గువిధములగును, వైషాం లక్షణం ఉచ్చతే = వాటి లక్షణము చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఆ శరీరముయొ కదాచము, మధురము, పాశులము, బహుభంగియగు నాల్గువిధములగును, వాటి లక్షణము చెప్పబడుచున్నది.

శ్రుష స్థిరేషు మధురం కదాచం పరిశీర్షితమ్ ।

మంథై మధ్యే చ మధుర్యా చ్చారీరం మధురం మతమ్ ॥ 18 ॥

ప్రతిపదార్థము : శ్రుష స్థిరేషు = మంథ్ర-మధ్య-తారములయందు; మధురం = మధురమైనది కదాచం పరిశీర్షితం = కదాచము చెప్పబడినది; మంథై మధ్యే చ మధుర్యా = మంథై, మధ్యములయందు మధుర్యముకలవి; మధురం శరీరం మతం = మధురముశరీరముగా భావించబడినది.

తాత్పర్యము : మండ్ర-మధ్య-తారములయందు మధఃశక్తిని కదాడమని చెప్పబడినది. మండ్ర, మధ్యములయందు మాధుర్యమునవలన మధురశరీరముగా భావించబడినది.

శ్రీయం పీఠంశరీరం తాతే రాగప్రకాశమ్ ।

తద్వారీరగుణా మిత్రా యత్ర తద్వహంభంగమ్ ॥ 19 ॥

ప్రతిపదార్థము : తాతే రాగప్రకాశమ్ = తాతమొందు రాగమును ప్రకాశింపజేయునది. పీఠం శరీరం శ్రీయం = పీఠమును శరీరమునందలియును, యత్ర = ఎక్కడ. తద్వారీరగుణా మిత్రా = ఆ కదాడ, మధుర, పీఠం శరీరగుణ మిత్రములగుటచే. తతే = ఇది; అహంభంగమ్ శ్రీయం = అహంభంగిగా చెప్పుటయున్నది.

తాత్పర్యము : తాతమొందు రాగమును ప్రకాశింపజేయునది పీఠమును శరీరమనందలియును, ఎక్కడ ఆ కదాడ- మధుర- పీఠంశరీరగుణములు మిత్రములగుటచే ఇది అహంభంగిగా చెప్పుటయున్నది.

భృత గద్దవదో భేద ద్విద్య కంఠగుణానుజ్ఞః ।

మాధుర్యంశ్రావకత్వం చ స్పృహత్వం మనతా తథా ॥ 20 ॥

ప్రతిపదార్థము : భృత = అశరీరముయొక్క, కంఠగుణానుజ్ఞః = కంఠగుణ లోపమునచేత. ద్విద్య = వేరుగా, అద్వపదః = ఏదీమిదివిధములైవని. మాధుర్యం శ్రావకత్వం చ = మారుర్య- శ్రావకత్వములును, స్పృహత్వం = స్పృహత్వమును, మనతా = మనతయును.

తాత్పర్యము : అశరీరముయొక్క, కంఠగుణలోపమునచేత వేరుగా ఏదీమిది విధములైవని, మారుర్య-శ్రావకత్వములును, స్పృహత్వమును, మనతయును.

ద్విదక్షత్రయికోణ త మనత కంఠగుణా స్పృహతా ।

భేదః భేదే భృగ్భక్తుః కంఠదోషా అమీ శ్రయః ॥ 21 ॥

ప్రతిపదార్థము : ద్విదక్ష త్రయికోణ త = ద్విదక్ష త్రయికోణయని కంఠగుణా - కంఠగుణములు; మనత స్పృహతా = ఇది చెప్పుచున్నది; భేదః - భేద భేదః = భేద భృగ్భక్తుః = భృగ్భక్తినియును, అమీ శ్రయః = ఈ మూడూ; కంఠదోషాః = కంఠదోషములు.

తాత్పర్యము : స్థానము, శ్రయోగోభయని కంఠగుణములు ఐదుదాష్ట్యవీధిని భేరి, భేరి భగ్గుచ్చయని అమూలము కంఠదోషములు.

మారుచ్ఛగుణములై కంఠీ స్కా వ్యభుతో ధృనిః ।

స్థిరకంఠీ ధృని స్థానో వ్యభుత్తు మరసో భవేత్ ॥ 22 ॥

ప్రతిపదార్థము : మారుచ్ఛగుణ పరిణయై కంఠీ = మారుచ్ఛగుణముతో కూడిన కంఠమందు మారుః ధృని స్కాత్ = మారుఠధృని కలుగును; స్థిరకంఠీ = స్థిర కంఠమందు; తాని ధృని అని = తారధృని అయినది; అరసో = కవివచ్చెనదికారు; నరసః భవేత్ = పరవచ్చెనదియు అగును.

తాత్పర్యము : మారుచ్ఛగుణముతో కూడిన కంఠమందు మారుఠధృని పుట్టును. స్థిరకంఠమందు తారధృని అయినది కవివచ్చెనదికారు. పరవచ్చెనదియు అగును.

మన్వరశ్చైవ సాంధ్రశ్చ ఘనకంఠీ భవేత్ ధృనిః ।

కంఠీ త్రిస్థానకోఢే స్కాత్ స్రస్థితే మధుతో ధృనిః ॥ 23 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఘనకంఠీ = ఘనకంఠమందు మన్వరః = మన్వరమును సాంధ్రశ్చ = రట్టమునగు; ధృనిః స్కాత్ = ధృనియును; త్రిస్థానకోఢే కంఠీ = త్రిస్థానకోఠ కంఠమందు; స్రస్థితే = మంద్ర- మధ్యమ- తాద స్వరములందు; మధుతోః ధృనిః స్కాత్ = మదుఠధృని కలుగును.

తాత్పర్యము : ఘనకంఠమందు మన్వరము రట్టమునగు ధృనికలుగును. త్రిస్థానకోఠకంఠమందు మంద్ర-మధ్యమ-తాదస్వరములందు మదుఠధృనికలుగును.

భేరిః కంఠీ ధృని స్థిరశ్రయస్థస్థి గుణోఽయతః ।

స్థావర్య పూరణః క్షుద్రాక్ భేరిః కంఠీ ధృని భృవేత్ ॥ 24 ॥

ప్రతిపదార్థము : భేరి కంఠీ ధృనిః = భేరియును కంఠధృనిధృలేదము; స్థిరశ్రయస్థస్థిః త్రిస్థానయుతము; గుణోఽయతః = గుణవర్తితము; కంఠీ = కంఠమందలి; భేరి ధృనిః = భేరిధృని; క్షుద్రాక్ = అపిచ్ఛముగా; స్థావర్య పూరణః భవేత్ = స్థావరపూరకమగును.

తాత్పర్యము : భేరియును కంఠధృని ధృలేదము త్రిస్థానయుతము, గుణవర్తితము, కంఠమందలి భేరిధృని అపిచ్ఛముగా స్థావరపూరకమగును.

కావర్యోక్తాస్తై పుత్యో యోః కాలే వేదేర్హయః ।

ఏతే తేహః పరిశ్లేషాః కాలేరేవం వివర్తయః ॥ 25 ॥

ప్రతిపదార్థము : కాలే = కాలమునందు; కావర్య ఉక్తాస్తై యుక్తా = కోతి, కంబి, గార్వత సమావయము అయిన; యోః = యోని, భుక్తి, భవేత్ = భుక్తియనియగునను వివర్తయః = పండితులచేత; కాలేరేవం = శరీరవియంధ్యైవతిగా; ఏతే తేహః = ఈ భేదములు; పరిశ్లేషాః = తెలియదగినవి.

తాత్పర్యము : కాలమునందు కోతి, కంబి, గార్వతసమావయము అయిన యోని భుక్తియనియగును. పండితులచే శరీరవియంధ్యైవతిగా ఈభేదములు తెలియదగినవి.

యోని శ్రీతగామాదాం పథేషు స్వాత్ ?

స్థిరగామయోగములకు భేదములేదా ?

యోనిః కాలేనాంతాశచిహితస్యవత్తయః ।

కామా తదాశ్రమా వాస్త్యై స్థిత మిత్యభిప్రాయే ॥ 26 ॥

ప్రతిపదార్థము : కాలే సంభూత వివిధస్వరవత్తయః యోనిః వేదాశ్రమములకి పుట్టిపడినవిత్తయైవ స్వరవత్తయనలది యోనిః తదాశ్రమా తామా = తదాశ్రమమునదివ తాము అలాగ్నే - సంకీర్తనలచే గీతమని అంటేయంటే = గీతమని చెప్పుటయందున్నది.

తాత్పర్యము : వేదాశ్రమములకి పుట్టిన వివిధస్వరవత్తయైవనలది యోని తాది తాత్రయంబివ తాము సంకీర్తనలచే గీతమని చెప్పుటయందున్నది.

అనిబద్ధం నిబద్ధం చ గీతం తస్మిన్వివేకం మతమ్ ।

అనిబద్ధవినిబద్ధై స్వాత్ స్వరదాగ పథేనతిః ॥ 27 ॥

ప్రతిపదార్థము : తత్ గీతం = అగీతము అనిబద్ధం - అనిబద్ధమనియు, నిబద్ధమనీ = నిబద్ధమనియును; ద్వివిధం మతం = రెండువిధములుగా పెమ్మకట్టెనది; స్వరదాగ పథేనతిః = స్వర-దాగపథముచే. అనిబద్ధ అనిబద్ధై స్వాత్ = అలాగని అనిబద్ధము అగును.

తాత్పర్యము : ఆ గీతము అనిబద్ధమనియు, నిబద్ధమనియును రెండువిధములుగా పెమ్మకట్టెనది. స్వర-దాగపథముచే అలాగని అనిబద్ధము అగును.

1. Identify the main idea of the passage.

Page 20 of 20

ప్రతిపదార్థము : పా అంత్యః = అంతఃపాదము మొదట ప్రాంతపాదే ఇతి = ప్రతిపాదమున
 ప్రాంతగోతును; ద్వివిధాభ్యంతర = రెండు విధములను తిరియవగును; ద్వివిధాభి =
 ఆ రెండును; పాక్షరా = పాక్షరయనీయము; అన్త్యరావ ఇతి = అన్త్యరయనీయము;
 దశుర్విదా = నాల్గువిధములు.

చాత్రవ్యము : అయితే ఇది ఏమిటనో, ప్రాంతాలనుంచి రెండువిధములని తెలియజేస్తుంది. ఆ రెండును సాక్షాత్తుకుంటే అర్థమవుతుంది. వరదలించేది ఏదైతే మేల్కొన్నది అర్థమవుతుంది.

Abstract

பே. எண்: 2019-2020 ஆம் ஆண்டு - 29

ಪ್ರತಿವಿವರಣೆ : ವಿಶಾಲಾಚಾರ್ಯವರದಿ = ಶಾಲಾ ವಿವರಣೆ, ಶಾಲಾಪ್ರತಿವಿವರಣೆ
 ಅನಿವಾರ್ಯವಿವರಣೆ = ಅನಿವಾರ್ಯವಿವರಣೆ = ಶಾಲಾ ವಿವರಣೆ
 ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ, ವಿವರಣೆ = ಅನಿವಾರ್ಯವಿವರಣೆ, ಅನಿವಾರ್ಯವಿವರಣೆ
 ಪ್ರತಿವಿವರಣೆ, ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ = ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ

తాత్పర్యము : తారావిహితము, తారవిహితము అను భేదమునకు
తార్కానికములైనవిలాగునయును, ఎనిమిదివిధములైనవి, అష్టవిధములైనవియు,
పుష్కరిణి భేదమునకున విభజనము చేయవలెను.

Then give me the full explanation.

Swearing-in procedure, 2001 and 2002 = 30 %

ప్రతివర్షాకృతము : అర్జ్యమిహికతః = అర్జ్యములనుమహికినిః క్రియా = క్రియించుట.
 తాతాం అర్జ్యేణం వర్షే = శాలి అర్జ్యమిహిమి పెర్జ్యమిహిమి, స్థియ్యదీర్ఘసంధ్యాయా
 = స్థియ్యమిహిమిం పర్జ్యమిహిం కిరదీమిహిం స్థియ్యదీర్ఘసంధ్యాయా - స్థియ్యదీర్ఘసంధ్యాయా
 కిరదీమిహిం = కిరదీమిహిం కిరదీమిహిం.

అంశ 1 : అభ్యుదయ పరిషత్ కు ప్రభుత్వం వారితో కలసి కార్యాచరణ పథకం రూపొందించే విషయంలో సహకారం ఉండాలని ప్రభుత్వం కోరుకుంటుంది.

నానాంశాల సంమితై ర్హస్తై భవంతిమృతాః ।

విషమస్థానమాయుక్తా భోహ మార్జితవృక్షతాః ॥ 31 ॥

ప్రతిపదార్థము : నానాంశాలసంమితైః - అనేక అంశాలములతో కూడినవియును, ర్హస్తైః - అర్హతములతోను, గమైః = గమనములతోను యుతాః = కూడినవియును; భోహ = శ్రవణమందును మార్జితైః = విడుచుటయందునుమృతాః - గుర్తింపబడినవిగా,

తాత్పర్యము : అనేకఅంశాలములతో కూడినవియును, అర్హతములతోను, గమనములతోను కూడినవియు శ్రవణమందును విడుచుటయందునుమృతాః గుర్తింపబడినవిగా.

అభ్యుత్థితా ఉక్తే విషమా గాయకోత్తమైః ।

తమవృక్షసమాయుక్తా ఉద్ధరీతపరాశితా ॥ 32 ॥

ప్రతిపదార్థము : అభ్యుత్థైః - అభ్యుత్థులు; ఉక్తే = ఉద్ధమందు; విషమా - విషమముగా; గాయకోత్తమైః - సంగీతజ్ఞులచే తరితా - చెప్పబడినవి; తమవృక్షసమాయుక్తాః = నాల్గువృక్షములు కలదియు; ఉద్ధరీతపరాశితా = ఉద్ధృష్టపరీతితో ప్రకాశించునదియు

తాత్పర్యము : అభ్యుత్థి ఉద్ధమందు విషమముగ సంగీతజ్ఞులచే చెప్పబడినవి నాల్గువృక్షములు కలదియు ఉద్ధృష్టపరీతితో ప్రకాశించునదియు

ప్రయోగైః సుఖైః చ్యుక్తా స్థానైః ప్రయోగశితాః ।

యథా విషమవిశవాస్తి విశ్వావిశవమయ్యుతైః ॥ 33 ॥

ప్రతిపదార్థము : సుఖైః ప్రయోగైః యుక్తాః = సుఖమైన ప్రయోగములతో కూడినవియు; స్థానైః ప్రయోగశితాః = మూడు స్థానములచే రంజింపబడునదివదియు; యథావిషమ విశవాస్తివిశవావిశవ మయ్యుతైః = యోగ్యమైన విధముగా విశ్వావిశ్వవిశవ గమన శీలమైనదిగన విశవాస్తివిషమ కలదియు.

తాత్పర్యము : ముప్పైరంభవ ప్రయోగములుకలదియు మూడుస్థానములయందును రంజింపబడునదియు, యోగ్యమైన విధముగా విశ్వావిషమకలది గమన శీలమైనదిగన విశవాస్తివిషమకలదియు.

పెద్దెప్పునెట్లుగా తుట్టి ప్రాంతలానెత్తినది ?

స్థావరవర్గమునాపుత్రినియేనె పెద్దెత్తె ? 34 :

ప్రతిపదార్థము : పెద్దె: గుడ్డె: యుతా = ఈ గుణములతో కూడియున్నది: తుట్టె = తుట్టమందు: ప్రాంతలానెత్తి: = ప్రాంతలానానెత్తగా: ఈపదా = పెద్దబడినది: స్థావరవర్గమునాపుత్రినియేనె = స్థావరము, వర్గమునము, అపుత్రినియేనెయెంతో: పెద్దెత్తె = పెరిచందములేనదియు

తాత్పర్యము : ఈ గుణములతో కూడియున్నది తుట్టమందు ప్రాంతలానానెత్తగా పెద్దబడినది. స్థావరము, వర్గమునము, అపుత్రి నియమములు లేనదియు.

కోమలై క్షమకైయ్యైకలంకాక్షిప్తకై కపి :

ఉచితస్థానాఽఽలప్త: సోకే పెద్దమా మతా : 35 :

ప్రతిపదార్థము : కోమలై: గమకై: = కోమలములైన గమకములతో: యుక్క = కూడినదియు: అలప్త: అలంకాక్ష: అచి యుక్క = అలితములైన అలంకారములతో కూడినదియు: ఉచిత స్థానమాలప్త: = ఉచితమైన స్థానమాలానె సోకే = సోకమందు: పెద్దమా మతా = పెద్దమాయన భారించినది.

తాత్పర్యము : కోమలములైన గమకములతో కూడినదియు అలితములైన అలంకారములతో కూడినదియు ఉచితమైనస్థానమాలానె సోకమందు పెద్దమాయన భారించినది.

నానాకీతయులా లాగపెత్తమాత్రనెమాత్రమా :

రీతవారా వ సోల్లనలరితవ్యాపకౌషితా : 36 :

ప్రతిపదార్థము : నానాకీతయులా = అనేక రీతులు కలదియునె: లాగపెత్తమాత్ర నెమాత్రమా =లాగ పురూప (అల) మాత్రమునాశ్రయించెనదియు. రీతవారా = రీతమైన (కలన) వారము కలదియు. సోల్లనలరితవ్యాపకౌషితా = అల్లనలముతో కూడిన న్నెరువ్యాపమునె అలంకరించెనదియు.

తాత్పర్యము : అనేకరీతులు కలదియునె, లాగపురూప(అల) మాత్రము నాశ్రయించెనదియు రీతమైన(కలన) లాగముకలదియు అల్లనలముతోకూడిన న్నెరువ్యాపమునె అలంకరించెనదియు.

పెరిచందములాఽఽలప్త: సోకే ప్రాంతా మతా :

ఈ పా శాబద్యై క్షుద్ధై కథా మంతాక్షరై: : 37 :

ప్రతిపదార్థము : ఏవంతుగాయుతోఁడఁడవు - ఇట్టి గుణములుకల అలాపన పాఠశా-
పాఠశాలేదమందు ప్రాంతా మతా = ప్రాంతాగా చెప్పుదుమిచ్చుది. తం పాఠశా
అర్థమై వచ్చు = తం, పాఠ, శా అయిన వర్ణములచేత అతలా = లేక మరతాత్మకై =
దేవతాత్మకమయ్యెను.

తాత్పర్యము : ఇట్టి గుణములుకలఅలాపన పాఠశాలేదమందు ప్రాంతాగా
చెప్పుదుమిచ్చుది. తం, పాఠ, శా అయిన వర్ణములచేత లేక దేవతాత్మకమయ్యెను.

శాస్త్రాన్ని యుచ్చాస్త్రై వర్ణై ర్గమై రితి :

శ్రీమతే యం పాఁడఁడు పాక్షరీం మెచ్చలే : 38 :

ప్రతిపదార్థము : శాస్త్రై = శీతమునకు యోగ్యమైన అక్షరములచేతము; యుచ్చా =
లేక ఉచ్చై అర్థమై = మరియే అక్షరముల చేస్తానను గలపైరచి = గణపములచేతము
(తెచ్చలేతము) పా య్తై = అయాలాపన; యుచి శ్రీమతే = చేయబడిన యీదల; పా =
అది పాక్షరా ఇతి = పాక్షరాలాపనయని మెచ్చలే = చెప్పుదుమిచ్చుది.

తాత్పర్యము : శీతమునకు యోగ్యమైన అక్షరములచేతము, మరియే అక్షరముల
చేస్తానను, గణపములచేతము (తెచ్చలేతము) అయాలాపన చేయబడిన యీదల
అది పాక్షరాలాపనయని చెప్పుదుమిచ్చుది.

ప్రేతాక్షరైర్వనహితాక్షరాంతరీతా :

శ్రీహ ప్రయే వహాయంత్ర అయోత్రయనమన్వితా : 39

ప్రతిపదార్థము : ప్రేత = అదియే; అక్షరై = అక్షరములచే; వనహితా = లేదనినచో
అవక్షరాంతరీతా = అవక్షరాంతరీతయని; హరితా = వర్ణించబడుచున్నది.
ప్రేతాక్షరయనహాయంత్ర = మూడు ప్రేతములతో కూడినదియు; అయోత్రయనమన్వితా
= మూడుఅయలతో కూడినదియును.

తాత్పర్యము : అదియే అక్షరములచే లేదనినచో అవక్షరాంతరీతయని వర్ణించబడుచున్నది.
మూడు ప్రేతములతో కూడినదియు, మూడు అయలతో కూడినదియును.

అమన్వాయనహాయంత్ర వ్యాపాపివ్యాపిభాషితా :

విశ్వాతాపనయోగితా విదారీయతరీచ్ఛితా : 40 :

ప్రతిపదార్థము : అమన్వాయన హాయంత్ర = వంకరలైన అమనయములతో
కూడినదియు. వ్యాపాపివ్యాపిభాషితా = వ్యాపము మరియే అమన్వాయములతో
అలంకృతమైనదియు; విశ్వాతాపనయోగితా = విశ్వతమైన అంశములుగల అయితో
కూడినది; విదారీయతరీచ్ఛితా = యంతరీహితమైనదియు అయినది.

తాత్పర్యము : పరిపంథులను అనుసరించుటతో కూడినదియే? త్యాగము పెరిగియు
అవిద్యాదుములతో అలంకృతమైనదియే; ఏకాగ్రమైన అంశములుగల అయితో కూడినది
యనుచుపోతమైనదియు అగునది.

ఏకపంథుగణోపేతా తాంవిద్యాంవిద్యతా :

అతాతాంప్రభుశ్చైతే తాంయోగవిద్యతా : 41 :

ప్రతిపదార్థము : ఏదంగుణగురోపేతా = ఇట్టి గుణములాయములందు; వేతా =
యోగమైన; తాంవిద్యాంవి: ద్యాత్ = ఏతాతాంప్ర యగును; తాంయోగవిద్యతా =
తాంవిద్యతమైనది; అతాతాంప్ర ఇతి ఉద్భిష్ట = అతాతాంప్రయని ఉద్భిశించబడినది.
తాత్పర్యము : ఇట్టి గుణములాయములందు యోగమైన ఏతాతాంప్రయగును.
తాంవిద్యతమైనది. అతాంప్రయని చెప్పబడినది.

అలప్రతిపంథుతా వల్లాశ్చిత్తాబోధస్యప్రతిపంథుతా :

స్థియ సంవాచిన్ వైవ తథాబోధ్యావరోహన్ : 42 :

ప్రతిపదార్థము : అలప్రతి పంథుతా వల్లా చిత్తాం = అలప్రతి పంథుతమైనయులు వాల్లము
అస్యప్రతిపంథుతా = పార్థకమైన పంథుతలను స్థియసంవాచిన్ = స్థియ- సంవాచులు;
అబోధ్యావరోహన్ చ = అబోహ, అవరోహణములును (తా-వాల్లము అలప్రవాచక
వల్లములు అస్యప్రతిపంథుతములు).

తాత్పర్యము : అలప్రతి పంథుతమైనయులు వాల్లము పార్థకమైన పంథుతలను. స్థియ-
సంవాచులు అబోహ, అవరోహణములు (తా-వాల్లము అలప్రవాచకవల్లములు
అస్యప్రతిపంథుతములు).

ఏకస్వరూపదేశీతి స్థియవల్లోపదేశీయతే :

సంవాచీ స్వరసంవాచావస్యతా ఏతథావతి : 43 :

ప్రతిపదార్థము : ఏకస్వరూపదేశీ ఇతి = ఏకస్వరూపదేశీగా: స్థియవల్లు అదేశీయతే=
స్థియవల్లము చెప్పబడినది; స్వరసంవాచా = స్వరసంవాచములందు; సంవాచీ = సంవాచి
వల్లము; ఇవరో యే = అబోహ-అవరోహణములుకూడా; అస్యవల్ల = పార్థకములు.

తాత్పర్యము : ఏకస్వరూపదేశీగా స్థియవల్లము చెప్పబడినది. స్వరసంవాచములందు
సంవాచి వల్లము. అబోహ-అవరోహణములుకూడా పార్థకములు.

వల్లాశ్చయోచ్చ వత్తీయా హ్యంబితాప్రయోదశ :

వాచతో దూతశ్చైవ కేంద్రేపేత ప్రసేమ తాన్ : 44 :

ప్రతిపదార్థము : వర్ణాశ్రయః = వర్ణములవాశ్రయించినవిగాః అలంకారాః = అలంకారములుఁ బ్రయోగం జరిగి వర్ణేయః = పదములుఁ అవతరింతురనివి. తాన్-
వాటినిఁ జూచుఁ = చూచుమునచేయుఁ దూచుఁ = వర్ణరూపములచేయుఁ సంక్షేపిణః
= సంక్షేపముగాఁ గ్రహించు = చెప్పుచున్నాను.

తాత్పర్యము : వర్ణములవాశ్రయించినవిగాఁ అలంకారములు పదములుఁ
అవతరింతురనివి. వాటిని చూచుమునచేయు వర్ణరూపములచేయు సంక్షేపముగాఁ
చెప్పుచున్నాను.

ప్రతిష్ఠా పూర్వమువ్వాళ్ళ క్షైవ వెలసినయేట్ల వ్యక్తితే .

ప్రతిష్ఠాది భవేదేవం ప్రతిష్ఠాంతో ఏతోమతః = 45 .

ప్రతిపదార్థము : పూర్వం = ముందుఁ ప్రతిష్ఠం ఉత్పాద్య = ప్రతిష్ఠావర్ణమునుఁబ్రసరించి
క్షైవః = మెల్లగాఁ వర్ణరం సంసేవయేత్ = వర్ణమునుఁ ప్రకాశింపజేయువలెను
(వర్ణింపజేయువలెను). ఏవం = ఇట్లు చేసియేఁ ప్రతిష్ఠాది భవేత్ = ప్రతిష్ఠాది వర్ణమునుఁ
ఏతోమతః = ఏతోమమునయే యీదుఁ ప్రతిష్ఠాంతో భవేత్ = ప్రతిష్ఠాంతవర్ణమునుఁ.

తాత్పర్యము : ముందుఁ ప్రతిష్ఠావర్ణమునుఁబ్రసరించి మెల్లగాఁ వర్ణమునుఁ ప్రకాశింపజేయు
వలెను (వర్ణింపజేయువలెను). ఇట్లుచేసిన ప్రతిష్ఠాదివర్ణమునుఁ. ఏతోమమునయే యీదుఁ
ప్రతిష్ఠాంతవర్ణమునుఁ.

ఏవం ప్రతిష్ఠామర్శ్యశ్చ ప్రతిష్ఠాద్యంత ఏత వ .

ఏతే స్థియి వ్యంశికా శ్చ త్వాతః పరికీర్తితాః = 46 .

ప్రతిపదార్థము : ఏవం = ఇట్లేఁ ప్రతిష్ఠామర్శ్య = ప్రతిష్ఠామర్శ్యముఁ ప్రతిష్ఠాద్యంతశ్చ =
ప్రతిష్ఠాద్యంతమునుఁ ఏతే అలంకారాః = ఈ అలంకారములుఁ చెత్వాది = తాత్పర్యః
స్థియి పరికీర్తితాః = స్థియయందుఁ చెప్పుబడినవి.

తాత్పర్యము : ఇట్లేఁ ప్రతిష్ఠామర్శ్యముఁ ప్రతిష్ఠాద్యంతమునుఁ ఈ అలంకారములు
తాత్పర్యము స్థియయందుఁ చెప్పుబడినవి.

వ్యక్రతురీష్టపదంభూతాం భాషాం క్రతుంతర్వాక్రయామ్ .

వ్యక్తో యథేమతః క్రితే కమకోఽపి ఏమాతః = 47 .

ప్రతిపదార్థము : వ్యక్రతురీష్టపదంభూతాం = వ్యక్రతురీష్టపదముందుఁ జనించినఁ
క్రతుంతర్వాక్రయాం యేత్ భాషాం = కేవలం క్రతుంతర్వాక్రయించిన విధానముఁ వ్యక్తి -

స్వరము: నీవే = నీయందు; గమయిత్ = పొందించునో (పరిశీలించునో); అలా
గమయి విరూపియ: = ఆ గమయము విరూపించబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : స్వరమిచ్చినమందునుపించిన వేరొక ప్రతిపాత్రములపైత ఏతామను
స్వరము నీయందు పొందించునో (పరిశీలించునో) ఆ గమయము విరూపించబడుచున్నది.

మృగిత: కలహితో దీప స్తరిపు త్యాపాతస్తతా :

అందోరిత స్తరిపుత్య గమయ: ఇచ్చ కీర్తితా: = 48 =

ప్రతిపదార్థము : మృగిత: = మృగితము; కలహిత: = కలహితము; దీప: = దీపము;
తిరుపు: = తిరుపుపు; అపాత: = అపాతము; అందోరిత: = అందోరితము; స్తరిపుత్య=
స్తరిపుమును అది; గమయ: = గమయములు; ఇచ్చ కీర్తితా: = ఏడుగా చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : మృగితము, కలహితము, దీపము, తిరుపుపు, అపాతము, అందోరితము,
స్తరిపుమును అది గమయములు ఏడుగా చెప్పుబడినది.

అరోహణమతో యుత మృగతః ప్రతియ: క్రమాత్ :

అమృతతాయ వేదేన తమారా: మృగితం బధా: = 49 =

ప్రతిపదార్థము : అమృతతాయ = అమృతముతోఅను; వేదేన = వేగముచేతను;
యుత = ఎక్కిడు; క్రమాత్ = క్రమముగా; అరోహణమతః = అరోహణముగా;
ప్రతియ: మృగతః = ప్రతియలు మృగించునో; తం = దానిని; మృగితం = మృగితముగా;
బధా: పదంతః = పండితులు చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : అమృతముతోఅను వేగముచేతను ఎక్కిడు క్రమముగా
అరోహణముగా ప్రతియలు మృగించునో దానిని మృగితముగా పండితులు
చెప్పుచున్నారు.

మృగతః తే తే ద్మృత మృగత్యుగమేనత: :

కలహితో వామ గమయ: ప విశ్లేషో మనీషిణ: = 50 =

ప్రతిపదార్థము : మృగత్యుగమేనతః = మృగములందలి మందులన్ని వేముగా; యుత =
ఎక్కిడు; మృగతః: తేనేత్ = మృగతఃములు అందునో; ప: = అది; కలహిత: వామ =
కలహితమును గమయ: ఇతి = గమయముగా; మనీషిణ: = పండితులచే; విశ్లేయ: =
పరిశీలించగలది.

తాత్పర్యము : ధ్రువమునందు నిందురిల్లు వేగముగా ఎక్కువ వ్యవసాయము జరుగునో అది కలసితిమను గమకముగా పరిచితులనే తెలియదలించి.

ధ్రువమాలిన మధ్యగా: పురో యుత పరియాలి :

స్వరాంతరభ్రమేక్షిత పి భవే ద్భవపంథుః : 51 :

ప్రతిపదార్థము : ధ్రువమాలిన = క్షిప్రగమనముచేతనే: మధ్యగా: పురో = అందమైన పురము: స్వరాంతరభ్రమేక్షిత = స్వరాంతర భ్రమమునాటి: యుత = ఎక్కువ: పరియాలి = దీపముగనో: పి = ఆ గమకము: భవపంథుః = భవము పేరుగలదియగును.

తాత్పర్యము : క్షిప్రగమనముచేతనే అందమైన పురము: స్వరాంతరభ్రమమునాటి ఎక్కువ దీపముగనో ఆగమకము దీపమును పేరుగలదియగును.

ప్రకటిత యుత వేగేన భ్రమః త్యావర్తమావతే :

తమోహ ప్రభుభుః వాహ్య గమకం గీతవేదియ : 52 :

ప్రతిపదార్థము : యుత = ఎక్కువ: ప్రతియః = ప్రతియః అవర్తమావతే = అవర్త (మీద) దానముగా: వేగేన భ్రమంతి = వేగముగా భ్రమించునో (తిరుగునో): తం = దానిని: గీతవేదియ = పంగీతల్లలు: తమోహంవాహ్య = తమిషువు అమి గమకం అహం = గమకముని చెప్పితి.

తాత్పర్యము : ఎక్కువ ప్రతియః అవర్త(మీద) దానముగా వేగముగా భ్రమించునో (తిరుగునో) దానిని పంగీతల్లలు తమిషు అమి గమకముగా (చెప్పితి).

పురో ప్రవర్తనే యుత పమోహాత్మాభ్రమః పురమ్ :

అరోహాశ్రమతః పోలశుపామోహతః పరివీర్తియ : 53 :

ప్రతిపదార్థము : యుత = ఎక్కువ: అగ్రహాంవర్తరం = అగ్రహమైన పురము: అరోహాశ్రమతః = అరోహాశ్రమముగా: పమోహాశ్రయ = హార్మి (హార్మి): ప్రవర్తతే = ప్రవర్తించునో: పోలశుపామోహతః పి అయం పురః = ఆ పురము: అహం పరివీర్తియ = అహంకరముగా చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఎక్కువ అగ్రహమైన పురము అరోహాశ్రమముగా హార్మి (హార్మి) ప్రవర్తించునో (పొలుకుచునో) ఆ పురమును అహంకరముగా చెప్పబడుచున్నది.

అందోలనం భవేత్త్యథే స్వరాణాం లభ్యమౌచితః ।

అందోలితాశ్చం గమకం కీతాశ్చైవ సైచ్యతే ॥ 54 ॥

ప్రతిపదార్థము : యుక్తి = ఎక్కువ; స్వరాణాం = స్వరములకు; లభ్యమౌచితః = లభ్యమైనదనియు; అయ్యుప్రమాణముచే అందోలనం భవేత్ = అందోలనమగుచో; తం = దానిని కీతాశ్చ-సంగీతాధిష్ఠలు; అందోలితాశ్చం గమకం సైచ్యతే = అందోలిత మను గమకముగా చెప్పుచువ్వాడు.

తాత్పర్యము : ఎక్కువ స్వరములను లయప్రమాణముచే అందోలనమగుచో దానిని సంగీతాధిష్ఠలు అందోలితమను గమకముగా చెప్పుచువ్వాడు.

స్థావకశ్రవణసంపుర్ణ తత్త్వావమితై ర్మూలః ।

అవిశ్రాంతస్వరభోగేన ప్రతిష్ఠాగమకః స్వరః ॥ 55 ॥

ప్రతిపదార్థము : స్థావకశ్రవణసంపుర్ణ = శ్రీస్థావములను స్వృణించునదియు; తత్త్వావమితై ర్మూలః = ఆయాస్థావగమములు కలదియు; అవిశ్రాంత స్వరభోగేన = విశ్రాంతిలేని స్వరములతో కూడినదియు (హరిద్రస్వరములము); ప్రతిష్ఠాగమకః స్వరః = ప్రతిష్ఠాగమకముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : శ్రీస్థావములను స్వృణించునదియు ఆయాస్థావగమములతోకలదియు, విశ్రాంతిలేని స్వరములతో కూడినదియు (హరిద్రస్వరములము) ప్రతిష్ఠాగమకముగా చెప్పబడినది.

ఇతి సంగీతావతామరభిజ్ఞప్రసాద్యదేవమరవితే

సంగీత నిమయహితే ప్రథమమధికరణమ్ ॥

అథ సంగీతసమయసారే

ద్వితీయమధికరణమ్

భావీకభావమోర్ధ్వా భావరూపేశ్వరాచటః ।

గేయంక్షణః కేచిత్ సక్ష్మంతే లక్ష్యసంభవాః ॥ 1 ॥

ప్రతిపదార్థము : గేయంక్షణః = కోష్ఠిలక్షణములను; (లక్ష్యములననుసరించి

లక్షణములను: భోజనోపేక్షారహితః = భోజ. పోషేక్షారహితః: భాండీకారహితః = గీర్వాణ భాష్యార్థాః ఉద్దిష్టాః - ఉద్దేశియబడినవి: (అవి: వెష్టనంతే = వెప్పబడుచున్నవి:

అరాలప్తస్త్రీరా = రాగాలప్తస్త్రీ రాళాలప్తస్త్రీ, త్వత్ రాగాలప్తస్త్రీ కన్యతే -

అరాలప్తస్త్రీరా = తరువాత అరప్త రెండువిధములు రాగాలప్తస్త్రీ = రాగాలాలపమనియు: రాళాలప్తస్త్రీ = రాళాలాలపమనియు: త్వత్ = అందు: రాగాలప్తస్త్రీ కన్యతే = రాగాలాలపము వెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : కొన్ని అర్థములను (అర్థములననుసరించి లక్షణములను) భోజ, పోషేక్షారహితః గీర్వాణభాష్యార్థాః ఉద్దేశియబడినవి, వెప్పబడుచున్నవి. తరువాత భాండీకారహితః, రాగాలాలపమనియు, రాళాలాలపమనియు, అందు రాగాలాలపము వెప్పబడుచున్నది.

వృద్ధిచే క్షతమే మర్యాదే వృథా పాపాచీన తపమ్ :

రాగాళావ మతస్థితే వాత్సరాగోత్థఉచ్యతే * 2 *

సంకరాక్షమ : క్షతమే = ముందుగా వృద్ధిచే = వృద్ధిగమించు: వృథా = వృథములు, (విధం -వ్యాఖ్యాపరములుగా) పాపాచీన = పాపాచీనము: మర్యాదే = వీయనతను అతస్థితే = అతస్థితమందు రాగాళావం = రాగాళావము: వాత్ = వాయువుమించి: మరాగోత్థ: ఉచ్యతే = మరాగము జనితమగునదిగా వాయువంతరముగా వెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : ముందుగా వృద్ధిగమించు వృథములు (వ్యాఖ్యాపరములుగా) పాపాచీనము వీయనతను, అతస్థితమందు రాగాళావము వాయువుమించి మరాగముజనితమగునదిగా వాయువంతరముగా వెప్పబడుచున్నది.

యత్య కంశర్వరా ప్తస్థే వహిచి రక్తికార్తిరా :

పాశీకం గీతతత్త్వత్వా మరాగం విభజుంశి తపమ్ * 3 *

సంకరాక్షమ : ప్తస్థేకంశర్వరా = మనోహరమైన కేళివర్ణనలుందు: యత్య గీతవ్యాపకమునను విహిచి రక్తి - యోగ్యమైన రక్తి: తత్త్వరా = ప్రకాశించునో తలఁతాపిచి: గీతతత్త్వత్వా - పరిశీలనార్థం పాశీకం మరాగం విభజుంశి = పాశీకమురాగముగా వెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : మనోహరమైన వేణువృద్ధియందు ఏకతమముగా తూగివైచి తృప్తి
ప్రకాశించునో దానిని పరిశీలించి వాంఛములకాముగా చెప్పుచున్నది.

దీప్తం వాచో రక్తవీర్యాదిత్యైః త్యావ ప్రభృత్యైశ్చానభిః కశ్యక్తః ।

గదే తన్త్ర యోఽపరం శ్లఘమానా స్తేషా మేషు స్వామభూతిభిః ॥ 4 ॥

ప్రతిపదార్థము : త్యావ = ద్వువి; రక్తవీర్యాదిత్యైః = రక్తవీర్యాదిత్యాదులచే; దీప్తంవాచః =
పర్యుత్త వ్యాసించిఉండువది; తద్భుక్త = అట్లే; వః తాః = అతాము; కశ్యక్తః చిత్రతాః
= ఒకానొక చిత్రతాము; గదే = గాదముందు; తన్త్ర యో = పరిశీలనైవహావైచి
పరం = గొప్పదానిగా; శ్లఘమానా = శ్లఘించుచున్న వారో; తేషాం = వారికి
ఏషు = ఈచిత్రతాము; స్వామభూతిభిః = తమ అనుభూతిచేతనే ప్రసిద్ధులచే,
వాః = వైష్ణవము, (యదా-ఏష్ట), రక్తవీర్యాది త్యైః = ఎరుపు పుష్పపుంగులతో,
దీప్తం = పూయబడియుండునో, తద్భుక్త = అట్లే, త్యావః = ద్వువియవపైన,
చిత్రతాము, కశ్యక్త = ఒకటియున్నది.

తాత్పర్యము : ద్వువి రక్తవీర్యాదిత్యాదులచే పర్యుత్త వ్యాసించిఉండువది అట్లే అతాము
గాదముందు ఒకానొకచిత్రతాము పరిశీలనైవహా మరియుతదానిని దీనివికాపుగా
శ్లఘించుచున్నవారో వారికి ఈచిత్రతాము తమ అనుభూతిచేతనే ప్రసిద్ధులచే.

యస్మిన్ స్వరే వ్యాయుని వాయుతాః స్వప్తావశం తత్ శ్రీమతే మఖేన ।

అపస్థిః శాశ్వతవిద్యయేన వాయూంతరా వృత్త భవంతి తాన్ ॥ 5 ॥

ప్రతిపదార్థము : యస్మిన్ స్థాయిని స్వరే = యీస్థాయివృద్ధిమందు; మఖేన = మఖముగా
స్వప్తావశం శ్రీయతే = స్వప్తావశముగాచేయబడునో; తత్ = అది; వాయుతాః =
మితాము; శాశ్వతవిద్యయేన = శాశ్వతముగా; మయిరు కొపస్థితిః = ముందుస్థితి;
తత్ తాన్ = అతాముందు; స్వాత్ చేతే = ఉన్నయిందు; వాయూంతరా భవంతి =
వాయూంతరములగుచున్నవి.

తాత్పర్యము : యీస్థాయివృద్ధిమందు తాము మఖముగా స్వప్తావశముగాచేయబడునో
అది మితాము. శాశ్వతముగా ముందుస్థితి అతాముందు ఉన్నయిందే వాయూంతర
ములగుచున్నవి.

వత్సవ్రతాణాం మర్త్యేఽపి స్వరే యస్మిన్ మరణతాః ।

ఏ తేవత్సర ఇత్యుక్తే అంశోదాది వ క్ష్యంతే ॥ 6 ॥

ప్రతిపదార్థము : సప్తస్వరాగాల మర్కతతి - పంచస్వరములతోపాదా యుక్తో వ్యర్త - విప్లవమందు మహాతా = మహాగత్వముం (హరుత్వము)దునో, ఏ = అది; జీవస్వరః శరీరశ్చ - జీవస్వరమని చెప్పుటచేగా అంశ = భావి ఏభాగము (విషయము); వాచీ కర్మణీ = వాచిస్వరమనిచెప్పుటచుండును.

తాత్పర్యము : సప్తస్వరములతోపాదా విప్లవమందు మహాగత్వముం (హరుత్వము)దునో అని జీవస్వరమని చెప్పుటచేగా వాచి ఏభాగము (విషయము) వాచిస్వరమనిచెప్పుటచుండును.

జీవస్వరస్య పర్వతః పంచాదీ స్వర ఉచ్ఛ్రవే ।

పంచాదీ హ్యత్ పరపర్వతః తోఽమృతాతీ త్వయాత్మకః ॥ 7 ॥

ప్రతిపదార్థము : జీవస్వరస్య పర్వతః = జీవస్వరమునకు పంచాద్యైవరః పంచాదీ స్వరః ఉచ్ఛ్రవే = పంచాదిస్వరముగా చెప్పుటచుండున్నది; పరపర్వతః = పంచాదములారాని; పంచాదీ స్వరః హ్యత్ = పంచాదిస్వరమగును. త్వయాత్మకః ఏ = ఆరిందు విధముల గుణములను పొందినది; అమృతాదీ హ్యత్ = అమృతాదిస్వరమగును.

తాత్పర్యము : జీవస్వరమునకు పంచాద్యైవరః పంచాదిస్వరముగా చెప్పుటచుండును. పంచాదములారాని పంచాదిస్వరమగును. ఆరిందు విధముల గుణములను పొందినది అమృతాది స్వరమగును.

అమృతాదీ పంచాదీ జీవస్వరశీతభా బహా ।

బహుళమ బహుళదబహుతా కాత్యా రాగ విలోక్యత ॥ 8 ॥

ప్రతిపదార్థము : అమృతాదీ, పంచాదీ, జీవస్వరశీ = అమృతాది పంచాది స్వరములయందు; తా = తాళాశ్రయమై (అవ్యక్తమందుకముగా); బహా = ప్రతిపదముగా, విలోక్యతః = విలేదముననుసరించి; బహుళమ, బహుళద, బహుత = అధికాధిక, అధికాధ్యధిక, వృద్ధిగా రాగా కాత్యా = రాగములు చేయదగినవి (విశ్కరించదగినవి).

తాత్పర్యము : అమృతాది పంచాది స్వరములయందు తాళాశ్రయమైన (అవ్యక్త మందుకముగా) నుందు విలేదముననుసరించి అధికాధిక, అధికాధ్యధిక, వృద్ధిగా రాగములుచేయదగినవి (విశ్కరించదగినవి).

విభావతా వివాదీ త స్వరస్య కాత్యోఽథవా శ్చదః ।

స్వర్యాదపియో తోహ్య వా మహాన్ స్వరః స్వరస్య యః ॥ 9 ॥

ప్రతిపదార్థము : యః స్వర్గస్య స్మర్య = ఏద్రువముయొక్క స్మర్యము స్వర్గా కర్థ - స్వర్గమునేయడగినచో; అదా = లేక; పునః - మఱు; ప్రత్యాదపియః = అత్యాదించి యగినచో; నా - లేక; లోప్య = లోపించినయడగినచో; సః = అద్రువము; ఏవాదేవతా = ఏదాదేవా వెలుగువది.

కావ్యర్యము : ఏద్రువముయొక్క స్మర్యము స్వర్గమునేయడగినచో లేక మఱు అత్యాదించియగినచో లేక లోపించినయడగినచో అద్రువము ఏదాదేవా వెలుగువది.

ప్రత్యాదపః తదేవాదాః తోసః ఉర్వస్య విష్ణుః :

అదా యుష్మన్ పురీ కాః శ్వాశ్యతే ఓ గృహః పృథః : 10 :

ప్రతిపదార్థము : యః లోపః = ఏలోపము ఏద్రుస్య విష్ణుః = ఏమత్తమునకు పెరిక్పొరనూ; తత్ ఏవ - తాదేవః ప్రత్యాదపః అదాః = ప్రత్యాదపమని అందులు; అదా = ముందు; యుష్మన్ పురీ = ఏద్రువమందు; కాః కాశ్యతే - కాము ప్రవర్తించుటయో; సః = అది; గృహః పృథః = గృహముగా తలచెందునున్నది.

కావ్యర్యము : ఏలోపము ఏమత్తమునకు పెరిక్పొరనూ తాదేవః ప్రత్యాదపమని అందులు ముందు ఏద్రువమందు కాముప్రవర్తించుటయో అది గృహముగా తలచెందునున్నది.

కాలయత్యా పురీ యుష్మన్ పత్యాప ఉపదేశ్యతే :

అపత్యాపః ఓ విశ్వేదా గతంత్రావేపిథః : 11 :

ప్రతిపదార్థము : కాలయత్యా = గానముచేపిన యుష్మన్ పురీ = ఏద్రువమందు పత్యాప ఉపదేశ్యతే - త్యాపము ప్రవేశపెట్టబడుచో (ఏదమించి తీయుచో); సః = అది; అపత్యాపః ఉపి - అపత్యాపమని; గతంత్రావేపిథః = వెంగిరట్టలచే; విశ్వేదాః = తీరియడగినచి.

కావ్యర్యము : గానముచేపిన ఏద్రువమందు త్యాపముప్రవేశపెట్టబడుచో (ఏదమించి తీయుచో) అది అపత్యాపమని వెంగిరట్టలచే తీరియడగినచి.

అవయవా అవయవో యుష్మన్ పురీ యద్యుపదేశ్యతే :

పత్యాపః కథతో గదపిత్వాతత్త్వవిష్ణుః : 12 :

ప్రతిపదార్థము : అవయవా అవయవః - అవయవయములు; అవయవము; యుష్మన్ పురీ = ఏద్రువమందు; యద్యుపదేశ్యతే = వెనుమోర్చిపయనః; గానపిత్యాపత్వ పిత్యాప-

గాన కోపించుట; నా పత్యానాః కరిణి = అది న్యాయముగా చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అపయవేదములు, అపయవము మేల్పరమందు అది వసూహార్హమై యీదల గానకోపించుట న్యాయముగా చెప్పబడుచున్నది.

ప మంద్రః మితరాం అభ్యో రాగో యో మంద్రవిద్యతే ।

యస్తాదపస్తతే రాగి ప్యరే తావ ఉదాహృతః ॥ 13 ॥

ప్రతిపదార్థము : యః రాగః = ఏరాగము మంద్రవిద్యతే - మంద్రవిద్యకముందు మితరాం = అత్యంతము; అభ్యో = పొందవలసినదో; నః మంద్రః = అది మంద్రవిద్యము; తావవిద్యతే ప్యరే = తావవిద్యకమందు; యః రాగః అభ్యో = ఏరాగము అత్యంతముతో; పః తారిః ఉదాహృతః = అది తావవిద్యముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఏరాగము మంద్రవిద్యకముందు అత్యంతము పొందవలసినదో అది మంద్రవిద్యము. తావవిద్యకమందు ఏరాగము అత్యంతముతో అది తావవిద్యముగా చెప్పబడినది.

ఉక్తా సిద్ధవ పిన్మిన్ ప్యరే అస్తే వివారిని ।

వివారిని ప్యరమ్యవ్యే అస్తే త్యావవ ఇన్మతే ॥ 14 ॥

ప్రతిపదార్థము : వివారిని = వివారివ్యకముందు; పిన్మిన్ ప్యరే అస్తే - ఒక ప్యరముతోపించి యీదల పాదవ ఉక్తా = సిద్ధవతావమగును; వివారిని ప్యరమ్యవ్యే అస్తే తి = వివారియందు రెండు ప్యరములుతోపించినయదల; కొదవ ఇన్మతే = కొదవతావమగుచున్నది.

తాత్పర్యము : వివారివ్యకముందు ఒక ప్యరముతోపించినయదల పాదవతావమగును వివారియందు రెండు ప్యరములు తోపించినయదల కొదవతావమగుచున్నది.

వంతే న్యావప్యరం భూర్వం స్థాయివం రవయీత్ తతః ।

తత్ర స్థాయిని రాగస్థానోపాం రాగవ్యక్తమ్ ॥ 15 ॥

ప్రతిపదార్థము : వంతే = వేలువ్యవధి; భూర్వం = ముందు న్యావప్యరం - న్యావప్యరమును; తతః = తరువాత; స్థాయివం రవయీత్ = స్థాయివ్యకమును. రవించవలెను, తత్ర స్థాయిని = అస్థాయియందు; రాగవ్య అరోపణం = రాగారోపణము రాగవ్యక్తమ్ = రాగవ్యక్తమును.

తాత్పర్యము : వేణువువెందు ముందు వ్యవస్థయు తరువాత స్థాయివ్యవస్థయు రెండవవలెను. అస్థాయియందు రాగాలొకముం కావచ్చునుమగును.

స్థాయిన ఉపరి ద్వ్యర్థాదయః క్షుద్ధునీ పురీ :

అలయత్య పునాకానం స్థాయివ్యవస్థేయేత్ : 16 :

ప్రతిపదార్థము : స్థాయిని ఉపరి = స్థాయిపై క్షుద్ధునీ పురీ = ఏదోఒక వ్యవస్థయందు ద్వ్యర్థాదయః అలయత్య = ద్వ్యర్థాదులు ప్రవర్తించుటకు పునః = మరల రాగం = రాగమును స్థాయిని ఏత = స్థాయియందలి ఉపవేళయేత్ = ప్రవేశపెట్టవలెను అదే ప్రపంచ్యస్థానం అలస్థి = అదే అలయముయొక్క ఫలమవ్వస్థానము.

తాత్పర్యము : స్థాయిపై ఏదోఒకవ్యవస్థయందు ద్వ్యర్థాదులు ప్రవర్తించుటకు మరల రాగమును స్థాయియందలి ప్రవేశపెట్టవలెను. అదే అలయముయొక్క ఫలమవ్వస్థానము.

అత్యధం ద్వ్యర్థమారభ్య వాలయత్య తు రాగమ్ :

కన్యాన్ ద్విరీయవ్యస్థానం గదంజ్జగతోపదః : 17 :

ప్రతిపదార్థము : గదంజ్జగతోపదః - సంగీతవేత్త ద్వ్యర్థమారభ్య = సుగ్రహిత్వమును ప్రారంభించి, రాగం అలయత్య = రాగమును ప్రవర్తించి అత్యధం = అత్యధముగా ద్విరీయవ్యస్థానం కన్యాన్ = రెండవవ్యస్థానమును చేయవలెను.

తాత్పర్యము : సంగీతవేత్త సుగ్రహిత్వమును ప్రారంభించి రాగమునుప్రస్తావించి అవన్యాసముగా రెండవవ్యస్థానమును చేయవలెను.

పరవ్య స్థాయివో యవ్య ద్వ్యర్థస్థానస్య పురీ ప్పుతః :

ఇ ఏవ వేదకాయేన తక్షప్త వ్యవచిక్యతే : 18 :

ప్రతిపదార్థము : యవ్య స్థాయిని: పరవ్య = ఏదైయున్నవ్యవస్థయొక్క; ద్వ్యర్థం = ఏదోఒకముం తుర్యస్థానం ప్పుతః = తాల్పర్యముగా చెప్పబడుచున్నదో ఇ ఏత = అదీయే. వేదకాయేన = వేదకాయమున: తక్షప్తః = సంగీతవిద్వాంసులచే వ్యవచిక్యతే-వర్ణీకరింపబడినది: ద్విగుణవ్యవస్థా: ద్వ్యర్థ ఇతి వ్యుత్పత్తిః - ద్విగుణముయొక్క, సగము అని వ్యుత్పత్తి.

తాత్పర్యము : ఏదైయున్నవ్యవస్థయొక్క, ఏదోఒకముం తాల్పర్యముగా చెప్పబడుచున్నదో అదీయే. వేదకాయమున: సంగీతవిద్వాంసులచే వర్ణీకరింపబడినది. ద్వ్యర్థః అమరాచి ద్విగుణముయొక్క, సగము అనివ్యుత్పత్తి

అర్థ స్థితే వాఙ్మయత్వా దానం క్షుద్ధిస్తతః స్మరేః ।

అర్థాత్ తృతీయస్వస్థాపాంతం నానుకోత్తమః । 19 ।

ప్రతిపదార్థము : అర్థస్థితే క్షుద్ధిస్తతః స్మరేః = అర్థస్థితియందున్న ఒకానొకస్వరములను దానం వాఙ్మయత్వా = తాగమును ప్రార్థించి; నానుకోత్తమః = ఉత్తమగాయకుడు; తృతీయస్వస్థాపాంతం = మూడవ స్వస్థాపాంతమును; అర్థాత్ = చేయవలెను.

తాత్పర్యము : అర్థస్థితియందున్న ఒకానొకస్వరములను తాగమునుప్రార్థించి ఉత్తమగాయకుడు మూడవస్వస్థాపాంతమును చేయవలెను.

ద్వ్యర్థ ద్విమిశ్రణా ర్థభేదే స్వరమిదే ర్థే స్థితా స్మరః ।

అర్థస్థితా తై పేకోక్తా అర్థనియా ఇతి మృతాః । 20 ।

ప్రతిపదార్థము : ద్వ్యర్థద్విగుణయోః స్వరయోః మిశ్రే = ద్వ్యర్థద్విగుణస్వరములలో; స్థితాః యే స్మరః = ఉన్న యే స్వరములో; తే పేద = అవియే; అర్థనియా ఇతిమృతాః = అర్థనియములవి స్వప్నములైన; అర్థస్థితా ఉక్తా = అర్థస్థితములుగా చెప్పబడుచున్నవి.

తాత్పర్యము : ద్వ్యర్థద్విగుణస్వరములలో ఉన్న స్వరములలో అవియే అర్థనియములను స్వప్నములైన అర్థస్థితములుగా చెప్పబడుచున్నవి.

ద్విగుణస్థాయినర్యంతం వాఙ్మయత్వా తు దాగినః ।

న్యానప్రసాదేనేన స్వస్థానం న్యావృణ్ణమి । 21 ।

ప్రతిపదార్థము : ద్విగుణస్థాయినర్యంతం = ద్విగుణస్థాయినరము; దాగినః వాఙ్మయత్వా = తాగమును పఠించి; న్యానప్రసాదేనేన = న్యానప్రసాదమును ప్రదేశపెట్టుటచే; స్వస్థానం = స్వస్థానములందమైన; వృణ్ణం న్యాత్ = వృణ్ణములగుట.

తాత్పర్యము : ద్విగుణస్థాయినరము తాగమును పఠించి న్యానప్రసాదమును ప్రదేశపెట్టుటచే స్వస్థానములందమైన వృణ్ణములగుట.

మంధ్రమిదై పేదైత ద్విగుణా వ్యవ్యభిక్తేః ।

తవ్యవ్యభిక్తం తదే ద్విగుణం న్యా వ్యవృణ్ణమి । 22 ।

ప్రతిపదార్థము : ద్విగుణాత్ = ద్విగుణాత్వమువలన; మంధ్రమిదై = మంధ్రస్వరములను;

ఏతత్ మండ్రావృతమే = ఇది మండ్రావృతమే. తత్ మంద్రావృతం = తమంద్రావృతము.
తాతీ = తాతవృతమందు; యదాశ్రమం = శ్రమముగా; ద్విగుణం స్కృత్ =
ద్విగుణితమగును.

తాత్పర్యము : ద్విగుణావృతమనెడి మంద్రావృతమందు ఇదిమండ్రావృతమే. తమంద్ర
వృతము తాతవృతమందు శ్రమముగా ద్విగుణితమగును.

స్థివాని ప్రస్తుతై స్త్రీణి పుత్రైః కుర్యాత్ యశీయశమ్ ।

స్థివం సమగ్రశ్శ్చైవ సాహస్రి రవయీత్ పునః । 23 ।

ప్రతిపదార్థము : ప్రస్తుతైః పుత్రైః = ప్రస్తుతములైన పుత్రములచే; స్థివాని =
మోగు స్థివములను; (కలది) యశీయశం కుర్యాత్ = నాల్గవ స్థివమును చేయువనిము
పునః = మరలు తత్ స్థివం = అస్థివము; సమగ్ర శ్శ్చైవ = సమగ్రశ్చముచే;
సాహస్రి రవయీత్ = అరూపివహితముగా రచించవలెను.

తాత్పర్యము : ప్రస్తుతములైన పుత్రములచే మోగుస్థివములను(కలది) నాల్గవస్థివ
ముచేయవలెను. మరలుఅస్థివము సమగ్రశ్చముచే అరూపివహితముగా రచించ
వలెను.

తం వై వలవహాశీత్యా ? మరూపివధిశీమతీ ।

చతుష్ట్యస్త్యస్తైః శుద్ధానామ్నీకార తులితః । 24 ।

ప్రతిపదార్థము : వలవహాశీత్యాం = వలవహాశీయందు; తం వై = తంభములచే;
అరూపీః తులితః = అరూపివెప్పబడినది; చతుష్ట్యస్త్యస్తైః = చతుష్ట్యస్త్యములచే;
శుద్ధానామ్నీకారః తులితః = శుద్ధానామ్నీకారము చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : వలవహాశీయందు తంభములచే అరూపివెప్పబడినది. చతుః
ష్ట్యస్త్యములచే శుద్ధానామ్నీకారముచెప్పబడినది.

స్థితే స్థితే పురాన్ సమ్యక్ స్థివయన్ ప్రాసద్భూమాత్ ।

శీవస్వర సదాదైశ్చ వ్యాపించైశ్చహితాశ్చైవ । 25 ।

ప్రతిపదార్థము : స్థివయః = వందీయదు. స్థితే స్థితే = ప్రతిస్థివమునందును పురాన్ =
పుత్రములను, సమ్యక్ = అగుగ; భూమాత్ = శ్రమముగా; వ్యాపయన్ = ప్రస్తావము
చేయుచున్నవాడై; అపారదాశ్చైవ వ్యాపించైః = అనేకములూ చేయుచిన వ్యాపించ
వృతములచేతను, శీవస్వర సదాదైశ్చ = శీవస్వరములతో పోయెత్తము వందెను.

తాత్పర్యము : వింత విచారమును ప్రతిష్ఠాపరమునందును స్వరములముగాగలుగా క్రమముగా స్వరములచేయు అనేకములుగా చేయబడినవ్యాసాంతస్వరములచేతను, ప్రస్తారము చేయుచున్న వాడై జీవవస్వరముతో ప్రాతాస్వరమునొందిన:

ప్రవర్తనఃపర్యవాయో స్థాయిచి స్థావరోత్పత్తిః ।

ఇత్థం రాగం స్థిరీభ్యుత్పాదయోద్యోగోత్తమః ॥ 16 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రవర్తనః = ప్రతిప్రవర్తనములచేతను; పర్యవాయో స్థాయిచి = పర్యవాయో యుక్త్యస్థాయి యందు; స్థావరా ఉత్పత్తిః = స్థావరా చెప్పుబడుచున్నది; ఇత్థం = ఈవిధముగా రాగం స్థిరీభ్యుత్పత్తిః = రాగమును స్థిరీకరించి పరిశోత్తమః అలోపయోగః = పలువారమును అలోపించవలెను.

తాత్పర్యము : ప్రతిప్రవర్తనములచేతను పర్యవాయోయ్యుక్త్యస్థాయియందు స్థావరా చెప్పుబడుచున్నది. ఈవిధముగా రాగమును స్థిరీకరించి పలువారము అలోపించవలెను.

అధాగవిప్రవాహోత్తమః (విధానయోగ) సమగాయనః ।

వ్యాకృత్యుద్యోగస్థావరో ఉత్పాదోత్పత్తిః ॥ 17 ॥

ప్రతిపదార్థము : సమగాయనః = సమగాయకులు; అధాగవిప్రవాహోత్తమః వాదయోగః = అపర్యవాయో అధిపర్యవాయోగా వాదనచేయవలెను; వ్యాకృత్యుద్యోగస్థావరో = వ్యాకృత్యుద్యోగస్థావరో ఉత్పాదోత్పత్తిః అధిపర్యవాయో = ఉత్పాదోత్పత్తియు చెప్పుబడినది. తతో గాయనః = తరువాత గాయకులు పూర్వోత్పాదోగః = ముందుచెప్పుబడినదిగా రాగ్యు అకారం = రాగముయొక్క అకారమును; స్థావరాంత = స్థావరము;

తాత్పర్యము : సమగాయకులు అపర్యవాయో అధిపర్యవాయోగా వాదనచేయవలెను. వ్యాకృత్యుద్యోగస్థావరో ఉత్పాదోత్పత్తియు చెప్పుబడినది. తరువాత గాయకులు ముందుచెప్పుబడిన రీతిగా రాగముయొక్క అకారమును స్థావర చేయవలెను.

రాగంప్ర వ్యక్తిపర్యవాయో తావద్యోత ।

రాగ్య ఉత్పాదోత్పత్తి ఉత్పాదోత్పత్తిః ॥ 18 ॥

ప్రతిపదార్థము : రాగంప్ర - రాగాలము; వ్యక్తి పర్యవాయో = వ్యక్తిపర్యవాయో తావద్యోత = తావ వ్యక్తిపర్యవాయో; రాగ్య ఉత్పాదో - రాగము యొక్క ఉత్పాదో వ్యక్తిపర్యవాయో = వ్యక్తిపర్యవాయో; అధిపర్యవాయో = చెప్పుబడుచున్నది

తాత్పర్యము : తాగలము స్త్రీలకుద్దేశించి. తాపవస్థలోనుండియు తాగియుండునట్లు
కుద్దేశ స్త్రీలకుద్దేశించి చెప్పుటయేయిది.

కృత్యాఽఽలప్తం నిత్యం చ తద్రాగం అతాద్యతపః ।
దూపకాఽయతో గాయన్ తక్ష్మా నిహితం తతః ॥ 30 ॥

ప్రతిపదార్థము : అలప్తం = అలాపమును; నిత్యంచి కృత్యా = తాగయుండుముగా
చేసి; తద్రాగం = అతాగమును; దూపకాద్యతపం = దీక్షితముగా(విధ్వజముగా);
దూపకాఽయమి = దూపకాలాపమును గానముచేయువారు; గాయన్ = పాడుచు;
తతః = తరువాత; తక్ష్మా నిహితం = తక్కితోబూద;

తాత్పర్యము : అలాపమును తాగయుండుముగాచేసి అతాగము దీక్షితముగా(విధ్వజముగా)
దూపకాలాపమును గానముచేయువారు పాడుచు తరువాత తక్కితోబూద.

స్థియాఽయా దూపకే యుక్త్యో తస్య నానావైకతతః ।
ముహూర్ముహూ శ్లోచో యత్తై ప్రతిగ్రహాన ముహ్యతే ॥ 31 ॥

ప్రతిపదార్థము : యుక్త్యో దూపకే స్థియాఽయా = ఏకాదశస్థియుండునట్లు; గ్రహా =
గ్రహణము (స్వీకరణము); తస్యో = తానియుండు; నానావైకతతః = అనేకవిధములైన
యత్ ముహూ; ముహూ; గ్రహా = యేమాదియారీ గ్రహణమునందు; తత్ = అది
ప్రతిగ్రహానం ఉచ్యతే = ప్రతిగ్రహానముగా చెప్పుటయేయిది.

తాత్పర్యము : ఏకాదశస్థియుండునట్లు గ్రహణము(స్వీకరణము) తానియుండు
అనేకవిధములైన యేమాదియైన గ్రహణమునందు అది ప్రతిగ్రహానముగా చెప్పుటయే
యిది.

యా యథా తాపః స్థియంత్రం త్వివ వేదయేత్ ।
ఏచిత్రస్య తు నీతస్య యథాచిత్కృషేవేదయే ॥ 32 ॥

ప్రతిపదార్థము : యః స్థియం = ఏస్థియః యథాతాపః = ఏట్లు చరితముగనో;
తం=తానిని త్వివ = అట్లే వేదయేత్ = ప్రవేశింపబడెను. ఏచిత్రస్య నీతస్య తు =
ఏచిత్రగానమునకు మోత్రము; యథాచిత్కృషేవేదయే = తగినరీతిగా ప్రవేశయె
(జరుగును).

తాత్పర్యము : ఏస్థియ ఏట్లు చరితముగనో తానిని అట్లే ప్రవేశింపబడెను. ఏచిత్రగాన
మునకు మోత్రము తగిన రీతిగా ప్రవేశయె(జరుగును).

ప్రతిపదార్థము : గత్య = గతిచేతము; (వచన); గమకయోగేన = గమకముతో
 కలసియుండుటచేతము; రాగేణ = రాగములచేతము అర్చ్యేన కేన వా = ఇంక
 లేదనేనైనావము స్వర్ణి = స్వరములచే; పృతి = పక్షము; హ్యేత్ = అగునో; స్వరవృత్తిః
 = ఆ స్వరవృత్తి; తాయ ఇతి = తాయమని; ఇతిరీయతే = చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : గతిచేతము(వచన) గమకముతో కలసియుండుటచేతము రాగముల
 చేతము ఇంకలేదనేనైనావము పక్షములచే అవర్తము అగునో ఆ స్వరవృత్తి స్థాపనచే
 చెప్పబడుచున్నది.

స్థాయితాం కరణాభ్యాసాం చ త్యాగి స్థిరతానః ।
 ముక్తీ మోక్షసేవేషాం లక్షణావ్యభివర్తనహా ॥ 35 ॥

ప్రతిపదార్థము : స్థిరతానః = స్థిరతానములు; గమయి = గమకము; మోక్షం =
 మోక్షము; ఇతి - అని; స్థాయితాం = స్థాయితలు; చ త్యాగి కరణాని = నాలుగు
 కరణములు అయి = చెప్పి; ఏవేషాం = ఏటికి; లక్షణాని అభివర్తనహా = అర్థములు
 చెప్పబడుచున్నాయి.

తాత్పర్యము : స్థిరము, తానము, గమకము, మోక్షము- అని స్థాయితలు నాలుగు
 కరణములు చెప్పి, ఏటికి లక్షణములు చెప్పబడుచున్నాయి.

తత స్థియ్యాదివర్ణాదామోక్తయః స్వరమండలః ।
 స్థిర మిత్థ్యవ్యతే తస్మిన్మోక్షాచారణ ముచ్యతే ॥ 36 ॥

ప్రతిపదార్థము : తత = అందు; స్థియ్యాదివర్ణాదాం = స్థియ్యాదివర్ణములకు
 ఆ తయః = ఆరావృత; స్వరమండలః = స్వర (సముదాయము) మండలము; స్థిరమితి
 ఉచ్యతే = స్థిరము అని చెప్పబడుచున్నది. తస్మిన్ మోక్షాచారణముచ్యతే = తాని
 కుచారణము చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అందు స్థియ్యాదివర్ణములకు ఆరావృత స్వర(సముదాయము)
 మండలము స్థిరము అని చెప్పబడుచున్నది. తానుచారణముచెప్పబడుచున్నది.

ముఖాః - మోహిత్యాం = మోహితులందు; ధ్వనికగమయ నాయావాక్యాయాం
 = నాయావాక్యముందు; సరిగమించని, ఇత్యాది - అమొదలగునవి, తానః = తానము;
 తాగాపిక్షయా = తాగాపిక్షయే; యా గమకాశ్రయః = యా గమకాశ్రయ స్వరః =

గమకాభ్యుదయైతే యేవ్యురహా: ఓ = అది; తస్మై = సంకీర్తనాని; స్థితమిర్వ్యుదయై-
స్థితమని చెప్పుటయ్యున్నది.

యథా :- వేదాద్యం = వేదాదర(శ)యందు; ఉద్ధృతే = ఉద్ధృతమందు
దైవతః - దైవతము; కంపితస్థితే పద్మ = కంపిత(గమక) స్థితమందు పెద్దము;
తామ్రాతామ్రయూం = తామ్రాతామ్రయందు; కంపితస్థితే = కంపితస్థితమందు
గాంధారిపిప్రీతో - గాంధారిపిప్రీదములు; ఇత్యధి = ఈ మొదలగునవి; గమకా
కంపితాయం = గమకములు కంపితాయం;

తాగవ్యష్టమికాంతా హి గమకా: తాగేఽపి సంపాదినః,
తస్మాత్తా ఆపహగమేత సుతరాం హరిం పద వ్యుదతాన్,
సంకీర్తానగర్భధారపదపీ హృదాయమాహా జగన్మే,
స్వీడుత్యాదునితానవంతి హృదయాశ్చేపహి పదే పదే తాగః

ప్రతిపదార్థము : యథా శబ్దే = మారలో; పదో రహి = అది యెదురుపడి
స్వీడుత్యాదునితాన వంతి = స్వీడుత్య సంపాదనములగుచున్నవో, తదా = అట్లే,
తే గమకాః = అగమకములు; తాగేఽపి = తాగమందును; సంపాదినః = సంపాద్యుః;
తాగవ్యష్టమికాంతాః = తాగవ్యష్టకగమమునకు అనుబంధమగుచున్నవి తస్మాత్తా-
పహగమేత = అంతహృత్తపహగమములకాదని; మహారం = అత్యంతము,
అదతాన్ = అదరగవంతు; సంకీర్తానం శర్లదారపదపీహృదాయమాహాః = సంకీర్త
సాగరమును తామ్రం నావతుల పరిమిన్ని సంకీర్తావ్యష్టము మారం వరింతి =
మానముగా చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : మారలో అనుచునుపదలె గమకములు స్వీడుత్యసంపాదకములగు
చున్నవి. ఆ గమకములు తాగమందును సంపాదించి తాగవ్యష్టకగమమునకు
అనుబంధమగుచున్నవి. అంతహృత్తపహగమములకాదని అత్యంతము అదరగ
వంతు సంకీర్తసాగరమును తామ్రం నావతుల పరిమిన్ని సంకీర్తావ్యష్టము మారముగా
చెప్పుచున్నారు.

ప్రయోగై: ప్రశ్నదపై: పదీహి తాగదాంతా : 38 :

ప్రతిపదార్థము : అదై: ప్రశ్నో ప్రయోగై: = మరకొందరినీ కొన్ని ప్రయోగములద్వారా
తాగదాంతా పదీహి ఇతి = పదీహిఇతి తాగదాంతమునను (చెప్పబడుచున్నది).

తాత్పర్యము : మరికొందరిచే కొన్ని ప్రయోగములద్వారా పరిపాఠి రంగణము అని (వివృతమవుతుంది)

అష్టైశ్వరి పరి పరిపాఠి (పరిపాఠిపాఠి) గీత విగ్రహము :

హరిమూర్తిగ నీతి శ్రుతిమూర్తిత్వ కేవలమ్ : 39 :

ప్రతిపదార్థము : అష్టైశ్వరి = మరికొందరిచే చూ పరి ఇతి పరిపాఠి - పరి పరి అనునది పరిపాఠిమందు పా = అది: పేగీతి = పేగీతియని: విగ్రహము = పెద్దమందువునది: గీతి- గీతిమందు: హరిమూర్తిగః = హరిమూర్తియతో హరిమూర్తి: కేవలం మూర్తి: = కేవలము శ్రుతిమూర్తిమేయగునో: అపరి = మరియొక

తాత్పర్యము : మరికొందరిచే పరి పరి అనునది పరిపాఠిమందు పేగీతియనివివృతమందువునది: మరియొక:

స్వరాణాం పద్మినీ తుల్యమిత్థా పా గతిర్నీతి :

స్వరమూర్తిగ పద్మినీ స్థిరాంతరవివేచనమ్ : 40 :

ప్రతిపదార్థము : య: స్వరాణాం పద్మినీ తుల్యమిత్థా తపతి = ఏ స్వరమిద్మినీకము వివృతముగానగునో: పా = అది: గతి: తపతీ = గతియగును: స్వరమూర్తిగ పద్మినీ = స్వరమూర్తిమనీయే పదపద్మినీ: స్థిరాంతరవివేచనం = మరియొక స్థిరమునందు ప్రవేశము: ఇతి భేద: = అనుభవము: జాయనా అనుజాయనశ్చ = జాయనా అనుజాయనశ్చ: సముద్రస్థ: = ఉద్భవించుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఏకైక స్వరపద్మినీకము వివృతముగానగునో అది గతియగును. స్వరమూర్తిమనీయే పదపద్మినీ మరియొక స్థిరమునందు ప్రవేశము అనుభవము జాయనా, అనుజాయనశ్చ ఉద్భవించుచున్నది.

ఇతి భేదత్వముద్భిద్ధిజాయనశ్చమ జాయనా:

స్వరమూర్తిగ తుల్యమిత్థా స్వరాభిప్రాయవివేచనమ్ : 41 :

ప్రతిపదార్థము : తుల్యమిత్థా = దేవతలది: స్వరమూర్తిగః = స్వరమూర్తిమందు అదిమగునో: స్వరాభిప్రాయవివేచనమ్ = స్వరాభిప్రాయ వివేచనముగా: స్వరమూర్తిమనీయే తదాయనం సముద్రస్థం ప్రాయశ్చోహ పరిపాఠమ్ హరితాత్పర్యమన్వితా శ్రుతిమూర్తి పరిపాఠా లయారం = లయారముగా: సముద్రస్థం = ఉద్భవించుచున్నది:

ప్రాయః = తరముగా యదా = ఏప్రకారముగా అరోహణశ్రవణం = అరోహణ శ్రవణము అయినచో: తత్ - అది మణిరత్నం = మణిరత్నముమంది: వస్తువర్ణనా = ఉద్భవించిన: ప్రతి నామ = ప్రతియీ: పరి = పరి:

తాత్పర్యము : దేవతలచే స్వరమూలము అభివయగనో స్వరావృత్తిపర్యవసయంగా స్వరమూలమభివయగనో అది క్షయకాలముగా ఉద్భవించిపరిపరి. తరముగా అరోహణ శ్రవణముఅయినచో మణిరత్నముమందిఉద్భవించిన ప్రతియీ పరి ఏప్రకారముగా:

పరిత్ పమివగోద్యుతతరంగాపరిపరిత్ పరి .

మంద్రాదిస్థావరేదేవ ప్రవృత్తిం శ్రుతిశంపదమ్ : 42 :

ప్రతిపదార్థము : పమివగోద్యుతతరంగాపరిపరిత్ పరిత్ = వాయుఅమితతరంగ మయదాయముపరి ప్రవర్తించునో: పా పరి = అదియు పరి: మంద్రాదిస్థావరేదేవ = మంద్రాదిస్థావరేదేవమనీ: ప్రవృత్తిం = ప్రవర్తించిన: శ్రుతిశంపదం = శ్రుతిశంపదము.

తాత్పర్యము : వాయుఅమితతరంగమయదాయముపరి ప్రవర్తించునో అదియు పరి మంద్రాదిస్థావరేదేవమనీ ప్రవర్తించిన శ్రుతిశంపదము.

ఉదా: కంఠశబ: స్వస్థా వహాశబ్దమతో భవేత్ : 43 :

ప్రతిపదార్థము : ఉదా: = ఉదాహరణము: కంఠ = కంఠము: శబ్దస్థానా = శబ్దస్థానంబందుంచునదియీ: శబ్దమత: = శ్రవణముగా వహాశబ్దే = వహాశబ్దము: వహాశబ్దేర్హా = వహాశబ్దంబు కంఠములు అవంత్తవహాశబ్దే శివశివవహాశబ్ద = అవంత్తవహాశబ్ద. శివశివవహాశబ్ద అని పునః ద్విరా = మరల రెండు పరములు: ఇంత్ర ఉద్భృత్తా = ఇంత్ర అనియు ఉద్భృత్తా అనియు:

తాత్పర్యము : ఉద్భృత్తమయ కంఠము శబ్దస్థానంబందుంచునదియీ శ్రవణముగా వహాశబ్దంబును. వహాశబ్దంబుకంఠములు అవంత్త వహాశబ్ద. శివశివవహాశబ్ద అని మరలరెండు పరములు ఇంత్ర అనియు, ఉద్భృత్తా అనియు:

ప్రపంచతి భూవృత్తి స్వరా యస్మాం విభావితః .

ఇంత్ర పా వృత్తే నామద్యాంక్షులదేవిభా : 44 :

ప్రతిపదార్థము : అవృత్తి ప్రపంచతి భవ = భోవం ప్రవేశించునదిపరి: యస్మాం = దేవతయందు: స్వరా = స్వరములు: విభాంతి = ప్రభావించునో: పా = అది.

గావవిద్యులక్షణవేదిఖి = గాయకవందీయవనీ, ఖత్త కర్మతే = ఖత్తప్రదీదముగా
య్యమయమస్తుది.

తాత్పర్యము : తోపం ప్రదేశించువదివలె దేవయందు స్వరములు ప్రకాశించునో అది
గాయకవందీయవనీ ఖత్తప్రదీదముగా చెప్పుమయస్తుది.

యద్యః పురా విరాజంతే పర్యవృత్త ఇవోపరి ।

గావలక్షణశత్యక్షిః ఉత్పల్లా పరికీర్త్యతే ॥ 45 ॥

ప్రతిపదార్థము : యద్యః పురా = దేవి స్వరములు ఉపరి నిర్వృత్తంతో ఇవి = పైకి
పొమ్మనవలె; విరాజంతే = ప్రకాశించునో; గావలక్షణశత్యక్షిః = గావవికారమనీ.
(అది) ఉత్పల్లా పరికీర్త్యతే = ఉత్పల్లాదీదముగా చెప్పుమయస్తుది; ఏదం = ఇట్లు
పరిచి = పరియము; పర్యావ = పర్యావరి; వేదిత్యా = తదియదగివది.

తాత్పర్యము : దేవయ్యరములు పైకి పొమ్మనవలె ప్రకాశించునో అది గావవికారమనీ
ఉత్పల్లాదీదముగా చెప్పుమయస్తుది. ఇట్లు పరియము, పర్యావరి తెలియదగివది.

పుత్రప్రాక్రీడవత్ కావభూతతే పలకుర్వన్తాః ।

శ్రుతిః ప్రవర్తతే క్రిప్తం యుత్ర చాలం తమిష్యతే ॥ 46 ॥

ప్రతిపదార్థము : యుత్ర ద్విన్ = ఏర్పడియుండు; కావభూతతే = గావభూమియుండు;
పుత్రప్రాక్రీడవత్ = గుండ్రని ముత్యమువలె; పలకున్ = ప్రకాశించువలె; క్రిప్తం =
త్యరితముగా; శ్రుతిః = శ్రుతిః ప్రవర్తతే = ప్రవర్తించునో; తత్ = అది చాలం
ఉత్యతే = తాలముగా చెప్పుమయస్తుది.

తాత్పర్యము : ఏర్పడియుండుగావభూమియుండు గుండ్రనిముత్యమువలె ప్రకాశించు
వల్ల త్యరితముగా శ్రుతిప్రవర్తించునో తానిని తాలముగా చెప్పుమయస్తుది.

మారుర్యయ్యక్తే అరితః స్వరో యుత్ర ప్రసార్యతే ।

స్వరాంతరస్య హేయోగాత్ పినరం తం ప్రవర్తతే ॥ 47 ॥

తాత్పర్యం యదా వాచః తాదృశే ప్రవర్తతే ॥ 48 ॥

ప్రతిపదార్థము : మారుర్యయ్యక్త = మారుర్యముతో కూడిత; అరితః స్వరః =
అరితమైన స్వరము; యుత్ర ప్రసార్యతే = ఎక్కడ ప్రసారమగునో (స్వరాంతరస్య

సంయోగాత్ = మిలియిక్ ప్రకరసంయోగమొనరించు ఆం = తానెని, పెరిరం = పెరిరముగా; భవద్దత్ = తప్పమున్నారూ; యదా = ఎప్పుడు; తావద్దత్ = తావద్దముందు; నాదు = నాము; తావద్దత్ = తావద్దముగా భవద్దమునో; తావద్దము : మోక్షమునో మోక్షం లోనినాడు ఎప్పుడు ఎక్కడనున్నారూ (మోక్షమునొనరించునాడు) తానెని పెరిరముగా తప్పమున్నారూ, ఎప్పుడు తావద్దమునాడు నాదు లోనినాడు భవద్దమునో;

తదా లోనినాడు ఆం = మోక్షమునాడు :

క్రమేణ గాఢతాం త్యక్త్యా లోనినాడు భవద్దము : 40 :

భవద్దము : తదా = ఎప్పుడు; ఆం = తానెని; లోనినాడు = లోనినాడుముగా; గోచరమునాడు = గోచరమునాడు; తదా = మోక్షముగా; గాఢతాం త్యక్త్యా = గాఢమును విడిచి లోనినాడు భవద్దము = లోనినాడు భవద్దమునో; తావద్దము : తానెని లోనినాడుముగా గోచరమునాడు గోచరమునాడుమునాడు, క్రిమమునాడు గాఢతామును విడిచి లోనినాడు భవద్దము భవద్దమునో;

పోష్యాదమితి ప్రోక్షం గోచరమునాడు :

యదా భవద్దత్ మోక్షమునాడు మోక్షము : 39 :

భవద్దము : పోష్యాదమితి - పోష్యాదమితి, గోచరమునాడు = మోక్షమునాడు; ప్రోక్షం = మోక్షమునాడు; యదా మోక్షమునాడు = యదా మోక్షమునాడుమునాడు; తావద్దము : మోక్షమునాడు మోక్షమునాడు భవద్దము : భవద్దమునో;

తావద్దము : పోష్యాదమితి మోక్షమునాడు మోక్షమునాడు, యదా మోక్షమునాడు మోక్షమునాడు మోక్షమునాడు భవద్దము భవద్దమునో;

అపర్యయే న పక్షేయః గోచరమునాడు :

క్రమేణ పెరిరం తాం క్రిమమునాడు మోక్షము : 31 :

భవద్దము : పెరిరం = పెరిరం; అపర్యయః = అపర్యయముగా; పక్షేయః = పెరిరమునాడు; క్రిమము = క్రిమముగా; పెరిరం తాం = పెరిరం తాంమునాడు మోక్షమునాడు; అపర్యయః మోక్షమునాడు = పెరిరం మోక్షమునాడు;

తాత్పర్యము : అది అవిశ్వాసుగా భరించబడినది. శ్రమముగా మిక్కిలి తాదముమిపించి మిక్కిలి సుందరమైనది.

పైచ్చుక్కాళ్ పతిలో ముగ్ధుడేవైపునదాడడు :

ఈశుదాహితమయితి; స్వలో యుత్ర విలంఘితున్ . 52 .

స్వరాతంతర భ్రమీక్షైవ లంఘితం తత్ ప్రవక్షతే .

ప్రతిపదార్థము : పైచ్చుక్కాళ్ - వ్యాసించుటచే; ముగ్ధుని పతితం = ముగ్ధునిమందు ఎదువో; ఇ - అది; మిక్కిలితాదీతం = మిక్కిలితమమనవి; భ్రమీత్ = అగుము; ఈశుదాహితమయితి - కొంచెమాదాతమమలోకూడిన; స్వదః = స్వరము; యుత్ర = ఎక్కడ; పృథాంతరభ్రమీకా = పృథాంతరభ్రమముగా; విలంఘితున్ = లంఘించువో; తత్ = దానిని; లంఘితం = లంఘితముగా; ప్రవక్షతే = చెప్పుమిచ్చాడు.

తాత్పర్యము : వ్యాసించుటచే ముగ్ధునిమందు ఎదువో అది మిక్కిలితమమనవి అగుము. కొంచెమాదాతమమలోకూడినపురము ఎక్కడ పృథాంతరభ్రమముగా లంఘించువో దానిని లంఘితముగా చెప్పుచున్నాడు.

ఇదేమేది యుద్వేగపృథురస్వరాంతరతం భవేత్ . 53 .

ప్రతిపదార్థము : ఇదేమేది = ఈలంఘితమే; విశిష్టభిష్టరాంతరతం = ఒకటిరెండు మూడు స్వరములచేత అంతరితమగువో;

తాత్పర్యము : ఈలంఘితమే ఒకటి, రెండు మూడు స్వరములచేత అంతరితమగువో.

తదా నీతకలాద్యైః స్వరలంఘితమీతితమ్ .

తారమం ద్రపమానాగాత్ ప్రయోగో యుత్ర దుష్కరుః . 54 .

ప్రతిపదార్థము : తదా - అప్పుడు; నీతకలాద్యైః - గానగోపితులచే; స్వరలంఘితం = తారితం = స్వరలంఘితముగాలప్పుడచేసినది; తారమంద్రపమానాగాత్ = తార మెల్లద్రమముల కలయిక నెంచ యుత్ర = ఎక్కడ; ప్రయోగః = ప్రయోగము; దుష్కరః = కఠినమో;

తాత్పర్యము : అప్పుడు గానగోపితులచే స్వరలంఘితముగా చెప్పుచుచేసి. తార మెల్లద్రమములకలయిక నెంచ ఎక్కడ ప్రయోగము కఠినమో అది పండితులచే

సా = అది; గీత్యై = పండితులచే చూర్ణము

వర్తన ప తురీత్యైః చూర్ణము పండితైః ।

వృషణవర్తన యుత ప్రయోగః పూర్వహగతుః ॥ 55 ॥

తదాపీయేవ సా త్యైః సేర్వోపేక్షిత నిర్వృతే ।

ప్రతిపదార్థము : పండితైః = చూర్ణముగాచేప్పండితరు; పూర్వహగతుః = ముందు వచ్చిన; ప్రయోగః - ప్రయోగము, యుత = ఎక్కడ; పునః అవర్తన = మరల అప్పత్తిమిగునో; తదాపీయేవ = అప్పుడే; సా = అది; త్యైః = సంకీర్తనలచే; సేర్వోపేక్షితనిర్వృతే = సేర్వోపేక్షియని చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అది పండితులచే చూర్ణముగా చేప్పబడినది. ముందువచ్చిన ప్రయోగముఎక్కడ మరల అప్పత్తిమిగునో అప్పుడే అది పోతకావలసిన సేర్వోపేక్షియని చెప్పబడుచున్నది.

గాఢర్వేన వ్యవం పల్లం మదేశ్యేత్ వ్యరాంతరమ్ ॥ 56 ॥

అరోహితమతిః సోక్త సేర్వోపేక్షిత నామతిః ॥ 57 ॥

ప్రతిపదార్థము : యుత = ఎక్కడ; గాఢర్వేన = గాఢముగా; వ్యవం పల్లం - సైత్యురము; అరోహితమతిః = అరోహితమయిగా; వ్యరాంతరం మదేశ్ = వ్యరాంతరమును నివరించునో; సా = అది; నామతిః = పేరుచేతను; సేర్వోపేక్షిత = సేర్వోపేక్షియని ఉక్త = చెప్పబడినది. సముద్భుత్య వ్యర్థోవ్యతి తేహమగ్రాన్యద్వైయోక్తే త్యైః సాపరిశ్లేయో హరాహారి తి సంఖ్యయో, హరాహారితి = హరాహారియని; వ్యవం = వ్యవము; అవ్యతి = మరలమున నోమునందు; సముద్భుత్య = ఎత్తబడినదై; తేహం అగ్రాతి = వాటిలో అగ్రవ్యవములను; అయో క్తయోక్తే = శ్రీవిక్రమయిగా; త్యైః = పండితులచేనో; సా = అది; పరిశ్లేయో = తరియదనినది.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ గాఢముగా ప్రతివ్యవము అరోహితమయిగా వ్యరాంతరమును నివరించునో అది సేరుచేతను సేర్వోపేక్షియని చెప్పబడినది. వ్యవము మరలముననోమునందు ఎత్తబడి వాటిలో అగ్రవ్యవములను శ్రీవిక్రమయిగా పండితులచే అది హరాహారియని తరియదనినది.

సప్తప్రయోగా ఏకత్ర సప్తంబేవేష్విరంతరమ్ = 58 :

(ప్ర 712) గవాభ్యుపనితా సుపాగుంఘీత నితితా ప్రణవ :

ప్రతిపదార్థము : గోరతా ఫూత = దండవతి అర్చిత్తగమితా = పెండితులచే రచించబడిన
సప్తప్రయోగాః = సప్త ప్రయోగములు; నిరంతరం = నిర్వరా ఏకత్ర = ఒకచోట;
సప్తంబే ఛేత్ - ఉష్ణయోదత. తా = అది; గుంపాగుంఘీత ఉపితా = గుంపాగుంఘీ
యని చెప్పుటయున్నది.

తాత్పర్యము : మోదామోదీతంబుని తెలియదీసినది దండవతి పెండితులచే రచించబడిన
సప్తప్రయోగములచెర్చరా ఒకచోట ఉష్ణయోదత అని గుంపాగుంఘీ యనిచెప్పుటయ
ున్నది.

య్యత్ర గాఢః పురుః పమృ(కా73) మతాతే ప్రవర్తతే = 59 =

ఇవరః ప సముద్భిష్టే గీతభాషాపితార్థైః = 60 :

ప్రతిపదార్థము : య్యత్ర - ఎక్కడ; గాఢః పురుః - గాఢస్వరము; సమృక్ = బాగుగా
అనుతాతే ప్రవర్తతే = అనుతారమందు ప్రవర్తించుచో; మ = అది; గీతభాషాపితార్థైః
సంశీతశ్చందైః ఇవరః ఇతి సముద్భిష్ట = ఇవరముని ఉద్భిశించబడినది.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ గాఢస్వరము బాగుగా అనుతారమందు ప్రవర్తించుచో అది
సంశీతశ్చందైః ఇవరముని ఉద్భిశించబడినది.

తాయం గమకసమ్మిశ్రం వర్తతే యత్సహోపాతమ్ :

గణాచేతాయపంచ్చం తద్గీతవిర్విరుదాత్పాతమ్ = 61 :

ప్రతిపదార్థము : యత్ మహోపాతం = యీశంవర్తన; తాయం = తాయము; గమక
సమ్మిశ్రం వర్తతే ఛేత్ = గమకముతో జలపితవర్తనచో; తత్ = అది; గీతవిర్వి =
పెండితులచే; గణాచేతాయపంచ్చం ఇతి = గణాచేతాయమని. ఉదాత్పాతం =
చెప్పుచున్నది.

తాత్పర్యము : యీశంవర్తన తాయము గమకముతోజలపితవర్తనచో అది పెండితులచే
గణాచేతాయమని చెప్పుచున్నది.

అపాత్యా (దభ7పు.త) యా య్యత్ర పురాణాం కంఠం భవేత్ :

తాయం తర(పారం) తామ్రా తమాపంఘీకరేవైతః = 62 :

ప్రతిపదార్థము : యథా = ఎక్కడ; ఆహారయో ఆహార్య - ఆహార్యే ఆహారమునఁ
స్వరాణాం కంపనం = స్వరకంపనము; భవేత్ = ఉగ్రునో; తం దాయం =
ఆహారమును; వామ్నా = పేరుచే; తరహారం - తరహారముగా; గీతవీరసం =
గాయకోత్తములు; అహం = చెప్పితి.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ ఆహార్యే ఆహారమునఁ స్వరకంపనము అగునో ఆహారమును
తరహారముగా గాయకోత్తములు చెప్పితి.

గీతవీరసం గీతకైరాంత్య రతికోమలా :

తత్త్వత్వవిగతవిరాజయం తత్త్వవిగతం విదుః : 63 :

ప్రతిపదార్థము : యథా = ఎక్కడ; గీతస్య తవరీ = గీతము తరువారు; రతికోమలా
ఆంధ్రః = రతికోమలమైన ఆహారము; విగత్యతే = చెప్పబడునో (చేయబడునో); తత్త్వోః
అయో దాయము; ప్రవణరహితా = ప్రవణరహిత కలరి తయననో; తత్ = దానిని;
తవగం విదుః = తవగయని తిరిపికోమరి

తాత్పర్యము : ఎక్కడ గీతము తరువారు రతికోమలమైన ఆహారము చేయబడునో
అయో దాయము ప్రవణ రహిత కలరననో దానిని తవగయని తిరిపికోమరి.

అంత్యద్వియత్యంతాంతా విశ్లేషితస్త్వరా :

వర్తతే వేద్యురాలయం ఏ విచారిత గర్భతే : 64 :

ప్రతిపదార్థము : అంత్యః = అంతము; విచారిత్యాంతరా = తాళకాలములలో
(ప్రకాశించువదిగాను, ఖాచివదిగా)విశ్లేషితస్త్వరా = విశ్లేషించబడిన స్వరములుకలరియు;
విరాలయః = అలంకరితముగాను; వర్తతే చేత్ = ఉచ్చయించు; ఏః = అది;
విచారీ ఇతి = విచారయని; గర్భతే = చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అంతము తాళకాలములలో (ప్రకాశించువదిగాను, ఖాచివదిగా)
విశ్లేషించబడిన స్వరములుకలరియు అలంకరితముగాను ఉచ్చయించు అది
విచారయని చెప్పబడుచున్నది.

శుక్తికమఃప్రసంగస్త్వస్థి వివరేత్ ఇవదాత్మనః :

వాతో మాధుర్య సంయుక్తః ఏ హ్యధ్యమరణం (కా?!) : 65 :

ప్రతిపదార్థము : యః వాడు - ఏవారము; తాదమలద్రవంశస్థి = తాద మలద్రవములను

స్వకీంచుదుఁ పును = మరలఁ జూర్చుకొను = జూర్చుకొనుదుఁ నొప్పవలె వియ్యెత్ = వదలుచో.
అపిద = మరలయు; మోరుకొనుచుండు; = మోరుకొనును కలరియగునో; పు =
అది; ప్రమరణింపఁ దొడ్ = ప్రమరణింపఁమగును.

తాత్పర్యము : ఏరాయము తాదమంద్రములను స్వకీంచుదు మరల జూర్చుకొనుదు
నొప్పవలె నడచుచో మరలయు మోరుకొనుకలరియగునో అది ప్రమరణింపఁమగును.

ప్రస్తుతీకృత లోగిని వస్తువే యున్ సుఖవహాన్ .

తయ్య కాంచ(కోచే) తాయం విదితం నీరకోవర్తిః = 66 .

ప్రతిపదార్థము : యున్ తాయం = ఏతాయము; ప్రస్తుతీకృత లోగిని = ప్రస్తావించిన
లోగమునఁ తున్ - అది నీరకోవర్తిః = గాయకోర్తములనఁ సుఖవహాచారం వస్తువే =
సుఖమును కలుగజేయుచో; కాంచినేతాయం = కాంచితాయముగా; విదితం =
చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఏతాయము ప్రస్తావించిన లోగమునఁ అది గాయకోర్తములనఁ సుఖమును
కలుగ జేయుచో కాంచిన తాయముగా చెప్పబడినది.

తాయం యుక్తీదవత్ప్రేత ప్రయనే తద్వివర్త్యైః .

చిత్తవేదాయమువిశం శ్రోతగ్రామవర్తమాన్ = 67 .

ప్రతిపదార్థము : యున్ తాయం = ఏతాయము; శ్రోతః చిత్తమివర్తమాన్ = శ్రోతయొక్క
మనస్సువారించుట వలన; భేదవత్ప్రేత ప్రయనే = భేదకార్యమునఁతః (మరించుట)నఁ
చేయుటచునో; తున్ = అది; వివర్త్యైః = వివర్తయలనఁ చిత్తవేదాయమితి విదితం =
చిత్తవేదాయముని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఏతాయము శ్రోతయొక్క మనస్సువారించుట భేదకార్యమునఁత
(మరించుట)నఁ చేయుటచునో అది వివర్తయలనఁ చిత్తవేదాయమని చెప్పబడినది.

కరుణారాగయోగేన చిత్తహీనతయాఽభవా .

కరుణా కామరసయుక్తై కా(యంచితోయహి) కరుణాభిధా = 68 .

ప్రతిపదార్థము : చిత్తహీనతయా = మనోరాహిత్యమునఁ; కరుణారాగయోగేన =
కరుణారాగయోగమునఁ అదహి = లేక; కరుణాకామరసయుక్తై = కరుణ కామరస
ములతో కూడినది; హి తాయా కరుణాభిధా = అతాయ కరుణయను పేరు
కలరియగునెను.

తాత్పర్యము : మనోరాహిత్యమునే కలుగజేసినందుననే ఈ కలుగజేసిన-
వ్యక్తముతో కూడినది కాదు కలుగజేసిన పేరుకలిగియుండును.

కాయం యుక్తవ్రతే (నే తవలప్రకాష్ట) క్షుతం యది :

గీతారోగాయమత్యావయః తత్తా అవ్యర్థపంచకమ్ : 69 :

ప్రతిపదార్థము : యత్ కాయం = ఏకాయము: గీతే వ్యర్థ = గీతమందున్నదో అదే
= అది: అలప్రకాష్ట క్షుతం యది = అలాపత వేతన వేయబడినదో: అట్లు: -
కానిదిగిగినదాని: అవ్యర్థపంచకం - పార్థవ్యైవ పేరుకలిగి గీతారోగాయమతి =
గీతారోగాయమతి: అయ: = పరిశీలి

తాత్పర్యము : ఏకాయము గీతమందున్నదో అది అలాపమనేతమ చేసివయించు
కానిదిగిగినదాని పార్థవ్యైవ పేరుకలిగి గీతారోగాయమతి పరిశీలి.

ప్రయోగోపధిగునో యత పునర్వ్యయనో తేతే :

ఇ తు జోడియనేకాయా దుష్కర: కథితో బుధై: : 70 :

ప్రతిపదార్థము : యత = చేపయించు: ప్రయోగ = ప్రయోగము: అధిగున =
గుణవిశిష్టమగునో: పున: = మరల ద్విగునో: - రెండవట్లు గుణముకలిగియుండునో:
తి = అది: దుష్కర: = కష్టపార్థవ్యైవ: జోడియనేకాయ తి - జోడియనేకాయముగా:
బుధై: కథితో: = పండితులనే చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : చేపయించు ప్రయోగము గుణవిశిష్టమగునో మరల రెండవట్లు
గుణముకలిగియుండునో అది కష్టపార్థవ్యైవ జోడియనేకాయముగా పండితులనే
చెప్పబడినది.

లింగామృతేణ శరీరపునర్వ్రత ప్రవృత్తే :

శరీతారోగాయ ఉక్త పాదయం గీతపంచకై: : 71 :

ప్రతిపదార్థము : లింగామృతేణ = లింగా శరీరపున: = శరీరకాంతి: యత ప్రవృత్తి-
వ్యక్త ప్రవర్తించునో: పాదయం = అది: గీతపంచకై: = గీతపంచకై: శరీతారోగాయ:
అతి ఉక్త = శరీతారోగాయమతి చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : లింగా శరీరకాంతి వ్యక్తప్రవర్తించునో అది గీతపంచకై శరీతారోగాయ
మతి చెప్పబడినది.

భార్యకృష్ణ మనాదోలనే తారస్థానమధ్యమై :

సారాచారము ఇత్యుక్తః ప తు గీతపద్యముః = 71 =

ప్రతిపద్యము : యుక్త - ఎక్కడ తారస్థానమధ్యమై - తారస్థానమును పొందిన
ద్యమలనే అంటే = వివరః మనాదో భార్య = ఇంపైన వారముందులో నా = అదిః
గీతపద్యముః = మంగళాశ్లోకనే సారాచారము ఇతి అథః = సారాచారమును వివరించు
బడివది.

భార్యకృష్ణ : ఎక్కడ తారస్థానమును పొందిన ద్యమలనే వివర ఇంపైన వారముందులో
అది మంగళాశ్లోకనే సారాచారమును వివరించబడివది.

అంగుళీర్మిశ్రుతపుటః ప్రత్యేకం పాత్రయోగ్యయోః ।

అపార్యకృష్ణచే తంత్రే నైవ సా కర్తవ్య మతా = 72 =

ప్రతిపద్యము : ప్రత్యేకం - ప్రత్యేకముగా పాత్రయోగ్యయోః = రెండు చేతులయొక్కః
విశిష్టతః అంగుళీర్మిశ్రుతః = నాలుగుదేళ్లచేతముః యత్ తంత్రే = ఏదీగః నైవ =
త్యరతముగాః సా = అయితముః ద్యమలే = ద్యమించులో సా = అది కర్తవ్య మతా
= కర్తవ్యమని చెప్పబడుచున్నది.

భార్యకృష్ణ : ప్రత్యేకముగా రెండుచేతులయొక్క నాలుగుదేళ్లచేతమ ఏ దీగ త్యరతముగా
అయితము ద్యమించులో అది కర్తవ్యమని చెప్పబడుచున్నది.

కర్తవ్యపుటః పాత్రః ద్యమలే యుక్త దక్షిణః ।

తథా కోపాధిపత్యమపాత్రా పాత్రకర్త = 73 =

ప్రతిపద్యము : యుక్త - ఎక్కడ కర్తవ్యపుటః = కర్తవ్యో నమావధైవ దక్షిణః
పాత్రః ద్యమలే - అదేయం నెలందులో తథా = అట్లే నామపాత్రా - ఎందుచేతతో
కోపాధిః పాత్రే = కోపాధిపత్యమనగాః సా = అది అర్థకర్త = అర్థకర్త యగును.

భార్యకృష్ణ : ఎక్కడ కర్తవ్యో నమావధైవ అదేయం నెలందులో అట్లే ఎందుచేతతో
కోపాధి అయినా అది అర్థకర్తయగును.

తమకృష్ణ మధ్యకృష్ణ దక్షిణీనైవపాత్రా ।

అపాత్రః ప్రేమనే యుక్త యా తుపాశ్లేయా పాత్రకర్త = 74 =

ప్రతిపదార్థము : యద్ర - ఏకాద్ర, దక్షిణేన పాణితా ఏవ - కుడిచేతితోనే; దయన్విః
వెలన్తై - నాల్గుదేళ్ల గోళ్లతోనే అదాతి, క్రియతే - అదాతము చేయుచున్నా; పా
వళత్తరే క్షేయో - అది వళత్తరంగా తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : ఏకాద్ర కుడిచేతితోనే నాల్గుదేళ్లగోళ్లతోనే అదాతము చేయుచున్నా
అది వళత్తరంగా తెలియదగినది.

వాక్యరే యది వేదేన మధురం అభిధిక్యతీ :

ప్రతిపదార్థము : మంత్రాంత క్షేయో మరులయోక్యయో = 76 :

ప్రతిపదార్థము : అనురక్త్యతీ = వాక్యవేదము; వేదేన = వేదముగా మధురం -
శీయుగా; యది వాక్యతీ = మ్రోగించిన యదం; తద్ర - ఏకాద్ర; మంత్రాంతా ప్రతియో
అవించిన ప్రతులు; మరులయోక్యయో = మరులయోక్య అను సేయబడినా; క్షేయో
= తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : వాక్యవేదము వేదముగా శీయుగా మ్రోగించినయదం ఏకాద్ర అవించిన
ప్రతులు మరులయోక్య అనుసేయబడినా తెలియదగినది.

వంశే ముల్లేయముత్తం తద్వారేముమరితం మతమ్ :

చ(త్రోయో) భమకపాపాల్యం కచ్చత్తైవ తు శక్యతే = 77 :

ప్రతిపదార్థము : తత్ = అది; వంశే = వేగంపుయందు; ముల్లేయం ఉత్తం -
ముల్లేయముగా చెప్పబడినది; గాత్రీ - గాత్రమందు; ముమరితం = ముమరితముగా
చెల్లబడినది; తయో - అనిందింటి; గమకపాపాల్యాత్ = గమకములచేతము
లగుట వలన; కచ్చ తైవ శక్యతే = ఏయొక్కో అశక్యమగును.

తాత్పర్యము : అది వేగంపుయందు ముల్లేయముగా చెప్పబడినది. గాత్రమందు
ముమరితముగాచెల్లబడినది. అనిందింటి గమకములచేతములగుటవలన ఏయొక్కో
అశక్య మగును.

యో ప్రోక్త గీతాపాద్యం తాతమంబ్రో మపేషితి :

తాదేన కథితో తోక్తయచ్చపేషతాక్యయో = 78 :

ప్రతిపదార్థము : మపేషితి = పండితులచే గీతాపాద్యం - సంగీతశాస్త్రమందు.
యో తాతమంబ్రో ప్రోక్త = ఏ తాత మంబ్రములు చెప్పబడినవి; తో పేష - అవియే;

లోక్తా - అనములచే: ఉర్బవీచ వమోఽన్యయా కరితో = ఉర్బవీచ మమసీతుతో
చెప్పుటచున్నది.

తాత్పర్యము : అదిమొదలె సంగీతశాస్త్రమందు ఏ తాళ- సంగ్రహము చెప్పుటచేసినో
అదియే అనములచే ఉర్బవీచమునుపేరుతో చెప్పుటచున్నది.

స్వరీతారీప్యదో యత తారస్థానం తు సంస్కృతే :

విశ్వాదుః సా భవేత్ స్థానవ్యక్తీశ్చాన్యతామతా = 72 =

ప్రతిపదార్థము : యత - విశ్వాదుః స్వరీతారి స్వరీ - స్వరీతారిప్యదముః తారస్థానం -
తారస్థానమును సంస్కృతే = తామసో సా = అది విశ్వాదు భవేత్ = విశ్వాదు
అగును: స్థానవ్యక్తీః = స్థానమును వ్యక్తీకరించునది; ఉత్థాన్యతా మతా = ఉత్థాన్యతా
చెప్పుటచున్నది.

తాత్పర్యము : విశ్వాది స్వరీతారిప్యదము తారస్థానమును తామసో అదీవిశ్వాదు
అగును. స్థానమును వ్యక్తీకరించునది ఉత్థాన్యతాచెప్పుటచున్నది.

విషమస్రావణలాంఛ్ఠి శ్చావ పంయుమపి(ప్రగోత్త) తి :

తాయేఽపిర్లపదాత్వం (73)వికతం పరిశ్రేణమ్ = 80 =

ప్రతిపదార్థము : విషమస్రావణలాంఛ్ఠి - విషమస్రావణలాంఛపంయుందు: శ్చావ
పంయుమపిత్వణి - శ్చావనిరోపముపంపి: తాయే - తాయమందు అతి = మిక్కిలి
గళరాపిర్లపం = గళరాదాత్వమే నిరంబరశీర్షితం = అంశ్రికంపైవదిగా చెప్పుటచేసి.

తాత్పర్యము : విషమ స్రావణలాంఛయందు శ్చావనిరోపముపంపి తాయమందు మిక్కిలి
గళరాదాత్వమే అంశ్రికంపైవదిగాచెప్పుటచేసి.

తాయం పిపర్లపదాయం అలాత్ సంస్థావే శ్చపః :

అన్యూదాదికతా(పక్షిగోపక్షి)చ్చాది: పరిగీయతే = 81 =

ప్రయోగో వస్తతే యత్త మందవత్కా వే వత్తుడు :

ప్రతిపదార్థము : పిపర్లపదాయం అదాయం - పిపర్లపాంపిప తాయమే శ్చపాంపి. అలాత్-
అలాత్కరిమంగా అన్యూదాదికతా - అన్యూదాదికతలు లేక పాపము: సంస్థావే=
సంస్థాపనంగా అక్షా - పరిగీయంతే. పోని: పరిగీయతే - పరిగీయని చెప్పుటచేసి:

యల్ = ఏది; ప్రయోగి = భయోగమందు మందెత్తా పెట్టే = మందముగా మందునో; ఏ = అది; వెత్తుద; = వెత్తుదభవేదము.

తాత్పర్యము : వెత్తుదొందని తామును నేరొంది బలాత్కారముగా ద్వారాంతరములలో నొప్పులను పెండ్లపించుగా పంపితట్టాలనే విగతముని చెప్పబడినది. ఏది ప్రయోగమందు మందముగా మందునో అది వెత్తుదభవేదము.

భ్యాతి పరిపటిత్వాన్య న పివాతపివత్తైః ।

ఏదం తత్ పమాన్యాయపనంతత్ సదత్తైః । 82 ।

ప్రతిపదార్థము : యల్ - ఏది; అంతపివంతయః = అంతయు పంపియ్యెదనో; ఏ ఏదం అదియే పరిపటిత = పరిప(పా)డియది; భ్యాతి - సహస్త్వైవంతి; యల్ - ఏది; అపిత్ (ప్రవత్తైః = సులభతరం సదత్తయనో తత్ = అది; ఏదం పమాన్యాయ = ఏదముని పివంతయమిచ్చుచి.

తాత్పర్యము : ఏది అంతయు మంతపివెదనో అదియే పరిప(పా)డియదిసహస్త్వైవంతి. ఏది సులభత తరం సదత్తయనో అది ఏదముని పివంతయమిచ్చుచి.

కాయముఃక్యంమంశ శ్లేయం గీతే ప్రభ్రాపివ్యంతమ్ ।

అతిధుంతగతిం గీతే పమాన్యా సమాచీతే । 83 ।

ప్రతిపదార్థము : గీతే - గీతమందు; సైవంత్యంతం = సైవంత్యంతమిచ్చుదానని; ఉత్తంతమంశ కాయం = ఉత్తంతమంశమను కాయముగా; శ్లేయం = అతియంతగతి; గీతే - గీతమందు; అతిధుంతగతిం = పిక్వతిరేగ్యైవ గమనముకలదానని; పమాన్యా = మోలముమదానగా; సమాచీతే = ఉద్దేశింపబడెను.

తాత్పర్యము : గీతమందు సైవంత్యంతమిచ్చుదానని ఉత్తంతమంశమను కాయముగా చెలియదగినది. గీతమందు పిక్వతిరేగ్యైవ గమనముకలదానని మోలమును దానిగా ఉద్దేశింపబడెను.

హేలయాపి భవత్యేన గతిత్యాతి నిలంతితా ।

శ్రోతృశ్రవణక్షయో భవ్యత్తమంతిం ఏదః । 84 ।

ప్రతిపదార్థము : హేలయా = హేలగా (హేలముగాభవము); గతిః = గమనము; అనినిలంతితా = పిక్వతి నిలంతయిచ్చనో; శ్రోతం = హేలమునివీక్ష్య, దిక్షం =

మయ్యము: అతిశయ్య - అతిశయించినదాటి: ప్రవృత్తం = ప్రవర్తించునో: తల్ - అది: అధికం విధుః = అధికమును వాడుమునో తెలియజేయు.

తాత్పర్యము : హాసగా (విలాపముగానైనను) గమనముమీర్చి తిలకంబునుగూడ సామాన్యమయ్యెనుమయ్యము అతిశయించినదాటి ప్రవర్తించునోఅది అధికమును వాడుమునో తెలియజేయు.

అపరివ్రాజ్యవం గానం తానుముఖ్యుడమీరియే :

అలక్ష్మి మహా తాపాదభూతోద్భవం యది : 35 :

ప్రతిపదార్థము : అపరివ్రాజ్యవం గానం = సర్వవ్రాజ్యకాపి వ్యవస్థముకల గానము: ఉత్పదం (అంత్యదం) = ఉత్పద(అర్థద)మనః తూరితం = చెప్పబడినది: అపరి = మరియొక: దూరం అలక్ష్మి వా = దూరము లేదా అలాపనయందైనను, అపూర్వఉద్భవంగాపూర్వ యది = అపారాధగమైవ ప్లరీకర్ణివయోదం: తదపి = అదియును: అంకుర = అర్థదముగా: తూరియే = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : సర్వవ్రాజ్యకాపి వ్యవస్థముకల గానము ఉత్పద (అర్థద)మనః చెప్పబడినది మరియొక దూరము లేదా అలాపనయందైనను అపారాధగమైవ ప్లరీకర్ణివయోదం అదియును అర్థదముగా చెప్పబడినది.

వాపియ: సా పరిశ్రేయః గీతాదీనిశాంతై: :

యదైవకేలభవానక్తి వస్త్రే తాగభూతమ్ : 36 :

ప్రతిపదార్థము : యదైవాదీ అలక్ష్మివా = దూరమందుకాని, అలక్ష్మియందుకాని: తాగభూతమ్ వస్త్రే = తాగభూత ఉత్పయితుల: సా = అది: గీతాదీ నిశాంతై: = సంకీర్తనంబయినవి: తాపియ: పరిశ్రేయః = వాపియగా తెలియదొనెది.

తాత్పర్యము : దూరమందుకాని, అలక్ష్మియందుకాని తాగభూత ఉత్పయితుల అది సంకీర్తనంబయినవి వాపియగాతెలియదొనెది.

భరణం తల్ సముద్గచ్ఛం పారణం తద్విశిష్టము :

భవత్ సమగ్రతాపాఖ్యం తస్మయంబం య్యోగ్యవస్త్రే : 37 :

ప్రతిపదార్థము : తల్భరణం సముద్గచ్ఛం = అదిభరణముగా చెప్పబడినది: (తాగభూతము అలక్ష్మియందుకాని): తద్విశిష్టము: = వానికి వెలకితమైనదానియ

వారణం - వారణమని అందుడు; యత్ = ఏది; మధురం ప్రవర్తే = మధురముగా మారుచున్నది; తత్ = అది; వనోదాభ్యం = వనోదమనునీడు కలది.

తాత్పర్యము : అది తరణముగొప్పబడినది. (తా'వారణము అలవ్వియందున్నచో) దానికి వెంటతొచ్చిన దానిని వారణమని అందుదు. ఏది మధురముగానుండునో అది వనోదమను నీరుకలది.

వనోదమతో క్లేయం బుద్ధైర్విజయదాప్నాయమ్ :

దాగవ్యక్త్యవధగా ముఖోదమమర్చితా : 88 :

ప్రతిపదార్థము : అయి = అనునీరములందు; వనోదం = ఇతరమైనది; బుద్ధై = మండితులచే; విజయదాప్నాయం = విజయమని క్లేయం = తెలియదగినది; ముఖోదమమర్చితా = మంచి దేహావనితమై; దాగవ్యక్తి - దాగవ్యక్తి; భజనశా క్లేయా = భజనగా తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : అనునీరములందు ఇతరమైనది మండితులచే విజయమని తెలియదగినది మంచిదేహావనితమైన దాగవ్యక్తి భజనగా తెలియదగినది.

జరణ్యవతయా యావం వామ్న విజయం పయః :

మూఢః కథివక్త్రైః కోమలవ్యవవర్తయమ్ : 89 :

ప్రతిపదార్థము : జరణ్యవతయా = జయించబడిన ఉపరిచీతము; యావం = ప్రయాణముగది, ఎడకు; వామ్న - పేరుచీతము; విజయం పయః - విజయముగా తెలియుదురు; కథ్త్రి = వెంగిలెల్లలచే; కోమలవ్యవవర్తయం = ముద్దులొచ్చిన వ్యవవర్తయలది; మూఢః కథిః = మూఢయని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : జయించబడిన ఉపరిచీతము ప్రయాణముగది, ఎడకు పేరుచీతము విజయముగా తెలియుదురు. వెంగిలెల్లలచే ముద్దులొచ్చిన వ్యవవర్తయలది మూఢయని చెప్పబడినది.

హోలాః పితృహిం హ్యత్ దాగవ్యంబోవం భవేత్ :

కృష్ణయవదాగా హ్య దాగవ్యామా తదా ప్రయా : 90 :

ప్రతిపదార్థము : పితృహిం - పితృహియః; హోలాః హ్యత్ - హోలయగుదు; త్త్యత్ = అందు; దాగవ్య అందోలనిం భవేత్ = దాగవలనెము (ఇటునెము

కవచిణి/అనుయిత తాత్రయో తాగన్తాయో = తాచిన్త్రయంవిసి తాగన్తాయో;
రక్తిప్రయవతాగా స్వాత్ = తాగ(రంగ) రక్తి అనుబంధము.

తాత్ప్రయము : చిత్తహారము హాహవమగుము. అందు తాగవలనము (అనుబంధిరంగి)
అగును. తాచిన్త్రయంవిసి తాగన్తాయో తాగ(రంగ)రక్తి అనుబంధము.

ప్రతిపదార్థము : పై = ఆ రంగరక్తియే; రేశాశ్రయవ్యవ = రేశాశ్రయములే (కవచి);

రాగేషు మిత్రరాగవ్య భావూపశబదతా యుచి : 91 =

భవేత్తతలాభస్తై ప్రేమామోక్షోచ్చయే .

ప్రతిపదార్థము : పై = ఆ రంగరక్తియే; రేశాశ్రయవ్యవ = రేశాశ్రయములే (కవచి);
విరక్తియే = పండితులనే; రేశా శ్రీయో = రేఖాభేదముగాచెరియబడినవి; రాగేషు -
రాగములయందు; మిత్రరాగవ్య = మిత్రరాగము(ల)యొక్క భావూ పంశబదతా
యూచి = భావూ కలసివచ్చి, పై = అదియే; అమోక్షంగా ఉచ్చయే = అమోక్షంగా
చెప్పుబడుచున్నది.

తాత్ప్రయము : ఆ రంగరక్తియే రేశాశ్రయములే (కవచి) పండితులనే రేఖాభేదముగా
చెరియబడినది. రాగములందు మిత్రరాగము(ల)యొక్క భావూ కలసివచ్చి అదియే
అమోక్షంగా చెప్పుబడుచున్నది.

అమోక్షాత్ పరశ్రుత్యోచ్చయిన్తాపశ్చ . . . (7) : 92 =

ప్రతిపదార్థము : అమోక్షాత్ = అమోక్షాయమువలన పరశ్రుత్యో = ఉత్తర(ఉత్తమ)
శ్రుతులను; హరిః = హరియను; తాపశ్చ = తాపమును తాత్ర = అక్కడ; భావయేత్ =
జీహించవలెను.

తాత్ప్రయము : అమోక్షాయమువలన ఉత్తర(ఉత్తమ)శ్రుతులను హరియే తాపమును
అక్కడ జీహించవలెను. ఇప్పుడు భాగవి కేవలము జీహించి వ్రాసినది సరిపోయినచో
శ్రవించవలెను. హరిన్తాపశ్చ తచ్చయేత్ అదియను ఉండవచ్చును. అర్థముఅట్లే
యగును.

చస్తై మగాధతా తస్తై భరణః పమువాన్తాః .

ఉపమేక్షేపి పక్షేషా శ్రవాహిన్తౌ చ్యవేరితా : 93 =

ప్రతిపదార్థము : చస్తై - పండిత్యులనే; చస్తై మగాధతా = ధవములనే గాఢత;

దరిసః = దరిసః, సముదాహరః = విగ్రహిస్తానరి: ఇహ = ఇక్కడ, ద్వునః = ద్వునియుక్క, గ్రహామార్గో = విశ్వావిమళాః, దరిమేర్లః = దరిమేర్లును: విభ్రతా - తరియించగలది

తాత్పర్యము : సంగీతానందే దరిమయనే గాతరి దరిసః విగ్రహిస్తానరి: ఇక్కడ ద్వునియుక్క, విశ్వావిమళాః దరిమేర్లును:తరియించగలది

ద్వునైర్విత్తముశ్చక్రిం విభ్రాన్తిభిరాయాః తా మతః :

ద్వునైర్విత్తమాయాదుర్వం విశ్వానుయోతి సగచ్ఛతే : 94 :

ప్రతిపదార్థము : ద్వునైర్విత్తం = శబ్దవిత్తతమ: నాయత: సమంధాయాతి - సేయవలెను సమంధాయా: ఉచ్ఛక్తిం - ఉచ్ఛేదించబడినది: ద్వునః = ద్వునియుక్క: అత్యంతసూక్ష్మం - మిక్కిలి సుదురతమ: విశ్వానూతి = విశ్వాను అని సగచ్ఛతే చెప్పుటచుండును.

తాత్పర్యము : శబ్దవిత్తతమ సేయవలెను ఉచ్ఛేదించబడినది. ద్వునియుక్క, మిక్కిలి సుదురతమ విశ్వానుఅని చెప్పుటచుండును.

స్వరూపాభోక్తృలత్వం తు గీతక్యోతిమదాహృతమ్ :

వాకానామక్యతః స్వరో బోంపా తాయుచ్చయః స్వరతా = 95 :

ప్రతిపదార్థము : స్వరూపాభోక్తృలత్వం = స్వస్థైర్యేన వాదభావానము: గీతక్యోతి - గీతక్యోతిగా: ఉదాహరణం = చెప్పబడినది: వాకానామక్యతః = వాకానమునుఅనుకరించు: స్వరతః = విస్తరిస్తయేన తాయుచ్చయః = గాతరియుక్కశబ్దము: బోంపా స్వరతా = బోంపా అని చెప్పుటచుండును.

తాత్పర్యము : స్వస్థైర్యేన వాదభావానము గీతక్యోతిగా చెప్పబడినది వాకానమును అనుకరించు విస్తరిస్తయేన గాతరియుక్కశబ్దము బోంపాయని చెప్పుటచుండును.

ఇతా మిశ్చేత్తతః శబ్దాభి: కోమలమగ్నతా :

తామగ్నీ భావనా తామీ తాయాభిత్తి సమచ్ఛదత్ : 96 :

ప్రతిపదార్థము : ఇతా మిశ్చేత్తతః శబ్దాః = మిశ్చేత్తతగా చేయబడిన ద్వునీ తాతాతాయన అయమ: కోమలమగ్నతా = మృదుత్వముతో బాసించునది: తామిశ్చేత్తత్ = విచేయవలెను, సమచ్ఛదత్ = ఎదుర్కొనబడుచున్నది: తత్తి = అనుచునాయున్నది:

కాకు = కాకుపుర విశ్వమైవది. భావనాభాసా = భావనలోకాదీత భావ భావా
 పోయ్ = భావయోగము.

భావ్యకృము : సాక్ష్యముగా చేయుటను ద్వంద్వ భావనాభావనమును. మృదుత్వముతో
 భావించునది. భవయనమును. విమర్శించునైవది. అనందభావనకృమన
 కాకుపురవిశ్వమైవది. భావనలోకాదీతభావన భావయోగము.

రాగకాకు : శ్రీతకాకు : యంత్రకాకు : స్వరోద్భవ : .

కాకుపు రేకాకుపు కాకు : పోయ్ కాకు = 97 .

ప్రతిపదార్థము : రాగకాకు : - రాగకాకుపు : శ్రీతకాకు : = శ్రీతకాకుపు : యంత్రకాకు-
 యంత్రకాకుపు : స్వరోద్భవ కాకు : = స్వరజన్మకాకుపు : రేకాకు : = రేకాకుపు :
 అన్యరాగకాకు : కాకుపు = అన్యరాగజన్మకాకుపునః

భావ్యకృము : రాగకాకుపు : శ్రీతకాకుపు : యంత్రకాకుపు : స్వరజన్మకాకుపు : రేకాకుపు
 అన్యరాగజన్మకాకుపునః

గీతపద్యపదార్థము : పోయ్ కాకుయదాపూయ : .

రాగపు : యా : పదపూయ : రాగకాకుపదపదా : 98 .

ప్రతిపదార్థము : గీత పద్యపదార్థము : గానపద్యమన్యమునవిగత పదములచే : కాకు-
 కాకుపు : పోయ్ = అనుపదములుగా : పదపూయ : = చెప్పబడినది : రాగపు : =
 రాగముయొక్క : యాపదపూయ : = ఏ పదపూయయో : పా = అది : రాగకాకు : ఇతి -
 రాగకాకుపదపదార్థముయొప్పుది.

భావ్యకృము : గానపద్యమన్యమునవిగత పదములచే : కాకుపు : అనుపదములుగా
 చెప్పబడినది. రాగముయొక్క : పదపూయయో : అది : రాగకాకుపద : చెప్పబడుచున్నది.

పాదపూయ : ప్రోద్భవే : పాద : గీతంక్షణవేదము : .

స్వరపు : పద్యపద్యపూ : పదము : కల్పదీప్యతే : 99 .

ప్రతిపదార్థము : యా : = ఏది : కల్పదీప్యతే = ఒకానొక : పద్యరపు : = పద్యముయొక్క :
 భావనాపదము = భావనాపదము : కల్పదీ : కల్పదీ = ఒకటి : యాపదయో : పా =
 అది : పాదపూయ : పాద : = ప్రధానమైన భావన : గీతంక్షణవేదము : = సంకీర్తనాప్రకారము
 ప్రోద్భవే = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఏది ఒకానొక స్వరముయొక్క, రాయావోమము ఒకటియాయందులో
అది ప్రదానమైన భావగా సంకీర్ణప్రజ్ఞలనే చెప్పుచున్నది.

స్వరకాకుంఠి ప్రోక్ష గణపక్షగణోపధైః ।

దేశాన్య దేశకాకుపు తాత్యాయా వికర్షణే = 100 ।

ప్రతిపదార్థము : గానలక్షణ గోపధైః = సంకీర్ణప్రజ్ఞలనే, ఏ = అది స్వరకాకుంఠి
ప్రోక్షః - స్వరకాకుమనిచెప్పుచున్నది; దేశాన్యతాగత్యా = దేశీతాగత్యాలు; దేశకాకుః
వికర్షణే = దేశకాకుపుగా చెప్పుచున్నది.

తాత్పర్యము : సంకీర్ణ ప్రజ్ఞలనే అది స్వరకాకుమని చెప్పుచున్నది. దేశీతాగత్యాలు
దేశకాకుపుగా చెప్పుచున్నది.

తాగే తాగంతకత్యాయా కాకుస్థాపకవ్యతాగః ।

ప్రేత ఉపతాగభాద్యానానే । ఇత్యుపేత తోకే తామేపి ప్రేతా = 101 ।

ప్రతిపదార్థము : తాగే = తాగమందు; తాగంతకత్యాయా = మిరియొక తాగముయొక్క
తాయు; ఉప్యతాగతః కాకుః స్థాపకే = ఉప్యతాగజనితకాకుపు అగును; తా ఏక
ఉపతాగభాద్యా - అదియే ఉపతాగభాద్యాగా త్యానులే - ఏకమందుచున్నది; ఇత్యుపేత =
ఇదియే; తాయా ఇతి = తాయుఅని; తోకే = తోకమందు; ప్రేతా = ప్రేతప్రజ్ఞలనే

తాత్పర్యము : తాగమందు మిరియొక తాగముయొక్క తాయు ఉప్యతాగజనితకాకుపు
అగును. అదియే ఉపతాగభాద్యాగా ఏకమందుచున్నది. ఇదియే తాయుఅని తోకమందు
ప్రేతప్రజ్ఞలనే.

కన్యవిద్యానువస్త్రాపి తాగే కన్యవిద్యాదీక్షితే ।

తస్యైవభావత్యక్షైః క్షేత్రకాకుభ్యసాదతే = 102 ।

ప్రతిపదార్థము : కన్యవిద్యా గాయకవ్య = ఒకానొక గాయకునియొక్క; కన్యవిద్యాదీక్షితే
తాగే = ఒకానొక తాగమందు; తస్యైవభావతః - తస్యైవభావమువలన ఏదీ = ఇది
కన్యైవ = చూడబడుచున్నది; త్యక్షైః = తానిదికిని పెండితులనే చూడాలనే =
చూడలోకమందు; ఏ = అది క్షేత్రకాకు ఇతి = క్షేత్రకాకువుగా ఉత్త = చెప్పుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఒకానొక గాయకునియొక్క ఒకానొక తాగమందు కన్యైవభావమువలన
ఇది చూడబడుచున్నది. తానిదికిని పెండితులనే చూడలోకమందు అది క్షేత్రకాకువుగా
చెప్పుచున్నది.

శిష్టరీతివలన పీనాదు రాగవ్యాయవలన పుట్టలేదు :

ఇట్లనే యంత్రకాటు పా నానందాగోపిపైః :

స్వీకృతోమంత్రాశ్చ పితా యశ్చైవ కంఠమేవ ॥ 103 ॥

ప్రతిపదార్థము : శిష్టరీతివలనపీనాదు = శిష్టరీతి, పీనా, పీనాదులును, యా రాగవ్యాయా
ఇవ - ఏది రాగవ్యాయవలన కలుగదునో, పా యంత్రకాటు ఇట్లనే = అది
యంత్రకాటుపురావెల్లించదునున్నది, స్వీకృతోమంత్రాశ్చ = మనోహరమైన, మృదులైన
శబ్దముయొక్క, యశ్చైవ పితా - ప్రయత్నములేనిచే న కలగవలె - కలగవలెనందగు.

తాత్పర్యము : శిష్టరీతి, పీనా, పీనాదులు ఏది రాగవ్యాయవలన కలుగదునో అది
యంత్రకాటుపురా చెప్పబడుచున్నది, మనోహరమైన, మృదులైన శబ్దముయొక్క,
ప్రయత్నములేనిచే కలగవలెనందగు.

అపమిత్యేవ సహోత్తం అప్రమనం నానోపైః :

రాగస్వరమునో రాగో యోగ్యస్వరంజ స ఉచ్ఛ్రవే ॥ 104 ॥

ప్రతిపదార్థము : నానోపైః = నాయనోత్తములనే, అపమిత్యేవ సహ =
అపమిత్యముతోపాడ, అప్రమనం = అప్రమనము (వెంట్రుక ఉత్తం - చెప్పుబడినది
పా ఏవ = అదేయే, నానోః - నానోపైఃదము, యః - ఏది, అచ్ఛ్రవ్య రాగస్వ
అదయః - ఇతిపరాగముయొక్క, అదయవము, రాగో = రాగమందు, ఉచ్ఛ్రవే =
అంత్రాదీదముగా చెప్పుబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : నాయనోత్తములనే అపమిత్యముతోపాడ అప్రమనము (వెంట్రుక)
చెప్పుబడినది అదియే నానోపైఃదము ఏది ఇతిపరాగముయొక్క, అదయవము
రాగమందు అంత్రాదీదముగా చెప్పుబడుచున్నది.

కారణాంతర్య కార్యాంతః సహాపీయంత ఇత్యంతి :

తతః సర్వకారణోపైః పరిద్యోకరాగః ॥ 105 ॥

ప్రతిపదార్థము : కారణాంతర్య = కారణాంతర్యం కార్యాంతః = కార్యాంతర్యమునకు
సహాపీయంత ఇత్యంతి = సహాపీయంతమునందు తతః - తరువాత అంతి - ఇది
పరిద్యోకరాగః = పరిద్యోకరాగము, పరిద్యోకరాగః = అనిపాదరాగిఅర్థము.

తాత్పర్యము : కారణాంతర్యము, కార్యాంతర్యము, సహాపీయంతమునందు తరువాత
ఇది పరిద్యోకరాగము అనిపాదరాగిఅర్థము.

అంశో మధ్యస్థరాగస్య ద్వివంశాంశో చస్తతా :

అంశో జవహరాగస్య కారణాంశో భవంతి : 106 :

ప్రతిపదార్థము : మధ్యస్థరాగస్య అంశా = మధ్యస్థరాగముయొక్క అంశము; అంశాంశశ్చ = అంశాంశమును; చస్తతా హ్యేత్ = ఏదనినమునకును; జవహరాగస్య అంశ = జవహరాగముయొక్క అంశము; కారణాంశో భవంతి = కారణాంశముని చెప్పుటచుచున్నది.

తాత్పర్యము : మధ్యస్థరాగముయొక్క అంశము, అంశాంశమును ఏమనినమునకును, జవహరాగముయొక్క అంశము కారణాంశమునిచెప్పుటచుచున్నది.

శ్రీరాగజుతి గౌడే శ్రీరాగస్యాంశో యతా :

అంశోఽవ్యరాగస్య షుపి కార్యాంశో భవంత్యేతే : 107 :

ప్రతిపదార్థము : శ్రీరాగజుతి గౌడే = శ్రీరాగజుతిగొడమందు యతా శ్రీరాగస్య అంశా = శ్రీరాగముయొక్క అంశమునది; అవ్యరాగస్య అంశా = అవిరాగముయొక్క అంశము; కార్యాంశో భవంత్యేతే = కార్యాంశుని చెప్పుటచుచున్నది.

తాత్పర్యము : శ్రీరాగజుతిగొడమందు, శ్రీరాగము యొక్క అంశమునది అవిరాగముయొక్క అంశము కార్యాంశుని చెప్పుటచుచున్నది.

యతా వైరవజాతాయా వైరవ్యా అంశా షుపి :

వైరయే యతి వర్జిత కార్యాంశో భవంత్యేతే : 108 :

ప్రతిపదార్థము : యతా వైరవజాతాయా = వైరవజుతియందు; వైరవ్యా అంశా షుపి = వైరవ్యాంశము; వైరయే యతి వర్జిత = వైరవయోనియైనందున; షుపి = అది; కార్యాంశో భవంత్యేతే = కార్యాంశుని చెప్పుటచుచున్నది.

తాత్పర్యము : వైరవజుతియందు వైరవ్యాంశము వైరవయోనియైనందున అది కార్యాంశ మనిచెప్పుటచుచున్నది.

అంశోఽనాంతరభేదస్య పితాశియాంశో భవ్యతే :

యతావైరవజాతాయో గౌడే మాఘమామని : 109 :

ప్రతిపదార్థము : అనాంతరభేదస్య అంశో = అనాంతరభేదముయొక్క అంశము;

పాతీయాలకు ఇచ్చే - పాతీయాలనుంచి ఇష్టమగుచున్నది; కర్ణులగోదాంకు = కర్ణుల గోదాంకులు; గోదే - గోదాదాగమించు; మాంపదామహి = మాంపదామహినించు; తాత్పర్యము : అపారతపధేయములుకలయు పాతీయాలను ఇష్టమగుచున్నది, కర్ణులగోదాంకులు గోదాదాగమించు మాంపదామహినించు.

సర్వకాలో యథా ఉద్భవదాట్మామంశః పునః ।

దృశ్యతే ఉద్భవాట్మామం సంవాచీ చ స కర్మతే ॥ 110 ॥

ప్రతిపదార్థము : యథాసర్వకాలం = సర్వకాలమునది; ఉద్భవదాట్మాం అంశః పునః = ఉద్భవదాట్మయందు అంశముమరిక; దృశ్యతే యది = కనబడినచోః ను - అది; సంవాచీ కర్మతే = సంవాదిగా చెప్పులగుచున్నది.

తాత్పర్యము : సర్వకాలమునది ఉద్భవదాట్మయందు అంశము మరిక కనబడినచో అది సంవాదిగా చెప్పులగుచున్నది.

యథా విసర్వకాలశ్చ వేదావ్యాం చ గూర్భరీ ।

విశ్వకాలో వివాచీ చ దూరాంతరిత వివ సః ॥ 111 ॥

ప్రతిపదార్థము : యథా విసర్వకాలశ్చ = విసర్వకాలమునకలను వేదావ్యాం - వేదావరి యందు గూర్భరీ చ = గూర్భరియు; విశ్వకాలః = విశ్వకాలము; వివాచీ చ = వివాచియు; సః - అది; దూరాంతరితః వివ = దూరాంతరితమైనదియే.

తాత్పర్యము : విసర్వకాలమునదిను, వేదావరియందు గూర్భరియు విశ్వకాలము వివాచియు అది దూరాంతరితమైనదియే.

తాగో వో యో విసర్వక సర్వకో వే చ తస్య యః ।

అంశో మధ్యస్థ తాగాంశో దేశాంత్యాంశో యథాభవేత్ ॥ 112 ॥

ప్రతిపదార్థము : యః తాగః విసర్వకః = ఏతాగము విసర్వకయో; యః తస్య వే సర్వకః = యేది తాగో సర్వకముకాదోః ను అంశః = అయంశము; మధ్యస్థతాగాంశః = మధ్యస్థతాగాంశము; దేశాంత్య అంశః యథా భవేత్ - దేశాంశము ఎట్లునవో.

తాత్పర్యము : ఏతాగము విసర్వకయో యేది తాగో సర్వకముకాదో అయంశము మధ్యస్థతాగాంశము దేశాంశము ఎట్లునవో.

వేటాడత్యాం గావపిన్పుః అమవాచీ వ తోవ్యతే ।

అంశాంతరం వాంశమర్త్యే కర్తవ్యేఽంశాం ఏద ౩: = 113 =

ప్రతిపదార్థము : ఏ = అది. వేటాడత్యాం = వేటాడతీయందు అమవాచీ ఉత్పత్తి = అమవాచీగా చెప్పబడుచున్నది. అంశమర్త్యే యదంతరాంతరం = అంశమర్త్యమందలి ఏ అంశాంతరమో ౩: - అది అంశాం ఏద ఇతి కర్తవ్యే = అంశాంశమనియే చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అది వేటాడతీయందు అమవాచీగా చెప్పబడుచున్నది. అంశమర్త్యమందలి ఏ అంశాంతరమో అది అంశాంశమనియే చెప్పబడుచున్నది.

రాక్షోపరాగడత్యాంశ ఇతి వ్యాసః కృపిత్ క్షయః ।

రాశాంశయో నమోనత్యం దృశ్యతే గీతవేదిభిః = 114 =

ప్రతిపదార్థము : రాక్షోపరాగాన్ = రాగి -ఇవరాగములను; అవ్యాంశ ఇతి వ్యాసః = అవ్యాంశమనియే; కృపిత్ - ఒకచోట; రాశాంశయో - రాశాంశములను. నమోనత్యం - నమోనరులను; గీతవేదిభిః దృశ్యతే - సంగీతజ్ఞులచే చూడబడినది.

తాత్పర్యము : రాగి- ఇవరాగములను అవ్యాంశమనియే ఒకచోట రాశాంశములను నమోనరులను సంగీతజ్ఞులచే చూడబడినది.

యాచీ కృపిదంశోఽపి స్వయం తానాశుచే క్షయః ।

కృపివ్యాంశాశుచే రాక్షో వ కృపిన్మయమస్తయోః = 115 =

ప్రతిపదార్థము : యాచీ = యాచిమందు; కృపిత్ = ఒకచోట; అంశోఽపి - అంశమొకారు; స్వయం = స్వస్థముగా; తానాశుచే = తానమునలెనగును; కృపిన్ = ఒకచోట; రాగః = రాగము; అంశాశుచే = అంశములలెనగును; తయోః = అలెందలెడి; కృపిన్మయమ ౩ = ఒక నియమము లేదు.

తాత్పర్యము : యాచిమందు ఒకచోట అంశములూ స్వస్థముగా రాగములెనగును. ఒకచోట రాగము అంశములలెనగును. అలెందలెడి ఒక నియమములేదు.

శబ్దభివ్యక్తితా యద్యుక్తే తే స్థితౌ ఖుటవా మతా ।

క్రూరుమహామఖిన్మ్యై ప్రతి గ్రాహ్యో దృపివ్యయః = 116 =

పరివర్తకము : శబ్దము - శబ్దమునకు మించిన యర్థము - మార్పునకునుబడిన పరిమళము.
 తే స్థిమిత - అస్థిమిత మెంతా - మెంతపరిమళమున్నది; యంతా - దేవమంతా;
 ద్భవ - ద్భవః శ్రుతమునకాంత - వివచనమునకు అర్హమిచ్చ - అంతకు వ్యాపించి
 ప్రతిభావ్యా - ప్రతిభావించుచున్నది.

అధ్యక్షుడు : శిల్పాలపై కొత్తపేరునుపెనివేయగా అధ్యక్షుడు వెంటపెరిగివచ్చి, దేవనింది దుర్గ వివరమునుపే అంతులు వ్యాసించి (పరిగ్రహించుకొనెడి).

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय • ११७ •

ప్రతిపక్షాధ్యక్షులు : శీలశీలపల్లె - వెంకటేశ్వరరావు, యశ్వంత - ఎక్కడ: పద్మనాభ: శివరాం
 తులారా - మేఘవాణిశివరాం: శ్రీరామ్ పంపం నాగ్ - శ్రీరామ్-యీశ్వర, పంపం తులారా:
 లక్ష్మీ - అరీ అశ్వనాథం శివరాం - అశ్వనాథం పద్మనాభం:

ಕಾಳ್ವಾಕ್ಯಮು : ಉಲೇಖ್ಯಾಂತೆ ಖ್ಯಾತ ಮೆದುಳುಕೊವರಾಕ್ಷರಮಾಲಿಖಕ್ಕಿ, ವಿದ್ಯಾಪರಾಂಗಿನ್
ಅರಿ ಅಧರ್ಮಗಮನಿವಿರಾಳಕೆವಡಿ.

2. *How long have you been married?*

[illegible][illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ २ ॥
 श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ ३ ॥
 श्रीगणेशाय नमः ॥ ४ ॥
 श्रीविष्णवे नमः ॥ ५ ॥
 श्रीशिवाय नमः ॥ ६ ॥
 श्रीब्रह्माय नमः ॥ ७ ॥
 श्रीमहेश्वराय नमः ॥ ८ ॥
 श्रीनारायणाय नमः ॥ ९ ॥
 श्रीरामाय नमः ॥ १० ॥
 श्रीलक्ष्मणाय नमः ॥ ११ ॥
 श्रीसीतलाय नमः ॥ १२ ॥
 श्रीहनुमताय नमः ॥ १३ ॥
 श्रीगौरीय नमः ॥ १४ ॥
 श्रीकल्याणाय नमः ॥ १५ ॥
 श्रीसुखाय नमः ॥ १६ ॥
 श्रीसमृद्धाय नमः ॥ १७ ॥
 श्रीशान्तिाय नमः ॥ १८ ॥
 श्रीवैष्णवाय नमः ॥ १९ ॥
 श्रीभक्त्याय नमः ॥ २० ॥
 श्रीप्रेमाय नमः ॥ २१ ॥
 श्रीयोगाय नमः ॥ २२ ॥
 श्रीज्ञानाय नमः ॥ २३ ॥
 श्रीमोक्षाय नमः ॥ २४ ॥
 श्रीनमो भगवते वासुदेवाय ॥ २५ ॥

தமிழக அரசு தயார் செய்துள்ளது.

உள்ளுறைப் பக்கம் : 119

క్రిందివాక్యము . యిత - ఎక్కడ. వేదప్రసంగం = వేదప్రసంగం అనాది -
 ప్రకాశించునో; ను = అది. దేవప్రసంగం = దేవప్రసంగం అనాది =
 అనాదిము. వేదప్రకాశం అనాది = వేదప్రకాశం అనాది - అది. క్రింది -
 వేదప్రకాశం అనాది.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ వేదవ్యవహరి ప్రకాశించునో అది వేదవ్యవహరియను. అహరియను తిక్కన, తాత్పర్యము అని ముద్ద్రకములైనవి.

యః కంఠవాచవత్ తాదాత్మ్యంభ్రం యాతోఽవశిష్టం ।

స్థిత్యా స్వల్పపరిమాణా భోజనః ఏ హి కర్మతే ॥ 120 ॥

ప్రతిపదార్థము : యః = ఏడు; కంఠవాచవత్ = కంఠవ్యవహరి; తాదాత్ = తాదాత్మ్యముమంది; మంభ్రం యాతి = మంభ్రస్థాయికి రోవునట్లే; అవశిష్టాస్థానో = దిగునో; యా = ఏడు; స్వల్పపరిమాణా = స్వల్పపరిమాణమువలనయుననో; ఏ = అది; భోజనః కర్మతే = భోజనమని చెప్పుటయను.

తాత్పర్యము : ఏడు కంఠవ్యవహరి తాదాత్మ్యముమంది మంభ్రస్థాయికిరోవునట్లే దిగునో ఏది స్వల్పపరిమాణముకలయుననో అది భోజనమని చెప్పుటయను.

యస్మిరోఽపి హి యః శ్రోత్యావతే సుఖతో యథా ।

ఉచ్యతేఽవస్థితో (హా) తి క్రితవిద్యావినాశైః ॥ 121 ॥

ప్రతిపదార్థము : యః = ఏ యుని; యస్మిరోఽపి = కలిగివైచిత్తము; శ్రోతః = విమతానికి; యథా = ఏదయను; సుఖం = తేలికలైన భారతే - తోయనో; (అది) క్రితవిద్యావినాశైః - పంగీత శస్త్రజ్ఞులచే అవస్థయను - అవస్థయను; ఉచ్యతే = చెప్పుటయనునట్టిది.

తాత్పర్యము : ఏ యుని కలిగివైచిత్తము విమతానికి ఏదయను తేలికలైన తోయనో (అది) పంగీతశస్త్రజ్ఞులచే అవస్థయను చెప్పుటయనునట్టిది.

యస్మాదవంతరం తా ద (?) కేభవే తిపితా ప్పుతా ।

బుద్ధాయః శిశిలా గాథా పృష్టాంప్రశ్న కర్మతే ॥ 122 ॥

ప్రతిపదార్థము : యస్మాత్ = వేదవలన; అవంతరం = ఏమియు కాదు = తాదయను; కేభవతే = ప్రకాశించుననో; తా = అది; ఉపితా = ఉపితయని; ప్పుతా = ప్పుతవలనయనునట్టిది. బుద్ధాయః = బుద్ధాయః శిశిలా = శిశిలమైన గాథా = గాథ; పృష్టాంప్రశ్న = పృష్టాంప్రశ్నయను; కర్మతే = చెప్పుటయనునట్టిది.

తాత్పర్యము : వేదవలన ఏమియు కాదయను ప్రకాశించునో అది 'ఉపిత' యని ప్పుతవలనయనునట్టిది. బుద్ధాయ, శిశిల, గాథ, పృష్టాంప్రశ్నయను చెప్పుటయనునట్టిది.

అకంఠా తాదాకంఠా వ క్షుప్తాస్తా కైసీ శ్రుతా ।

తాదాస్యభా పృష్టాప్రశ్నైః యథాచిత్యవేదేనమ్ ॥ 123 ॥

ప్రతిపదార్థము : తాగహ్యుతః = తాగమునకు (క్రీందుగము) వ్యత్యాసము = వ్యత్యాసమునున్న; యథా కొనెత్తుకంటేకంటె = అనవసరముగా ప్రవేశముచేయుచున్న; వైసీ = వైసీ ప్రభేదము; అకంపా = అకంపము; అర్జకంపా = అర్జకంపము; కంపాత్మా = అపకంపము అని; త్రితా = ముప్పదములైనది.

తాత్పర్యము : తాగమునకు క్రీందుగము వ్యత్యాసమున్న అనవసరముగా ప్రవేశము చేయుచున్న వైసీ ప్రభేదము అకంపము, అర్జకంపము, అపకంపము అని ముప్పదములైనది.

**ఇదియంతాకరవాచకేయక్రిహిచ్చదేవతవచితే సంకీర్తనమయహితే
ప్రసాదమధికరణమ్**

అథ త్రివీయమధికరణమ్ ।

అథ ప్రపంచమునందే అహమిదనే తాగ్ హిదవాదసంఖ్యాల్లేదేన హిమతామ కథయామి తత్ర కావచన తాగాంనాని కర్తవ్యే ।

ప్రతిపదార్థము : అథ - తరువాత; ప్రపంచమునందే - ప్రపంచమునకును అహమిద దేవతాగ్ = అదేయతములైన దేవతాములను హిదహిదసంఖ్యాల్లేదేన = హిదన, కొదన, సంఖ్యాల్లేదులను ప్రభేదముచే; హిమతామ కథయామి = హిమ(సంగీత) హిమమును చెప్పుచున్నాము; తత్ర = అందు; కావచన తాగాంనాని = కొన్ని తాగాంగములు కర్తవ్యే = తెలుసుకొనుచున్నది.

తాత్పర్యము : తరువాత ప్రపంచమునకు అందే అదేయతములైన దేవతాములను హిదన, కొదన, సంఖ్యాల్లేదులను ప్రభేదముచే హిమ (సంగీత) హిమమును చెప్పుచున్నాము. అందు కొన్ని తాగాంగములు తెలుసుకొనుచున్నది.

తాగ్యామనానాంత్యాత్ తాగాంనాని పిమద్యధా ।

భాషాంతాని తస్మిన్ మృత్యాద్యామనాంతః (గీతః) = 1 =

ప్రతిపదార్థము : తాగ్యామనానాంత్యాత్ + తాగ్యామన అనుకరించుటనందులకా = పండితులు; తాగాంనాని పిమ = తాగాంగములను తెలుపుచున్నాము; తస్మిన్ = అట్లే; భాషాంతామనాంతః = భాషాంతామ అను(గీ)నకరించుటనందులకా భాషాంనాని మృత = భాషాంగములగుచున్నది.

తాత్పర్యము : తాగ్యామన అనుకరించుటనందులకా పండితులు తాగాంగములను తెలుపుచున్నాము. అట్లే భాషాంతామ అను(గీ)నకరించుటనందులకా భాషాంగములగు చున్నది.

అంగవ్యాయముకారిత్యామహాంగం కర్తవ్యే ఋషిః ।

తాతాతాం కరణం తంబ్రాత్య శ్రీయాశ్చేదేవ కర్తవ్యే ॥ 2 ॥

ప్రతిపదార్థము : అంగవ్యాయముకారిత్యాత్ - అంగవ్యాయము అమకరించుటవలనః
ఋషిః = పెండితులనః ఉపాంగం కర్తవ్యే = ఉపాంగమని చెప్పుటచుండునట్టిది. తాతాతాం
కరణం = తాతములయొక్క కరణము (వేయట). తంబ్రాత్య = తంబ్రాత్యులొక్క;
శ్రీయాశ్చేదేవ = శ్రీయాశ్చేదమునః కర్తవ్యే = చెప్పుటచుండునట్టిది.

తాత్పర్యము : అంగవ్యాయము అమకరించుటవలన పెండితులనే ఉపాంగమని
చెప్పుటకు చుట్టది. తాతములయొక్క కరణము (వేయట) తంబ్రాత్యులొక్క,
శ్రీయాశ్చేదమునః చెప్పుటచుండునట్టిది.

శ్రీయాయా యుక్తవీరంగం శ్రీయాంగం తమదాప్యతమ్ ।

ఉష్ణర్షభా త కాంతాలో మర్త్యము పెంచమస్తథా ॥ 3 ॥

ప్రతిపదార్థము : యత్ - ఏది; శ్రీయాయా = శ్రీయము; అంగంభవత్ = అంగమగునో;
తత్ = అది; శ్రీయాంగం ఇతి ఉదాహరణం = శ్రీయాంగమని చెప్పుటచుండునట్టిది;
ఉష్ణర్షభా - ఉష్ణపిషిమములు; కాంతారం = కాంతారము, మర్త్యము = మర్త్యముము;
పెంచమ = పెంచమము.

తాత్పర్యము : ఏది శ్రీయము అంగమగునో అది శ్రీయాంగమని చెప్పుటచుండునట్టిది.
ఉష్ణపిషిమములు కాంతారము, మర్త్యముము, పెంచమము.

శ్చైవ తస్య విషాదస్య స్వరా వస్తేవ శీర్షిణా ।

ప్రతిపదార్థము : శ్చైవతః = శ్చైవతము; విషాదస్య = విషాదము; స్వరా = స్వరములు;
వస్తే ఏవ = ఏదే; శీర్షిణా = చెప్పుటచేసె.

తాత్పర్యము : శ్చైవతము, విషాదముని స్వరములు ఏదే చెప్పుటచేసె.

అథ స్వరవ్యవస్థా

ద్వా ద్వా విషాదగాంధారౌ త్రి స్త్రిశ్చక్షుశ్చైవతౌ ॥ 4 ॥

తమశ్చతుశ్చ పక్షేయా ఉష్ణమర్త్యమహంచమః ।

ప్రతిపదార్థము : విషాదగాంధారౌ = విషాదగాంధారములు; ద్వాశ్చౌ = రెండు, రెండు;
త్రిపక్షశ్చైవతౌ - త్రిపక్షశ్చైవతములు; శ్రిశ్చౌ త = మూడు మూడును;
ఉష్ణమర్త్యమహంచమః = ఉష్ణ, మర్త్యము, పెంచమములు; తయో రయో త = తాల్పరాల్పది;
పక్షేయా = తెలియదగినవి.

తాత్పర్యము : ఏషాద గాంధారములు రెండు, రెండు రిషభ-వైదతములు - మూడు మూడును పెద్ద, మధ్యమ, పంచమములు నాల్గునాల్గు చెలియదగినవి.

అథ రాగాంగహారాః

మర్త్యమూర్తి, శుభరాచరిణ, లోక్త, రేశి, హిందోళా, శుద్ధపంగాళా, ఆశ్రమపించె, మంజూరవ, గుర్జర సోమరాగ, మాలవశ్రీ, దీపరాగ, మరాఠీశతి = అవి = త్యాదగ రాగాంగ సంపూర్ణరాగాః = 12 రాగాంగసంపూర్ణరాగములు: గోడీ రేశివ పహీరా, దుస్తానీ లేకత్యాదహీనాశి శతి చత్వారో రాగాంగహితవరాగాః - గోడీ రేశియును పహీరయులు, పంచమరహితయులు, దుస్తానీ లేకత్యా ద = దుస్తానీ, లేకరామకయులును (2) రిషభరహితములు: రహీవములు, శతిచత్వారః = అను నాల్గుమః రాగాంగ హితవరాగాః = రాగాంగహితవరాగములు: పురపశ్చిరాగో = పురప శ్రీరాగములు: రిషహీరా = రిషభపంచమములు లేనివి; మార్గ హిందోళ గుండకోదరహీనాశి = మార్గహిందోళము పరిత్యజ గుండకోళ ద్విపతకోదరహీవములు; శతి = రాగాంగహితవరాగములు: అవి: పంచశో రాగాంగ రాగాః = శతవైరాగములు: ము రాగాంగరాగములు: (20): పైశి వేల ఉలి: శుద్ధపరాళి, అదికామార, నాల్గలిరి, బ్రహ్మబ్రహ్మరాగ్యా, ఉపబ్రహ్మరాగ్యా పారానీ ద్విపరాళి, మధురశి, రంగవ్ర, గరంజి, భ్రంజమ మంజరి, హిందహీన, పల్లవారాయణ, ఉర్వశి, వేగరంజి, తరంగశి, ద్వుని తారాంతరి శతి = అవి, బాహిరసంపూర్ణరాగా హితవరాగః = బాహిరసంపూర్ణరాగములు శరుపచియియశి (21): కల్లబంబంగాల, సవేశ్య = కల్లబంబంగాల, హిరే రాగములు: పహీరా = పంచమములేనివి అందలి, శ్రీకంఠి, ఉర్వశి, శతి = అయః శ్రయః - మూడు రాగములు: గహీరా = గాంధారములేనివి: గోడీ, శుద్ధ, పారాశ్ర, తిహ్నాన, శతి చత్వారః = అను నాల్గుమః గహీరా = గాంధారపంచమము లేనివి: పైందీరాగః గహీరాః = పైంది గాంధారహీనరాగము: రాయారాగః గహీరాః = రాయారాగము పెద్దరహితము: శత్యేవారగ రాగా = అమలచిహ్నము రాగములు: బాహిరహీనరాగాః = బాహిరహీనరాగములు: నాగర్వవి: పరహీరా = నాగర్వవిరాగము, పంచమద్విపరహితహిందోళి: అహీరా, గహీరాః = అహీరా గాంధార- వైపర- రిషభ రిషభహీన రాగము: కాంతోజ: తరిహీరాః = కాంతోజ రహితరాగము: కన్యోద్గి గోడీరాగములు గాంధార విషాదరహితరాగములు: గాంధారగతి: పహీరాః = గాంధారగతిరాగము పెద్దపంచమ రహితము: అలిరా, బ్రాహ్మశి, పైందమి దోంజి, పైందమి, కాళిందీ, అలిరా, శతి పద్మరాగాః = అను ఏడు రాగములు: పహీరాః = పంచమ రిషభహీనములు: శతి పంచదశ రాగాః = అను 15 రాగములు, బాహిరగ రిరహి శతి = బాహిరగ రిరహియు: పద్మ చత్వారంశి రాగాః = 47 రాగములు: బాహిరంగా = బాహిరగములు.

అథ ఉపాంగకాణి -

స్థిరమహాచీ అంశంపరాచీ అపస్తంభపరాచీ, ప్రాచీనపరాచీ, ప్రాతాదిపరాచీ, స్వరపరాచీ, తురుష్క, తోక్త, తానాస్త్రి గూర్జరీ, దక్షిణగూర్జరీ, ప్రాచీనగూర్జరీ, కల్లాటగౌడ, ప్రాచీనగౌడ, తాయాగడలా ఉరీగౌడ, బ్రంహి, సంహలకామాది, దీవాల, మహాచీ, తాయానాస్త్రి ఇతి ఉస్తాదత్త = అనుగి (?) ఉపాంగపరివర్తనాగాః = ఉపాంగ పరివర్తనాగములు; మహానాస్త్రిగూర్జరీ, కలహాచీ, గురుంజీ, తామ్రకీ ఇతి = అను చత్వారు కాగాః = తామ్రకాగములు; రహీలా = రిషభరహీతములు; హంజీ- హీలా = హంజీరాగము రహితము, మల్లూరి గహీలా = మల్లూరి- గాంధారరహితము; లాల్లూరి రహీలు = లాల్లూరి రిషభరహీతరాగము; ఏతే పద్మ కాగాః = ఈయను రాగములు; ఉపాంగ పాదలా = ఉపాంగపాదలరాగములు; తాయాతోక్త, దీవలగౌడ, తురుష్కగౌడ, ఫలాచలీలా ఉరి, పూర్ణల, ఏతే పంచ కాగాః = ఈయను రాగములు; పరిహీలా = పంచమ- రిషభరహీతములు; మల్లూరి గహీలా = మల్లూరిము గాంధార-విహారరహితరాగము; ఏతే పక్ష కాగాః = ఈయను (6) రాగములు; ఉపాంగ కొదలా = ఉపాంగ కొదవ(ల)ములు; ఇతి ఉపాంగకాగాః ఏకాశ్రితాన్ = అవి ఉపాంగరాగములు ముచ్చదయితచీ (31).

అథ శ్రీయోగికాణి -

దేవతీ, ప్రదీప్తకీ, హీలా సంవర్ణరాగా = ఈ రెండును సంవర్ణరాగములు; పూజావతీ వైవతహీనహీతము = వ్యూహావతీ వైవతహీనహీతము రాగము; ఏతే శ్రీయోగ శ్రీయోగికాగాః = ఈ మూడును శ్రీయోగికాగములు; ఇతి = అను ఏకోత్తరశత సంఖ్యాపరిమిత రాగమత్యే = 312 రాగమత్యే అవతరాగములలో; తోవ్యమోరయ్యరాం = తోవ్యమోరయ్యునిది; ప్రసిద్ధముల్లిపె; కేహించిత్ కాగాః = కోవ్విరాగములు; షష్టాం పక్ష్యే = షష్టామం చెప్పారు.

మధ్యమారి త తోక్త త మంజు వైరవస్తా : 5 :

శ్రీవతాచార్యుః : మధ్యమారి త తోక్త త మంజు వైరవస్తా = మధ్యమారి, తోక్త, మంజు, వైరవస్తా, తలా = అట్లే

తాత్పర్యము : మధ్యమారి, తోక్తమంతము, వైరవస్తా అట్లే

శ్రీరాః ఉత్తరంజాలో హంచశ్చిత్తవైరవస్తా త :

కలాచీ గజధర్మాచీ హంచశ్చీ గూర్జరీ తలా : 6 :

ప్రతిపదార్థము : శ్రీరాగి = శ్రీరాగము తుర్లపరాగాలు = తుర్లపరాగాలము మాలపత్రి = మాలపత్రి; పరాచీ = పరాచి గొడదన్నాచీ = గొడదన్నాచీరాగములు; గూండకీ = గూండకీ; గూర్లకీ = గూర్లకీ తదా = తద్దీ;

తాత్పర్యము : శ్రీరాగము, తుర్లపరాగాలము, మాలపత్రి, పరాచీ, గొడదన్నాచీరాగములు గూండకీ గూర్లకీ తద్దీ;

చేతాన్య చేతరత్నాచీ రాగాంగతి విమర్శనా :

వేలాఉరత్తనాంధారి సాయలీ ఫలమంజరీ = 7 :

ప్రతిపదార్థము : చేతాన్య = చేతరాగము చేత = చేతరాగము ఇతి ఏతే = అయివేది; రాగాంగతి విమర్శ = రాగాంగములుగా తెలియుచుండు వేలా ఉరీ = వేలా ఉరీ; అంధారి = అంధారి; సాయలీ = సాయలీ; ఫలమంజరీ = ఫలమంజరీ;

తాత్పర్యము : చేతరాగము, చేతరాగము, అయివేది రాగాంగములుగా తెలియుచుండు. వేలాఉరీ, అంధారి, సాయలీ, ఫలమంజరీ;

(వేలా)ఉరీ శ్రీశీ వాల్మ తదా ఉర్ల మారకీ :

శ్రీశీలీ వేది భాషాంత వచ రాగా: ప్రకీర్తితా: : 8 :

ప్రతిపదార్థము : ఉరీత = ఉరీత; శ్రీశీ = శ్రీశీ; వాల్మ = వాల్మ ఉర్ల = ఉర్ల; వరాచీత = వరాచీత; శ్రీశీలీ వేది ఇతి = శ్రీశీలీయము, వచ రాగా = తోమ్మిది రాగములు; భాషాంగా ప్రకీర్తితా = భాషాంగరాగములుగా ప్రకీర్తములు.

తాత్పర్యము : ఉరీత, శ్రీశీ, వాల్మ, ఉర్ల, వరాచీత, శ్రీశీలీయము, తోమ్మిదిరాగములు భాషాంగరాగములుగా ప్రకీర్తములు.

విద్యరాజ్యశ్రీ రామశ్రీభంభానీ మల్లదస్త్రా :

వతుశ్రీతుశ్రీ విశ్వేయా గొడగూర్లకీ ఏవ వ : 9 :

ప్రతిపదార్థము : విద్యరాజ్యశ్రీ = అయివేదిముల్లద వరాచీయము రామశ్రీభంభానీ = రామశ్రీ- భంభానీ రాగములు; మల్లదస్త్రా: = మల్లదస్త్రము (వతుశ్రీతుశ్రీ) గొడగూర్లకీ- గొడగూర్లకీ రాగములు.

తాత్పర్యము : అయి వేదిముల్లద వరాచీయము రామశ్రీ- భంభానీరాగములు మల్లదస్త్రము గొడగూర్లకీ రాగములు.

తామరావళి చ మల్లారీ తలాతల్లవ వైరవీ .

అమీ రాగా విగర్వంత ఉపాంగా వీరికోవర్తి : 10 .

ప్రతిపదార్థము : తామరావళి = తామరావళి మల్లారీ = మల్లారీ తలాతల్ల = తలాతల్లము
వైరవీ = వైరవీ అమీ రాగా = ఈరాగములు ఉపాంగాని ఇతి విగర్వంత =
ఉపాంగములని చెప్పుటయగుచున్నది.

తాత్పర్యము : తామరావళి మల్లారీ, తలాతల్లము, వైరవీ, ఈరాగములు, ఉపాంగములని
చెప్పుటయగుచున్నది.

దేవతీ సా చ విశ్లేషా శ్రీయోగమతి సమ్మతా .

మధ్యమగ్రామవంధూతా మధ్యమాంశ్రవోచ్చరా : 11 .

ప్రతిపదార్థము : సా దేవతీ = ఆ దేవతీ రాగము శ్రీయోగమతి విశ్లేషా =
శ్రీయోగమతి తిరియవగివరి మధ్యమా గ్రామవంధూతా = మధ్యమగ్రామవనితియొక
మధ్యమాంశ్ర వోచ్చరా = మధ్యమాంశ్రవాయుతో మోడవరియొక.

తాత్పర్యము : అదేవతీ రాగము శ్రీయోగమనితితిరియవగివరి మధ్యమగ్రామవనితియొక
మధ్యమాంశ్రవాయుతో మోడవరియొక.

మధ్యమానితి త్యాతా శ్చింతా వినియుజ్యతే .

ఏరామేష ప్రయుక్తావో వైరీతా వాంశివస్తా : 12 .

ప్రతిపదార్థము : మధ్యమానితిత్యాతా = మధ్యమానితియని ప్రసిద్ధిపొందినట్టి శ్చింతా
వినియుజ్యతే = శ్చింతారవమందు ఉపయోగించుటయగుచున్నది ఏరామేష = దీనియే
వైరీతా = వైరీతము వాంశివా = వేణువాదములు అదో ప్రయుజ్య = మొదలు ప్రయోగించు

తాత్పర్యము : మధ్యమానితియని ప్రసిద్ధిపొందినట్టి శ్చింతారవమందు ఉపయోగించి
అనుచున్నది. దీనినే వైరీతము వేణువాదములు మొదలు ప్రయోగించు.

పశ్చాదధమతం రాగం ప్రమధ్యంతి విచక్షణా .

మధ్యమారీ:

అంగం పీఠవరాగస్య సంభూర్ణం చ సమస్తకమ్ : 13 .

ప్రతిపదార్థము : పశ్చాత్ = తరువాత అదీమతం రాగం = ఇప్పుడైన రాగముయొక
ప్రమధ్యంతి = ప్రయోగించుచు మధ్యమారీ:

తాత్పర్యము : తరువాత ఇప్పుడైనరాగమును ప్రయోగించుచు.

పద్మతారా కమండలా చ వ్యాసాంశ్చపామభ్యమా ।

తోక్తీ నామ సమిద్ధోపయుః కాగో హస్తే వియుజ్యతే । 14 •

ప్రతిపితాభ్యము : పాదపరాగవిద్య అంగం = పాదపరాగాంగము; పంష్కార్థం - పంష్కార్థరాగము; పమిద్భరం = పమిద్భరముకలదియు; పద్మతారా - పద్మము తారమందుకలదియు; గమండలా = గాంధారము మంద్రమైనదియు; వ్యాసాంశ్చగ్రహ మభ్యమా = వ్యాసాంశ్చగ్రహమభ్యమమైనదియు అయిన తోక్తీ నామ - తోక్తీయము అయిన ధృవీష్టరాగం = ధృవీష్టమితరాగము; హస్తే - సంకోచమందు; వియుజ్యతే = ప్రయోగింపబడును.

తాత్పర్యము : పాదపరాగాంగము పంష్కార్థరాగము పమిద్భరముకలదియు పద్మము తారమందుకలదియు గాంధారము మంద్రమైనదియు వ్యాసాంశ్చగ్రహ మభ్యమమైనదియు అయిన తోక్తీయము ధృవీష్టమైన రాగము సంకోచమందు ప్రయోగింపబడును.

• తోక్తీ •

మార్గహిందోలరాగాంగం హిందోలో వేదీసంక్లృతః ।

అంశ్చాపే గ్రహే పద్మ తస్య తారే తు మభ్యమః । 15 •

ప్రతిపితాభ్యము : మార్గహిందోలరాగాంగం = మార్గహిందోలరాగాంగము; హిందోలం హిందోలము; వేదీసంక్లృతః - వేదీ అను సంక్లృతలది (వేదీసంక్లృతలదగుట వలన); అంశ్చాపే గ్రహే = అంశ్చాపేగ్రహమందు; పద్మః = పద్మము; తస్య తారే తు = దానియొక్క తారమందుచూతము; మభ్యమః = మభ్యమము.

తాత్పర్యము : మార్గహిందోలరాగాంగము హిందోలము. వేదీఅనుసంక్లృతలది. (వేదీసంక్లృతలదగుటవలన) అంశ్చాపేగ్రహమందు పద్మము. దానియొక్క తారమందు చూతము మభ్యమము.

పద్మస్యతో భేదఃస్తే తోడితో రిదపద్మతః ।

సంయోః కంఠంశ్చైవ శృంగారే వివియుజ్యతే । 16 •

ప్రతిపితాభ్యము : మంద్రీ = మంద్రమందు; పద్మస్యతః తదేవ - పద్మమగును తోడితం తోడితంన. రిదపద్మతః - రిపిత - రిపితములచే విడుమొడివడి; సంయోః = పద్మపంచమములందు కంఠతశ్చ ఏవ = కంఠమైనది; శృంగారే వివియుజ్యతే - శృంగారకరమందు ప్రయోగింపబడును.

తాత్పర్యము : మంత్రప్రమేయం పుష్కమగును. తోడివలన విపరీతవలనములు
పయవలననవి. పుష్కమంతమమలంబు కంటితమగును. శృంగారవలనమందు
ప్రయోగంపలమగును.

అయమేవ మంత్రాభ్యుక్త ప్రోక్త తాగవివక్షణ్ణః ।

ప్రతిపదార్థము : తాగవివక్షణ్ణః = పంకితకోపయవః అయమేవ = ఇదియే మంత్రాభ్యుక్త
తాగః = మంత్రతమమ తాగముగాః ప్రోక్త = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : పంకితకోపయవః ఇదియే మంత్రతమమంత్రాగముగా చెప్పబడినది.

• మంత్రం •

భిన్నపక్షపదముద్వారో మన్యసోపాంశభాషితః ॥ 17 ॥

మమన్యసోపాంశభ్యుక్త ప్రోక్తవైక్షణ్యః పృథః ।

ప్రతిపదార్థము : భిన్నపక్షపదముద్వారః = భిన్నపక్షపదముమండి జనించినది; మన్యసః =
మన్యమంత్రాదయః; తాంశభాషితః = వైషణ్యతాంశ అలంకృతయః; మమన్యసః = మమన్యరమః
వివక్షణ్ణః = వివక్షణంబుపక్షపదయః; ప్రోక్తః = ప్రోక్తమందు; వైక్షణ్యః = వైక్షణ్యము
(తా)తలయందునున్నది.

తాత్పర్యము : భిన్నపక్షపదముమండి జనించినది మన్యమంత్రాదయః వైషణ్యతాంశ
అలంకృతయః మమన్యరమవివక్షణ్ణ పంశమపక్షపదయః ప్రోక్తమందుచైక్షణ్యము (తా)
తలయందునున్నది.

• వైషణ్య •

శ్రీరాగపృథ్విరాగాంశం మంత్రో మంద్రస్త్రా ॥ 18 ॥

వివంశమవిహితోఽయం సమశేషస్త్రాక్షయః ।

సప్తస్యాప్తస్యాహంశభ్య ర్థే వీరే ప్రయుక్తాతే ॥ 19 ॥

ప్రతిపదార్థము : శ్రీరాగపృథ్విరాగాంశం = శ్రీరాగపృథ్విరాగాంశయః; మంత్రః =
మన్యమంత్రాదయః; మంద్రః = గాంధారమంద్రయః; అయం = ఇది; వివంశమవిహితః =
వివంశంబువహితము; సమశేషస్త్రాక్షయః = సమశేషస్త్రాక్షయశ్చయః; సుప్తస్యాప్తస్యాహంశభ్యః =
సుప్తస్యాప్తస్యాహంశభ్య ర్థే వీరే = వీరవలనందు; ప్రయుక్తాతే =
ప్రయోగంపలమవుచున్నది.

తాత్పర్యము : శ్రీరాగస్థైర్యరాగాంగము మర్త్యమతారము గాంతారమంద్రము ఇది
 దీపభవించుచుపోతము సమశీపిస్త్యమనునాశ్రయించునది. పద్మవ్యాసశ్రవణము
 వీరయమందు ప్రయోగించుచున్నది.

• శ్రీరాగ : •

శుద్ధపాదబరాణంగం శుద్ధబంగాలింశ్చయః ।

(నా?నా) సాంశో మర్త్యమేతాద్య పరాశ్చే వినియోగవమ్ • 20 •

ప్రతిపదార్థము : శుద్ధపాదబరాణంగం = శుద్ధపాదబరాణంగము; శుద్ధబంగాలింశ్చయః =
 శుద్ధబంగాలయను సంజ్ఞకలియి: అన్య = దీనికి మర్త్యమేతా వ్యాసాంగి - మర్త్యమిన్యా
 సాంశము; ప్రపాశ్చే = పరితోషమందు వినియోగవమ్ = ఉపయోగము.

తాత్పర్యము : శుద్ధపాదబరాణంగము శుద్ధబంగాలయను సంజ్ఞకలియి. దీనికి
 మర్త్యమిన్యాసాంశము. పరితోషమందు ఉపయోగము.

• శుద్ధబంగాల : •

మూలవాచీ భవేదంతం శ్రీశివ్య సమస్తా ।

సంపూర్ణతావమంప్రసన్నస్యవహితా • 21 •

ప్రతిపదార్థము : మూలవాచీ అంగం భవేత్ = మూలవాచీ అంగమగును; శ్రీశివ్య
 సమస్తా = శ్రీశివ సమావస్త్యమునది; సంపూర్ణ = సంపూర్ణరాగము; తావమంప్రస
 న్నస్యవహితా = తావమంప్రసన్నమందు పద్మము ప్రకాశించునది (ఉప్పరి).

తాత్పర్యము : మూలవాచీ అంగమగును శ్రీశివసమావస్త్యమునది. సంపూర్ణరాగము.
 తావమంప్రసన్నమందు పద్మము ప్రకాశించునది (ఉప్పరి).

పద్మాంగవ్యాసదంపత్య మాలవశ్రీరీయం మతా ।

మూర్త్యా ఉత్తమత్యా చేత్ సైవ పార్వతీరీ మతా • 22 •

భృంగారే వినియోగి స్వావతయోన్య ద్యయోయి ।

ప్రతిపదార్థము : పద్మాంగవ్యాసదంపత్య = పద్మాంగవ్యాసమున్నది అయియి: భయం =
 ఇది: మాలవశ్రీ: మతా = మాలవశ్రీగా యజ్ఞిష్టానది: మూర్త్యా = మూర్త్యుని:
 ఉత్తమత్యాచేత్ = ఉత్తమర్త్యమయినచో: సైవ = అదియే: పార్వతీరీ మతా =

పార్వధురీ యగును; అవయోగ ద్వియోగము = ఈ రెండింటి; కృంగారీ ఏవయోగః
హ్యేత్ = ఏవయోగమగును.

తాత్పర్యము : పద్మాంశవాసమువచ్చి అయిన ఇది మాలవశ్రీగా యష్టమిదిని. మోక్షమిది
శుద్ధమిద్యమమయినచో అదియే పార్వధురీయగును. ఈరెండింటిని ఏవయోగమగును.

• మాలవశ్రీ •

ఏభాషా రాగరాజస్య పంచమస్య వేదాభిదా 23 :

రాంశా పద్మగ్రహవాహినీ ధరాతా మంద్రమధ్యమా 24 :

ప్రతిపదార్థము : రాగరాజస్య పంచమస్య = రాగరాజమైన పంచమమునకు. ఏభాషా
వేదాభిదా = వేదాదేశ విభాషమైనది; రాంశా = వైవతాంశము; పద్మగ్రహవాహినీ =
పద్మగ్రహవాహము కలది; ధరాతా = వైవరతతారము. మంద్రమధ్యమా = మంద్రమందు
మధ్యమముకలది.

తాత్పర్యము : రాగరాజమైన పంచమమునకు వేదాదేశ విభాషమైనది. వైవతాంశము
పద్మగ్రహవాహముకలది. వైవరతతారము మంద్రమందు మధ్యమముకలది.

సమస్తేష్వరైర్నా భాగ్నా కృంగారీ యాస్మికోరితా 25 :

ప్రతిపదార్థము : సమస్తేష్వరైర్నా = సమస్తేష్వరయంతము; భాగ్నా - సంభ్రాన్తరాలము.
కృంగారీ = కృంగారదనమందు; యాస్మికోరితా = పెద్దలనే చెప్పబడినది; (ఏవయోగ
మునకు).

తాత్పర్యము : సమస్తేష్వరయంతము సంభ్రాన్తరాలము. కృంగారదనమందు పెద్దలనే
చెప్పబడినది (ఏవయోగమునకు).

• వేదాదేశ •

గౌడు హ్యేత్తాకృతానాంగం ఏత్యాహి శ్చవోద్వైతః :

బృతాః పంచమేవైత రసే వేదే వేయ్యవ్యతే 26 :

రాగో రంజయోదన్యా వచంతి త తు మే మతమ్ :

ప్రతిపదార్థము : గౌడు = గౌడము. తాకృతానాంగం = తాకృతానాంగము; హ్యేత్ =
అగును; ఏత్యాహిశ్చవోద్వైతః = ఏవోద్వైతాహిశ్చవోద్వైతము. పంచమేవైతబృతాః

= పంపమస్వరత్వము: ఏదీ లేనే నియుజ్యతే = ఏరరవమందు ప్రయోగించ బడునది: రంగవిహిత్యా తాగే వధుతి = రంగవిహితవి (అనుబంధ) తాగమందు (ప్రయోగము) చెప్పుచున్నది: కింతు = కాదు పే మంత వ = తామతిముతారు.

తాత్పర్యము : గౌరవము బహులాసంగము అగును. ఏదోరత్వసాంశ్యధారమస్వరము పంపమస్వరత్వము ఏరరవమందు ప్రయోగించబడునది. రంగవిహితవి(అనుబంధ) తాగమందు (ప్రయోగము) చెప్పుచున్నది. కాని తామతిముతారు.

• గౌరవ •

అంతః ధర్మాసీతా ప్రోక్తా ఉద్వైశికమధ్యమే • 26 •

పద్మాశక్రహమన్యాసా హేమతా యుషోస్థితా •

సాంధారమధ్యమస్వర్యా తస్ ఏదే నియుజ్యతే • 27 •

ప్రతిపదార్థము : ధర్మాసీతా అంగప్రోక్తా = ధర్మాసీతాంగముగా చెప్పుబడునది: ఉద్వైశిక మధ్యమము కలది: పద్మాశక్రహమన్యాసా = పద్మాశక్రహము మన్యాసముకలది: హేమతా = హేమతాంగము: యుషోస్థితా = కిషకిత్వము: సాంధారమంతః స్వర్యా = సాంధార పంపమములు (మంద్రమందుకలది)స్వర్యమైనది: ఏరరవే నియుజ్యతే = ఏరర మందు ప్రయోగించబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : ధర్మాసీతాంగముగా చెప్పుబడుచున్నది. ఉద్వైశికమధ్యమము కలది. పద్మాశక్రహమము మన్యాసము కలది. హేమతాంగము కిషకిత్వము, సాంధారమంద మములు (మంద్రమందుకలది) స్వర్యమైనది. ఏరరవమందు ప్రయోగించబడుచున్నది.

• ధర్మాసీ •

దేశహిందోలరాగాంగం పద్మాశక్రహమన్యాయతః •

చిరత్యక్తా కతారా ప శేష్టహిందోలతా పుష్టైః • 28 •

కమంతా తాత్పర్యంకారీ నేమా గుండకృచిర్వజేత్ •

ప్రతిపదార్థము : దేశహిందోలరాగాంగం = దేశహిందోలరాగాము: పద్మాశక్రహ మన్యాయతా = పద్మాశక్రహమన్యాయము: చిరత్యక్తా = కిషకిత్వపరివృత్తితము: కతారా = సాంధారతారము, శేష్ట పుష్టైః అందోలతా = మిగిలిన పుష్టములనే కంపితముకలది:

మమింద్రా = మందమమింద్రము; హస్త్యశృంగారే గేయా = హస్త్య- శృంగారరసమొలండు గానము చేయుచున్నది; సుందకృతిః భవేత్ = సుందకృతియగును.

తాత్పర్యము : దేశహిందోలరాగాంగము మధ్వాంశవ్యాసయితము, రిచితవైపరీత్యము, గాంధారతాళము మిగిలిన వ్యక్తములచే కలపవలసివచ్చింది. మందమమింద్రము హస్త్య-శృంగారరసములందు గానము చేయదగినది సుందకృతియగును.

• సుందకృతిః •

ర్విహంశా త మన్యాసా తాతా పంచమపాదవత్ • 29 •

మమింద్రా త నితరా త రిధాళ్యమపి ఘాయనీ ।

గూర్జరీ తాదీతా పూర్వా శృంగారే పనియుజ్యతే • 30 •

శ్రవితపాద్యము : ర్విహంశా = రిచితవైపరీత్యము కలది; మన్యాసా = మర్దమన్యాసము; తాతా = తయినది; పంచమపాదవత్ = పంచమస్తోత్రము; మమింద్రా = మర్దమమింద్రము; నితరా = నిరారితము; రిధాళ్యమపి = రిచితవైపరీత్యములందు ఘాయనీ = అరికన్నెనది; గూర్జరీ తాదీతా = గూర్జరదేశము కొట్టబడినది; పూర్వా = సంపూర్ణరసము; శృంగారే పనియుజ్యతే = తరువాతమందునియోగపడును.

తాత్పర్యము : రిచితవైపరీత్యము కలది. మర్దమన్యాసము అయినది. పంచమస్తోత్రము మర్దమమింద్రము విడిచిరతాళము, రిచితవైపరీత్యములకుంచి అరికన్నెనది. గూర్జరీదేశము కొట్టబడినది, సంపూర్ణరసము, తరువాతమందు నియోగపడును.

• గూర్జరీ •

గాంధారపంచమో భూతా ఋషభేణ పిచ్యతా ।

గ్రహంశవ్యాసపంచుంధనాంధరా త నమస్త్రా • 31 •

శ్రవితపాద్యము : గాంధారపంచమో భూతా = గాంధారపంచమములనుండి జనితమైనది; ఋషభేణ పిచ్యతా = రిచితముచే త్యక్తము; గ్రహంశవ్యాసపంచుంధ గాంధారః = గాంధారగ్రహంశవ్యాసము కలది; నమస్త్రా = నమస్కరము కలది.

తాత్పర్యము : గాంధారపంచమములనుండి జనితమైనది. రిచితముచే త్యక్తము. గాంధారగ్రహంశవ్యాసము కలది. నమస్కరము కలది.

విషాదమంజరా గాంధారమృగచేత విరాజితా ।

షాడతా యది రాగాంగం పంశీ పూర్ణే చ దృశ్యతే = 32 :

ప్రతిపదార్థము : విషాదమంజరా = మంజరమందు విషాదముకలది; గాంధారమృగచేత విరాజితా = గాంధారమృగచేతనే ప్రకాశించువది; రాగాంగం = రాగాంగము; షాడతా యది = షాడంపైపంశీ; పూర్ణే = పూర్ణరాగము; పంశీ దృశ్యతే = వేణువువలన కనబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : మంజరమందు విషాదముకలది, గాంధారమృగచేతనే ప్రకాశించువది, రాగాంగము షాడంపైపంశీ పూర్ణరాగము వేణువువలన కనబడుచున్నది.

రేణుశ్చ స్వరంగరేణ(?) విక్రమ్య మంజరా పంచమోక్షతా ।

ఋషభాంశ్శ్చహస్తాపి తథా సమవిభూత్యానీ = 33 :

ప్రతిపదార్థము : రేణువైద్యు = రేణువైదు; రేణుశ్చ అంగం స్వార్ = రేణ(శ) అంగమగును; మంజరా = గాంధారమంజరము; పంచమోక్షతా = పంచభాంశ్శ్చహస్తామము, తథా = అట్లే; సమవిభూత్యానీ = సప్తమర్కమనిషాదములందు అధికము.

తాత్పర్యము : రేణువైదు రేణ అంగమగును. గాంధారమంజరము పంచభాంశ్శ్చహస్తామము. అట్లే సప్తమర్కమనిషాదములందు అధికము.

రేణీ వామ సమోక్తవ్యా రాగోఽయం కరుణో రపి ।

ప్రతిపదార్థము : రేణీ వామ = రేణీ రాగము; కరుణో రపి = కరుణాపరిమందు; సమోక్తవ్యా = ఉపయోగించదగివది.

తాత్పర్యము : రేణీరాగము కరుణాపరిమందు ఉపయోగించదగివది.

కరుణప్రభవా భాషా యా ప్రోక్త భోగవ్యధి = 34 :

వేదాశరీ రదంగం స్వార్ పరిపూర్ణసమస్తరా ।

ప్రతిపదార్థము : యా = ఏది; భోగవ్యధి = భోగములనున్నప్రసాదించు; భాషా = భాషయో; షా = అది; కరుణప్రభవా = దిగ్భవితము; వేదా శరీ = వేదా శరీరాగము; రదంగం స్వార్ = రావి అంగము అగును; పరిపూర్ణసమస్తరా = పరిపూర్ణరాగమును, సమస్త్యరముకలయును.

తాత్పర్యము : ఏది భోగమునకు వృద్ధి పొందినది తాపియో అది దివ్యమితియు. వేలా
పరిరాగముదానితంగములగును. పరివ్రాణ్ణరాగమును, సమస్తరమణిలదియును.

వైవతాంశైవహ్యాపా ధతాతా మంధ్రమధ్యమో • 35 •

పక్షేప కంఠితా సేయుం పిప్లంభే నియుజ్యతే :

శ్రుతివచాన్తము : వైవతాంశైవహ్యాపా = వైవతాంశైవహ్యాపము. ధతాతా =
వైవతాంశము; మంధ్రమధ్యమో = మంధ్రమధ్యమము; పక్షేప = పక్షమునకు; కంఠితా =
కంఠవముగను; సా ఇయం = ఆ యో రాగము; పిప్లంభే నియుజ్యతే = పిప్లంభ
శృంగార కంఠమందు ప్రయోగించి అడుచున్నది.

తాత్పర్యము : వైవతాంశైవహ్యాపము వైవతాంశము; మంధ్రమధ్యమము, పక్షమునకు
కంఠవముగను ఆ రాగము పిప్లంభశృంగారకంఠమందు ప్రయోగించబడుచున్నది.

• వేలా ఉపి •

విభావీంధారికా ప్రోక్తా తాతా మంధ్రపరిచయోత్ • 36 •

శ్రుతివచాన్తము : విభావీ = విభావనీ; అంధారికా ప్రోక్తా = అంధారిగా చెప్పుబడుచున్నది;
మంధ్రపరిచయోత్ = మంధ్రపరిచయముమంది తాతా = అర్పించినది

తాత్పర్యము : విభావనీ అంధారిగా చెప్పుబడుచున్నది. మంధ్రపరిచయముమంది
అర్పించినది.

అహానీ తాస్మాద్యోక్తా హేతా మధ్యమంశికా :

హేతవా పక్షమంధ్రా త విభావ్యా మంధ్రమధ్యమో • 37 •

పరిచయహ్యాపరిచయస్తా కంఠే పేదే నియుజ్యతే :

శ్రుతివచాన్తము : అహానీ = (అదికన్నెనది) అహానీ; మధ్యమంశికా =
మధ్యమంశికము; హేతవా = హేతుము; పక్షమంధ్రా = పక్షమంధ్రము; విభావ్యా =
విభావనీవేదాంతము; మంధ్రమధ్యమోత్ = మంధ్రమధ్యమము; పరిచయహ్యాపరిచయస్తా = పరిచయ హ్యాపరిచయమున్నది; పరిచయ = పరిచయము; నియుజ్యతే = ఉపయోగించబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : (అదికన్నెనది)అహానీ మధ్యమంశికము. హేతుము పక్షమంధ్రము

విహేత్యవతాత్పరము మంత్రమర్చనము వినిత్యవతి. పరిమిన్యానము కర్తవ్యమితి.
పరిమిమందు ఉపయోగపరమమమితి.

• అంధారి •

అమలోత్తా రగత్యంగం ధారతా మర్చనాహంశా • 38 •

కతాతా మ్రుత్యవత్తా త పంచమేవ వివిధితా •

పమిన్యా సాయనీ క్షేయా వర్తన్యా కమలే రసే • 39 •

ప్రతిపదార్థము : అమలోత్తా = దీర్ఘవితమును రగత్యంగం = రగతికి అంగము;
ధారతా = చైతన్యమును; మర్చనాహంశా = మర్చనాహంశము; కతాతా =
కారణారణ్యము; మ్రుత్యవత్తా = మర్త్యమును; పంచమేవ వివిధితా = పంచమత్వము;
పమిన్యా = పంచమమందమును; సాయనీ క్షేయా = సాయనగా తరియదగినది;
కమలే రసే వర్తన్యా = కమలరసమందు ప్రయోగార్థము.

తాత్పర్యము : దీర్ఘవితమును రగతికి అంగము. చైతన్యము. మర్చనాహంశము.
కారణారణ్యము. మర్త్యమును. పంచమత్వము. పంచమమందమును.
సాయనగాతరియదగినది. కమలరసమందు ప్రయోగార్థము.

• సాయనీ •

గమిన్యా రుతాతా త గ్రహాంశ్య పంచమా •

గమిన్యా తాత్పరీయే త ప్రోక్తా ప్రథమమంబరీ • 40 •

పంచమాదిత్యవర్తన్యామత్పరే పరిమిన్యా •

ప్రతిపదార్థము : గమిన్యా = గారణమందము; రుతాతా = చైతన్యమందము;
పంచమగ్రహాంశ్య = పంచమగ్రహాంశము; యతిః పంచమారి = పంచమారి
(పంజర); ఉత్పరే పరిమిన్యా = ఉత్పరమందు ప్రయోగపరమమమితి; గమిన్యా
కారణమందము; తాత్పరీయే = తాత్పరీయము; ప్రథమమంబరీ ప్రోక్తా = ప్రథమ
మంబరగా చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : గారణమందము. చైతన్యమందము. పంచమగ్రహాంశము.
పంచమారి(పంజర) ఉత్పరమందు ప్రయోగపరమమమితి. కారణమందము
తాత్పరీయమును ప్రథమమంబరగా చెప్పబడుచున్నది.

• 39వ మొదటి •

(అ?) గరితామిత్త్యునా తు తదంగం అరితా మితా = 41 :

పద్మాంశవ్యాపకంయుక్త క్లేయా పీదే విహస్తతా :

ప్రతిపదార్థము : అత్మరాగాత్ గరితా = అత్మరాగముమించి చ్యుతమగుటవలన అరితా తదంగం మితా = అరితఅత్మరాగాంగముగా ఒప్పువది పద్మాంశంయుక్త = పద్మాంశవ్యాపియుతము; విహస్తతా = విపరీతపరిచయవర్జితము; పీదే క్లేయా = పీడపడుచుండు ప్రయోగవ్యము.

తాత్పర్యము : అత్మరాగముమించి చ్యుతమగుటవలన అరితఅత్మరాగాంగముగా ఒప్పువది, పద్మాంశవ్యాపియుతము, విపరీతపరిచయవర్జితము పీడపడుచుండుప్రయోగవ్యము.

• అరితా •

మగ్ధవాక్యాపకంయుక్త పాంశ తారీగ వర్జితా = 42 :

పమస్త్రా రిపత్వస్తా పమస్త్రా ప్సరీతాభవేత్ :

కాంతాపిపత్వతప్తపాత్ పంజీల్లా కమలే భవేత్ = 43 :

ప్రతిపదార్థము : మగ్ధవాక్యాపకంయుక్త = మగ్ధవాక్యాపియుతము; పాంశ - పద్మాంశము; తారీగ వర్జితా = తాళములేనిది; పమస్త్రా = పమస్త్రరీతము, రిపత్వస్తా = రిపరీతపరిచయవర్జితము; పమస్త్రా = పద్మమంజ్రము; ప్సరీతా భవేత్ = ప్సరీతరీతయగును; కమలే: కాంతారాని = కాంతారాని యగుటవలన; పంజీల్లా = పంజీల్లైవదియు; కమలే భవేత్ = కమలయివలన ప్రయోగవ్యము.

తాత్పర్యము : మగ్ధ వాక్యాపియుతము, పద్మాంశము, తాళములేనిది పమస్త్రరీతము, రిపరీతపరిచయవర్జితము, పద్మమంజ్రము ప్సరీతయగును కాంతారానియగుటవలన పంజీల్లైవదియు కమలప్రయోగవ్యము.

• 391 •

పద్మాంశ త గ్రహావ్యాపి పంభూల్లా త పమస్త్రా :

తథా తాత త మస్త్రా త యావత్కాంతాపిపకమో = 44 :

భాషాంతా: (!) పంజీ రిపీక అంగం వాక్యైర్నిరీయతే :

ప్రతిపదార్థము : గ్రహాన్యోహిత్యద్వారా = పద్మాంశ్మహాన్యోహిత్యము; పంపూర్ణా = పంపూర్ణతాగము; విమెష్టరా = విమెష్టరము; గాంతారపంచమో = గాంతార పంచమములు; తారా మంద్రా ది = తారామంద్రములు; (అహో శ్రమముగా) పింజరీ ప్యోత్ = పింజరీయగును; తస్మా - తాచి; భాషాయా అంగం వాక్యా అధిరీయతే = భాషాంగమువాక్యతాగమగును.

తాత్పర్యము : పద్మాంశ్మహాన్యోహిత్యము పంపూర్ణతాగము విమెష్టరము, గాంతారపంచమములు, తారామంద్రములు, (అహో శ్రమముగా) పింజరీయగును, తాచి భాషాంగము వాక్యతాగమగును.

• తాల్పా •

సోపరమ్య సోపరమ్యభాషా వ యా ప్యుతా : 45 :

ప్రతిపదార్థము : పింజరీప్యోత్ = పింజరీయగును; తస్మా = తాచి; భాషాయా అంగం వాక్యా అధిరీయతే = భాషాంగము వాక్యతాగమగును; యా = ఏది; సోపరమ్యో- సోపరమ్యయిత్వో, సోపరమ్యభాషా = సోపరమ్య ప్రధాన భాషయో;

తాత్పర్యము : పింజరీయగును, తాచి భాషాంగము వాక్యతాగమగును, ఏది సోపరమ్యయిత్వో, సోపరమ్య ప్రధాన భాష

తదంగం మోదకీ నామ్నా సైవ ఉద్ధా వరాచితా :

అస్మ్య న్యాసాంగయోః పద్మప్రమతా ధవిహస్తా : 46 :

ప్రతిపదార్థము : తదంగం = తాచి అంగము; మోదకీ నామ్నా = మోదకీ యనునది కంది, సైవ = అరియే; ఉద్ధా వరాచితా = ఉద్ధవరాచి; అస్మ్య న్యాసాంగయోః = దీని న్యాసాంగములందు; పద్మప్రమతా = పద్మప్రామత్యము కంది; తదా = అట్లే, రవిహస్తాః = రైవత, విహస్త, పంచమములు;

తాత్పర్యము : తాచి అంగము మోదకీ యనునదికంది, అరియే ఉద్ధవరాచి, దీని న్యాసాంగములందు పద్మప్రామత్యము కంది, అట్లే రైవత, విహస్త, పంచమములు;

పంపూర్ణోఽయం తేన తాచే ప్రయోగోఽస్మ్యై సదన్వితే :

శ్రీకంఠే తిప్తపద్మోత్తా గహితా పిదతా భవేత్ : 47 :

ప్రతిపదార్థము : అయం పంచార్థః = ఇది పంచార్థభాగము; అస్మా ప్రయోగః = నీవి ప్రయోగము. శాంతి రసే = శాంతియనుమందు; ప్రతర్జ్యులే = కలదుమనువుది; శ్రీశంకః = శ్రీశంకః దివ్యపద్మేశ్వ = దివ్యపద్మేశ్వరము; గహవా = గాంధార రహితము. పాదలా భవేత్ = పాదలభాగము.

తాత్పర్యము : ఇది పంచార్థభాగము. నీవి ప్రయోగము. శాంతిరసమందు కలదుమనువుది. శ్రీశంక దివ్యపద్మేశ్వరము. గాంధారరహితము. పాదలభాగము.

(యూరి?రా) శ్యామశ్చందోపితా తదా వైవతథాయుః ।

సుత్యాజ్ఞాతరణే యస్మా పదిమోగః ప్రతీర్థితః । 48 ।

ప్రతిపదార్థము : రాంశ్యామశ్చందోపితా = వైవతథ్యాసాంగముతో కూడినది. తదా - అట్టి. వైవతథాయుః = వైవతాదిశ్యము కలది; సుత్యాజ్ఞాతరణే = సుత్యాజ్ఞాతరణమందు; పదిమోగః = ఉపయోగము; ప్రతీర్థితః = చెప్పునందునున్నది.

తాత్పర్యము : వైవతథ్యాసాంగముతో కూడినది. అట్టి వైవతాదిశ్యము కలది. సుత్యాజ్ఞాతరణమందు ఉపయోగము చెప్పునందునున్నది.

• శ్రీశంక : భాషాంగది •

భాషా స్మృత్ సైంధవీ నామ జాతా మంజ్రైశ్చితా ।

తవంగం గాయత్రీశ్చేయా సైంధవీయం వరాచితా । 49 ।

ప్రతిపదార్థము : సైంధవీ నామ భాషా స్మృత్ = సైంధవీయము భాషయున్నది. సా మంజ్రైశ్చితా జాతా = అది మంజ్రైశ్చితమంది పుట్టినది. సైంధవీయం వరాచితా - సైంధవీయవరాచితః తరంగం - తాచి అంగముగా; గాయత్రీః = గాయత్రులచే శ్లేషా = తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : సైంధవీయము భాషయున్నది. అది మంజ్రైశ్చితమంది పుట్టినది. సైంధవీయవరాచిత తాచి అంగముగా గాయత్రులచే తెలియదగినది.

షడ్భావశ్యావ్రహ్మణ్యమేమింద్రా పథశంకితా ।

గాంధారసమలా తస్మై శృంగారే పదియుత్సవే । 50 ।

ప్రతిపదార్థము : షడ్భావశ్యావ్రాహ్మణ్యమేమింద్రా - షడ్భావశ్యావ్రాహ్మణ్యమందు; మేమింద్రా =

మర్కమమంద్రము: పెదకంటితా = పెద్దపైపర కంటితము; గందారపహితా = గందార
 బాహుశ్చయముతము; తక్తి: = పెంగియ్యించు; శృంగారీ పెరియముల్లనే = శృంగార
 కరిమందు ప్రయోగింపబడుచును.

తాత్పర్యము : పెద్దాంశద్వారముతము, మర్కమమంద్రము, పెద్దపైపరకంటితము,
 గందారపహితాశ్చయముతము, పెంగియ్యించు శృంగారకరిమందు ప్రయోగింపబడుచును.

పిషాదపహితా పూర్ణ పెద్దమంద్రా చ తాదీతా ।

పూర్వోత్తపెరియోగా ప్పా ప్పాన్ కుంఠంపరాటితా । 51 ।

ప్రతిపదార్థము : పిషాదపహితా = పిషాదపాహిత్యముతము; పూర్ణ =
 పెంపూర్ణులము; పెద్దమంద్రా = పెద్దమంద్రము; తాదీతా = తాదీతము; కుంఠంపరాటితా
 = కుంఠం పరాటిత; పూర్వోత్తపెరియోగా ప్పాన్ = శృంగారమందు పెరియోగము
 కుండగును.

తాత్పర్యము : పిషాదపాహిత్యముతము, పెంపూర్ణులము, పెద్దమంద్రము, తాదీతము,
 కుంఠంపరాటిత, శృంగారమందు పెరియోగము కుండగును.

। కుంఠంపరాటి ।

మరివేమ భవేష్కంధా పెద్దాంశద్వారాటితా ।

పరిపూర్ణపత్తి: పత్తికపత్తిపరాటితా । 52 ।

ప్రతిపదార్థము : మరివేమ మంద్రా భవేత్ = మర్కమ- పిషాద- పైపరములందు
 మంద్రముకంట; పెద్దాంశద్వారాటితా = పెద్దాంశద్వార ప్రకాశితము; పత్తి: పరిపూర్ణపత్తి:
 పమత్తి పరిపూర్ణస్వరములచేత; అపత్తిపరాటితా శోభతే = అపత్తిపరాటిత
 ప్రకాశించుచున్నది.

తాత్పర్యము : మర్కమపిషాద పైపరములందు మంద్రముకంట, పెద్దాంశద్వార
 ప్రకాశితము పమత్తి పరిపూర్ణస్వరములచేత అపత్తిపరాటిత ప్రకాశించుచున్నది.

। అపత్తిపరాటి ।

కంటితా కందుమే పత్తి భమంద్రా భారీకంచమా ।

పెద్దాంశద్వారకంచప్పా ప్పాన్ ప్రకాశపరాటితా । 53 ।

ప్రతిపదార్థము : పెంచుచే పెట్టే = పెంచుచు- పెట్టములందు కుంపితా = కుంపియుకుంపియు; భవంతరా = ద్వివేదములందు; భూతిపంచమా = పెంచుచూరికము; పెద్దాంశవ్యాసించివచ్చు = పెద్దాంశవ్యాసయితము (అయినది); ప్రతాపవరాచితా స్కృత్ = ప్రతాపవరాచితా యగును.

తాత్పర్యము : పెంచుచు- పెట్టములందు కుంపియుకుంపియు, ద్వివేదమందు, పెంచుచూరికము పెద్దాంశవ్యాసయితము (అయినది) ప్రతాపవరాచితా యగును.

మంత్రదైవతసంఘమునై పెంచమపాతకంపితా .

పెద్దాంశవ్యాసపంచమా పాతస్మరవరాచితా . 54 .

ప్రతిపదార్థము : మంద్ర దైవతమందునై = మంత్రదైవతము కలదు పెంచమపాత కంపితా = పెంచుచుచే అపాతముగల మంచ కుంపియు కుంపియు; పెద్దాంశవ్యాస పంచమా = పెద్దాంశవ్యాసయితము; పాతస్మరవరాచితా = పాతస్మరవరాచితా యగును.

తాత్పర్యము : మంద్రదైవతముకలది. పెంచుచుచే అపాతముగల మంచ కుంపియు కుంపియు పెద్దాంశవ్యాసయితము పాతస్మరవరాచితాయగును.

॥ పాతస్మరవరాచితా ॥

ఋషిభే స్మరితా భూతి నిమంత్రేణ విరాజితా .

పెద్దాంశవ్యాసపంచమునై బ్రాహ్మీయుఁ వరాచితా . 55 .

ప్రతిపదార్థము : ఋషిభే స్మరితా = కుంపిమందు అరిక్యము స్మరించుచున్నయు; నిమంత్రేణ విరాజితా = విహితమందున్న భూతిండుననియు; పెద్దాంశవ్యాసపంచమునై = పెద్దాంశవ్యాసయితము; బ్రాహ్మీయుఁ వరాచితా స్కృత్ = బ్రాహ్మివరాచితా యగును.

తాత్పర్యము : కుంపిమందు అరిక్యము స్మరించుచున్నయు విహితమందున్న భూతిండు వరియు పెద్దాంశవ్యాసయితము బ్రాహ్మివరాచితా యగును.

ఋక్సాదగోచ్చా భాషా యాస్తా కోలాహలాశ్చయో భాషాయా

తదుపాంగం రామత్వతి; పెద్దవ్యాసోపకోధితా . 56 .

ప్రతిపదార్థము : ఋక్సాదగోచ్చా = ఋక్సాదగవేదము; కోలాహలాశ్చయో భాషాయా ఉస్తా = (కోలాహలము) భాషచే చెప్పబడినది; తదుపాంగం రామత్వతి = రామశ్రీ రాసి ఉపాంగము; పెద్దవ్యాసోపకోధితా = పెద్దవ్యాసముచే బ్రూకించునది;

తాత్పర్యము : జన్మాదానందము (కేవలమమమ) భావనే దెప్పబడినది. కామశ్రీ
దానికి ఉపాంగము, పక్షత్యాగముచే సహజమయినది.

1994

మధ్యమం పూర్తి అయింది నేను నవ్వించి

[illegible]

(ప్రతిపదార్థము : మధ్యమాంశ = మధ్యమాంశమునందు పోతూ = పంచమ పోతము; పీఠస్థి నియుత్పాదే = పీఠమునుండి ప్రయోగార్థము; పాదూ = పాదపరాగము; ఇమభోచ్చూతా = చిట్టనితము; దాంశ = భైరవాంశము; సమపిపర్వతా = పర్వతనితము వర్ణితము.

తాత్పర్యము : పెద్దపూరిగియును, పెంపిరపూరిగియు, పీరిమిరపూరిగియు, పూరిగార్చుము.
పిరితరగియు, పిగ్గిపిరియు, పైతరగియు, పుగ్గిపెంపిరపూరిగియు.

Copyright © 2004 John Wiley & Sons, Inc.

around 2 percent, the higher the rate is 10 or

ప్రతిపదార్థము : మధ్యమేవ నిష్కలేన నిరీకాంధోపభూతా = మధ్యమమనేతమ.
 నిష్కలమనీతమ భ్రమమూ కావలయును కలది: ఏద్రులంబాత్మ శృంగారే = ఏద్రులంద
 శృంగారమందు ; గేయా = నామమనేయదానినది: కంభాతా మతా = కంభాతానా
 నిష్కలమే.

అవ్వర్థము : పువ్వునుముసేతను, పిచ్చిచముసేతను భ్రమముగా భావించుటనది.
వినిలంబు శృంగారమునందు గాఢమునీయుదగినది. కంటాళిగా నమ్మకము.

Accepted article preview online 24 April 2019; version of manuscript for publication online 24 April 2019.

செய்து கொடுத்திருக்கிறார்கள். பற்றாக்குறை 59

ప్రతిపదార్థము : స్వస్థానీ తాదేయః = స్వయంస్థానమందు తాదేయమనది; పూర్వః = సంపూర్ణమనది; పెద్దాంశానానందులతో = పెద్దాంశానందులతోము (అనఁ) తయల కర్మానందః = కలకర్మానందుల; ప్రతాప స్వరూపీ భూతః = ప్రతాపలాభయే; ప్రోక్తః = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : పీఠయస్థానములందు తాటితపైవది, పెంపూర్ణమైవది, పెద్దాంశివ్యా
వయోవము (అది) తిలకర్థము గొడవగాము ప్రతాపరాజుచే పెట్టుబడివది.

« తర్వాతగోడు »

పట్టేవాండోలితి: పాంగ: పెంచమర్థవర్తితి: ।

దేశాలభ్యగోచో యువారణ: పరిశీత్రతి: । 60 »

ప్రతిపదార్థము : పట్టేవాండోలితి = పెద్దకొండవయోగంబు; పాంగ: = పెద్దాంశివైవది
పెంచమర్థవర్తితి = పెంచమరిమర్థవర్తితము; అయం దేశాలభ్య గోడు = ఇది
దేశాల గోడు; చిరమ: పరిశీత్రతి: = దొడవరాగముగా చెప్పుబడివది.

తాత్పర్యము : పెద్దకొండవయోగంబు, పెద్దాంశివైవది, పెంచమ- రిమర్థవర్తితము, ఇది
దేశాల గోడ దొడవరాగముగా చెప్పుబడివది.

« దేశాలగోడు »

మృగతి: పెంచమే పట్టే గాంధారీ తిలకర్థతా: ।

విశ్వాపాంశుమాయుక్తో ద్రావిడో గౌడ ఉచ్యతే । 61 »

ప్రతిపదార్థము : పెంచమే పట్టే గాంధారీ మృగతి: = పెంచమ- పెద్ద- గాంధారములందు
మృగంబువది (కోరింబువది); తతా = అట్లే తిలకర్థ: = పెంచమమందు వక్రీంబువది
(పెంచవయో) కుంబి: విశ్వాపాంశ విమాయుక్త: = విశ్వాపాంశ యువయ: ద్రావిడు
గౌడ: ఉచ్యతే = ద్రావిడగోడముగా ఉక్తమైవది.

తాత్పర్యము : పెంచమ, పెద్దాంశిగాంధారములందు మృగంబువది (కోరింబువది)
అట్లే పెంచమమందు వక్రీంబువది (పెంచవయో) కుంబి: విశ్వాపాంశ ద్రావిడ గోడముగా
ఉక్తమైవది.

« ద్రావిడగోడు »

తిలకీచో విశ్వాపాంశో గాంధారీమయోద్భవతా: ।

మండ్రేణ తాటిత: ప్రోక్తస్త్రైమిష్యే గౌడ తిలకతి: । 62 »

ప్రతిపదార్థము : తిలకీచో = తిలక పెంచమవర్తితము; విశ్వాపాంశ: - విశ్వాపాంశము;
తతా = అట్లే; గాంధారీమయ: = గాంధారాభివర్తితము కుంబి: మండ్రేణ తాటిత: =

మంధ్రతాడితము అయినది; తోరుష్కః గౌరవః ఈతీతః = తోరుష్కగౌరవగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : రిషభ పంచమవర్ణితము, విహారాశయు, అట్లే గాంధారాదికము కలది. మంధ్రతాడితము అయినది తోరుష్కగౌరవగా చెప్పబడినది.

• తురుష్కగౌరవః •

గూర్జరీ హృద్ధృహరాస్త్రి రివ్యాపాంశా చ తాడితాః ।

విమలద్రా చ మహావే యముత్పలే వివిముత్పలే : 63 ।

శ్రవణతాళ్ళము : గూర్జరీ = గూర్జరః మహారాస్త్రి హృత్ = మహారాస్త్రిదేశోద్భవ (మహారాస్త్రిమునకు పంచినది); రివ్యాపాంశా = రిషభహృద్యాపాంశము; తాడితా = తాడితము; విమలద్రా = విహారమండ్రము; మహా = పంచమవర్ణితము; ఇతం ఉత్పలే వివిముత్పలే = ఇది ఉత్పలమందు ప్రయోగార్హము.

తాత్పర్యము : గూర్జరీ మహారాస్త్రిదేశోద్భవ (మహారాస్త్రిమునకు పంచినది) రిషభహృద్యాపాంశము, తాడితము విహారమండ్రము, పంచమవర్ణితము, ఇది ఉత్పలమందు ప్రయోగార్హము.

• మహారాస్త్రిగూర్జరీ •

ఋషభోకంఠతా + + హారాస్త్రి గూర్జరీ భవేత్ ।

హారాస్త్రిగూర్జరీః

మధ్యమే కంఠతా భాల్లా పురేప్రవృత్త తాడితాః : 64 ।

శ్రవణతాళ్ళము : ఋషభో కంఠతా = రిషభమందు కంఠనముకలది; హారాస్త్రి గూర్జరీ భవేత్ = హారాస్త్రిగూర్జరీ యగును; మధ్యమే కంఠతా = మధ్యమమందు గమకముకలది; భాల్లా పురేప్రవృత్త తాడితా = మిగిలినవర్ణితములందు తాడితముకలది.

తాత్పర్యము : రిషభమందు కంఠనముకలది, హారాస్త్రిగూర్జరీ యగును, మధ్యమమందు గమకముకలది, మిగిలిన వర్ణితములందు తాడితముకలది.

మహీరీ గూర్జరీ నావే రమ్యా చక్రీకరేణతాః ।

• చక్రీకరగూర్జరీ •

ఋషభావ్యుంధతాతాభ్యాం మృరితా వ్రాపితి భవేత్ . 65 .

శ్రవణతాత్పర్యము : మరీతి = చక్కని రీతి (పద్ధతి)గలది. దక్షిణదేశ గూర్జరీ = దక్షిణదేశమందు జన్మమైన గూర్జరీ (దక్షిణగూర్జరీ); గావే రమ్యా = గావమునందు మనోహరమైనది; ఋషభాత్ = రిషభముమండి; మంద్రతాతాభ్యాం = మంద్రతారములమండి; మృరితా = మృరించుచు; వ్రాపితి = వ్రాపించుచు పుట్టితి.

తాత్పర్యము : చక్కని రీతి(పద్ధతి)గలది. దక్షిణదేశమందు జన్మమైన గూర్జరీ (దక్షిణగూర్జరీ) గావమునందు మనోహరమైనది. రిషభముమండి మంద్రతారముల మండి మృరించుచు వ్రాపించుచు పుట్టితి.

మూర్ధరీ పరిపూర్ణాయం ప్రవార్తే మియుక్యతే .

|| వ్రాపియూర్ధరీ ||

ఉపాంగత్యైవ వాప్తాయాం తాయావాప్తా పసిరితా . 66 .

శ్రవణతాత్పర్యము : గూర్జరీ రువేత్ = వ్రాపించగూర్జరీయగును; అయం పరిపూర్ణా = ఇది పరిపూర్ణరాగము; ప్రవార్తే = సంకోచమందు; పసియుక్యతే = ప్రయోగయోగ్యము; వాప్తాయాం ఉపాంగత్యైవ = నాలుయందు ఉపాంగత్యముచే; తాయావాప్తా పసిరితా = తాయానాలుగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : వ్రాపించగూర్జరీయగును. ఇది పరిపూర్ణరాగము. సంకోచమందు ప్రయోగయోగ్యము. నాలుయందు ఉపాంగత్యముచే తాయానాలుగా చెప్పబడినది.

షడ్జాంత్యాదినంత్యా కరితా తథా .

ఉపంద్రా పరిపూర్ణా త రసే వీరే వియుక్యతే . 67 .

శ్రవణతాత్పర్యము : షడ్జాంత్యాదినంత్యా = షడ్జాంత్యారము కలది; పమంద్రా = పంచమమంద్రము; పరిపూర్ణా = పూర్ణరాగము; వీరే రసే వియుక్యతే = వీరరసమందు ప్రయోగింపబడును.

తాత్పర్యము : షడ్జాంత్యారముకలది. పంచమ మంద్రము. పూర్ణరాగము. వీరరసమందు ప్రయోగింపబడును.

ధామోదాత్మ

అంధారికాంగమల్నారీ మధ్యమోశ గ్రహస్త్రితా ।

రీమంద్రా త గమిన్యా త శృంగళీ తాచీరస్త్రితా ॥ 68 ॥

ప్రతిపదార్థము : అంధారికాంగమల్నారీ = అంధారికను అంగము మల్నారీ, మధ్యమోశ గ్రహస్త్రితా = మధ్యమోశగ్రహయంతయు; రీమంద్రా = రీమంద్రము; గమిన్యా గాంధార చహితము; శృంగళీ తాచీరస్త్రితా = శృంగారరసమందు (కొట్టుబడిన) తాచీరస్త్రిత ప్రసరములు గలది.

తాత్పర్యము : అంధారికను అంగము మల్నారీ, మధ్యమోశ గ్రహయంతయు రీమంద్రము. గాంధారరహితము శృంగారరసమందు (కొట్టుబడిన) తాచీరస్త్రిత ప్రసరములుగలది.

• మల్నారీ •

అక్షణం పరియోగశ్చ భవేన్నల్నారీకాదమమ్ ।

మల్నారీన్య గవిత్యానః పంచమన్యూరణం భవేత్ ॥ 69 ॥

ప్రతిపదార్థము : అక్షణం = అక్షణమును; పరియోగశ్చ = ప్రయోగమునకు మల్నారీకాదమం భవేత్ = మల్నారీకి పమానమును; మల్నారీన్య = మల్నారీమునకు; గవిత్యానః = గాంధార- విషాదవిపత్తితము; పంచమన్యూరణం భవేత్ = పంచమన్యూరణమును అగును.

తాత్పర్యము : రక్షణమును ప్రయోగమును మల్నారీకి పమానమును, మల్నారీమునకు గాంధార- విషాద విపత్తితము, పంచమన్యూరణమును అగును.

• మల్నారీ •

భిన్నపద్ధసముద్యూతా ధాశన్యాభిభవోస్త్రితా ।

పమశేషస్త్రితా పూర్ణ గన్యతా తాతమంద్రయో ॥ 70 ॥

ప్రతిపదార్థము : భిన్నపద్ధసముద్యూతా = భిన్నపద్ధసవిత్పైఠది; ధాశన్యాభిభవోస్త్రితా = భిన్నపద్ధసగ్రహయంతయు; పమశేషస్త్రితా = పమానపైఠమునందెప్పు శేషపైఠ ప్రసరములుగలది; పూర్ణ = పంపూర్ణతాగము; తాతమంద్రయోగన్యతా = తాతమంద్రము అందు గాంధారము గలది.

తాత్పర్యము : దీర్ఘపల్లవమనవలెనది. వైవరత్యాధోవాచ్యమనము. ఏమోవల్లెననుచుంటివ్వి
వేపైన పుష్పముగలది. సంపూర్ణరాగము. తారమండ్రములందు గాంధారముగలది.

దేవాదిప్రాథమాశాం తు వైరసి వివియుజ్యతే :

॥ వైరసి ॥

హంబోలమ్యప్రేవాచీ భాషా భల్లారికా భవేత్ ॥ 71 ॥

ప్రతిపదార్థము : దేవాదిప్రాథమాశాం = దేవాయం ప్రార్థనయందు; వైరసి వివియుజ్యతే
= వైరసి ప్రయోజ్యము; హంబోలమ్య = హంబోలమునకు (ప్రేవాచీభాషా); భల్లారికా
భవేత్ = భల్లారియగును.

తాత్పర్యము : దేవాయం ప్రార్థనయందు వైరసి ప్రయోజ్యము. హంబోలమునకు
(ప్రేవాచీభాషా) భల్లారియగును.

షడ్జాంశ్శ్రహానాన్యాసా రహితా పాదకా భవేత్ :

ధమంశ్లోహంగదూతా చ శృంగారీ వివియుజ్యతే ॥ 72 ॥

ప్రతిపదార్థము : షడ్జాంశ్శ్రహానాన్యాసా = షడ్జాంశ్శ్రహానమునకు; రహితా =
రివభవస్థితము; పాదకా భవేత్ = పాదకరాగమగును; ధమంశ్లో = వైవరత్యమండ్రము;
ఉపాంగదూతా = ఉపాంగదూతమైనది; శృంగారీ వివియుజ్యతే = శృంగారముందు
ప్రయోగింపదగినది.

తాత్పర్యము : షడ్జాంశ్శ్రహానమునకు రివభవస్థితము పాదకరాగమగును.
వైవరత్యమండ్రము ఉపాంగదూతమైనది. శృంగారముందు ప్రయోగింపదగినది.

॥ భల్లారి : ॥

సామాప్యం చ విశేషం చ ద్వివిధం తాంశ్శ్రావ్యమ్ :

చతుర్విధం చ సామాప్యం విశేషం తాంశ్శ్రావ్యమ్ ॥ 73 ॥

ప్రతిపదార్థము : సామాప్యంచ = సామాప్యమనము; విశేషం చ = విశేషమనము.
తాంశ్శ్రావ్యం ద్వివిధం = తాంశ్శ్రావ్యము రెండువిధములైనది; సామాప్యం తాంశ్శ్రావ్యం =
సామాప్యము తాంశ్శ్రావ్యమైనది; విశేషం చ = విశేషము; తాంశ్శ్రావ్యం -
తాంశ్శ్రావ్యమనమునగును.

తాత్పర్యము : సామాన్యమనియు విశేషమనియు లాగిండ్లము లెందువిధములైనవి.
సామాన్యము వ్యాపివములైనవి. విశేషము అంశము మొదలగునవి.

యస్మిన్ కాలే తాత్పర్యం యస్మాన్మైవ ప్రవర్తతే ।

నేతా ప తాతమంధ్రాగాం విద్యం వేత్తేపంధ్యతే (?) = 74 =

ప్రతిపాద్యము : యస్మిన్ = దేనియందు లాగి వివరించు (అందునో) యస్మాత్ = దేనివలన (మండి); ప్రవర్తతే = ప్రవర్తించునో. యః = ఏది? తాతమంధ్రాగాం నేతా = తాతమంధ్రములకు నాయకమో (ప్రభువు); యః = ఏది? క్షా = తిరియిగోరు (వారికి); ఉపపంధ్యతే = లభించు(ప) అడుచున్నదో.

తాత్పర్యము : దేనియందు లాగి వివరించునో (అందునో) దేనివలన (మండి) ప్రవర్తించునో ఏది? తాతమంధ్రములకు నాయకమో (ప్రభువు) ఏది? తిరియిగోరు (వారికి) లభించు(ప) అడుచున్నదో.

గ్రహపిన్యాసవిన్యాసవివేచనాపిన్యాసోపదయః ।

పరిపాఠ్యమిదో యస్మిన్లోపః స్మార్తే దశాక్షరః = 75 =

ప్రతిపాద్యము : గ్రహపిన్యాసవిన్యాస వివేచనాపిన్యాసోపదయః = గ్రహపిన్యాస, విన్యాస, వివేచన, పిన్యాస, వివేచనాపిన్యాస పరిపాఠ్యమిదం = సేవాపిన్యాసవిదయః యః = ఏదియగునో పః = అది; దశాక్షరః అంశ స్మార్తే = దశవిదశాక్షరం ప్రతీతముకల అంశమగుచున్నది.

తాత్పర్యము : గ్రహపిన్యాస, విన్యాస, వివేచన, పిన్యాస, వివేచనాపిన్యాస సేవాపిన్యాసవిదయః పరిపాఠ్యమిదం అది దశవిద (అక్షరం) ప్రతీతముకల అంశమగుచున్నది.

ఇతి పరిపాఠ్యవివేచనాపిన్యాస శ్రీసాక్ష్యదేవతాపితే పాఠిక విమలయితే
తృతీయమధికరణమ్ ।

అథ చతుర్థమధికరణమ్

అథ క్షేప విధిర్నామ త విభాగేన వివరితః ।

ప్రకంభో రూపకం క్షేప విధిర్నామకాశ్రయః = 1 =

ప్రతిపాద్యము : అథ = తరువాత; విధిర్నామ = వివరించబడినదియ; విభాగేన =

ప్రతీకములేతము: విహారము = పూర్వము: ప్రాంతము = ప్రాంతము: రూపకం వస్తు-
రూపకమును: విచిత్రము = ప్రాంతముయొక్క: అధికాంతము = ముప్పైరములైన
అర్థమును: వర్ణము = చెప్పు (చెప్పాడు)యను.

తాత్పర్యము : తరువాత వివరించుచున్న ప్రతీకము లేతము పూర్వము ప్రాంతము
రూపకమును ప్రాంతముయొక్క ముప్పైరములైన అర్థమును చెప్పు(చెప్పాడు)యను.

వరుణాశుభ: పద్మిశ్చంద్రు: స్కాన్ ప్రాంతము : .

తస్మాత్ ప్రాంతము: ఇతి గీతాశ్చర్యోపై: : 2 :

ప్రతిపదార్థము : రుద్రు: తామర: = నాల్గవారములయందు: పద్మ: అంజిశ్చ =
పరివర్తములేతము: య: = ఏది: ప్రాంతము = విస్తరించి (విస్తరించి) చెప్పబడుచో:
తస్మాత్ = అందువలన: ఏ: = అది: ప్రాంతము: ఇతి = ప్రాంతము: గీతాశ్చర్యోపై:
= సంగీతపరిచయము: ఇతి: = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : నాల్గవారములయందు: పరివర్తములేతము ఏది విస్తరించి (విస్తరించి)
చెప్పబడుచో అందువలన అది ప్రాంతముని సంగీతపరిచయము చెప్పబడినది.

రామాద్వాదోపానా నేతము(?)స్కాన్ పాదకాంతము : .

ఉద్భవాద్వాస్తవత్యు: స్వరాదీని త పేత్ తతా : 3 :

వసంతి యత్ర ప క్షేయ: ప్రాంతము: ఇతి పద్మపంచమము : .

ప్రతిపదార్థము : నేతము = నాయకునితన: రామాద్వాదోపానాన్ = రామాయణము
అలోపించుట వలన: అస్మిన్ = ఈ పాత్ర (యందు): రూపకాంతము = రూపకము
నివర్తము: ఉద్భవాద్వాస్తవత్యు: = ఉద్భవములు నాయకు: స్వరాదీని పేత్ =
స్వరములు అయి యత్ర = ఎక్కడ: వసంతి = ఉండుచో: ఏ: = అది పద్మపంచమము
ప్రాంతము: = పద్మ ప్రాంతముగా తెలియబడినది.

తాత్పర్యము : నాయకునితన రామాయణము అలోపించుటవలన ఆ పాత్ర (యందు)
రూపకమునివర్తము ఉద్భవములు నాయకు: స్వరములు అయి ఎక్కడ ఉండుచో
అది పద్మ ప్రాంతముగా తెలియబడినది.

అతాద్భవాద్వాస్తవ గీతం యుద్భవా 3 క్షేయ: : 4 :

సోల్ మేలాపరాక్షయైర్లూహాప్రవమేలాన్ .

ప్రబంధేషు భవత్ప్రేత భవత్కృతీయతే : 5 :

ప్రతిపదార్థము : యేత = లేచినతమ (ఎలచినతమ); అదా = మొదలు; గీతం = గీతము; ఉల్లాసానో = (ఎల్ల) గ్రహారంబునో; సు = అది; ఉల్లాసా కీర్తియః = ఉల్లాసముని చెప్పుటయందున్నది; ఉల్లాసాప్రవమేలాన్ = ఉల్లాసాప్రవముల యొక్క కలయికలే; తస్మై మేలాపకః ప్రేతః = మేలాపకమునని సంగీతజ్ఞులచే చెప్పుటచివరి; ప్రబంధేషు = ప్రబంధములయందు; భవత్ప్రేత = (విశ్వికృత్యము) భవత్కృతీయతే; భవతః కృతీకీర్తియతే = భవతముని చెప్పుటచివరి.

కాశ్చర్యము : దేవదేవత (దేవరదేవత) మొదలు గీతము(విశ్వి) గ్రహారంబునో అది ఉల్లాసముని చెప్పుటయందున్నది. ఉల్లాసాప్రవములయొక్క కలయికలే మేలాపక మునని సంగీతజ్ఞులచే చెప్పుటచివరి. ప్రబంధములయందు భవత్కృతీయతే భవతముని చెప్పుటచివరి.

వృత్తుం తుత ప్రబంధే స్వాదవేదైవ ప్రభావగమ్ .

అభోగః కథితస్తవ పరమమృతమహేలాన్ : 6 :

ప్రతిపదార్థము : తుత ప్రబంధే = ఏప్రబంధము; వృత్తుం = వృత్తుముగా; అవేదైవ ప్రభావగం స్వాత్ = దీవించిన వృత్తుమునో; సు = అది; పరమమృతమహేలాన్ = పరమమృతాకారే; అభోగః కథితః = అభోగముని చెప్పుటచివరి.

కాశ్చర్యము : ఏప్రబంధము వృత్తుముగా దీవించిన వృత్తుమునో అది పరమమృతాకారే అభోగముని చెప్పుటచివరి.

వర్త్య మేలాపకాభోగ ప్రబంధేషు ద్విధాతుషు .

త్రిధాతుకప్రబంధేషు తయోదేశం వివర్ణయేత్ : 7 :

యేలామం దేవకీలామం త స్వాదవేదే వియమోదయ .

అవేర్షు (తు) ప్రబంధేషు స్వాతాం గీతామహేలాన్ : 8 :

ప్రతిపదార్థము : ద్విధాతుషుప్రబంధేషు = ద్విధాతుక ప్రబంధములందు; మేలా పకాభోగ వర్త్య = మేలాపకాభోగములు వియమరగవని; త్రిధాతుకప్రబంధేషు = త్రిధాతుక ప్రబంధములందు; తయోదేశం వివర్ణయేత్ = అరింపించినచో వివరపది

విశుద్ధతయః శేషశాశ్వతం యోశాశ్వతం = శేషశేష యోశయంతయః విశుద్ధతాత్ = విశుద్ధతయః పరియః శాశ్వతే = విపరీత ఇహో స్వాత్ = శాశ్వతయమి అగుమః శాశ్వతమి ప్రబంధేయ = విగతిన ప్రబంధములందుఁ గోరుపారితః స్వాతం - గోరుముల పరమనరించి అగుచున్నది.

తాత్పర్యము : ద్విధాతయః ప్రబంధములందు మేళాదశాశ్చోగములు విశుద్ధతాశ్చ, త్రిధాతయః ప్రబంధములందు ఆ రెండింటిలో ఒకదానిని విశుద్ధతాశ్చ, శేషశేష రేయంతయ విశుద్ధతయ పరియః శాశ్వతయమి అగుమః మోగిత ప్రబంధము లందు గోరుములపరమనరించి అగుచున్నది.

అంగత్వప్రేషాం కేవాపి యదుక్తం తస్య పాంధ్రతమ్ :

దేవాప్రేషం ముంధస్య ధారణాత్ ధాతవ్యమ్ : 9 :

ప్రతిపదార్థము : కేవాపి = ఎవరేదన్నైతే ఏదేం = ఏదీకీ; అంగత్వం యదుక్తం = అంగత్వము చెప్పబడినదో; తత్ = ఆఅంగత్వము; త పాంధ్రతం - మంచిది కాదు; దేవాప్య ఇవ - గోరుములయి; ముంధస్య = ప్రబంధముయొక్క; ధారణాత్ ధారణమున; ఇమే = ఇవి; ధాతవః ధాతంతి = ధాతువులగుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఎవరేదన్నైతే ఏదీకీ అంగత్వము చెప్పబడినదో ఆ అంగత్వము ఇప్పుడు గోరుములయి ప్రబంధముయొక్క ధారణమున ఇవి ధాతువులగుచున్నది.

ద్విధాతయస్య త్రిధాతయస్య చతుర్థాతవధాపి తా :

ప్రబంధ స్థితితో క్షేమో గోపద్యాపిశాస్త్రైః : 10 :

ప్రతిపదార్థము : ద్విధాతయః = ద్విధాతయః ప్రబంధము; త్రిధాతయః = త్రిధాతయః ప్రబంధము; చతుర్థాతయః = చతుర్థాతయః ప్రబంధములయి; ప్రబంధ - ప్రబంధము; త్రివిధ క్షేమము - ముప్పదములైతరీగా తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : ద్విధాతయః ప్రబంధము, త్రిధాతయః ప్రబంధము, చతుర్థాతయః ప్రబంధము అని ప్రబంధములు ముప్పదములైతరీగా తెలియదగినది.

అంగాని తు ప్రబంధానాం పదామః పాంధ్రతం క్షమాత్ :

వేదే తా త పాతా త పదంగాని యథా తవో : 11 :

ప్రతిపదార్థము : వేదే = వేదములు; తవో = కాపుములు; పాతాత = పాదములు

అనో యదా = అనోమునవివరణః ప్రాంతరాజాం అంగానీ = ప్రాంతరముల అంగములును;
పాంధ్రతం = ఇప్రామః క్రమాత్ = వరుసగా పెరామః = పెర్పామయ్యము.

తాత్పర్యము : వేదములు, హస్తములు, పాదములు అనోమునవివరణః ప్రాంతరముల
అంగములు ఇప్రామ వరుసగా పెర్పామయ్యము.

పాదతేనో వ చిరుదపాలో తాంస్వరో తథా :

మంగలద్యోతకస్తవః పదమర్థప్రకాశకమ్ = 12 :

ప్రతిపదార్థము : పాదతేనో = పాదతేనములు; చిరుదపాలో = చిరుద, పాటములు;
తాంస్వరో = తాంస్వరములు; తేన = తేనము; మంగలద్యోతకః = తిరుమొను
నూరింతునది; పదం = పదము; అర్థప్రకాశం = అర్థమునుప్రకాశింపజేయునది.

తాత్పర్యము : పాదతేనములు, చిరుద, పాటములు తాంస్వరములు; తేనము
తిరుమొను నూరింతునది. పదము అర్థమును ప్రకాశింపజేయునది.

అప్యంశగత్యనువయోచ్చేతనో ప్రతిపాదితమ్ :

కలాభ్యాముదయో యుస్మాత్ పాదస్య చిరుదస్య వ = 13 :

ప్రతిపదార్థము : అప్యంశ = అందువలన; అయో = పదతేనములు రిండింటి;
వేదనో = వేదములనః; అంగత్వం ప్రతిపాదితం = అంగత్వము ఉద్ఘాతించుచున్నది;
యుస్మాత్ = నేనులకు; పాదస్య = పాదములకు; చిరుదస్య వ = చిరుదమునకును;
కలాభ్యాముదయః = చేయబడెనునది జననము.

తాత్పర్యము : అందువలన పదతేనములు రిండింటి; వేదములనః అంగత్వము
ఉద్ఘాతించుచున్నది, నేనులకు పాదములకు చిరుదమునకును చేయబడెను నది
జననము.

తేన కార్యే కాలగదదుపిదాలో నిరూపితః :

పాన్ద్రతః స్వరతాలాభ్యాం పాదాభ్యామివ దేహితుః = 14 :

ప్రతిపదార్థము : తేన = అందుచే; కార్యే = కార్యమందు; కాలపిత్ = కాలము
(కరణము) వలె ఉపయోగింపబడినది = ఉపయోగము నిరూపించుచున్నది; దేహితుః =
ఇవ్వెడి; పాదాభ్యామివ = పాదములచేతను వలె; గీతస్య = గీతమునకు; స్వరతాలాభ్యాం
= స్వరతాలములచే; నది; పాన్ద్రత్ = గమనము (వదన) అగును.

తాత్పర్యము : అందుచేతాద్యమందు వారణము (కరణము) వలె ఉపచారము నిరూపించబడినది. ఇదిగో పాదములలేతమ వలె నీయమనకు స్వరతాళములలే గమనము (వధన) అగును.

ప్రబంధస్య యదస్మా (మౌళికం) క్షం పాదశ్రవణీయోః :

పీతహిం లక్షణమిదమపాదీమధీయతే : 15 :

ప్రతిపదార్థము : అస్మాదీ = మారు; క్షణం = వెప్పులడిపి; ప్రబంధస్య = ప్రబంధము యొక్క; ఏకయా పాదశ్రవం = ఒక్కటైవలె పాదశ్రవము; పీతహిం = పీడికి; ఇదాపిమ్ = ఇప్పుడు; లక్షణం అధీయతే = లక్షణము వెప్పులడుచున్నది.

తాత్పర్యము : మారే వెప్పులడిపి ప్రబంధముయొక్క, ఒక్కటైవలె పాదశ్రవము పీడికి ఇప్పుడు లక్షణము వెప్పులడుచున్నది.

స్వయం యో తావత్ వాచః స్వరః ప పరిశీర్షితః :

పదం స్వరాధిపతామధ్యస్య ప్రతిపాదయే : 16 :

ప్రతిపదార్థము : యః వాచః = ఏవారము; స్వయం = స్వయముగా; తావత్ = ప్రకాశించునో; పః = అది; స్వరః పరిశీర్షితః = స్వరముగా వెప్పులడుచున్నది; అధ్యస్య ప్రతిపాదనం = అధ్యమును బోధించునది; స్వరాధిపతాం = స్వరమునకు అధిపతాము (అధారము) అయినది; పదం = పదము.

తాత్పర్యము : ఏవారము స్వయముగా ప్రకాశించునో అది స్వరముగా వెప్పులడుచున్నది అధ్యమును బోధించునది స్వరమునకు అధిపతామును (అధారము) అయినది పదము.

పంష్కరం ప్రాకృతం కైవ అపిభ్రంశమితి ప్రశ్నా :

పిరుశ్చో పిరుశ్చాన్తో మహాశాస్త్రప్రసిద్ధితః : 17 :

ప్రతిపదార్థము : పంష్కరం = పంష్కరము; ప్రాకృతం = పాకృతము; అపిభ్రంశమితి = అపిభ్రంశమితి; పదం = పదము; ప్రశ్నా = మూడు పదములైనది; మహాశాస్త్ర ప్రసిద్ధితః = మహాశాస్త్ర లేకప్రసిద్ధివలన; పిరుశ్చ; పిరుశ్చాన్తో = పిరుశ్చము పిరుశ్చాన్తము కలది

తాత్పర్యము : పంష్కరము పాకృతము అపిభ్రంశమితి పదము మూడు పదములైనది. మహాశాస్త్ర లేక ప్రసిద్ధివలన పిరుశ్చము పిరుశ్చాన్తము కలది.

వేదేభ్యస్త్రాదావేవ విరుదం మూరితిః ప్రియమ్ ।

తద్విరుదసంయుక్తం ద్విస్తామస్త్రేవదాయకమ్ ॥ 18 ॥

ప్రతిపదార్థము : వేదేభ్యః = ఇతరులతోఁబడు (ఇత్రుభుఁగోఁబడు); త్పాదావేవ = దానివిద్యుటవలన; మూరితిః = మండితులచే; విరుదం ప్రియతం = విరుదముగా వెల్లువడినది; తత్ = అది; విరుదసంయుక్తం = విరుదముతో కూడియున్నది; ద్విస్తాం = ఇత్రుభుఁగుఁడ ద్విగ్రహాయనం = ఉద్విగ్రహమును చేపొచ్చునది.

తాత్పర్యము : ఇతరులతోఁబడు (ఇత్రుభుఁగోఁబడు) దానివిద్యుటవలన మండితులచే విరుదముగా వెల్లువడినది. అది విరుదసంయుతో కూడియున్నది. ఇత్రుభుఁగుఁడ ద్విగ్రహమును చేపొచ్చునది.

దహితరోగా యద్యుక్తం తత్ప్రదం విరుదం మతమ్ ।

సంరోధో వాచ్యవర్ణనాం పాటస్త్రాదాయకో భవేత్ ॥ 19 ॥

ప్రతిపదార్థము : యత్ ప్రదం = ఏదిదము; దహితరోగా = మురియుక రుదముతో; యుక్తం యది = కూడినదో; తత్ = అదిదము; విరుదం మతం = విరుదముగా యుక్తమైనది; తాదానుక = తాదముకమననమునట్లే; వాచ్యవర్ణనాం సంరోధా = వాచ్యవర్ణనముదాయము; పాట = పాట (ము)

తాత్పర్యము : ఏదిదము మురియుక రుదముతో కూడినదో అదిదము విరుదముగా యుక్తమైనది. తాదముకమననమునట్లే వాచ్యవర్ణన సముదాయము పాట (ము);

తేష్టతేష్టత యే వర్ణా నీవేఽపి తేష్టతో మతః ।

తాః కాన్తియోమాపం క్షేయమంగీకరణగతః ॥ 20 ॥

ప్రతిపదార్థము : తేష్టతేష్ట ఇతి యే వర్ణా = తేష్టతేష్టతము వర్ణములు; నీవే = నావమందులచే; తాః = అవర్ణము; తేష్టత = తేష్టతముగా; మతః = అంగీకరణము.

తాత్పర్యము : తేష్టతేష్టతము వర్ణములు నావమందు లుచే అవర్ణము తేష్టతముగా అంగీకరణము.

తం (మంగిళా)శ్చ కంఠిగితా ఏదా పీఠశ్చేతి (యగిత)తా ప్రతిః ।

(తా) ద్విగ్రహాంధీదా ప్రబంధానాం తాతయః పంచ కీర్తితాః ॥ 21 ॥

ప్రతిపదార్థము : చంద్రా = చంద్రుడు; కపిలా = కపిలము; సేతా = సైత్యము; వీతి = వీతియు; క్రూరా = శస్త్రములచేత వ్యంగ్యాదీనాం ప్రబంధానాం = వ్యంగ్యాది ప్రబంధముల యొక్క; జాతయః = జాతులు; పంచదత్తితాః = (5)పంచములుగా చెప్పబడినవి

గర్భపర్యమయః చం (చూచూ) శ్రీవ్యుత్పత్తిరభ్యామః కపిలా, హస్త్యశ్చరపదాతయః సేతా, భేతా; పరీక్షా విశ్వాతో వచనం మిత్రకార్యాణి వీతి, శ్లాఙ్గోతిపిపిత్త విమంతుశ్చందో వ్యాకరణాది కృతిః ।

గర్భపర్యమయః చంద్రా = గర్భపర్య ఉభయతాత్మకమైనది చంద్రాకావ్యము శ్రీవ్యుత్పత్తిరభ్యామః కపిలా = శ్రీవ్యుత్పత్తి అభ్యాసకమైనది కపితి; హస్త్యశ్చరపదాతయః సేతా = గజతురగరథపదాయులలో కూడినది సైత్యము, భేదః పరీక్షావిశ్వాః వచనం మిత్ర కార్యాణి వీతిః = భేదము, పరీక్ష, విశ్వాసము, మాట, మిత్రకార్యము, వీతి; శ్లాఙ్గోతిపిపిత్తవిమంతుశ్చందోవ్యాకరణాది క్రూతిః = శ్లేఙ్గ, తగ్గోతిపము, పిపిత్తము, విమంతుడు, వ్యాకరణము, వ్యాకరణము అనునవి క్రూతి (శస్త్రము)

తాత్పర్యము : చంద్రుడు కపిలము, సైత్యము,వీతియు శస్త్రములచేత వ్యంగ్యాది ప్రబంధముల యొక్క, జాతయః (5) పంచములుగా చెప్పబడినవి. గర్భపర్య ఉభయతాత్మకమైనది చంద్రాకావ్యము శ్రీవ్యుత్పత్తి అభ్యాసకమైనది కపితి. గజతురగ రథపదానలో కూడినది సైత్యము, భేదము, పరీక్ష, విశ్వాసము, మాట, మిత్రకార్యము వీతి, శ్లేఙ్గ తగ్గోతిపము, పిపిత్తము, విమంతుడు, వ్యాకరణము అనునవి క్రూతి (శస్త్రము).

తారాచల్యాదయః పంక్తాః జాతీవాంశ్చ క్రిపీరీతాః ।

అంగవంశ(శ్లాఙ్క) పిఠానిగాత్మ వైవ తా సమ్మతా మమ = 12 :

ప్రతిపదార్థము : తారాచల్యాదయః = తారాచల మొదలగు కావ్యములు; జాతీయా పంక్త్యాది = జాతులయొక్క, వాచములుగా (పితాగమముల); క్రిప్రీత్ ఈరితా = కొండపడి చెప్పబడినవి; అంగవంశ్యాపిఠాగాత్మ = అంగపంక్త్యాదు సమాసము కావ్యోపమయః వీతాః = ఈ తారాచల్యాదులు; మమ = నాది, వైవ సమ్మతాః = అంగీకృతములు కావు.

తాత్పర్యము : తారవలమొదలగు కావ్యములు జాతులయొక్క, వాచములుగా

(విభాగములు) కొంతగచే చెప్పబడినవి. అటవంశాదుల పరిమాణము కావచ్చుటవలన ఈతాతాపత్యములు వాని అంగీకృతములు కావు.

అవిర్యుక్తాశ్చ విర్యుక్తాస్తా వైవశయా(స్యాత్) కాః ।

ప్రళంబాస్త్ర విదాస్త్ర వ ప్రోక్తా గీతవిశయైః ॥ 23 ॥

ప్రతిపదార్థము : అవిర్యుక్తా = అవిర్యుక్తములు; విర్యుక్తా = విర్యుక్తములు; ఉపయోక్త్యా = ఉపయోక్త్యములని; ప్రబంధా = వైబంధములు; త్రివిధా ఇతి = మూడువిధములు అని; గీతవిశయైః = సంగీతపండితులచే; ప్రోక్తా = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : అవిర్యుక్తములు, విర్యుక్తములు, ఉపయోక్త్యములని ప్రబంధములు మూడు విధములని సంగీతపండితులచే చెప్పబడినవి.

అంగమోక్తేణ విహితా అవిర్యుక్తా ఇతితాః ।

ఛందస్తాతాతవియోమాద్విర్యుక్తాస్త్ర విరూపితాః ॥ 24 ॥

ప్రతిపదార్థము : అంగమోక్తేణ = అంగమోక్తముగా; విహితా = చేయబడినవి; అవిర్యుక్తా ఇతి = అవిర్యుక్తములని; ఈతితాః = చెప్పబడినవి; ఛందస్తాతాతవియోమాత్ = ఛందస్సు తాలము మొదలగు వాటి వియోమములవలన; తీ = అవి; విర్యుక్తా విరూపితాః = విర్యుక్తములని విరూపించబడినవి.

తాత్పర్యము : అంగమోక్తముగా చేయబడినవి అవిర్యుక్తములని చెప్పబడినవి. ఛందస్సు, తాలము మొదలగు వాటి వియోమములవలన అవి విర్యుక్తములని విరూపించబడినవి.

క్రృతివంశం కృతిభ్యం చో గీతే యుక్త్యన్ విరాజతే ।

ఉపయోక్త్యవైవశ్యాహస్థితం గీతవిశయైః ॥ 25 ॥

ప్రతిపదార్థము : యుక్త్యన్ గీతే = ఏగీతమందు కృతిత్ = ఒకచోట; ఛందః = ఛందస్సు విరాజతే = ప్రకాశించుచో (వలందుచో); తం గీతం = అగీతమును; గీతవిశయైః = సంగీతజ్ఞులు; ఉపయోక్త్యం ఇతి అయాః = ఉపయోక్త్య ప్రబంధములని పరిశీలి

తాత్పర్యము : ఏగీతమందు ఒకచోట ఛందస్సు ప్రకాశించుచో అగీతమును సంగీతజ్ఞులు ఉపయోక్త్య ప్రబంధమని పరిశీలి.

తాతాల్లతో పెద్దతం త మంచనం తాదా తతా :

లోష్టిలోష్టిపడంతి ప్యాద(వై?)చిప్తా పతాముతా : 26 :

ప్రతిపత్యాము : తాతాల్లము = తాతాల్లమును పెద్దతం త = పెద్దతమును; మంచనం = మంచనము; తతా = అట్లే తాదా = తాదా; లోష్టితా - లోష్టితము; అరిదంతి = అరిదంతి; చితి = ఇది; పతాముతా = పరతాముతములు అనిర్వచ్యుతా = అనిర్వచ్యములు.

తాతృత్వము : తాతాల్లమును పెద్దతమును మంచనము అట్లే తాదా లోష్టితము అరిదంతి ఇది పరతాముతములు అనిర్వచ్యములు.

దవంశ్చిచ్చిరీ వైత విదవంశ్చుపిటస్తతా :

చరితా శ్రుతిరీ వైత సింహపాదస్తైత త : 27 :

శ్రుతిపత్యాము : దవం - దవంశ్చు అచ్చిరీ = అచ్చిరీ; విదవం = విదవము; యుపిటా = యుపిటము (పదార్థము తాతాల్లము; చరితా - చరితా; శ్రుతిరీ - శ్రుతిరీ; ఉపైతా = అట్లే; సింహపాదా = సింహపాదము.

తాతృత్వము : దవంశ్చు, అచ్చిరీ, విదవశ్చు, యుపిటశ్చు, చరితా, శ్రుతిరీ మతము సింహపాదము.

పదం తాతామాయుతా (?) మంగళం వైతమంగళ :

అమి పర్వప్రమంభాశ్చ పర్వప్ర పరిశీప్తా : 28 :

ప్రతిపత్యాము : పదం = పదము; తాతామాయుతా - తాతామతో మారినవి; అమిర - మరియు; మంగళం - మంగళము; పర్వప్రమంభా = పర్వప్రమంభము; అమి పర్వ ప్రమంభాశ్చ = ఈ అమి ప్రమంభములును; పర్వప్ర పరిశీప్తా : = పర్వప్రమాయుగా చెప్పబడుచున్నది.

తాతృత్వము : పదము తాతామతో మారినవి. మరియు మంగళము పర్వప్రమంభము ఈ అమి ప్రమంభములును పర్వప్రమాయుగా చెప్పబడుచున్నవి.

తాతామాయుతా రోప (?) పర్వప్ర పరిశీప్తా :

పరితాపితో పర్వ పదవస్తే పతాముతా : 29 :

ప్రతిపదార్థము : తానీవునుజూరొని = తానీవుముందేతానీవు; నిర్భయ పరిశీలన-
నిర్భయముగా నిగిరితము, నితానహిత; వర్ణ = వర్ణస్వర, విరుద, తాన నితానము
వర్ణము; నిందన = నిందనము; నితాయుత = నిరుదతానయ్యము.

తాత్పర్యము : తానీవుముందే నానీవు నిర్భయముగా నిగిరితము, వర్ణస్వర, విరుద,
తాననితానము, వర్ణము, నిందనము నిరుదతానయ్యము.

పరీతానహిత: పోయమహిందన ఉచ్చైః ।

పతాన్వైర్జననీతా త పతాన్వై రణరంగి: ॥ 30 ॥

ప్రతిపదార్థము : పరీతానహిత: = పరతీన్వ, తానయతము; అహిందన =
అహిందనముగా; ఉచ్చైః = చెప్పుబడితది; హిందీతా = హిందీత; పతాయుతా =
పరతానయతము; రణరంగి: = రణరంగిము; పతాన్వై = పరుదహిందనముతో;
(ఉచ్చాయుచ్చి).

తాత్పర్యము : పరతీన్వ, తానయతము అహిందనముగా చెప్పుబడితది హిందీత
పరతానయతము రణరంగిము విరుద హిందముతో (ఉచ్చాయుచ్చి).

పాన్వైర్జననీతా వై అనిర్భయ భవంత్యమ్ ।

తాన్వైర్జననీతాతో గర్భం వైభోభవంత్యమ్ ॥ 31 ॥

ప్రతిపదార్థము : పాన్వైః = పాన్వ, స్వర, తీన్వములచే; వర్ణన = వర్ణనము అమ్మ =
ఇది; అనిర్భయ: భవంతి - అనిర్భయములగుచున్నవి; మంగళీతతా: =
మంగళీతతము; తాన్వైః = తాననిర్భయములచేతను; గర్భన = గర్భము;
ఉభయార్థమ్ = ఉభయార్థములు.

తాత్పర్యము : పాన్వ, స్వర, తీన్వములచే వర్ణనము ఇది అనిర్భయములగుచున్నవి,
మంగళీతతము తాననిర్భయములచేతను గర్భము ఉభయార్థములు.

తా (:) పత్తైఃకననము: కన పానీ త వై: ప్పయ: ।

అమోద: ప్పయ్ పానీలేస్తేస్తేతాస్తై: సుదభయ: ॥ 32 ॥

ప్రతిపదార్థము : తానీన్వైః - తానీన్వయములచే; కననము = కననయ్య;
కన - కనము, పానీ = పానీయము; వైః = తానీన్వయములచేతను; ప్పయ: -

చెప్పబడుచున్నది: పహితేంద్రైః = స్వరహిత తీర్థములచే: అమోఘా స్కాత్ - అమోఘముగను: తీహితాస్త్రైః = తీర్థపరతాళములచే: సుందర్భునః స్కాత్ - సుందర్భునముగను: (ఓ) అను అక్షరము ఈశ్వరమును చెప్పిన పదవిగములపేర్లతో దేవి మొదటి అక్షరముగా నేను గుర్తించబడి పోతిని. మరలయు ఇందు దీనికి ప్రత్యేకముగా లక్ష్యముకొరచి చెప్పబడలేదు. దీనివలనను నక్షరముగా గుర్తించబడెను. అయిత్యరము శ్రింధ గీతాపర్వమున.

తాత్పర్యము : తాళ, హిత, స్వరములచే తునవందువు తునముహిరయు తాళహిత స్వరములచేతనే చెప్పబడుచున్నది. స్వరహిత తీర్థములచే అమోఘముగను చేర్చినది తాళములచే సుందర్భునముగను.

పాతాపైః కందుకన్తైః పైః పైశో హర్షకర్షణః ।

పహితే పైః ప్రమోదన్తైః పాపితే వైశ్వానరముః ॥ 33 ॥

ప్రతిపదార్థము : పాతాపైః = హిత తాళ. పదములచే కందుకన్తైః = కందుకముల శ్లోచాలచేతనే: హర్షకర్షణః స్కాత్ = హర్షకర్షణము అగును: పహితేంద్రైః = పదవియందతీర్థములచే: ప్రమోదన్తైః = ప్రమోదము: పాపితేంద్రైః = హిత, వియది, తీర్థములచే, మహోదయః స్కాత్ = మహోదయముగను.

తాత్పర్యము : హితతాళములచే కందుకము వాలచేతనే హర్షకర్షణము అగును పదవియందతీర్థములచే ప్రమోదము హిత, వియది, తీర్థములచే మహోదయముగను.

అంశప్రసక్తిపరీక్షైరవిద్యుక్తా అపి ప్రియతాః ।

తాపిద్యుక్తైర్వైరవిద్యుక్తైః పాపిద్యుక్తైః పర్వతే ॥ 34 ॥

ప్రతిపదార్థము : అంశప్రసక్తి = అంశప్రసక్తి లాపితేంద్రైః = తాళపదతీర్థముల చేతను: స్కాత్ = అగును: అపి = ఇవి: అవిద్యుక్తా ప్రియతాః = అవిద్యుక్తములగు మున్నది: తాపిద్యుక్తైః = తాళ. (పి)స్వరములచే: వైరవిద్యుక్తైః = వైరవిద్యుక్తముల తాపిద్యుక్తైః - తాళ, హిత, వియది, స్వరములచే: పర్వతే స్కాత్ = పర్వతముగను.

తాత్పర్యము : అంశప్రసక్తి తాళపదతీర్థములచేతను అగును. ఇవి అవిద్యుక్తములగు మున్నది. తాళ (పి) స్వరములచే వైరవిద్యుక్తముల తాళ, హిత, వియది, స్వరములచే పర్వతముగను.

విద్యుక్త కవిత్వేతా గీతవిద్యాధిశయై :

పదవివేచనాముక్త్యాహి సంహారీతేతి వాచకః = 35 :

ప్రతిపదార్థము : ఏతో = ఈయందును; నిర్ముక్తై కవితో = విద్యుక్తములుగా చెప్పబడినవి; సహిపతే యుక్తః = వ్యవస్థరహిత విరుద శబ్దాశయములతో కూడినది; వాచకః = వాచముచే సంహారీతా ఇతి స్కాత్ = సంహారీతయని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఈయందును విద్యుక్తములుగా వ్యవస్థరహిత విరుద శబ్దాశయములతో కూడినది వాచముచే సంహారీతయని చెప్పబడినది.

అవిద్యుక్తౌ భవేదేత గీతంక్షణకోపయై :

పదతాఅవ్యవస్థైస్తవ్యవిరుదాభ్యాం చ గీయతే = 36 :

ప్రతిపదార్థము : ఏయ = ఇది; అవిద్యుక్తౌ భవేత్ = అవిద్యుక్తమగును; పదతాఅవ్యవస్థై-పదతాఅ వ్యవస్థములనులేతము; తేష్టవిరుదాభ్యాం చ = తేష్టవిరుదములచేతము గీయతే = గానము చేయుదుము.

తాత్పర్యము : ఇది అవిద్యుక్తమగును. పదతాఅవ్యవస్థములచేతము తేష్టవిరుదములచేతము గానముచేయుదుము.

విద్యుక్తః కరణరీతి ప్రబంధః కర్తృతే ఋయై :

సతాపదర్థవస్త్రస్యాదుమోఽపివంశ్యుః = 37 :

ప్రతిపదార్థము : ఋయై = పెండ్లియనె; కరణరీతి ప్రబంధః = కరణరీతి ప్రబంధము; విద్యుక్తః కర్తృతే = విద్యుక్తముగా చెప్పబడినది; తస్మాత్ = అందువలన; సతావస్త్రం = ప్రతావస్త్రము; ఉమోఽపివంశ్యుః = ఉమోఽపివంశ్యుః అను పేరుగలది.

తాత్పర్యము : పెండ్లియనె కరణరీతి ప్రబంధము విద్యుక్తముగా చెప్పబడినది అందువలన ప్రతావ వస్త్రము ఉమోఽపివంశ్యుః అనుపేరుగలది.

పంచావయః పంచభంగీ శ్రీరయః శ్రీపితావయః :

అవిద్యుక్తై అపి కర్తృ పదంగారీతి కీర్తితాః = 38 :

ప్రతిపదార్థము : పంచావయః = పంచావయము; పంచభంగీ = పంచభంగీయః శ్రీరయః-శ్రీరంగము; శ్రీపితావయః = శ్రీపితావ(క)ము; అపివంశ్య = ఇవిఅపివంశ్యుః అవిద్యుక్తములు' పదంగాని ఇతి = పదంగమునది. కీర్తితాః = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : పెండ్లానము పెంచదలసియు శ్రీధరాను శ్రీనివాస(ని)ను ఇవలెన్నయు అనిర్వక్తముల పెదంగములని చెప్పబడినది.

ఇది ద్విధాతుకా వచ్చే కథితాత్మకవంశవత్స :

ప్రధాతుకవంశం వచ్చే ద్విధాతుకావత్సవధేయ : 39 :

ప్రతిపదార్థము : ఇది = ఈప్రకారముగా ద్విధాతుకావచ్చే = అద్విద్విధాతుకములును కథితా = చెప్పబడినవి తదవంతరం = అటుతరువాత ద్విధాతుకావత్సవధేయ : = ద్విధాతుకము పెంచదలసి ధేయము(ని) పెంచదలసి, ప్రధాతుకాన్ అపొం వచ్చే = ప్రధాతుకములను నేను చెప్పుచున్నాను.

తాత్పర్యము : ఈప్రకారముగా అద్వి ద్విధాతుకములును చెప్పబడినవి అటుతరువాత ద్విధాతుకముపెంచదలసి ధేయము(ని)పెంచదలసి ప్రధాతుకములను నేను చెప్పుచున్నాను.

అంభో! తరించోహో హంపహిరత్నైవ చ :

పారిర్వణముపంఖా ప్యాదీకతారి తల్లివ చ : 40 :

ప్రతిపదార్థము : అంభో = అంభోయము తరించోహో = తరించోహోయము హంపహిర = హంపహిరయము హరిః = హరిః విజయపంఖా = విజయము (హరివిజయమైనది కావచ్చును)పికతారి ప్యాన్ = పికతాళము కంధగును పికతారిప్రపంచ నామముగో (పికతారియు అను అర్థమునుగనున) తల్లివ = అల్లి

తాత్పర్యము : అంభోయము తరించోహోయము హంపహిరయము హరివిజయము (హరివిజయమైనది కావచ్చును) పికతాళము కంధగును, పికతారిప్రపంచ నామముగో (పికతారియు అను అర్థమునుగనున) అల్లి

ధృవిమిశ్టనివాసాని పదతాలపహాయుతః :

పితాయుతోఽశ్వతారి ప్యాదవిమిశ్టా పహిరితా : 41 :

ప్రతిపదార్థము : ధృవిమిశ్టనివాసాని = ధృవిమిశ్టనిః పదతాలపహాయుతః = పదతాలముతో హాదీపదగును పితాయుతః = (పి)తాళపదయుక్తమైతః అంశితారి చ = అంశితారియు అనిర్వక్తా పహిరితా = అనిర్వక్తములుగా చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : ధృవిమిశ్టని పదతాలముతో హాదీప దగును. (పి) తాళపదయుక్తమైతః అంశితారియు అనిర్వక్తములుగా చెప్పబడినవి.

పెండ్లి వ పదాయుక్తు కంఠశ్చివ పిపాయుతః ।

విద్యుక్తో కథితాదేవా నీతత్కావచక్షుః ॥ 42 ॥

ప్రతిపదార్థము : పదాయుక్తు = పదయుతము; పెండ్లి = పెండు; పిపాయుతః = విరుదపాదయుతము; కంఠశ్చి = కంఠమునకు; ఏతో = ఈయెందున; విద్యుక్తో కథితో = విద్యుత్తుములుగా చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : పదయుతము విరుదపాదపాదయుతము కందుమును ఈయెందున విద్యుత్తుములుగా చెప్పబడినవి.

జయమాలా వక్త్రవాలా తథా తాగతిదంబుకః ।

కాలార్థవో ద్విహంబుకశ్చ తాదశ్చేదమాత్మికా ॥ 43 ॥

ప్రతిపదార్థము : జయమాలా వక్త్రవాలా = జయమాల మెరియు చక్రవాలములు; తథా = అట్లే; తాగతిదంబుకః = తాగతిదంబుకము; కాలార్థవః = కాలార్థము; ద్విహంబుక = ద్విహంబుకము; తాదశ్చ = తాదశమున; ఉదయోత్పత్తికా = ఉదయోత్పత్తికములు.

తాత్పర్యము : జయమాల మెరియు చక్రవాలములు అట్లే తాగతిదంబుకము కాలార్థము ద్విహంబుకము తాదశమున ఉదయోత్పత్తికములు.

నీయంతే పదతాలాభ్యామమీ నీతపితావైః ।

ప్యరార్థస్తా (సి) స్త్రీయః స్వాత్ తథా సింహాచక్రముః ॥ 44 ॥

ప్రతిపదార్థము : అమీ = ఈప్రబంధములు; పదతాలాభ్యాం నీయంతే = పదతాలములచే గానముచేయబడును; ప్యరార్థః = ప్యరార్థము; తాదశ్చైః = తాదశైః అను సింధువైః స్త్రీయః = తెలియదగినవి; తథా = అట్లే; సింహాచక్రముః స్వాత్ = సింహాచక్రముమగును.

తాత్పర్యము : ఈప్రబంధములు పదతాలములచే గానము చేయబడును. ప్యరార్థము తాదశైః అను సింధువైః తెలియదగినవి. అట్లే సింహాచక్రముమగును.

వైవాచికావకరణౌ తాపివాచికాత్మికౌ ।

తాపిస్తే ప్యరవకరణం పవేతా వరే(తా) తథా ॥ 45 ॥

ప్రతిపదార్థము : వైవాచికావకరణౌ = వైవాచికావకరణములు; తాపివ = తాపి

విరుదములవలె; ఉత్పాదనా = రెండును కలసియుండుము; తాపిస్త్ర = తాళి(స్వరాస్థ) ములచే; స్వకరణం = స్వకరణమును; తదా = అట్లే; తరీతా = చదిత; పరీతా = పెదతేన్నుతాళియుతము.

తాత్పర్యము : క్రితాదపాట కరణములు తాళవిరుదములవలె రెండును కలసి యుండును. తాళి (స్వరాస్థ) ములచే స్వకరణమును అట్లే చదియదయేన్ను తాళియుతము.

తేనాపిచ్చిశ్రవణమేమిచ్చునై అపి పల్లవాః ।

అన్యపుష్పస్వరభా యే గాథా చందకాపిచా = 46 =

క్రవచతాధము : తేనాపి = తేన్నుపాట (స్వరముల)చే మిశ్రకరణ = మిశ్రకరణము; తపిచి = అగుచున్నచి అవిచ్చునై; అయిం ఇవి అవిచ్చునైములుగా చెప్పులదుచున్నచి. యోగాతా = యోగములు; అన్యపుష్పస్వరభా = అన్యపుష్ప స్వరభావములో. తే = అపి; చందకాత్ = చందకమువలన ఏ (ఇ)తా = ఏలము.

తాత్పర్యము : తేన్నుపాట (స్వరముల)చే మిశ్రకరణము అగుచున్నచి. ఇవి అవి చ్చునైములుగా చెప్పులదుచున్నచి. యోగాతలు అన్యపుష్పస్వరభావములో అవి చందకమువలన ఏలము.

ఏతే మన్త పునపతాయున్త మోత్సక పదితాయుతా ।

భవః పరీతాపహితో విరుక్తా కళితా అపి = 47 =

క్రవచతాధము : ఏతే = ఇవి; పునపతాయున్త మన్త = స్వరవిరేతాళియుతములు; మోత్సకా = మోత్సక; పదితాయుతా = పెదవిరుదతాళియుతము; కళితా = కళిము; పరీతా పహితా = పెదతేన్నుతాళియుతము; అపి = ఇవి; విరుక్తా కలితా = విరుక్తములుగా చెప్పులదీసి.

తాత్పర్యము : ఇవి స్వరవిరే తాళియుతములు. మోత్సక పెదవిరుద తాళియుతము కళిము పెదతేన్ను తాళియుతము. ఇవి విరుక్తములుగా చెప్పులదీసి.

పహితాపహితో శ్లేయః సింహావిక్రాంతతామః ।

సింహాపి శ్రౌంపిపదః స్వరతాపహితాభృతో = 48 =

క్రవచతాధము : సింహావిక్రాంత తామః = సింహావిక్రాంతము; పహితాపహితః శ్లేయః = పెదపాటతాళియుతము; సింహాపి = సింహాపి(ము); శ్రౌంపిపదః = శ్రౌంపిపదిము

ఉదా - ఈయెందును స్వరపదహారో = స్వరపదతాళపహారములు.

తాత్పర్యము : సింహవిక్రంతము పెదపాటతాలయంతము. కంహంతి (మం) శౌంయదము ఈయెందును స్వరపదతాళపహారములు.

శ్రీపద్మాపదేష్టాః కథితా ఉభయోక్త్యాః ।

శ్రీపద్మ ఇతి భాగః పాతానవతిలో ఋషైః ॥ 49 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఋషి = ఇతి శ్రీపద్మాపదేష్టాః = సంకీర్తనార్థములచే ఉభయోక్త్యాః
కథితాః = ఉభయోక్త్యంతములుగా చెప్పబడినవి. శ్రీపద్మ ఇతి భాగః = శ్రీపద్మ
(నామక) ముః పాతాన వతితి = పాటతాళయంతముగా, ఋషైః భాగః = పండితులచే
ప్రతిష్ఠముగా చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : ఇది సంకీర్తనార్థములచే ఉభయోక్త్యంతములుగా చెప్పబడినవి. శ్రీపద్మ
(నామక)ము పాట తాళయంతముగా పండితులచే ప్రతిష్ఠముగా చెప్పబడినవి.

విరుదస్వరపదతాల్లైః స్వరపదకరణం స్వరాంశశ్చ ।

క్షేయో సా గజరీతా వర్తనీ వివర్తనీ చ ఈదానీ (?) ॥ 50 ॥

ప్రతిపదార్థము : స్వరపదకరణం = స్వరపదకరణము; స్వరాంశ = స్వరాంశము;
గజరీతా = గజరీతా వర్తనీ = వర్తనా; వివర్తనీ = వివర్తనము; ఈదానీ = ఈదానము;
విరుదస్వరపదతాల్లైః = విరుదస్వరపదతాలములచే; క్షేయో = తెలియదగినవి.

తాత్పర్యము : స్వరపదకరణము, స్వరాంశము, గజరీత, వర్తన, వివర్తనము ఈదానము
విరుదస్వర పదతాలములచే తెలియదగినవి.

విక్షేయం బంధకరణం పరిపాతాయుతో ఋషైః ।

క్షేపంభక్తి ప్రకరణం పంచతాలేశ్వరస్తా ॥ 51 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఋషైః = పండితులచే; బంధకరణం = బంధకరణము; పరిపాతాయుత
= (పద్ధ) స్వరవిరుద పాటతాళయంతముగా, విక్షేయం = తెలియదగినవి; పితృకరణం
ప్రబంధం - చిత్రకరణప్రబంధము; పంచతాలేశ్వరః = పంచతాలేశ్వరము.

తాత్పర్యము : పండితులచే బంధకరణము (పద్ధ) స్వరవిరుదపాటతాళయంతముగా
తెలియదగినవి. చిత్రకరణప్రబంధము పంచతాలేశ్వరము.

ప్రబంధస్తవ్యవరణం స్వరేణాపియుతః స్వరః :

వేదాపకయుతః ప్రాశ్నాశ్చయవంశ ఇతివచః : 52 :

ప్రబంధప్రార్థము : తేవ్యవరణం ప్రబంధం = తేవ్యవరణం ప్రబంధము; స్వరేణాపియుతః
స్వరః = స్వరవేదప్రతాప (పి)యుతముగా తెలుపబడినది; వశువరణం = వశువరణము;
వేదాపకయుతః = వేదప్రసాదం ఇష్టస్వరవరణములముగా; ఈవచః = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : తేవ్యవరణం ప్రబంధము స్వర వేదప్రతాప(పి) యుతముగా, తెలుపబడినది.
వశువరణము తేవ్యప్రసాదం ఇష్టస్వరవరణములముగా చెప్పబడినది.

అనిర్యుక్త అపి ప్రోక్త గీతాద్వైతావధై :

తాతేపకయుతా తత్త్వేనర్యుక్తా పా వశువ్యుతే : 53 :

ప్రబంధప్రార్థము : గీతాద్వైతావధై = పరిగోళింపబడిన అపి = ఇది అనిర్యుక్త
ప్రోక్త = అనిర్యుక్తములుగా చెప్పబడినది; తత్త్వే = ఆ పండితులచే తాతేపకయుతా
ప్రోక్త = తాతేపకయుతావధైవరణములముగా; పా వశువ్యుతే = ఆ వశువ్యుతే పర్యుక్త
ప్రోక్త = పర్యుక్తముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : పరిగోళింపబడిన ఇది అనిర్యుక్తములుగా చెప్పబడినది. తాతేపకయుత
ఇష్టస్వరయుతములముగా ఆ వశువ్యుతే పర్యుక్తముగా చెప్పబడినది.

పరితాపకయుతా తత్త్వేనర్యుక్తా పా వశువ్యుతే :

పరితాపకయుతా తత్త్వేనర్యుక్తా పా వశువ్యుతే (?) : 54 :

ప్రబంధప్రార్థము : పరితాపకయుతా = ఇష్టస్వర(పి) తాతేపకయుతము; పావశువ్యుతే
= పావశువ్యుతే యుతము; పరితాపకయుతా = పరితాపకతా వరణములముగా; ప్రోక్త
= ప్రోక్తం; పా = ఈవచః; ఉపయోగ్యుతే = ఉపయోగ్యుతములు.

తాత్పర్యము : ఇష్టస్వర (పి) తాతే పరణములము పావశువ్యుతే, పరితాపకతా
వరణములములము ప్రోక్తం ఈవచః ఉపయోగ్యుతములు.

స్వరతాతేపకయుతా తత్త్వేనర్యుక్తా పా వశువ్యుతే :

స్వరతాతేపకయుతా తత్త్వేనర్యుక్తా పా వశువ్యుతే : 55 :

ప్రబంధప్రార్థము : స్వరతాతేపకయుతా = స్వరతాతే (పి)తేవ్యవరణములతో పాడినది;

జయశ్రీ: ఇతి = జయశ్రీః స: కీర్తితః = పేర్కొనబడినది: మన్త = మన్తన: విజశ్రీ: = విజయశ్రీయు: పద్మస్వరచరుర్యుతో = పద్మస్వరచరుర్యుఃసములును:

తాత్పర్యము : స్వరతాళ (పి) తేన్మనదములతో మోడినది జయశ్రీయని పేర్కొని
బడినది. మన్త విజయశ్రీయు పద్మస్వర చరుర్యుఃసములును

స్వపాదతేలావహితా పద్మేయా గీతకోపిన్తై: ।

ప్రబంధో పద్మనాదందస్తతా పారపితానతా ॥ 56 ॥

ప్రపదరాధము : గీతకోపిన్తై: = పంగీత శాస్త్రజ్ఞులచే: స్వపాదతేలా వహితా =
స్వరపాదపదతేన్మనాళయములుగా: పద్మేయా = తెలియదగినది: తతా = అట్లే:
పద్మనాదంద: ప్రబంధ: = పద్మనాదము: పారపితానతా = పారపితానకము.

తాత్పర్యము : పంగీతశాస్త్రజ్ఞులచే స్వరపాదపదతేన్మనాళయములుగా
తెలియదగినది. అట్లే పద్మనాదము పారపితానకము.

ఇత్యేతే పపితాతేలా వహితాపతి కోపిన్తై: ।

అనిర్యుక్తా అపి పర్వే విర్యుక్తే పద్మసంజ్ఞక: ॥ 57 ॥

ప్రపదరాధము : పపితాతేలా వహితా = పద్మస్వర (పితా) తేన్మనా తావహితములుగా
ఇత్యేతే = చెప్పబడినది: అపి పర్వే = ఇవిఅన్నియు: అనిర్యుక్తా = అనిర్యుక్తములు:
పద్మసంజ్ఞక: = పద్మనామక ప్రబంధముమోక్షము: విర్యుక్త: = విర్యుక్తము.

తాత్పర్యము : పద్మస్వర (పితా) తేన్మనాళ వహితములుగా చెప్పబడినది. ఇవిఅన్నియు
అనిర్యుక్తములు. మద్మనామక ప్రబంధముమోక్షము విర్యుక్తము.

ఇతి శ్రీనామక ప్రబంధా = ఇట్లు శ్రీనామక ప్రబంధములు చెప్పబడినవి.

పితాయుక్తా రేంకితా ప పితా పాపపితాయుతా ।

గీతపిన్యాపకేష్టై: ప్రియో తాపునయాత్మ్యో ॥ 58 ॥

ప్రపదరాధము : రేంకితా పితాయుక్తా = రేంకిత పదతాళయము: పితా = పితా:
పాపపితాయుతా = పద్మస్వరపదపితాతాళయము: తా ఉతో = అని తెందును:
ఉనియాత్మ్యో = ఉనియాత్మకములుగా ప్రియో = తలచబడినది.

తాత్పర్యము : రేంకిత పదతాళయము. పితా పద్మస్వరపదపితాతాళయము.
అని తెందును ఉనియాత్మకములుగా తలచబడినది.

ప్రకృతిబోధ చతుర్థాశ్చ కృపిత్వోపదేశాంతః ।

ఇహ సహజాస్తివిభాస్తే కర్మణో జుభాశ్రమమ్ = 59 =

ప్రపంచబాధము : ఇహ = ఈరెందును అర్థ = ఇక్కడ చతుర్థా = నాల్గవదములుగా ప్రోక్ష = చెప్పబడినది కృపిత్ = ఒక్కొక్కచోట; క్షీణదశాంతాన్ ప్రోక్ష = విజౌపద రాసకములు చెప్పబడినవి ఇహ = మరల ఫలంబా శ్రమిణా = ఫలంబములు ముప్పదములు చే జుభా శ్రమం కర్మణో = అవి కరుణగా చెప్పబడుచున్నవి.

తాత్పర్యము : ఈరెందును ఇక్కడ నాల్గవదములుగా చెప్పబడినవి ఒక్కొక్క చోట విజౌపద రాసకములు చెప్పబడినవి. మరల ఫలంబములు ముప్పదములు, అవి కరుణగా చెప్పబడుచున్నవి.

సూర్యశ్రమణాః కేచిత్ కేచిదాత్మశ్రమస్థితాః ।

తథాఽన్యే నిర్వీర్యాశ్చ మునిభిః సురపాచితాః = 60 =

ప్రపంచబాధము : కేచిత్ = కొన్ని సూర్యశ్రమణాః = సూర్యశ్రమమునుండి వచ్చినవి కేచిత్ = కొన్ని అత్మశ్రమస్థితాః = అత్మశ్రమజనితములు, అన్యే = మరకొన్ని నిర్వీర్యాశ్చ = నిర్వీర్యములని మునిభిః = మహర్షులచే సురపాచితాః = నిర్వీర్యంబులడిగి.

తాత్పర్యము : కొన్నిసూర్యశ్రమమునుండి వచ్చినవి కొన్ని అత్మశ్రమజనితములు. మరకొన్ని నిర్వీర్యములని మహర్షులచే నిర్వీర్యంబులడిగి.

యత సూర్యశ్రమః ప్రోక్తః పంచథా కేచేదిభిః ।

అథాపితిజనుష్యన్ స్యాజ్జనుష్యత్తవసంతపమ్ = 61 =

ప్రపంచబాధము : యత = అందు సూర్యశ్రమః = సూర్యశ్రమఫలము; కేచేదిభిః పంశీతజ్ఞులచే పంచథా = ఐదువిధములుగా ప్రోక్తః = చెప్పబడినది; అథా = ముందు (ముందు); అపితిజనుష్యన్ = అపితిజనుష్యము; (నిష్క్రిందించుము) (అధిపాదమును) తరులంతరం = తరువాత జనుష్యన్ = జనుష్యము (అధిమము).

తాత్పర్యము : అందు సూర్యశ్రమఫలము పంశీతజ్ఞులచే ఐదు విధములుగా చెప్పబడినది. ముందు (ముందు) అపితిజనుష్యము (నిష్క్రిందించుము) (అధిపాదమును) తరువాత జనుష్యము (అధిమము).

తతోఁట మధ్యమాఖ్య స్వాదుత్తమాఖ్యైతః ॥ 62 ॥

అత్యుత్తమైతతో క్షేయస్తేషాం లక్షణమిద్యతే ॥ 63 ॥

ప్రతిపదార్థము : తతః = తరువాతః; మధ్యమాఖ్య స్వాదీ = మధ్యమప్రకారమగును; తతః పరం = తరువాతః; ఉత్తమాఖ్య = ఉత్తమమని చెరియదగినది; తతః = అతరువాతః; అత్యుత్తమః = అత్యుత్తమమని లేచిం = వాటికి; లక్షణం ఉచ్చితే = లక్షణము చెప్పుటమిచ్చుచున్నది.

తాత్పర్యము : తరువాత మధ్యమప్రకారమగును. తరువాత ఉత్తమమని అతరువాత అత్యుత్తమమని చెరియదగినది. వాటికి లక్షణముచెప్పుటయచ్చుచున్నది.

మూలంబో ముష్టతాలేన తతోవిస్త్యురు మూలంబుః ।

మిదుశ్చేన తతో అంభో అంభో విస్త్యురుగేన తే ॥ 64 ॥

ప్రతిపదార్థము : ముష్టతాలేన = ముష్టతాలముచేతను; మూలంబుః = మూలంబుము; ముష్టమూలంబుము; తతః = తరువాతః; విస్త్యురుమూలంబుః = విస్త్యురుమూలంబుము; తతః = తరువాతః; మిదుశ్చేన అంబుః = మిదుశ్చేమచేత అంభము (మిదుశ్చే అంబము); విస్త్యురుగేన తే అంబుః = విస్త్యురుఅంభము.

తాత్పర్యము : ముష్టతాలముచేతను మూలంబుము, ముష్టమూలంబుము తరువాత విస్త్యురు మూలంబుము తరువాత మిదుశ్చేమ చేత అంభము (మిదుశ్చేఅంభము) విస్త్యురుఅంభము.

మూలంబుతాలేన అంభశ్చ తానకశ్చైతతానా ।

అహివతిమగుప్తాఖ్య మోదో గాఢుకవిద్యుతః ॥ 65 ॥

ప్రతిపదార్థము : మూలంబుతాలేన అంభుః = మూలంబుఅంభము; ఏకతాలితా తానకశ్చ = ఏకతాల తానకము (అనె); అహి = ఇది; గాఢుక విద్యుతః = గాఢుక విద్యుమునకు; అహి జనునాఖ్య మోదో = మోదశ్చేమము వందు అహిజనుశ్చేమంబునైతేనము.

తాత్పర్యము : మూలంబుఅంభము ఏకతాల తానకము (అనె) ఇది గాఢుకవిద్యుమునకు మోదశ్చేమమునందు అహి జనుశ్చేమంబునైతేనము.

క్షేపే తతో ద్వ్యుతీయేన భవత్తాలేన మూలంబుః ।

మిద్యేన మూలంబుగృధ తతో విస్త్యురుమూలంబుః ॥ 66 ॥

శ్రవణదాక్షిణ్యము : తరు = తరువాత; దేంకి = దేంకి; ద్విరీయేన తాలేన మోంబడు = ద్విరీయేన తాలేన మోంబడు; అద = తరువాత; మట్టిపై మోంబడు = మట్టిపై మోంబడు; తరు = తరువాత; ఏర్పాటుమోంబడు = ఏర్పాటుమోంబడు; తాల్పిద్యము : తరువాత దేంకి ద్విరీయేన తాలేన మోంబడు. తరువాత మట్టిపై మోంబడు. తరువాత ఏర్పాటుమోంబడు.

అంభోఽథ మదుక్ష్మేన తతో ఏర్పాటుంబడు :

మృంపితాలేన అంభో శ్రవణదాక్షిణ్యము : 46 :

శ్రవణదాక్షిణ్యము : అద = తరువాత; మదుక్ష్మేన అంభో = మదుక్ష్మేన అంభో; తరువాత; ఏర్పాటుంబడు = ఏర్పాటు అంభో; మృంపితాలేన అంభో = మృంపితాలేన అంభో; ఏకతాలేన అంభో = ఏకతాలేన అంభో.

తాల్పిద్యము : తరువాత మదుక్ష్మేన అంభో; తరువాత ఏర్పాటు అంభో; మృంపితాలేన అంభో. ఏకతాలేన అంభో.

మదో అమృతమోంబడు గీతము మదుదాక్షిణ్యము :

ఏలా మృత్యు తతో దేంకి తప్పిదే గాదుమోంబడు : 47 :

శ్రవణదాక్షిణ్యము : అమృతమోంబడు మోంబడు = అమృతమోంబడు (అమృతము) మోంబడు; గీతము మదుదాక్షిణ్యము = అంభో తలంబడిన అమృతమోంబడు; మోంబడు ఏలా = మోంబడు; తరు = తరువాత; దేంకి = దేంకి; తప్పిదే - తరువాత; గాదుమోంబడు = గాదుమోంబడు.

తాల్పిద్యము : అమృతమోంబడు (అమృతము) మోంబడు; అంభో తలంబడిన అమృతమోంబడు; మోంబడు ఏలా తరువాత దేంకి తరువాత గాదుమోంబడు.

ద్విరీయేన తాలేన తతో మట్టిపై మోంబడు :

మోంబడుఽథ ద్విరీయేన తతో ఏర్పాటుమోంబడు : 48 :

శ్రవణదాక్షిణ్యము : అద = తరువాత; ద్విరీయేన మోంబడు = ద్విరీయేన మోంబడు; తరు = తరువాత; మట్టిపై మోంబడు = మట్టిపై మోంబడు; అద = తరువాత; ద్విరీయేన మోంబడు = ద్విరీయేన మోంబడు; తరు = తరువాత; ఏర్పాటుమోంబడు = ఏర్పాటు మోంబడు.

తాత్పర్యము : తరువాత ద్విరీయ విభాంబదము. తరువాత ముఖ్యవిభాంబదము. తరువాత త్విరీయ విభాంబదము తరువాత నిర్వారు విభాంబదము.

విభాంబదో ద్రుతనిర్వారు లంఘనో ఘోఘనో తతః ।

రాశిర్భూత తాతీ వ సూతోఽయం మత్తమః స్వతః ॥ 69 ॥

ద్రుతనిర్వారుము : ద్రుతనిర్వారు విభాంబదః - ద్రుతనిర్వారు విభాంబదము తతః = తరువాతః ఘోఘనో లంఘనః = ఘోఘనంబదము; ఏకతాతీ రాశిర్భూత = ఏకతాతీ రాశిమును; అయం - ఇది మత్తమ సూతః స్వతః = మత్తమ సూత్రమంబదముగా నిర్వృతము.

తాత్పర్యము : ద్రుతనిర్వారు విభాంబదము. తరువాత ఘోఘనంబదము. ఏకతాతీ రాశిమును. ఇది మత్తమ సూత్రమంబదముగా నిర్వృతము.

తతః ఏకతాతీర్భూతాతీనా తదవంతయే ।

నా (రాశి) న్య విభాంబదశ్చైవ ద్విరీయేనా విభాంబదః ॥ 70 ॥

ద్రుతనిర్వారుము : తాతీ - మురుగు, తతః = తతఃము తతః = తరువాతః ఏకా = ఏకము; తదవంతయం - దీని తరువాతః దేవతా = దేవతీయః గాయన్య విభాంబదః = గాయన్యవిభాంబదము; ద్విరీయేనా విభాంబదః = ద్విరీయ విభాంబదము.

తాత్పర్యము : మురుగు తతఃము. తరువాత ఏకము, దీని తరువాత దేవతీయము. గాయన్యవిభాంబదము, ద్విరీయ విభాంబదము.

విభాంబదశ్చైవతాతేవ తతో మర్జిత విభాంబదః ।

త్విరీయవిభాంబదశ్చైవ తతో నిర్వారువిభాంబదః ॥ 71 ॥

ద్రుతనిర్వారుము : ఏకతాతీనా విభాంబదః = ఏకతానవిభాంబదము; తతః = తరువాతః మర్జిత విభాంబదః = మర్జితవిభాంబదము; తతః = తరువాతః త్విరీయ విభాంబదః = త్విరీయవిభాంబదము; తతః = తరువాతః నిర్వారువిభాంబదః = నిర్వారువిభాంబదము.

తాత్పర్యము : ఏకతానవిభాంబదము, తరువాత మర్జితవిభాంబదము, తరువాత త్విరీయవిభాంబదము, తరువాత నిర్వారు విభాంబదము.

Dependent variables: $\Delta \ln \text{Sales}_{it}$, $\Delta \ln \text{Employees}_{it}$, $\Delta \ln \text{R\&D}_{it}$, $\Delta \ln \text{Capital}_{it}$

ಅನುಬಂಧ ೨ : ಅನುಬಂಧ-೨ : 72

ప్రతికార్యము : ఇది సత్యమిహిమ మెప్పుడు విధించును = మెప్పుడు విధించును
 విధించునట్లే ఉండును = మెప్పుడు విధించును : విధించునట్లే = విధించునట్లే
 ఉండునట్లే : మహిమ : సత్యం = ఉండునట్లే విధించునట్లే ప్రతికార్యము

தமிழ்ச்சமு : அருடாத் துருவ்யுருவாருவதமு, துருவாருவதமு, துருவாரு
 துருவாருவதமு துருவாருவதமு துருவாருவதமு துருவாருவதமு

நிலை எண், மீளும் மீளும் உதாரணம்

ಗಮನ: (ಜ್ಞ)ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸ್ಥಳೀಯತೆ ಸುಮಾರು = 73 =

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥವು : ಗದ್ಯಂ = ಗದ್ಯಮು, ಕೀಳು = ಕೀಳವಾಳು, ಕರಗಂ = ಕರಗಮು, ವ್ಯಧಿ =
ವ್ಯಧಿಃ, ವೀಶ = ವೀಶಮು, ಭೇಷಿತಾ = ಭೇಷಿತಾ, ಗಾಢಗ್ರಾ ಪೂರ್ವಾಃ = ಗಾಢಗ್ರಪೂರ್ವಮು,
ವ್ಯಿಶೇಷಿತಾ ಪೂರ್ವಾಃ = ವ್ಯಿಶೇಷಿತಾಪೂರ್ವಮು.

అవ్వకొడుమ : అవ్వకొడుమ తనవారి కొడుకుల వద్ద నిలయు యిది గాఢనిర్యాసకము.
దీనిని నిర్యాసకము.

1. **Identify the main topic of the passage.**

தேவாரம் 46 இரண்டாம் பகுதி மொத்தப்பேரவை = 74

ప్రతిపక్షాభిముఖము : ఏకతాత్విక మైనది = ఏకతాత్విక మైనది (ప్రతిపక్షాభిముఖము) : ఏకతాత్వికమైనది అని - తరువాత, తప్పిపోయిన మైనది = తప్పిపోయిన మైనది అని = తరువాత, విస్తరించబడింది = విస్తరించబడింది అని.

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ : 'ಹೂಳಿ' ನಿರೂಪಣೆ, 'ಛೇದನ' ನಿರೂಪಣೆ, 'ಅಮೃತ' ಕೃತಿ
ನಿರೂಪಣೆ, 'ಅಮೃತ' ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ.

பேரவையின் முடிவிற்கு உட்பட்டு நடக்கிறது.

[illegible]

ప్రతిపదార్థము : ద్రవ విస్తారము, ద్రవాలము = ద్రవవిస్తారము, ద్రవాలము.

ఘంటాశాలన అంధుః = ఘంటాశాలనము; ఏకశాలీ రాజశ్చ = ఏకశాలీ రాజమును;
ఉత్తమోత్తమ మిదః స్కాత్ = ఉత్తమోత్తమమీద నుండి ప్రసంగి ప్రసీదమగును.

తాత్పర్యము : ప్రథమ ఏకాగ్ర రూపమును ఘంటాశాలనము ఏకశాలీ రాజమును
ఉత్తమోత్తమ మేద నుండి ప్రసంగి ప్రసీదమగును.

ఉత్తమోత్తమమోదాంతశ్చైలాగామోదమ్ ।

తాత్పర్య ఏయమోద గాయత్రీశాగాంతరేణ తత్ = 76 =

ప్రసీదబాధ్యము : ఉత్తమోత్తమమోదాంతశ్చైలాగామం = ఉత్తమోత్తమ
మోదాంతప్రసీదమునది ఏలాగామము శ్చైలాంతం = ప్రసాదము; గాయత్రీ = గాయత్రీని
యిక్ష్వాకః తాత్పర్యమోదమ్ = తాత్పర్యము యిక్ష్వాకమును నుండి తాగాంతరేణ =
మరియుతాగామము; తత్ = ఆగామము.

తాత్పర్యము : ఉత్తమోత్తమమోదా ప్రసీదమునది ఏలాగామము ప్రసాదము గాయత్రీని
యిక్ష్వాక తాత్పర్యమోదమును నుండి మరియుత తాగామము ఆగామము.

తమస్తం తాతాగత్యాజాపిత్యాత్ పైవ గీయతే ।

ప్రాధర్వైవ తేన మోదోఽపి పరిగీయతే । 77 =

ప్రవాహబాధ్యము : తాతాగత్యాం తాపిత్యాత్ = తాతాగత్యామునందు గీయతే -
గామమునెయబడును అనేపైవ తాతా = తాతామునెయ; ప్రాధ = ప్రాధర్వైవ
(ప్రాధమోద) మోదః తపి పరిగీయతే = మోదప్రసంగముమీద గామము
నెయబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : తాతాగత్యామునందు గామమునెయబడును. తాతాము నెయ మోద
ప్రసంగముమీద గామము నెయబడుచున్నది.

అత ఉత్తమమోదే తు తాత్పర్య ఏయమం ఏదా ।

భంజిత్వేన పంచైలా మౌక్తైలా పరిగీయతే = 78 =

ప్రసీదబాధ్యము : అతః - అందునందు ఉత్తమమోదే తు = ఉత్తమమోదాప్రసీదమునందు
తాత్పర్య ఏయమం ఏదా = తాతామునందు లేక; భంజిత్వేన = భంజిత్వేన (ఏలా
పంచైలా - పంచద ఏలా మౌక్తైలా = మౌక్తైలా పరిగీయతే = గామమునెయబడు
చున్నది.

తాత్పర్యము : అందువలన ఉత్తమ మోలా ప్రలేపముందు రాగవియమము లేకనే
పంచమ్యక్షం (పంచ) పంచక పిలా మాత్రా పంచ గావము చేయబడుచున్నది.

మర్త్యమర్త్య మంతుదమ్య రాగ్య వియమేవ తు :

వృత్తా వృత్తమాశ్రితా లోకాశ్రితా చ గీయంతే : 79 =

ప్రలేపితాశ్చము : మర్త్య మర్త్య = మర్త్యమర్త్యవ మంతుదమ్య రాగ్య వియమేవతం =
మంతుదరాగవియమముచేతను మూత్రము: వృత్తిలా = వృద్ధిలా; వృత్తమాశ్రితా = వృత్తమాం
పిలా; లోకాశ్రితా = దేశైలా; గీయంతే = గావము చేయబడుచున్నది

తాత్పర్యము : మర్త్యమర్త్యవ మంతుదరాగవియమముచేతను మూత్రము వృద్ధిలా
వృత్తమాం పిలా దేశైలా గావముచేయబడుచున్నది.

ఉత్తమోత్తమమోదే తు శ్రీతమం మోత్యకా భవేత్ :

పంచతాలేశ్వరో యుక్తా హ్యర్జుం కర్మమధారి వా : 80 =

ప్రలేపితాశ్చము : ఉత్తమోత్తమ మోదే = ఉత్తమోత్తమ మోదయందు; ప్రలేపం =
మొదట; మోత్యకాభవేత్ = మోత్యకయగును; యుక్తా - లేక; పంచతాలేశ్వరః -
పంచతాలేశ్వరముగాని, అధారి వా = లేక హ్యర్జుం గర్జుం భవేత్ = మహాహర్జుని
గర్జనముగాని యగును.

తాత్పర్యము : ఉత్తమోత్తమమోదయందు మొదట మోత్యకయగును. లేక
పంచతాలేశ్వరముగాని, లేక మహాహర్జుని గర్జనముగాని యగును.

అరిక్రమాయమోహ్ర ప్రతాపప్రతిపత్తా :

అర్హస్మేలా చ భేరి చ తలో గాయతాలయః : 81 =

ప్రలేపితాశ్చము : ప్రతాపప్రతిపత్తా = ప్రతాపమహారాజుచే అరిక్రమం అయ్యేవ =
ఈ అరిక్రమ ప్రథమం; ఉక్తా = హర్షించినది; అర్హస్ = ఈ అరిక్రమయందు పిలా
= పంచయః; భేరి = భేరియః; తల = తరువాత; గాయతాలయః = గాయని
తాళముచేత

తాత్పర్యము : ప్రతాప మహారాజుచే ఈ అరిక్రమ ప్రథమం హర్షించినది. ఈ అరిక్రమ
మందు పంచయః భేరియః తరువాత గాయని తాళముచేత;

ద్వితీయః చ తావేన ప్రతిమద్భాభవేన చ ।

తతో విస్మయతావేన ఘోరమహో లంఘ్యస్తా ॥ 82 ॥

ప్రతిపదార్థము : ద్వితీయః చ తావేన = ద్వితీయతాశయవేతః ప్రతిమద్భాభవేన చ = ప్రతిమద్భూతాశయ వేతను; తతః = తదుపాతః విస్మయతావేన = విస్మయతాశయ వేతను; ఘోరమహః = ఘోరమహము; లంఘ్యః = లంఘ్యము; తా = అర్థే

తాత్పర్యము : ద్వితీయ తాశయవేతను, ప్రతిమద్భూతాశయ వేతను, తదుపాత విస్మయ తాశయ వేతను ఘోరమహము లంఘ్యము అర్థే ప్రతిమద్భూతాశయ వేతను.

రావభ్యాకతారి చ స్థియతో వచ కీర్తితా ।

శేషాః సంహారిణః షట్ చ పరివృత్తిపాన్లఘాః ॥ 83 ॥

ప్రతిపదార్థము : రావభ్యః ఏకతారి = ఏకతారి రావభయును; వచ = (44) తోమ్మిదియు; స్థియసిః కీర్తితా = స్థియప్రబంధములుగా చెప్పబడినవి; పరివృత్తిపాన్లఘాః = పరివృత్తి పాన్లఘాః; శేషాః = మిగిలిన షట్ చ = ఆరు (6) ము; సంహారిణః = సంహారి ప్రబంధములు.

తాత్పర్యము : ఏకతారి రావభయును (44)తోమ్మిదియు స్థియ ప్రబంధములుగా చెప్పబడినవి. ఆరు(6) ము సంహారి ప్రబంధములు.

ఉత్తమః ప్రోక్ష్యరాత్మః స్కాత్ స్వరాంతో వా ధతోఽథవా ।

విసం వా ప్రీతంగీత్యా యత్వా క్రౌంచపరాధిభః ॥ 84 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రోక్ష్యరాత్మః = ప్రోక్ష్యరాత్మము (మొందరి స్వరాత్మము); ఉత్తమః స్కాత్ = ఉత్తమముగను; స్వరాంతఃవా = స్వరాంతముగాని; అథవా = లేక; దధః = దధము; విసం వా = విసముగాని; ప్రీతంగీత్యా = ప్రీతంగీతాని యత్వా = లేక క్రౌంచపరాధిభః = క్రౌంచపదముగాని;

తాత్పర్యము : ప్రోక్ష్యరాత్మము (మొందరి స్వరాత్మము) ఉత్తమముగను, స్వరాంతముగాని లేక దధము విసముగాని ప్రీతంగీతాని లేక క్రౌంచ పదముగాని;

భవేవృషభేతో వా సంవెళంగిభావవా ।

తస్మైతా భేషికా వైవ తతో గాయతాలంతః ॥ 85 ॥

ప్రతిపదార్థము : కలదలీలః = కలదలీల గామి; అదానీ తా = లేక; పంచదళిని తా = పంచదళినితాని; భవేత్ = అగుమును తద్రత = అందు; ఏతా = ఏలయు; డేవతా త = డేవతీయు; తతః = తరువాత; గారుగితాంతః = గారుగి తాళమువలన

తాత్పర్యము : కలదలీల గామి లేక పంచదళినితాని అగుము. అందు ఏలయు డేవతీయు తరువాత గారుగితాళమువలన.

ద్వితీయేన చ తాళేన తతో నిర్వీరుతాంతః ।

రూపాంతో లంఘతో రావశ్చాకరాంతః కీర్తితః ॥ 86 ॥

ప్రతిపదార్థము : ద్వితీయేన తాళేన = ద్వితీయతాళముచేతము; తతః = తరువాత; నిర్వీరుతాంతః = నిర్వీరుతాళము వలన; రూపాంతః = రూపాంతము; లంఘతః = లంఘనము; ఏకతారీతాంతః = ఏకతాళరావశమును; కీర్తితః = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ద్వితీయ తాళముచేతము తరువాత నిర్వీరు తాళమువలన రూపాంతము లంఘనము ఏకతాళరావశమును చెప్పబడినది.

స్థాయిత్ పృష్ఠి ఏదే తు పంచ పంచాలీనః స్వరతాః ।

ఏతా స్వరవ్యభిచారి భూర్భువః డేవతా తపవంతయః ॥ 87 ॥

ప్రతిపదార్థము : అష్టానీ స్థాయిని, ఏదే = (8) పంచమి స్థాయి (ప్రబంధములు) అం లేవపుడుము; పంచపంచాలీనః స్వరతాః = (5) యదు పంచాలి ప్రబంధములు చెప్పబడినవి; మధ్యమే = మధ్యమ భుజీదమందు; భూర్భువ = మొదల; ఏతా స్వరే = ఏలయును; తపవంతయః = అటు తరువాత; డేవతా స్వరే = డేవతీయును.

తాత్పర్యము : పంచమి స్థాయి (ప్రబంధములు) అం లేవపుడుము యదు పంచాలి ప్రబంధములు చెప్పబడినవి మధ్యమ భుజీదమందు మొదల ఏలయును. అటుతరువాత డేవతీయును.

కారుక్యాత్మేన తాళేన ద్వితీయేన చ రూపాంతః ।

తతో నిర్వీరుతలంఘ్య రావశ్చాకరాంతః ॥ 88 ॥

ప్రతిపదార్థము : కారుక్యాత్మేన తాళేన = కారుగితాళముచేతము; ద్వితీయేన రూపాంతః = ద్వితీయ రూపాంతము; తతః = తరువాత; నిర్వీరుతలంఘ్య = నిర్వీరుతలంఘనము; ఏకతారీతః రావశ్చ = ఏకతాళరావశమును;

తాత్పర్యము : గారాగతాశముచేతను ద్వితీయ భూంబదము తరువాత విహారములందును ఏకతాశరాగమును:

ఇతి సప్త పదునైపు ధ్రువంధా స్థాయిదో ఋషిః ।

క్రమేన తేహిశ్చత్యోర్ యథావిధి సమీపతా ॥ 89 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఇతి = ఈవిధముగా; సప్తస్థాయిని; ధ్రువంధా = ఏడు స్థాయి ధ్రువంధములు; ఋషిః పదునైపు = పండితులచే చెప్పబడినవి; క్రమేన = క్రమముగా; తేహిః తత్యోరః = మిగిలిన నాల్గులు; యథావిధి = శాస్త్రముననుసరించి; సమీపతా = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : ఈవిధముగా ఏడు స్థాయిధ్రువంధములు పండితులచే చెప్పబడినవి. క్రమముగా మిగిలిన నాల్గులు శాస్త్రముననుసరించి చెప్పబడినవి.

ఋషిస్త్యై ప్రథమే ధేంకీ ద్వితీయే తు ర్భూంబదః ।

విహారమునా ఏతాదేవ లంఘా రాష్ట్రకలాదితా ॥ 90 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఋషిః ఋషిస్త్యై = మొదటి ఋషిస్త్యమందు; ధేంకీ = ధేంకీని ద్వితీయ ర్భూంబదః = ద్వితీయ ర్భూంబదము; విహారమునా = విహారతాశముచేతను; ఏతాదేవ = ఏతాశముచేతను; లంఘా = లంఘము; రాష్ట్రకలాదితా = ఏకతాశరాగము.

తాత్పర్యము : మొదటి ఋషిస్త్యమందు ధేంకీని ద్వితీయర్భూంబదము విహార తాశముచేతను ఏకతాశము చేతను లంఘము ఏకతాశరాగము.

ఇదేతే స్థాయిని ప్రోత్తమోఽస్త్యై తు యథావిధి ।

భవంశ్యురభిస్త్యై తు మెల్లతాదేవ ర్భూంబదః ॥ 91 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఏతే ఇదే స్థాయిని; ప్రోత్తా = ఈ ఆరు (6) స్థాయిధ్రువంధములు చెప్పబడినవి; యథావిధి భవంతి = యశస్థియుగా ఆగుచున్నవి; అభిస్త్యై తు = అరహరముమందు; మెల్లతాదేవ ర్భూంబదః = మెల్లతాశముచేతను ర్భూంబదము

తాత్పర్యము : ఈఆరు (6) స్థాయిధ్రువంధములు. యశస్థియుగా ఆగుచున్నవి. అరహరముమందు మెల్లతాశముచేతను ర్భూంబదము.

విహార ర్భూంబదో లంఘో రాష్ట్రకలాదితా ।

తంనైతే స్థాయిదో క్షేమా ద్యావ్యా తు యథావిధి ॥ 92 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఏర్పాటు మోలబదః = ఏర్పాటు మోలబదము; అంతు = అంధము;
ఏకతారీగా కావశ్య = ఏకతాం కావశము; ఏతే పెంఠ = శంఖదుమ; స్థాయిమః
శ్లేమా = స్థాయిధ్వంసములుగా తెలియదాసిమి; అత్య ద్వి = మిగిలిన రెండు;
యదామి = యదీప్తిము.

తాత్పర్యము : ఏర్పాటు మోలబదము అంధము ఏకతాం కావశము శంఖదుమ
స్థాయి ప్రబంధములుగా తెలియదాసిమి. మిగిలిన రెండు యదీప్తిము.

శబ్దాన్త కు+ఏర్పాటు సంభాతాదౌ భ్రువం వ్యసేత్ .

అంతే చంకవిప్పాకుమట్టాది స్పృక్ భ్రువారితా : 93 .

ప్రతిపదార్థము : అదౌ = మొదట; కుటుకవిప్పాకులంభౌ = కుటుక విప్పాకు
లంభములను చూస్తూ = ఏదీని; భ్రువం వ్యసేత్ = భ్రువముమీసె వెళును; అంతరే =
మధ్యమండు చంకవిప్పాకుమట్టాది = చంకవిప్పాకు మట్టలాళము మొదలగు;
భ్రువారితా స్పృక్ = భ్రువారితములు అగును

తాత్పర్యము : మొదట కుటుకవిప్పాకు లంభములను ఏదీని భ్రువముమీసెవెళును.
మధ్యమండు చంకవిప్పాకు మట్టలాళము మొదలగు భ్రువారితములు అగును.

ఏక ఏవ ప్రబంధశ్చేష్టాచూపేణ గీయతే .

తాత్పర్యేన వాతాన్తః ఏ సూచో విప్రశీర్ణః : 94 .

ప్రతిపదార్థము : ఏక ఏవ ప్రబంధశ్చేత్ = ఒకే ప్రబంధమైన యిదల; మలరూపేణ
గీయతే = మలరూపముగా గావయచేయించుచున్నది; ఏవే తాలేవ = ఒకలాళముచేత;
వాతాన్తః = అనేకాన్తములు ఏ = అది; సూచ = సూచప్రబంధముగా; విప్రశీర్ణః =
విప్రశీర్ణము.

తాత్పర్యము : ఒకే ప్రబంధమైన యిదల మలరూపముగా గావయ చేయించుచున్నది.
ఒకలాళము చేత అనేకాన్తమైన అది సూచప్రబంధముగా విప్రశీర్ణము.

విప్రశోఽపి నాశయా ప్రబంధో వివియోగతః .

అథసూతాశ్రమోశ్చిప్రబంధంశ్చగం విశ్లే .

ఉ ద్వాదాః ప్రథమాన్తః యి ధేవీకావ్యాం విధేయతే : 95 .

ప్రతిపదార్థము : వివియోగతః = వివియోగముచేయబడినది; ప్రబంధః = ప్రబంధము;

పల్లవోఽపి = ఒకదొకటిగా గాతవ్యం = గాతము చేయబడినది; అథి = ఇప్పుడు;
సాత్వాశ్రమశ్చైతః = సాత్వాశ్రమములొక్కటయైనది; ప్రాణంధులక్షణం వర్జ్యే =
ప్రాణంధులుగలవ్వ లక్షణమును వెల్పుచున్నాము; యః = ఏ; ఉల్లాసాః = ఉల్లాసము;
ఫలహార్థం = ఫలహార్థము; ధేంశీతాయాం = ధేంశీయందు; ఏతీయతే =
ఎరియింపబడుతో;

తాత్పర్యము : వివిధాగమముననుసరించి ప్రాణంధులను ఒకటికంటెగా
గానముచేయదగినది. ఇప్పుడు సాత్వాశ్రమములొక్కటయైనది ప్రాణంధులుగలవ్వ
లక్షణమును వెల్పుచున్నాను. ఏ ఉల్లాసము ఫలహార్థము ధేంశీయందు ఎరియింపబడుతో.

అపృశ్త్యా తచ్చ గాతవ్యం కమం తా ఏషమగ్రహే :

ద్వితీయార్థం తు తేనైవ పశ్యన్తీతేన గీయతే : 96 :

ప్రతిపదార్థము : తచ్చ = అది; అపృశ్త్యా = అపృశ్త్యవేదము; గాతవ్యం = గాతము
చేయబడినది; కమంవా = నమముగాని; ఏషమగ్రహే = ఏషమగ్రహమందు;
ద్వితీయార్థం = ద్వితీయార్థము; తేనైవ గీయేత = అగీతముచేయనే; పశ్యత్ = ఒకవారి;
గీయతే = గాతము చేయబడును.

తాత్పర్యము : అది అపృశ్త్యవేదము గానముచేయదగినది. నమముగాని,
ఏషమగ్రహమందు ద్వితీయార్థము అగీతముచేయనే ఒకవారి గాతము చేయబడును.

మేలాపవృత్తిః స్థానయన్తే గీయోపిశ్యతి :

ఉల్లాసో వైవ మేలాపే ధేంశీతాలో భవేత్ తుయః : 97 :

ప్రతిపదార్థము : తతః = తరువాత; మేలాపః = మేలాపము; తానయన్తి =
తానయించుముగా; ఏకవృత్తిః = ఏకవృత్తిముగా; గీయః = గానముచేయబడినది; ఉల్లాసాః =
ఉల్లాసమునందు; మేలాపే చ = మేలాపమునందును; తుయః = ఎందుచొనధేంశీతాన;
భవేత్ = ధేంశీతానగుచున్నది.

తాత్పర్యము : తరువాత మేలాపము తానయించుముగా ఏకవృత్తిముగా గానము
చేయబడినది మేలాపమునందును ఎందుచొన ధేంశీతానగుచున్నది.

తస్మాద్భ్యు ప్రాణంధవ్య వాను ధేంశీతి క్రితమ్ :

తాలో (ప్రా)వ్యో అయన్తావస్త్రతో వాంధ్వయం యస్మై : 98 :

ప్రతిపదార్థము : తప్పాల్ = అందుచేత ఆర్థ ప్రబంధార్థం ఈ ప్రబంధమునకు
 రేంకిత వాచు కీర్తితం = రేంకియను పెరు ఉంచబడినది: అర్థ = ఇక్కడ: తాం
 అర్థ = తాము వేర్వేరి: లయపు అర్థ = లయ మరియొకటి: తాం = అందుచేత
 వారర్థము = రేంకితార్థం: బుద్ధి = పెంచుటచే(పెచ్చబడినది).

తాత్పర్యము : అందుచేత ఈ ప్రబంధమునకు రేంకియను పెరు ఉంచబడినది.
 ఇక్కడ తాము వేర్వేరి, లయ మరియొకటి. అందుచేత రేంకితార్థం పెంచుటచే
 (పెచ్చబడినది).

పెరిగితార్థవర్ధ్యం పామప్రాసం పదవర్ధముమ్ .

అవ్యక్తేన నామ్య త్పరిచితాఽశ్చైవార్థవార్ధకమ్ = 99 .

ప్రతిపదార్థము : పెరిగితార్థవర్ధ్యం అర్థం = పెరిగితార్థవర్ధముయొక్క మొదలను
 పామప్రాసం = అమప్రాసమునముగా పదవర్ధముం = పదవర్ధముమును అవ్యక్తేన
 = మరియొక గీతముచే: గీతవర్ధ = నామచేయవలసిన తానియొక్క: త్పరిచితం =
 మూడవవైపు: అశ్చైవార్థవార్ధకమ్ = పాదవర్ధవార్ధకము (38):

తాత్పర్యము : పెరిగితార్థవర్ధముయొక్క మొదలను అమప్రాసమునముగా
 పదవర్ధముమును మరియొక గీతముచే నామచేయవలసిన తానియొక్క మూడవవైపు
 పాదవర్ధవార్ధకము (38):

అభోగం చ పశ్యత్ గీత్య ద్రువం గీత్య తతః పునః .

ఉల్లాసాతాంబూదేన తస్య వ్యాపి పరితమతే = 100 .

ప్రతిపదార్థము : అభోగం = అభోగమును: పశ్యత్ = ఒక్కసారి: గీత్య = నామముచే:
 తతః = తరువాత: ద్రువం గీత్య = ద్రువమునుపాడి: పునః = మరల:
 ఉల్లాసాతాంబూదేన = ఉల్లాసాతాంబూదముచే: తస్య = తానికి: వ్యాపి: పరితమతే =
 త్యాసముపొందినదను.

తాత్పర్యము : అభోగమును ఒక్కసారి నామముచే తరువాత ద్రువమునుపాడి మరల
 ఉల్లాసాతాంబూదముచే తానికి త్యాసము పొందినదను.

జేంకి సామవ్యలక్షణమ్ .

ఉల్లాసాహ్లాదిమం భాగం గాఢోక్ వారద్రయం తతః ।

సక్యదేవ ద్విరీయాశ్చం తతోఽపి గమైశ్చరమ్ ॥ 101 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఉల్లాసాశ్చ అదిమం భాగం = ఉల్లాసముయొక్క మొదటిభాగమును; వారద్రయం = రెండుపార్శ్వ గాఢోక్ = గాఢముచేయవలెను తతః = తరువాత; ద్విరీయాశ్చం సక్యో వీర = ద్విరీయాశ్చము ఒక్క పద్యముచే; తతోఽపి = అంతకింటిను; గమైః యుతం = గమకములతో కూడ; గాఢోక్ = గాఢము చేయవలెను.

తాత్పర్యము : ఉల్లాసముయొక్క మొదటిభాగమును రెండుపార్శ్వ గాఢముచేయవలెను. తరువాత ద్విరీయాశ్చము ఒక్కపద్యముచే. అంతకింటిను గమకములతో కూడ గాఢము చేయవలెను.

మేలాశం విశ్లేప తతో వారద్రయం భ్రమమ్ ।

అభోగం చ సక్యో గీత్య ప్రాచేన వ్యాస ఇష్టతే ॥ 102 ॥

ప్రతిపదార్థము : మేలాశం = మేలాశమును; విశ్లేప = విశల్యముగను తతః = తరువాత; భ్రమం = భ్రమమును; వారద్రయం = రెండుపార్శ్వ అభోగం = అభోగమునుకూడ; సక్యో = ఒకపాద; గీత్య = గాఢముచే; ప్రాచేన వ్యాస ఇష్టతే = ప్రాచముచే వ్యాసము ఇష్టముగుచున్నది (కోరండుచున్నది).

తాత్పర్యము : మేలాశమును విశల్యముగను తరువాత భ్రమమును రెండుపార్శ్వను అభోగమునుకూడ ఒకపాద గాఢముచేసి ప్రాచముచే వ్యాసము ఇష్టముగుచున్నది (కోరండుచున్నది).

భాగోఽపి షోణంబదే తస్య ఇతి కేవల ప్రపక్షరే ।

గీతేన ప్రాత్తదేవైష యోగోల్లాసా పరాశస్త్రైః ॥

ప్రతిపదార్థము : భాగోఽపి = భాగముకూడ; షోణంబదే = షోణంబదమందు; తస్య ఇతి = చేయవలెను; కేవల ప్రపక్షరే = కొందరు చెప్పుచున్నాడు ప్రాత్తదేవ గీతేన వీర = మొదటి గీతముచేతనే; యోగః = ఏకాదశ పదాలపై ఉల్లాసా = పదాలతరములచే ఉల్లాసము.

తాత్పర్యము : భాగముకూడ షోణంబదమందు చేయవలెను కొందరుచెప్పుచున్నాడు. మొదటి గీతముచేతనే ఏకాదశ పదాలతరములచే ఉల్లాసము.

విద్యోతాద్భుతము పూర్ణత్యాపాదనాదు త ।

అనన్త శ్రేయతే యోగో ౩ భాగః పరిశీర్షయః ॥ 104 ॥

ప్రతిపదార్థము : విద్యోతాద్భుతము = విద్యోతమైన అద్భుతముయొక్క; పూర్ణత్యాపాదనాదు = పూర్ణతాపంపాదన కొలుకు; అనన్త = మరయునట్టి; శ్రేయతే = చేయుటచునో; అదా = అది; భాగః పరిశీర్షయః = భాగమని చెప్పుటచేసింది.

తాత్పర్యము : విద్యోతమైన అద్భుతముయొక్క, పూర్ణతాపంపాదన కొలుకు మరయునట్టి చేయుటచునో అది భాగమని చెప్పుటచేసింది.

శరీరస్య యథా భావో భవత్కర్మణుతారితే ।

ప్రారబ్ధాద్వియుతా వైవ ఘోరబడే గమకస్థితి ॥ 105 ॥

ప్రతిపదార్థము : శరీరస్య తామో యథా = శరీరముయొక్క, ఏదవని; అవ్యయ తారితే = నిరంతర సంపారాయన; ప్రారబ్ధాద్వియుతా = క్షీణవృద్ధియుత్పాదక; గమకస్థితి = గమకవ్యాపారము; ఘోరబడే భవతి = ఘోరబడమందగుచున్నది.

తాత్పర్యము : శరీరముయొక్క, ఏదవని నిరంతరసంపారాయన క్షీణవృద్ధియుత్పాదన గమకవ్యాపారము ఘోరబడమందగుచున్నది.

తారతో తారకశ్చేతి ఘోరబడే తారయుగ్మకమ్ ।

తారో వృద్ధిః పిమ్మర్థిస్తే గాయత్రీః స్థితకాశ్యమా ॥ 106 ॥

ప్రతిపదార్థము : తారణ = తారణము; అతారకశ్చ = అతారణము అని; ఘోరబడ = ఘోరబడము; తారీయుగ్మకం = రెండుతారలుకలది; గాయత్రీ = గాయత్రీలనే; స్థితకాశ్యమా = స్థితకాశ్యముచే; తారః వృద్ధిః పిమ్మర్థిస్తే = తారవృద్ధి చెప్పుటచేసింది.

తాత్పర్యము : తారణము, అతారణము అని ఘోరబడము రెండుతారలు కలది, గాయత్రీలనే స్థితకాశ్యముచే తారవృద్ధిచెప్పుటచేసింది.

తేవ తారీణ సంయుక్తే ఘోరబడప్రేరణ ప్రియః ।

తారవస్య పరిశీలనం తత్ర భేదవనుష్ఠయమ్ ॥ 107 ॥

ప్రతిపదార్థము : తేవ తారీణ సంయుక్తః = అతారవస్తనముతో కూడిన; ఘోరబడ = ఘోరబడము; తారణ ప్రియః = తారవృద్ధినిపించుముగా చెప్పుటచేసింది; తత్ర = అందు;

తారలద్య - తారలమొనకు (రేఖాలడమునకు); తీరవశుస్థియం పరిశ్రీయం = వాల్కలీదములని తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : అతారస్థివములో మోడిన రేఖాలడము తారద్యవీణనితముగా చెప్పబడినది. అందు తారలమునకు (రేఖాలడమునకు) వాల్కలీదములని తెలియదగినది.

తపు దుష్కరమేవోత్తం గీతపద్యాపాద్యైః ।

అదౌ ప్రతాపతిలకో భవేద్ధి ప్రతాపదంశముః ॥ 168 ॥

ప్రతిపదార్థము : గీతపద్యాపాద్యైః = పంగీతపండితులచే రచి = అది; దుష్కరమేవ ఉత్తం = దుష్కరమనియే చెప్పబడినది; అదౌ = మొదలు; ప్రతాపతిలకః = ప్రతాపతిలకము; భవేద్ = అగును; ప్రతాప పంగము = ప్రతాపపంగము.

తాత్పర్యము : పంగీతపండితులచే రచి దుష్కరమనియే చెప్పబడినది. మొదల ప్రతాపతిలకము అగును. ప్రతాపపంగము.

తతోఽచలప్రతాపః స్కీర్త తతశ్చ ప్రతాపవర్ణనః ।

ఉల్లాహ స్థివజ్జిత్వా ప్రతాపతిలకో భవేత్ ॥ 169 ॥

ప్రతిపదార్థము : తతః = తమవారు; అచలప్రతాపః = అచలప్రతాపము; స్కీర్త = అగును; తతః = తమవారు; ప్రతాపవర్ణనః = ప్రతాపవర్ణనము; స్కీర్త = అగును; ఉల్లాహ = ఉల్లాహమందు; స్థివజ్జిత్వా = స్థివజ్జితచేత; ప్రతాపతిలకః భవేత్ = ప్రతాపతిలకమగును.

తాత్పర్యము : తమవార అచల ప్రతాపము అగును. తమవార ప్రతాపవర్ణనము అగును. ఉల్లాహమందు స్థివజ్జితచేత ప్రతాపతిలకమగును.

ప్రతాపదంశో మేలాపస్థివజ్జ్య పరీశహత్ ।

స్థివోఽచలప్రతాపోఽదౌ స్థోఽ స్థివజ్జిత్వతః ॥ 170 ॥

ప్రతిపదార్థము : మేలాపస్థివజ్జ్య పరీశహత్ = మేలాపస్థివజ్జనపరీశమునందు ప్రతాపమంగి నిష్క్రమ = ప్రతాపపంగము చప్పుడును. స్థివజ్జిత్వతః = స్థివనిర్మాణము కలదగుటవలన; అదౌ = అది; అచలప్రతాపః = అచల ప్రతాపము అగును.

తాత్పర్యము : మేలాచరిత్రవైఖ్యముననుసరించి ప్రతాపరసింగమునప్పించును.
స్థితిపర్యావృత్తము కలదునుననున అది అనబడు ప్రతాపము అగును.

ప్రతాపవర్ణనలో క్షేమ అభోగస్థితికావ్యయాత్ :

॥ తావత్ ॥

తేతః ప్రభాతగమనస్తతోఽల్పగమకాశితః ॥ 111 ॥

ప్రతిపదార్థము : అభోగే = అభోగమునను; స్థితికావ్యయాత్ = స్థితికావ్యయముననుసరించి,
ప్రతాపవర్ణనః క్షేమః = ప్రతాపవర్ణనముగా తెలియబడినది; తేతః = తరువాత;
ప్రభాతగమకః = అధికగమకము; తేతః = తరువాత; అగమకాశితః =
అల్పగమకవాచకము;

తాత్పర్యము : అభోగమునను స్థితికావ్యయముననుసరించి ప్రతాపవర్ణనముగా తెలియబడినది.
తరువాత అధికగమకము తరువాత అల్పగమకవాచకము;

ప్రభుతావస్థానీయశ్రుతిస్థితిపర్యావృత్తముకాశితః :

ప్రతాపవర్ణనీయః స్థితికావ్యయాత్ ప్రభుతావస్థానీయః ॥ 112 ॥

ప్రతిపదార్థము : అల్పగమకాశితః = అల్పగమకము; ప్రతాపముః = ప్రతాపముననుసరించి
శ్రుతిస్థితిపర్యావృత్త = శ్రుతిస్థితిపర్యావృత్తము అగును; అతావత్ = అతావతము;
అధికావస్థానీయః = అధికావస్థానీయము; స్థితి = అగును ను = అది; ప్రతాపముః =
ప్రతాపమునను; శ్రుతిస్థితి = శ్రుతిస్థితిమును; స్థితి = అగును.

తాత్పర్యము : అల్పగమకము ప్రతాపమునను శ్రుతిస్థితిపర్యావృత్తము అగును. అతావతము
అధికావస్థానీయము అగును. అది ప్రతాపమునను శ్రుతిస్థితిము అగును.

అధికావస్థానీయ వర్ణనావ్యాపరీతిః :

ప్రభాతగమకో నామ ర్హింసావత్ కుచ్ఛితి స్వరూపః ॥ 113 ॥

ప్రతిపదార్థము : అధికావస్థానీయ = అధికావస్థానీయముననుసరించి; వర్ణనావ్యాపరీతిః =
అధికావస్థానీయముననుసరించి, ప్రభాతగమక నామ ర్హింసావత్ = ప్రభాతగమకమును
ర్హింసావత్ము; కుచ్ఛితి స్వరూపః = కుచ్ఛితము అని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : అధికావస్థానీయముననుసరించి అధికావస్థానీయమునను ప్రభాతగమకమును
ర్హింసావత్ము కుచ్ఛితము అని చెప్పబడినది.

అర్హిస్తు నిమిత్తే భుక్తి ప్రియభాగముకాదు :

నిమిత్తానుబంధానాభ్యాద్యక్షేపే త నాదయః ॥ 114 ॥

ప్రతిపదార్థము : అర్హిస్తు నిమిత్తే = ప్రియభాగములచే భుక్తి + సంపాదముగా అభ్యాగముకాదు. ప్రియో = అభ్యాగమునందు పేరు కలదును; నిమిత్తానాం అనానుభ్యాత్ = నిమిత్తము (చు) తప్పవగుటచే నాదయః = నాదముచేయుటవలన; అక్షేపే = మంతముగా; ప్రియో = ఉండును.

తాత్పర్యము : ప్రియభాగములచే సంపాదముగా అభ్యాగమునందు పేరుకలదును నిమిత్తము(చు) తప్పవగుటచే నాదయ చేయువానికి మంతముగా ఉండును.

ప్రధానుః పరిశ్రేయో మేలాపిత విద్యతః ।

ప్రధానుకాభ్యాగమునా మితా పరిశ్రేయ ॥ 115 ॥

ప్రతిపదార్థము : మేలాపిత విద్యతః = మేలాపముచేత విద్యవలననది; ప్రధానుః పరిశ్రేయః = ప్రధానునిమగముగా తీరుదుననది; ప్రధానుకాభ్యాగమునా - ప్రధానుక అభ్యాగములముండు రెండును; మితా పరిశ్రేయ = తేలికబడినవిగా చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : మేలాపముచేత విద్యవలననది ప్రధానుకనిమగముగా తీరుదుననది. ప్రధానుకాభ్యాగములు రెండును తేలికబడినవిగా చెప్పబడినవి.

వృత్తే కథితార్థావృత్తి నానుకీనామి ।

ఏవం వృత్తీయతారోఽపి వృత్తేన భవతి యే ॥ 116 ॥

ప్రతిపదార్థము : నానుకీనామి తాచి = నానుకీతానందును; వృత్తీయో ఏతే = ఏడు(7)విధములైన భేదములు; కథితా = చెప్పబడినవి; ఏవం = ఇట్లు; వృత్తీయతారోఽపి = వృత్తీయ తానందునకూడ; వృత్తీయో భవంతి = ఏడుభేదములున్నవి.

తాత్పర్యము : నానుకీతానందు ఈ ఏడు (7) విధములైన భేదములు చెప్పబడినవి. ఇట్లు వృత్తీయతానందు కూడ ఏడు భేదములున్నవి.

ఉద్యత్తుతామ ప్రభవం భవేత్ త ప్రతాపమోగైవదవంశరం ప్రియో ।

స్థితి ప్రతాపా భవేత్ ప్రతాపః పరీక్షలో దుష్కరతామభేదయ ॥ 117 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రతిమం = మొదట ఉద్భవ్యత్వము = ఉద్భవ్యత్వము; భవేత్ = అగుము; తదనంతరం = అటుపిమ్మట; ప్రతాపయోగం = ప్రతాపయోగము; స్కాత్ = అగుము; స్థిరప్రతాపం = స్థిరప్రతాపము; పశేఘరః ప్రతాపః = ప్రతాపశేఘరము; దుష్కరతామలేయః = దుష్కరము; తదేత్ = అగుము అయి:

తాత్పర్యము : మొదట ఉద్భవ్యత్వము అగుమి, అటుపిమ్మట ప్రతాపయోగము అగుమి, స్థిరప్రతాపము ప్రతాపశేఘరము దుష్కరము అగుము అయి;

ఉద్భవ్యత్వముల్లాహ్ స్థిరవ్య వరేఖాత్ .

ప్రతాపయోగమేతాం వరంత స్థిరవ్యవే = 118 .

ప్రతిపదార్థము : ఉల్లాహ్ = ఉల్లాహుండు; స్థిరవ్య వరేఖాత్ = స్థిరవ్యవేఖులు వలన; ఉద్భవ్యత్వము స్కాత్ = ఉద్భవ్యత్వము అగుమి; మేతాం = మేతామండు; స్థిరవ్యవే = స్థిరవ్యవేఖులవలన; ప్రతాపయోగ స్కాత్ = ప్రతాపయోగము అగుమి.

తాత్పర్యము : ఉల్లాహుండు స్థిరవ్యవేఖులవలన ఉద్భవ్యత్వము అగుమి. మేతామండు స్థిరవ్యవేఖులవలన ప్రతాపయోగము అగుమి.

ప్రవే స్థిరప్రతాపం వ స్థిరవ్య వరేఖాత్ .

ప్రతాపశేఘరం ప్రాచుతాలో స్థిరవాప్యయాత్ = 119 .

ప్రతిపదార్థము : ప్రవే = ప్రవమండు; స్థిరవ్య వరేఖాత్ = స్థిరవ్యవేఖులవలన; స్థిరప్రతాపం స్కాత్ = స్థిరప్రతాపము అగుమి; అలో = అలోగమండు; స్థిరవాప్యయాత్ = స్థిరవ్యవేఖులవలన; ప్రతాపశేఘరం ప్రాచు = ప్రతాపశేఘరము అగుమి.

తాత్పర్యము : ప్రవమండు స్థిరమును ప్రవేఖులవలన స్థిరప్రతాపము అగుమి. అలోగమండు స్థిరవ్యవేఖులవలన ప్రతాపశేఘరము అగుమి.

అవ్యోమి భూరిగమతో గమకు మార్జ్యవ్యవ్యయః .

ప్రతాపశేఘరం వర్జితా దుష్కరా మహాప్రయః = 120 .

ప్రతిపదార్థము : అవ్య అయి = ముగిసినదాని; భూరిగమకు = భూరి(అరిగ) గమము; మార్జ్యవ్యవ్యయః గమకు = మార్జ్యవ్యవ్యయః (ప్రతాపశేఘర) గమకు; ఇతి = (ప్రతాపశేఘర) గమకు అయి; దుష్కరా = దుష్కరప్రవేదములు; మహిరా = మహిరప్రవేదములు; ప్రయః = మూడువిధములు.

తాత్పర్యము : మిగిలినవికాద తొలి (అదే) గమనము సూక్ష్మగమనము (ప్రధానగమన) సమీపము దుష్కరప్రభేదములు సుఖరప్రభేదములును మూడు విధములు.

ప్రధానగమనార్థము శ్రమ అల్పక్షణం కృతమ్ :

అదేవ భాగముఃప్రభృతివ్యవస్థాతమ్ = 121 :

ప్రతిపదార్థము : ప్రధానగమనార్థము శ్రమ = ప్రధానగమనమునైన మూడింటి యందు అల్పక్షణం కృతం = విలక్షణమునీయ(వెచ్చ)బడినదో, అదేవ = అల్పక్షణమే; భాగగమన ప్రభృతి = భాగగమనములయందు; అపవ్యూతమ్ = తెలియ బడుగాక.

తాత్పర్యము : ప్రధానగమనమునైన మూడింటియందు ఏ లక్షణమునీయ (వెచ్చ)బడినదో అల్పక్షణమే భాగగమనములయందు తెలియదుగాక.

కేవలం తాత్పర్యేన నామభేదః ప్రకీర్తితః :

అన్యేఽపి భేదా విద్యంతే పోలంబదన్య పువస్త్రయః = 122 :

ప్రతిపదార్థము : కేవలం = కేవలముగా తాత్పర్యేన = తాత్పర్యమునేతన; నామభేదః = పేరుయొక్క భేదా ప్రకీర్తితః = వెచ్చబడినది; అన్యే అపి భేదా విద్యంతే = మిగిలిన భేదములును కలుపు పోలంబదన్య = పోలంబదమును; పువః = మరల శ్రయః = మూడు భేదములున్నవి.

తాత్పర్యము : కేవలముగా తాత్పర్యమునేతనే పేరుయొక్క భేదా వెచ్చబడినది. మిగిలిన భేదములును కలుపు పోలంబదమును మరల మూడు భేదములున్నవి.

గద్యః పద్యబద్ధైః గద్యపద్యసంకుప్తౌ :

శ్రమేణ లక్షణం తేషాం యథాపత్ ప్రతిపాద్యతే = 123 :

ప్రతిపదార్థము : గద్యః = గద్యపద్యము; పద్యః = పద్యపద్యము; గద్యపద్యసంకుప్తౌ ఇతి = సంపూర్ణము అని; తేషాం లక్షణం = వాటి లక్షణము; యథాపత్ = శ్రమముగా; ప్రతిపాద్యతే = విరూపింపబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : గద్యపద్యము, పద్యపద్యము, సంపూర్ణము అని వాటిలక్షణము. శ్రమముగా విరూపింపబడుచున్నది.

సంస్కృతై ర్దైత్యాపి హనుప్రాప్తౌ పద్వైర్ధవేత్ ।

గీతపద్వి: ప పద్వైయో ఔహంబో గర్వభాష్యయః ॥ 124 ॥

ప్రతిపదార్థము : సంస్కృతైః = సంస్కృతపదములచేతను గాని; దేశ్యైః పద్వైః = దేశీయపదములచేతను గాని; హనుప్రాప్తౌ = అనుప్రాపితోబాడిన; పద్వైః = పదములచే; ధవేత్ = అగును; యః = అది; గీతపద్విః = గీతార్థముచే; గర్వభాష్యయః ఔహంబోః = గర్వవిభాంబదమని తెలియబడును.

తాత్పర్యము : సంస్కృతపదముల చేతను గాని దేశీయపదములచేతను గాని అనుప్రాపితో బాడిన పదములచే అగును. అది గీతార్థముచే గర్వవిభాంబదమని తెలియబడును.

ఛందసా యేవ కేనాపి విబద్ధః పర్వణః పృథుః ।

ఔహంబో గర్వపద్యాభ్యాం గర్వపర్వమయో ధవేత్ ॥ 125 ॥

ప్రతిపదార్థము : యేవ కే నాపి ఛందసా = ఏదో ఒక ఛందస్సుతో; విబద్ధః = విశ్కంభితుడైన; పర్వణః పృథుః = పర్వణునిత ఔహంబదమగును; గర్వపద్యాభ్యాం విబద్ధః = గర్వపద్యములతో విబద్ధము; గర్వపర్వమయః ఔహంబో ధవేత్ = గర్వపర్వమయః ఔహంబదమగును.

తాత్పర్యము : ఏదో ఒకఛందస్సుతో విశ్కంభితునిత పర్వణునితఔహంబదమగును. గర్వపర్వమయతో విబద్ధము గర్వపర్వమయఃఔహంబదమగును.

ఔహంబం దుష్కరం త్వత్త్వ ప్రభావగమనం తథా ।

గర్వణం పర్వణం దైవ గర్వపర్వమయం తథా ॥ 126 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రభావగమనం = అధిగమనవిశిష్టమైన; దుష్కరం ఔహంబం త్వత్త్వ = దుష్కర ఔహంబదమను విడిచి; గర్వణం = గర్వణము; పర్వణం = పర్వణము; గర్వపర్వమయం = సంవిధము.

తాత్పర్యము : అధిగమనవిశిష్టమైన దుష్కరఔహంబదమను విడిచి గర్వణము, పర్వణము చంద్రుడను.

అఘశేఖరతాతేమ్యునన్యోఽన్యగమతాయః ।

ప్రతిమణ్ణే త్పరీయే ప మణ్ణే విస్తామనే తథా ॥ 127 ॥

ప్రతిపదార్థము : అమృతేభరతాగ్రేయః = అమృతేభర తామందున్నది అగ్రే తత్ప్రకారముః = మిగిలిన అత్పరమకారులు; తృతీయే = మూడవదగు; ప్రతిమట్టే = ప్రతిమట్టతాళమందును; విప్ర్యాసే = విప్రకూళమందును;

తాత్పర్యము : అమృతేభర తామందున్నది మిగిలిన అత్పరమకారులు మూడవదగు ప్రతిమట్టతాళమందును విప్రకూళమందును;

చందవిప్ర్యాసే వైర చందభావ్యత్వతీయతే :

ఏలేషు ర్భాంబదా గేయ + + + అమృతేభరతే : 128 :

ప్రతిపదార్థము : చందవిప్ర్యాసే = చందవిప్రకూళమందును; చందభావ్యత్వతీయతే = చందతృతీయమందును; ఏలేషు = ఏలేయందు; ర్భాంబదా గేయ = ర్భాంబదగాన యోగ్యము; అమృతేభరతే = అమృతేభరమందు;

తాత్పర్యము : చందవిప్రకూళమందును చందతృతీయమందును ఏలేయందు ర్భాంబద గానయోగ్యము అమృతేభరమందు;

కుటుక్యాగ్రేయ తాగేన ర్భాంబదే గేయతే యదా :

పల్లెయి ఏదా తాగ్వాతదాఽఽఞ్చోగన్య కల్పనా = 129 :

ప్రతిపదార్థము : కుటుక్యాగ్రేయ తాగేన = కుటుక్యతామయిచే; యదా = ఎప్పుడు; ర్భాంబదా = ర్భాంబదము; గేయతే = గానము చేయుదునో; తత్ = అది; అభోగన్య కల్పనా = అభోగకల్పన; పల్లెయి ఏదా = పెదములు లేకనే; తాగ్వా = చేయదునది.

తాత్పర్యము : కుటుక్యతామయిచే ఎప్పుడు ర్భాంబదము గానము చేయుదునో అది అభోగ కల్పన పెదములు లేకనే చేయదునది.

ఏకమన్వరక ప్రోక్త ర్భాంబదా గీతవేదిభిః :

॥ ర్భాంబదః ॥

ప్రతిపదార్థము : ఏకం = ఈధ్వనియముగా గీతవేదిభిః = గీతజ్ఞులచే; ర్భాంబదా = ర్భాంబద; అన్వరకప్రోక్త = 18 ఏకములుగా చెప్పబడినది;

తాత్పర్యము : ఈ ధ్వనియముగా గీతజ్ఞులచే ర్భాంబద 18 ఏకములుగా చెప్పబడినది.

ఉల్లాహాఽఽగ్రేయయో ప్రోక్త ప్రతిపాదం నునాశ్చ పదే = 130

పాదప్యాంతే ప్రయోజ్య స్యాత్ కల్పనాశ్చంపదం తతః :

కల్పనాశ్చ పదే తస్మి ఏయమో గీతపల్లయో : 131

ప్రతిపదార్థము : ఉల్లాసా = ఉల్లాసమునందుండు అంధ్రపార్థముం = రెండు పాదములు;
 ప్రాజ్ఞ = ప్రాజ్ఞుడేతః ప్రతిపాదం = అచ్చి పాదములందును; పదే = ఆరు; గుణాశ్చ =
 గుణములు తుండును; పాదపాద్రీ = పాదము యొక్క దివలు; ప్రయోగః పాత్ =
 ప్రయోగమును; తతః = తదనంతరము; పల్లవాశ్చ పదం = పల్లవమునందు
 పదము (పల్లవమునున్నది); పల్లవాశ్చ పదే = పల్లవమునందు పదమునందు; గీత-
 వల్లయో = గీత - పల్లవము యొక్క; పయమో = పయము; వాస్త = లేదు.

తాత్పర్యము : ఉల్లాసము నందు రెండు పాదములు, ప్రాజ్ఞుడేతః అచ్చిపాదము
 లందును, ఆరు గుణములందును. పాదము యొక్క దివలు ప్రయోగమునందు.
 తదనంతరము పల్లవ మునందు పదమునెప్పుడునున్నది. పల్లవమునందు పదమునందు
 గీత పల్లవముల యొక్క పయమము లేదు.

అదేదైవ ప్రకారేణ ద్విరీయాంఘ్రైః ప్రకల్పితా

గీత్యా తదప్సరీ యాంఘ్రీగేయో మేలాపకః ఛదేత్ . 112

ప్రతిపదార్థము : అదేదైవ ప్రకారేణ = అపదముగ; ద్విరీయాంఘ్రైః = రెండవ పాదము
 యొక్క; ప్రకల్పితా = కల్పిత. గీత్యా = దీనిని గావము చేసి తతః = ఆ తరువాత;
 త్విరీయాంఘ్రీగేయః = మూడవ పాదమున గావము చేయుటకునది; మేలాపకః =
 మేలాపకము; ఛదేత్ = అగును.

తాత్పర్యము : అపదముగ రెండవ పాదము యొక్క కల్పిత. దీనిని గావము
 చేసిన తరువాత మూడవ పాదమున గావము చేయుటకునది మేలాపకమునది.

(తదా) పాదత్రయే గీతమేకమేవ విధీయతే .

పప్రీతాపకః క్రుతో గేయో వర్ణవామ్నా వమన్యతః . 113

ప్రతిపదార్థము : (తదా = అపదముగ) పాదత్రయే = మూడు పాదములందును;
 ఏకమేవ గీతం = ఒకే గీతము; విధీయతే = చెప్పుటకునున్నది; అద = అపదములు;
 వర్ణవామ్నా = వర్ణమును పేరుగలదానితో; వమన్యతః = కూడివదలు; క్రుతః =
 క్రుతము; పప్రీతః = ప్రాసమునముగ; గేయః = గావము చేయదగినది.

తాత్పర్యము : అపదముగ మూడు పాదములందును ఒకే గీతము చెప్పుటకునున్నది.
 ఆ పదముల వర్ణమును పేరుగల దానితో కూడివదలు క్రుతము ప్రాసమునముగ
 గావము చేయదగినది.

అభోగశ్చ తతో గేయో గాయత్వాహ్వా పరాశతః ।

ధ్రువం గీత్యా తతో వ్యాపః పుష్కలాను ప్రశస్యతే = 134

ప్రశస్యాహ్వాము : తతః = అతరువాతః గాయో వాహ్వా = గాయతుని యొక్క పేరుచేతః పరాశతః = ప్రసిద్ధి చెందినః అభోగశ్చ = అభోగము; గేయః = గానము చేయదగినది; ధ్రువం = ధ్రువమును, గీత్యా = గానముచేసి; తతో = తదనంతరము; వ్యాపః = వ్యాపము; పుష్కలాను = అన్ని ఏలయందును; ప్రశస్యతే = శీర్షించుచునున్నది.

తాత్పర్యము : అతరువాత గాయతుని యొక్క పేరుచేత ప్రసిద్ధి చెందిన అభోగము గానము చేయదగినది. ధ్రువమును గానముచేసి తదనంతరము వ్యాపమును చేయవలయును. ఇది అన్ని ఏలయందును శీర్షించుచునున్నది.

విలా

స్వరాశ్శృంగ కరణం పూర్వం పాదాశ్శృంగ కరణం తథా ।

శృంగీయం బంధకరణం తుర్వం స్వరపదాత్మకమ్ = 135

ప్రశస్యాహ్వాము : పూర్వం = మొదట; స్వరాశ్శృంగ కరణం = స్వరము అనెనడు కరణము; తథా = అ ఏమట్లు (రెండవది) పాదాశ్శృంగ కరణం = పాదము అనెనడు కరణము; శృంగీయం = మూడవది; బంధకరణం = బంధమనెనడు కరణము; తుర్వం = తొలుగవది; స్వరపదాత్మకం = స్వరపదమనెనడు కరణము.

తాత్పర్యము : మొదట స్వరము అనెనడు కరణము, అ ఏమట్లు రెండవది పాదము అనెనడు కరణము, మూడవది బంధమనెనడు కరణము, నాలుగవది స్వరపద మనెనడు కరణము.

పంచమం చిత్రకరణం మత్తం తేన్ద్రాభ్యాశ్శృంగమ్ ।

సప్తమం మిత్రకరణం తేషాం చక్షణముశ్యతే = 136

ప్రశస్యాహ్వాము : పంచమం = అయిదవది; చిత్రకరణం = చిత్రమనెనడు కరణము; మత్తం = అరవది; తేన్ద్రాభ్యాశ్శృంగం = తేన్ద్రమనెనడు కరణము; సప్తకం = ఏడవది; మిత్రకం = మిత్రమనెనడు కరణము; తేషాం = వానియొక్క; చక్షణం = చక్షణము; ఉశ్యతే = చెప్పుచునున్నది.

తాత్పర్యము : అయిదవది చిత్రమనెనడు కరణము, అరవది తేన్ద్రమనెనడు

ಕಂಡು, ೨೦೧೭ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಕಂಡು, ೨೦ ರೀತಿ, ಅಗಲದ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ.

graduated with positive lead.

Manuscript not assigned: 177

ఉపసాధ్యక్షుడు : భారతీయలు = పెంచు భారతీయులు పెట్టలేదు = పెద్దముఠా చేయలేదు
 వైద్యసాధ్యక్షుడు = పెంచుతరమును కేసులే = కాదుము చేయించుచున్నది, ప్రతిభావంశీయులు
 ప్రతిభావంశీయ భావములే పెద్దపూర్వజలే = పెద్దపూర్వజములును కలగలే = కలగమునందు.

ಕಾಳ್ಕಟ್ಟಡು : ಕಿರುದ ಕಾವಲು: ಮೃಗಮಾಲದೇವಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನು ಕಾಣದು ಬಿಡುಗಡೆ
ಮಾಡಿದ. ದ್ರಾವಿಡೀಕರಣದಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ

time working with the local

ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು (ಪ್ರಕೃತಿ) = 138

ప్రతిపాద్యము : కరణం = కరణము; కరణార్థేన తాతేన = కరణమునందుతాతముచేత;
 నీయతే కిం = గావము చేయుచున్నప్పుడు కరణార్థేన = అర్థ్యములయందు; తత్-
 తదా : సర్వార్థే = అగునందుల లేదు; త్యురీష్యతే = భూరీష్యగమనము; యుక్తి
 యంతా = యుక్తియంతము(?)

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ : 15ನೇಯ 15ನೇಯವರು ಕಾಳಿಹುಣಿಸೆ ಗಾಯದ ವೈದ್ಯಕೀಯವನ್ನು
ಕರ್ತೃಗಳಿಂದಲೂಯೂ ಆದ ಅಗುವಿದುಅರಿದು. (ಪ್ರತಿಭಾವಂತವೂ ಹಾಗೆ
ಯೂ(7).

செய்தி: 2015-05-15 13:19

ದ್ರವಪಾಠ್ಯಮು : ತರಗತಿ = ಕಾರ್ಯಾಯಾಮು; ಇವ್ಯಾಕು = ಇವ್ಯಾಕರಮು; ಗ್ರಹಾ = ಗ್ರಹಾಯಾಮು
 ಅಂತಃ = ಅಂತರಾಯಾಮು; ಸ್ವಾಹು = ಸ್ವಾಹಾಯಾಮು; ಇವ್ಯಾಕು = ಇವ್ಯಾಕರಮು; ಅಂತಃ =
 ಅಂತರಾಯಾಮು; ವ್ಯಕ್ತಿಪಾಠ್ಯ = ವ್ಯಕ್ತಿಪಾಠ್ಯಾಯಾಮು; ಗಾಠ್ಯ = ಗಾಠ್ಯಾಯಾಮು
 ಯುಕ್ತಾಯಾಮು; ಸಾಹು = ಸಾಹಾಯಾಮು; ನಿತ್ಯಪಾಠ್ಯ = ನಿತ್ಯಪಾಠ್ಯಾಯಾಮು.

తాత్పర్యము : దానిమీదను ఇష్టపడకను గ్రహించి, అందునులేద వాదము ఇష్టమును దువ్వెడి, అభిగ్రహించును వర్ణించును దానిమీదకు మరలము గాంచునుని మిమ్మకి పేరును చేర్చవలయును.

ద్విర్భాషేభాషితుః త్వంశః పశ్యదేవ ద్విరీయశమ్ ।

త్వరీయః తు పశ్యత్ గీత్యా ధ్రువం గాయేదహంతమ్ ॥ 140

ప్రతిపదార్థము : అవియం = మొదటిదైన అంశం = అంశమును ద్వి = రెండు సార్లు;
ద్విరీయశం = రెండవ అంశమును; పశ్యదేవ = ఒక్కసారియు, గాయేత్ = గానము
చేయవలయును; త్వరీయాయ = మూడవ అంశమును పశ్యత్ = ఒక్కసారి; గీత్యా =
గానము చేసి; అహంతరం = అతరువాత; ధ్రువం = ధ్రువమును; గాయేత్ =
గానము చేయవలయును.

తాత్పర్యము : మొదటి అంశమును రెండుసార్లు, రెండవ అంశమును ఒక్కసారి
గానము చేయవలయును. మూడవ అంశమును ఒక్కసారి గానము చేసి ఆ తరువాత
ధ్రువమును గానము చేయవలయును.

ఉల్లాహిణ తతో న్యామ కదలే ప్వరభూత్యైః ।

నాపరతాలో యస్త్రైవ మంగళారంభః హి తత్ ॥ 141

ప్రతిపదార్థము : తతః = ఆ తరువాత; ప్వరభూత్యైః = ప్వరభూత్యకముగా, కదలే =
కదలమును; ఉల్లాహిణ = ఉల్లాహముచే న్యామ = న్యామము (చేయదగినది);
యస్త్రైవ = చేసియుక్క; నాప రతాతః = నాప విధానము మంగళారంభః హి =
మంగళారంభము కదా!

తాత్పర్యము : ఆ తరువాత ప్వరభూత్యకముగా కదలమును ఉల్లాహముచేత న్యామము
(చేయదగినది) చేసియుక్క, గాపవిధానము మంగళారంభము కదా!

గీత్యా పూర్వం ద్విరుద్ధాహం పశ్యద్దామేత్ ధ్రువం తతః ।

ఉల్లాహాహ్నింశరం భాగం గీత్యా తోగధ్రువం తతః ॥ 142

ప్రతిపదార్థము : పూర్వం = ముందుగా; ద్వి = రెండుసార్లు; ఉల్లాహం = ఉల్లాహమును
గీత్యా = గానముచేసి; తతః = ఆ తరువాత; పశ్యత్ = ఒక్కసారి; ధ్రువం = ధ్రువమును
గాయేత్ = గానము చేయవలయును; ఉల్లాహాహ్ని - ఉల్లాహము యిక్క; అంతరం
భాగం = తొలి భాగమును; గీత్యా = గానముచేసి; తతః = ఆ తరువాత; అలోగ
ధ్రువం = అలోగధ్రువమును (గానము చేయవలయును).

తాత్పర్యము : ముందుగా రెండుసార్లు ఉల్లాహమును గానముచేసి ఆ తరువాత

ఉత్పాదక ప్రపంచమును గావము చేయుచుండును. ఉత్పాదకములను, తోపరి
భాగమును గావముచేసి ఆ తరువాత అభోగ్యులవలెను (గావము చేయుచుండును).

ఉత్పాదక పుష్పాక్షుః క్రియతే యతః తద్భవేత్ .

కరణం కీర్తితవాచింశ్చం శ్రుతిమభావహమ్ . 143

ప్రతిపదార్థము : యతః = ఎక్కడ; ఉత్పాదకా = ఉత్పాదకముచేత; పుష్ప = మల;
వ్యాస = వ్యాసము; క్రియతే = చేయుచున్నది; తత్ = అట్టి కీర్తితవారింశ్చం =
కీర్తితవారి యను పేరుగల; కరణం = కరణము; శ్రుతిమభావహం = ఏమిటచే
మిథ్యమును కలిగించును.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ ఉత్పాదకముచేత మలం వ్యాసము చేయుటచునో, అట్టి
కీర్తితవారియను పేరుగల కరణము ఏమిటచే మిథ్యమును కలిగించును.

ఉత్పాదకప్రపంచార్థం పూర్వపక్షైత దృశ్యతే .

ప్రపంచార్థం తతో క్రియమాభోగార్థే పూర్వపక్షే . 144

ప్రతిపదార్థము : యతః = ఎక్కడ; పూర్వపక్షే = మొదటవలె; ఉత్పాదకప్రపంచార్థం =
ఉత్పాదకప్రపంచములయొక్క; గాతం = గావము; దృశ్యతే = అగుపించునో; తతో = ఆ
తరువాత; ప్రపంచార్థం = ప్రపంచార్థము; గేయం = గావము చేయబడినది; అభోగార్థం =
అభోగము మొదలైనవి; పూర్వపక్షే = మొదటివలె ఉండును.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ మొదటవలె ఉత్పాదకప్రపంచం యొక్క గావము అగుపించునో,
ఆ తరువాత ప్రపంచార్థము గావము చేయబడినది, అభోగము మొదలైనవి మొదటివలె
ఉండును.

అవంతపక్షం నామ తదేతత్ కరణం మతమ్ .

మంత్రార్థితయమస్తం యద్యంగళారంభ పూర్వకమ్ . 145

ప్రతిపదార్థము : తదేతత్ కరణం = ప్రసిద్ధమైన ఈ కరణము; అవంతపక్షం నామ =
అవంతపక్షము అను పేరుగలది; మతమ్ = తెలియబడినది; మంగళారంభ
పూర్వకం = మంగళారంభము మొదలైన నిఘ్నాభిధేయం = మూడు పంక్తులు ఉత్తరం
చెప్పడమైనది.

తాత్పర్యము : ప్రసిద్ధమైన ఈ కరణము అవంతపక్షమును పేరుగలది తెలియబడినది.

మంగళారంభము మొదలైన మాడు నింజ్జులు చెప్పవలసివచ్చి.

స్వరాళ్ళ కరణీ స్వస్థం తల్ స్వదవ్యయం ముఖ్యము :

మల్లెః సహస్రపాదైశ్చ పృథ్వానకరవిదైశ్చ 144

ప్రతిపదార్థము : తల్ = అది; స్వరాళ్ళ కరణీ = స్వరమును పేరుగల కరణమునందు; స్వస్థం = స్వస్థము; మల్లెః = ఇతరములగు; ముఖ్య అనీ = అరణియందుము; స్వస్థం హ్యత్ = స్వస్థమగుము; సహస్రపాదైశ్చ = హస్తపాదములతో కూడినట్టివి; పృథ్వానకరవిదైశ్చ = పృథ్వానముగ రవింబులడినట్టివి యగు; మల్లెః = స్వరముల చేత;

తాత్పర్యము : అది స్వరమును పేరుగల కరణమునందు స్వస్థము. ఇతరములగు అరణియందుము స్వస్థమగుము. హస్తపాదములతో కూడినట్టియు. పృథ్వానముగ రవింబులడినట్టివియగు స్వరములచేత.

ధాతువ్యయే పరిశ్లేషం తత్సా(మిద) కరణం ద్విధా :

ప్రతిపదార్థము : ధాతువ్యయే = ధాతువ్యయమందు; తత్సాదకరణం = ఆ పాదము యొక్క కరణము; ద్విధా = రెండు విధములుగ; పరిశ్లేషం = తెలియచేసివచ్చి.

తాత్పర్యము : ధాతువ్యయమందు ఆ పాదముయొక్క కరణము రెండు విధములుగా తెలియచేసివచ్చి.

పాదకరణమ్

స్వరా మంగళపాదాశ్చ యత్ర ముఖ్యాయా యుగ్మకే :

తల్ అంధకరణం నామ విశ్లేషం గీతకోవిదై : 145

ప్రతిపదార్థము : యత్ర ధాతుయొక్కకే = ఏ ధాతుయొక్కమునందు; స్వరా = స్వరములు; త = మరయు మంగళపాదా = మృదంగ పాదములు; ముఖ్య = ఉండునో; తల్ = అది; గీతకోవిదై = పెండ్లిత శాస్త్రజ్ఞులచే అంధకరణం నామ = అంధకరణమున; విశ్లేషం = తెలియచేసివచ్చి.

తాత్పర్యము : ఏ ధాతుయొక్కమునందు స్వరములు మరయు మృదంగపాదములు ఉండునో. అది పెండ్లితశాస్త్రజ్ఞులచే అంధకరణమున తెలియచేసివచ్చి.

అంభజనమ్

భాతుర్వయం భవేత్పత్ర స్వరూపం పైదయః ।

తదుక్తం గీతతత్త్వైః కరణం పదభూర్భూమ్ ॥ 148

ప్రతిపదార్థము : యత్ర = దేవయందు; స్వరూః = స్వరములచేతను; అభి = మరయు; పైః అపి = పదములచేతను; భాతుర్వయం = భాతుర్వయము; భవేత్ = అగునో; తత్ = అది; గీతతత్త్వైః = సంగీతశాస్త్ర బోధములచే; పదభూర్భూం కరణం = స్వరమదశరణముగ; ఉక్తం = చెప్పబడినది.

భాతుర్వయము : దేవయందు స్వరముల చేతను మరయు పదముల చేతను భాతుర్వయముగనో అది సంగీతశాస్త్ర బోధములచే స్వరమదశరణముగ చెప్పబడినది.

స్వరపదజనమ్

స్వరాశ్చ పాశ్చపాశ్చ పమం మృదుశ్చకాశ్చైః ।

చిత్తాద్భాతుర్వయం యత్ర తస్మిన్కరణం మతమ్ ॥ 149

ప్రతిపదార్థము : యత్ర భాతుర్వయం = ఏ భాతుర్వయమునందు; స్వరాః = స్వరములు; చ = మరయు; పాశ్చపాశ్చ = పాశ్చపాశ్చములు; మురకాశ్చైః = మురకాశ్చైఃములందు; పాశ్చైః పమం = పాదములతో కూడియుండునో; తత్ = అది; చిత్తకరణం = చిత్త కరణముగ; మతమ్ = తెలియదగినది.

భాతుర్వయము : ఏ భాతుర్వయమునందు స్వరములు మరయు పాశ్చపాశ్చములు మురకాశ్చైఃములందు; పాదములతో కూడియుండునో అది చిత్తకరణముగ తెలియదగినది.

చిత్తకరణమ్

స్వరాః పతేష్టాన్ యత్ర పృష్టంలే భాయమున్నతే ।

తదుక్తం లే (ప ? పు) కరణం తా + + + సుభాషణా = 150

ప్రతిపదార్థము : యత్ర భాయమున్నతే = ఏ భాయముగనందునందు; స్వరాః = స్వరములు; పతేష్టాన్ = తేష్టానపాతములై; పృష్టే = అగునందునో; తత్ = అది; చిత్తకరణం = చిత్తకరణముగ; ఉక్తం = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఏ రాయయిగళమువందు వ్యవసాయు లేవుకనహితమునై అగుపించునో అది తేవ్యకరణముగ చెప్పుటచేసెడి.

తేవ్యకరణమ్

వర్తైః పాల్వైవ్రతా తేవ్యైశ్చ తాత్యయం భవేత్ .

తద్వ్యకరణం శ్లేయం ప్రాంతే విరుద పంయుతమ్ = 151

ప్రతిపదార్థము : యత్ర = దేవతయందు; వర్తైః = వ్యవసాయశీతము; తతా = అట్లే; పాల్వైశ్చ = పాటములచేతను; తాత్యయం భవేత్ = తాత్యయమునగునో; తత్ = అది; ప్రాంతే = ప్రాంతమువందు; విరుదపంయుతం = విరుదముతో కూడిన; వ్యక్తకరణం = వ్యక్తకరణముగ; శ్లేయం = తిరియదగినది.

తాత్పర్యము : దేవతయందు వ్యవసాయశీతము అట్లే పాటములచేతను తాత్యయము ముగనో అది ప్రాంతమువందు విరుదముతో కూడిన వ్యక్తకరణముగ తిరియదగినది.

వ్యక్తకరణమ్

ఇతి కరణమ్

ఇంతటితో కరణము ముగిసెడి.

గీత్యా ద్విపాదముల్లాసం ప్రవాలోకావస్తవమ్ .

ప్రవాలోక ఇవచ్ఛుక్తివ్యవస్థాం హితయేత్ ఋభః = 152

ప్రతిపదార్థము : ఉల్లాసం = ఉల్లాసమునను; ద్విపాదం = రెండుపాదములను; గీత్యా = గానముచేసి; ఇవంతరం = ఇ తరువాత; ప్రవాలోకా = ప్రవాలోకములను; ప్రవాలోక ఇవః = ప్రవాళముతో; ముక్తా = ముక్తిగ; ఋభః = పండితుడు; వర్తన్యం = వర్తనయందు; హితయేత్ = హితకరించ వలయును.

తాత్పర్యము : ఫలి తాళము, ప్రవచనము, మధ్యము, కంఠాలము మరియు ముఖ్యము ఇవి వర్తన యందు ఉండవచ్చు. ఇతివ్యక్తివ వర్తనములు ఉండవచ్చు.

ప్రతితాలో ప్రవో మల్ల కంఠాలశ్చ ముఖ్యురః .

వర్తన్యం వ భవంత్యేవ తాత్యయై భవంతి హి = 153

ప్రతిపదార్థము : ప్రతితాళి = ప్రతితాళము; ప్రవో = ప్రవచనము; మల్ల = మధ్యము; కంఠాల = కంఠాలము; చ = మరియు; ముఖ్యురః = ముఖ్యము; ఏవే = ఇవి;

వర్తన్యం = వర్తనీయంయః వ తరంతి = ఉండవు; అద్యే = ఇతరములైన తాళా = తాళములు; తరంతి హి = ఉండును.

తాత్పర్యము : ప్రతితాళము, మట్టము, కంఠాళము మదియు నిలువనిర్వరము ఇవి వర్తనీయంయః ఉండవు. ఇతరములైన తాళములు ఉండవు.

స్వరాభ్యుదయోత్ భేదో వర్తన్యమనుషేష తత్ .

విలంబితో లయప్రస్థాః కరణే యః ప్రవేశయః . 154

ప్రతివిద్యోమః : వర్తన్యం = వర్తనీయంయః స్వరాభ్యుదయోత్ = స్వరమనలదు కరణముకంటః భేదః = భేదము; అనుషేష = ఇరియే; తస్మాం = వర్తనీయంయః లయః = లయః; విలంబితః = విలంబితము; కరణేయః = కరణమునందైతే; లయః = లయః; ప్రవేశః = ప్రవేశము.

తాత్పర్యము : వర్తనీయంయః స్వరమనలదు కరణము కంటె భేదము ఇరియే. వర్తనీయంయః లయః విలంబితము, కరణమునందైతే ప్రవేశము.

వర్తన

ప్రతితాళారయః కలవ వర్తన్యం యే విచారితాః .

భూతేన నీయతే యా హి వర్తవేగవః వివర్తనీ . 155

ప్రతివిద్యోమః : వర్తన్యం = వర్తనీయంయః ప్రతితాళారయః = ప్రతితాళము మొదలగు యే కలవ = ఏ అయిదు తాళములు; విచారితాః = అద్భుతోపలీపహో; ప్రై వీవ = ఆ తాళముల చేతనే; యా వర్తనీ = ఏ వర్తన; నీయతే = గావము చేయబడునో; హి = అదియే; వివర్తనీ = వివర్తన.

తాత్పర్యము : వర్తనీయంయః ప్రతితాళము మొదలగు ఏ అయిదు తాళములు అద్భుతోపలీపహో, ఆ తాళముల చేతనే ఏ వర్తన గావము చేయబడునో అది వివర్తన.

అదౌ యత్ర స్వరాలాః క్రియతే తాళవర్తనః .

వర్తన్యం + + + + హి హ్యదాతావభూత్వితా = 156

ప్రతివిద్యోమః : అదౌ=ముందున; యత్ర = ఎక్కడ; తాళవర్తనః = తాళరహితముగ; స్వరాలాః = స్వరాలాపము; క్రియతే = చేయబడునో; హి = అది; వర్తన్యం =

వైద్యవిజయములు అలావహ్లాత్మికా = అలావహ్లాత్మికముల పాఠ్యం - అనుప.

వైద్యుని

వైద్యునిపట్టి యుక్తాః పుత్రుః శ్రుతిపాత్యులే : 157

వైద్యాల్లోపా పుత్రాశ్చేయః శుద్ధమైనవేదవంశ :

భ్రమణ వ్యూత్సాహేగీతి శ్రవ్యేణం తా పుత్రా మతా : 158

శ్రుతిపాత్యులు : యుక్త = ఎక్కువ వయస్సు వయస్సు = వైద్యవృత్తిములచేత; అర్హుః అర్హుః = కోరుకొన్న అర్హము; శ్రుతిపాత్యులే = తిరియజీయవంశవంశ; అతా పుత్రాః = ఆ పుత్రార్థము; శుద్ధ - మిశ్రమిలేదవు - శుద్ధము, మిశ్రము అను లేదములే; పుత్రా = రెండు ఏదములుగ; శ్రేయః = తెలియదగినది; తా = ఆ రెండును; భ్రవ్యేణం = విడిచిపెట్టిగా; భ్రమణ = భ్రమముచేతము; వ్యూత్సాహేగీతి = వ్యూత్సాహముచేతము; పుత్రా = రెండుఏదములుగ; మతా = తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : ఎక్కువ వయస్సుములచేత కోరుకొన్న అర్హము తెలియజీయవంశవంశ ఆ పుత్రార్థము శుద్ధము, మిశ్రము అను లేదములే రెండు ఏదములుగ తెలియదగినది. ఆ రెండును విడిచిపెట్టి భ్రమముచేతము వ్యూత్సాహము చేతము రెండు ఏదములుగ తెలియదగినది.

శుద్ధ్యా వైద్య శ్రుతిపాత్యులయూ తస్య సంభవః :

శుద్ధః పుత్రాల్లో వశ్యేయః కేవలైః పుత్రైః పుత్రైః : 159

శ్రుతిపాత్యులు : శ్రుతిపాత్యులయూ = శ్రుతిపాత్యులములచేత వేయవలసిన శుద్ధ్యా = శుద్ధవృత్తాంతములచేత; తస్య = దానికి; సంభవః = ప్రాప్తి కలుగును; కేవలైః = కేవలములుగ; పుత్రైః పుత్రైః = వైద్యవృత్తిములచేత; శుద్ధః పుత్రాః = శుద్ధవృత్తాంతము; వశ్యేయః = తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : శ్రుతి పాత్యులములచేత వేయవలసిన శుద్ధవృత్తాంతము చేత దానికి ప్రాప్తికలుగును. కేవలముగ వైద్యవృత్తిములచేత శుద్ధ వృత్తాంతము తెలియదగినది.

తా. ౧ పుత్రాణాం పుత్రాహేగీతి శ్రవ్యేణం మతా :

అర్హణంతర వశ్యేణం గీయతే త మ మిశ్రణః : 160

శ్రుతిపాత్యులు : యుక్త = దీనియందును వైద్యాం వైద్యాం = వైద్యవృత్తిములచేత;

పైతం = ఒక్కొక్కటిగఁ దేరమాక్షరం = తొలి అక్షరము అక్షరాంతర సమ్మేళనం = మరలొక అక్షరముతో జూడిపడిగ; గీయలే = గానము చేయబడునో; ఎ తు = అది; మిశ్రణః = మిశ్రణమును స్వరార్థము.

తాత్పర్యము : దేవీయందు పుష్పస్వరములతో ఒక్కొక్కటిగ తొలి అక్షరము మరలొక అక్షరముతో జూడిపడిగ గానము చేయబడునో అది మిశ్రణమును స్వరార్థము.

శక్తివాక్పదేము దహిశ్చర హితాధిధాః ।

విశాదిప్యరథేదేవ స్వరాధ్యః పచ్చరా స్మృతః । 161 ॥

ప్రతిపదార్థము : శక్తివాక్పదేము = శక్తి, ప్రస, అగ్నిదేవములందు హితాధిధాః = హితాదులములైవని దహిః ఇతి = రదియులని; హితాదులములు విశాదిప్యరథేదేవః = విశాది స్వరవిధేయముచే; స్వరాధ్యః = స్వరార్థము పచ్చరా స్మృతః = ఏడుపితములుగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : చంద్ర, ప్రస, అగ్నిదేవములందు రదియులని హితాదులములు, విశాది స్వరవిధేయముచే స్వరార్థము ఏడుపితములుగా చెప్పబడినది.

అథోగోఽవ్యపక్ష్యావ్య క్షరహోహోక్షైవ ప్రముచ్యతే ।

క్షర్తరాధ్యః ।

అపాదుః పదపంఛోహో గర్వం విభాతయ్యతే । 162 ॥

ప్రతిపదార్థము : అథోగః = అథోగము; అవ్యపక్షి = ఇతరులములచే; అవ్య = దీపిపి; గ్రహోక్షైవ = గ్రహముచేతనే; ప్రముచ్యతే = ఏడుమందును; అపాదుః = పాదరహితమైన; పదపంఛోహో = పదపములాదుము; గర్వం = గర్వము; విత్ = అది; క్షోదా = అరుచియములుగా; అవ్యతే = చెప్పుతలచి.

తాత్పర్యము : అథోగము ఇతరులములచే దీపిపి గ్రహముచేతనే ఏడుపబడును. పాదరహితమైన పదపములాదుము గర్వము అది అరుచియములుగా చెప్పుతలచి.

పృథ్విగంధి తథా మార్గమవ్యదుత్కరితాథమ్ ।

అరితం త తథా అవదం పిత్రం తల్లక్ష్య కథ్యతే । 163 ॥

ప్రతిపదార్థము : పృథ్విగంధి = పృథ్విగంధియు; మార్గం = మార్గములు; అవ్యదే =

మరియినది: ఉత్పరికారం = ఉత్పరికరము; అరితం = అరితమును ఇందం = ఇందమును చిత్రం = చిత్రమును తల్లెత్తి = వారీలక్షణము కర్మతే = చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : పుత్రిగింగీయ, యోగ్యమును మరియినది ఉత్పరికరము, అరితమును, ఇందమును చిత్రమును వారీలక్షణము చెప్పబడుచున్నది.

పర్వభాగాద్వితం గర్భం పృష్ఠగింధి విగర్భతే :

అపమస్తే పమస్తేన్య ద్విష్టేన్య తతస్త్రి: పస్తే = 164 :

ప్రతిపదార్థము : పర్వభాగాద్వితం గర్భం = పర్వభాగముతో కూడిన గర్భము; పృష్ఠగింధి విగర్భతే = పృష్ఠగింధియని చెప్పబడినది; అపమస్తే = పమానములు కాని; పమస్తేన్య దా = పమస్తములైన; ద్విష్టే: = రెండుమూడయిన; తతస్త్రి: పస్తే = వారును పదములచేతను.

తాత్పర్యము : పర్వభాగముతో కూడినగర్భము పృష్ఠగింధియని చెప్పబడినది. పమానములు కాని పమస్తములైన రెండుమూడయిన వారును పదములచేతను.

రవితం యోగ్యమోహ్యతం గర్భం గర్భవిశాస్తై :

గౌడరీత్యా యుతం గర్భం ప్రోక్షమత్యరికాథిభమ్ = 165 :

ప్రతిపదార్థము : రవితం = రవింబలచేనది; యోగ్యం ఆహ్యతం = యోగ్యప్రభేదముగా చెప్పబడినది; గౌడరీత్యా యుతం = గౌడరీతియంతప్పై; గర్భం = గర్భము; ఉత్పరికారం = ఉత్పరికాప్రభేదము.

తాత్పర్యము : రవింబలచేనది యోగ్యప్రభేదముగా చెప్పబడినది. గౌడరీతియంతప్పై గర్భము ఉత్పరికాప్రభేదము.

పమస్తే పంపస్తేన్యోన్యం పస్తైశ్చితపిరితమ్ :

ప్రాక్షాంతరీధిభంజిత బృహస్పతిపస్తైన్యదమ్ = 166 :

ప్రతిపదార్థము : పమస్తే: = పమానములైన పంచస్తే పస్తే అర్థం = అదారు పదములతో నిబద్ధియైనది; అరితం - అరితం = అరితమని చెప్పబడినది; ప్రాక్షాంతరీధిభంజిత = ప్రాక్షాంతరీధి భంగముచే; బృహస్పతిపస్తే: యుతం = అరికాల్పపదములతో కూడిన;

తాత్పర్యము : వచనములైన జ్ఞానవదనములతో విలక్షణమైనది అనితమని చెప్పుచున్నది. ప్రాకారతరీతియగుముదో అవికాల్పవదములతో కూడిన;

1వ్యం ఇందమితి ప్రాసంగ్యదృశ్యేదవికారణః ।

1వ్యం చిత్రమితి ప్రాసంగ్యం తాదారీత్యమప్యవశ్యే । 167 ।

ప్రతిపదార్థము : గద్యలేదవికారణః = గద్యలేదము వెఱగిన పండితులు; గద్యం = గద్యమును; ఇందమితి ప్రాసంగ్యం = ఇందమని చెప్పిరి; తాదారీతి సమన్వితం = అనేక రీతులతో కూడినది; చిత్రం ఇతి = చిత్రమని; ప్రాసంగ్యం = చెప్పుచున్నది.

తాత్పర్యము : గద్యలేదము వెఱగిన పండితులు గద్యమును ఇందమని చెప్పిరి. అనేకరీతులతో కూడినది చిత్రమని చెప్పుచున్నది.

వృత్తగణ(ధీ?భ)ని పాంచాది రిరిః శాంతో యో భవేత్ ।

వృత్తిశ్చ భారతి శ్లేషా పామనేవముద్యుతే । 168 ।

ప్రతిపదార్థము : వృత్తగణనిని = వృత్తగణనియును; పాంచాదిరీతిః = పాంచాదిరీతి; శాంతా యు భవేత్ = శాంతయగుముందము; పామనేవ సముద్యుతే = పామనేదము నుండి జనితము; వృత్తిశ్చ భారతి శ్లేషా = భారతియవృత్తియని తెలియచునది.

తాత్పర్యము : వృత్తగణనియును పాంచాదిరీతి శాంతయగుముందము. పామనేదము నుండి జనితము భారతియ వృత్తియని తెలియచునది.

యాగ్లేస్యాత్ పాత్పుతీ వృత్తివైచిత్త్యే రీతిమత్తమా ।

శాంతో యో విశాపియాత్ గద్యవిద్యావికారణైః । 169 ।

ప్రతిపదార్థము : గద్యవిద్యావికారణైః = గద్య విద్యయందు విచ్ఛేదములైన వారయే యాగ్లే-
యాగ్లేమందు; పాత్పుతీ వృత్తిః స్యాత్ = పాత్పుతీ వృత్తియగును; ఉత్తమావైచిత్త్యే రీతిః
స్యాత్ = ఉత్తమమైన వైచిత్త్యరీతి యగును; శాంతోయో విశాపియాత్ = శాంతయము తెలియచును.

తాత్పర్యము : గద్యవిద్యయందు విచ్ఛేదములైన వారయే యాగ్లేమందు పాత్పుతీ వృత్తియగును. ఉత్తమమైన వైచిత్త్యరీతి యగును. శాంతయము తెలియచును.

ఉత్పరీకాస్యామీ రితివాదీ పియసో భవేత్ ।

వృత్తికారణభేదే శ్లేషా గీతవత్ప్రపచ్చనైః । 170 ।

ప్రతిపదార్థము : ఉత్పాదకావృణ్ = ఉత్పాదక యందు గాఢీ పుష్టి ప్కాన్ = గాఢీపుష్టియగును పరణాః అపేత్ = పరణయగును అరణీపుష్టి = అరణీపుష్టి కలదిగ నీతత్వ మిచ్చును = పంగీతశాస్త్రమర్కద్యుపే శ్చేయ = తెలియదావది.

తాత్పర్యము : ఉత్పాదకమందు గాఢీపుష్టియగును పరణయగును అరణీపుష్టి కలదిగ పంగీతశాస్త్రమర్కద్యుపే తెలియదావది.

అపేత్ పాంతాపరీతి ప్కాన్ శ్రీశీ పుష్టియశ్చమః ।

యః శృంగారనామాయమాచితాస్త్రైర్వ ప(ర్వగమ్య) తః । 171 =

ప్రతిపదార్థము : అపేత్ = అపేతమందుః పాంతాపరీతి ప్కాన్ = పాంతాపరీతియగునుః ఉత్తమా శ్రీశీ పుష్టి ప్కాన్ = శ్రీశీ పుష్టియగునుః శృంగారనామా యః = శృంగార నయః అయం = అపరితము అచితాస్త్రైర్వపమ్మతః = ప్రాచీన శాస్త్రపమ్మతము.

తాత్పర్యము : అపేతమందుః పాంతాపరీతియగును, శ్రీశీ పుష్టియగును, శృంగారనయం అపరితము ప్రాచీన శాస్త్రపమ్మతము.

అంబాద్యే తహ వాత్యై వైదర్శ్య రీతిరవ్యుతే ।

పాత్యురీ పుష్టిరవ్యుతే భార్యశాస్త్రైవోదతః । 172 =

ప్రతిపదార్థము : అంబాద్యే = అంబాద్యభేదమందుః వాత్యై యః = వాత్యనయః వైదర్శ్య రీతిః = వైదర్శ్యరీతిః పాత్యురీ పుష్టిః = పాత్యురీపుష్టిః మే -నామః భార్యశాస్త్రై వోదతః = ప్రాచీనశాస్త్రమునను విరుద్ధముకావదిగః అన్యై = అన్యైవది.

తాత్పర్యము : అంబాద్య భేదమందు వాత్యనయం వైదర్శ్యరీతి పాత్యురీపుష్టి నామ ప్రాచీన శాస్త్రమునను విరుద్ధముకావదిగ అన్యైవది.

విశ్రాద్యే చ వైదర్శ్య రీతిరవ్యుత్యై శ్రీశీ ।

యః శృంగారయంతోఽయం నీత్యైః పముతాభ్యాః । 173 =

ప్రతిపదార్థము : విశ్రాద్యే = విశ్రాద్యమందుః వైదర్శ్యరీతిః = వైదర్శ్యరీతిః శ్రీశీ పుష్టిః = శ్రీశీపుష్టియః శృంగారః యః = శృంగారనయం కలదిగః నీత్యైః = పంగీత శాస్త్రయందేః పముతాభ్యాః = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : విశ్రాద్యమందు వైదర్శ్యరీతి శ్రీశీ పుష్టియం శృంగారనయం కలదిగా పంగీతశాస్త్రయందే చెప్పబడినది.

ప్రణవాద్యం భద్ర్యం గేయం తాంబూలము :

మేళ: సమయస్థై: సప్తస్థై: సమస్తయే : 174 :

ప్రచితదాళ్ళము : ప్రణవాద్యం గద్యం = ప్రణవాద్యగద్యము: తాంబూలము = తాంబూలముగనుము: సప్త్య: అష్టదశి వా సమయస్థై: = అయిగారి ఎనిమిదిగారి సమయ(క)ములచే: మేళ: = అన్యోన్యము: సమస్తయే = కూడినట్లే: గేయం = గానము చేయబడినది.

తాత్పర్యము : ప్రణవాది గద్యము తాంబూలముగనుము. అయిగారి, ఎనిమిదిగారి సమయ(క)ములచే అన్యోన్యము కూడినట్లే గానము చేయబడినది.

సదాశ్చేతాని మేధాని గాయత్రీతామసావత: :

గద్యము యాయన: తాత్పర్య గేయం వియమో బుద్ధి: 175 :

ప్రచితదాళ్ళము : మేధాని = పండితుడు: సదాశ్చేతాని = ఈ పదములయొక్క గేతామసావత: - గేతమునమీదినుంచి: గాయత్రీ = పాదవరము: గద్య = గద్యమందు: అమయాయన: తాత్పర్య = అమయాయన చేయబడినది: గేయం వియమో బుద్ధి = గేతమునకు వియమముండును.

తాత్పర్యము : పండితుడు ఈ పదములను గేతమునమీదినుంచి పాదవరము. గద్యమందు అమయాయనలు చేయబడినది. గేతమునకు వియమముండును.

మధ్యే మధ్యేఽతముతా: సర్వే సర్వాశ్చ యుక్తయ: :

గద్యరీత్యా విభాత్యావలంబవలంబితౌ : 176 :

ప్రచితదాళ్ళము : అందు = ఇందు: మధ్యేమధ్యే - మధ్యమధ్యన: సర్వేసర్వా: గమత్యా- అన్ని వర్ణములు మరియు గమకములు: యుక్తయ: = యోగ్యముగా: గద్యరీత్యా = గద్యసర్వవీధి: అవలంబ విలంబితౌ = అవలంబ విలంబములయొక్క విభాత్యా = చేయబడినవి.

తాత్పర్యము : ఇందు మధ్యమధ్యన అన్ని వర్ణములు మరియు గమకములు యోగ్యముగా గద్యసర్వవీధి అవలంబవిలంబములును చేయబడినవి.

అతాంబుదసర్వవే పురా శ్లేషా నివర్తయై: :

మధ్యే మధ్యే తు గద్యసర్వ సర్వా: ప్రాంతేఽథవా మతా: 177 :

ప్రతిపదార్థము : పదర్థైః = పండితులచే; అతావపదపర్యంతే = అతావ పద పర్యంతమందు; స్వరాః క్లియా = స్వరములు తెలియదగినవి; గర్భస్య మర్శ్య మర్శ్య= గర్భముయొక్క మర్శ్యమర్శ్యమగి; అభిదా = లేక; ప్రాంతే = ప్రాంతమందు; స్వరాః = స్వరములు; మతా = సమ్మతములు.

తాత్పర్యము : పండితులచే అతావపదపర్యంతమందు స్వరములు తెలియదగినవి. గర్భముయొక్క మర్శ్యమర్శ్యన గాని లేక ప్రాంతమందు స్వరములు సమ్మతములు.

అ-తః ప్రబంధవాచాంతం సేతాంతం పదయుగ్మకమ్ ।

గుర్వర్జితాణామెల్లాన్యే ధ్రువమర్థావతీర్ణతా ॥ 178 ॥

ప్రతిపదార్థము : అ-తః = అందుచేత; ప్రబంధవాచాంతం = ప్రబంధము; సేతాంతం = తాళమువలన; పదయుగ్మకం = పదర్థయయుతము; గుర్వర్జితాణాం అన్యన్యే = గుర్వర్జితములు తక్కువైనవి; ధ్రువమర్థావతీర్ణతా = ధ్రువమర్థస్థితిగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : తరువాత ప్రబంధము తాళముకలది. పదర్థయయుతము గుర్వర్జితములు తక్కువైనవి. ధ్రువమర్థస్థితిగా చెప్పబడినది.

గురుభర్తృఘ్నభర్తృవైర్జేతా మర్శ్యవిలంబితా ।

ప్రత్యేకం షడ్వర్గే నర్శ్యే ష్టప్రకారాపర్యవేత్ ॥ 179 ॥

ప్రతిపదార్థము : గురులిః - గురువులచేతను; అఘ్నలిః - అఘ్నవులచేతను; మిశ్రైః మిశ్రమములచేతను; మర్శ్యవిలంబితా క్లియా = మర్శ్యవిలంబితముగా తెలియదగినవి; ప్రత్యేకం = ప్రత్యేకముగా; షడ్వర్గే నర్శ్యే = ఆరుపదములైన గర్భమందును; షట్ప్రకారగతిః ఐవేత్ = ఆరుపదములైనగతి (గమనము) ఉండును.

తాత్పర్యము : గురువులచేతను అఘ్నవులచేతను మిశ్రమములచేతను మర్శ్య విలంబితముగా తెలియదగినది. ప్రత్యేకముగా ఆరుపదములైన గర్భమందును ఆరుపదములైన గతి (గమనము) ఉండును.

అ-తః షడ్ప్రాంతేన మ్యన్యేదా నర్శ్యపదాశ్రయాః ।

॥ నర్శ్యమ్ ॥

అంధాశ్రయింతాంశు విఅంధాశ్రయ అక్షరామ్ ॥ 180 ॥

ప్రతిపదార్థము : తరు = తరువారు; గద్యమూర్తయో = గద్యమూర్తయందును;
 లేదా = లేదములు; పదే ప్రతిపదేన మన్య = ముప్పగియారు (36) మూర్తయందును;
 తరు = తరువారు; అంభకు = అంభకుము; ఉపలంభకు = ఉపలంభకుము; విలంభకు =
 విలంభమును; తేషాం అర్థానం తు = వీటి అర్థములు -

తాత్పర్యము : అందువలన గద్యమూర్తయందును లేదములు ముప్పగియారు (36)
 మూర్తయందును. తరువారు అంభకుము, ఉపలంభకుము, విలంభమును- వీటిఅర్థములు;

పదమేకం పదే ద్వే నా కింపిర్లమనుంజునీ .

ఇచ్చిన్ గీత్య తతో గేయం వ్యా వాచో భ్రువనాభిరమ్ . 181 .

ప్రతిపదార్థము : పదమేకం = ఒకపదము; ద్వేన వా = రెండు పదములుగాని; కింపిన్
 గమనంజునీ = కొంచెము గమనములో పూడినదిగా; గీత్య = పాడి; తతో =
 తరువారు; భ్రువనాభిరమ్ = భ్రువమును; వ్యా వాచో గేయం = రెండు పద్యములు
 గానముచేయవలెను.

తాత్పర్యము : ఒకపదము రెండు పదములుగాని కొంచెము గమనములో పూడినదిగా
 పాడి తరువారు భ్రువమును రెండుపద్యములుగా గానముచేయవలెను.

అభోగం చ తతో గీత్య భ్రువేన వ్యాస ఇష్టతే .

ఇష్టేన అంభకు ప్రోక్తే భగ్నోద్భిద్భిర్భూషితః . 182 .

ప్రతిపదార్థము : తతు = తరువారు; అభోగం గీత్య = అభోగమును పాడి; భ్రువేన
 వ్యాస ఇష్టతే ఇతి = భ్రువముచేతను వ్యాసము చేయదలినది అని; ఏషి అంభకు =
 ఈ అంభకుము; ద్విర్భుః భాగ్నః = రెండుమూడు భాగములచే; విభూషితః =
 అలంకృతమైనదిగా; ప్రోక్తః = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : తరువారు అభోగమును పాడి భ్రువముచేతను వ్యాసము చేయదలినది.
 ఇష్ట అంభకుము రెండు మూడు భాగములచే అలంకృతమైనదిగా చెప్పబడినది.

అతాళాయుక్త్య ప్రోక్తే భ్రువాభోగో చ తాళభాగ్ .

విలంభకుః కింశ్చేదినో భ్రువవ్యాసేన సంజుయతః . 183 .

ప్రతిపదార్థము : ప్రోక్త = ముందు; అతాళాయుక్త్య = తాళరీతి అతాళాయుతము;
 తాళభాగ్ = తాళయంతమైన; భ్రువాభోగో = భ్రువాభోగములును; భ్రువవ్యాసేన

సంయంతః = ప్రవచ్యానము కలది; సంభవః సంభేదః = సంభవముగా తెలియదనినది.

తాత్పర్యము : ముందు తాతరహిత ఆలాపయంతము తాతయంతమైన ప్రవాహోగములను ప్రవచ్యానమునది సంభవముగా తెలియదనినది.

పైర్వాపిర్వాప్యహేతృః పునః పునః :

ఉల్లాహా నా భవే నాని ద్ద్యయోర్వాహోగవర్తియః = 184 =

ప్రతిపదార్థము : యహ్యేత్ = ఎందువలన తాతపర్తి పర్తి = అదే పదములుగల ఏకాదశిః = ఏకాదశములనే పునః పునః = మారీ మారీకి ఉల్లాహా నా = ఉల్లాహా మందుగాని; భవే నా = ప్రవచమందుగాని; ద్ద్యయోనా = రెండింటియందుగాని; ఆ లోగవర్తియః = ఆ లోగవర్తియందునది.

తాత్పర్యము : ఎందువలన అదే పదములు కల ఏకాదశములనే మారీమారీకి ఉల్లాహా మందుగాని ప్రవచమందుగాని రెండింటియందుగాని ఆలోగవర్తియందునది.

ఉపసంధ ఇతి ప్రోక్తు న నాన్య సీతకోవర్తి :

= సంధః =

ఆదితాపరిమాణ్యక్తే గమనాది వివర్తితే = 185 =

ప్రతిపదార్థము : ఇతి = అది సీతకోవర్తి = సంగీతకావ్యములనే ఆదితాపరిమాణ్యక్తే = ఆదితాపరిమాణ్యో మానీన గమనాదివివర్తితే = గమనములనే పరివర్తితయై; ఉపసంధ ఇతి = ఉపసంధమని; ప్రోక్తు = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : అది సంగీతకావ్యములనే ఆదితాపరిమాణ్యో మానీన గమనపరివర్తితయైన ఉపసంధమని చెప్పబడినది.

రావణీ ధౌలంబహ్వైవ శేషం లక్ష్మణమీరితమ్ :

అన్యైర్వృత్తిపదః ప్రోక్తే గణమాశ్రాదిభేదయః = 186 =

ప్రతిపదార్థము : రావణీ = రావణమునది; ధౌలంబహ్వైవ ఇతి = ధౌలంబమునది; శేషం = మిగిలినదైన లక్ష్మణం శాంతిం = లక్ష్మణము చెప్పబడినది; అన్యై = మిగిలినవారినే యు ప్రదియ = ఏప్రదియైన రావణి - రావణము; గణమాశ్రాదిభేదయః = గణమాశ్రాది భేదమునందు ప్రోక్తు = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : తానకమందు వెంకటకమును వదిలి మిగిలినవైన అక్షయము చెప్పబడినది.
దీని ప్రతిపక్షము తానకము గణముగ్రాహితమునందు చెప్పబడినది.

తానకం కిచ్చు తాత్పర్య (?) అన్నీ ముగ్రాహిత తత్పర్యము .

అతానకం కేవలతత్పర్యం తానకే ప్రాప్యపర్యం . 187 .

ప్రతిపక్షాభ్యము : తత్పర్య = కేవలము; అన్నీ = అక్షయము; ముగ్రాహిత = ఎక్కువైనది;
తత్పర్యం అన్నీ? = కనుకమన్నుది?; ప్రాప్యపర్యం = పూర్వపు పండితులు కేవలం =
కేవలము; తానకే = తానకము; తతానకం తత్పర్యం = తానకానకతత్పర్యము
కోరుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : కేవల అక్షయము ఎక్కువైనది కనుకమన్నుది? పూర్వపు పండితులు
కేవలమున తానకమును తానకానకతత్పర్యమును కోరుచున్నాడు.

కేవలమునానకము తానకం ప్రతిపక్షము .

■ తానకము : ■

దీక్షాపాతము భుజం దీక్షా గీత్యాభ్యంతరం తత్పర్యము . 188 .

ప్రతిపక్షాభ్యము : కేవలం = కేవలము; దీక్షాపాతము = దీక్షాపాత దీక్షాపాతము
(తానకము); తానకం ప్రతిపక్షము = తానకముగా నిరూపించి; దీక్షా = కేవలము
తానకమును దీక్షాపాతము; దీక్షా = కేవలము మూలము; భుజం త = భుజమును;
గీత్యా = దీక్షా; తత్పర్యం = మూలము తత్పర్యం = అతానకం; అతానకం = అతానకము;

తాత్పర్యము : కేవలము దీక్షాపాత దీక్షాపాతము (తానకము) ము తానకముగా నిరూపించి.
కేవలము తానకమును, కేవలముమూలము భుజమును పాత మూలము అతానకమును.

భుజం గీత్యా తతానకం తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం .

తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం . 189 .

ప్రతిపక్షాభ్యము : భుజం గీత్యా = భుజమును పాత; తతానకం = తానకము; తత్పర్యం
తత్పర్యం = తానకము కేవలమునది; తత్పర్యం = తత్పర్యమునది; తత్పర్యం =
తత్పర్యమునది; తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం తత్పర్యం

తాత్పర్యము : రెండు ఏర్పాటుములు ఉద్భవామును రెండుమారులు భ్రమమును పొంది మరల ఒకసారి ఆలోచనమును భ్రమమును పొంది తరువాత వ్యాసము చేయబడినది. మనభ్రమములే మనప్రాపి వేతను మనయంతో కూడినది.

ఏకతాతాశ్చర్యతాచేత గేఱా హ్యదేవతారాః :

అలాపానిర్ముఖః ప్రేక్షదస్య ఉద్భవా ఇష్టతే : 190 :

ప్రతిపదార్థము : ఏకతాతాశ్చర్యతాచేత = ఏకతాతాములే; ఏకతారా గేఱా హ్యత్ = ఏకతారా గాతము చేయబడినది; ప్రేక్షత్ = కొందరిచే అప్యా = దీనిని అలాపనిర్ముఖ ఉద్భవా = అలాప నిర్ముఖుడైన ఉద్భవాము; ఇష్టతే = కోరబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఏకతాతాములే ఏకతారాగాతము చేయబడును. దీనిని కొందరిచే అలాపనిర్ముఖుడైన ఉద్భవాము కోరబడుచున్నది.

॥ ఏకతారా ॥

॥ ఇతి ఉద్భవార్థాః ॥

అథ పాంచూర్ణ్యమం యోగైః -

అదౌ భూవా తతో మన్వ(ప్రతి)మన్తా త అంభః :

అద్భతారీ తావత్త ఏకతారీచ కీర్తితా : 191 :

ప్రతిపదార్థము : తరువాత పాంచూర్ణ ప్రమమును చెప్పుదును. అదౌ = మొదట; భూవా = భ్రమములు; తతో = తరువాత; మన్తా = మన్తతాళములు; ప్రతిమన్తా త అంభః = ప్రతిమన్త (యంత) అంభఃము; అద్భతారీ తావత్త = అద్భతారాతావత్తమును ఏకతారీచ = ఏకతారీయర; కీర్తితా = చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : తరువాత పాంచూర్ణ ప్రమమును చెప్పుదును. మొదట భ్రమములు తరువాత మన్తతాళములు ప్రతిమన్త (యంత) అంభఃము అద్భతారాతావత్తమును ఏకతారీయర చెప్పుబడినది.

అదౌ పాదౌ పమగణాయంతౌ తామసాభ్యౌ తతప్రత్యుభ్యౌ వాంఘృష్టరీక ఇతరో తామసాభ్యౌ యోగైః :

హ్యదుద్భవాప్రాప్త పదపాఠో నేయ ఏష ద్వివారః

అంధ్రీ సీత్య పర్వత పువర్వపర్వతే చోద్ధహే సః = 192 =

ప్రతిపదార్థము : అచో = ముందు సమగ్రములలో ముడిపె
 తామసాహ్య = తామసాహ్యమైన పాదో = రెండుపాదములును; తతః = తరువాత;
 తత్పర్వత = తాదృశి సమగ్రము; అచితిః అంధ్రీసీత్య = అచితిసీత్యముగాని; అభి
 ఉద్ధహే = ఇక్కడ ఉద్ధహముందు పాదో = అగును ఏమి పెరుగుతాః = ఇది
 పెరుగుతామైనది; పర్వతం = రెండుపాదము గలము చేయబడినది; పర్వతే =
 ఒకపాద; అంధ్రీ సీత్య = రెండు పాదములు పాదే; పువః = ముందు; ఉద్ధహే =
 ఉద్ధహముందు సః = అచి (ప్రపంచము) పర్వతే = ఉంచబడినది.

తాత్పర్యము : ముందు సమగ్రములలో ముడిపె తామసాహ్యమైన రెండుపాదములును
 తరువాత దానికి పెరుగుచ్చేసె అచితిసీత్యముగాని ఇక్కడ ఉద్ధహముందు అగును
 ఇది పెరుగుతామైనది; రెండుపాదము గలము చేయబడినది. ఒకపాద రెండుపాదములు
 పాదే ముందు ఉద్ధహముందు అచి (ప్రపంచము) ఉంచబడినది.

ప భ్రమ పితాచితా -

శశిపాపానమోదపదేలోత్పంతాపప్రజాతాః :

పాపితాపపరపాపానా పితాచితే తే భ్రమాయత్రా = 193 =

ప్రతిపదార్థము : అ భ్రమము 11 పదములు, శశి, పాప, పాపి, మోదపద, సీలోత్పాన
 తాపి, ప్రజాతాత, పాపి, పాప, పరపాపి, శక్త, ఇతి = అని తే = అర్థమములు;
 పితాచిత = (11) పరకొందు భ్రమలో = భ్రమముగా ఉత్పా = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : శశి, పాప, పాపి, మోదప, సీలోత్పాన, తాపి, ప్రజాతాత, పాపి, పాప,
 పరపాపి, శక్త, అని అర్థమములు (11) పరకొందు భ్రమముగా చెప్పబడినది.

భవతి శశాంశా భ్రమతో మధువతతో మంధ్రమర్మతాతాత్మ్యే :

తేషామపి పశవానాం ప్యుత్తమితో తామసే భవః = 194 =

(పాప ఇతి యస్మై పర్వతే)

ప్రతిపదార్థము : భ్రమః = భ్రమముగా; మంధ్రమర్మతాతాత్మ్యే = మంధ్రమర్మ
 తామసముందు; మధువతః = మధ్వీని మధురమైనది; శాంశా భవతి = శాంశాతామక
 భ్రమమగును; పశవానాం = స్వప్నములైన; తేషాం = ఆ స్వప్నములయొక్క; ప్యుత్తమితః =

వ్యతిరేకమమమమమ భావోదయః తాయతీ = (భా) భావమగుచున్నది.

తాత్పర్యము : క్రిమముగా మంద్రమేర్పరాకములందు మిక్కిలి మధురమైనది శృంగారానుక భ్రమమగును (10) వృద్ధములైన ఆ స్థాయులయొక్క వ్యతిరేకమమమమ (భా) భావమగుచున్నది.

తేషామపి స్మృతానాం మధ్యాదీనామపి పాదః ।

మమమారాణాం తేషాం మధ్యాంతరాం వచంతాశ్చ = 195 =

ప్రతిపదార్థము : స్మృతానాం = వృద్ధములైన తేషామపి = వాటిలో కూడా మధ్యాదీనాం = మధ్యాదులలో, అపి = ఇది పాదః = పాదనామక భ్రమము మమమారాణాం తేషాం = మమమారములైన వాటిలో, మధ్యాంతరాం = మధ్యతారములకు; వచంతాశ్చ = మారవము అగును.

తాత్పర్యము : వృద్ధములైన వాటిలోకూడ మధ్యాదులలో ఇది పాదనామక భ్రమమునుకూడములైన వాటిలో మధ్యతారములకు మారవము అగును.

తేషాం ఏకాదశానామథిరూప్యాకో భవేత్ కుముదః ।

తేషాం ప్రతిష్ఠానాం రీతానాం తాదౌ భవతి = 196 =

ప్రతిపదార్థము : ఏకాదశానాం తేషాం = ఏకాదశమును పొందినవాటిలో, అథిరూప్యాకో = అంతట వ్యాపించు వ్యభావముకలది; కుముదః భవతి = ఏకోత్పలమగును; ప్రతిష్ఠానాం తేషాం = ప్రతిష్ఠానము పొందినవాటిలో, రీతానాం = రీతలు; తాదౌ భవతి = తాదనినామ భ్రమమగును.

తాత్పర్యము : ఏకాదశమును పొందినవాటిలో అంతట వ్యాపించువ్యభావముకలది. ఏకోత్పలమగును. ప్రతిష్ఠానము పొందినవాటిలో రీతలు తాదనినామ భ్రమమగును.

ప్రతురస్మృతిశ్చైతది సువ్యక్తే భవతి కమలభవః ।

శైలేన తిరవృణహ్యైః (కోమలయదీగమతారం) నామకో భవతి = 197 =

ప్రతిపదార్థము : ప్రతురస్మృతిశ్చై = తరచుగా స్మరించు; శైలేన = వాటివేరును; కమలభవః = ప్రజ్వాలాభి(ము); సువ్యక్తే భవతి = మిక్కిలి ప్రస్థమగుచున్నది శైలేనతి వృణహ్యైః = ఆ విరుష్ట బహుళముల చేతనే; కమలాదతి భవతి = పాదనామక భ్రమమగుచున్నది.

తాత్పర్యము : తరుచుగా వ్యవహించబడినదేకము (ప్రజాచారము) పెక్కిరి వస్తువులగుచున్నది. ఆ తీరువలనపాపములచేతనే పాపనామకప్రయోగమగుచున్నది.

వైరేప విరివృద్ధిః శ్రీరామతాపశ్చో భవతి :

శ్రీరామోపపాదకృద్ధామతాపా నమంధరాధీనః : 198 :

ప్రతిపదార్థము : విరుద్ధతన్నై, వైరేప = విరుద్ధ తీవ్రములైన వాటిచేతనే శ్రీరామతాపశ్చో భవతి = పాపనామక ప్రయోగమగును; అందోపపాదకృద్ధిః = గమక బహుళములైన వాటిచేతనే అతా నమంధరాధీనః జాయేత = ఇది వరసతినామక ప్రయోగపరమ్యము. తాత్పర్యము : విరుద్ధతీవ్రములైన వాటిచేతనే పాపనామకప్రయోగమగును. గమక బహుళమైన వాటిచేతనే ఇది వరసతినామకప్రయోగము కావచ్చును.

వైరేప సంబంధాద్విః సపాదనామతాపశ్చో భవతి :

॥ ఇన్ద్రేంద్రాదశ క్రమణాః ॥

మఱ్ఱ వ ప్రతిమఱ్ఱ వ అంభోశ్చార్థతాపితా : 199 :

ప్రతిపదార్థము : సంబంధపాలై, వైరేప = ప్రకంపాధికమైన వాటిచేతము; సపాదనాయావారియ భవతి = శక్తినామక ప్రయోగమగుచున్నది; మఱ్ఱ = మఱ్ఱతాళము; ప్రతిమఱ్ఱ వ = ప్రతిమఱ్ఱతాళము; అంభోన = అంభోనము; అన్ద్రేంద్రాదశ = అన్ద్రేంద్రాళము.

తాత్పర్యము : ప్రకంపాధికమైన వాటిచేతమే శక్తినామక ప్రయోగమగుచున్నది. మఱ్ఱతాళము ప్రతిమఱ్ఱతాళము అంభోనము అన్ద్రేంద్రాళము.

రాజశ్చక్రతారి వ భువనీవారి నీయతే :

నీయః హ్యేవ సర్వదుష్టానో ద్వివారణ భువనప్రతిః : 200 :

ప్రతిపదార్థము : రాజని = రాజము; ఏకతారి వ = ఏకతాలము; భువనీన అనీ నీయతే = భువనముచేతనే గావము చేయదగినది; సర్వోన్ = ఒకతారి; ఉద్గ్రహా గేయ హ్యేవ = ఉద్గ్రహము పాదవలయును; తరువాత = తరువాత ద్వివారణ భువనిః = రెండువిధ్యాయములు భువనమును ఆలోగం శిశ్వా = ఆలోగమునుపొడి:

తాత్పర్యము : రాజము ఏకతాలము. భువనముచేతనే గావముచేయదగినది. ఒకతారి ఉద్గ్రహం పాదవలయును. తరువాత రెండువిధ్యాయములు ప్రయోగమును ఆలోగమునుపొడి:

శీత్యాఽఽభోగం ద్విర్బుద్ధాహో ద్రువే లంఘనకారితః ।

మమూరితాల విజ్ఞప్రాయా నాయేత లంఘనః । 281 ।

ప్రతిపదార్థము : ద్రువే = ద్రువమందు; లంఘనకారితః = లంఘనాత్మమైతి; ఉద్భవా = ఉద్భవాము; ద్విః = రెండుమార్లు; శీత్యా = పాదీ; మమూరితాలాలంకృతా = మర్మమ విశిష్టతరీతాలములే; యథా = ఎప్పుడు; లంఘనః గాయేత = పాఠించువో; తాత్పర్యము : ద్రువమందు లంఘనాత్మమైన ఉద్భవాము రెండుమార్లు పాదీ మర్మమవిశిష్ట తరీతాలములే ఎప్పుడు పాఠించువో.

తత్తత్త్రాకాశధావేన లంఘ (ఽగ్నిం) కథయంతి యః ।

గండకీ గూర్జరీ వైక రామశ్రీ (హృథి)లమంజరీ । 282 ।

ప్రతిపదార్థము : తత్తత్త్రాకాశధావేన = అయితాలములపేర్లతో; లంఘనం కథయంతి = లంఘనమును చెప్పుచున్నారు; గండకీ, గూర్జరీ, రామశ్రీలమంజరీ.

తాత్పర్యము : అయితాలముల పేర్లతో లంఘనమును చెప్పుచున్నారు. గండకీ, గూర్జరీ, రామశ్రీ, లంజరీ.

తాయుగోదధృ దేశ్యా వసానీ కథితా తథా ।

పాదైఃపాలనాట్టా య తాగా పాలకపంక్తితాః । 283 ।

ప్రతిపదార్థము : తాయుగోద దేశీయు, వసానీ, పాలనాట్టయు, తాగా = తాగములు; పాలక పంక్తితాః కథితాః = పాలకములవి చెప్పుచుండినవి.

తాత్పర్యము : తాయుగోద దేశీయు, వసానీ, పాలనాట్టయు తాగములు పాలకములవి చెప్పుచుండినవి.

తాయుయా అంతుత్పన్నం శీయత ఇతి తాయాలయః ।

అథ గావక్షముః ।

విజ్ఞేహోఽపి నావప్యః ప్రాంతో వివియోగతః । 284 ।

ప్రతిపదార్థము : తాయుయా = తాయురేయమ; అంతుత్పన్నం = అంతిగమగుము; అలరి = తారినంతగము; శీయతే ఇతి = గావయు రేయించునది; తాయాలయః = తాయాలము; వివియోగతః = వివియోగముననుసరించి; ప్రాంతః = ప్రాంతము; విజ్ఞేహః = ఒక్కొక్కమాయగా; నావప్యః = గావయు రేయించునది.

తాత్పర్యము : తాదురీతమ అరీకమును, తారీకంగమ గానముచేయుచువది, తాదూంగము పరిచివోగముననుసరించి ప్రబంధము ఒక్కొక్కమారుగా గానము చేయుచువది.

తమత్కారం జవయితం పినారేషు సహాకరీ :

అమహారః సామహార్య (హోళో) త్రరాధిధః పరః = 205 =

ప్రతిపదార్థము : పినోరేషు = పినోరములందు; తమత్కారం జవయితం = తమత్కారమును కల్గించుటకు; అమహారః = అమహారము; సామహార్య = సామహారమును; తరా = అట్లే; అత్తరారీధః = ఉత్తరవాచకము.

తాత్పర్యము : పినోరములందు తమత్కారమును కల్గించుటకు అమహారము సామహారమును అట్లే ఉత్తరవాచకము.

ఇలోత్తరం త మనుభుః పిల్లాత్తరప (తారీకా) వైకా :

ఉవ్యరే సమయన్తహ్నాత్ పిల్లేయం పరిపర్తవమ్ = 206 =

ప్రతిపదార్థము : ఇలోత్తరం = ఇలోత్తరము; మనుభుః = మనుభుభుః పితాంతరం = పితాత్తరము; సహంతరం = సహంతరము(సవము); తహ్నాత్ = తమహాతః సమయం = సమయము; పరిపర్తవం చ = పరిపర్తవమును; పిల్లేయం = తరియదగినది; ఇతి = ఈవిధముగా.

తాత్పర్యము : ఇలోత్తరము మనుభువు పితాత్తరము సహంతరము (సవము) తరువాత సమయము పరిపర్తవమును తరియదగినది, ఈవిధముగా.

వవలా రూపణః ప్రోత్తం గీతపర్వాదిపర్వస్త్రీ :

భ్రమేణ లక్షణం తేహం వర్జ్యే అన్యమహారణః = 207 =

ప్రతిపదార్థము : రూపణం వవలా ప్రోత్తం = రూపణము తొమ్మిదిపదములుగా చెప్పబడినది; తేహం లక్షణం = వాతలక్షణమును; అన్యమహారణః = అన్యముల ననుసరించి; భ్రమేణ = భ్రమముగా; వర్జ్యే = చెప్పబడ్డది.

తాత్పర్యము : రూపణము తొమ్మిదిపదములుగా చెప్పబడినది. వాటి లక్షణమును అన్యములననుసరించి భ్రమముగా చెప్పబడ్డది.

తాలతాగ్రమేయశ్చ పర్వశః పూర్వపక్షః :

పపం వత్సపసారాభ్యం దర్శనీ ప్రతిబింబవత్ : 208 :

ప్రతిబింబార్థము : దర్శనీ ప్రతిబింబవత్ = అర్థమందలి ప్రతిబింబమువలన పూర్వపక్షమే పర్వశం = పూర్వపక్షపుతో తుల్యమైనదియు; తాలతాగ్రమేయః = తాలతాగ్రములతో ప్రమేయముకలదియు అయిన. పపం వత్స = మోతిన వత్సపు; తమసారాభ్యం దర్శనీ = తమసారవామకమగును.

తాత్పర్యము : అర్థమందలి ప్రతిబింబమువలన పూర్వపక్షపుతో తుల్యమైనదియు తాలతాగ్రములతో ప్రమేయముకలదియు అయిన మోతినవత్సపు తమసార వామకమగును.

ఇదమేవ గుర్రరీషత్ పర్వశం పూర్వపక్షః :

సామసారాభిరం శ్రేయః గీతంక్షణకోపిన్ద్రై : 209 :

ప్రతిబింబార్థము : ఇదమేవ = ఇదియే; గుర్రై = గురములచేత; తంక్షణ్ = కొంచెము; పూర్వపక్షః = పూర్వపక్షపువలన; పర్వశం = పరమావస్థైవ; గీతంక్షణకోపిన్ద్రై = సంకీర్ణశాస్త్రాభిరం; సామసారాభిరం శ్రేయః = సామసారవామకమగును.

తాత్పర్యము : ఇదియే గురములచేత కొంచెము పూర్వపక్షపువలన పరమావస్థా సంకీర్ణ శాస్త్రములచే సామసారవామకమగును.

పమమాత్రం విశిష్ట్యం కించిత్ తాలపిలంబితమ్ :

వదాంశ్చపరంయుక్తముత్తరం గీతమువ్యతీ : 210 :

ప్రతిబింబార్థము : పమమాత్రం = సమానమైన మాత్రలుకలదియు; విశిష్ట్యం = విశిష్టమైన అర్థముకలదియు; కించిత్ తాలపిలంబితం = కొంచెముతాలము పిలంబితమైనదియు; వదాంశ్చపరంయుక్తం = వదాంశ్చపర యంతమును అయినది; ఉత్తరం గీతం ఉవ్యతీ = ఉత్తరగీతముగా చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : సమానమైన మాత్రముకలదియు విశిష్టమైన అర్థముకలదియు కొంచెము తాలము పిలంబితమైనదియు వదాంశ్చపర యంతమును అయినది ఉత్తరగీతముగా చెప్పబడుచున్నది.

ప్రస్తావనాపరిత్యాగో స్థేయా వైవాచికావే :

సీతోచ్చస్తావ్తావ్యభాసం తతోత్తరం పరమ్ : 211 :

ప్రతిబింబార్థము : ప్రస్తావనాపరిత్యాగో = ప్రస్తావనమును వదిలి వట్టులవలన; అచికావే స్థేయా = అచికావయమందుచరావది; సీతోచ్చస్తావ్తా = సీత ఉచ్చస్తావయమలచే అవ్యభాసం యంత = ఇతివృత్తావగావమిదిలబకోతన; తతోత్తరం పరమ్ = తతోత్తరముగా తెలియుదును.

తాత్పర్యము : పుష్కలమును పీడిరహిష్టమునను అరిచాననిమనమునందరానిది నీచ ఉచ్చిష్టమునను ఉచితమున గావించుకొనెదో, అది ఇదోర్థముగా తెలియుచును.

పిశస్త్వైవ పరాధ్యవ్య అపరాధాం వోపమాదిభిః ।

పి పిశ్చపిష్టాద్ధవర్త్యాహః పుషు (పూగ్మ) పరిశీర్షితః ॥ 212 ॥

ప్రతిపదార్థము : పిశస్య పరార్థస్య పిచ = ఒకపదార్థమునతో; అపరాధాంతా - అనేకములకుగాని; ఉపమాదిభిః = ఉపమాయనచే; ఇష్టాద్ధవర్త్యాహః = ఇష్టాద్ధవర్త్యాహ అగుచో; పి = అది; పుషుః పరిశీర్షితః = పుషుః పుగా ఉచ్చిష్టపడినది.

తాత్పర్యము : ఒక పదార్థమునతో అనేకములకు గాని ఉపమాయనచే ఇష్టాద్ధవర్త్యాహ అగుచో అది పుషుః పుగా ఉచ్చిష్టపడినది.

పరిక్షమాగమోద్వర్జితభూతాన్యధా వస్తువోః ।

సూతాధిక్యమనిశ్చయం పట్నాంతరమపి వస్తుతమ్ ॥ 213 ॥

ప్రతిపదార్థము : తస్య = పండితులచే; పరిక్షమాగమోః ఉచిత్యోః వస్తువోః - పరిక్షింపబడిన రెండు వస్తువులకు, సూతాధిక్యం = సూతాధిక్యము; అనిశ్చయం వ్యుత్థం = నిశ్చయము కానియెడల; తతో = అది; పట్నాంతరం వస్తుతం - పట్నాంతరమని చెప్పవలెను.

తాత్పర్యము : పండితులచే పరిక్షింపబడిన రెండు వస్తువులకు సూతాధిక్యము నిశ్చయము కానియెడల అది పట్నాంతరమని చెప్పవలెను.

అర్థభాష ప్రయోగాగ్రాహ మాయులయేష చ ।

యదీద్యోర్వపర్యం యుష్మద ఇద్యధానీయతే ॥ 214 ॥

ప్రతిపదార్థము : అర్థభాష ప్రయోగాగ్రాహమాయులయేష చ = అర్థము, భాష, ప్రయోగాగ్రాహము, భాష, మాయు, అయలయెడల; యతో = ఏదైన; యదీద్యోః = యెడల; మరీయం కీయం యుక్యః వపర్యం = ప్రోత్సరణము (అనుసరించుచో అది) వని ఇతి = వనము (మాతనము); ఇతి = అది; అదీదీయతే = పిలవబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అర్థము, భాష, ప్రయోగాగ్రాహము, భాష, మాయు, అయలయెడల ఏదైన యెడల మరీయం కీయం యుక్యః ప్రోత్సరణము (అనుసరించుచో అది) వనము అని పిలవబడుచున్నది.

సూత్యాదోపాశావో తు నమః(యో?యే) వృధవర్జనమ్ ।

అనానీయేన తరితం భవేత్ తత్ నమఃసాధితమ్ ॥ 215 ॥

ప్రతిపదార్థము : గజాద్భావోహానాదో నమయే = గజాద్భావోహానాదీనమయమందు; యత్ సప్రవర్ణమం ద్విత్ = తావద్వర్ణవమేరికలదో; తత్ = అది; నమయోత్థితం రచితం భవేత్ = విమయోపామకముగ రచించబడును.

తాత్పర్యము : గజాద్భావోహానాదీనమయమందు తావద్వర్ణవమేరికలదో అది నమయోపామకముగ రచించబడును.

పాదకం స్థావో లో తాతే నీయేత గాయత్రి :

పరిపూర్ణావృథానీతం రచేవ పరివర్తనమ్ = 216 :

ప్రతిపదార్థము : గాయత్రి = గాయతులనీ; స్థావో = స్థావమందు; లో = లోకమందును; తాతే = తాళమందును; పరిపూర్ణ - పరిపూర్ణి (మాచ్చు)దే; రూపకం గాయోతి = రూపకము గావము చేయుటయదో; తచేవ = అచేయ; పరివర్తనం నీతం = పరివర్తననీయము.

తాత్పర్యము : గాయతులనీ స్థావమందు లోకమందును తాళమందును పరిపూర్ణి (మాచ్చు)దే రూపకము గావము చేయుటయదో అచేయి పరివర్తననీయము.

రీతయః పంఠి కథితాః షడేవ కథయాదు రే :

చోక్తగాయపరీతిశ్చ యోగరీతిః కృచిత్ భవేత్ = 217 :

ప్రతిపదార్థము : షడేవ = అరు(క)మూలమే; కథితా = చెప్పబడిన; రీతయః పంఠి = రీతులు గంభ్యః రే = వాటిని; కథయాదు = చెప్పుచున్నాను, చోక్తగాయపరీతిః = చోక్తగాయపరీతి; కృచిత్ = ఒక్కొక్కచోట; యోగరీతిః భవేత్ = యోగరీతియు తీరుదును.

తాత్పర్యము : అరు (క)మూలమే చెప్పబడిన రీతులుగంభ్య వాటిని చెప్పుచున్నాను. చోక్తగాయపరీతి ఒక్కొక్కచోట యోగరీతియు తీరుదును.

మరిపూయపరీతిశ్చ నీతిః పా యోగితాం కృచిత్ :

కృచిత్ పేవరగరీతిశ్చ రీతిః కథయంశ్చతా = 218 :

రీతిభ్యంగంఠి ప్రోక్త రీతింశ్చగతోపదై = 219 ½ :

ప్రతిపదార్థము : మరిపూయపరీతిః = మరిపూయప రీతి, కృచిత్ = ఒకచోట, యోగితాం = (ప్రేయి)య్య; నీతిః = నీ(రీ)తియు; కృచిత్ = ఒకచోట; పేవరగరీతిః = పే(పే)రగ రీతియు, కథయంశ్చతా రీతిః = కథపరీతియు అని; రీతింశ్చగతోపదై = రీతింశ్చయః; రీతిః = రీతి; భంగంఠి = పర్వంఠియని. ప్రోక్త - చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : మరదగాయవరీతి ఒకచోట స్త్రీలయొక్క గి(రీ)తియు ఒకచోట పే(ప్రే)రగరీతియు కనవరీతియు అవి రీతియనీ రీతి పర్వతియనీ చెప్పబడినది.

ఇది పరితాపనామధేయశ్రీనాట్యదేవపరిపతే పరితాపనామధేయః
• చతుర్థమధికరణమ్ •

॥ అథ సంచయమధికరణమ్ ॥

అథ గీతామగామిత్వాత్ వాచ్యమైత్ర ప్రతిష్ఠాగ్రస్తుతే ।
ఉద్దేశ్యమయః కించిత్ పర్యతోకామనంజయః • 1 •

ప్రతిపదార్థము : అథ = అనంతరముః గీతామగామిత్వాత్ = గీతమువనువరీతియనీ దగుట వలనః పర్యతోకామనంజయః = ఏమిచ్చి ప్రపంచమువను సంబోధనము అయినః వాచ్యం = వాచ్యముః ఉద్దేశ్యమయః = ఉద్దేశించిన శ్రమముగా కించిత్ = కొంచెముః అయి = ఇక్కడః ప్రతిష్ఠాగ్రే = వర్ణించబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అనంతరము గీతమువనువరీతియనీ దగుటవలన ఏమిచ్చి ప్రపంచమువను సంబోధనము అయిన వాచ్యము ఉద్దేశించిన శ్రమముగా కొంచెము ఇక్కడ వర్ణించబడుచున్నది.

తతః తతోకపర్యం చ సువం చ సుషివం తథా ।

చతుర్థమధికం ప్రాసానాతోద్యం వాచ్యవేదియః • 2 •

ప్రతిపదార్థము : వాచ్యవేదియః = వాచ్యవేద్యము తయః = ఏదయినదైన తంత్రీవాచ్యముః అనవర్తనం = ముద్దెలయెదలగు చక్కవాచ్యముః సువం = తాళము మొదలగు కించువాచ్యముః సుషివం ఇతి = ఏల్లవల్లోప మొదలగు వాచ్యము అవిః ఇదం చతుర్థరం అతోద్యం = ఈ అతోద్యము వాల్గవదయనైవది అవిః ప్రాసాః = చెప్పితి.

తాత్పర్యము : వాచ్యవేత్తలు ఏదయినదైన తంత్రీవాచ్యము, ముద్దెలయెదలగు చక్కవాచ్యము, తాళము మొదలగు కించువాచ్యము, ఏల్లవల్లోప మొదలగు వాచ్యము అవి ఈ అతోద్యము వాల్గవదయనైవది అని చెప్పితి.

తతః తంత్రీగతం క్షేమమపర్యం తు పాశ్చర్యమ్ ।

కావ్యంః సువపతి ప్రోక్షం సుషివం సుషివాత్యకమ్ • 3 •

ప్రతిపదార్థము : తతం = తతము; తలగ్రీగతం క్లేయం = తలగ్రీగతమని తెలియచేయును. అవపర్ణం = అవపర్ణము; పౌష్టం = పౌష్ట్యసంబంధి; సునం = సునము; కాంక్ష్యా (ప్రీక్షా) = కించునంబంద్యునది; సునీదం = సునీదము; సునీదాత్మకం = ముఖగతమైనది.

తాత్పర్యము : తతము తలగ్రీగతమని తెలియచేయును. అవపర్ణము పౌష్ట్యసంబంధి సునము కించునంబంద్యునది సునీదము ముఖగతమైనది.

ఏనా తాలాహగీ నైవ కీష్టాః అఖిలభూత్వా :

బృహస్పతివృధిణా నైవ శబ్దీత్యాదినంతరమ్ . 4 .

ప్రతిపదార్థము : ఏనా-ఏనా తాలాహగీ=తాలాహగీ అఖిలభూత్వా కీష్టాః = యమకీష్టాః; బృహస్పతివృధి = బృహస్పతివృధి; శబ్దీత్యాది = శబ్దమొనరించు; అంతరం = భేదము.

తాత్పర్యము : ఏనా తాలాహగీ అయమకీష్టాః బృహస్పతివృధి శబ్దమొనరించు భేదము.

పటహ్య హమత్యా చ ధిక్యా చ తదవంతరమ్ .

సృజంగః శబ్దీత్యాద్యమవపర్ణముతాహ్యతమ్ . 5 .

ప్రతిపదార్థము : పటహః = పటహము; హమత్యా = హమత్య; ధిక్యా = ధిక్య; తదవంతరం = తదితరుతాత; మృదంగః = మృదంగము; కెనా ఇత్యాద్యం = కెనా ఈమొనరించునది అవపర్ణం ఉదాహరణ = అవపర్ణ (పర్ణ)వాద్యము(లు)గా ఉదాహరించు అవపర్ణ (పి).

తాత్పర్యము : పటహము హమత్య ధిక్య తది తరుతాత మృదంగము కెనా ఈ మొనరించునది అవపర్ణ (పర్ణ) వాద్యము(లు)గా ఉదాహరించు అవపర్ణ(పి).

తాంశ్చ కాంశ్చతాంశ్చ సునీదా స్థుభ్రసునీదా :

పట్యశ్చ శుక్రీత్యాద్యం సునవాద్యముతాహ్యతమ్ . 6 .

ప్రతిపదార్థము : తాంశ్చ = తాంశమును; కాంశ్చతాంశ్చ = కాంశ్చ (కంచు) తాంశమును; సునీదా = సునీదా; స్థుభ్రసునీదా = స్థుభ్రసునీదము; పట్యశ్చ = పట్య(మొ)ము; శుక్రీ ఇత్యాద్యం = శుక్రీ ఈమొనరించునది; సునవాద్యం ఉదాహరణ = (దోవా) సునవాద్యముగా చెప్పుచుండుచున్నది.

తాత్పర్యము : తాంశమును కాంశ్చ (కంచు) తాంశమును సునీదా స్థుభ్రసునీదము పట్య(మొ)ము శుక్రీ ఈమొనరించునది (దోవా) సునవాద్యముగా చెప్పుచుండుచున్నది.

మంశ్చ మహారీ వైవ శంఖః శృంగం తద్వైవ చ ।

ఇత్యాద్యవేదా ప్రోక్తం మహారం వాద్యవేదితః ॥ 7 ॥

ప్రతిపదార్థము : మంశ = మేనువు; మహారీ చ = మహారీయు; శంఖః = శంఖము; శృంగం = కొమ్ము; తదా = అట్లే; ఇత్యాది = ఈయొకరినొకరి; అవేదా = అవేదికవిధములుగా; మహారం = మహారము; ప్రోక్తం = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : మేనువు మహారీయు. శంఖము కొమ్ము, శృంగము అట్లే ఈ మొదలగునవి అవేదికవిధములుగా మహారము చెప్పబడినవి.

ఏకవాక్త్రై వాక్త్రాశ్చ కోణేనాగుశిర్షాదా ।

కాకాప్రకాశైః పూర్వాశ్చైః శ్రుతిపాశ్చపిథాయతః ॥ 8 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఏకవాక్త్రై = ఒకటితోనే; వాక్త్రాశ్చ = కెందులేయింతోను; కోణేన = కోణములేతయు; అగుశిరః = ధ్రోణ్ణతోను; శ్రుతిపాశ్చపిథాయతః = చెప్పబడియగు నట్లుగా; వాకాప్రకాశైః పూర్వాశ్చైః = అవేదిక విధములైనవూర్వాశ్చరములచే.

తాత్పర్యము : ఒకటితోనే కెందు లేయింతోను కోణములేతయు ధ్రోణ్ణతోను చెప్పబడియగునట్లుగా అవేదిక విధములైన వూర్వాశ్చరములచే.

అపరాక్షితాక్షేపం ప్యాత్ వాదపం తోకరంబుమ్ ।

తత్పర్యం మంచథా థాయః శుష్కం శీతామగం తదా ॥ 9 ॥

ప్రతిపదార్థము : అపరాప్రకారం = అవేదికవిధములుగా; తోకరంబుమ్ = ప్రకారంబులుగా; వాదపం ప్యాత్ = వాదనమగును; తత్ సర్వం = అది అంతయు; థాయః = మరల పెంచదా = అదుపిధములు; శుష్కం = శుష్కము; శీతామగం = శీతామగము.

తాత్పర్యము : అవేదికవిధములుగా ప్రకారంబులుగా వాదనమగును. అదిఅంతయు మరల అదుపిధములు, శుష్కము శీతామగము.

వృత్త్యవ్య తామయాయ ప్యాదుభయోమమిత్యైః ।

తంబ్రాశ్చామగతం ప్రోక్తం వాద్యపిత్వాపివక్ష్యైః ॥ 10 ॥

ప్రతిపదార్థము : వృత్త్యవ్య తామయాయ = వృత్త్యానుయాయ; ఉభయోమమిత్యైః = ఉభయోమయాయ; తంబ్రాశ్చామగతం = తంబ్రానుయాయలని వాద్య పిత్వాపివక్ష్యైః = వాద్య పిత్వపిత్వపిత్వాచే; ప్రోక్తం = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : స్వత్కామయోగము ఉభయోగము తంత్రామయోగము అపివాద్య
వర్ణనానివారితే చెప్పబడినది.

ఏనా గీతం ఏనా పుస్తకం వాచ్యం ఉష్ణముదాహరణమ్ :

అవ్యర్థసంఖ్యయా శ్లేషం శిష్టం వాచ్యపరిమిష్యమమ్ • 11 •

ప్రతిపదార్థము : గీతం ఏనా = గీతములేదు; పుస్తకం ఏనా = పుస్తకములేదుఉష్ణ
వాచ్యం = వాచ్యము; ఉష్ణం ఉదాహరణం = ఉష్ణముగా చెప్పబడినది; శిష్టం =
మిగిలిన; వాచ్యపరిమిష్యమమ్ = వాచ్యవాచ్యపరీక్షముయము; అవ్యర్థసంఖ్యయా శ్లేషం =
పార్థవ్యైవ పేరుకలదిగా తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : గీతములేక పుస్తకములేకను ఉష్ణ వాచ్యము ఉష్ణముగాచెప్పబడినది.
మిగిలిన వాచ్యవాచ్యపరీక్షముయము పార్థవ్యైవ పేరుకలదిగా తెలియదగినది.

ప్రయోజేదాత్ వాచ్యజేదాత్ తద్వైవ వ్యాప్తిజేదతః :

ఏనాజేదాత్ భవంశ్యవ్యే తంత్రీయంభ్యావతావతి • 12 •

ప్రతిపదార్థము : ప్రయోజేదాత్ = ప్రయోజేదములేతము; వాచ్యజేదాత్ =
వాచ్యజేదములేతము; తద్వైవ = అట్లే; వ్యాప్తిజేదతః = వ్యాప్తిజేదములందును
ఏనాజేదాత్ = ఏనాజేదములందును; తంత్రీయంభ్యావతాత్ తు = తీగల తత్వముల
గాని;

తాత్పర్యము : ప్రయోజేదములేతము, వాచ్యజేదములేతము, అట్లే వ్యాప్తిజేదములందును,
ఏనాజేదములందును, తీగలతత్వములగాని;

భవతే వస్తువీణావామేకతంత్రీయతా :

తంత్రీయాభ్యావతావతి త తంత్రీయో వస్తువ్యాప్తయః • 13 •

గజరీలాభిరావం త తద్వైవోపనివాదవమ్ :

దంశకం త తతా శ్లేషం వాచ్యం పెక్కిరులాభిధమ్ • 14 •

ప్రతిపదార్థము : వస్తువీణావాం = అన్నివీణలును ఏకతంత్రీయతావతాం భవతే =
ఏకతంత్రీయతావతావత్యమును పొందుచున్నది; (తంత్రీయాభ్యావతావతి త తంత్రీయో వస్తువ్యాప్తయః)
గజరీలాభిరావం త తద్వైవోపనివాదవమ్ •) తంత్రీయం = తంత్రము;
తాతా = తాత; శ్లేషం = సంయుక్తము; తంత్రీయం = తంత్రము; వస్తువ్యాప్తయః =
వస్తువు; గజరీలాభిరావంత = గజరీలము; తద్వైవ = అట్లే; ఉపనివాదవం =
ఉపనివాదము; దంశకం = దండము; పెక్కిరులాభిధం = పెక్కిరులము.

తాత్పర్యము : అన్ని విధాలను ఏకరంగత్రీ ప్రధానత్యమును పొందుచున్నది. (దంతో) తారా, కూతురీ (పండుమత్తం), పండుము తార పండుమత్తము కంకాలము వచ్చువు గిరిమయు అట్లే ఉపనివాదమును చందకము పెట్టికులము.

ఏతత్ దశవధం వాచ్చా పిణావార్యం పమీరితమ్ ।

ఇతివేద సమాయుక్తో ఐహంధా మృగితిః కథః ॥ 15 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఏతత్ పిణావార్యం = ఈపిణా వార్యము; వాచ్చా = పేరునః దశవధం పమీరితం = పరివిధములుగా చెప్పుబడినది; ఇతివేద సమాయుక్తః = ఇతితమంతో కూడిన; ఐహంధా = అనేకవిధములుగా; మృగితిః కథః = ప్రకాశించిన హస్తము.

తాత్పర్యము : ఈపిణా వార్యము పేరునే పరివిధములుగా చెప్పుబడినది. ఇతితమంతో కూడిన అనేకవిధములుగా ప్రకాశించిన హస్తము.

సంస్కృష్టతారం భంధాభ్యో యుక్త్యా చ పమిలంబుతిః ।

ఉత్కృష్టం పరివర్త్య తాభ్యాం హ్యేవ యుక్త కర్తరీ ॥ 16 ॥

ప్రతిపదార్థము : సంస్కృష్టతారం = తాకిన తారస్థాయితులనీయై; భంధాభ్యో యుక్త్యా చ సమిలంబుతిః = భంధోవాదుము కల్గియునుతో అలంకృతమైనది; ఉత్కృష్టం = ఉత్కృష్టము; పరివర్త్య = పరివర్తనమును; తాభ్యాం = అరించించినవేతను; యుక్త = ఎక్కడ; కర్తరీహ్యే = కర్తరీ యుగివో.

తాత్పర్యము : తాకిన తారస్థాయితులనీయై భంధోవాదుము కల్గి యునుతో అలం కృతమైనది. ఉత్కృష్టము పరివర్తనమును అరించించినవేతను ఎక్కడ కర్తరీ యుగివో.

రేపీణ పహితాతద్యుక్త్యేభో రేఫపంయుతిః ।

ఏవం పమిరితం ప్రాహుర్ధాతాభ్యం వాచనం ఐహంధా ॥ 17 ॥

ప్రతిపదార్థము : రేపీణ పహితా తద్యుక్త్యేభో = రేపి కర్తరీవః; రేపింయుతిః ఉత్కృష్టం = రేపియుతోగ్లేపమును; ఏవం -ఇట్లు; పమిరితం = పుట్టివదానది; తాతాభ్యం వాచనం ప్రాహుః = తాతాతాదమచి పండితులు చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : రేపికర్తరీవః రేపియుతోగ్లేపమును ఇట్లు పుట్టివదానది తాతావారుమచి పండితులు చెప్పుచున్నారు.

మలేద మృగిలేవాసి నిర్దోషా త హిసా .

సంయుక్తం చార్థకర్త్యా సంయుక్తం వాదనం ఏయః = 18 .

ప్రతిపదార్థము : మలేద మృగిలేద = మఖముగా మృగించిన నిర్దోషా హిసా = ర్థవి (వాదములు)కల పాప్తముచేతను అర్థకర్త్యా సంయుక్తం = అర్థకర్త్రీయమయైన వాసిది; సంయుక్తం వాదనం ఏయః = సంయుక్తవాదనముగా తెలియుచును.

తాత్పర్యము : మఖముగా మృగించిన ర్థవి (వాదము) కల పాప్తము చేతను అర్థ కర్త్రీయమయైన వాసిది సంయుక్త వాదనముగా తెలియుచును.

కర్త్రీభయసంయుక్తం మృగియ్యార్థియైమృతమ్ .

కంకాలవామకం వాద్యం ప్రాహుర్విగోపితాః = 19 .

ప్రతిపదార్థము : కర్త్రీభయసంయుక్తం = కర్త్రీభయము కలదియు; మృగియై = మృగితముంచేతను మూర్ఖుడై యుటం = మూర్ఖుడనచేతను కూడివదియు కంకాల వామకం వాద్యం = కంకాలవాద్యముగా వైగోపితాః = ఏకాదండితులు; ప్రాహుః = చెప్పిరి.

తాత్పర్యము : కర్త్రీభయము కలదియు మృగితముంచేతను మూర్ఖుడనచేతను కూడివదియు కంకాలవాద్యముగా ఏకాదండితులు చెప్పిరి.

కర్త్ర్యా ఘటితాసి కుహరీణ పరిమృతమ్ .

తాతః సంప్రకృతే యత్ర తత్తాద్యం వస్తుసంజ్ఞకమ్ = 20 .

ప్రతిపదార్థము : కర్త్ర్యా = కర్త్రీ చేతను; ఘటిత = ఘటము చేతను; కుహరీణ = కుహరము (వివరము) చేతను; పరిమృతం = మృష్టముగా; యత్ర = ఎక్కడ; తాతః సంప్రకృతే = తాతముతాతలమనః. తత్ = అది; వస్తుసంజ్ఞకం వాద్యం సాగ్ధ్ = వస్తువాద్యమగును.

తాత్పర్యము : కర్త్రీచేతను ఘటము చేతను కుహరము (వివరము)చేతను మృష్టముగా ఎక్కడ తాతము తాతలమనః అది వస్తువాద్యమగును.

కర్త్రీఘటితాత్యాం యత్ కుహరీణ త పరిమతమ్ .

నిర్దోషోక్త్యనై మృగ్యం తత్ కరణం ఏయః = 21 .

ప్రతిపదార్థము : యత్ = ఏయః కర్త్రీఘటితాత్యాం = కర్త్రీఘటితముల చేతను; కుహరీణ త పరిమతం = కుహరము కూడియుండునః; నిర్దోషోక్త్యనై = నిర్దోష చేత

ప్రభువములతోను కూడియున్నది; తత్ = అది; యోగం కరణం ఏయః = యోగమును కరణముగా తెలియుదును.

తాత్పర్యము : ఏది కర్తృభూతిములచేతను కుహరముచేతనుకూడ యుండునో నిర్వృష్ట రేఫప్రభువములతోను కూడియున్నది అది యోగమును కరణముగా తెలియుదును.

కర్తవ్యా ఉపదేశాన మూర్ఖతః స్మరింతైః కర్తైః ।

ఏకత్యగీ తు(త్యగియ) ద్వాదశం గణితం తరీతమ్ = 12 =

ప్రతిపదార్థము : కర్తవ్యా = కర్తృచేతన; ఉపదేశ = ఉపదేశముచేతన; మూర్ఖతః - మూర్ఖుల చేయుటచేతనయ; స్మరింతైః కర్తైః = స్మరితమగులైన కరణములచే; తుత్ ఏకత్యగీ = ఏది రచించుదునో; తత్ వాద్యం = ఆ వాద్యము; గణితం తరీతం = గణితముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : కర్తృచేతన; ఉపదేశముచేతన; మూర్ఖుల చేయుటచేతనయ; స్మరితములైన కరణములచే ఏది రచించుదునో ఆవాద్యము గణితముగా చెప్పబడినది.

ఉభయైశ్చరీప్య యావాఽయ తా శ్రమాత్ ।

రేఫకర్తృవిప్రీక్ష్యరీపోపరివాద్యమ్ = 23 =

ప్రతిపదార్థము : ఉభయైశ్చ = శ్రీంధమ; ఉపరిష్టాప్య = మీదము; యావాఽయ తాతా = ఏదెప్పుడైన కరణములు శ్రమాత్ = శ్రమముగా; రేఫకర్తృ = రేఫకర్తృయందు; విప్రీక్ష్య = విప్రీక్ష్యములచేతన; తరీత = తలముచేతన; ఉపరివాద్యకం స్వాత్ = ఉపరివాదక మగును.

తాత్పర్యము : శ్రీంధమ మీదను కరణములు శ్రమముగా రేఫకర్తృయందు విప్రీక్ష్యముల చేతన; తలము చేతన; ఉపరివాదకమగును.

విక్లిప్త పరివర్తాభ్యాం కర్తవ్యా చ పరీథయా ।

మాచేన ఉపదేశాన మండీతం దండకం ఏయః = 24 =

ప్రతిపదార్థము : పరివర్తాభ్యాం = పరివర్తనములచేతన; పరీథయా కర్తవ్యా = రేఫకర్తృ చేతన; మాచేన = మానము (కాలత) చేతన; ఉపదేశ = ఉపదేశము చేతన; విక్లిప్తా- తుంహి; మండీతం = అలంకృతమైనదానిని; దండకం ఏయః = దండకముగా తెలియుదును.

తాత్పర్యము : పరివర్తనములచేతను గేహిజన్మనచేతను మూడము (కొలత) చేతను భవితముచేతను ఉంచి అలంకృతమైనవదానిని దుండకముగా వెలిమియగును.

పమప్రహస్తసంయోగాత్ వాద్యం పట్టిమతం మతమ్ :

ఇయ్యక్షం దశధా వాద్యం గీతలక్షణవేదిధిః ॥ 25 ॥

(ప్రతిపదార్థము : పమప్రహస్తసంయోగాత్ = అచ్చి హస్తముల కలయికవలన; పట్టిమతం వాద్యం మతం = పట్టిమతమును వాద్యము సమ్మతము; ఇతి = ఈప్రకారముగా; గీతలక్షణవేదిధిః = పంగీతగీతాస్త్ర లక్షణములనితీగినవారిచే; వాద్యందశధా ఉత్తరం = వాద్యము పరివిధములుగ చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : అచ్చి హస్తముల కలయికవలన పట్టిమతమును వాద్యము సమ్మతము. ఈ ప్రకారముగా పంగీతగీతాస్త్ర లక్షణములనితీగిన వారిచే వాద్యము పరివిధములుగ చెప్పబడినది.

పకలం విష్కలం చేతి వాద్యమేతత్ ద్విధా భవేత్ :

కథిరం శంఖరేణేదమేకంశ్రీపహాశ్రయమ్ ॥ 26 ॥

(ప్రతిపదార్థము : పకలం = కళాపహితము (సకలము); విష్కలం = కళారహితము (విష్కలము); ఇతి = అని; ఏతత్ వాద్యం = ఈవాద్యము; ద్విధా భవేత్ = రెండు విధములు; ఏకశంశ్రీపహాశ్రయం = ఏకశంశ్రీకి ఆశ్రయమైతే; ఇదం = ఈవాద్యము; శంఖరేణ కథితం = శంఖరునిచే చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : కళాపహితము (సకలము) కళారహితము (విష్కలము) అని ఈవాద్యము రెండువిధములు. ఏకశంశ్రీకి ఆశ్రయమైన ఈవాద్యము శంఖరునిచే చెప్పబడినది.

తదా తేనా ఏకాతవ్యా అగ్నా వాచే యథా భవేత్ :

యత్ తయా తే(యగ్నా) తే వాదస్తవ తేవేతి హి మతా ॥ 27 ॥

(ప్రతిపదార్థము : వాచే = వాచమందు; యథా = ఏప్రకారముగా; తేనా = తేనము, అగ్నా వాచే = అగ్నమునుచే; తదా = అప్పు; ఏకాతవ్యా = చేయఁబడినది; యత్తయో తేవ్యతే వాచః = చేసినచేతను వాచము తేనము కలదును; తేన = అందుచే; తేనా ఇతి = తేనమని; హి = అది; మతా = చెప్పఁబడును.

తాత్పర్యము : వాచమందు ఏప్రకారముగా తేనము అగ్నమునుచే అప్పు చేయఁబడినది.

దేవతేతమ వారము జేయు కలదగునో అందుచే జేయవలె అది సమ్మతము.

తండ్రికా పెత్తనాహారం ఈ కృష్ణాగతి వాదనా :

అన్నా నైవ వివా క్లేమా పీణాప్రాపిగ్యకారితః : 28 :

సైవిషవాదము : తండ్రికా పెత్తనాయం ఈ = తండ్రికా పెత్తనాయం; కృషిత్ = ఒకచోట; ఒకటి = అగ్నిమగ్నము; నైవి అగ్నికలా = అగ్నిపైవదియే కలాగా; పీణాప్రాపిగ్యకారితః = పీణయందు ప్రాపిగ్యము గలవారినే; క్లేమా = తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : తండ్రికా పెత్తనాయందు ఒకచోట అగ్నిపైవదియే కలాగా పీణయందు ప్రాపిగ్యముగలవారినే తెలియదగినది.

తమకైవ సకలం వాక్యం యుతః పక్షలో భవేత్ భూతిః :

అపిచ్యుక్తేన తద్వక్తా దోషకాపత్రికావతి : 29 :

సైవిషవాదము : దోషకాపత్రికావతి = దోషకాపత్రిక పలుకు; అపిచ్యుక్తేన తద్వక్తా = సంప్రద్యముగాని తద్వచనః యుతః సర్వలభ్యుని భవేత్ = ఏదైనాపైని భవించుననో; తత్ = అది; సకలం వాక్యం తక్షణం = వివిధవాక్యముగా ఎప్పుడచేసినది

తాత్పర్యము : దోషకాపత్రిక పలుకు సంప్రద్యముగాని తద్వచన ఏదైనాపైని భవించుననో అది సకల వాక్యముగా చెప్పబడినది.

పాశ్యతే తండ్రికా యుతః సకలం తదపి సప్రతమ్ :

పంచోరు యుతేవ్యక్తం జీవా హేవా పరీయతే : 30 :

సైవిషవాదము : యుతః = ఎక్కడు; తండ్రికా పాశ్యతే = తండ్రి పాశ్యతేయందునో; తదపి = అదికూడ; సకలం = సకల(ళి)ముగా; పంచుతం = తలచబడినది; పంచోరు యు పిన్ద్యర్థం = పంచోరుయపిన్ద కాలము; జీవా హేవా పరీయతే = జీవారూపముగా పరిచయపడుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ తండ్రి పాశ్యతేయందునో అదికూడ సకల(ళి)ముగా చలించునది. పంచోరుయపిన్ద కాలము జీవారూపముగా పరిచయపడుచున్నది.

ఏవీతవ్యక్తతో ఒకప్రతే తండ్రికా నైవ సప్రతః :

యుతః పాశ్యతే తద్వచనో విషయం తద్వివక్షతే : 31 :

ప్రతిపదార్థము : విహీరప్రసరతః = విహీరప్రసరము కంటి. అదప్రేత్ = శ్రీయంగా
అంతరితా వైవ సర్వతీ = అంతరి జరుగదు; యత్ర = ఎక్కడ అర్థవిప్రకృత్య హ్యత్ =
అర్థవి ప్రకృత్యయందువో, అత్ = అది విద్యులం విగద్యతీ = విద్యులముగా చెప్ప
బడుచున్నది.

తాత్పర్యము : విహీరప్రసరము కంటి శ్రీయంగా అంతరి జరుగదు. ఎక్కడ అర్థవి ప్రకృ
త్యయందువో అది విద్యులముగా చెప్పబడుచున్నది.

సన్నివిష్ట తతోద్భవై త్పరీక్షా చోభయోర్హితా ।

సంగత తంత్రాః పరిత్యజ్య సందర్శేత్ యత్ర పారగా ॥ 32 ॥

ప్రతిపదార్థము : సన్నివిష్ట - ఉపనిష్ఠవైపరీత్యము; తతా = అట్లే; ఉద్భవై చ =
ఉద్భవవైపరీత్యము; త్పరీక్షా ఉభయోర్హితా చ పారగా = త్పరీక్షా ఉభయోర్హితా
పారగా తంత్రాః సంగత త్యక్త = తంత్రతీయత్వ కలయకమువలన యత్ర సందర్శేత్
= ఎక్కడ (ముందుకు) జరుగువో;

తాత్పర్యము : ఉపనిష్ఠవైపరీత్యము అర్థఉద్భవవైపరీత్యము త్పరీక్షా ఉభయోర్హిత
త్వైవ పారగా తంత్రతీయత్వ కలయకమువలన ఎక్కడ (ముందుకు) జరుగువో.

సన్నివిష్టోభతా పా పారగా కథితా బుధ్ధిః ।

స్వర్ణం పుష్పం పరిమత్స్యజ్య తంభూముత్తత్య పారగామ్ ॥ 33 ॥

ప్రతిపదార్థము : పా = అది; సన్నివిష్ట రీతాతా పారగా = సన్నివిష్టామక పైవ
పారగా; కథితా = చెప్పబడినది; పుష్పం పుష్పం పరిమత్స్యజ్య = ప్రతిష్ఠాప్రస
వించి, తంత్రం ఉత్సర్జయ్య = వీగము దాటి; పారగాం = పారగామ;

తాత్పర్యము : అది సన్నివిష్టామకపైవ పారగా చెప్పబడినది ప్రతిష్ఠాప్రసవించి
వీగము దాటి పారగామ;

యత్ యా(పి)తా నిరతోద్భవై విషులే పతే(ప)తా ।

భవేత్ బుధ్ధిపరమోద్భవై సంస్కృత్య బుధ్ధిపత్ భవేత్ ॥ 34 ॥

ప్రతిపదార్థము : విషులే - విద్యులమందు; అపి - తిరిగి; పతే - పత(గి)తమందుకాని;
యాత = ఎత్తువో; పా - అది; బుధ్ధిపత్ = బుధ్ధి, ఇ.చోట; ఉద్భవై భవేత్ =
ఉద్భవయగును; బుధ్ధిపత్ = బుధ్ధిపత(గి)తా; సంస్కృత్య భవేత్ - సంస్కృత్యము అగును.

తాత్పర్యము : విద్యులమందుగాని వికరణమందుగాని వెళ్ళిన అది ఒక్కొక్కచోట ఉత్పన్నమగును. అనానానానా సంపన్నము అగును.

ఇది శ్రీయోగ్యమాయానామ్ పారణా పాఠశాస్త్రాః ।

పారణా శ్రుపాణియమేతత్తత్తమశ్రుతాః ॥ 35 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఇది = ఈ పారణమైన శ్రీయోగ్యమాయానామ్ = ఉత్పన్న - సంపన్న శ్రీయా యోగమువలన; పా పారణా = అ పారణ ఉభయశాస్త్రా = ఉభయశాస్త్రము; ఇయం = ఈ ఏకతంత్రీ సమాశ్రుతా పారణా = ఏకతంత్రీతమశ్రుతమైన పారణా; శ్రుపాణా = మూడువిధములైనవి.

తాత్పర్యము : ఈ పారణమైన ఉత్పన్న - సంపన్న శ్రీయోగ్యమాయవలన అ పారణ ఉభయశాస్త్రము. ఈ ఏకతంత్రీసమాశ్రుతమైన పారణ మూడువిధములైనవి.

అన్యోపామపి పీణానాం యాభావశ్చేద పారణాః ।

పూతా పాతశ్చ సర్వేషాం ఉర్జేభ్యావలేఖనాః ॥ 36 ॥

ప్రతిపదార్థము : అన్యోపాం పీణానాం అపి = ఇతరములకు కూడ; యాభావశ్చేద = అనివధియుగా; పారణా = పారణ; పూతా = పూతమన; పాతశ్చ = పాతమును; ఉర్జేషాం = ఉర్జేషము; అవలేఖనా = అవలేఖము.

తాత్పర్యము : ఇతరములకు కూడ అనివధియుగా పారణ పూతమన పాతమును సర్వేషము ఉర్జేషము అవలేఖము.

చిచ్ఛనంధితనంశ్చ శ్రమరశ్చేతి దత్తినే ।

వాస్తే యాపాఠేదాః స్వర్ణామే స్వరీతః ॥ 37 ॥

ప్రతిపదార్థము : చిచ్ఛనంధితనంశ్చ = చిచ్ఛనంధితనమునము; శ్రమరశ్చేతి = శ్రమరము అని; దత్తినే వాస్తే = మరచేతియందు; యా యాపాఠేదాః స్వర్ణ = అనేక భేదములు కలవు; స్వరీతః స్వర్ణముగల వామే = స్వరీతమర్ణముగల ఎడమచేతియందలి;

తాత్పర్యము : చిచ్ఛనంధితనమునము శ్రమరము అని మరచేతియందు అనేక భేదములు కలవు. స్వరీత స్వర్ణముగల ఎడమచేతియందలి;

మధ్యమానాంతర్యన్య యదా తంత్రీ వ వాప్యైః ।

తదా(యోగ)నాతో భవేత్ పాతస్తర్ణస్తైజయా పునః ॥ 38 ॥

ప్రతిపదార్థము : మధ్యమాలాంతర్భాగము = మధ్యమముచేత అభిమించిన తద్వనితో (మధ్యమాలాంతర్భాగముతో కలపిన తద్వనితో); యదా = ఎప్పుడు; తంత్రి = తీగ నిధాన్యతతో కొట్టుకుంటున్నా; అదా-అప్పుడు; హితం తదేతో=హితమగును; పితయా తద్భాగ్య పునః = ఒక్క చూపుడున్నేరితోనే తంత్రివిచారము జరుగుచో అది పాతా స్యాత్ = పాతమగును.

తాత్పర్యము : మధ్యమముచేత అభిమించిన తద్వనితో (మధ్యమాలాంతర్భాగముతో కలపిన తద్వనితో) ఎప్పుడు తీగ కొట్టుకుంటే అప్పుడు హితమగును. ఒక్క చూపుడున్నేరితోనే తంత్రివిచారము జరుగుచో అది పాతమగును.

తద్వత్సంకరభూతస్త్వ పరీక్షః పముదాప్యతః :

మధ్యమాలాంతర్భాగస్త్వ భేదముల్లేకనింట్లకు : 39 :

ప్రతిపదార్థము : తద్వత్సంకరభూతస్త్వ = తద్వత్సంకరభూతము; పరీక్షః పముదాప్యతః - పరీక్షమగును; మధ్యమాలాంతర్భాగః = మధ్యమాలాంతర్భాగముకలది; తద్వత్సంకరభూతః = తద్వత్సంకరమగును.

తాత్పర్యము : తద్వత్సంకరభూతము పరీక్షమగును. మధ్యమాలాంతర్భాగము కలది తద్వత్సంకరమగును.

మధ్యమాలాప్యభూతోఽపిత పరీక్ష ఇతి స్మృతః :

తద్వనిపాల్పసంకల్ప పా(తా)తామివమా అహి : 40 :

ప్రతిపదార్థము : మధ్యమాలాప్యభూతః = మధ్యమాలాప్యభూతముకల; అహి = ఈశ్వరీదము; అవరోహ ఇతి స్మృతః = అవరోహమగును అహి తద్వని పాల్పసంకల్ప-వెలువల, తద్వనిపాల్పములందు లగ్నమైనది; పాతామివమా సిద్ధః = పాతమగుము కలదగును.

తాత్పర్యము : మధ్యమాలాప్య భూతముకల ఈశ్వరీదము అవరోహమగును. వెలువల తద్వనిపాల్పములందు లగ్నమైనది పాతమగుము కలదగును.

తంత్రి యదా తదా శ్రేయా హితకృత్వాభిధానాత్ :

మధ్యమాలాంతర్భాగం తు అహస్తంత్రి యదా పాతా : 41 :

ప్రతిపదార్థము : యదా - ఎప్పుడు; తంత్రి - తీగ; హితా స్యాత్ = హితమగుచో.

తదా = అప్పుడు; విత్తావీరమూర్త - విత్తూరమైపోయియున్న మర్త్యమో శామికాకాళం - మర్త్యస్థాయి విలీనస్థాయి ఈ రెండంటిచేతనూ బహిష్కరించి = (పై) వెలుపలికి ఈ ఎప్పుడు కొట్టుబడుతో.

తాత్పర్యము : ఎప్పుడు ఈ మోక్షమగునో అప్పుడు దీనినామక ప్రార్థనమగును. మర్త్యస్థాయి విలీనన ప్రలు ఈరెంటింటిచేతను (పై) వెలుపలికిగా ఎప్పుడు కొట్టుబడుతో.

తదా విత్తంతామస్త్రే హోతోఽహి సంధితాపార్వతుః ।

అంగురీభిశ్చతప్యభిరంతరాపాదవం ద్రుతమ్ = 42 =

ప్రతిపదార్థము : తదా = అప్పుడు; అహి హోతా = ఈహోతము; సంధితాపార్వతుః ఉత్త్రః = సంధితమని చెప్పబడినది; తప్యభిః అంగురీభిః = నాల్గుచేళ్లతోను; అంతరాపాద వం ద్రుతం = అంతరాపాదవిద్రుతము.

తాత్పర్యము : అప్పుడు ఈహోతము సంధితమని చెప్పబడినది నాల్గుచేళ్లతోను అంతరాపాదవెనుకం ద్రుతము.

యదా విశవ్యతే హోతస్తదా భ్రమరశో భవేత్ ।

తంబ్రీహస్థే తు సంభగ్నా వేపతే యత్తు పీఠగా = 43 =

ప్రతిపదార్థము : యదా విశవ్యతే = ఎప్పుడు వివిధమవుతో; తదాహోతాః అహోతము; భ్రమరశః భవేత్ = భ్రమరశ మగును; తంబ్రీ హస్థే సంభగ్నా = తంబ్రీకి వెనుకభాగమందు అగ్రమయిన యత్తు పీఠగా = పీఠరగా వేపతే - కంపించుతో; తాత్పర్యము : ఎప్పుడు వివిధమవునో అహోతము భ్రమరశ మగును తంబ్రీకి వెనుకభాగమందు అగ్రమయిన పీఠరగా కంపించుతో.

కృతః స్మరితవంజ్యోఽహి హుక్తగాత్ (కుక్తగా?) వును ।

అంగురీభిశ్చతప్యభిః ప్రత్యేకం హస్తయోగ్యయోః = 44 =

ప్రతిపదార్థము : అహి = అది; మర్త్యగాత్ వును = మర్త్య (హాపిడి)వలన; స్మరితవంజ్యః కృతః = స్మరితమని ప్రసీద్ధము; త్యయోహస్తయోః - రెండుచేతులయొక్క; అంగురీభిః తప్యభిః = నాల్గుచేళ్లచేతను; ప్రత్యేకం = ప్రత్యేకముగా.

తాత్పర్యము : ఇది మర్త్య(హాపిడి) వలన స్మరితమని ప్రసిద్ధము. రెండు చేతులయొక్క నాల్గుచేళ్లచేతను ప్రత్యేకముగా.

అపార్యవ్యవస్థలే తాళి ద్రుతం పా కర్తవ్యమతా ।

తాత్పర్యవ్యవస్థా దక్షిణేనైవ పాతా ॥ 45 ॥

ప్రతిపదార్థము : అపాః = వెలుపల; యత్ప్రసక్తి ద్భవ్యతే = ఏ తీగ ద్భవించునో; పా కర్తవ్య ద్రుతం మతా = ఆ కర్తవ్య ద్రుతముగా నెమ్మదియు; దక్షిణేన పాతా ఏత = నిడిచేతితోనే; తాత్పర్య వ్యవస్థః = నాల్గవలెముల చేతము;

తాత్పర్యము : వెలుపల ఏ తీగ ద్భవించునో ఆ కర్తవ్య ద్రుతముగా నెమ్మదియు. నిడిచేతితోనే నాల్గవలెముల చేతము;

అపాః; క్రియతే యా తు పా క్షేయా నకర్తవ్యే ।

కర్తవ్యవ్యవస్థా పాతాత్పర్యతే యత్ర దక్షిణా ॥ 46 ॥

ప్రతిపదార్థము : యా అపాః; క్రియతే = ఏ అపాః చేయుచునో; పా = అది; నకర్తవ్య క్షేయా = నకర్తవ్యంగా తెలియుచునది; యత్ర = ఎక్కడ; కర్తవ్యవ్యవస్థా = కర్తవ్య సమావృత్తి; దక్షిణా; పాతా ద్భవ్యతే = దక్షిణపార్శ్వమునవలెనో;

తాత్పర్యము : ఏ అపాః చేయుచునో అది నకర్తవ్యంగా తెలియుచునది ఎక్కడ కర్తవ్యసమావృత్తి న దక్షిణపార్శ్వము నవలెనో;

తదా కోణపాతామపాతా పార్శ్వకర్తవ్యే ।

పాతోఽనామితమంతః సవ్యమర్థమతా అపాః ॥ 47 ॥

ప్రతిపదార్థము : తదా = అట్లే; కోణపాఠః = కోణపాఠః; పామపాతా = ఎడమచేతిలో సార్వకర్తవ్య, అర్థకర్తవ్యములపై; పా = అది; అతః = అందువలన; అనామితయా అంతః = అనామితనే; అంతమునను; సవ్యమర్థమతా అపాః = వామపార్శ్వమర్థ మొంగుననే వెలుపలను; పార్శ్వో యది = అయినదో;

తాత్పర్యము : అట్లే కోణపాఠి ఎడమచేతిలో సార్వకర్తవ్య అది, అందువలన అనామితనే; అంతమునను వామపార్శ్వమర్థమొంగుననే వెలుపలను అయినదో;

తదాపా లేఖనామా స్కృత్ విజాతాదవతర్కశి ।

పాతగామూ పరిత్యాగే తద్భవ్యా యది పాత్యతే ॥ 48 ॥

ప్రతిపదార్థము : తదా = అప్పుడు; విజాతాదవతర్కశి = విజాతాదవతర్కయందు; లేఖనామా స్కృత్ = లేఖనామెగులము; పాతగామూ పరిత్యాగే = పాతగామ

పరిత్యజించుచున్నాడు; తల్లివ్యా యది పాఠ్యనే = తల్లివనేతను కొట్టబడినదో.

తాత్పర్యము : అప్పుడు పిగావారపరిత్యజించుచు లేచినాడుక మగును. సారణమి పరిత్యజించుచున్నాడు తల్లివనేతను కొట్టబడినదో.

తంత్రి నామనముమ్మాలో(?) నామ్న విన్యోగితస్తతా ।

తల్లివ్యాద్యం కవిష్టాద్యం ద్విరూపం పరివర్తనమ్ ॥ 49 ॥

ప్రతిపదార్థము : తతా = అప్పుడు; తంత్రి నామ = తంత్రి యమనదే; నముద్యతా = జమించుచు; ను = అది; నామ్న విన్యోగితః = విన్యోగితమగును; తల్లివ్యాద్యం = తల్లివ్యాద్యమని; కవిష్టాద్యం = కవిష్టాద్యమని; పరివర్తనం ద్విరూపం = పరివర్తనము రెండు విధములైనది.

తాత్పర్యము : అప్పుడు తంత్రియమనది జమించును. అది విన్యోగితమగును తల్లివ్యాద్యమని, కవిష్టాద్యమని పరివర్తనము రెండువిధములైనది.

తయో పార్శ్వం సంస్కర్మాత్ భ్రమణరీపిత కరీ ।

యదా భ్రుతం స్వరచ్చైవ కైమికార్పిత పాఠా ॥ 50 ॥

ప్రతిపదార్థము : తయో పార్శ్వం = నాటి పార్శ్వమునీ; సంస్కర్మాత్ = తాకుటవలన; భ్రమణరీపిత కరీ = భ్రమణరీపితకరమందు; యదా = ఎప్పుడు; భ్రుతం = భ్రుతము; స్వరచ్చైవ = స్వరచ్చైవమునందు; కైమికా = కంపించి పాఠా అర్థిత = ప్రపాఠితమగునో.

తాత్పర్యము : నాటి పార్శ్వమునే తాకుటవలన భ్రమణరీపిత కరమందు ఎప్పుడు భ్రుతము స్వరచ్చైవమునందు కంపించి ప్రపాఠితమగునో.

కరహిమూర్ఖనాళిభ్యో(?) వైశివైరపిఠీయతే ।

హింగుష్ఠి+ + +స్వరీచ్ఛతస్త్రోంకుంబయో యదా ॥ 51 ॥

ప్రతిపదార్థము : హి = అది; కరహిమూర్ఖనాళిభ్యాం = కరహిమూర్ఖనయని; వైశివైరపిఠీయతే = వైశివైరపిఠీయతే; హింగుష్ఠి = భ్రోమనదీలో మూడిపై స్వరీచ్ఛ = ఒకానొకదోలు; తత్తస్థః అంగులయః = నాల్గవేళ్లు; యదా = ఎప్పుడు.

తాత్పర్యము : అది కరహిమూర్ఖన యని వైశివైరపిఠీయతే. భ్రోమనదీలో మూడిపై ఒకానొక దోలు నాల్గవేళ్లు ఎప్పుడు.

విష్ణుగుప్తయోః పుర్వాత్ కథితః కుపారః కథః ।

అంగుష్ఠపార్శ్వమితి కర్తృ త వైపార్యతే ॥ 53 ॥

సరిపదార్థము : విష్ణుగుప్తయోః పుర్వాత్ = చిటికెబట్టలవ ద్దేక్షితాశీదినే; కుపారః కథః = కుపారమును కథముగా తలవలెను; అంగుష్ఠపార్శ్వమితి = అంగుష్ఠపార్శ్వముతో కలసి; కర్తృ వైపార్యతే = కర్తృ వాయ్యమావయ్యును.

తాత్పర్యము : చిటికెబట్టలవ ద్దేక్షితాశీదినే కుపారమును కథముగా తలవలెను. అంగుష్ఠపార్శ్వముతో కలసి కర్తృ వాయ్యమావయ్యును.

విష్ణుసారణాభ్యాం త తదా విరోధ ఉచ్యతే ।

ఉద్విగ్ధ వార్యతే త్వేతి శీఘ్రం సారణయా యతి ॥ 54 ॥

సరిపదార్థము : విష్ణుసారణాభ్యాం = విష్ణు- సారణులచే; తదా = అప్పుడు; విరోధ ఉచ్యతే = విరోధము నమ్ముతము; సారణయా = సారణచే; త్వేతి ఉద్విగ్ధ = తీగ ఎత్తబడి; శీఘ్రం వార్యతే యతి = త్వరితముగా కొట్టుబడినయెడల.

తాత్పర్యము : విష్ణు సారణులచే అప్పుడు విరోధము నమ్ముతము సారణచే తీగ ఎత్తి త్వరితముగా కొట్టుబడినయెడల.

దక్షిణే కర్తరియత్కర్తా స్వరూపో భవేత్ ।

తద్వ్యవసృష్టయోః గ్రహాగమోద్రేణ (?) ఘర్జణమ్ ॥ 55 ॥

సరిపదార్థము : దక్షిణే = దక్షిణదిశనుండు కర్తరియత్ = కర్తరియత్కర్తాచే; తదా = అప్పుడు; స్వరూపో భవేత్ = స్వరూపముగనును; తద్వ్యవసృష్టయోః = తద్వరి అంగుష్ఠములందు; అగ్రాగమోద్రేణ = అగ్రాగమోద్రముచే; ఘర్జణం = ఘర్జణము; యదా ప్యాత్ = ఎప్పుడగునో; తదా = అప్పుడు.

తాత్పర్యము : దక్షిణదిశనుండు కర్తరియత్కర్తాచే అప్పుడు స్వరూపముగనును. తద్వరి- అంగుష్ఠములందు అగ్రాగమోద్రముచే ఘర్జణము ఎప్పుడగునో అప్పుడు.

తంత్రా యదా తదా క్షేయ ఉపకర్తృభిః కథః ।

తద్వ్యా తాత్యతే వాచో ఘోఽవాపితయో మహా ॥ 56 ॥

సరిపదార్థము : తంత్రా యదా కథః = తంత్రవృత్తముగా; క్షేయ = తెలియవలెనది;

నాడు = నాడుము తర్వాత = చూపుచునేరెనో; తాత్పర్యే = దరింపించునో; అహి =
 పెలువల; అహమితయో = అహమితలో; హితం = హితము;

తాత్పర్యము : తుల్యపర్యాయముగా తెలియదగినది. నాడుము చూపుచునేరెనో
 దరింపించునో, పెలువల అహమితలో హితము.

యదా తదా పరిశ్లేషా సంభవాత్సా పద్యక్షిప్తః ।

తతేంద్రియైః సగత్యాశ్చ స్థిరావపశ్యిగ్మహా ॥ 56 ॥

ప్రతిపదార్థము : యదా = ఎప్పుడగునో; తదా = అప్పుడు; పద్యక్షిప్తః = పండితులచే;
 బిందువామ్నా పరిశ్లేషయః = బిందువుగా గుర్తించబడినది; తతేంద్రియైః =
 ఇంద్రియములను బయలించినవాడును; సగత్యా = గొప్పవాడును; స్థిరావపశ్యిగ్మహా
 = అనునకుద్దేశలవాడును;

తాత్పర్యము : ఎప్పుడగునో అప్పుడు పండితులచే బిందువుగా గుర్తించబడినది.
 ఇంద్రియములు బయలించిన వాడును, గొప్పవాడును, అనున కుద్దేశలవాడును;

శరీరకాష్టహానీతః కరయోర్వైతదశ్రమః ।

మహారీరీ భయం త్యక్తే రాగరాగాంగతత్త్వవిత్ ॥ 57 ॥

ప్రతిపదార్థము : శరీరకాష్టహానీతః = శరీరకాష్టములేనవాడును; కరయోర్వైతదశ్రమః
 = చేయలకు శ్రమ (తెలియని)లేనవాడును; మహారీరీ = అలోగ్యమైన శరీరము
 కలవాడును; భయం త్యక్తే = భయములే పడినవాడును; రాగరాగాంగతత్త్వవిత్ =
 రాగములయొక్క, రాగాంగములయొక్క, స్వరూపమును బాగుగనిశీలమవాడును;

తాత్పర్యము : శరీరకాష్టములేనవాడును, చేయలకు శ్రమ(తెలియని)లేనవాడును,
 అలోగ్యమైన శరీరములేనవాడును, భయమును పడినవాడును, రాగములయొక్క,
 రాగాంగములయొక్క, స్వరూపమును బాగుగనిశీలమవాడును;

శీతవాచకపక్ష్యశ్చ వైశేషః కథితో వయః ।

వాచ్యవాచకేతాత్మ్యాన్యన్యమయోగతః(?) ॥ 58 ॥

ప్రతిపదార్థము : శీతవాచకపక్ష్యః = శీతవాచ్యమర్థమును, వయః వైశేషః కథితః =
 శ్రేష్ఠత్వం వైశేషముగా చెప్పబడినది; వాచ్యవాచకేతాత్మ్యైః = వాచ్యమర్థముల
 నయినవారిచే విషయశ్రమ యోగితః = విషయశ్రమ సంబంధముగా;

తాత్పర్యము : గీతవార్య పమర్శదును శ్రేష్ఠుడైన వైశామనిగా చెప్పబడెను. వార్యమర్శములవివరింపవారిచే నిర్వచ్యము సంబంధముగా.

మంజ్రీ మర్శ్య చ తాతే చ పంచమః ప్యాత్ ప్రియశ్శ్రవ్యమ్ ।

అలాపణ్యాం పితౄణ్యో ముక్త్యో మర్శ్యమః కరః ॥ 59 ॥

ప్రతిపదార్థము : మంజ్రీ = మంజ్రమందును మర్శ్య = మర్శ్యమందును తాతే చ = తాతమందును ప్రియశ్శ్రవ్యమ్ = శుభ్రమైన మూడింటియందు అలాపణాం = అలాపణీయందు మర్శ్యమః కరః ముక్త్యః = మర్శ్యమకరము ముక్త్యకీయః పితౄణ్యో = చేయదగినది.

తాత్పర్యము : మంజ్రమందును, మర్శ్యమందును, తాతమందును శుభ్రమైన మూడింటియందు అలాపణీయందు మర్శ్యమకరము ముక్త్యకీయము చేయదగినది.

గమకవృత్త్య తర్జున్యాం జాయతే పంచమః స్వరః ।

ద్వివతో మర్శ్యమాంగుర్యా విహితః ప్యాత్ కనిష్ఠయా ॥ 60 ॥

ప్రతిపదార్థము : తస్య గమకః - దాని గమకము తర్జున్యాం = తర్జునియందు పంచమః స్వరః జాయతే = పంచమస్వరము జనితమగును మర్శ్యమాంగుర్యా = మర్శ్యమధోరీతో ద్వివతః = ద్వివతము కనిష్ఠయా = కనిష్ఠితతో విహితః ప్యాత్ = విహితమును అగును.

తాత్పర్యము : దానిగమకము తర్జునియందు పంచమ స్వరము జనితమగును. మర్శ్యమధోరీతో ద్వివతము కనిష్ఠితతో విహితమును అగును.

తతస్త్వి ముక్త్యు కార్యః స్వరః పద్మాధివాచకః ।

ఋషభః పంచమస్తాదే తర్జున్యా తదవంతరమ్ ॥ 61 ॥

ప్రతిపదార్థము : తతః ముక్త్యః కార్యః = తరువాత ముక్త్యము చేయదగినది పద్మాధివాచకః స్వరః = పద్మస్వరము పంచమస్తాదే = పంచమస్తాదమందు ఋషభః = రిషభము తర్జున్యా = తర్జునిచేతను తదవంతరం = అటుతరువాతః

తాత్పర్యము : తరువాత ముక్త్యము చేయదగినది పద్మస్వరము పంచమస్తాదమందు రిషభము తర్జునిచేతను అటుతరువాతః

గాంధారీ వైవతస్థినే ముత్యమాంగుడిలో భవేత్ ।

అథ వర్జితాస్తేన పారణామూర్ధ్వాక్షమాత్ = 62 ।

ప్రతిపదార్థము : వైవతస్థినే గాంధారి = వైవతస్థివసుండు గాంధారీయు; ముత్యమాంగుడిలో భవేత్ = ముత్యమాంగుడివసునియ; అథ = తరువాత; వర్జితాస్తేన = తుడిచేతతో; పారణా మూర్ధ్వాక్షమాత్ = పారణామూర్ధ్వాక్ష క్రమమువలన;

తాత్పర్యము : వైవతస్థివసుండు గాంధారీయు ముత్యమాంగుడికి మగును. తరువాత తుడిచేతతో పారణామూర్ధ్వాక్ష క్రమమువలన;

మ్యుచే నప్తరమ్యమూరోహణ్యవరోహణీ ।

ప్యరాణం వియమూత్ తాగేష్యుంశీనియమేన హి = 63 ।

ప్రతిపదార్థము : నప్తరమ్యమూరోహణ్యవరోహణీ = అరోహణీ అవరోహణులుగా; మ్యుచే = ధృవీకరించుటయ; ప్యరాణం వియమూత్ = ప్యరముల వియమయవలన; తాగేష్యుం = తాగములయందు; అంశుశీనియమేన హి = అంశుశీనియమయవేతన;

తాత్పర్యము : విహితధ్వంసము అరోహణీ అవరోహణులుగా ధృవీకరించుటయ; ప్యరముల వియమయవలన తాగములయందు అంశుశీనియమయ వేతన;

ద్వియంబా కిప్తరీ లక్ష్మీ బృహతీ తు శ్రియంబికా ।

కథితా పంచతంత్రీతి (ప్రగోళ)తరీ తాత్యవేదితః = 64 ।

ప్రతిపదార్థము : ద్వియంబికల్పితః కిప్తరీ = ఏకః లక్ష్మీ = లయకీప్తరీ శ్రియంబికా = శ్రియంబిక; బృహతీ = పెద్దది; పంచతంత్రీ = ఇరీ పంచతంత్రములు కలదిగాయ; తాతీ = తాతీ ప్రదేయముగా; కథితా = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ద్వియంబికల్పితః ఏకః లయకీప్తరీ శ్రియంబిక పెద్దది. ఇరీ పంచతంత్రములు కలదిగాయ తాతీ ప్రదేయముగా చెప్పబడినది.

తత్త్వగ్నాశ్రయణతాపాం వాత్యభేదస్త్వవేదతా ।

తతః వాత్యమితి ప్రోక్తమపదద్వయతోచ్యతే = 65 ।

ప్రతిపదార్థము : తత్త్వగ్నాశ్రయణతాపాం = అయాయంత్ర (విగ్రయవలన; అపాం =

పీఠీయిశ్చ : వాక్యభేదః - వాక్యభేదము; అదేకతా = అదేకవిధముననది; ఇతి = ఇందుముగా; తతః వాక్యం ప్రోక్షం = తతఃప్రభేదము చెప్పబడినది; అథ = అయితః; అవనిష్ఠం ఉపానే = అవనిష్ఠవాక్యము చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అయోగ్యుంశ్చ (పీఠీయ) నుంచి పీఠీయిశ్చ వాక్యభేదము, అదేక విధముననది. త-విధముగా తతఃప్రభేదము చెప్పబడినది తరువాత అవనిష్ఠవాక్యము చెప్పబడుచున్నది.

రేఖంకారం మద్భరీజాతం వేంకారం కణలోద్భవమ్ :

హ్రీహంసేవం పిఠాగేవ వాక్యవిద్యాపితరదా : 66 :

ప్రతిపదార్థము : రేఖంకారం = రేఖంకారము; మద్భరీ జాతం = మద్భరియించి పుట్టివది. వేంకారం = వేంకారము; కణలోద్భవం = కణలనుండియు; ఏవం పిఠాగేవ = ఇన్ని విధములచే వాక్యవిద్యాపితరదా = వాక్య విద్యాపండితులు; ప్రాచీన = చెప్పిరి.

తాత్పర్యము : రేఖంకారము మద్భరియించి పుట్టివది. వేంకారము కణలనుండియు ఇన్ని విధములచే వాక్యవిద్యా పండితులు చెప్పిరి.

అవర్ణశ్చ తవర్ణశ్చ అవర్ణశ్చ భవర్ణః :

భవేయుః పటహే వర్ణా రహాభ్యాం పటా వేదః : 67 :

ప్రతిపదార్థము : అవర్ణః = అవర్ణము; తవర్ణః = తవర్ణము; భవర్ణః = భవర్ణమును విడిచి; అవర్ణశ్చ = అవర్ణము; రహాభ్యాం పటా = రేఫ వాకారములతో కలసి; పటహే = పటహమందు; వేదః వర్ణా = వేదహారు అక్షరములు.

తాత్పర్యము : అవర్ణము, తవర్ణము, భవర్ణమును విడిచి అవర్ణము రేఫ-వాకారములతో కలిసి పటహమందు వేదహారు అక్షరములు.

వారవాయు హండుక్మాయామక్షరాశీ ప్రవక్ష్యహే :

తవర్ణశ్చ అవర్ణశ్చ రహాభ్యాం పటాతామృథో : 68 :

ప్రతిపదార్థము : హండుక్మాయాం = హండుక్మయందు; వారవాయు = వారించుటను (వ్రేలించుటను); అక్షరాశీ = అక్షరములను; ప్రవక్ష్యహే - చెప్పుచున్నాము; తవర్ణ-తవర్ణము; అవర్ణశ్చ = అవర్ణము, రహాభ్యాం మఠో పటాహే - రేఫవాకారములతో కలసియు;

తాత్పర్యము : హందుక్కియందు వారించుటకు (వైశాంబుకుడు) అర్హములను చెప్పుచున్నాడు తనర్థము అనర్థము రేపరాకారములు రెండును;

ఇతరుః కించమన్యూనః ప్రోక్తద్యేతాని షోడశః .

రేపరాకారస్య హందుక్కియాం సర్వముత్సారః (?) ప్రోక్తితమ్ : 69 .

ప్రతిపదార్థము : సంచయన్యూనః = క్షకారము తప్పించి ఇతరుః = కనర్థమును; ఏతాని షోడశః = 64 సంచయము; ప్రోక్తది = చెప్పబడినది; హందుక్కియాం = హందుక్కియందు; రేపరాకారస్య = రేపరాకారమునకు; సర్వముత్సారః? = సర్వము ముఖ్యమని; ప్రోక్తితం = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : క్షకారము తప్పించి కనర్థమును 64సంచయము చెప్పబడినది. హందుక్కియందు రేపరాకారమునకు సర్వము ముఖ్యమని చెప్పబడినది.

ధర్మావర్ణాదికం విశ్వం హందుక్కినిమిషిష్యతే .

వాచనాయ తతో వాచ్యవర్ణనాం విశ్వరేఽదుతా : 70 .

ప్రతిపదార్థము : ధర్మావర్ణాదికం విశ్వం = ధర్మావర్ణసమూహమంతయు; హందుక్కినిమిషి ష్యతే = హందుక్కిముతో విమోచము; తతో = తరువాత; వాచ్యవర్ణనాం వాచనాయ = వాచ్యవర్ణనల వాచనమునకు; అదుతా = ఇప్పుడు; విశ్వతే = చెప్పుచుచున్నది.

తాత్పర్యము : ధర్మావర్ణ సమూహమంతయు హందుక్కిముతో విమోచము. తరువాత వాచ్యవర్ణనల వాచనమునకు ఇప్పుడు చెప్పుచుచున్నది.

పశ్చిమక్షగమేతేనాం వ్యక్తీరాపార్యైః సహ .

ఉత్పల్లవాభివ్రేవ పాన్యంతరవిమిశ్టకః : 71 .

ప్రతిపదార్థము : వ్యక్తీరాపార్యైః సహ = వ్యక్తమైన ఉపాధారములతో కూడ; ఏతేనాం = ఏదీ; లక్షణం ఉన్నతే = లక్షణము చెప్పుచుచున్నది; ఉత్పల్లవః = ఉత్పల్లము; అ(న)లకఃశ్చ = అ(న)లకమును; పాన్యంతరవిమిశ్టకః = పాన్యంతరవిమిశ్టకము.

తాత్పర్యము : వ్యక్తమైన ఉపాధారములతో కూడ ఏదీ లక్షణము చెప్పబడినది. ఉత్పల్లము అ(న)లకమును పాన్యంతరవిమిశ్టకము.

దండుపాల్లెడన యుగ్మ సౌఖ్యే తోరపాస్త్రము పెడన్ .

పిండపాస్త్ర పృథుతశ్శ్రోత్రపాస్త్ర ఇత్యస్త్రా యస్త్రైః = 72 .

ప్రతిపదార్థము : అర = అనంతరము; దండుపాస్త్ర = దండుపాస్త్రము; యుగ్మ = యుగ్మము; (యుగము); తోరపాస్త్ర = తోరపాస్త్రము; తరువార = తరువార; పిండపాస్త్ర = పిండపాస్త్రము; ఇతః = ఇరువార; ఊర్జుపాస్త్ర = ఊర్జుపాస్త్రము; ఇతి = అని; అష్టా ఉక్తు = ఎనిమిది విధములుగా చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : అనంతరము దండుపాస్త్రము యుగ్మము (యుగము) తోరపాస్త్రము తరువార పిండపాస్త్రము తరువార ఊర్జుపాస్త్రము అని ఎనిమిది విధములుగా చెప్పబడినవి.

అస్త్రేషాం ప్రపక్ష్యామి లక్షణం చ ప్రయోగతః .

పాస్త్రేభ్య శ్చపిష్టపిష్టాయతే హి పరిమృతమ్ = 73 .

ప్రతిపదార్థము : అత = ఇరువార; పిఠేషాం లక్షణం = పిఠిలక్షణమును; ప్రయోగతః = ప్రయోగముననుసరించి; ప్రపక్ష్యామి = చెప్పుచున్నాను; పరిమృతం = పుష్టిమయ; పాస్త్రేభ్య = చేతులనుండి; శ్చపిష్టపిష్టాః జాయతే = ద్వువి విడిచిపెరుగును.

తాత్పర్యము : ఇరువార పిఠిలక్షణమును ప్రయోగముననుసరించి చెప్పుచున్నాను పుష్టిమయ చేతులనుండి ద్వువి విడిచిపెరుగును.

శ్చేద్యై పెదపిష్టాస్త్రై పెదేభ్య పాటపింఢపః .

పాదేభ్య జాయతే వాచ్యపిష్టపర్శ్వా యథాశ్రమమ్ = 74 .

ప్రతిపదార్థము : శ్చేద్యై = శ్చేదములనుండి; పెదపిష్టాస్త్రై = పెదముల పుష్టుక; పెదేభ్య = పెదములనుండి; పాటపింఢపః = పాట(ము)ల జననము; పాదేభ్యః = పాట(ము)లనుండి; యథాశ్రమం = ఎరువగా; వాచ్యపిష్టపర్శ్వాః జాయతే = వాచ్యపిష్టమయజాయము పుట్టుచున్నది.

తాత్పర్యము : శ్చేదములనుండి పెదములపుష్టుక, పెదములనుండి పాట(ము)ల జననము, పాట(ము)లనుండి ఎరువగా వాచ్యపిష్టమయజాయము పుట్టుచున్నది.

యే వతానామస్త్ర పాస్త్రై వాచ్యనాస్త్రై పృథుష్టైః .

తేషు కేవల శ్చేద్యతే పాస్త్రవాచ్యపయోగతః = 75 .

ప్రతిపదార్థము : నాల్గొకటై వ్యవస్థితా = నాల్గొకటైమందున్న యే పతాకారము
చాస్తా = పతాకార పాత్రములో; తేమ = నాటియందలి; కేరస పాత్రవాద్యముగానిది
= కొన్ని పాత్రవాద్యములకుపయోగించునది; కల్పంతే = చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : నాల్గొకటైమందున్న ఏ పతాకార పాత్రములో నాటియందలి కొన్ని
పాత్రవాద్యములకుపయోగించునది చెప్పబడుచున్నది.

అలంకారాహ్లాదిత పాస్త్రే యదా వాద్యే విదేశ్యతే ।

అథుం పాచీ పశాటాతామశ్చుట్లోఽపా తదా భవేత్ = 76 =

యదా ఇగ్గోం కిగ్గోమ్ ఉత్పల్లవః

ప్రతిపదార్థము : అయిపాచీ = అయిపాటయందు; పశాటాతాత్ = పశాటాతమునందు;
అలంకారాహ్లాదిత పాస్త్రే వాద్యే యదా విదేశ్యతే = అలంకారాహ్లాదిత పాత్రమునందు
ఎప్పుడు ప్రవేశింపబడునో; తదా = అప్పుడు; అపా = అది; ఉత్పల్లవః భవేత్ =
ఉత్పల్లవునును; యదా- ఉదా :- ఇగ్గోం కిగ్గోం.

తాత్పర్యము : అయిపాటయందు పశాటాతమునందు అలంకారపాత్రము వాద్యమునందు
ఎప్పుడు ప్రవేశింపబడునో అప్పుడు అది ఉత్పల్లవునును. ఉదా : ఇగ్గోం కిగ్గోం.

ఉత్పల్లవః

యదా ప్రసారితాంశుః పశుమందో విధీయతే ।

విరలాంశురీభూతేన క్షమేణ కలకస్తా = 77 =

॥ కలకః ॥

ప్రతిపదార్థము : యదా = ఎప్పుడు; ప్రసారితాంశుః వాచిన భ్రోటవధేయ కలిగి;
పశుమందః = (పశుమందు) పశుమందము; విధీయతే = విధింపబడునో; తదా =
అప్పుడు; విరలాంశురీభూతేన = విరలమైన (ద్రవ్యమునాది) పాతమున; క్షమేణ =
క్షమముగా; కలకః = కలకము అగును.

తాత్పర్యము : ఎప్పుడు వాచిన భ్రోటవధేయ కలిగి (పశుమందు) పశుమందము
విధింపబడునో అప్పుడు విరలమైన (ద్రవ్యమునాది) పాతమున క్షమముగా కలకము
అగును. ఉదా :- భోంకెం - కలక - కలకమ్.

నామేవ తస్య పాస్త్రస్య తస్యవ్యంగుష్ఠపాతయః ।

పరిశ్లేషితా బుష్టేర్ద్రుః పాన్యంతరమిగూపాః ॥ 78 ॥

యథా : దేవశివరంశివ భంశివ తంశివ త్య

ప్రతిపదార్థము : నామేవ తస్య పాస్త్రస్య = నావి ఏదమ చేతియొక్క; తస్యవ్యంగుష్ఠపాతయః = తస్యవ్యంగుష్ఠపాతము; పాన్యంతరమిగూపాః పాన్య బుష్టిః = పాన్యంతర మిగూపాతముగా పండితులచే తెలియుచున్నది.

తాత్పర్యము : నావిఏదమ చేతియొక్క తస్యవ్యంగుష్ఠపాతము పాన్యంతర మిగూపాతముగా పండితులచే తెలియుచున్నది.

॥ పాన్యంతరమిగూపాః ॥

పతాకాకారపాస్త్రాభ్యాముభ్యామస్త్రాదవాన్ ।

దండపాస్త్రాభిరం పాస్త్రం విదుర్వాక్యపితాకరాః ॥ 79 ॥

యథా : త త త త

ప్రతిపదార్థము : పతాకాభ్యాం పతాకాకారపాస్త్రాభ్యాం = పతాకాకారములైన రెండుచేయిలతో; ఉష్ట్రాదవాన్ = ఉష్ట్రాదవములైన; దండపాస్త్రాభిరం పాస్త్రం విదుః = దండపాస్త్రమును పాస్త్రముగా తెలియుచును.

తాత్పర్యము : పతాకాకారములైన రెండుచేయిలతో ఉష్ట్రాదవములైన దండపాస్త్రమును పాస్త్రముగా తెలియుచును.

॥ దండపాస్త్రః ॥

విరలాంగుళిపాతేన పతాకాభ్యాం యథా భవేత్ ।

శ్శైలేవోష్ఠపాస్త్రాభ్యాం తాదవాన్ యుగపాస్త్రం ॥ 80 ॥

యథా : త త త త

ప్రతిపదార్థము : పతాకాభ్యాం = పతాకపాస్త్రములతో, విరలాంగుళిపాతేన = విరలాంగుళి పాతముచేత; యథా భవేత్ = ఎప్పుడునో; శ్శైలేన = శ్శైలములతో; ఉష్ట్రపాస్త్రాభ్యాం తాదవాన్ = ఉష్ట్రపాస్త్రములతో తాదవములైన; యుగపాస్త్రం పాన్యం = యుగపాస్త్రమగును.

తాత్పర్యము : పెటావ్యాములతో పెటావగుచిహ్నమువేత ఎవ్వడగుచో శిష్యులతోనే
శిష్యువ్యాములతో తాదేయమనవలయుచున్నది.

॥ యుగపాద్యుః ॥

శిష్యుపాద్యయం వృత్తా తలపాదేన పాద్యతే ।
పటపాద్య పట ద్యుపాద్య తోరపాద్యస్తా భవేత్ ॥ 81 ॥

యథా : పేంపేం తోవాపేం

ప్రతిపదార్థము : పెటపాద్య పెదద్యుపద్యం = పెటపాముయొక్క పెదద్యయమును;
శిష్యుపాద్యయం వృత్తా = శిష్యుపాద్యయమును చేసి; తలపాదేన = తల
(అనవేయ)పాతముతో; పాద్యతే = కొట్టబడుచో; తతా = ఇప్పుడు; తోరపాద్యభవేత్
= తోరపాద్యమగును.

తాత్పర్యము : పెటపాముయొక్క పెదద్యయమును శిష్యుపాద్యయమును చేసి
తల(అనవేయ) పాతముతో కొట్టబడుచో ఇప్పుడు తోరపాద్యమగును.

॥ తోరపాద్యుః ॥

శిషపాస్త్రాస్త్రై ర్భవే భాద్యమూర్తపాస్త్రై వ కర్మాతే ।
పిండపాస్త్రాస్త్రై పాస్త్రై కర్మాతే తాద్యసేవితః ॥ 82 ॥

యథా : తలకిల తలకిల శిషం శిషం

ప్రతిపదార్థము : భాద్యం = మొదలు; శిషపాస్త్రాస్త్రై = శిషపాస్త్రముచేయుగా; తతిః =
తరువాత; శిష్యపాస్త్రై కర్మాతే = శిష్యపాస్త్రమును చేయుగా; పిండపాస్త్రాస్త్రై పాస్త్రై
కర్మాతే = పిండపాస్త్రముగ చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : మొదట శిషపాస్త్రముచేయుగా తరువాత శిష్యపాస్త్రమును చేయుగా
పిండపాస్త్రముగ చెప్పబడినది.

॥ పిండపాద్యుః ॥

ప్రథమే తుపాస్త్రేన వక్షిగేన చ పాశితా ।
భృగవం పదవితే విద్యాదూర్తపాస్త్రం పదక్షాః ॥ 83 ॥

આધાર : ફર્ ફર્ યાફર્ ફર્ યાફર્ યાફર્ યાફર્ યાફર્ ફર્ યાફર્ યાફર્
 યાફર્ ફર્ ફરમા :

ప్రతీకాల్పము : చక్రీకర హీరాకా తులనార్థం = చక్రీకరతూలనార్థమే; సూక్తి = సూక్తిరము; తృప్తిం = తృప్తిముగా; వివరితే = వివరించగా; వివర్తనః = వెంటితురు; ఉల్లూహ్యం ఏర్పాట్ = ఉల్లూహ్యముగ తెలిసికొనవలెను.

[illegible]

● 2019 ●

వయస్సు క్రమంలో: పెరుగుతుంది

క్లిలికతార్థము : చదువు: అష్టమాశ్వాసీర్ణ = 4+8 అదిగా 12 మార్లు అదే, ఎమిటోగి:
 విదీయతే = ఎమిటోగి వెనాడుమొట్టె

ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ . 12 ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಮರಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಿರುತ್ತದೆ.

■ **2007年12月**

Downloaded by [University of California, San Diego] on [06/05/16]. See the Terms and Conditions (http://onlinelibrary.wiley.com/terms-and-conditions) on Wiley Online Library for rules of use; OA articles are governed by the applicable Creative Commons License

ಅನಿವಾರ್ಯತೆ : ಪುತ್ರ = ವಸ್ತು, ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಥಿ = ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ಣ, ಮತ್ತೆ = ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ; ಕ್ರೋಧ = ಹುಡುಗರಾದ;

తాత్పర్యము : ఎక్కువ వినియోగించుటతో ఎక్కువలదే యుండుననియు.

 $\text{char} : \text{to } b_1, \text{to } b_2, \text{to } b_3, \text{to } b_4, \text{to } b_5, \text{to } b_6, \text{to } b_7, \text{to } b_8$.

1. Identify the subject and predicate

పాఠశాల పాఠ్యక్రమం నా పాఠశాలకు = 85

ಮಾ : ಹೀ ಲಿಗುಹಿ ಸ್ತಂಭ ಸ್ತಂಭ ಪದ ಪದ ಸ್ತಂಭ ಹೀ ಹೀ ಸ್ತಂಭ ಸ್ತಂಭಾ ಹೀ ಹೀ ಹೀ ಸ್ತಂಭ.

శ్రీశివార్చనము : శరీరమును ప్రాయశ్చిత్తము = శరీరమును ముక్తముచేసిగొని బదులతో, అయిన = బదుల పాణివాక్యము అనీయే = పాణివాక్యముగా చెప్పవలసియు, దశమస్కంధము అధ్యాయములోని = ఎన్నెందు మూత్రముతో, యుక్తము = విడిచిపెట్టినది; పాణివాక్యము, పాన్ - పాణివాక్యమునను.

తాత్పర్యము : అదేవిధాతముద్ధయోగించబడుచో ఇది పాదేవాస్త్రముగావెప్పబడును.
వచ్చుచు మాత్రంతో కూడియున్నది పాదేవాస్త్రమగును.

॥ పాదేవాస్త్రపాట ॥

యదా - భోం భోం భోం తాపిపితక్యా పమన్వియః । -

పెత్తెన పుస్త్రీనాకారవాస్త్రములతో పుస్త్రీకో భవేత్ ।

యద్ర పైదవమోద్రాధున్మన్వీయం పుస్త్రీకో భవేత్ ॥ 86 ॥

ప్రతిపదార్థము : భోం భోం భోం తాపిపితక్యా పమన్వియః = భోం భోం భోంనా, ఓ, పి, ఓ, ఆ, క, పీఠితోకూడివరియు; పెత్తెన = ఒకచోట; పుస్త్రీనా కరదాళ్యాం పమన్వియః = పుస్త్రీనాకారవాస్త్రములతో కూడినది; పుస్త్రీని భవేత్ = పుస్త్రీక పాటమగును. యదా - భోం భాం భోవపిట పిటతపి, భోవపిట తక్కిన భోవపిట పిట తపి, భోవపిట తక్కిన తక్కిన తక్కిన, భోవపిట భోవపిట భోం భోం పిటత, భోవపిట, పిట పిటతపి, భోం భోం పిట, తత్తేం భోం భోం భోం పిటతపి, భోవపిట, పిటతపి, భోవపిట, పిటతపి, భోవపిట, పిటతపి, భోవపిట, పిటతపి, పైదవమోద్రాధున్మన్వీయం - (16) పదవారు మాత్రంతో కూడినది; అయిం = ఇది పుస్త్రీని భవేత్ = పుస్త్రీక పాటమగును.

తాత్పర్యము : భోం భోం భోంనా, ఓ, పి, ఓ, ఆ, క, పీఠితో కూడివరియు ఒకచోట పుస్త్రీనాకార వాస్త్రములతో కూడినది పుస్త్రీక పాటమగును.

॥ పుస్త్రీకపాట ॥

అగ్రాంగులివమాయోగాత్ వృత్తయోగోజరయోగిహ ।

గిరపిటయీవృత్తయోగతో గిరపిటాపిఠః ॥ 87 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఇహ = ఇందు; అగ్రాంగులివమాయోగాత్ = అగ్రాంగులి కలయికవలనను; కరయో = వాస్త్రములయొక్క; వృత్తయోగ్ = వృత్తాస్త్రమువలనను; గిరపిట యీవృత్తయోగ = గిరపిట యీవృత్తయోగంతోను తరు = తరువాత; గిరపిటాపిఠః = గిరపిటయొదలగు శిష్టములతోను;

తాత్పర్యము : ఇందు అగ్రాంగులికలయికవలనను వాస్త్రములయొక్క వృత్తాస్త్రము వలనను గిరపిటయీవృత్తయోగంతోను తరువాత గిరపిటయొదలగు శిష్టములతోను;

యథా : గరుకీటదవత గవ కీర్ గన్ ర; గరుకీట, వగవ, గరుకీట దవగవకీట, గీవకీట, గరుకీట, దవగవ, గన్, గరుకీట, దవగీటవకీట, గరుకీట, దవగీటవకీట, వకీట, గవకీట, గీవకీటకీట .

• విషమపాణిపాట : •

కవ్యైః సంయు(ప్రే?తం) పాటైః పాటోవిషమపాణిక : •

భరికీటగవకీటకీటకీట : శబ్దములంభోకీటకీట = 88 •

ప్రతిపదార్థము : కవ్యై పాటైః సంయుతః = కవయ మొదలగు పాట(ము)లతో కూడినవి; విషమపాణిక పాటో = విషమపాణియుగుము భరికీటై గరికీటై = భరికీట, గరికీట; తథా = మరియు, దుంభోకీటై = దుంభోకీట శబ్దైః = శబ్దములతోను;

తాత్పర్యము : కవయ మొదలగు పాట(ము)లతో కూడినవి విషమపాణియుగుము భరికీట, గరికీట, దుంభోకీట శబ్దములతోను;

యథా : భరికీట భరికీట తథో తథియకీట, దీకీకీ భరికీటకీట ద్రియకీట కీట, కీటతకీ భరికీట భరికీటకీట, తకీకీకీకీ, ద్రియ కీట ద్రియకీట ద్రియ కీట దీకీ దీకీ .

భేదేన పాస్త్రమోలేష పాటోవిషమపాణిః •

అవ ఘటవృత్తమోలాభః దోషవృత్తా యుతో భవేత్ • 89 •

• అవఘటపాట : •

ప్రతిపదార్థము : పాస్త్రమోః భేదేన = పాస్త్రముల భేదముచేతను ఏష పాటః = ఈపాట(ము); అవఘటపాణిః పాటో = అవఘటపాటయుగుము అష్టమోలాభః = ఎనిమిది మాత్రలచేగాని; దోషవృత్తా = (16) పెదవారు మాత్రలతోగాని యుతు; భవేత్ = కూడి యుండును.

తాత్పర్యము : పాస్త్రములభేదముచేతను ఈపాట(ము) అవఘటపాటయుగుము ఎనిమిదిమాత్రలచేగాని (16) పెదవారు మాత్రలతోగాని కలిగియుండును

అవఘటే 8౮ యుత్ర వృత్తయోత్ ఘటమోష్టయోః •

కావ్యంభః ౩ ఏకేయః శబ్దవృత్తకీటకీటకీట : • 90 •

యథా : నవకీట కీటతకీ, కీటతకీ, నవగవ నవగవ నవగవ, కీటతకీ నవకీట, కీటతకీ, నవకీటకీట, తకీకీట తకీకీవకీట, కీటతకీ .

ప్రతిపదార్థము : యోగ = ఎక్కువ; పుటయోగ ద్వియోగ = రెండుపుటలయొక్క;
వ్యుత్పన్నాత్ = మార్పు(వ్యుత్పన్నము) వలన; తో = రెండుచేతులు; అపిశ్యతే =
పిత్తముచేయబడుచో; వసాదాదిలి: శబ్ద: = వసాదాదిశబ్దములతో; స: = అది;
నాగబంధ: పశ్చేయ = నాగబంధహీనమని తెలియచేగును.

తాత్పర్యము : ఎక్కువ రెండుపుటలయొక్క మార్పు (వ్యుత్పన్నము) వలన రెండుచేతులు
పిత్తముచేయబడుచో వసాదాదిశబ్దములతో అది నాగబంధహీనమని తెలియచేగును.

నాగబంధో భవేద్వైమాత్రాః సహత: సతా :

। నాగబంధహీన: ।

అపిశ్యతే సమం యస్మాత్ కదయారుభయోస్తతా (7) : 91 :

ప్రతిపదార్థము : నాగబంధ: = నాగబంధము; సతా = ఎల్లప్పుడు; అష్టిమాత్రాః
సహత: భవేత్ = ఎనిమిది మాత్రలు కలిగియుండును.

తాత్పర్యము : నాగబంధము ఎల్లప్పుడు ఎనిమిది మాత్రలు కలిగియుండును.

హింసాస్థానగురీభవ్యహీన: స హ్యో సమస్తమా :

హింసాస్థానమైత్రాః శబ్దోద్భవతపత్య: : 92 :

దహశరణిక్కిం, శకుశి, కిరీటి, దహదహ శకుశి శరణిక్కి, దహశి
కిరీటి, కిరీటి, దహ. దహ. తస్య, తస్యశరణిక్కి :

ప్రతిపదార్థము : యస్మాత్ = ఎందువలన; అపియో కదయో తో = రెండుచేతుల
తలములు; సమం అపిశ్యతే = సమముగా కూడుచో; హింసాస్థానగురీభ: =
అంగుష్ఠముతో కూడిన వ్రేళ్లతో; సమస్తమా: = సమగ్రవామైనది; హస్తహీన: =
సహనహీనము; స: = అది; హ్యో = అగుము; అహి హీన: = అహిహీనము;
అష్టిమాత్రాః = ఎనిమిది మాత్రలతోను; దహశరణిక్కి = దహశ(ని); ఇమ: =
మరల:

తాత్పర్యము : ఎందువలన రెండుచేతుల తలములు సమముగా కూడుచో
అంగుష్ఠముతో కూడినవ్రేళ్లతో సమగ్రవామైనది. సహనహీనము అది అగును.
అహిహీనము ఎనిమిది మాత్రలతోను దహశ(ని) మరల:

పుష్పపరిమళా చ సంయుతోఽపి సమగ్రహః ।

॥ సమగ్రహపాటః ॥

॥ పార్వతీపాటః ॥

బోల్లవగీ (చలావగీ) చామశ్రవణికా సకమ్ ॥ 93 ॥

ప్రతిపదార్థము : తమరరిత్కార = తమరరి (మొదలగు); శబ్దః = ద్వయలతోను; సంయుతః = కూడియుండి; సమగ్రహః స్కాత్ = సమగ్రహమును, బోల్లవగీ, చలావగీ, ఎరం = తమరారే; చామశ్రవణిక, సర్వవణిక;

తాత్పర్యము : తమరరి (మొదలగు) ద్వయలతోను కూడియుండి సమగ్రహమును, బోల్లవగీ, చలావగీ, తమరారే చామశ్రవణిక, సర్వవణిక;

సర్వవణికలన్నీ చందమామై భుజావతః ।

సమగ్రహపరిమళాశ్చ తతః కుదులతారణా ॥ 94 ॥

కలతారణా తస్మాత్ స్కాత్ తథాపార్వతీ కుదుల్లగీ (?) ।

ఇదే కుదులవర్ణనం నాల్గోద్యోగః ప్రత్యక్షః ॥ 95 ॥

ప్రతిపదార్థము : చందమామ, సమగ్రహం, కుదులతారణా కలతారణా; కుదుల్లగీ, కుదులమ, ఎరం = శబ్ద వాల్గోద్యోగ ప్రత్యక్షః = వాద్యములన్నియు నిర్దేశించబడినవి, చూపబడినవి.

తాత్పర్యము : చందమామ, కుదులతారణా, కుదుల్లగీ, కుదులమ, శబ్ద వాద్యములన్నియు నిర్దేశించబడినవి, చూపబడినవి.

క్రమేణ కథయామ్యపిమితానం లక్ష్మణార్కపాటమ్ ।

పాటానా పాటమధ్యే చ పాటాంతే దీంకారభద్రదేవే ॥ 96 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఇతానం = ఇప్పుడు; పిమితాం = పీటికి; క్రమేణ = క్రమముగా, లక్ష్మణం = లక్ష్మణమును; కథయామి = చెప్పుచున్నాను; పాటానా = పాటారీయందు; పాటమధ్యేన = పాటమధ్యమును; పాటాంతే చ = పాటాంతముందును; దీంకారః = దీంకారము; భద్రదేవే = అగ్రము.

తాత్పర్యము : ఇప్పుడు పీటికి క్రమముగా లక్ష్మణమును చెప్పుచున్నాను పాటారీయందు పాటమధ్యమున పాటాంతముందును, దీంకారము అగును.

ఇత్యేకావసంపన్నా ప్రోక్త బోల్లవలే యదైః ।

కోంతత్రకటశ్చేన ముష్కరీతాలవా హ్యుపామ్ ॥ 97 ॥

(యథా : లేం లేం నితంతవద్యేన, తందరీకతరదీ+ + తం లేం లేం ని లేం)

ప్రతిపదార్థము : ఇతి = ఇట్లు; ఏకావసంపన్నా = ఒకపాత్రముతో కూడినది; బోల్లవలే ప్రోక్త = బోల్లవలేగా చెప్పబడినది; కోంతత్రకటశ్చేన = కోంతత్రకటశబ్దమున; ముష్కరీతాలవా = మర్రితాలవలెనము (వోడినము); హ్యుపామ్ = పుష్టము

తాత్పర్యము : ఇట్లు ఒకపాత్రముతో కూడినది, బోల్లవలేగా చెప్పబడుచున్నది. కోంతత్రకటశబ్దముచే మర్రితాలవలెనము (వోడినము) పుష్టము.

బోల్లవలేనముం శేట పా మచేతా చలావలే ।

శేటాలావహారం పాత్రపాటమూలాశ్చైర్మ్యతమ్ ॥ 98 ॥

(యథా : కోం కోం శేట, కోం కో కో శేట కోశేట, తతి కోం తోతో శేట, కోం కోంశేట తోతో శేట, కోశేట, కోం కోం శేట తంకోం శేటకో)

• చలావలే •

ప్రతిపదార్థము : శేటం = మోడినది; బోల్లవలే నముం = బోల్లవలేతో నమోనము; పా = అది; ఇహ = ఇక్కడ; చలావలే మతా = చలావలేగా నమ్మకము; శేటంవార చహారం = శేటంవారముతో కూడినది; పాత్రపాటమూలాశ్చైర్మ్యతమ్ = పాత్రపాటముయొక్క మూలాక్షరములతో కూడినది.

తాత్పర్యము : మోడినది బోల్లవలేతో నమోనము. అది ఇక్కడ చలావలేగా నమ్మకము. శేటంవారముతో కూడినది, పాత్రపాటము యొక్క మూలాక్షరములతో కూడినది.

శ్రమేణ యుగపెచ్చాపి వాక్యం పాత్రవ్రయేన తు ।

యుక్తప్రస్తావనా త్రాభిః స్వైత్రాభేదేన సంయుతా ॥ 99 ॥

ప్రతిపదార్థము : శ్రమేణ = శ్రమముగా; యుగపెచ్ వా అపి = ఒకేసారిగా; పాత్రవ్రయేన = వంద్యములతోను; అప్రీతశబ్దా త్రాభిః యుక్తా = పెరుగెడిమిరి మాత్రము కలదియు; స్వైత్రాభేదేన సంయుతా = స్వైత్రాటముయొక్క రేదయు కలదియు అయినది

తాత్పర్యము : పాత్రపాటమూలాక్షరములు కలదియు శ్రమముగా ఒకేసారిగా

కరవ్యముముతోను పెరువెరిమిది మూడులు కలదియు శ్రీశ్రీయలయున్, తీరము
కలదియు అయివె:

తాత్పర్యవేగిగా పేయం ప్రాచీనావ్యవహారదా : .

• తాత్పర్యవేగిగా •

(X)కర్తవ్యమనాభ్యాం యా మిశ్రా వ సమపాణీతా : 100 :

శ్రీతివదాన్యము : పేయం వార్తం = అయి వార్తమును; తాత్పర్యవేగిగా ప్రాచీన =
తాత్పర్యవేగిగా చెప్పుదురు; కర్తవ్యమనాభ్యాం = కర్తవ్యముననుసరించి మిశ్రా =
మిశ్రమైనదియు; సమపాణీతా = సమపాణీతము:

తాత్పర్యము : ఆ యి వార్తమును తాత్పర్యవేగిగా చెప్పుదురు. కర్తవ్యమన
సమపాణీతతో మిశ్రమైనదియు, సమపాణీతము.

వసుప్రసంగిమాత్రాభి: పరిశ్రవణీకా మతా : .

• పరిశ్రవణీకా •

కర్తవీపాణీవాప్ర్యాం కుదువేవైత వార్తావే : 101 :

యదా : యే యే యే, కిది, కర్తవ్యమనాభి, కుదువే, తాత్పర్య వార్తావేగివాప్ర్యాం
(వి)మాత్రా

శ్రీతివదాన్యము : వసుప్రసంగిమాత్రాభి: = ఇరువది వార్త మార్తలలో:
పరిశ్రవణీకామతా = పరిశ్రవణీక సమ్యక్తము; కర్తవీపాణీవాప్ర్యాం =
కర్తవీపాణీవాప్ర్యములలో; కుదువేవైత వార్తావే = కుదువేములో వారినెనిమిదివైది

తాత్పర్యము : ఇరువది వార్తమార్తలలో పరిశ్రవణీక సమ్యక్తము. కర్తవీపాణీ
వాప్ర్యములలో కుదువేములో వారినెనిమిదివైది.

• కుదువేవైత •

ఉత్తర్య కుదువేవైతమయ్య: కుదువేవైత : .

కుదువేవైతవాప్ర్యాం ఉత్తర్యమనాభి: : 102 :

యదా : కియే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే
కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే
కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే, కుదువే కుదువే

ప్రతిపత్తావ్యము : కుండలీస్వర్యం ఉత్పన్నం = కుండలీస్వర్యమును పేరేసి; అర్హ్యః = అనుయాయుడముగా పెండ్లెక్కితనం = పెండ్లెక్కినది యాత్ర = ఎక్కడ వాడుకగదాత్మకావ్యం = ఎదురు, కుడిచేతులతో; వింజనసాగేత్తైః శబ్దైః = వింజనపాదములైన శబ్దములతో;

తాత్పర్యము : కుండలీస్వర్యమును పేరేసి అనుయాయుడముగా పెండ్లెక్కినది, ఎక్కడ ఎదురు, కుడిచేతులతో వింజనపాదములైన శబ్దములతో;

శ్రీయనే యుత్రవాద్యశ్చైత్యద్యం తమమవం ఏమః ।

ప్రతిపత్తావ్యము : వాద్యం శ్రీయనే = వాద్యము మోగించబడుతో; తత్ = అది; ఉచుచంపియః = ఉచుచముగా తెలియుచును.

యథా : వింజన, వంజన, గిణికేరర్, వీణధరి వీణధరి, తుమ్మిల దళిలి తుమ్మిల గిరుగద యేలంతలి గిరుగిల, వంజివంగిరుగిల, తమయే ।

తాత్పర్యము : వాద్యము మోగించుచుతో అది ఉచుచముగా తెలియుచును.

ఉచుచః పెండ్లెక్కితనం వాద్యం సమగ్రహాయుదమ్ = 103 ।

మోతా(సిఃక) బోద్ధైత్యాది వాద్యం సమప్రచారణః ।

వావాపాట్యాదోద్యుతైః శబ్దైః కుడులతాదీనైః = 104 ।

ప్రతిపత్తావ్యము : యుతం = సమగ్రహాయులతో కూడినదియు బోద్ధైః మోతాదీత్యా = పెదవారు మోతలతోగాని; వాద్యం = వాద్యము; సమప్రచారణః = సమప్రచారణతోగల; వావాపాట్యాదోద్యుతైః = అనేక పాట్యాదములనుండి పుట్టిన; కుడులతాదీనైః = కుడులములే తాదనము చేయుచునవి; శబ్దైః = శబ్దములనే;

తాత్పర్యము : సమగ్రహాయులతో కూడినదియు పెదవారు మోతలతోగాని వాద్యము సమప్రచారణతోగలము అనేక పాట్యాదములనుండి పుట్టిన కుడులములే తాదనము చేయుచునవి శబ్దములనే;

యథా : తన వాద, వింజన, దర్ తత్ తు ఇత్యాది బోధకమూత్రః ।

• సమప్రచారణః •

కృతాఽఽభ్యుత్థాయ నామత్యాం సప్తతా కుడులతామణా ।

వేదబైర్వస్తపాటావా వాతావం త చతుర్భుత (7) = 105 ।

ప్రతిపదార్థము : కృతాఽఽప్యైశ్చ = చేయుచున్న అపవృత్తికల గామభ్యాం = గామవైలచే
 కుడులవారుగా పృతా = కుడులవారుగా చెప్పబడినది; కేదై = కేవలములైన
 హస్తపాదానం = హస్తపాదములయొక్కయు; వాదానం = వాదములయొక్కయు
 తాత్పర్యము : చేయుచున్న అపవృత్తిల గామవైలచే కుడులవారుగా చెప్పబడినది.
 కేవలములైన హస్తపాదములయొక్కయు, వాదములయొక్కయు

యదా : రేయనం కింక, ధరిన, నిరణయ తకిన, నిగిన ఇత్యాది :

మూలాధిశ్చ కృతా కేషా పృథ్వీ కలదాతగా :

భవ భవ భవ భవ, నిరవ భవభవ ఇత్యాది : 106 :

ప్రతిపదార్థము : చతుశ్చతు (?)మూలాధి : = మూతలచే; కృతా = చేయుచున్నది;
 కేషా = మిగిలినదియు; కలదాతగా పృథ్వీ = కలదాతగా నిర్మించబడినది.

తాత్పర్యము : మూతలచే చేయుచున్నది, మిగిలినదియు కలదాతగా నిర్మించబడినది.

కాలకాశ్చేన హస్తేన కుకారధమనేన యుక్ :

మూలాధి: క్షేదవైశ్వానర ద్వాత్వింశద్వి: సుకుంభిన్ = 107 :

ప్రతిపదార్థము : యుక్ = ఏది: కాలకాశ్చేన హస్తేన = కాలకహస్తముచేతము,
 కుకారధమనేన = కుకారధిశ్చముచేతము; క్షేదవై = ఎదహోయగాని; ద్వాత్వింశద్వి:
 తా = ముప్పదిరెండుగాని; మూలాధి: = మూతలతో కూడినదియగుచో, యుక్ = అది;
 సుకుంభిన్ ద్వాత్ = సుకుంభినియగును.

తాత్పర్యము : ఏది కాలహస్తముచేతము కుకారధిశ్చముచేతము, ఎదహోయగాని
 ముప్పదిరెండుగాని మూతలతో కూడినదియగుచో అది సుకుంభినియగును.

విదధితా సా చ విశ్లేషా ఉద్ధా మిశ్రేణ హరిధా :

ఉద్ధా క్షేదమూలాధిరవ్యాధిరీతరా యుతా : 108 :

యదా : సుకుంభ కుంభ కుకుంభ, కుంభ కుకుకుంభ ఇత్యాది :

ప్రతిపదార్థము : సా = ఆ మికుంభిని; ఉద్ధామిశ్రా ఇతి = ఉద్ధామియను మిశ్రణియు;
 ద్వినితా శ్లేషా = రెండువిధములని తెలియచేసెను; ఉద్ధా = ఉద్ధమమికుంభిని,
 క్షేదమూలాధి: యుతా = ఎదహోయ మూతలయగుచి; ఉద్ధాది: = ఇతరములచే;
 ఇతరా = రెండవదైన మిశ్రమమికుంభిని; యుతా = కూడియున్నది.

తాత్పర్యము : ఆ ముకుందచి తుర్జ్జవచియు, మిశ్రవచియు రెండు విధములని చెలియవలెను. తుర్జ్జముకుందచి పెదవారు మూత్రములని. ఇతరమంటే రెండవదైన మిశ్రముకుందచి మోడియున్నది.

అచ్చిచ్చిపాటు పా(టిగి) త్తామ మూత్రాః దోవై శ్రమోః ।

ఉల్లే మనరావే(వ) శ్రేమో వాచ్యవిద్యావిశారదైః । 109 ।

యదా : తనలో వోరి, తోకిలతకిలో వోరితో, కిలతకి, తోవోంతో, దరిగిద ఇతి దోవశమూత్రాః । మనరము ।

స్థితిపదార్థము : శ్రమోః = శ్రమముగా, దోవై మూత్రాః = పెదవారు మూత్రముతో మోడివచియు; పా(టిగి)త్తామ = హర్షస్వయముచేతను; అచ్చిచ్చిపాటు = అభిర్వ్యక్తప పాట(ము)లని; మనరము శ్రేయః = మనరమమగును.

తాత్పర్యము : శ్రమముగా పెదవారు మూత్రముతో మోడివచియు హర్షస్వయముచేతను అభిర్వ్యక్త పాట(ము)లని మనరమమగును.

ఇతి వ్యాకర వార్తాపి పటహో కథితాని త ।

తకారశ్చ దికారశ్చ భోంకారస్థింబురీకస్తా । 110 ।

స్థితిపదార్థము : ఇతి = ఈ విధముగా, వ్యాకర వార్తాపి = పెన్నిండు వార్తములు; పటహో కథితాని = పటహమును చెప్పుటచేతని; తకారశ్చ = తకారమును; దికారశ్చ = దికారమును; భోంకారః = భోంకారమును; లీంకృతిః = లీంకారమును;

తాత్పర్యము : ఈవిధముగా పెన్నిండు వార్తములు పటహమును చెప్పుటచేతని, తకారమును, దికారమును, భోంకారమును, లీంకారమును;

ఘోంకారశ్చ వదేంకారః పాటపల్ల మృదంగకాః ।

మర్కటే వాచి ప్రాతా క్షివాచ్యవిశార(దా)స్తైః । 111 ।

స్థితిపదార్థము : ఘోంకారశ్చ = ఘోంకారమును; వదేంకారః = వదేంకారమును; మృదంగకాః పాటపల్ల ఇతి = మృదంగముచేతపాటపల్లము అని; మర్కటే = అందవృద్ధి; వాచి = వాచ్యమును; ప్రాతా = పాయురుల్లిప; వాచ్యవిశారదాః కథియంతి = విద్యములు చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : సూరకారమును, వరేణకారమును, మృదంగమునకంటెపెద్దమునది అందైన వాద్యమందు చతురుడైన విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు.

వాద్యమయోగమున విద్యుక్ స్త్రోత్ర మార్దరణ వయా :

పరంబౌ పరిశ్రీత కీరవిలగ్ధ ఘోషాయతా : 112 :

ప్రతిపదార్థము : వాద్యమయోగమున = వాద్యమయోగములు అయిన; వయా = శ్రేష్ఠతయన; మార్దరణ = మార్దంగములు; స్త్రోత్ర = చెట్టిరీ; పరం = పరతమ; వోషయ = వోషయము; కీరవిల = కీరవిలము; ఘోషాయతా = ఘోషాయతము.

తాత్పర్యము : వాద్యమయోగములు అయిన శ్రేష్ఠుడైన మార్దంగములు చెట్టిరీ, పరతమ, వోషయము, కీరవిలము, ఘోషాయతమును.

విద్యుక్తేతి విద్యైత మృదంగీ వాదకోత్తమః :

మో వాదయతి మధురం కోమలం ప్రాంతలం ఋతా : 113 :

ప్రతిపదార్థము : విద్యుక్తేతి = విద్యుక్తమునది; మృదంగీ = మృదంగమునందు; విద్యైత = విద్యుత్తునది, వాదకోత్తమః = ఉత్తమవాదములు; ఋతా = పరతమ; మధురం = మధురముగా; కోమలం = మృదువుగా; ప్రాంతలం = అంతరిమధ్యముగను; ఋతా = తిష్ఠగను, వాదయతి = వాదముచేయుచు.

తాత్పర్యము : విద్యుక్తమునది మృదంగమునందు విద్యుత్తునది ఉత్తమవాదములు పరతమ మధురముగా మృదువుగా అంతరి మధ్యముగను తిష్ఠగను, వాదముచేయుచు.

తమోహృతతాభిజ్ఞా పరం విరలం జవమ్ :

వివాదయతావహిత్యావృక్షేణ్ణి అన్యవాదః : 114 :

ప్రతిపదార్థము : తమోహృతః = తమోహృతముచేరినవారు అయిన, విరలం జవమ్ = తక్కువగనుపుట్టి; తం = అట్టి వానిని, విరలం అదా = పరతమగా చెప్పుచున్నారు; అవయవహిత్యావహిత్యావృక్షేణ్ణి = అవయవహిత్యావృక్షేణ్ణి; అన్యే శబ్దే - మృదువైన శబ్దమందు; అన్యవాదః = తక్కువవాదశత్యమును కలిగివారు.

తాత్పర్యము : తమోహృతముచేరినవారు అయిన తక్కువ గుణుడై అట్టివానిని పరతమగా చెప్పుచున్నారు. అవయవ హిత్యావృక్షేణ్ణి మృదువైన శబ్దమును తక్కువవాదశత్యమును కలిగివారు.

విచారణమవ్యక్త మనాహి కిరవివచనః (?) ।

విషయం ప్రాంతలం చైవ గుంధాగుంధి వచాయుతమ్ = 115 :

ప్రతిపదార్థము : విచారణానీ అవ్యక్త = విచారణానీ అవ్యక్తమగుచున్నది; మనాహి = మనవాచయించు; విషయం = విషయమునకు ప్రాంతలం = ప్రాంతలమునకు గుంధాగుంధి వచాయుతం = గుంధాగుంధితో కూడియున్న;

తాత్పర్యము : విచారణానీ అవ్యక్తమగుచున్నది మనవాచయించు విషయమును ప్రాంతలమును గుంధాగుంధితో కూడియున్న;

వారయేభవగాదీనాం కుశలశ్చైవః స్వ్యుతః ।

పరంభుగోయం చౌపటకీరవింఘటితాచి శ్చుప్తంబాచి ।

మన్యూగాచి పద్మినీవైశ్వానరభిరం వారయేత్ గతిః పః = 116 =

ప్రతిపదార్థము : వారాగదీనాం = వారాగదులలో; కుశల = విద్యులు; వారయేత్ = వారించును; పః = అతడు; చౌపట = స్వ్యుతః = చౌపటముగా విద్యులయ్యున్నాడు; పరంభుగోయం చౌపట కీరవింఘటితాచి = పరం, భుగోయం, చౌపట కీరవింఘటించు పంజరంబిందిన; శ్చుప్తంబాచి = శ్చుప్తముచేయుటయందు; మన్యూగాచి = ఈ అందములుగా; పద్మినీ = పద్మినీయులచే; విశ్వభిరం = విశ్వభువు; వారయేత్ = వారించువాడు; గతిః = గతియు.

తాత్పర్యము : వారాగదులలో విద్యులును వారించును, అతడు చౌపటముగా విద్యులయ్యున్నాడు. పరం, భుగోయం, చౌపట కీరవింఘటించు పంజరంబిందిన శ్చుప్తముచేయుటయందు ఈ అందములుగా పద్మినీయులచే విశ్వభువు వారించువాడు గతియు.

వారే విలగ్ధశబ్దానాం కరణీదవతంబితా = 117 :

ప్రతిపదార్థము : వారే = వారమందు; కరణీదవతంబితా = కరణీదవములతో; విలగ్ధశబ్దానాం = విలగ్ధమైన శబ్దములను;

తాత్పర్యము : వారమందు కరణీదవములతో విలగ్ధమైన శబ్దములను;

యో వారయతి వివతి కర్మచేదనా భుగోయం(తా) ।

అంగం చైవాశ్రయోవతం చ ద్వివిధం కీరవాచనమ్ = 118 :

ప్రతిపదార్థము : యః = ఎవడు; వాదయతి వేదతః = ఎల్లప్పుడు వారించుచో; యః = అతడు; ఘోషాయాంత కర్తృతే = ఘోషాయాంటుగా చెప్పబడుచున్నాడు; గీతవాదనం = గీతవాదనము; అంగం - అంగము; ఆశ్రయంగం ద - ఆశ్రయంగము అది; ద్వివిధం = రెండువిధములు.

తాత్పర్యము : ఎవడు ఎల్లప్పుడు వారించుచో అతడు ఘోషాయాంటుగా చెప్పబడుచున్నాడు. గీతవాదనము అంగము ఆశ్రయంగము అది రెండువిధములు.

అంగం తత్ పంచభాగ్యైఃశ్రయోఽంగం చ పంచభా .

తాతాతుపదార్థఃప్రతిపదాన్తాన్త్రైశ్చ పంచభా . 119 .

ప్రతిపదార్థము : తత్ అంగం - అయంగము; పంచభా భాగము = పంచవిధములుగా చెలియదగినది; ఆశ్రయంగం ద - ఆశ్రయంగముకూడ; తాతాతుపదార్థస్త్రైశ్చ = తాతము, తాతువు, పదార్థస్త్రై, గతి, తాగములచే; పంచభా = పంచవిధములు.

తాత్పర్యము : అయంగము పదు విధములుగాచెలియదగినది. ఆశ్రయంగము పాద తాతము, తాతువు, పదార్థస్త్రై, గతి, తాగములచే పంచవిధములు.

ఉద్భవ్యుదభేదేఽగీతాంగం వాచ్యతే ఋషైః .

ఋషిర్భవనదేవశ్చ; కామః పరారణాభిధః . 120 .

ప్రతిపదార్థము : ఉద్భవ్యుదభేదేదేవ = ఉద్భవ్యుదభేదముచే; గీతాంగం - గీతాంగము. ఋషైః వాచ్యతే = పండితులచే వారించబడును; ఋషి ర్భవనదేవశ్చ = ఋషిర్భవన దేవశ్చము; కామః = కామివు; పరారణాభిధః = పరారణము; ఇతి = ఈవిధముగా;

తాత్పర్యము : ఉద్భవ్యుదభేదముచే గీతాంగము పండితులచే వారించబడును. ఋషిర్భవన దేవశ్చము కామివు, పరారణము, ఈవిధముగా;

ఇతి పంచవిధం ప్రాచిన్తాత్రమాంగం విదన్తగా .

కరణా పాటవర్ణా మ్యః కరవేతి పునః పునః . 121 .

ప్రతిపదార్థము : ఇతి = ఈ విధముగా; విదన్తగా = పండితులు; తాత్రమాంగం = ఆశ్రయంగమును; పంచవిధం ప్రాచిన్ = పంచవిధములుగా చెప్పిరి; కరణా = కరణములు; పాటవర్ణా మ్యః = పాటవర్ణములగును; కరవేతి = కరణ అది; పునః పునః = మూడుమార్లు.

తాత్పర్యము : ఈవిధముగ పండితులు అశ్రయభంగమును అనువిధములుగా చెప్పిరి.
కరణములు పాఠవర్ణములగును. కరణ అని మాలిమాలిది;

• అవపర్ణమ్ •

మంక్షా (?) మన్వరా తాతా తక్షి: శ్చేదౌ ప్పూతా :

అకారాదేవశో వీందువాదమమన్వరా • 121 •

ప్రతిపదార్థము : అకారాదేవశో = అకారాదేవశమునందు వీందువాదమమన్వరా =
వీందువాదమునందు పుట్టివలనవచ్చును. మంక్షా = మంచిలక్షణముకల్గిపట్టెడును.
మన్వరా = మంచివర్ణములుకల; తాతా = తాతములు; తక్షి: = తాతము తెలిపిన
పండితులచే; శ్చేదౌ ప్పూతా = (శివపాఠ్యములు) శ్చేదములుగా చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : అకారాదేవశమునందు వీందువాదములమంచిపుట్టివలనవచ్చును
మంచిలక్షణకల్గిపట్టెడు మంచివర్ణములుకల తాతములు. తాతముతెలిపిన
పండితులచే (శివపాఠ్యములు) శ్చేదములుగా చెప్పబడినవి.

అథుగుత్యవిధిప్రాప్తావయోక్ అహంభంగి: •

వర్ణా ర్మునీహివర్ణై: కథితా: కాంక్షితాంబితా: • 122 •

ప్రతిపదార్థము : అథుగుత్యవిధి: = అథువు గురువుముదలగు; అహంభంగి: =
అహంభిధములైవ; మార్ణ: = మారములచే (ప్రమాణము); వాయోక్ = వాచించనలెడు;
ర్మునీహివర్ణై: వర్ణా: = ర్మునీహివర్ణములు; కాంక్షితాంబితా: = కాంక్షితాశములయొక్క;
వర్ణములుగా; కథితా: = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : అథువు గురువుముదలగు అహంభిధములైన మానములచే (ప్రమాణము)
వారించవలెను. ర్మునీహివర్ణములు కాంక్షితాశములయొక్క వర్ణములుగా చెప్పబడినవి.

మనోవాచా మార్జాన్య మన్వరా: ప్రాప్తమందితా: •

తాన్త మన్వరా తో ప్రతిష్ఠా శ్చేదమన్వరా: • 123 •

ప్రతిపదార్థము : మనోవాచా: = అందములైనవి మార్జాన్య: = మార్జ్యములైనవి మన్వరా:
= మంచివర్ణములు కలవి ప్రాప్తమందితా: = ప్రాప్తమందీకలు శ్చేదమన్వరా: =
శ్చేదముతో కూడియున్నవి తో - తోకమునందు; మన్వరా: ప్రతిష్ఠా: -
పర్యవసాదములుగా ప్రతిష్ఠములు.

తాత్పర్యము : అందములైనవి, సూక్ష్మములైనవి మొదలైనవియగునవి ప్రాధమికములైనవి. తాముతో కూడియున్నవి లోకమునందు ముద్రపెట్టెముగాగా ప్రసిద్ధములు.

మహానాద్యమితి ప్రోక్షం సునీలం తాద్యముచ్యతే ।

॥ ముఖంబం తాద్యమ్ ॥

అనుభవ విమల సందో మహానందో యథాశ్రమమ్ ॥ 125 ॥

ప్రతీతతాద్యము : మహానాద్యం అనీప్రోక్షం = మహానాద్యముగానెప్పుడునది; సునీలం నాద్యం ఉచ్యతే = సునీలతాద్యము నెప్పుడునునున్నది; అయః = అయము; విమలః = విమలము; సందో = సందము; మహానందశ్చ = మహానందము; యథాశ్రమం = శ్రమముననుసరించి.

తాత్పర్యము : మహానాద్యముగా నెప్పుడునది. సునీలతాద్యము నెప్పుడునున్నది. అయము, విమలము, సందము, మహానందము శ్రమముననుసరించి.

సంశయమిద్దశ్చాప్రకాశకదశానుభావ ।

ద్వితీకవచనాద్వాప్తి శ్లేయా సంశయా స్వయా ॥ 126 ॥

ప్రతీతతాద్యము : సంశయ = సంశయములు చతుర్థక = 14; ద్వాదశ = 12; ఏకాదశ = 11; దశాంగులా = 10 అంగుళములు; సంశయో స్వయా = సంశయిస్తున్నందులు; ద్వితీకవచనాద్వాప్తి = 2, 3, 4గా శ్లేయా = తెలియజరిగి.

తాత్పర్యము : సంశయములు 14, 12, 11, 10 అంగుళములు సంశయిస్తున్నందులు 2, 3, 4గా తెలియజరిగి.

కంఠమోదాద్యములై త వ్యక్తముక్తాంగులీకదా ।

అంగులీకదానా వచ్చ్యో గమగేమ త వ్యక్తము ॥ 127 ॥

ప్రతీతతాద్యము : కంఠమోదాద్యములై = కంఠమోదాద్యములను పరిచయములు వచ్చ్యో-లాగుగా; వ్యక్తముగమగేమ = ఏమి గమగమలందు; వ్యక్తముక్తాంగులీకదా = స్పష్టములైన ముక్తాంగులను పరిచయములు; అంగులీకదానా = అంగులందు పరిచయములు.

తాత్పర్యము : కంఠమోదాద్యములను పరిచయము లాగుగా ఏమి గమగమలందు స్పష్టములైన ముక్తాంగులను పరిచయములు అంగులందు పరిచయములు.

తామ్రేణ కంభోజీవ కర్ణవ్యా కంజేవ వా ।

దుర్బ్బరకుసుమకాంచనా ముషీరాంతరా । 128 ।

హస్తైశ్చయశ్చితామూరూ హోహోవర్ణా వా కాపాలా ।

చిరుదావృణ వాచ్యస్తే పీఠాణాం పురతస్తయూ । 129 ।

॥ ఇతి వశువర్చిశ్చవాచ్యానీ ॥

ప్రతిపదార్థము : హలా = కాపాలము; తామ్రేణ = తామ్రముచేతము; కంభోజీవ = వెండితో గాది; కంజేవ = బంగారముతోగాది, దుర్బ్బరకుసుమకాంత ముతా = దుర్బ్బరకుసుమమువంటి అకారముగల వృష్టముకలదీయు; ముషీరాంతరా = ముషీరాంతరమైనదియు; హస్తైశ్చయశ్చితామూరూ = మూడుచాపిలతోవచ్చి కల్పనాట్లుగా హో హో వర్ణా = హో హో వర్ణములుకల్పనాట్లుగా; కర్ణవ్యా = చేయదగినది; తయూ = అకారముతో; పీఠాణాం పురతః = పీఠం ఎదుట; చిరుదావృణ = చిరుదములు కూడ; వాచ్యంతే = వారించబడును.

తాత్పర్యము : కాపాలము తామ్రముచేతమువెండితోగాది, బంగారముతోగాది, దుర్బ్బరకుసుమమువంటి అకారముగల వృష్టము కలదీయు ముషీరాంతరమైనదియు మూడు చాపెం హస్తైశ్చ కల్పనాట్లుగా హోహోవర్ణములు కల్పనాట్లుగా చేయదగినది. అ కాపాలముతో పీఠం ఎదుట చిరుదములు కూడ వారించబడును.

యత్కాదీశాం ప్రబంధానామధుతా లక్ష్మీ కర్మణీ ।

యతిలోలో వ్యవర్చేదో బోదనీ చందనీ పెదమ్ ॥ 130 ॥

ప్రతిపదార్థము : యత్కాదీశాం ప్రబంధానాం = యత్కాదీప్రబంధములకు; అధునా = ఇప్పుడు; లక్ష్మీ కర్మణీ = లక్ష్మీదము చెప్పబడుచున్నది; యతిః = యతి; కితిః = కితి(సు)ము; అవర్చేదము = అవర్చేదము; బోదనీ = బోదనీ, చందనీ = చందనీ; పెదమ్ = పెదము.

తాత్పర్యము : యత్కాదీప్రబంధములకు ఇప్పుడు లక్ష్మీదము చెప్పబడుచున్నది. యతి కితి(సు)ము అవర్చేదము, బోదనీ, చందనీ, పెదము.

వేమహాత్మ్యేపి శైలావవస్త్రమహస్తై తథా పదా ।

కర్పూరేపి వా మౌళికారో దేంకారో మదమస్తా । 131 ॥

ప్రతిపదార్థము : సమదాస్త్రము = సమదాస్త్రము; పైపాఠ = పైపాఠము; తుదిపాఠ = తుదిపాఠ(పు); తదా = అట్లే; ఓర్వర = ఓర్వరము; యోగార్థ = యోగార్థము; దేవార్థ = దేవార్థము; మలయ = మలయము;

తాత్పర్యము : సమదాస్త్రము పైపాఠము తుదిపాఠ(పు) అట్లే ఓర్వరము యోగార్థము దేవార్థము మలయము.

మలపాఠం ప్రధానగా తాంతరీ చ దువక్యం :

అవగతా పుష్కరంబరఘవో (7) చ విగచ్ఛతే : 132 :

ప్రతిపదార్థము : మలపాఠం = మలపాఠము; ప్రధానగా = ప్రధానము; అంతరీ = అంతరీ; దువక్యం = దువక్యం(రీ)యు; అవగతా = అవగతా; పుష్కరంబరి = పుష్కరంబరి; ఘవోచ - ఘవోయువ; విగచ్ఛతే = చెల్లుతున్నట్లు.

తాత్పర్యము : మలపాఠము ప్రధానము అంతరీ దువక్యం(రీ)యు అవగతా పుష్కరంబరి ఘవోయువ చెల్లుతున్నట్లు.

ప్రముఖ వివరం ప్రోక్తా వాక్యవిశ్వా విశద్యై :

క్రమేణ వేదాః అన్వితవిదానాః ప్రతిపాద్యతే : 133 :

ప్రతిపదార్థము : వివరం ప్రబంధా ప్రోక్తా = ఇరువది (20)ప్రబంధములు చెల్లుబడినవి; క్రమేణ = క్రమముగా; వేదాః అన్విత = వాటి అర్థము; విదానాః = ఇద్దరు; ప్రతిపాద్యతే = వివరించబడుచున్నట్లు.

తాత్పర్యము : ఇరువది (20) ప్రబంధములు చెల్లుబడినవి. క్రమముగా వాటి అర్థము ఇద్దరు వివరించబడుచున్నట్లు.

తాంత్ర్యంతోపగత్యవేదానాః యః శ్రుతిప్రయః :

వాక్యతే వాక్యహం నా యవరిత్యధిగతీ : 134 :

|| (చియ)తి ||

ప్రతిపదార్థము : శ్రుతిప్రయః = చెప్పుబడినవి; యః = ఏ; తాంత్ర్యంతోపగత్యవేదానాః = తాము భగవద్గు తెలియుబట్టి విరామము; వాక్యహం = వాక్యహముగా; వాక్యతే = వారించబడునో; నా - అది; యవరితి అనియతి - యవరియబడుచున్నట్లు.

తాత్పర్యము : చెప్పినదేమియున తాము వందవ్వు తెలియుటకైని విరామము వాద్యహేమముగావారించబడునో అది యుపయోగపడుచున్నది.

తాళి : శతపైలవచ్చు ప్రేమలే పాటవంబునై :

ఓతాళ్యంబు ప్రేమఃపాల్ కేదార ఇతి చోద్యతే = 135 =

• ౬ (తాళిరు) :

ప్రతిపదాశ్చము : పాటవంబునై = పాటవవిశములైన శతపైల వచ్చు = శతపదు పల్లములతో; తాళి : ప్రేమలే = తాళములేయబడిన యీదల; అనా = ఇది ఓతాళ్య - ఓతమనియు; కేదార : ఇతి చి = కేదారమనియు; ఉద్యతే = చెప్పుబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : పాటవవిశములైన శతపదు పల్లములతో తాళము లేయబడిన యీదల ఇది ఓతమనియు కేదారమనియు చెప్పుబడుచున్నది.

ఇచ్చియూ ఖుప్తదేంకాక్షిశ్యశ్చై వ్యావకాక్షై :

(విశిష్టమైనట్లంటే భద్రదేయవ్వు పరిణామంబుం చి యు = 136 =

ప్రతిపదాశ్చము : ఇచ్చియూ = ఖుప్తముగా; ఖుప్తదేంకాక్షి = ఖుప్తములైన దేంకారములచేతము; ముచ్చై : = ముచ్చమును పొందిన; వ్యావకాక్షై = వ్యావకాక్షములచే యుత్ = ఏది, ఏమైనదా; భద్ర = కందుకొనుములు (వ్రాదామగునో; విలంబిత లయంబ = విలంబితమైన లయకలియులగునో;

తాత్పర్యము : ఖుప్తముగా ఖుప్తములైన దేంకారములచేతము ముచ్చమును పొందిన వ్యావకాక్షములచే ఏది కందు పర్యాయములైనవ్రాదామగునో విలంబితమైన లయ కలియు లగునో;

ఓతాళం శర్మయంత్యస్తే దేంకార ఇతి మృత్తికం :

ఏది చోద్యతేతామృతైశ్చిదవ్యభిరీయతే = 137 =

• (౬7దో) దృవగే :

ప్రతిపదాశ్చము : అన్యే = ఇతరులు; దేంకార ఇతి మృత్తికం = దేంకారమును మృత్తిక (ప్రాచీనక క్రితావతలి)ను; ఓతాళం శర్మయంతి = ఓతముల శర్మకలపిగా చేయుచున్నది; ఏది = ఇది చోద్యతేతామృత = (ఓదోద్యతేతేమనెడిది, శ్చిదవ్యభిరీయతేతే అభిరీయతే = కలయించుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఇతరములు దేవతామును మృత్యుక (స్థితము)కథితావళియు ఒకమును కర్మ (కలప)గా చేయుచున్నది. ఇది (2.) తోర్మవలీ సేతువేతను కొంచువేత పలుముచునున్నది.

ఉల్లాసాయుగం యత్ర వామేవం భువంతాః ।

ఉల్లాసాం పువర్వోక్తావప్యేదోఽధరీయతే । 138 ।

॥ అవచ్చేదః ॥

ప్రతిపదార్థము : యత్ర = ఎక్కడి; ఉల్లాసాయుగం = ఉల్లాసాయుమును, ఏకవారం = ఏకవారమును; భువం = భువమును; తతా = అట్లే; ఉల్లాసాం = ఉల్లాసమువేత; పునః = మఱచ; మోక్షాత్ = మోక్షమువలన, అవచ్చేదః అధరీయతే = అవచ్చేదమనుచునున్నది.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ ఉల్లాసాయుమును ఏకవారమును భువమును అట్లే ఉల్లాసమువేత మఱచ మోక్షమువలన అవచ్చేదమనుచునున్నది.

కదంత కేచిత్త్రైక కంఠవేత్తభ్రాం పునః (కవతే?) ।

పాటానాం పృథగుక్తానాం యశ్చైకత్ర ఏమి క్షణమ్ । 139 ।

॥ తోదగీ ॥

తోదగీ కంఠవేత్తయా కంఠయా వాచ్యవేదభిః ।

వాచ్యం ఏమవ్యతే యేన చక్షుః క ఏవవ్యతే । 140 ।

॥ చందగీ ॥

ప్రతిపదార్థము : కేచిత్ అన్య ఏవ = దీనికే; కంఠయా ఇతి అధిదాం = కంఠయమనెనును ప్రాచాం = వెట్టిక; పృథగుక్తానాం = వేరుగా చెప్పబడిన పాటానాం = పాట(ము)లకు, యత్ర = ఎక్కడ; ఏకత్ర = ఒకచోట, ఏదోక్తాం = కంఠయవేత; తా = అది; కంఠయా = సేతువే; తోదగీ కంఠవేత = తోదలయని తెలియబడినది.

తాత్పర్యము : దీనికి కంఠయమని సేతుమనెట్టిది. వేరుగాచెప్పబడిన పాట(ము)లు ఎక్కడ ఒకచోట కంఠయవేత అని సేతువే తోదలయని తెలియబడినది.

కీరాముగేవ వాచ్యస్య చందగాః కే చతుర్విధః ।

మక్తామక్తస్య తత్ ప్రాప్త మో(దగీతా) మోచిత్తైవ చ । 141 ।

ప్రతిపదార్థము : గీతానుగచ్ఛ వాద్యం = గీతానుగచ్ఛిత వాద్యమునకు; దూరణ =
చందకమచేసేరు (అది); విశుద్ధియే = వాల్మ(4)విధములు; ముక్తామక్త = ముక్త
మక్తయు; మోదామోదీ ఇతి = మోదామోదీ యనియు; తదా = అట్లే;

తాత్పర్యము : గీతానుగచ్ఛిత వాద్యమునకు చందకమచే సేరు (అది) వాల్మ(4)
విధములు ముక్త మక్తయుచి మోదామోదీ యనియు అట్లే;

అష్ట్యధిపుత్యస్యాన్ స్వరభూర్వశ్చ చందణః ।

ద్వివక్త్రేవ తద్యం ప్యాన్ వాచనం అఘోషానీతా ॥ 142 ॥

ప్రతిపదార్థము : అష్ట్యధి = అష్ట్యధియు; స్వరభూర్వః చందణః = స్వరచందకము
అని; ద్వివక్త్రేవ = కొంచెము కొంచెముగా; అఘోషానీతా = అఘోషార్థముచే; వాచనం
తద్యం = వాచనము చేయదగినది.

తాత్పర్యము : అష్ట్యధియు స్వరచందకము అని కొంచెము కొంచెముగా అఘోషార్థముచే
వాచనముచేయదగినది.

గీతావహరే వ్యాసః ప్యాన్ ముక్తామక్తేత వామతః ।

గీతమోదాశితం వాద్యం గీతమోదేవ చందకమ్ ॥ 143 ॥

ప్రతిపదార్థము : గీతావహరే = గీతమునందు; వ్యాసః ప్యాన్ = వ్యాసమునందవలెను;
వా = అది; వామతః ముక్తామక్తేత ప్యాన్ = ముక్తామక్తయునందును; గీతమోదాశితం
వాద్యం = గీతమోదాశితవైచిత్ర్య వాద్యమును; గీతమోదేవ = గీతమోదముచేత; వ్యాసః
= వ్యాసమునట్లేయును;

తాత్పర్యము : గీతమునందవ వ్యాసమునందవలెను. అది ముక్తామక్తయునందును. గీతమోద
అవైచిత్ర్య వాద్యమును గీతమోదముచేత వ్యాసము నట్లేయును.

మోదామోదీతి విశ్లేయా వ్యాసో వాద్యధికార్థః ।

మోదేవ వాచనో వాచన్ యత్ర మోదం విమోచతి ॥ 144 ॥

ప్రతిపదార్థము : వాద్య విశలేయై = వాద్యవిశ్లేయమునచేత; వ్యాసః = వ్యాసము,
మోదామోదీతి = (విచరణ) మోదామోదీ ప్రలేపముగా; విశ్లేయా = తిరియదగినది;
యత్ర - ఏక్కడ, గామోదం = గాయనము; మోదేవ = ప్రమాదముతో; వాచన్ -
వాచనముచేయును; మోదం విమోచతి = ప్రమాదమును విడుదలచే;

తాత్పర్యము : (పంచగం) మోతామోతీ ప్రతిపక్షముగా తెలియజేసింది. పక్షాన గాఢమును ప్రమాణముతో గాఢముచేయును ప్రమాణమును విడుచుచో;

వాదమే శ్చుభోవ్యాప్తవృద్ధ్యంతరీహతిః ।

గీతం వాద్యం చ యుగపక్ష్యవ్యవే యుచి మనతః ॥ 145 ॥

ప్రతిపక్షావ్యము : వారీత = వాదమనిన; వ్యాపః శ్చుభ = వ్యాపముచేయుటయ్యో; తత్ = అది; అర్థస్థితిః శుభతః = అర్థస్థితియనినయము; గీతం వాద్యం చ = గీతవాద్యములు; యుచి = ఒకప్పుడు; యుగపక్ష = ఒకేసారి; మనతః = సైమాణమువలన; వృద్ధ్యంతరీ = వ్యాపముచేయుటయ్యో;

తాత్పర్యము : వాదముచే వ్యాపముచేయుటయ్యో అది అర్థస్థితి యనినయము. గీతవాద్యములు ఒకప్పుడు ఒకేసారి ప్రమాణమువలన వ్యాపము చేయుటయ్యో.

ఉభావగతిపంచముల్ల పక్షేయః ప్యురహంధగా ।

సైమం వాదయత్యా య యుచిః పారేవ ముత్తరే ॥ 146 ॥

ప్రతిపక్షావ్యము : ఉభావగతిపంచముల్ల = ఉభావగతియంతయును అగునది; ప్యురహంధగా, పక్షేయః = ప్యురహంధగామగును; సైమం = మందలు; యుచిః వాదయత్యా = యుచినివాదకము చేయుటచే. పారేవ ముత్తరే - పారమూచే విధముయ్యో;

తాత్పర్యము : ఉభావగతి యంతయును అగునది. ప్యురహంధగామగును. మందలు యుచిని వాదకము చేయుటచే పారముచే విధముయ్యో;

మధ్యే వాద్యప్రణంభవ్య పవం తత్ పరివీర్తితమ్ ।

॥ పదమే ॥

తాతః సైమం వాద్యం యుభావత్యేన మనతః ॥ 147 ॥

ప్రతిపక్షావ్యము : తత్ = అది; మధ్యే = మధ్యన; వాద్యప్రణంభవ్య = వాద్యప్రణంభముయొక్క; అదోవ్యా = అదోవ్యములు; పవం = పడముగా; పరివీర్తితం = చెప్పుటచేసినది; వాద్యం = పించు చేయుటతో; మనతః = మనమునుప్రకారము; యుభావత్యేన = తగునీతిగా; తాతః ప్రమదం = తారము ప్రమదముగా

తాత్పర్యము : అది మధ్యన వాద్యప్రబంధముయొక్క అది విధముగా చెప్పబడినది. విండుచేతులతో మాతమువైచారము తగిలరీతిగా తారము వ్రుమరమున

వార్యతే యత్ ప్రతాప్యన్తా మమరాస్త్రి ప్నతో యన్తైః ।

॥ సమపాత్త్య ॥

యన్తాలోచ్చన వార్యంతే మమనాగే పక్షైర్వన్తైః ॥ 148 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రతాప్యన్తా = మూడుమార్లు అప్పుత్తినే వార్యతే = వారించబడుచో, తత్ = అది యన్తై = పండితులచే నమరాస్త్రి ప్నతో = నమరాస్త్రిమచి చెప్పబడినది; యన్త = ఎక్కడు నమనాగే = సంపూర్ణములైన; పక్షైః పక్షైః = తమతమ; అతోర్వా = అతోర్వములు;

తాత్పర్యము : మూడుమార్లు అప్పుత్తినే వారించబడుచో అదిపండితులచే నమరాస్త్రిమచిచెప్పబడినది. ఎక్కడ సంపూర్ణములైన తమతమ అతోర్వములు;

పక్షైశ్చమమరాస్త్రింశ్చ సైపాత ఇతి కన్యతే ।

॥ సైపారు ॥

ఉగ్రాపాథుపకాలోగేష్టవేష్య వాచనమ్ ॥ 149 ॥

ప్రతిపదార్థము : పక్షైః = పాదములచేతను, మమరాస్త్రింశ్చ = మమరాస్త్రిమలచేతను వార్యంతే = వారించబడుచో, ఇ = అది సైపారు ఇతి = సైపారుమచి కన్యతే = చెప్పబడును; ఉగ్రాపాథుపకాలోగేషు = ఉగ్రాపాథుపకాలోగములలో; ఏకవేష్య వాచనం యత్ = ఒకదానియొక్క వాచనమేది అగుచునో;

తాత్పర్యము : పాదములచేతను, మమరాస్త్రిమలచేతను వారించబడుచో అది సైపారుమచి చెప్పబడును; ఉగ్రాపాథుపకాలోగములలో ఒకదానియొక్క వాచనమేది అగుచునో;

పాదపాథుపకతో యత్ పాత్ తులుక్యా పా ఏకన్యతే ।

॥ తులుకుమ్ ॥

కాన్తివ్యవహారాదేవ సంభవమథానం యథా ॥ 150 ॥

ప్రతిపదార్థము : పాదపాథుపకతే = పాదపాథుపకమునందు; పా-అది; తులుక్యా, ఏకన్యతే-తులుకు యగును; ఈష్యే ఏకంఒకమానేన = కొంచెము ఏకంఒకమానముచే; సంభవమథానం యథా = సంభవమును మథానమును అగునీతిచే;

తాత్పర్యము : హస్తాభ్యాంబయవతత అతి తుల్యుక్తయగమః, శౌంచెము
వలంబువలనమనీ గంధీరమును మెరుగమును అగుచీతిది:

మృదంగవాదనం యద్యదోత్పరం త్యక్తమాశ్రయే :

• ఓత్పరమ్ •

అదో రేఖంకారముల్లాసం విధాయాప్య(?) నమన్వితమ్ • 151 •

ప్రతిపదార్థము : అప్యమాత్రతం = ఎనిమిది మాత్రలు కల్పనట్లుగా; యాత్
మృదంగవాదనం = మృదంగవాదనము అయిగునో; తత్ ఓత్పరం పార్శ్వం = అది
ఓత్పరమగును; అదో = మొదట రేఖంకారమును; ఉల్లాసం విధాయ = ఉల్లాసమును
చేసి; చ? నమన్వితం = కూడివదియు;

తాత్పర్యము : ఎనిమిది మాత్రలు కల్పనట్లుగా ఏ మృదంగవాదనము అయిగునో
అది ఓత్పరమగును. మొదటరేఖంకారమును ఉల్లాసముచేసి కూడివదియు;

అథవాప్య(?) వహీరం చ ద్విధా రేఖంకార ఉత్పత్తి :

• రేఖంకారః •

స్త్రిహరీతప్త్య శ్చత్య యోమహితే క రేంకృతిః • 152 •

ప్రతిపదార్థము : అథవా = లేక; చ?వహీరంత = వహీరముచేయు; ద్విధా =
రెండువిధములుగా; రేఖంకారః ఉత్పత్తి = రేఖంకారము చెప్పబడుచున్నది; స్త్రిహరీతప్త్య
శ్చత్య = చిన్న చిన్న శబ్దములున్న; శ్చానము; అహరీతే = అహరీరముంచుచున్నచో;
సః = అది; రేంకృతిః = రేంకారము.

తాత్పర్యము : లేక వహీరముచేయు రెండువిధములుగా రేఖంకారమునెల్లబడుచున్నది.
చిన్న చిన్న శబ్దములున్న; శ్చానము; అహరీరముంచుచున్నచో అది రేంకారము

వయోపదియోమేనా రేంకారో వాచ్యతే ఇతి :

• రేంకారః •

యతోద్ధృతా వశ్యత్ ద్విధా శ్రువకో విధవృధా • 153 •

ప్రతిపదార్థము : వయోపదియోమేన ఇతి = వయోపదియనుమునీతి కూడ. రేంకారః
వాచ్యతే = రేంకారము వాచనము చేయుచున్న యాత్ర = ఏని యిది వశ్యత్ ఉద్ధృతా
= ఒకపాటి ఉద్ధృతము; ద్విధా = రెండువిధముల; వి.వా.ప్ర. ౧౭; = అనేటివి; మున్నగు
శ్రువము(ను).

తాత్పర్యము : తెలుగుదేవులుమునేత కూడ దేవతాదము వాదనము చేయుటయు.
 ఎక్కువ ఒకపాఠి ఉద్ఘాటము రెండుమార్లు అనేమోదములుగా వ్రాసెను (మ);

హ్యదేవ తత్ ద్విదేవతావ్యాధికాత్వరసంగతమ్ .

విరుంతరయతిస్థాయీ మునిశః కథయంతి తత్ . 154 .

• మొదటి : •

ప్రతిపదార్థము : హ్యదేవ = అగునో; ద్విదేవతావ్యాధికాత్వరసంగతం =
 రెండువర్ణాయములు దేవతామును, వ్యాధికాత్వరయతియును అగునో; విరుంతరయతి
 స్థాయీ = ఎవ్వరా యతిస్థాయమగునో; తత్ = తాచిది; మునిశః కథయంతి =
 మునులుగా చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : అగునో, రెండువర్ణాయములు దేవతామును, వ్యాధికాత్వరయతియును
 అగునో, ఎవ్వరా యతిస్థాయమగునో తాచిది మునులుగా చెప్పుచున్నారు.

వారణాసుం మునిపాంగం కథాంగం వార్హతే పునః .

వతో (?) మునివార్హం యువ్యుపాంగం తమిచ్చతే . 155 .

• మునిపాంగము •

ప్రతిపదార్థము : మునిపాంగం వారణాసుం = మునిపాంగమును వారించుటయు;
 కథాంగం వార్హతే = కథాంగము వారించుటయు; పునః = మఱల; వతో; తమి =
 తమివాత; మునివార్హం వార్హతే = మునివార్హమును వారించుటయు; తతో =
 అది; మునిపాంగం ఉచ్చతే = మునిపాంగముగా చెప్పుటచునున్నది.

తాత్పర్యము : మునిపాంగమును వారించుటయు కథాంగము వారించుటయు. మఱల
 తమివాత మునివార్హమును వారించుటయు. అది మునిపాంగముగాచెప్పుటచునున్నది.

యేవ కేవల వారేవ మాత్రావ్యాధికార్థిక .

వారయేత్ పల్లవద్వంద్యం పోఽయం పరాలాభిధా . 156 .

• పరాలాభిధా •

ప్రతిపదార్థము : యేవ కేవల వారేవ = ఏవారమునేతన్నెకము; పల్లవద్వంద్యం వారయేత్
 = పల్లవద్వంద్యమును వారించెదటిను; మాత్రాః = మాత్రలు; వ్యాధికార్థిక = పల్లవము,
 పరాలాభిధా పోఽయం = అవార్హము; పరాలాభిధా = పరాలాభామితిమగును;

తాత్పర్యము : ఏకాదశుఁ డేతద్వివేకఁ బెద్దన ద్ద్యయమును వారించువలెను. మోక్షము పెద్దెందు పెదవోయి ఆ వాద్యము పెహారణపాపముగనును.

అదక్షుఁ డామహారేణ యుద్ధుఁడో గీతవాద్యముఁ .

విజృంభణతరా వాద్యం శ్రీయతే సాంతరా వ్యూతాః ॥ 157 ॥

॥ అంతరీ ॥

ప్రతిపదార్థము : యుక్తం చెందు = ఏ చెందుదు; సామహారేణ = అమహారయంతముగా; గీతవాద్యముఁ అదక్షుఁ = గీతవాద్యములందారంభింపబడునో; వాద్యం = వాద్యము; అంతరావలంబం = అంతములేతను విజృంభింపనచో; సా = అది; సాంతరా వ్యూతా = సాంతరముగనును;

తాత్పర్యము : ఏ చెందుదు అమహారయంతముగా గీతవాద్యములందారంభింపబడునో వాద్యము అంతములేతను విజృంభింపనచో అది సాంతరముగనును.

యంతరీతాక్షరవ్యంక్త్యా వాద్యతే న యవత్కృతీః .

॥ దువత్కృతీ ॥

స్థిరమారేణ దోల్లభం చతుర్వాఙ్మూలం చ దేవత్వతః(సోగమ్) ॥ 158 ॥

ప్రతిపదార్థము : అక్షరవ్యంక్త్యా = అక్షరవ్యయముగల; యంతరీత = యంతరీత వాద్యం = వారించబడినది; న = అది; దువత్కృతీః = అది దువత్కృతీ; చతుర్వాఙ్మూలం దేవత్వం = చాల్చుమోక్షము గల దేవత్వవి; దోల్లభం = సంకోచముగా; స్థిరమారేణ = స్థిర ప్రమాణమున;

తాత్పర్యము : అక్షరవ్యయముగల యంతరీత వారించబడునది యవత్కృతీ. చాల్చుమోక్షము గల దేవత్వవి సంకోచముగా స్థిరప్రమాణమున;

వారద్యముఁ వారయిన్యా తయః శుర్యాప్య తోదగమ్ .

తతో మోక్షాప్యతాప్యేదో మద్దలాక్షణవాదవే ॥ 159 ॥

ప్రతిపదార్థము : వారద్యముఁ వారయిన్యా = వేరుద్యయములు వారించి; తయః = తరువాత; తోదగమ్ శుర్యాప్య = తోదగి చేయవలయు; తతో = తరువాత; మద్దలాక్షణవాదవే = మద్దలము వారించబడుదు; అప్యమోక్షాప్యేదో శుర్యాప్య = అప్యమోక్షాప్యము చేయవలయు.

తాత్పర్యము : గెందు పెద్దాడుములు వారించి తరువాత బోధనీరేయించెను. తరువాత మర్దలను వారించునపుడు అష్టమూత్రాలేదము లేయనెను.

పువర్వాశ్వాసకం శ్లః కరమాశ్వాసకం వాచే :

(ప్రతాప్యత్యా వారితప్య శ్లః స్కాన్ వీరవీరతః : 160 :

ప్రతీతదాక్షమ : పువ = మరల; కరమాశ్వాసక వాచే = కరమా వాచనమందు, మూత్రాష్టకం శ్లః = ఎనిమిదిమూత్రాలర్హి; ప్రతాప్యత్యా = ముమ్మాతాప్యత్తిరే; వారితప్య = వారించెనుమనానియొక్క; శ్లః = శ్లఃము; వీరవీరతః = అనపారయితముగా; స్కాన్ = అగును.

తాత్పర్యము : మరల కరమా వాచనమందు ఎనిమిది మూత్రం ద్వివి ముమ్మాతాప్యత్తిరే వారించునది తానియొక్క శ్లఃము అనపారయితముగా అగును.

సమా యవనికాపాతాప్యశ్లో యవనికా(వ్యవ్యా) యః :

ః అవనికా :

అదా స్కాదష్టమాశ్లో నాకవా ద్వాదశమూత్రకమ్ : 161 :

ప్రతీతదాక్షమ : సమా యవనికాపాతాత్ = సమావష్టేత విశముగా యవనికాపాతమునందు యవనికాప్యాయ; స్కాన్ = యవనికయగుచున్నది; అదా = మొదలు; అష్టమూత్రా వా = ఎనిమిది మూత్రలుగావి; అదవా = లేక; ద్వాదశమూత్రకం = (12) పెన్సిందు మూత్రలుగావి;

తాత్పర్యము : సమావష్టేతవిశముగా యవనికా పాతమునందు యవనికయగుచున్నది. మొదల ఎనిమిది మూత్రలు గావి లేక (12) పెన్సిందు మూత్రలుగావి;

అంతరీప్యరమే చైవ స్రవ్యేకం తాష్టమూత్రకమ్ :

చతుర్శ్వాతం తాష్టమూత్రం తాకో వాకం భవేత్ : 162 :

ప్రతీతదాక్షమ : అంతరీప్యరమే చైవ = అంతరీప్యయమందును; స్రవ్యేకం = స్రవ్యేకముగా; అష్టమూత్రకం = ఎనిమిది మూత్రలు; తాకో = తాకముందు పెతుర్శ్వాతం అష్టమూత్రం = పెన్సిందు మూత్రలును; వాకం భవేత్ = వాచనమగును.

తాత్పర్యము : అంతరీప్యయమందును స్రవ్యేకముగా ఎనిమిదిమూత్రలు తాకముందు పెన్సిందుమూత్రలును వాచనమగును.

మృదంగదేవతపాఠపాఠామృతము త .

వేదవ్రతమునం వాద్యపరివృత్తిమృదంగం . 163 .

ప్రతిపదార్థము : మృదంగదేవతపాఠపాఠామృతము = మృదంగ, దేవతపాఠపాఠం
పరివృత్తిలంఘనము: మృదంగం = మృదంగమునకును, వేదవ్రతమునం వాద్యపరివృత్తి =
వేదవ్రతమునకునునునునును వాద్యపరివృత్తి

తాత్పర్యము : మృదంగ, దేవతపాఠపాఠం మృదంగలంఘనం మృదంగమునకును
వేదవ్రతమునకునునును వాద్యపరివృత్తి

ద్వివారం పరివృత్తి స్థానంతరీప్రయశ్చయోః .

తకారాచో తతుత్కాశ్రీ ద్వివారం పరివృత్తిమ్ . 164 .

వివారం త్వష్టమాశ్రం వాచయత్వా పదేంబ్బిరిః .

శ్చపుష్కంజహాయుక్తే హుదుక్యా కరహస్తం . 165 .

ప్రతిపదార్థము : ద్వివారం పరివృత్తి = రెండువారాలు పరివృత్తినిచేసిరి;
అంతరీప్రయశ్చయోః = అంతరీప్రయశ్చయములందు; తకారాచో తతుత్కాశ్రీ =
తతుత్కాశ్రీకములైన తకారములందు; ద్వివారం = రెండువార్లు; పరివృత్తిం =
పరివృత్తిము; వివారం = ఒకవారి; త్వష్టమాశ్రం వాచయత్వా = త్వష్టమాశ్రముగా
వారించి పదేంబ్బిరిః = పదేంబ్బిరి సహించిన; శ్చ = శ్చయము; హుదుక్యా కరహస్తం =
హుదుక్యా కరహస్తము; పుష్కంజహాయుక్తే = పుష్కంజహాయుక్తము; యుక్త = కలిపి
యొప్పుది.

తాత్పర్యము : రెండువారాలు పరివృత్తిని చేసిరి అంతరీప్రయశ్చయములందు
తతుత్కాశ్రీకములైన తకారములందు రెండువార్లు పరివృత్తిము, ఒకవారి త్వష్ట
మాశ్రముగా వారించి పదేంబ్బిరి సహించిన శ్చయము హుదుక్యా కరహస్తముగా
పుష్కంజహాయుక్తము కలిపియొప్పుది.

ఇతరే వాచయతే శ్చ వైత తా పమ్మతా మమ్మ .

అనేకవాద్యమేవం సైపాఠాదిషు దృశ్యతే . 166 .

ప్రతిపదార్థము : ఇతరే అంతరీప్రయః = మిగిలిన అంతరీప్రయములు; మమ్మ వైత
పమ్మతా = వాని అంతరీప్రయములుకావు; అనేకవాద్యమేవం = అనేకములైన

వార్తములకలయిక: సైతానము దృశ్యే = సైతానములందు కలయడుచున్నది.

తాత్పర్యము : మిగిలిన అంతరిక్షములు నాకు అంగీకృతములుకావు. అదేమొదలైన వార్తముల కలయిక సైతానములందు కలయడుచున్నది.

పుష్కలంబరము శబ్ద: కిందికి భేదకలహా :

• పుష్కలంబర: •

పైకి ప్రోత్త కిందవశి (7) వార్తవిద్యావిశాలయై = 147 •

ప్రతిపదార్థము : వార్తవిద్యావిశాలయై = వార్తవిద్యయందు విష్ణుయైన వారిచే అయం పుష్కలంబరశబ్ద: = 0- పుష్కలంబర శబ్దము: ఇహ = ఇప్పుడు: కిందికి భేదకలహా = కొంతము భేదములందు పైకి = అదియే: కిందవశి ప్రోత్త = కిందవశిగా చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : వార్తవిద్యయందు విష్ణుయైన వారిచే 0- పుష్కలంబరశబ్దము ఇక్కడ కొంతము భేదములందు అదియే కిందవశిగా చెప్పుబడినది.

పున: పునర్వహిత్యవ్యే అందదగో యుత వార్తయే :

పశుందయతిరాజ్యతా కదాచార్యులతాత్పర్యమాత్ = 148 :

ప్రతిపదార్థము : యుత = ఎప్పుడు: పునర్వహిత: = మోలమోలీ: వార్త్యే = వార్తయందు: యతి: - యతి: అందదగో = అందములుగా: వార్తయే = వారించబడినయెడల: పదవార్యులతాత్పర్యమాత్ = పదవార్యులతాత్పర్యములందు: పశుందయతి: రాజ్యతా = పశుందయతిగా చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : ఎప్పుడ మోలమోలీ వార్తయందు యతి అందములుగా వారించబడిన యెడల పదవార్యులతాత్పర్యములందు పశుందయతిగా చెప్పుబడినది.

పండుకా, త మృదంగశృ కెలహా కాపాలస్తా :

కాంక్షలాంశు (పండ్రి) రే మిగిలోప్రతినిర్మితా: = 149 •

ప్రతిపదార్థము : పండుకా, మృదంగ, కెలహా, కాపాల, కాంక్షలాంశు ఏదే పంచ- అందములు: మిగిలోప్రతినిర్మితా = మిగిలినవార్యము నిర్మించబడినది

తాత్పర్యము : పండుకా, మృదంగ, కెలహా, కాపాల, కాంక్షలాంశులు అందములు మిగిలినవార్యము నిర్మించబడినది.

అవిలక్షణం నిలక్షణం చ వాక్యజం ద్వివిధం మితిహి ।

నియమోదశ్యనియమోదనిష్ఠః ద్విధా భవేత్ । 170 ।

ప్రతిపదార్థము : అనిలక్షణం = అనిలక్ష్యమని; నిలక్షణం = నిలక్ష్యమనియు; వాక్యజం = వాక్యము; ద్వివిధం మతం = రెండువిధములు; నియమాత్ = నియమముచేతను; అవిలక్షణం ద్విధా భవేత్ = అనిలక్ష్యము రెండువిధములగును.

తాత్పర్యము : అనిలక్ష్యమని నిలక్ష్యమనియు వాక్యము రెండువిధములు. నియమము చేసనను అనిలక్ష్యము రెండువిధములగును.

కోదగీ చ ప్రబంధశ్చ నిలక్ష్యమపి తత్త్విధా ।

అమితాయాయుతిః శబ్దో వాచ్యతే యః పునః పునః । 171 ।

ప్రతిపదార్థము : కోదగీప్రబంధః = కోదగీ ప్రబంధము; నిలక్ష్యమపి = నిలక్ష్యమును; తత్ = అది; ద్విధా = రెండువిధములు; యః అమితాయాయుతిః శబ్దః = ఏ అమితాయ శబ్దము; పునః పునః = మోటిమోటికి.

తాత్పర్యము : కోదగీ ప్రబంధము నిలక్ష్యమును అది రెండువిధములు. ఏ అమితాయ శబ్దము మోటిమోటికి.

యేన కేనాపి తాలేన నోఽయం నియమశ్చక్షుః ।

శ్రుతౌ ఘనద్యగ్నేర్వాక్యశబ్దవ్యాసమ్న యో భవేత్ । 172 ।

అక్షైః కవచగోమృత్తైః సయోగా వంయోద్వితౌ ।

శబ్దానందకః శ్రుత్యా కవచా మిక్ష్రితౌ సంభవః । 173 ।

ప్రతిపదార్థము : యేన కేనాపి తాలేన = ఏతాళముచేతనైనను; వాక్యతే = వాచితమందునో; నోఽయం = ఆ ఈ; ప్రలేపము నియమశ్చక్షుః = నియమశ్చక్షుము; ప్రసౌత్ = శ్రుతియందు; ఘనద్యగ్నేః = ఘనద్యగ్నియొక్క; వాక్యశబ్దవ్యాసః = వాక్యశబ్దవ్యాసము; యః భవేత్ = ఏరియగునో; పః = అది; వంయోద్వితౌ సయోగా = వంయయొక్కనైన కవచా ఇతి ఉక్తః = కవచముచే చెప్పబడినది; శబ్దానందకః శ్రుత్యా = శబ్దానందక శ్రుతియే; కవచా మిక్ష్రితౌ సంభవః = కవచమిక్ష్రితమితి.

తాత్పర్యము : ఏతాళముచేతనైనను వాచితమందునో, ఆ ఈ ప్రలేపము నియమశ్చక్షుము శ్రుతియందు ఘనద్యగ్నియొక్క వాక్యశబ్దవ్యాసము ఏరియగునో అది వంయయొక్కనైన

కవచముచి విప్పునడిచి, శుద్ధనందక క్రుతిచే కవచముట్టుకొనెను.

మఃశ్లో(కు) తాచే స్రవోక్షత్వా కీరేత ప్రంక్షిస్త్రైః ।

మృకుందానందవక్రత్వాకవచా గారుగీభా ॥ 174 ॥

స్రవీతవాక్యము : గారుగీభా = గారుగిజనితస్త్వైః కవచా = కవచే; మృకుందానందవక్రత్వా = మృకుందానందవక్రత్వితోః శ్రీలక్ష్మిః = మోదులయలు (వేతమ)గల; కీరేత = కీరముచే; మట్టలాచే స్రవోక్షత్వా = మట్టలాచుందు స్రవోగొందగినది.

తాత్పర్యము : గారుగి జనితస్త్వైవ కవచే మృకుందానందవక్రత్వితో మోదులయలు (వేతమ) కల కీరముచే మట్టలాచుందు స్రవోగొందగినది.

గారుగా విషమేక్షైవ సంతోషాత్మా శ్రీలక్ష్మిః ।

ఈశ్వరానందవక్రత్వా యుంపాతానముచ్చవా ॥ 175 ॥

ప్రతిపదార్థము : యుంపాతానముచ్చవా = యుంపాతానముమండి పుట్టివ; గారుగి = గారుగి; ఈశ్వరానందవక్రత్వా = ఈశ్వరానందవక్రత్వితే; శ్రీలక్ష్మిః అనీ = మోదులయలుచేతను, విషమేక్ష ఏవ సంతోషాత్మా = విషముముగదే సంబంధించి జేయలడునది.

తాత్పర్యము : యుంపాతానముమండి పుట్టివ గారుగి, ఈశ్వరానందవక్రత్వితే మోదులయలుచేతను విషముముగదే సంబంధించిజేయుదునది.

కవచాక్ష్మీ భవేత్ తాంశ్రితత్వైః సా సమగ్రాః ।

భాష్యరానందవక్రత్వా శ్రీరాతాశ్రీలంసముచ్చవా ॥ 176 ॥

ప్రతిపదార్థము : శ్రీకలానముచ్చవా = శ్రీకలాం జనితస్త్వైవ; కవచా = కవచా; భాష్యరానందవక్రత్వా = భాష్యరానందవక్రత్వితోః తాంశ్రితత్వైః = మోదులాశములచే; సమగ్రాః = సమగ్రాః; భవేత్ = అగును.

తాత్పర్యము : శ్రీకలాం జనితస్త్వైవ కవచా భాష్యరా నందవక్రత్వితో మోదులాశములచే సమగ్రావా యగును.

కవచాక్ష్మీ స్రవోక్షత్వా కీరేతైవ ప్రకీర్తయైః ।

ఈశాన వందవక్రత్వా పితరాం సముచ్చవా ॥ 177 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఏకతాళవిధమైనా = ఏకతాళవిధమైన; కవణా = కవణ; కాలం
వందన గ్రుక్కా = కాలం వందన గ్రుక్కో; క్రిటిః = మూడు; లక్ష్యః = అయిదే,
గీతైన = గీతముచేతనే; అద్భుత్ = ఇందు; ప్రయోక్తవ్యా = ప్రయోగించబడినది.

తాత్పర్యము : ఏకతాళవిధమైన కవణ కాలంవందన ప్రతిగో మూడు అయిదే
గీతముచేతనే ఇందు ప్రయోగించబడినది.

కవణా వైకాళీ తు ప్రయోక్తవ్యా ప్రతిష్ఠయైః ।

అపాత్యాలోచే యోక్తా కవణా సామసాపిధిః । 178 :

ప్రతిపదార్థము : ప్రతిష్ఠయైః = మూడుఅయిదేతము; కవణా ఏకతాళే ప్రయోక్తవ్యా =
కవణ ఏకతాళమందు ప్రయోగించబడినది; సామసాపిధిః అపాత్య = సామసాదులతో
కలిసి; కవణా = కవణ; అలోచే యోక్తా = అలోచనమందు సంబంధించబడినది.

తాత్పర్యము : మూడుఅయిదేతము కవణ ఏకతాళమందు ప్రయోగించబడినది.
సామసాదులతో కలిసి కవణ అలోచనమందు సంబంధించబడినది.

వివిధ్యాన్వృత్తిశ్చైవ వాచ్యవిద్యానిశాన్వైః ।

వియ(మిమ) వ్యవణాన్వృత్త్య విశామమియోయధి । 179 :

ప్రతిపదార్థము : వివిధైః వాన్వృత్తిః = అనేకములైన వాన్వృత్తిములచే; వియమాత్
కవణాత్ = వియమ కవణమునుండి; అమయాముధిః = అమయాములైన;
వాచ్యవిద్యానిశాన్వైః = వాచ్యమండములచే; విశామం త్యక్త = తాళవిధముగా ఏడిచి.

తాత్పర్యము : అనేకములైన వాన్వృత్తిములచే వియమితకవణమునుండి
అమయాములైన వాచ్యమండములచే తాళవిధముగా ఏడిచి.

వర్తతే చేకవియమాప్రిబంధం తత్ ప్రకీర్తితమ్ ।

ప్రమేణ వ్యక్త్యామేగార్థ వరద్ధా ద్భవేదతః । 180 :

ప్రతిపదార్థము : వర్తతే చేత్ = అన్వయించు; అమియమాత్ = వియమములేక సాధుల
వలన; తత్ విబంధం ప్రకీర్తితం = అది విబంధమని చెప్పబడినది; ప్రమేణ =
శ్రమముచేతన; వ్యక్త్యామేగా = వ్యక్తిమూలము; అర్థాత్ = అర్థములను
అన్వేషించు; = అన్వేషించువలన;

తాత్పర్యము : ఉత్పన్నమగు నియమములేక పోషణవలన అది నిబంధమని చెప్పబడినది. ప్రమమునేతమ పృథ్విమమునేతమ అర్థములన అర్థభేదమువలన;

చతుర్దశాదితాలేప వాచ్యతే బోధనే మృదుమ్ ।

ఉచుపలాభ్యరక్త్యాం విద్యతే బోధనే శ్రీయః । 181 ॥

మూలాగమనముద్దేవ నైవ సా బోధనే మతా ।

ఉల్లాహో ద్యప్తిరం వాచ్యం ప్రబంధాభ్యం స్రుంధవత్ । 182 ॥

ప్రతిపదార్థము : చతుర్దశాదితాలేప = చతుర్దశాదితాలమునఁ బ్రబంధముగా బోధనే వాచ్యతే = బోధనేవారించబడుచున్నది; ఉచుపలాభ్యరక్త్యాం = ఉచుపలభ్యరక్త్యాయందు; బోధనే శ్రీయః విద్యతే = బోధనేశ్రీయః కలదు; మూలాగం అనముద్దేపి = మూలం అనముద్దేపనే; సా = అది; బోధనే నైవ మతా = బోధనేగా అనముద్దేపము; ఉల్లాహోద్యప్తిరం = ఉల్లాహాయులపైచెట్టి వాచ్యం = వాచ్యము; స్రుంధవత్ = ప్రబంధమునది; ప్రబంధాభ్యం = ప్రబంధవాచ్యమునందు; తాలవాచ్యం = తాలవాచ్యము; చంద్రకళాపటహారి సమ్యాకాయం = చంద్రకళాపటహారుల వ్యాకాయని యుండునది;

తాత్పర్యము : చతుర్దశాదితాలమునఁ బ్రబంధముగా బోధనే వారించబడుచున్నది. ఉచుపలభ్యరక్త్యాయందు బోధనేశ్రీయః కలదు. మూలం అనముద్దేపనే అది బోధనేగా అనముద్దేపము. ఉల్లాహాయులపైచెట్టి వాచ్యము ప్రబంధమునది స్రుంధవాయులనుబట్టి తాలవాచ్యము చంద్రకళాపటహారులవ్యాకాయనియుండునది.

ఇతి సంగీతాకరణమధ్యస్తోత్రాద్వితీయంపతే

సంగీతసమమునీలే సంచమమధికరణమ్ ।

॥ అభిషేకం అభిషేకమ్ ॥

వృత్తముత్తం పురాణేశాస్త్రకర్త = పాపవర్జితైః ।

పంక్తివ్య తావ్యవివర్జితం వృత్తసారం విహిత్యతే = 1 =

ప్రతిపదార్థము : పురా = పూర్వం; అపాపవర్జితైః = మిక్కిలి పవిత్రములైన; శాస్త్ర = శాస్త్రములచే; యత్ వృత్తం ఉత్తం = ఏ వృత్తము చెప్పబడినదో; తత్ వృత్తసారం = ఆ వృత్తపరిశోధనమును; తావి = ఆ శాస్త్రములను; పంక్తివ్య = పంక్తిహించి; అభిషేకం = మిక్కిలి పుష్టముగా; విహిత్యతే = విహించుచుచున్నది.

తాత్పర్యము : పూర్వం మిక్కిలి పవిత్రములైన శాస్త్రములచే ఏ వృత్తముచెప్పబడినదో అవృత్తపరిశోధనమును ఆ శాస్త్రములను పంక్తిహించి మిక్కిలి పుష్టముగా విహించి విడుచుచున్నది.

వృత్తం స్కాత్ గృహవర్జితోపకర్తృమృతీంజ్ఞానః ।

తాతావలయోయన్తే వాగలహితోర్యపిత్వః = 2 =

ప్రతిపదార్థము : తాతావలయోయన్తే = తాత, భావ, రయలలో కూడిన; వాగలహితోర్యపిత్వః = వాక్కు, అంగ ఆహార్యపిత్వములనుండి పుట్టినట్టి; అవస్థామృతీంజ్ఞానః = అవస్థను అనుకరించు లక్షణముగల; గృహవర్జితైః = శరీరవిశ్వాసము; వృత్తం స్కాత్ = వృత్తముగను.

తాత్పర్యము : తాత, భావ, రయలలో కూడిన వాక్కు, అంగ ఆహార్య పిత్వములనుండి పుట్టినట్టి అవస్థను అనుకరించు లక్షణముగల శరీరవిశ్వాసము వృత్తముగను.

వాక్యసృజనయన్తేస్తత వాచికాహార్యసాక్ష్యాత్ ।

త్యక్తా వృత్తాదియోగ్యం తం వర్జ్యే ప్రతిభవోపాదత్మ్ = 3 =

ప్రతిపదార్థము : త్యక్త = అందు; వాక్యసృజనయన్తే = వాక్యాసృజనములచే; వాచికాహార్యసాక్ష్యాత్ = వాచిక ఆహార్యసాక్ష్యములను; త్యక్తా = విడిచి; వృత్తాదియోగ్యం = వృత్తములకు తగినట్టి; తలచిచేతం అంగీకరింపబడినందు వర్జ్యే = ఆ ముచ్చికములైన అనివయములను చెప్పుచున్నాను.

తాత్పర్యము : అందు వాక్యాసృజనములచే వాచిక ఆహార్యసాక్ష్యములను విడిచి

స్వప్నములకు తీసివట్టి ఆ ముద్దవ్రములైన అభీనయములను చెప్పమన్నాను.

ఈ శీరామభద్రాహార్య యుక్ స్వప్నవృత్తిపాదము : .

తద్రూపాగమభీష్టాన్ వయతీర్కదయః ప్రియః : 4 :

ప్రతిపదార్థము : యుక్ = ఏ కారణమువలన; అభీష్టార్యః; ఈశో శాత్రుః = అభీష్టార్యఃఈశోశాత్రుః; స్వప్నవృత్తిపాదము = ఇష్టమును ప్రతిపాదించునో; తక్ = అందువలన; ప్రయోగాన్ = ప్రయోగములను; అభీష్టాన్ వయతీ ఇతి = తాదాశీను ప్రయోజనములను ప్రాప్తింపజేయునదిగాన; అభీనయః; ప్రియః = అభీనయముని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఏకారణమువలన అభీష్టార్యఃఈశోశాత్రుః ఇష్టమును ప్రతిపాదించునో అందువలన ప్రయోగములను తాదాశీను ప్రయోజనములను ప్రాప్తింపజేయునదిగాన అభీనయముని చెప్పబడినది.

వృత్తం శాఖామరం చేతి వ్రతాతీ కరాచరః : .

వృత్తం పౌరాణికం కర్మ శాఖాపాంగవరమంబునమ్ . 5 :

ప్రతిపదార్థము : వృత్తం శాఖ. అంకురం చే ఇతి అపో వ్రతా = వృత్తము, శాఖ. అంకురము అని ఇది మూడువిధములు; కరాచరః = కరాయలచే; వృత్తం = వృత్తమును; శాఖా = శాఖ; అంగురం కర్మ = శారీరకమును; అపాంగికం = వైశ్రాంతములనుండి పుట్టివది (ఉపాంగికవిధము); అంకురం = అంకురము; పౌర్ణిక్ = అగును.

తాత్పర్యము : వృత్తము, శాఖ. అంకురము అని ఇవి మూడువిధములు. కరాయలచే వృత్తమును, శాఖ శారీరకమును, వైశ్రాంతములనుండి పుట్టివది (ఉపాంగికవిధము) అంకురము అగును.

శివో వక్త్ర కరః పార్శ్వః కటిశ్చరణ ఇత్యధి : .

అంబావ్యేతాని వృత్తైః వజీర కథితాని హి . 6 :

ప్రతిపదార్థము : శిరః = శిరస్సు; వక్త్ర = ఉదయ్య; కరః = హస్తము; పార్శ్వ = పార్శ్వము; కటి = విశంభము (నడుము); చరణ = పాదము; ఇతి = అని; ఏతాని అనిగాని = ఈ అంగములు; వజీరే ఏవ = అరు (6); కథితాని = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : శిరస్సు, ఉదయ్య, హస్తము, పార్శ్వము, విశంభము (నడుము), పాదము అని అంగములు అరు (6) చెప్పబడినవి.

శ్రీరతిపదార్థము : శ్రీరతి = అందు; శరణు = శరణు; శ్రీరతిపదార్థము = పదమూడు

పాద్యభేదాశ్చమిశ్రితపద్యకాదా ప్రధా మతా : 7 =

శ్రీరతిపదార్థము : శ్రీరతి = అందు; శరణు = శరణు; శ్రీరతిపదార్థము = పదమూడు
పదములు; పద్యం = ఉరన్ను పంచదా = అరుచిపదములు; పాద్యభేదా : = పాద్యభేదములు;
తయమిష్టి = అరుచి నాల్గు; పాద్యకాదా : = పాద్యకాదారములు; ప్రధా =
మూడుపదములు.

తాత్పర్యము : అందు శరణు పదమూడు పదములు, ఉరన్ను అరుచిపదములు,
పాద్యభేదములు అరుచి నాల్గు, పాద్యకాదారములు మూడుపదములు.

తయమిష్టిపద్యకాదా పాద్యకాదాగీ పంచదా : 8 =

పాద్యభేదాశ్చమిశ్రితపద్యకాదా తయమిష్టి పద్యకాదా : 8 =

శ్రీరతిపదార్థము : పాద్యభేదము = పాద్యభేదములు; తయమిష్టి = నాల్గుపదములు; పాద్యకాదాగీ
= పాద్యకాదాగీ; పంచదా : = అరుచి; పాద్యకాదా = పాద్యకాదా; పంచదా = అరుచిపదములు;
తయమిష్టి = అరుచి; పద్యకాదా : = పద్యకాదాగీ (పద్యకాదా) (పద్యకాదా); పద్యకాదా : =
అరుచిపదములు.

తాత్పర్యము : పాద్యభేదము నాల్గుపదములు, పాద్యకాదాగీ అరుచి, పాద్యకాదా
అరుచిపదములు అరుచి పద్యకాదాగీ (పద్యకాదా) (పద్యకాదా) అరుచిపదములు.

ఉపాదాని ప్రధా వేదే వాపాదాద్యకాదా(ధరా) :

విజయం వేదే వేదే ప్రధావేదేవేదేవేదేవేదే : 9 =

శ్రీరతిపదార్థము : ప్రధా = అరుచిపదములు; వేదే = వేదములు; వాపా = ముగ్ధు;
గింధ్యకాదా = గింధ్యకాదా(లు) అరుచిపదములు; విజయం = విజయములు; వేదే
ఉపాదాని ప్రధా = అరుచి ఉపాదానిపదములు; వేదేవేదేవేదే.

తాత్పర్యము : అరుచిపదములు, వేదములు, ముగ్ధు, గింధ్యకాదా గింధ్యకాదా (లు)
అరుచిపదములు, విజయములు అరుచి ఉపాదానిపదములు; వేదేవేదేవేదే.

ప్రధావేదే వేదే వేదే వేదే వేదే వేదే వేదే వేదే వేదే వేదే :

తాతా వేదేవేదే వేదే వేదే వేదే వేదే వేదే వేదే వేదే : 10 =

శ్రీరతిపదార్థము : ప్రధావేదే = అరుచిపదములు; వేదే : వేదములు = పదమూడుపదములు; వేదేవేదే :

= దర్శనము: మత్తేంద్రంశక్ = (36) ముప్పదిఅను రీతములుగా: ద్విధా = చెప్పబడినవి:
తాతా నవవిధా = తాతలను తొమ్మిదివిధములు: తద్వత్ = అట్లే: ఘటకర్మ =
కమరేచ్చలు: క్రియ: నవవిధా = తొమ్మిదివిధములు: పరిపీఠమ్ = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : కమరేచుల క్రియ: పిడుపిదములు, దర్శనము (36) ముప్పదిఅను
రీతములుగా చెప్పబడినవి. తాతలను తొమ్మిదివిధములు. అట్లే కమరేచ్చలక్రియ
తొమ్మిదివిధములు చెప్పబడినవి.

అమంత దర్శనాద్యస్తే నానాగంధ్యతాధరా :

ప్రత్యేకం మద్విధా శ్రేయాశ్చ(మృత్యు)శం నిర్విధా మతమ్ = 11 :

ప్రతీపదార్థము : దర్శనాని = దర్శనములు: అస్తే = ఎనిమిది విధములు:
నానాగంధ్యతాధరా = నానీక గంధస్థలములు, అధరములు: ప్రత్యేకం = ఒక్కొక్కటిగా:
మద్విధా = అరేపి విధములు: విలుకం నర్తరామతమ్ = విలుకము పిడు పిదములుగా
సమ్మతము.

తాత్పర్యము : దర్శనములు ఎనిమిదివిధములు. నానీక, గంధస్థలములు, అధరములు
ఒక్కొక్కటిగా అరేపి విధములు. విలుకము పిడు పిదములుగా సమ్మతము.

ప్రత్యంగాని పునశ్చేదా భావాశ్చస్తం తతోచయమ్ :

శింశా సంఘాముగం చేతి పునుక్రాని మనీషిణి = 12 :

ప్రతీపదార్థము : శ్రీతా = మెడ: భావతా = భావార్థము: పున్ద్రం = పున్ద్రము: ఉదరం =
ఉదరము: శింశా = తోడలు: సంఘా యుగం = సంఘము (పిక్కులు): పేదాని మత్తే
శింశామ: ప్రత్యంగాని ఉక్రాని = ప్రత్యంగములుగా చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : మెడ, భావార్థము, పున్ద్రము, ఉదరము, తోడలు, సంఘము (పిక్కులు)
శింశామ: ప్రత్యంగములుగా చెప్పబడినవి.

తతో శ్రీతా నవవిధా భావాతో యే సంపద ది :

మృష్టం ప్రతీదరం సంపద శింశా సంఘే ది సంపదా = 13 :

ప్రతీపదార్థము : శ్రీతా = మెడ: నవవిధా = తొమ్మిది విధములు: భావాదే = భావార్థము:
యే సంపద - పరిపీఠమవిధములు: మృష్టం శ్రీతా = పున్ద్రము మోటువిధములు:
శింశా సంఘేద = శింశామ, సంఘములు: సంపదా = అరేపి విధములు.

తాత్పర్యము : మేద తోమ్మడిపిడములు, బాహువులు పదిహేను పిడములు, స్వస్థము మూడు పిడములు, తీరువులు, అందుములును ఇదే పిడములు.

స్థిరాది మహా తాత్పర్యములును వాని తు :

విశేష రీతికాస్త్ర చత్వారి విహారి తు : 14 :

ప్రతిపదార్థము : పదరా స్థిరాది = స్థిరములు తోమ్మడి పిడములు; మందలాది ద్వాదశింశ్ = మందలములు ముప్పదిరెండు పిడములు; రీతికా, విశేష : = రీతిములు ఇరువది; చత్వారి : = నాలుగు; రీతికాస్త్ర = రీతిములు ఇరువదికాస్త్ర.

తాత్పర్యము : స్థిరములు తోమ్మడిపిడములు, మందలములు ముప్పదిరెండు పిడములు, రీతిములు ఇరువది నాలుగు.

శతమష్టోత్తరం త్తరమహా త్తరమింశదీతా :

తా(మ్మడి) పుత్యే చ పుత్యే చ పుత్యే చ యుతోచితమ్ : 15 :

ప్రతిపదార్థము : శతరాది = శతములు; శతం అష్టోత్తరం = మూడు పదిమూడు అంగహారా = అంగహారములు ద్వాదశింశ్ = ముప్పదిరెండును; తాత్పర్యము = నాలుగుమూడు పుత్యే = పుత్యములు; పుత్యే = పుత్యములు; యుతోచితం = యుతోచితముగా; తాదితా = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : శతములు మూడుపదిమూడు, అంగహారములు ముప్పదిరెండును, నాలుగుమూడు పుత్యములు పుత్యములు యుతోచితముగా చెప్పబడినది.

ఇత్యంశాభివాయా పత్యే ప్రయోజ్యాస్తు పిత్యై :

అంగం పక్షేపమాత్రం చ యత్ తాలలయపిత్యయమ్ : 16 :

ప్రతిపదార్థము : ఇతి = ఈ; అంగహారములు; పత్యే అంగహారములు = అంగహారములు అంగహారములు; ప్రయోజ్యా = ప్రయోగించబడినవి; యత్ తాలలయపిత్యయమ్ = తాలలయములనాశ్రయించిన అంగపక్షేపమాత్రం = అంగపక్షేపమాత్రము; పుత్యై = పుత్యములతో.

తాత్పర్యము : ఈ; అంగహారములు అంగహారములనాశ్రయించిన అంగపక్షేపమాత్రముల పుత్యములతో.

పుత్యై పిత్యయయే అమాదా రిక్ ప్రస్తోతమ్ :

శతాన పిత్యయే చత్వారి శతరాది చ : 17 :

ప్రతిపదార్థము : తత్ = అది; దేశాశ్రయమ్మేత = దేశాశ్రయము(గా)చేత;
 అహారాదిరీప్తతం = అనేక విధములుగా చెప్పబడినది; శిరానీ = శిరస్సులు; పపం
 తామ్నోః పక్షానీ = ఉరములు; తత్సరీ కిరీతానీ = నాలుగును చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : అది దేశాశ్రయము(గా) చేత అనేక విధములుగా చెప్పబడినది.
 శిరస్సులుతోమ్నోః, ఉరములు నాలుగును చెప్పబడినవి.

వరుష్యైః కరాః ప్రోక్తా పా(వ్యూ?భ్యం) తస్య వరుష్యభవే ।

కటిః పంచవిధా తద్వత్ పాదః పంచవిధః పృథః ॥ 18 ॥

ప్రతిపదార్థము : కరాః = హస్తములు; వరుష్యైః ప్రోక్తా = అరుచరి నాల్గు చెప్పబడినవి;
 పావ్యం వరుష్యభవం = పావ్యములు నాల్గువిధములు; కటిః పంచవిధా = కటి
 అరుచిధములు; తద్వత్ = అట్లే; పాదః = పాదము; పంచవిధః = అరుచిధములు.

తాత్పర్యము : హస్తములు అరుచరి నాల్గు చెప్పబడినవి. పావ్యమునాల్గువిధములు.
 కటి అరుచి విధములు. అట్లే పాదము అరుచిధములు.

అకంఠితం కంఠితం చ భుజమాభుజయేతద ।

అవధూతం వాచితం చ విహించితమితావహమ్ ॥ 19 ॥

ప్రతిపదార్థము : అకంఠితం = అ కంఠితము; కంఠితం చ = కంఠితమును; భుజం =
 భుజమును; అభూతం = అభూతము; అవధూతం = అవధూతమును; అంచితం =
 అంచితము; విహించితం = విహించితము; ఇద = తరువాత; అవతం = ముగియబడి.

తాత్పర్యము : అకంఠితము, కంఠితమును, భుజమును, అభూతము, అవధూతమును
 అంచితము, విహించితము తరువాత ముగియబడి.

ఉత్తర్విభోగతం చేతి శరాస్త్రాదావహసేషికా ।

పశ్చిమాద్భావోపయనాభ్యవైరాకంఠతం ఋతా ॥ 20 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఉత్తర్వి = ఉత్తర్వి; అభోగతం = అభోగమును అని; శిరానీ =
 శిరోలేదములను; ఋతా = చెప్పుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : ఉత్తర్వి అభోగమును అని శిరోలేదములను చెప్పుచున్నాడు.

పుస్తాకంభాద్యభావోక్తిరీకదపాదాదుః ।

ద్రుతం తదేవ అపాతః కృతం స్మృత్ కంఠితం శిరః ॥ 21 ॥

ప్రతిపదార్థము : పృథ్విసంత్పన్నాహోద్భవోద్భావనాదాదితమ = ప్రశ్నసంఖ్యచేయుట, వివాహభాషామయ, నిర్దేశము, అవాహనములందు; రుచేత = అశివముచే; ద్రుతం = త్వరితముగా; భవాని = అనేకవిద్యాయములు; కృతం స్కాన్ = చేసినయెడల; కంపితం కిరస్కాన్ = కంపితముగను.

తాత్పర్యము : ప్రశ్నసంఖ్యచేయుట, వివాహభాషామయ, నిర్దేశము, అవాహనములందు ఆ కిరముచే త్వరితముగ అనేక విద్యాయములను చేసిన యెడల కంపితకిరముగను.

వితర్కలోపవిత్తానప్రతిత్తానక్షపాదితమ .

భావం శని శైలితర్క శనిసో కీచరం సత్కత్ = 22 .

ప్రతిపదార్థము : వితర్కలోపవిత్తాన ప్రతిత్తానక్షపాదితమ = వితర్కము, లోపము, విత్తానము, ప్రతిత్త, భయపెట్టుట మొదలగు వాటియందు; సత్కత్ = ఒకసారి; శైలి = మెల్లగా, తిర్కత్ = అద్దముగ; శనిసం = చేసినం = తలచాదించుట, భుతం స్కాన్ = భుతముగను.

తాత్పర్యము : వితర్కము, లోపము, ప్రతిత్త, భయపెట్టుట మొదలగు వాటియందు విత్తానము, ఒకసారి మెల్లగా అద్దముగ తలచాదించుట భుతముగను.

పాశ్చాత్యలోపే కీచే నిషేధే నిష్కయోదయ .

సత్కత్ తిర్కత్ సముద్భవమాధారం మన్వతం మంత్రం = 23 .

ప్రతిపదార్థము : సత్కత్ = ఒకసారి; పాశ్చాత్యలోపే = ప్రశ్నను చూచుటయందు; కీచే = చూడమందు; నిషేధే = నిషేధమందు; నిష్కయోదయ = అశ్విర్యము మొదలగు వాటియందు; శైలి = మెల్లగా; తిర్కత్ = అద్దముగా; సముత్తీర్ణం = ఎత్తుపీరియించుట, అధారం మంత్రం = అధారముగా నిష్కయము.

తాత్పర్యము : ఒకసారి ప్రశ్ననుచూచుటయందు చూడమందు నిషేధమందు, అశ్విర్యము మొదలగు వాటియందు మెల్లగా అద్దముగా శిరస్సు ఎత్తుచేసిన యెడల అధారముగ నిష్కయము.

పాశ్చాత్యలోప్య పశ్చిమోద్భావనాభావనాదాదితమ .

వికలాదోగ (సంగతిం) ప్రాశ్నమపథారం విచింతయే = 24 .

ప్రతిపదార్థము : పాశ్చాత్యోద్భవమ, పశ్చిమోద్భావనామయ, అత్యపరిభాషనము, మొదలుగువాటి యందు; పశ్చిమం = శిరస్సు; విచింతయే = అలోచించుచుండుట, అయి = శ్రీండును; తిర్కత్ = అద్దము; వికలా = ఒప్పుదు; అలోగతిం ప్రాశ్నం =

అలోగమనమును పొందిన (సేదయిన వందయిన శిరః = శిరస్సును; అవదూతం ఏయూ అవదూతముగా తెలియుదును.

తాత్పర్యము : పాశ్చాత్యము, శూన్యమంప్రేక్షణము, అత్యసంభావనము మొదలగువాని యందు ఒకప్పుడు అలోగమనము పొందిన శిరస్సును అవదూతముగా తెలియుదును.

అభివ్యక్తినిలంఘన సేక్షాతాదిము (?) అర్థము :

అచింతం శ్రవముతోక్తిప్రం (?) బాహుశీర్షం విచారచింతం : 15 :

ఫలితపాద్యము : విచారచింత = అలోచించుటయందు; అహ = శ్రీందుగము; తిర్యక్ = అర్థముగను; చింతాచి = చింతించుచున్నట్టియు; సేక్షాతాదిము = చూడదగినవి మొదలైన వాటియందు; శ్రవం = మెదడు; ఉచీక్తిప్రం = ఎత్తైనయెడల; అచింతం ప్యాత్ = అచింతింపకముగను; బాహుశీర్షం = అవనమును (కరిగియున్నట్లుగ); ఉక్తిప్రం = ఒకైపునాత్రిక; విచారచింతం భవేత్ = విచారచింతముగను.

తాత్పర్యము : అలోచించుటయందు శ్రీందుగము, అర్థముగను చింతించుచున్నట్టియు చూడదగినవి మొదలైన వాటియందు మెదడు ఎత్తైనయెడల అచింతింపకముగను, అందుమును (కరిగియున్నట్లుగ) ఒకైపునాత్రికనచో విచారచింతముగను.

గన్యే ప్రతిభే చ కాంతానాం నానా శృంగారపృక్షము :

పర్యవసానములక్ష్యం శీర్షసంప్రేక్షణాదిము : 16 :

ఫలితపాద్యము : గన్యే = గన్యమందును; ప్రతిభే చ = ప్రతిభమందును; కాంతానాం = స్త్రీలయొక్క; నానాశృంగారపృక్షము = అనేక శృంగార వ్యాపారములయందు; శూన్యమంప్రేక్షణాదిము = శూన్యమునకు చూచుట మొదలగువానియందు; నమ్మక్ = బాగుగా; ఉన్ముఖం = ఎదురుగా; ఉక్తిప్రం = ఎత్తైనదీన శిరమును; ఉచీక్తిప్రంప్యాత్ ఉచీక్తిప్రకరముగను.

తాత్పర్యము : గన్యమందును, ప్రతిభమందును స్త్రీలయొక్క అనేక శృంగార వ్యాపారములందు శూన్యమునకు చూచుట మొదలగువానియందు బాగుగా ఎదురుగా ఎత్తైనదీన శిరమును ఉచీక్తిప్రకరముగను.

అలోకనమహోద్యమం అభాసః సేక్షణాదిము :

: ఇతి శివానీ పదం :

సముపసాహితం వైది పర్యవసానం చ సునివహితమ్ : 17 :

ప్రతిపదార్థము : లభ్యుఁడ, ప్రేక్షకాదుఁడు = సిగ్గు, శ్రీంధికి మోములు మొదలగువారియందుఁ
అలోచన = ముఖమును (శిరస్సు) శ్రీండుగా వంచినచో, అలోగతం స్కాత్ =
అలోగతశిరముగనుచు; నమఁ = నమము; ఉద్వహితం = ఉద్వహితము; విద్యుద్బంధం =
విద్యుద్బంధము; ప్రకంపితం = ప్రకంపితము; ఇతి = అని;

తాత్పర్యము : సిగ్గు, శ్రీంధికియాయులు మొదలగువారియందు ముఖమును
(శిరస్సు) శ్రీండుగా వంచినచో అలోగతశిరముగనుచు, నమము ఉద్వహితము విద్యుద్బంధము
ప్రకంపితము అని;

విశ్లేషణార్థము ప్రోక్షం వాఙ్మవిద్యానిశానైః :

సమమైవంశవిద్యానైః (?) ఇన్ద్రైః స్యాదవంశమునైః : 25 :

ప్రతిపదార్థము : వాఙ్మవిద్యానిశానైః = వాఙ్మవిద్యనిశానైః పండితులచే; వక్షః =
ఉరము; దుశ్చరణం ప్రోక్షం = వాఙ్మవిద్యముగా చెప్పబడినది; సమమైః = సమములైన
(విద్యుద్బంధము; విద్యుద్బంధమునైః = విద్యుద్బంధములతోను కూడినట్టి అంగవిద్యానైః =
అంగవిద్యాసమములతో;

తాత్పర్యము : ఉరము వాఙ్మవిద్యములుగా చెప్పబడినది. సమములైన (విద్యుద్బంధము;
విద్యుద్బంధములతోను కూడినట్టి అంగవిద్యాసమములతో;

స్వభావస్థితం విక్షం సమవామ్నా ప్రకీర్తితమ్ :

ఉద్వాహితం స్కాత్ సుధృఢం భృంభమాగోచ్ఛ్రవనాదమ్ : 26 :

ప్రతిపదార్థము : స్వభావస్థితం స్వతః సిద్ధం = (ఎట్టి వికృతిని పొందనివిధముగా) స్వతఃసిద్ధ
ముగనున్న; వక్షః = ఉరము; సమవామ్నా ప్రకీర్తితం = సమవాహితమునగుచును;
భృంభమాగోచ్ఛ్రవనాదమ్ = అవలంఛ, ఉద్వాహితములందు; ఉద్భవం = ఉద్భవగల్గిన
యందు; ఉద్వాహితం స్కాత్ = ఉద్వాహితవాక్యములతోనుగనుచు.

తాత్పర్యము : స్వతః సిద్ధముగనున్న (ఎట్టివికృతిని పొందనివిధముగా) ఉరము
సమవాహితమునగుచును, అవలంఛ, ఉద్వాహితములందు ఉద్భవగల్గినయందు,
ఉద్వాహితవాక్యములతోనుగనుచు.

ప్రోక్షతం ప్రోక్షతాంగం తే విద్యుద్బంధం కర్తృతాదమ్ :

విరంతరోచ్ఛ్రవణైః ప్రకంపం హరితాదమ్ : 27 :

ప్రతిపదార్థము : ప్రోవృత్తాంతం = ప్రోవృత్తమైన అవయవములు గలదీయి, గర్భితాదీమ
= గర్భము మొదలగు గుణములందు; ప్రోవృత్తం = ఉత్పత్తిమైనదీయి; విద్యుత్స్థం
ప్యాక్ = విద్యుత్స్థపూరితమగును; హరితాదీమ = కన్య మొదలగు వాదీయందు;
విరంతర ఊర్ధ్వచక్రైః = అధికముగా పైకదిరికంటే; ప్రకంఠం ప్యాక్ = ప్రకంఠ
ప్రదీపమగును.

తాత్పర్యము : ప్రోవృత్తమైన అవయవములకందియి గర్భము మొదలగు గుణము
లందు ఉత్పత్తిమైనదీయి విద్యుత్స్థపూరితమగును. వన్యమొదలగు వాదీయందు
అధికముగా పైకి కదిరికంటే ప్రకంఠప్రదీపమగును.

• పక్షాంతి చర్యానీ •

జ్యేష్ఠాంబుష్పభిరావాన్యా త్వనీ ప్యాక్ ప్రదేశిని .

మధ్యమో మధ్యమో తుల్యానామికాంత్యా క్షియంతి . 31 •

ప్రతిపదార్థము : అన్యా = మొదటిమైచి; జ్యేష్ఠా = పెద్దదియగుద్రేయి; అంగుష్ఠాభిరావా =
అంగుష్ఠమను పేరుకంటి; త్వనీ ప్రదేశిని ప్యాక్ = చూపుచు నైలు ప్రదేశినియగును;
మధ్యమో = మధ్యమందునది; మధ్యమో ప్యాక్ = మధ్యమయగును; తుల్యా =
నాల్గవది; అనామికా = అనామికయి; అంత్యా = చివరిది; క్షియంతి ప్యాక్ = క్షియంతి
యిమి అగును.

తాత్పర్యము : మొదటిమైచి పెద్దదియగు ద్రేయి అంగుష్ఠమను పేరుకంటి. చూపుచుద్రేయి
ప్రదేశియగును. మధ్యమందొకటి మధ్యమయగును. నాల్గవది అనామికయి చివరిది
క్షియంతియగును అగును.

మణిజలధాన్యాదుః పోగీమూలం హర్షద్రుమహర్షయే .

బాహుమధ్యం తమోత్కృష్టం ప్రకీర్ణంఽసో భుజాశిరః . 32 •

ప్రతిపదార్థము : పోగీమూలం మణిజలధాన్యాదుః = హర్షమూలము మణిజలంధము;
బాహుమధ్యం తమోత్కృష్టం = బాహుమధ్యము తమోత్కృష్టము; భుజాశిరః = భుజాశిరః
మణిజలంధ - మోత్కృష్టమూలమధ్య బాగము; ప్రకీర్ణం = ప్రకీర్ణము; అసో = ఇది;
భుజాశిరః = భుజము, శిరస్సు.

తాత్పర్యము : హర్షమూలము మణిజలంధము బాహుమధ్యము మోత్కృష్టము. మణిజలంధ

మార్పిడిమొల మధ్యభాగము ప్రక్కము, ఇది తులము తియ్య,

అందుమార్పిడిమొక్కభాగం ప్రకారం పెంచితా వియ: .

అవతానము (కోకో) కట్టెల తులముక్రమమత్తంబు . 33 .

ప్రతిపదార్థము : అందుమార్పిడియొ: మధ్యం = అందు- మార్పిడిమొలమధ్యభాగము
ప్రకారం వియ: = ప్రకారముగా తెలియుదును; అదోవృత్తిం = శ్రీంధికి
మొలమువెంచిక; అవతానం = అవతానమును; ఉత్తానమత్ = ఉత్తానమును
కట్టెయుందులు; తులం = తులము.

తాత్పర్యము : అందు -మార్పిడిమొల మధ్యభాగము ప్రకారముగా తెలియుదును
శ్రీంధికి- మొలమువెంచిక అవతానమును, ఉత్తానమును కట్టెయుందులు తులము

అందితం ప్లాట్ ప్రసారితం పెంచితం తానపెంపూర్తయ్ .

అవిర్భవంత: పెంభూంశమపవిష్టో వివర్తయూత్ . 34 .

• ఇది పరిభాషా •

ప్రతిపదార్థము : ప్రసారితం = ప్రసారితమైన దానిని (వ్యాపించిన); అందితం -
అందితమనియు; ఉపపెంపూర్తయ్ = ముదవబడితదానిని; పెంచితం = పెంచితమనియు
అందును; అంత: పెంభూతం అవిర్భవన్ = అంతపెంభూతమైపది (కోపెంబోక్షుపాటు
కలది) అవిర్భవము: వివర్తయూత్ = దానికి వివర్తితమైన యీదల; అవిర్భవం =
అవిర్భవమగును.

తాత్పర్యము : ప్రసారితమైన దానిని (వ్యాపించిన) అందితమనియు ముదవబడిన
దానిని పెంచితమనియు అందులు.అంతపెంభూతమైనది (కోపెంబోక్షుపాటువలది)
అవిర్భవము దానికి వివర్తితమైన యీదల అవిర్భవమగును.

పతాన్వితతాళ్య కర్తృ చతురస్రతా .

పాపపక్ష్యాక్షరచంద్రశ్చ పల్నాస్య మృగశీర్షక: . 35 .

ప్రతిపదార్థము : పతాళ: = పతాళవాస్తవము; శ్రీపతాళ: = శ్రీపతాళము; పతురు: =
పతురుము; పాపపక్ష: = పాపపక్షము; అర్ధపంధ్ర: = అర్ధపంధ్రము; పల్నాస్య: =
పల్నముఖము; మృగశీర్షక: = మృగశీర్షము గలది.

తాత్పర్యము : పతాళవాస్తవము శ్రీపతాళము పతురుము పాపపక్షము అర్ధపంధ్రము

సర్వములయొక్క మృగశీర్షము గలది :

అరాలఁజుకతుండచ్చి నందంశో వ్రుషదా 35 :

పచ్చికోకిల్లచ్చివాళ్లోఁలకచ్చి ముఖిల 36 :

ప్రతిపదార్థము : అరాలఁ = అరాలపార్వముఁ జుకతుండఁ = చుకతుండముఁ నందంశః
= నందంశముఁ తొగ్గవాణిఁ = తొగ్గవారముఁ అలపచ్చి = అలపచ్చిముఁ ముఖిల
35ః = ముఖిలపార్వము

తొచ్చివృక్షము : అరాలపార్వము, చుకతుండము, నందంశము, తొగ్గవారము,
అలపచ్చిము, ముఖిలపార్వము.

పాంసాన్యపార్వ కాంశాలః పార్వమృష్టి శిల 37 :

మేఘః కుశకాన్యశ్చ మార్వాన్యస్త్రియాదశః 38 :

ప్రతిపదార్థము : పాంసాన్యపార్వః = పాంసాన్యపార్వముఁ కాంశాలః = కాంశాలముఁ
మృష్టి = మృష్టికముఁ శిల 37ః = శిలపార్వముఁ మేఘః = మేఘముఁ కుశకాన్యః
కుశకాన్యముఁ మార్వాన్యః = మార్వముఁ మార్వముఁ త్రియాదశః = త్రియాదశముఁ

తొచ్చివృక్షము : పాంసాన్యపార్వము, కాంశాలము, మృష్టికముఁ శిలపార్వము, మేఘము,
కుశకాన్యము, మార్వముఁ మార్వము, త్రియాదశము.

దరుర్నిలకలిరీత్యేవమందంయుతకలా యుతః ।

ప్రత్యేకం వాల్మీకిః చ వర్ణితేఽభివర్ణాశ్చయః 39 :

ప్రతిపదార్థము : ఇతి = అనిఁ ఏవం = ఈవిధముగాఁ అనందయుతకలాః దరుర్నిలకలిః
= అనందయుతకలములు ఇరువది వాల్మీకిః ప్రత్యేకం = ప్రత్యేకముగాఁ వాల్మీకిః
వాల్మీకిఃమొనెందుఁ అభివర్ణాశ్చయః వర్ణితే = అభివర్ణాశ్చయవృక్షమగుచున్నది.

తొచ్చివృక్షము : అని ఈవిధముగాఁ అనందయుతకలములు ఇరువదివాల్మీకిః ప్రత్యేకముగా
వాల్మీకిఃమొనెందుఁ అభివర్ణాశ్చయవృక్షమగుచున్నది.

అన్యన్య కుంభితా కింబిత్ తద్వన్యన్య ప్రపాతితా ।

వలాటః పాతకంక్షోధవారణే వాచమాదిప 40 :

ప్రతిపదార్థము : అన్యన్యః = అంగుష్ఠము, కింబిత్ కుంభితా = కొంచెము

మించియును; తద్వల్లభా = తద్వలనమునుగదా; ప్రతిరాజా = ప్రతిరాజును
 విశవంశోపరాధి = విశవ వంశోపరాధిమనులందు; నానానామ =
 నానానామందు; పరాజ = పరాజ పాలకుడు.

తాత్పర్యము : అంగుష్ఠము కొలచెము మంగళముగను, తిష్ఠనీమొదలగుపరి
ప్రసాదముగను, నివతవ సంక్షోభవారణములందు వాచనములందు ఎలాకూర్చ
వేర్చును.

Author's e-mail: joel@cs.cmu.edu.

[illegible]

ప్రతిపదార్థము : పదార్థ - పదార్థాన్నిపేర్కొను; అపదార్థ - అపదార్థ (పదార్థాన్నిపేర్కొను).
 పదార్థ = పదార్థప్రయోగం, ప్రపదార్థ = ప్రపదార్థాన్నిపేర్కొను; అపదార్థము = పదార్థం.
 తీసుకువెళ్ళుకుంటున్న అనాగరికతా ప్రవృత్తినిపూర్తిగాతమోచుట = అనాగరికత
 ప్రవృత్తినిపూర్తిగాతమోచుట అనాగరికతను తీసుకువెళ్ళుకుంటున్న ప్రయోగించుట, అనాగరికత

తాత్పర్యము : పెటాబాక్టరులు అనామిక (ఉంగరపు వేలు) పెట్టెనిమిదల నీలకా
పాస్త్రపెగులు. కష్టమే ఈదురుకాయందును లభాకరదన, ద్రవ్యసంపృక్తము
అయినదము మొదలగుకారణముందు ప్రయోగించరాకరె.

© 2005 Blackwell Publishing Ltd *Journal of Internal Medicine* 257: 111–118

$$H_2O_2(10^4 \text{ g}) \text{ 5-6\% } \text{NaOH} \text{ 60\%} \text{ 20\%} \text{ 41\%}$$

ప్రతిపదార్థము : అత్తి = ఈ ప్రపంచాకాష్టామండలి; తల్లి = మామూలునీతి.
 మహాప్రతిభాకాండోని యతి = మహా ప్రతిభాకాండోనియను మహిమ (ద్వీప్రసాద్వ్యాస).
 కర్మకాండ స్వాత్ = కర్మకాండమును; వితర్క = వివాదము; సంప్రదానా దర్శనాదుః
 = కొరకును మార్పుననుసరింపు వాదనలందు ప్రయోజనము.

తాత్పర్యము : ఈ ప్రతిజ్ఞాపాఠమునందు మౌనమునైనను వ్యక్తమే చెప్పబడినందున మౌన (ఉచ్ఛ్వాసము) కర్తృపాఠమునందు తద్యమందు కోరిందు మౌనము మొదలగు వానియందు ప్రయోజనము.

ಪಾಲಕರು/ಪಾಲಕಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಟು ಸಿಕ್ಕುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಪಾಲಕರ/ಪಾಲಕಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಟು ಸಿಕ್ಕುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ,

పాఠ్యపాఠ్యములను, శాస్త్రములను వివరించుట : 42 :

ಪ್ರತಿವಸ್ತುವು . ವಸ್ತಿ = ವಸ್ತುವು, ಅಸ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು = ಅಸ್ತಿತ್ವ
 ಧರಿ ಮೊದಲನೆಯದ್ದು ಅಸ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು = ಧರಿತವೆಂಬವು.

వెనుక యగుచున్నట్లున్నచో; చతురః = చతురదాక్షిణ్యమును, అర్చ్యతోకా = స్వచ్ఛమందును; వయతాదీమ = వైతాదులందును ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : పతాకమందలి ఉంగకపు ద్విరీమిలదీడువల్లగు చిటికివల్లెలును వెనుకయగుచున్న ఉచ్చితో చతురదాక్షిణ్యమును, స్వచ్ఛమందును వైతాదులందును ప్రయోజ్యము.

పాంచవర్తః పతాకే చేత పృష్ఠా స్కాన్ (వీణునీ) .

భోమే పృథ్వీ రోమ దూరమంచేతాదీమ : 43

ప్రతిపదార్థము : పతాకే = పతాకమందు; పాంచవర్తః చేత = పాంచవర్తమున్నయెడల; వీణునీ = చిటికివల్లెలు వల్లగు స్కాన్ = వెనుకయందును; భోమే = భోమమందు; పృథ్వీ = పృథ్వీయందు; రోమ = రోమమందు; దూరమంచేతాదీమ = దూరమంచేము మొదలగువాని యందు;

తాత్పర్యము : పతాకమందు పాంచవర్తమున్నయెడల చిటికివల్లెలు వెనుకయందును, భోమమందు, పృథ్వీయందు, రోమమందు, దూరమంచేము మొదలగు వానియందు;

అర్చ్యపృథ్వీ వైశాఖ్యాశ్చపతం కుంభితా యుతా (?) .

ప ఉత్తరప్రదేశం ద్రాక్షశ్శుంధరీభావపథ్యే : 44 .

ప్రతిపదార్థము : అర్చ్యపృథ్వీ = శ్రీలవల్లెలు (వైశాఖ్య) శ్చపతం (కుంభిత) యుతా = మిగిలివల్లెలు తాపతం = ఉత్తరప్రదేశ; కుంభితాయుతా = కుంభించుచున్న; సు-అది; అర్థవంధానః ఉత్తః = అర్థవంధరదాక్షిణ్యముగా చెప్పబడినది; ఉత్తరప్రదేశపథ్యే-చంద్రశిఖ మొదలగువానియందు ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : శ్రీలవల్లెలు(వైశాఖ్య) (వైశాఖ్య) శ్చపతం మిగిలివల్లెలు ఉత్తరప్రదేశ కుంభించుచున్నతో అది అర్థవంధరదాక్షిణ్యముగా చెప్పబడును. ఉత్తరప్రదేశమొదలగు వాని యందు ప్రయోజ్యము.

యద్యక్షేంద్రా యుతా సర్వా అంబిశ్చః పర్వశీర్షః .

భువనంమనతో రోయసేచరాతానాదీమ : 45 .

ప్రతిపదార్థము : అక్షేంద్రా = అక్షేందుదాక్షిణ్యమును; సర్వా అంబిశ్చ యుతా యది = అన్నిద్రీళ్లుఅనీ యున్నచో; పర్వశీర్షః = పర్వశీర్షదాక్షిణ్యమును; భువనంమనతో = సామంతవంశముందు; రోయసేచరాతానాదీమ = అహసేనము, తాననవేయులు మొదలగువానియందు ప్రయోజ్యము.

[illegible]

ಪ್ರದೇಶದ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ:

செய்தியைத் தவிர்த்துவிட்டு : 46

ప్రతిపాదనము : అర్హుడు = త-వ్యక్తునితోపాటుమందు; త్వస్యేవస్త్రి = భోగమనైవలంబితకా
 వైలు; ప్రాకృష్ట = ప్రాపిత్త్యగా; మృగశీర్ష సార్థ = మృగశీర్షమునను; వ్యుత్పాదన =
 (తన) ఉత్పాదనమందు; అర్హునిర్హు = సాహిత్యాదులందు; స్వేదనలనందునాదు =
 నిమగ్న మందుచుకొనుట మొదలగునాదీయందు ప్రయోజనము.

తాత్పర్యము : అ-స్పృశ్యత¹వాస్తవమని (ప్ర-అవర్జితం ఏదోవర్జితం పైకి ఏదైనా మృగ శిర్ష్టమగును)(అవ) అల్లపమని పాచికాదుఅనియును చెబుతున్నది. కి²మం మొదలగు వాటియనియు (ప్ర-విశిష్టము.

any of the following:

(only 10) atypical psychopaths = 47 =

[illegible]

తాత్పర్యము : సర్వమునకును మోక్షమనేది సర్వస్వమే అవసరమగును. సామాన్యములయందు, దీపకమును, వైశ్యము, వీర్యము, కొదయరహిత ముదయం వదిలించిన ప్రయోజనము.

35 answered asked together

11. The area of a square is 49 cm². Find the side of the square.

క్షయవివాధానము : అనాశ్రి = అనానందాస్థమందు; అనామికా = అంగుళపు ధ్రువ; ప్లాచేక్ -
 పక్షపాదనలో; తుకతుందు = తుకతుందువాస్తవము; వివిధవే = విదురుతురుందు; పత్తం
 = పక్షపాద్య అనాం న - మేమ కాదు; ప క్షపాద్యం - చేయకాదు; ధీక్ - నింద్యము
 (వికర్షి కమల); క్షయగ్రహము = అమోచివివాధానమందు; అగ్రహే = సైమోకామము.

తాత్పర్యము : అరాచరాస్తమందు అంగభృషేణ పశ్యంతేనో, కిశిరుంకరాస్తమి
విదుమంతుందు పిషాకాదు, వేషాకాదు, వేషరాదు, పెండ్లము (తిరస్కారము)
తయింపజేసివారియందు ప్రయోజ్యము.

పంచశస్త్రపితృష్టయోగోపాఖ్యే యది :

త్యాగే భుష్కరాదు చ ప్రేరే పిష్కరాదుః || 49 ||

ప్రతిపదార్థము : అరాచలే = అరాచరాస్తమందు; త్యాగేపితృష్టయోగి; యది = చూపుదు
ప్రేమను అంగుష్ఠమును కలిపినయెడల; పంచశి = పంచశరాస్తమగును; త్యాగే =
త్యాగమందు; భుష్కరాదులు = భూష్కరను కోయుట; ప్రేరే = అల్పమందును;
పిష్కరాదులు = పిండులమొదలగువారియందలి ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : అరాచరాస్తమందు చూపుదుప్రేమను అంగుష్ఠమును కలిపి యెడల
పంచశరాస్తమగును. త్యాగమందు, భూష్కరను కోయుట, అల్పమందును, పిండుల
మొదలగు వారియందలి ప్రయోజ్యము.

పంచశస్త్రపితృః ప్యాత్ పాశ్చాత్ మువకోఽగ్రః :

ఇర్హవేషప్రయోగేషు దిగంబ(త)మతోదితః || 50 ||

ప్రతిపదార్థము : పాశ్చ్యతః = పాశ్చ్యగతియు; ముఖః = ముఖగతియు; అగ్రః =
ముందుందులు; ఇతి = ఈ విధముగా; పంచశక్తిః ప్రియకారః = పంచశక్తియు మూడు
విధములైవది; అనేకప్రయోగేషు ద్విర్హమతా అదితః = అనేక ప్రయోగములందు
సంశేషముగా దెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : పాశ్చ్యగతియు ముఖగతియు ముందుందులు ఈ విధముగా పంచశక్తియు
మూడు విధములైనవి. అనేకప్రయోగములందు సంశేషముగా దెప్పబడినది.

మధ్యపాత్యాగయోగ్యేదంతే భ్రమతి కవి :

కల్లభారా యతాభ్యాదిగ్రహదా(?) పిత్రకర్మణి || 51 ||

ప్రతిపదార్థము : అంత = అరాచరాస్తమందు; మధ్యపాత్యాగయోగ్యేదంతే = మధ్యమ
అంగుష్ఠములతోయలక జరిగినదో; భ్రమతి కవి = భ్రమరాస్తమగును; కల్లభారా =
కల్లభారము; అభ్యాదిగ్రహదా = పెద్దము మొదలగు వారిపి పెద్దకోనులయందు;
పిత్ర కర్మణి = పిత్రకర్మయందును ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : అనాశవాస్తమందు మధ్యమకాంక్షముల కలయిక వలననే ప్రమోదపాస్తమగును. కష్టపూరితమిది పద్మమయెదలగు నాదని పట్టుకొనుటయందు విఫలకర్మయందును ప్రయోజ్యము.

ఉచ్ఛ్వాసాః కుంభితాః పాన్యాః అంగుళ్యైః పరతా యతిః ।

పద్మకోటిః కపిత్థప్రవోయ్యుల్లాంబుజాదిమ్ ॥ 52 ॥

ప్రతిపదార్థము : పాన్యాకాంక్ష - అస్థివేళ్లు; పరతా = పడిపడిగా; ఉచ్ఛ్వాసాః = పైకిముఖములు కల్లువల్లుగు కుంభితాః యతిః = పంచలదివ యిదల; పద్మకోటిః = పద్మకోకపాస్తమగును; కపిత్థ = వెలగ; ప్రేక్షన = స్థల యొక్క ప్రవములు; ఉత్పల్ల అంబుజాదిమ్ = వికసించిన పద్మములు మొదలగువానియందు ప్రయోజ్యము

తాత్పర్యము : అస్థివేళ్లు పడిపడిగ పైకిముఖములు కల్లువల్లుగ పంచలదివ యిదల పద్మకోకపాస్తమగును. వెలగ ప్రేక్షయొక్క ప్రవములు వికసించిన పద్మములు మొదలగు వానియందు ప్రయోజ్యము.

పద్మకోటి కరాంకుళ్యైః పశ్చాత్తమాక్షవాభాః ।

కుష్మదోగిణి శరద్ధరే శరణానూయతాదిమ్ ॥ 53 ॥

ప్రతిపదార్థము : పద్మకోటి = పద్మకోకపాస్తమందు; కరాంకుళ్యైః = చేతిమచ్చు ప్రక్షల్పము; పశ్చాత్త = పశ్చములైనయిదల; ఉష్ణవాభాః = ఉష్ణకాశపాస్తమగును; కుష్మదోగిణి = కుష్మద్యూరియందు; శరద్ధరే = పెద్దపులి మొదలగు ప్రాణిజంతువుల(ల) వందు, శరః శరణాయనాదిమ్ = తలగోకికొనుట మొదలగు వానియందు ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : పద్మకోకపాస్తమందు చేతిమచ్చు ప్రక్షల్పము పశ్చములైనయిదల ఉష్ణకాశపాస్తమగును. కుష్మద్యూరి యందు పెద్దపులి మొదలగు ప్రాణిజంతువు (ల)వందు తలగోకికొనుట మొదలగువానియందు ప్రయోజ్యము.

అపద్మవ్యోంశరణుశ్చ పద్మకోటి శరణి చేత్ ।

అపపద్మస్త ఉపవ్యస్త ఉపవ్యో +++ప్రేక్ష ॥ 54 ॥

ప్రతిపదార్థము : పద్మకోటి = పద్మకోమందు; అపశరణుశ్చ = లోపలివేళ్లు అపవ్యస్త చేత్ = లోపలికి పరిగముప్పయిదల అపపద్మస్త = అపపద్మపాస్తము; ఉపవ్యస్త =

తాత్పర్యముందు: తీర్థే = తీర్థముందును ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : పెద్దకోణముందు తోవరినేళ్లు తోవరికి వెంగియున్నయిందల అలయపు
పార్వము తాత్పర్యముందు తీర్థముందును ప్రయోజ్యము.

పెద్దకోణే యుత్తాగ్రాశ్రమంగుళ్ళ ముఖం 351 :

పూజాభోజనకోణపార్వమునువారిపం 55 :

ప్రతిపదార్థము : పెద్దకోణే = పెద్దకోణపార్వముందు అంగుళ్ళు = (నేళ్లు) యుత్తాగ్రాశ్రమ్-
లింగలింగములు కలసివయిందల; ముఖం: కం = ముఖంపార్వముంగుడు; పూజాభోజన
పంకోచ పర్వార్థమునువారిదు = పూజ, భోజనము, పంకోచము, పెద్దము మొదలగునవి
ముందునుకోమలముందు ప్రయోజ్యము

తాత్పర్యము : పెద్దకోణపార్వముందు నేళ్లు చీవరిభాగములు కలసివయిందల
ముఖంపార్వముంగుడు. పూజ, భోజనము, పంకోచము, పెద్దము మొదలగునవి ముందు
కోమలముందు ప్రయోజ్యము.

పాంసాస్య ముఖంలాంటి నేడంగుళ్ళు పెంపెసారిలే :

తత్తమోష నైవోపాధిగ్ధపమ్యుత్తరపాదిమ 36 :

ప్రతిపదార్థము : ముఖంలాంటి అంగుళ్ళు = ముఖంపార్వముందు చూపుడునేలు
మరియు చిటికిపెన్నెలు; పెంపెసారిలే లేవ = తాచుదగా; పాంసాస్య =
పాంసాస్యముంగుడు; తత్తమోషాగ్రహ = భోజనఅభిరూపములను గ్రహించుట;
పాంసాస్యమ్యుత్తరపాదిమ = పాంసాస్య రిక్కు, మొగ్గలను, పెమ్మర్తరాయలను గుర్తించుట
యందు ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : ముఖంపార్వముందు, చూపుడునేలు మరియు చిటికిపెన్నెలు, తాచుదగా
పాంసాస్యముంగుడు, భోజన అభిరూపములను గ్రహించుట పాంసాస్య రిక్కు, మొగ్గలను,
పెమ్మర్తరాయలను గుర్తించుటయందు ప్రయోజ్యము.

యస్మిన్పాదం(?) క్షేప్తరీత్రయమంత్యా నపారితా :

కాంతాలోచనామితా వక్తా స్త్రీతా చాంతాపాదిమ 57 :

ప్రతిపదార్థము : క్షేప్తరీత్రయం = అంగుళ్ళుతీర్థముపార్వములము; అంత్యా =
కేంద్రీకమును, ప్రపారితా లేవ = తాచుదగా; కాంతా = అంగుళ్ళునేలు వక్తా

నేలే = ఇష్టముకాక; కాంక్షలు = కాంక్షలదాపుమగును; ద్రోహీ = ద్రుత్యవచ్చువేయదును;
బాలాత్మకాచిమి = బాలాత్మకాచిమియందును (ప్రయోజ్యము).

తాత్పర్యము : అంగుష్ఠాభ్యసేవిహ్యంబుకాదును, కేంద్రీయమును తాపకదిగా ఉపసర్ప
నేలు ఇష్టముకాక కాంక్షలదాపుమగును ద్రుత్యవచ్చువేయదును బాలాత్మకాచిమి
యందును (ప్రయోజ్యము).

తర్జ్యవాస్తవస్థానా ఉపకరణవిశ్లేషితా :

యది ముక్త్యై ప్రహరణివాచస్పదవారిమి = 58 :

ప్రతిపదార్థము : తర్జ్యవాస్తవ = చూపుచున్నదియెందులగు వాల్చునైళ్ళము తలన్నగా;
= అనంతమునదికి (వంచి)ఉంచి ఉంచి = వాల్చు అంగుష్ఠాచితా = భ్రోతవనైటితో
కాచిచేయుటచేవచ్చెయ్యుచో; (వోక్తి పెట్టియున్నచో); ముష్టివాస్తవ = ముష్టివాస్త
మగును; ప్రహర = దెబ్బ; అన్యథా = ఇట్టిదెట్లు; వాచస్పదవారిమి = పించుట
మొదలగువారయందు (ప్రయోజ్యము).

తాత్పర్యము : చూపుచున్నదియెందులగు వాల్చునైళ్ళము అనంతమునదికి (వంచి)ఉంచి
వాల్చు భ్రోతవనైటితో కాచిచేయుటచేవచ్చెయ్యుచో (వోక్తి పెట్టియున్నచో) ముష్టివాస్త
మగును. దెబ్బ ఇట్టిదెట్లు పించుట మొదలగువారయందు (ప్రయోజ్యము)

ఉత్తరం ప్రహరణివాచస్పద్యై ముష్టి చేపువారి: 59 :

వ్యావర్తకంబాచా భవ్యవర్తకవారిమి = 59 :

ప్రతిపదార్థము : ముష్టి = ముష్టివాస్తవమందు; ఉత్తరం = పైకి; ప్రహరణివాస్తవ =
భ్రోతవనైటిలు వాచిగా; శిఖర = 59 = శిఖరవాస్తవమగును; అధరంబాచా = అధరమునకు
రంగుచేయుటయందు రంగువర్తకవారిమి = రంగువర్తకంబాచా; రంగువర్తకంబాచాచిమి అర్థము
యందు (ప్రయోజ్యము).

తాత్పర్యము : ముష్టివాస్తవమందు పైకి,భ్రోతవనైటిలు వాచిగా శిఖరవాస్తవమగును
అధరమునకు రంగుచేయుటయందు, రంగువర్తకంబాచా, రంగువర్తకంబాచాచిమి అర్థము
యందు (ప్రయోజ్యము).

తర్జ్యవాస్తవస్థానా ఉపకరణవిశ్లేషితా :

ఇతి: వ్యావర్తకం బాచా వాచస్పదవారిమి = 60 :

ప్రతిపదార్థము : శిఖర = శిఖరవాస్తవమందు; ఉత్తర = చూపుచున్నది; ఉత్తర =

ఎత్తు పల్లా = ఎత్తపైఠా అంగుష్ఠపీఠీతా చేత్ = భ్రూపద్మితితో హృదయమందు
 కున్న పాత్ర = కున్నపాత్రమగును; పురణి = పురణమందును; చక్రసూత్ర = అది
 చక్రాలశ్రవణమందును; పట్టపాత్రము = పట్టపాత్రమందును ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : కున్నపాత్రమందు రూపుడున్నట్లు ఎత్తి పట్టపాత్ర పద్మపీఠీతో హృదయ
 మందు కున్నపాత్రమగును. పురణమందును అదిచక్రాలశ్రవణమందు పట్టపాత్ర
 మందును ప్రయోజ్యము.

కవిత్వే (ప్రేక్ష్య) కమలార్కః పశ్యే చేత్ కమలాముఖః ।

ప్రభవోద్భవాదభివృద్ధికావశాత్ కమలార్కః ॥ 61 ॥

ప్రతిపదార్థము : కవిత్వే = కవిత్వపాత్రమందు; అంశ్య = చివరనుండిట్లు పరిపూర్ణ
 పద్మపీఠీ = పద్మపీఠి పరిపూర్ణమనో; కమలాముఖః = కమలాముఖపాత్రము; ప్రభవోద్భవః =
 ప్రాచీనతాగును; అభివృద్ధికావశాత్ = అర్థమును పెట్టుకొనుట; అవశాత్ = మొదలగు
 వాచీయందు ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : కవిత్వపాత్రమందు చివరనుండిట్లు పద్మపీఠి పరిపూర్ణమనో కమలాముఖ
 పాత్రము. ప్రాచీనతాగును, అర్థమును పెట్టుకొనుట మొదలగువాచీయందు ప్రయోజ్యము.

సూర్యాప్యః కమలాంశ్యపాత్రం తస్య చేత్ ప్రసారితా ।

పాదుతాచే ప్రవర్తయే ప్రయోజ్యవర్ణనావశాత్ ॥ 62 ॥

ప్రతిపదార్థము : కమలాంశ్య = కమలాముఖమందునో; తస్య = రూపుడున్నట్లు; ప్రసారితా
 చేత్ = భాగంగా వారలపీఠమనో; సూర్యాప్యః = సూర్యముమగును; పాదుతాచే =
 పాదువారమందును; ప్రవర్తయే = ప్రవర్తనమందును; తస్యవర్ణన = దీయపెట్టుట
 మొదలగు వాచీయందు ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : కమలాముఖమందునో సూర్యుడున్నట్లు భాగంగా వారలపీఠమనో
 సూర్యముమగును. పాదువారమందును, ప్రవర్తనమందును, దీయపెట్టుటమొదలగు
 వాచీయందు ప్రయోజ్యము.

ప్రమణీకంశ్య రుప్యై పాత్రాం చేత్ తామ్రమాదకః ।

స కి ప్రయోజనావశాత్ కున్దే(కృత్)ప్రః ప్రయోజ్యవర్ణనావశాత్ ॥ 63 ॥

॥ ఇతి (అగమముప్రకారప్రకారము) ॥

ప్రతిపదార్థము : భ్రమలే = భ్రమయోగ్యమందును అంశ్యే = వివిధ రెందుద్దేశ్య
 లంశ్యేనోపన్యాత్కం చేత్ = అంశేనంబయిగామందున్పు (లాశేన) మీదల, తానుమాదకః
 - తానుమాదహస్తమగును (ప్రతీకేన కొంచెము పైకిలేవలయు); ఏః = అది;
 శీఘ్రతాపహితాదౌ = తొందర, తాపము, పెత్తనము మొదలగునాతీయందును దున్నె;
 ద్రుయంత్యతే = పెంచుతుంటే ప్రయోగించుదును.

తాత్పర్యము : భ్రమయోగ్యమందును వివిధరెందుద్దేశ్య అంశేనంబయిగామందున్పు
 (లాశేన)మీదల తానుమాదహస్తమగును, (ప్రతీకేనకొంచెము పైకిలేవలయు)అది
 తొందర, తాపము, పెత్తనము మొదలగునాతీయందునుపెంచుటచే ప్రయోగించుదును.

పాల్లలంబలి కపోత్య కన్యకో కన్యమాదకః :

కలకాపర్వమాచ్య పృష్టితో గణదంతకః : 64 :

ప్రతిపదార్థము : అంబలిపార్వః = అంబలిపార్వముః కపోతః = కపోతము, కన్యః =
 కన్యకము; పర్వమాదకః = పర్వమాదకము; కలకాపర్వమాచ్య = కలకాపర్వమానమును
 పృష్టిః = పృష్టికము; గణదంతకః = గణదంతము.

తాత్పర్యము : అంబలిపార్వము కపోతము, కన్యకము, పర్వమాదకము, కలకాపర్వ
 మానమును, పృష్టికము, గణదంతము.

దోహపహితోశ్చోత్పాదో విషయః పుష్పపుటః కథః :

మనోశ్చేతి సంయుక్తా పాచ్చిస్తే చ శ్రవోదకః : 65 :

ప్రతిపదార్థము : దోహః = దోహ; అపహితః = అపహితము; ఉత్పాదః = ఉత్పాదము;
 విషయః = విషయము; పుష్పపుటకథః = పుష్పపుటకథము; మనోశ్చేతి = మననముచేసి
 పాచ్చి సంయుక్తా శ్రవోదకః = సంయుక్తపాచ్చిములు పెదమోడు

తాత్పర్యము : దోహ, అపహితము, ఉత్పాదము, విషయము, పుష్పకథము, మననముచేసి
 అది సంయుక్తపాచ్చిములు పెదమోడు.

పరాశక్తంయో (?) శ్లేషాదంబలి క్షానాదః :

మహాగనురుభాత్యాదాయం హ్యవధివాదః : 66 :

ప్రతిపదార్థము : పరాశః = పరాశక్తములయొక్క; తంయోః = రెందుఅంటేయిం
 యొక్క; శ్లేషాత్ = కలయినవలన; అంబలి = అంబలిపార్వమందు; క్షానాదః -
 క్షానాదులందు; మహాగనురుభాత్యాదాయ = దేవగురుభాత్యాయొక్క; అవధివాదః =

వెనుక్కిరమెందు; అయిది స్కాల్ = 4+ హస్తము ప్రయోజ్యమగును.

తాత్పర్యము : పరాకాష్టామయములున్న కంఠములవేరుమయిన్న కంఠములవలన అంఠవిహస్తమగును. హస్తాయులందు చేరిగుడుభూజ్యములున్న వేనుక్కిరమెందు 4+ హస్తము ప్రయోజ్యమగును.

సప్తశీర్షద్రవ్యయన్లేషాత్ కపోలోఽంగురీకుర్వతే .

ప్రణామభయశీతాస్త్రే గురుమంభాపనాపితి . 67 .

ప్రతిపదార్థము : సప్తశీర్షద్రవ్యయన్లేషాత్ = సప్తశీర్షద్రవ్యయములున్న కంఠములవలన అంగురీకుర్వతే = స్త్రోతాకిడియందు; కపోతః స్కాల్ = కపోతహస్తమగును; ప్రణామ భయశీతాస్త్రే = వేనుక్కిరము. అభయము, శీతాస్త్రవియందు; గురుమంభాపనాపితి = గురువు (పెద్ద)లమగ్గరవెందుట మొదలగు వానియందు ఇది ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : సప్తశీర్ష ద్రవ్యయములున్న కంఠముల వలన స్త్రోతాకిడి యందు కపోతహస్తమగును. వేనుక్కిరము, అభయము, శీతాస్త్రవియందు, గురువు (పెద్ద), లమగ్గరవెందుట మొదలగు వానియందు ఇది ప్రయోజ్యము.

పద్మకోశయుగాంగుర్యస్త్రే (అగ్రస్త్రే) వ్యోంబరవిర్లతా .

చేత్ కర్మబోఽంగ ప (వృద్ధలహాగిక్తుర్దగం) శంఖద్రోపితి . 68 .

ప్రతిపదార్థము : పద్మకోశయుగాంగుర్య = పద్మకోశద్రవ్యయము యిన్ని నేర్చు అవ్యవ్యాంతరవిర్లతా చేత్ = ఒకదానిలోనికి ఒకటి వచ్చుకొని పోయినచో; కర్మము స్కాల్ = కర్మవిహస్తమగును; అంగపద్మర్దగంశంఖగ్రహారము = అంగమర్దపముచే, కంఠము, శంఖము మొదలగు వానిని పెట్టుకొనుటయందు ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : పద్మకోశద్రవ్యయములున్ననేర్చు, ఒకదానిలోనికి ఒకటి వచ్చుకొనిపోయినచో కర్మవిహస్తమగును. అంగమర్దపముచే కంఠము, శంఖము మొదలగువానిని పెట్టుకొనుటయందు ప్రయోజ్యము.

పర్వమారః కుశ్లేప వేష్టితో ముఖలో యతి .

సప్తసంక్రవాహంక్షిప్తపత్రివాక్యాదీషు పృథః . 69 .

ప్రతిపదార్థము : కుశ్లేప = కుశ్లేపద్రవ్యములో; ముఖలు = ముఖలద్రవ్యము. వేష్టితో యతి = పరివేష్టించి ఉప్పుకుడుట; పర్వమారః = పర్వహస్తాస్త్రమగును; సప్తసంక్రవాహం = సప్తసంక్రవాహము; పంక్తి = పంక్తిగాము; సత్పద్యావ్యయితి = సత్పద్యావ్యయము మొదలగు

వారియందు ప్రయోజనముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : కుష్ఠదాహములో ముతలదాహము పెరిగిపోయి ఉప్పుయొనగలిగి, వర్షపాతదాహ మగును. పెద్దబంగారదాహము, పిండ్లదాహము, పిత్తదాహము మొదలగు వారియందు ప్రయోజనముగా చెప్పబడినది.

కలశే వృద్ధ్యటణ కలశావర్ణమానకః ।

కుంభాద్యాముఖ సంక్లాపాకాపాలా వాచనాదిమ్ ॥ 70 ॥

ప్రతిపదార్థము : కలశే = కలశ దాహమునందును వృద్ధ్యటణః = ఉంచబడిన కలశము కలశావర్ణమానకః = కలశావర్ణమానకముగనును; కుంభాద్యాముఖ సంక్లాపాకాపాలా వాచనాదిమ్ = బల్లము మొదలగు అయిదములు పెరియు ముక్తి, కాపాలము మొదలగు వాచనములందు (ఇది ప్రయోగింపదగినది)

తాత్పర్యము : కుంభాద్యాముఖందు ఉంచబడిన కలశము కలశావర్ణమానకముగనును. బల్లము మొదలగు అయిదములు పెరియు ముక్తి, కాపాలము మొదలగు వాచనము లందు (ఇది ప్రయోగింపదగినది).

యజమానే సంభోత్తాకాలావహ్యోన్య హిచ్ఛన్ ॥

వృద్ధిః పర్వపరిశీర్ణముఖవాచనాదిమ్ ॥ 71 ॥

ప్రతిపదార్థము : యజమానేకుంభావహ్యోన్యాకాలా = హరిన మణిపంధము యొక్క తిలకంనులైన అరిపయివాస్తవ్య యము; అహ్యోన్య హిచ్ఛన్ = ఒకదాని ప్రకృత మరియు పరి ఉన్నచేతనో; వృద్ధిః = వృద్ధిమగును; పర్వపరిశీర్ణ సంభూతాదిమ్ = పరిపరిశీర్ణమైన పంధనములయందు మరియు తెచ్చునయందు (ఇది ప్రయోగింపదగినది).

తాత్పర్యము : హరిన మణి పంధముయొక్క తిలకంనులైన అరిపయివాస్తవ్య ద్వియము. ఒక దానికి ప్రకృత మరియు పరి ఉన్నచేతనో వృద్ధిమగును. పరి పరి పరిపరి పంధనములయందు మరియు తెచ్చునయందు (ఇది ప్రయోగింపదగినది)

పునః ప్రహరితా కింపయత్తా పర్వశీర్ణా ।

కలశంతు శిఖాపర్వముగినుకుభావర్ణమాదిమ్ ॥ 72 ॥

ప్రతిపదార్థము : పునః = మొదలునది; ప్రహరితా = వాచబడినదియు. కింప శిఖాపర్వ = కింపము ఉత్తరములందు అయిన పర్వశీర్ణా = పర్వశీర్ణదాహములు.

గజదంతః = గజదంతపాత్రమగును; శీలాపత్నీగురుభార్యగౌరవము = శీలము పెద్దబలువులు భ్రహ్మించుట మొదలగు వానియందుండి ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : ముందువకు వాచకవచనము, కొంచెము ఉల్లాసములగుట అందున విశ్వశివ్యపాత్రములు గజదంత పాత్రమగును. శీలము పెద్దబలువులు భ్రహ్మించుట మొదలగు వానియందుండి ప్రయోజ్యము.

దోలాద్యః కలాకా వ్యా భ్రంశితభుజౌ యతిః ।

పహిరదశభ్రమవ్యాధిరీలామూర్ఖమదాదిమ్ ॥ 73 ॥

ప్రతిపదార్థము : వ్యా కలాకా = రెండుపలాక పాత్రములు, భ్రంశితభుజౌ యతిః = భ్రూదలచిన భుజములు కలపైవచో, దోలాద్యః = దోలాపాత్రమగును; పహిరదశభ్రమ వ్యాధి రీలామూర్ఖమదాదిమ్ = దుఃఖము, పెండ్లిమము, వ్యాధి, రీతి, మూర్ఖమదము మొదలగు వానియందు ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : రెండుపలాకపాత్రములు భ్రూదలచిన భుజములు కలపైవచో దోలాపాత్రమగును. దుఃఖము, పెండ్లిమము, వ్యాధి, రీతి, మూర్ఖమదము మొదలగు వానియందు ప్రయోజ్యము.

అపహిత్యగోళైః కుశటుండా (హ)పక్తహింధముభౌయునౌ ।

భ్రంశభౌముభాదిభౌ బౌభౌభౌత్ అంధీలాదిమ్ ॥ 74 ॥

ప్రతిపదార్థము : వ్యా కుశటుండా = రెండు కుశటుంధపాత్రములు; పక్తహింధముభౌయునౌ = పక్తకృతమునకు ఎదురుగా కలసి; కల్పైః = పెట్లలు; అపహిత్యః = భ్రంశబడినవయు; అభౌముభాః = శ్రీంధముభములైనవయు అయినయెడల, అపహిత్యః = అపహిత్యపాత్రమగును; బౌభౌభౌత్ = దుర్బలత కలసి; అంధీలాదిమ్ = అంధీలారు లయందుండి ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : రెండు కుశటుంధపాత్రములు పక్తకృతమునకు ఎదురుగా కలసి పెట్లగా భ్రంశబడినవయు శ్రీంధముభములైనవయు అయినయెడల అపహిత్యపాత్రమగును. దుర్బలత కలసి అంధీలారులయందుండి ప్రయోజ్యము.

కరాఘ్నభారవళలా వ్యాపూర్ణాస్త్రా నంబనౌ యతిః ।

ఉత్పాదం స్త్రాన్ (ప్రకూచో?) ప్రకూశ్చేషణంబుభాదివివారణే ॥ 75 ॥

ప్రతిపదార్థము : పరామ్యుఁడ = ఎరువైన అరాలో = రెండుఅరాలపార్థములు; ఉత్పన్నోక్తాః ఉత్పన్నములుమఱుగా; వంగతో యచి = కలసిఉన్నయింకఁ; ఉత్పంగుస్థాన్ = ఉత్పంగపార్థముగను; ప్రేయోత్ = ప్రేయవనముచే; ప్రేయోగ్నే = ప్రేయోగింకఁ; కుదుకాచి వికారోః = వంతయింకలగునచి కారముల యందును ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : ఎరువైన రెండుఅరాలపార్థములు ఉత్పన్నములుమఱుగా కలసిఉన్నయింకల ఉత్పంగపార్థముగను, ప్రేయవనముచే ప్రేయోగింకఁ వంతయింకలగునచి కారముల యందును ప్రయోజ్యము.

పద్యోదశ్శ్లోకోముష్టిపాదకార్యమచ్యుతః ।

ప్రకాంచో డశ్శ్లో వా+ ధ్వుతో గర్వాచదర్శనే = 76 =

ప్రతిపదార్థము : డశ్శ్లోముష్టి = కుడివైన ముష్టిపార్థము; వామకార్యమచ్యుతః = ఎడమకార్యమచ్యుతమును పొందినదియు; డశ్శ్లో ప్రకాంచః = కుడివైన అంధకార్యుత మచ్యుతము; వాచ్చుతో = వామభుజమును పట్టుకొనుటవలన; నివధా స్థాన్ = వివిధపార్థముగను; గర్వాచదర్శనే = గర్వము మొదలగువానిచి చూపుటయందు తిచార్థము ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : కుడివైన ముష్టిపార్థము ఎడమ కార్యమచ్యుతమును పొందినదియు కుడివైన అంధకార్యుతమచ్యుతము వామభుజమును పట్టుకొనుటవలన వివిధపార్థముగను, గర్వము మొదలగువానిచి చూపుటయందు తిచార్థము ప్రయోజ్యము.

పద్యపాచ్చునంశ్శ్చై (మగ్ధు)ద్వతో పర్వశీర్షా ।

భుచ్చిప్రపః భుచ్చింజలీఅంధాకాచికర్మమ = 77 =

ప్రతిపదార్థము : పద్యపాచ్చునంశ్శ్చై - చిటికెనలేకిప్రక్కకు కలిగినదియు, అద్వతో = ఉత్తరములైనదియు అయిన, పర్వశీర్షా = పర్వశీరోపార్థములు; భుచ్చిప్రపః = భుచ్చిప్రపపార్థముగను; భుచ్చింజలీఅంధాకాచికర్మమ = భూంధోపిలి, అలమును విడచుట మొదలగువాని యందచి ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : చిటికెనలేకిప్రక్కకు కలిగినదియు ఉత్తరములైనదియు అయిన పర్వశీరోపార్థములు భుచ్చిప్రపపార్థముగను, భూంధోపిలి, అలమును విడచుట మొదలగువానియందచి ప్రయోజ్యము.

మగిబంధీయుతాపుత్రావతానో పతానో ।

మగవంధీపాశాద్భయమిహాభవయాచిమ్మ ॥ 78 ॥

॥ ఇతి వంధీయతపాస్త్రీస్తయోచితే ॥

ప్రతిపదార్థము : మగిబంధీ = మగిబంధమందు; యుతో = కలసివచ్చియు; ఉత్తానావతానో = ఉత్తాన అవతానములైన; పతానో = రెండు పతానాస్త్రములైనచో; మగి = మగరస్తుమగును; సింహాశరద్ధులమగరావినయారము = సింహము, వ్యాఘ్రము, మగరము మొదలగు వానిచేతనయందునునుండు ఇది ప్రయోజ్యము.

తాత్పర్యము : మగిబంధమందు కలసివచ్చియు ఉత్తాన అవతానములైన రెండుపతానాస్త్రములైనచో మగరహస్తమగును, సింహము, వ్యాఘ్రము, మగరము మొదలగు వానిచేతనయందును యుండు ఇది ప్రయోజ్యము.

చతురశ్రాపుష్పయై చ కౌ స్పృశే (మర)న్ యుతో ।

మోచీముతో తలాశ్శ్చ చ కేచితాచ్యురేచితౌ ॥ 79 ॥

ప్రతిపదార్థము : చతురశ్రా = చతురశ్రములు; ఉష్టయై = ఉష్టత్రములు; స్పృశే = స్పృశములు; మోచీముతో = మోచీముఖములు; తలాశ్శ్చ = శ్రీంఠిముఖములు; కేచితౌ = కేచితములు; ఉర్దరేచితౌ = ఉర్దరేచితములు.

తాత్పర్యము : చతురశ్రములు, ఉష్టత్రములు, స్పృశములు, మోచీముఖములు శ్రీంఠిముఖములు కేచితములు ఉర్దరేచితములు.

అపిర్భవౌ పిల్లవాచరాశిమగముతో ।

ఏతంతో కేఱంతౌ చ పాస్త్రీపుత్రావవంచితౌ ॥ 80 ॥

ప్రతిపదార్థము : అపిర్భవౌ = అపిర్భవత్రములు, పిల్లవౌ = పిల్లవములు; అరాశిమగముతో = అరాశిమగముగములు; ఏతంతౌ = ఏతంతములు; కేఱంతౌ = కేఱంతములు; ఉత్తానవంచితౌ = ఉత్తానవంచితములు.

తాత్పర్యము : అపిర్భవత్రములు పిల్లవములు అరాశిమగముగములు ఏతంతములు కేఱంతములు ఉత్తానవంచితములు.

అతాశ్శ్చ కెచితౌ చ పృథవంచితౌ కౌ ।

పృథవ్యౌతో హవవౌ గమవపృథౌ ॥ 81 ॥

ప్రతిపదార్థము : లతాశ్శ్చ = లతాపార్థములు; కరిపాశ్చ = కరిపార్థములు; ఇక్ష్వపంచితో
కౌ = ఇక్ష్వపంచితపార్థములు; ఇక్ష్వపశ్చోశ్చ = ఇక్ష్వపశ్చోశములు, దండపశ్చ =
దండపశ్చములు, కరుదపశ్చో = కరుదపశ్చములు.

తాత్పర్యము : లతాపార్థములు, కరిపార్థములు, ఇక్ష్వపంచితపార్థములు, ఇక్ష్వపశ్చోశ
ములు, దండపశ్చములు, కరుదపశ్చములు.

ముష్టికపృష్టికాదూర్వపాశ్చమంచితో కౌ ।

ఉరోమండలిహ పాశ్చిపురుహిర్వాగ్ధమండలౌ । 82 ।

ప్రతిపదార్థము : ముష్టికపృష్టికాత్ = ముష్టికపృష్టికముల తరువాల; ఉర్వాపాశ్చమంచిత
కౌ = ఉర్వామండలములు, పాశ్చమండలములు; ఉరోమండలిహ = ఉరోమండలములు;
ఉరు హిర్వాగ్ధమండలౌ = ఉరు హిర్వాగ్ధమండలములు.

తాత్పర్యము : ముష్టికపృష్టికములతరువాలి ఉర్వామండలములు పాశ్చమండలములు,
ఉరోమండలములు, ఉరు హిర్వాగ్ధమండలములు.

వరిదీపద్యకోశాశ్చపుల్లలో శరీరౌ కౌ ।

వరితాంబర పాస్త్రి మృత్పూర్ణగా ఇష్టపించుః । 83 ।

ప్రతిపదార్థము : వరిదీ పద్యకోశాశ్చ = వరిదీపద్యకోశములు; ఉల్లలో =
ఉల్లగములు; అశాశ్చ కౌ = అశము పార్థములు; వరిశౌ = వరిశములు; శరీ
= శిశిరముగా; పూర్ణగా = పూర్ణములైన (నాల్కాశయములైన); పాస్త్రి =
పార్థములు; ఇష్టపించుః = ఇష్టపరిచియుండు అయినది.

తాత్పర్యము : వరిదీపద్యకోశములు, ఉల్లగములు శరీరపార్థములు, వరిశములు
శిశిరముగా పూర్ణములైన (నాల్కాశయములైన) పార్థములు ఇష్టపరిచియుండు
అయినది.

కలకాహ్లాదభయభౌ మోషీముఖౌ కౌ ।

దయశ్శశకౌ పాంచపక్షపశ్చోన్మృదమృగౌ । 84 ।

ప్రతిపదార్థము : కలకాహ్లా = కలకముల పార్థములు; అశీముఖౌ = ఏయరుగా
మెచ్చుచు కొను; కౌ = (శ్రేష్ఠములైన); మోషీముఖౌ = మోషీముఖపార్థములు
(విమోషములుగా); దయశ్శశకౌ = దయశప్రకరములగును, పాంచపక్షౌ =
పాంచపక్షపార్థములు; అన్యోన్మృదమృగౌ = పెద్దపక్షము ఏయరుడుగా (మొంగి),

తాత్పర్యము : కటకములుకాస్త్రములు ఎదురుగా ముప్పది కాగా శ్రేష్ఠములైన మూడిములుకాస్త్రములు (విహాసముకాగా) చతురస్రభేదములగును. హరివల్లహాస్త్రములు పెదవల్లము ఎదురెదురుగా (మించగా):

చతురస్రభేదాస్త్రము ౪౮ తలములొ మఱొ .
 ప్రహరీతాస్త్రములొ ధ్రువధ్రువలొ రేచితొ . ౩౩ .

ప్రహరీతాస్త్రము : పెదవల్లములొ తు = చతురస్రభేదములను పెదమునందుంచగా, తలములొ ౪౮ మఱొ = తలములుభేదములుగా నమ్ముతము; ప్రహరీతాస్త్రములొ = తాచెలదీస ఉత్తానమైన తలములు; ధ్రువధ్రువలొ = ధ్రువధ్రువములములెల్లెడలొ; రేచితొ = రేచితభేదములు.

తాత్పర్యము : చతురస్రభేదములను పెదమునందుంచగా తలముల భేదములుగా నమ్ముతము. తాచెలదీస ఉత్తానమైన తలములు ధ్రువధ్రువములములెల్లెడలొ రేచిత భేదములు.

చతురస్రభేదాస్త్రములొ మఱొ .
 ప్రహరీతాస్త్రములొ విహాసాస్త్రములొ . ౩౪ .

ప్రహరీతాస్త్రము : చతురస్రభేదితొ = చతురస్రభేదభేదములు; ప్రహరీతొ = ప్రహరీతముగా నామరక్షణ సాక్షి చేత = ఎడమ-మీదచేతులు కాగా; అశ్రొద = అశ్రొద; అశ్రోదేచితొ = అశ్రోదేచితములగును; ప్రహరీతాస్త్రములొ విహాసాస్త్రములొ = అరవిహర్యురమిచ్చునభేదములు అవిద్యములుకాగా; అవిద్యపక్షాశ్రొ = అవిద్యపక్షభేదములగును.

తాత్పర్యము : చతురస్రభేదభేదములు ప్రహరీతముగా ఎడమ- మీదచేతులు కాగా అశ్రొద అశ్రోదేచితములగును. అరవిహర్యురమిచ్చునభేదములు అవిద్యములు కాగా అవిద్యపక్షభేద ములగును.

మగీలంధరములొ తొ విహాసాస్త్రములొ మఱొ .
 అరవిహర్యురమిచ్చునభేదములొ . ౩౫ .

ప్రహరీతాస్త్రము : మగీలంధరములొ = మగీలంధరములములైన; తొ విహాసాస్త్రములొ = విహాసాస్త్రములు; అశ్రొదేచితొ = అశ్రొదేచితములుగా నమ్ముతము; అరవిహర్యురమిచ్చునభేదములొ = అరవిహర్యురమిచ్చునభేదములు, అరవిహర్యురమిచ్చునభేదములొ = అరవిహర్యురమిచ్చునభేదములు

తాత్పర్యము : పరిణామముక్తములైన రెండు పతాకపాదములు పల్లవపాదములుగా చెప్పబడుచున్నవి. అంబరకలకాపాదములు అంబరకలకముఖమంబగును.

పితంబో పాచ్చుయో దువ్వు బాటాకిచ్చాన్ పిచ్చుటో .

కేదేశాన్ పిచ్చియ్యెల పాచ్చుకొడుపముల్లతో . 88 .

ప్రతిపదార్థము : బాటాకిచ్చాన్ = దులుము మురియు శిరస్సునుండి, పిచ్చిటో = బయలుదేరిన పతాకపాదములు రెండుము; పాచ్చుయో; దువ్వు = ప్రక్కలందు దువ్వములైనవో; పితంబో = పితంబుపాదములగును; పాచ్చుకొడుపముల్లతో = నైక్కుల మండి బయలుదేరిన పతాకపాదములు; కేదేశాన్ పిచ్చియ్యెలతో = శిరస్సు మండి బయలుదేరిన పచ్చునవో.

తాత్పర్యము : దులుము మురియు శిరస్సునుండి బయలుదేరిన పతాకపాదములు రెండుము, ప్రక్కలందు దువ్వములైనవో పితంబుపాదములగును ప్రక్కలనుండి బయలుదేరిన పతాకపాదములు శిరస్సునుండి బయలుదేరిన పచ్చునవో.

కేలంబో కదా నోచ్చా తా పిగంబరమూరిణ .

ఉత్తానవంధితో కేంధన్ పాచ్చుగో ప్రపతాకతో . 89 .

నైహితో తాత్పర్య చ పచ్చుగో తిచ్చుగో నైహితో .

పిలోకతో (తం పాచ్చుగో) పాచ్చుం తాపాచ్చు పముప్పిడు . 90 .

ప్రతిపదార్థము : తో = అరెందుము; పిగంబర మూరిణ = పిగంబరమూరిచేత; కేలంబోకదానోచ్చా = కేలంబోకరములుగా చెప్పబడినవి; ప్రపతాకతో = పతాకపాదములరెండు; ఉత్తానవంధితో = ఉత్తానవంధితములుము; కేంధన్ = కొంచెము; పాచ్చుగో తిచ్చుగో = అచ్చుగా; నైహితో యది = నాచెడినవో; తాత్పర్య = తాత్పర్యములగును; పముప్పిడు తాపాచ్చు = ఉచ్చితమైన తాత్పర్యము; పాచ్చుగో పాచ్చుం = ప్రక్కనుండి ప్రక్కకు; పిలోకతో = అడియబడినవో.

తాత్పర్యము : అరెందుము పిగంబరమూరిచేత కేలంబోకరములుగా చెప్పబడినవి, పతాకపాదములు రెండు ఉత్తానవంధితములుము కొంచెము అచ్చుగా నాచెడినవో తాత్పర్యములగును, ఉచ్చితమైన తాత్పర్యము ప్రక్కనుండి ప్రక్కకు అడియబడినవో.

శ్రవణపాదాభ్యాం కరిపాద్యైః ప్రీతితః ।

శని+ + వివిష్ణుగో పరాశో వర్ణవంశితో ॥ 91 ॥

శ్రవణపాద్యము : అపద్య = మరయిన పాద్యము; శ్రవణాది = శ్రవణాద్యము; కరిపాద్యైః ప్రీతితః = కరిపాద్యముగా చెప్పుటచున్నవై; వివివిష్ణుగో = శ్రీయమీశుడైన (విష్ణుగోత్రీ కరుష్ణగోత్రీ); పరాశో = వెండుపరాశరాద్యములు; వర్ణవంశితో = వర్ణవంశితకరములగును.

తాత్పర్యము : ఉప్పువైచి పరాపాద్యము ప్రశ్నిమండి ప్రశ్నిమండించగా మరయిన పాద్యము కరిపాద్యముగా చెప్పుటచున్నది. శ్రీయమీశుడైన (విష్ణుగోత్రీ, కరుష్ణగోత్రీ) వెండు పరాశరాద్యములు వర్ణవంశితకరములగును.

వరాహ్యైః పుష్పైః త్వా వర్ణవర్జ్యోతో శో ।

తస్యోప్రసారితభుజో వ్యావర్తవశిష్టతా ॥ 92 ॥

శ్రవణపాద్యము : పుష్పః పోత్యై = అరించు పరాపాద్యములు మరలు; వరాహ్యైః = మెద్యయములైన యిందల. వర్ణవర్జ్యోతో శో = వర్ణవర్జ్యకరములగును; తస్యోప్రసారితభుజో = అచ్చగా తాచిబడిన భుజములు కలవియు; వ్యావర్తవశిష్టతా = వ్యావర్తవశిష్టతములైన;

తాత్పర్యము : ఆ రెండు పరాపాద్యములు మరల మెద్యయములైన యిందల వర్ణవర్జ్యకరములగును. అచ్చగా తాచిబడిన భుజములు కలవియు వ్యావర్తవశిష్టతములైన;

పాంచరత్నకా దండపక్ష్యాత్ దిగంబైః ।

అభోముఖతాపిచ్ఛా కీంచన్ తిర్క్కుక్రసారితా ॥ 93 ॥

శ్రవణపాద్యము : పాంచపక్షకా = పాంచపక్షపాద్యములు; దండపక్ష్యాత్ ఉగ్మ = దండపక్షములు; దిగంబైః ఉత్తై = దిగంబయిన చెప్పుబడినవి; అభోముఖ తాపిచ్ఛా = అభోముఖముగా పాద్యముచే అపిచ్ఛములైనట్టియు; కీంచన్ తిర్క్కుక్రసారితా = కొంచెముచ్చగా తాచిబడినట్టి;

తాత్పర్యము : పాంచపక్షపాద్యములు దండపక్షములు దిగంబయిన చెప్పుబడినవి. అభోముఖముగా పాద్యముచే అపిచ్ఛములైనట్టియు కొంచెముచ్చగా తాచిబడినట్టి;

పాంచపక్షకా పాతాం తా త్యో గమదపక్షకా :

స్వస్తికాశకాపాత్యో మంచితాపంచితా (మౌ) = 94 :

ప్రతిపక్షాశ్శము : తా పాంచపక్షకా = ఆ పాంచపక్షకములు; గమదపక్షకా పాతాం = గమదపక్షకపాత్రములగును; స్వస్తికాశకాపాత్యో త్యో = స్వస్తికాశకములపాత్రములు రెండును;

తాత్యోశ్శము : ఆ పాంచపక్షకములు గమదపక్షకపాత్రములగును. స్వస్తికాశకముల పాత్రములు రెండును;

ఏతా అపాతో వాళ ముష్టికస్వస్తికా మౌ :

మూర్తి పాత్యోశ్శము వైవ మంచితాపాత్యోశ్శకాత్ = 95 :

ప్రతిపక్షాశ్శము : ఏతా = ఒకపాత్రగాని; అపాతః = అనేకపాత్రలుగాని, మంచితాపంచితా = మంచితములును, అంచితములును అయినచో; ముష్టికస్వస్తికా మౌ = ముష్టికస్వస్తిక పాత్రములగునవి; మూర్తి = శిరస్సువలెను పాత్యోశ్శము న = రెండుపాత్రలు అయినవి; మంచితాపాత్యోశ్శకాత్ = మంచితాకారముగా అవర్తనమైనవియ్యనవి;

తాత్యోశ్శము : ఒకపాత్రగాని అనేకపాత్రలుగాని, మంచితములును, అంచితములును అయినచో ముష్టికస్వస్తికపాత్రములగును. శిరస్సువలెను, రెండుపాత్రలు అయినవి మంచితాకారముగా అవర్తనమైనవియ్యనవి;

ఆ శాంబరమితాదూర్వపాత్యోమండలకా కౌ :

అపాతో వక్షసోత్యో వేష్టవోవేష్టవక్షసాత్ = 96 :

ప్రతిపక్షాశ్శము : దూర్వపాత్యోమండలకా మౌ = దూర్వపాత్యోమండల పాత్రములగుదున్నవి; ఆ శాంబరమితాత్ = దిగంబరమితములవలె; అపాతః = అనేకపాత్రలుములు; వక్షసః = వక్షమునకు; (వృతః = ఏడుముగ్గా), అత్యోశ్శ = ఏడవగుముగా పాత్రములు, వేష్టవోవేష్టవక్షసాత్ = వేష్టసః అత్యోశ్శములముగా;

తాత్యోశ్శము : దూర్వపాత్యోమండల పాత్రములగుదున్నవి దిగంబరమితములవలె అనేక పాత్రలుములు వక్షమునకు (ఏడుముగ్గా) ఏడవగుముగా పాత్రములు వేష్టసః, అత్యోశ్శ (క్రమముగా);

భూమిమండోదకకా పాత్యో భుజోమండోదకా తా మౌ

శ్లక్షమంగిమండలాత్యో మౌ పాత్యోశ్శకాత్ = 97 :

ప్రతిపదార్థము : మునుపందలితో = క్రిందుగా ప్రవృత్తిపరుచుచు ఉపోమందలితో
మఱో = ఉపోమందలములగును; ఉప పాఠ్యాధ్యక్షుడేకామో = వర్తకమునును పాఠ్యాధ్య
క్షుడేకములందు; క్షరమణిజలధారాలో = విడివడని మణిజలధరములు గల
అరాలములు.

తాత్పర్యము : క్రిందుగా ప్రవృత్తిపరుచుచు ఉపో మందలములగును. వర్తకమునును
పాఠ్యాధ్యక్షుడేకములందు విడివడని మణిజలధరములుగలఅరాలములు.

శ్రావై మః(పీఠం) ఇదా పాత్రివృత్తి పాఠ్యాధ్యక్షమందతో :

వ్యాపర్యపరిపత్తౌ 'త పద్మకోశాంతా' ఇతి : 98 :

ప్రతిపదార్థము : మందలితో భూమి = మందలాకారముగా తిరిగివరుచుచు ఉప
పాఠ్యాధ్యక్షమందతో పాత్రివృత్తితాం = ఉప పాఠ్యాధ్యక్షమందలపాత్రిమలుగును;
పద్మకోశాంతాలో = పద్మకోశరములు; వ్యాపర్యపరిపత్తౌ = క్రిందు మీదులుగా
అదించుచును;

తాత్పర్యము : మందలాకారముగా తిరిగివరుచు ఉపపాఠ్యాధ్యక్షమందలపాత్రిమలుగును.
పద్మకోశరములు క్రిందుమీదులుగా అదించుచును;

పాతాం బామపమిపత్తి పరిపపద్మకోశా :

ఉచ్చాగామూర్త్యునపత్తివృత్తితాన్ తు పల్లవ : 99 :

ప్రతిపదార్థము : బామపమిపత్తి = బొమపులగు దగ్గఱగి ఉప్పుయెడల; పరిపి
పద్మకోశా = పరిపి పద్మపాత్రములగును; ఉచ్చాగా = పైకిత్రించిన పాత్రములు;
ఉచ్చాగోపల్లవ = అదించుచిన పల్లవపాత్రములు; ఉచ్చాగా = ఉచ్చాగపాత్రములు.

తాత్పర్యము : బొమపులగు దగ్గఱగి ఉప్పుయెడల పరిపి పద్మపాత్రములగును.
పైకిత్రించిన పాత్రములు అదించుచిన పల్లవపాత్రములు ఉచ్చాగపాత్రములు.

మత్తకో దేశంప్రాప్తి పల్లవో లలితా మతా :

మత్తకోదేశస్థితా లతాభ్యా లలితావతి : 100 :

ప్రతిపదార్థము : మత్తకో దేశంప్రాప్తి = తిరి: ప్రదేశమును పొందిన; పల్లవో =
పల్లవపాత్రములు; : లలితా మతా = లలితపాత్రములగును; మత్తకోదేశస్థితా =
పొందిన పల్లవోదేశస్థిత లతాభ్యా = లతాపాత్రములు; లలితా = లలిత పాత్రములు.

తాత్పర్యము : శివభవేశమును పొందిన విశ్వసాక్షిములు అభిరహస్తములగును. పాణిమాల స్పర్శిగణమైన లహరహస్తములు అభిరహస్తములు.

లోకవ్యవహారో యుక్తే వియుక్తే వక్ష్యమామః ।

నానాధర్మోగదర్శనాదిహస్తే హస్తే శక్యం = 101 ।

ప్రతిపదార్థము : లోకవ్యవహారో = లోకవ్యవహారమందు; యుక్తే = రణమందు; వియుక్తే = విశ్వంధమందు; వర్తనాదిమ = వర్తనాదులయందు; నానాధర్మోగదర్శనాదిహస్తః = అనేక ధర్మోగాదులను చూపు హస్తము; శక్యం హస్తం = ఒక్కటియును లేదు.

తాత్పర్యము : లోకవ్యవహారమందు, రణమందు, విశ్వంధమందు, వర్తనాదులయందు, అనేక ధర్మోగాదులను చూపు హస్తము ఒక్కటియును లేదు.

ఉత్పన్నావేష్టితోద్యేష్టితావ్యంగీకర్షణా గతా ।

రణాదావత్రితం హస్తే అథలే పరివత్రితమ్ = 102 ।

ప్రతిపదార్థము : ఉద్యేష్టితోద్యేష్టితాది = ఉద్యేష్టిత, ఉద్యేష్టితములు; అంగీకర్షణా = అంగీకర్షణ (అంగీకరింపబడుటచే); గతా = పొందినవియు; రుగాత్ = రణమొనరింప; హస్తే = హస్తమందు; ఆవత్రితం = ఆవత్రితమును; పరివత్రితం (చ) = పరివత్రితమును; అథలే = పొందుచున్నవి; హస్తకరణతీర్థస్థాయినీచి.

తాత్పర్యము : ఆద్యేష్టిత, ఉద్యేష్టితములు అంగీకర్షణ (అంగీకరింపబడుటచే) పొందినవియు, రణమొనరింప హస్తమందు ఆవత్రితమును పరివత్రితమును పొందుచున్నవి.

అవేష్టించేపంథరాంకుశ్చక్షుర్హస్తావ్య యుతి క్రమాత్ ।

అద్యేష్టం యతోద్యేష్టితావ్యముద్యేష్టనాక్ = హి = 103 ।

ప్రతిపదార్థము : క్రమాత్ = క్రమముగా; తత్కర్మావ్యః అంతరాంగుశ్చః = తత్కర్మముచేలగునది అంతరాంగుశ్చః దేష్టంతే యుతి = అద్యేష్టించి యుంచుచో (వక్ష్యము వైపు తిరిగియుండుట); అద్యేష్టం = అది అద్యేష్టకరణమగును; అహి - వెలుగును; ఉద్యేష్టనాక్ = తత్కర్మాదులు వక్ష్యమునకు వెలుగునకు తిరిగియుండుటవలన; ఉద్యేష్టితావ్యం = ఉద్యేష్టితమచేరణమగును.

తాత్పర్యము : శ్రమముగా శిష్టమొనగనుచును అంతరంగములపై పరివేష్టించియుండునో (వర్ణముపైను తిరిగియుండుట) అది అవేష్టితమగును. వెలుపలను తర్హవ్యాములు వర్ణమునకు వెలుపలను తిరిగియుండుట వలన ఉచ్చేష్టితమగుచుండును.

అవర్ణులచేపంపకంబులన్ని కవిశ్రిచ్చా యది శ్రమార్థం :

వ్యావర్తితం బహుర్వేష్టితానాం పరివర్తితః || 194 ||

|| చతుర్విధం పాస్త్రకర్తవ్యమ్ ||

ప్రతిపదార్థము : శ్రమార్థం = శ్రమముగా; కవిశ్రిచ్చా అంతరంగములపై = కవిష్టక మొనగను భేష్టు; అవర్ణులచే యది = అవర్ణితమొనయుచునో; వ్యావర్తితం = వ్యావర్తితకరణము; బహిః పూర్వే = వెలుపలను ఉచ్చేష్టితము (శ్రీహృదయం)పైచునో; అనా = అది; పరివర్తితః = పరివర్తితకరణమగును.

తాత్పర్యము : శ్రమముగా కవిష్టక మొనగను భేష్టు అవర్ణితమొనయుచునో వ్యావర్తికరణము, వెలుపలను ఉచ్చేష్టితము (శ్రీహృదయం)పైచునో అది పరివర్తిత కరణమగును.

బాహుర్వేష్టనూర్వాభః పృష్ఠాః కుంభితోపనితః :

మృగ్యంచపిష్టతా + + + విద్యా వశేన తే || 195 ||

|| పాస్త్రకర్తవ్యమ్ ||

ప్రతిపదార్థము : బాహుః = కరణబాహువులు; తిర్భగే = అర్థము; పృష్ఠా = పైకి; అని = క్రిందుగ; పృష్ఠాః = వెనుకను చేరుట; కుంభితః = ముడుచుకొనుట; అనితః = వర్ణమునుండి వీడ్చుమించుతలచుట; విద్యుః = ముందల = అంతకుముఖ్యమందులు; పృష్ఠిక = ఒకదానిపై నొకటి అర్థముగానుండుట; విద్యా = అవిద్య; ఉచ్చేష్టితః = మనఃశుద్ధివార్త శ్రీహృదయ అను గతులచే భే = అది; చా = పరివర్తితములు; ఇన్యః

తాత్పర్యము : కరణబాహువులు అర్థముపైకి క్రిందుగ వెనుకను చేరుట, ముడుచుకొనుట, వర్ణమునుండి వీడ్చుమించు తలచుటకు విద్యుః, అంతకుముఖ్యమందులు, ఒకదానిపై నొకటి అర్థముగా నుండుట, అవిద్య మనఃశుద్ధివార్త శ్రీహృదయ అనుగతులచే అది పరివర్తితములు. ఇన్యః

పాత్రసంఖ్య ప్రతిష్ఠాపాం పాత్రసంఖ్యగమ్యమే ।

దేశివ్యస్తే తు వాచ్యేద్యైః సవ్యవాస్త్రైః శబ్దైః । 106 ।

ప్రతిపతాక్షము : పాత్రసంఖ్యప్రతిష్ఠా = పాత్రసంఖ్యప్రతిష్ఠపైః; అపాం = నేను; పాత్రసంఖ్యగమ్యమే = పాత్రసంఖ్యగమ్యమే చెప్పితిని; శబ్దైః = లోకులచే; దేశివ్యస్తే తు = దేశివ్యస్తమందు మాత్రము; సవ్యవాస్త్రైః స అచ్యేద్యైః = సమస్తవాస్త్రములు అచ్యేద్యములు కావు.

తాత్పర్యము : పాత్రసంఖ్య ప్రతిష్ఠపైః నేను పాత్రసంఖ్యగమ్యమే చెప్పితిని. లోకులచే దేశివ్యస్తమందు మాత్రము సమస్త వాస్త్రములు అచ్యేద్యములు కావు.

సముచ్చితం వతం సైవ ప్రసారితమథావత్ ।

(సాహిత్య)వ్యక్తం చేతి పాల్పనకు చతుర్థా చేత తులియే । 107 ।

ప్రతిపతాక్షము : సముచ్చితం = సముచ్చితము; వతం = నయము; ప్రసారితం = ప్రసారితము; వ్యాప్యక్తం = వ్యాప్యక్తము; ఇతి = అయి; పాల్పన = పాల్పనమునకు; చతుర్థా = నాల్గవవలెగా; చేతి తులియే = చేయు చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : సముచ్చితము, సయము, ప్రసారితము, వ్యాప్యక్తములచే పాల్పనమునకు నాల్గవవలెగా చేయు చెప్పబడినది.

సముచ్చైః కటిపార్శ్వదుశాంశైః పృథక్ ।

సతాభిధానం తత్ పార్శ్వం కటితం వాక్యవేదిభిః । 108 ।

ప్రతిపతాక్షము : సముచ్చైః = సముచ్చితములచే; కటిపార్శ్వదుశాంశైః = కటిపార్శ్వదుశాంశములచేతను; ఉచ్చైః పృథక్ = పృథక్ ఉచ్చైః పృథక్; తత్ = (అది) కటిపార్శ్వదుశాంశములు; వతం = నయనచే; కతి ఇతి = సరిపార్శ్వవశేషముచే; వాక్యవేదిభిః = కతితం = వాక్యవాస్త్ర వియలచే చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : సముచ్చితములచే కటిపార్శ్వదుశాంశములచేతను ఉచ్చైః పృథక్ సముచ్చైః పృథక్ (అది) కటిపార్శ్వదుశాంశములు నయనచే సరిపార్శ్వవశేషముచే వాక్యవాస్త్రవియలచే చెప్పబడినది.

అయోజితాన్ ప్రసారేతి పార్శ్వభ్యాం సు ప్రసారితమ్ ।

ప్రత్యు కటివస్త్రాన్ పార్శ్వ వ్యాప్యక్తమపహితమ్ । 109 ।

• ఇతి చతుర్థాభిః పార్శ్వైః ।

ప్రతిపదార్థము : పాఠ్యాభ్యాసమాయామనాత్ = పాఠ్యములచే పొగుటవలన; ప్రసారీతి = పాఠ్యగుంటి గాను; ప్రసారితం పాఠ్యం = ప్రసారిత పాఠ్యమగును; పరివృత్తస్య = ఇంకోవైపునకు తిరిగియున్న; శ్రవస్య = వైపుమున శ్రవణభాగముయొక్క (వరుము); అదోరానాత్ = మరలొక వైపునకు భ్రమింపవలన; వ్యావృత్తం పాఠ్యం = వ్యావృత్తిపాఠ్యమగును.

తాత్పర్యము : ఇంకోవైపునకు తిరిగియున్న వైపుమునశ్రవణభాగముయొక్క (వరుము) మరలొకవైపునకు భ్రమింపవలన వ్యావృత్తిపాఠ్యమగును.

పిచ్చిత్వా లేపితా పిచ్చా కంఠికోర్వాహితా తదా :

ఇతి సంపదతా ప్రోక్తా కటిర్వాక్యవిశిష్టైః = 110 :

ప్రతిపదార్థము : పిచ్చిత్వా = పిచ్చిత్వము; లేపితా = లేపితము; పిచ్చా = పిచ్చు; కంఠితా = కంఠితము; తదా = మరియు; ఉర్వాహితా = ఉర్వాహితము; ఇతి = ఈప్రకారముగా; నాన్యవిశిష్టైః = నాన్యవిశిష్టములచే; కటిః = కటి (వరుము); సంపదతా ప్రోక్తా = ఐదుపదములుగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : పిచ్చిత్వము, లేపితము, పిచ్చు, కంఠితము మరియు ఉర్వాహితము ఈ ప్రకారముగా నాన్యవిశిష్టములచే కటి (వరుము) ఐదుపదములుగా చెప్పబడినది.

పిచ్చిత్వా పా కటి శ్లేయా నిమ్మూరీ వా పరాత్కాశీ :

పరితో భ్రమణాత్ శ్లేయా సంశ్లేయా లేపితా కటిః = 111 :

ప్రతిపదార్థము : సంమూరీవా = సంమూరము అయినది (ఎరులు)గాని; పరాత్కాశీ వా = పరాత్కాశిపైవదిగాని(వెనుకకుతిరిగిన) అయినచో (ఎరులమంచి వెనుకకు తిరిగినచో లేదా వెనుకమంచి ముందునకు తిరిగినచో); పిచ్చిత్వా కటి శ్లేయా = పిచ్చిత్వకటిగా తిరిగియుంచినది; పరితః = అంతకు (మట్టుమ); భ్రమణాత్ = తిరుగుటవలన; లేపితా కటిః సంశ్లేయా = లేపితమను కటిగా గుర్తించబడినది.

తాత్పర్యము : సంమూరము అయినది (ఎరులు) గాని పరాత్కాశిపైవదిగాని, (వెనుకకు తిరిగినచో)అయినచో, (ఎరులమంచి వెనుకకు తిరిగినచో లేదా వెనుకమంచి ముందునకు తిరిగినచో) పిచ్చిత్వకటిగా తిరిగియుంచినది. అంతకు (మట్టుమ) తిరుగుటవలన లేపితమను కటిగా గుర్తించబడినది.

విశ్వకేమివర్ణమువాచ్చివా నచ్చా కేటిచ్చివేత్ :

శ్రీశం గతావైత్తిక్కో కేమితా కథితా గతా : 112 :

ప్రతిపదార్థము : విశ్వక్ = అర్జుణ; మువ్వవలనాల్ = (కటి)మధ్యముఛ్చిచ్చుబడిన యీదల; చిచ్చా నచ్చా కటి: = చిచ్చుకటియగును, శ్రీశం = త్పరితముగను; తిక్కో = అర్జునము; గతాగతై: = గమనాగమనములచే; గతా = విదక (ప్రవృత్త) కలదయిపయిదల; కంపితా కఠితా = కంపితకటియగును.

తాత్పర్యము : అర్జుణ (కటి)మధ్యముఛ్చిచ్చుబడిన యీదల చిచ్చుకటియగును త్పరితముగను అర్జునము, గమనాగమనములచే విదక(ప్రవృత్త); కలదయిపయిదల కంపితకటియగును.

ఉద్వాహితా శ్చై: పార్వపితంబోద్వాహితా కటి: :

= కేటింక్షణమ్ :

సమశ్చేచ్ఛట్టిత: కుంపితోకుంపితోవృద్ధరక్షణ: : 113 :

ప్రతిపదార్థము : పార్వపితంబోద్వాహితా = పార్వపితంబనునదిను ఉచ్ఛరము చేసినచో (కేటితోహలు); ఉద్వాహితా కటి: పార్వో = ఉద్వాహితకటియగును, సమ - కమము; ఉచ్ఛట్టిత: = ఉచ్ఛట్టితము; కుంపిత: = కుంపితము; అంపిత: = అంపితము; అగ్రతలశ్రమ: = అగ్రతలశ్రమము.

తాత్పర్యము : పార్వపితంబనునఉచ్ఛరముచేసినచో (కేటితోహలు) ఉద్వాహితకటి యగును, సమము, ఉచ్ఛట్టితము, కుంపితము, అంపితము అగ్రతలశ్రమము.

ఇతి సంపదిత: పాద: సమ: పృథావితి: శ్రమ: :

పాదాగ్ధృవ చేత్ పార్శ్వ: పక్కన్ ధూహా విపిత్యతే : 114 :

ప్రతిపదార్థము : ఇతి = ఈవిధముగా; పాద: = పాదము; సంపదిత: = సంపదితములు; పృథావితి: శ్రమ: = పరావృత్తిన శ్రమము; సమ: = సమ ప్రభేదము; పాదాగ్ధృవ = పాదాగముల(వైశ్ణవో) విలుయల చేతను; పార్శ్వ: = మడమ; పక్కన్ = ఒకపాద; ధూహా = వేల్పన; విపిత్యతే = ముష్టచేయుటచుచో (అరుముచుచో);

తాత్పర్యము : ఈవిధముగా పాదము సంపదితములు, పరావృత్తిన శ్రమము విముప్రభేదము, పాదాగముల (వైశ్ణవో) విలుయల చేతను, మడమ ఒకపాద వేల్పన ముష్టచ చేయుటచుచో (అరుముచుచుచో);

ప్రయోగేణ పశ్యన్ త్యాభ్యాముచ్చట్టితమచం పఠే :

అంఠితా(ప్రేక్ష)తలం భాష్టా పఠే చేత్ పాన్త (ముగిస)వృత్తే : 115 :

ప్రతిపదార్థము : ప్రయోగేణ = ప్రయోగముచే; అపశ్యన్ = మారినారితీ; త్యాభ్యాం = రెండు (మదమల)పాదములచేతను; పఠే = సమమందు; ముచ్చట్టియనడిపి; తత్ = అది; ఉచ్చట్టితం ప్యాత్ = ఉచ్చట్టితమగును; పఠే = సమపాదమందు; పాన్త్యః = మదమ; అంఠితాగ్రతలం = వంఠబడిన(వ్రేళ్ళవలనై; భాష్టాచేత్ = వేలపై మంచబడినయెడల; అంఠితం ప్యాత్ = అంతపాదమగును.

తాత్పర్యము : ప్రయోగముచే మారినారితీ రెండు (మదమల)పాదములచేతను సమమందు ముచ్చట్టియనడిపి అది ఉచ్చట్టితమగును. సమపాదమందు మదమ వంఠబడినవ్రేళ్ళవలనై వేలపై మంచబడినయెడల అంతపాదమగును.

అంఠితా(తో) భవయానుప్రేక్షాగమా తాత్తమగతాపఠః :

అంఠితాంఠితపాదాగ్రముఖ్యో(ప్ర)చేత్ పఠేంఠితః : 116 :

ప్రతిపదార్థము : ఉదాత్తగమనారంభం = ఉదాత్తగమనము మొదలగునది; అంఠితాభివయానుప్రేష = అంఠితాభివయానుప్రేషములందు; పఠే = సమమందు; అంఠితాంఠితపాదాగ్రం = విడదీసిన (విచ్చబడిన) అంఠితల గంఠముయొక్క దివరి భాగము; ఉత్తేష్టం చేత్ = పైకి ఎత్తబడినచో; అంఠితః ప్యాత్ = అంతపాదమగును.

తాత్పర్యము : ఉదాత్తగమనము మొదలగునది అంఠితాభివయానుప్రేషములగుచున్నది సమమందు విడదీసిన (విచ్చబడిన)అంఠితలగంఠపాదముయొక్క దివరిభాగము పైకి ఎత్తబడినచో అంతపాదమగును.

పద్యాక్షరీకంఠారథమన్యర్హక్రవారీషః :

పఠే చేత్ పాన్తమచ్చిప్తా ప్యాదగ్రతలంఠితః : 117 :

ప్రతిపదార్థము : పద్యాక్షరీకంఠార = పాద్యాముఖ్యో వేలపై తిరుగుబయందు; ప్రమరి = మొత్తము శరీరముయొక్క భంగిమయందు; ఉచ్చక్తవారీషః = ఉచ్చక్తపదముమొదలగు వారియందీపాదము ప్రయోజ్యము; పఠే = సమమందు; పాన్త్యః = మదము; ఉత్తేష్టా చేత్ = ఎత్తబడినయెడల; అగ్రతలంఠితః ప్యాత్ = అగ్రతలంఠితపాదమగును.

తాత్పర్యము : పాదాగ్రములో వేలపై తిరుగుటయందు మొత్తము శోధముయొక్క భంగిమయందు ఉద్వర్తనము మొదలగు నాచియందీపాదము సైయోజ్యమునవిమమందు మదమ పుట్టదనమునకు అగ్రదలదలదారపాదముగను.

పార్శ్వ్యయతిగ్రాంతిశ్లోనేపంఘాభివాచనః ।

• ఇతి పంచవిధపాదతలఃసర్వః ॥

అథాపాంచవిధవాద్యైవ సాదరం విమోచనముః తత్తమఃసర్వత్వాత్ •

ప్రతిపదార్థము : పార్శ్వ్యయతి = మదమకు దెబ్బతిగులుట వలనైన గమనము; గ్రాంతి = భ్రాంతి; శ్లోనేపంఘాభివాచనం = భూమిపై కొబ్బటమొదలగు నాచియందీపాదము సైయోజ్యము; అదే = తరువాత; అపాంచవిధవాద్యైవ = కదలించియోపుండు; సాదరం విమోచనముః = అదరణగా విమోచించుచున్నాము; తత్త = అందు; మఃసర్వత్వాత్ = మఃసర్వముగా;

తాత్పర్యము : మదమకు దెబ్బతిగులుటవల్లనైన గమనము గ్రాంతి, భూమిపై కొబ్బటమొదలగు నాచియందీపాదము సైయోజ్యము. తరువాత కదలించియోపుండు అదరణగా విమోచించుచున్నాము. అందు మఃసర్వముగా;

సమం సోక్త్యావ్యయవృత్తం చ అలోకితవిలోకితే • 118 •

ప్రతిలోకితముల్లోకితం తాతలోకితమస్తథా ।

(ఇవంపంచవిధవాద్యైవం పృథక్ వోక్తవి శక్తైః • 119 •

ప్రతిపదార్థము : సమం = సమము; అయవృత్తం = అయవృత్తము, అలోకితవిలోకితే = అలోకిత విలోకితములు; ప్రతిలోకితం = ప్రతిలోకితము; ఉల్లోకితం = ఉల్లోకితము; అవలోకితమితి = అవలోకితమని; ఏతం = ఈప్రకారముగా; తత్పాదం = తాతము; అస్తథా భవంతి = ఎనిమిది విధములగుచున్నవి; పృథక్ = వేరుగా; వోక్తావి శక్తైః = లక్షణములుచెప్పబడలేదు.

తాత్పర్యము : సమము, అయవృత్తము, అలోకిత, విలోకితములు, ప్రతిలోకితము ఉల్లోకితము అవలోకితమని ఈప్రకారముగా తాతము ఎనిమిదివిధములగుచున్నవి. వేరుగా లక్షణములు చెప్పబడలేదు.

పుటపెద్దాగ్రాణి తోచనామగతాద్యుత :

పమంబుం ద్రక్షక పృథివీగవ్యయం పాచిరూపిర్ద్రుతా(దా)యతమ్ : 110 :

ప్రతిపదార్థము : పుట=పమరెప్పులు; పెద్దాగ్రాణి= పెద్దాగ్రాణిర్ములు; తోచనామగతాచి=
పేర్లనామగతములు; యతః రూపిర్ద్రుతాయతం=రూపమును సొమ్ముముగా మాయబడు
తగినట్టి; ద్రక్షకం = సహజత్వమువ్యాకృత్యంబునదివది; పమం = పమదర్శనము అగును.

తాత్పర్యము : పమరెప్పులు పెద్దాగ్రాణిర్ములు సేత్రామగతములు రూపమును సొమ్ముముగా
మాయబడు తగినట్టి సహజత్వము వ్యాకృత్యంబునది పమదర్శనముగను.

అమపుత్రం ప్యాన్ దర్శనం సహపాలోకితం మతమ్ :

+ + + + + + +పుత్రుః ప్యాన్ విలోకితమ్ : 111 :

ప్రతిపదార్థము : అమపుత్రం = పరిశీలనార్హక దర్శనము; అమపుత్రం దర్శనం =
అమపుత్రదర్శనము; సహపా అలోకితం = తొందరగా (పారాత్మ్య)మాయలు;
అలోకితం మతం = అలోకితదర్శనముగా పెమ్మతము; పుత్రుః = వెనుకకు మాయలు;
విలోకితం = విలోకితము.

తాత్పర్యము : పరిశీలనార్హక దర్శనము అమపుత్ర దర్శనముతొందరగా (పారాత్మ్య)
మాయలు అలోకిత దర్శనముగా పెమ్మతము. వెనుకకు మాయలు విలోకితము.

హిస్త్రే(ం)దైగమయిర్లోకితమథః సైత్రాపలోకితమ్ :

|| ఇర్హస్తేదర్శనం దైగమ్ ||

పదబంధోరుపగం పమం కా(ర్హ)స్థం సైత్రాపుత్రః : 112 :

ప్రతిపదార్థము : హిస్త్రే = సైకిమాయలు; ఉర్లోకితం = ఉర్లోకితము; అరుః సైత్రా =
శ్రీండుగా మాయలు; అపలోకితం = అపలోకితదర్శనము; సార్హ్మః = సార్హ్మము
పాయలు; సైతిలోకితం = సైతిలోకితమునదివది =పాదము; అంహా = పిక్కలు,
హింబరగం = హింబరము అనెడి కరణమురాయము; పమం = పమముగా;
సైత్రాపుత్రః = నాలుగవశాయదే; ఇర్హ్మ = ఏనుదానెడి(సైత్రాగింబదిగది).

తాత్పర్యము : సైకిమాయలు ఉర్లోకితము, శ్రీండుగామాయలు అపలోకితదర్శనము.
సార్హ్మము పాయలు సైతిలోకితము, పాదము, పిక్కలు,హింబరములు అనెడి కరణ
మురాయము పమముగా నాలుగవశాయదే వెనుదానెడి (సైత్రాగింబదిగది).

పాదవ్యవర్ణం వర్ణం అంభోరుక్మియ్యతే ।

యథా (పాదః)వచః ప్రవర్తితం తద్దైహీను ప్రవర్తతే । 123 ।

ప్రవచితార్థము : పాదవ్యవర్ణం వర్ణం = పాదవర్ణములతోయు; అంభోరుక్మితం
ఇష్టతే = అంభోరూపమునకును సమ్మతము; యథా = ఎట్లు; పదం =
పాదము (అడుగు); ప్రవర్తితం = ప్రవర్తించబడుచో (మొందుచుండుటకు సదయుచో);
తద్దైవ = అట్లే తీరు ప్రవర్తతే = తీరువును ప్రవర్తించును.

తాత్పర్యము : పాదవర్ణములతోయు, అంభోరూపమునకును సమ్మతము. ఎట్లు
పాదము (అడుగు) ప్రవర్తించబడుచో (మొందుచుండుటకు సదయుచో) అట్లే తీరువును
ప్రవర్తించును.

అవయో వచోవచనాత్ పాదవారీ ప్రయోజయేత్ ।

యతః పాదవారీ పార్తే యతో హర్షవృత్తీర్హమ్ । 124 ।

ప్రవచితార్థము : అవయో = పాదము మరయు తీరువులయొక్క; వచోవచనాత్ =
వచనప్రయోజమువలన; పాదవారీ ప్రవర్తతే = పాదవారీ ప్రవర్తించుచున్నది; యతః
ఎక్కడ; పార్తే = పాదవర్ణము ప్రవర్తితమో; తతో = తరువాత; అర్థోదయేన;
హర్ష = హర్షవర్ణము; యతః = దేవతలదిను; ఏవదయుగా (ఎక్కడ); హర్ష = హర్షమో
తతో = తరువాత; త్రితం = నడుమును ప్రవర్తించును.

తాత్పర్యము : పాదము మరయు తీరువులయొక్క, వచన ప్రయోజము వలన
పాదవారీ ప్రవర్తించు చున్నది. ఎక్కడ పాదవర్ణము ప్రవర్తితమో తరువాత అర్థే
(దేవత) హర్షవర్ణము దేవతలదిను ఏవదయుగా (ఎక్కడ) హర్షమో తరువాత
నడుమును ప్రవర్తించును.

పాదవ్య విధముః శ్వాత్వా తతోహం (గౌరీ)వియోజయేత్ ।

పాదవార్యా యథా పాదో భవనీయేన గచ్ఛతి । 125 ।

ప్రవచితార్థము : పాదవ్య విధముః శ్వాత్వా = పాదమునుముత్యముతో; తతో = తరువాత,
అపొంగం వియోజయేత్ = అపొంగమును వియోజయెను; పాదవార్యా = పాదవారీదే;
యథా = ఏవిధముగా; పాద = పాదము; భవనీయేన గచ్ఛతి = వెంటే పొందుచో;

తాత్పర్యము : పాదమునుముత్యముతో తోటి తరువాత అపొంగమును వియోజయెను
పాదవారీదే ఏవిధముగా పాదము వెంటే పొందుచో;

పేరం పొత్తుకొత్తాయ కడిద(కేళం) పమాశ్రయే ।

అంగికాధిపాయాః పశ్యే సార్థాః పశ్యత్ర శాగ్ధరి । 126 ।

ప్రతిపదార్థము : పేరం = ఈధికారముగా; పొత్తు = పరిమితి; పరిత్యా = పొత్తము
 ప్రవర్తించు; కడిదేళం పమాశ్రయే = కడిద్రదేశమువాక్యములందు; అంగికాధిపయాః
 పశ్యే = అంగికాధిపయములన్నియు; సార్థాః = అర్థపరిమితి, పరిమితిమొదలై;
 శాగ్ధరి = ఉత్తరములై ప్రవర్తించుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఈ ప్రకారముగా పొత్తము ప్రవర్తించి కడిద్రదేశమువాక్యములందును,
 అంగికాధిపయములన్నియు అర్థపరిమితిమొదలై పరిమితిమొదలై ఉత్తరములై
 ప్రవర్తించుచున్నది.

దేశవృత్త్యే య పార్శ్వం నో విపార్శ్వం విపశ్చితా ।

భూయా లోకప్రసిద్ధాం కన్యస్తే తేషు కాచిచ్ఛిత్ । 127 ।

ప్రతిపదార్థము : దేశవృత్త్యే = దేశవృత్త్యమందు; పార్శ్వం = విపరిమితము;
 విపశ్చితా = విపరిమితునదే; విపార్శ్వ = అలోపరిమితి; భూయాః = తరువాత;
 లోకప్రసిద్ధాం = లోకప్రసిద్ధములైనవి; కన్యస్తే = చెప్పుదుమనువు; తేషు = వాటిలో;
 కాచిచ్ఛిత్ = కొన్ని;

తాత్పర్యము : దేశవృత్త్యమందు విపరిమితమును విపరిమితునదే అలోపరిమితి
 తరువాత లోకప్రసిద్ధములైనవి చెప్పుదుమనువు. వాటిలో కొన్ని;

పేరగం పేర్లగం వైక గుంటిరి దండరాచకాః ।

అవైతాని పమాశ్రయ వ్యుత్పన్నానీ స్థిరకారణాః । 128 ।

ప్రతిపదార్థము : పేరగం = పేరము; పేర్లగం = పేర్లము; గుంటిరి = గుంటిరి;
 దండరాచకాః ఇతి = దండరాచకము అని అద = అయితాః; పేతాని పమాశ్రయ =
 పేరవాక్యములందు; స్థిరకారణాః వ్యుత్పన్నానీ = స్థిరకారణము చెప్పుదుమనువు.

తాత్పర్యము : పేరము, పేర్లము, గుంటిరి, దండరాచకము అని తరువాత
 పేరవాక్యములందు స్థిరకారణము చెప్పుదుమనువు.

సంత్యాదప్ర(మ)కావర్తమావకమపిచ్ఛిత్ తత్ కన్యకం వైకవమ్ ।

పార్శ్వవిధానాద్ పార్శ్వకవితావృత్తాం తత్ గాయకమ్ ।

మూలమునఁగోపానందోద్ధృతా మమముతా మూలీ శ్రీభగవాన్మయేః ।

పార్శ్వవైకవదోద్ధృతా (వై)కవదక్షణ మూలము వైకవముః ॥ 129 ॥

ప్రతిపదార్థము : పంచాంగవర్తక వర్తమాన విమలాత్ = పంచాంగవర్తకము, వర్తమాన (గ)ము, విమలాదమును; పుష్కరం = పుష్కరము; వైష్ణవం = వైష్ణవము; పార్శ్వవిష్టక పార్శ్వ పార్శ్వవిరాప్యత్నాని = పార్శ్వవిష్టకము పార్శ్వపార్శ్వకము పరాప్యత్నము(లు); గారుడం = గారుడము; మూలీభండ పదోద్ధృత = భండమూలకము; మమముతామూలీ = మమముతము; శ్రీభగవాన్మయేతం = శ్రీభగవాన్మయే; ఏకవిదోద్ధృతపార్శ్వ = ఏక పార్శ్వ ఏకవిదములను; వికవదక్షణ = వికవదక్షణము; వైకవం మూలకం = వికవమూలము

తాత్పర్యము : పంచాంగవర్తకము, వర్తమాన(గ)ము, విమలాదమును; పుష్కరము వైష్ణవము పార్శ్వవిష్టకము పార్శ్వపార్శ్వకము పరాప్యత్నము(లు); గారుడము, భండమూలము మమముతము శ్రీభగవాన్మయే ఏకపార్శ్వవిక వదములను వికవదక్షణము వికవమూలము

పంచాంగము నాకలంఘో వికవమూలకవిష్టకర్తః ।

పంచాంగము తదా ప్రోక్తం కూర్మావతముతామూలకమ్ ॥ 130 ॥

ప్రతిపదార్థము : పంచాంగము = పంచాంగము; తాగలంఘ = నాకలంఘము, వికవమూలక విష్టకర్తః పంచాంగము = వికవమూలకము, అంతరపంచాంగమును; తదా అవరో = అప్పుడు మరలముక; కూర్మావతం ప్రోక్తం = కూర్మావతమును చెప్పబడినది

తాత్పర్యము : పంచాంగము నాకలంఘము వికవమూలకము, అంతర పంచాంగమును అప్పుడు మరలముక కూర్మావతమును చెప్పబడినది.

వర్తమానం ముచి స్థాపం పదంసురీకృతావతమ్ ।

పంచాంగవర్తం తదేవ స్వాప్నాత్మభేదవిశదయైః ॥ 131 ॥

ప్రతిపదార్థము : వర్తమానం స్థాపం = వర్తమానస్థాపము; పదంసురీకృతావతం ముచి-అను అంగుళ, అభేదమూలంవైకవో, తదేవ = అదియేపంచాంగవర్తకస్వాత్ = పంచాంగవర్తకస్థాపమును స్వాప్నాత్మభేదవిశదయైః = స్వాప్నాత్మభేదముల విశోధ పంచములను (చెప్పబడినది).

తాత్పర్యము : వర్తమాన స్థాపము అంగుళం అంగుళ భేదమూలకవిష్టకర్తః అదియే పంచాంగవర్తక స్థాపమును స్వాప్నాత్మభేదముల విశోధ పదములను చెప్పబడినది.

శ్రీరవిరూపములో పాద పార్శ్వభాగ యంత సంగతో ।

స్థావరం వర్తమానాభ్యం తద్వయమృత్యుకోపధైః । 132 ।

శ్రీరవిరూపము : శ్రీరవిరూపంలో పాద = అద్భుతమిచ్చి ముఖముల పాదములు; పార్శ్వభాగములనుండి యంత=ఎవ్వులు పెరిగితో=బరియినో; తత్=అది; వృత్యుకోపధైః = వాల్చునందితులచే; వర్తమానాభ్యం స్థావరం వర్తతే = వర్తమానస్థావరముగా చెప్పునదిమిచ్చుచి.

తాత్పర్యము : అద్భుతమిచ్చి ముఖముల పాదములు మధులచే ఎవ్వులు బరియినో అది వాల్చునందితులచే వర్తమానస్థావరముగా చెప్పునదిమిచ్చుచి.

పార్శ్వమునభ్యయగంఠపాదమితితా క్షేమశ్రయమృత్యు తా ।

అంగుళ్యోద్యుగం 5(7)బాహుయుగం పార్శ్వవికం పార్శ్వమ్ ।

కర్ణగౌత బహిర్యదేనిమితా వాల్చ్యంఘటః కీర్తనః ।

స్థావరం తత్ సముదాచారం సమవదం షుష్కప్రసంగక్షేపణీః । 133 ।

శ్రీరవిరూపము : పార్శ్వమునభ్య యంతాంతరాలమితితా = సంగమ, అంగుళ్యయుగము యుక్తి, మధ్యభాగము పార్శ్వగా క్షేయతా = తిరియదగివది తా = అది పయిమత్ చం = 4+6. (10)గా తిరియదగివది అంగుళ్యయుగం = రెండవోళ్ళ బాహుయ్యంఘటం బాహుయ్యంఘటము; పార్శ్వం పార్శ్వవికం = పార్శ్వము సహజమైవది; కర్ణగౌత = కర్ణగమియనంది; అంగుళః = అంగుళము; వాల్చ్య కీర్తనః = వాల్చునందిక్షేపణీ; తత్ = అది షుష్కప్రసంగి క్షేపణీ = షుష్కప్రసంగిక్షేపణముందు; సమవదం స్థావరం సముదాచారం = సమవదస్థావరముగా చెప్పునదివది.

తాత్పర్యము : సంగమ, అంగుళ్యయుగముయొక్క మధ్యభాగము పార్శ్వగా, తిరియదగివది. అది 4+6 (10)గా తిరియదగివది. రెండవోళ్ళ బాహుయ్యంఘటము పార్శ్వముసహజమైవది కర్ణగమియనంది అంగుళము వాల్చునందిక్షేపణీ అదిషుష్కప్రసంగి క్షేపణముందు సమవదస్థావరముగా చెప్పునదివది.

సమవదస్థావరంశ్చే మిథః క్షుప్తసేవస్థౌ ।

మంపితా చరణౌ యంత స్థావరం తత్ క్షుప్త(15)గం? 15 సమవే) । 134 ।

శ్రీరవిరూపము : సమవదస్థావరంశ్చే = మోఘదస్థావరములు కంపివచ్చుయు; మిథః = పెరివచ్చుము. క్షుప్తసేవస్థౌ = కంపిత చిటికె వేళ్ళుకందియు; మంపితా చరణౌ =

కుందించబడిన పాదములు కలది వృద్ధీకం స్థానం మతం = వృద్ధీకస్థానముగను.

తాత్పర్యము : మోక్షదస్థానముందు కలదివర్ణము పెరిగినది కలదివర్ణము కలదియు కుందించబడిన పాదములు కలది వృద్ధీకస్థానముగను.

సమపీఠాకరణం భూతాచార్యో కీంచెచ్చ కుంచితమ్ .

పునః ప్రపాఠశస్త్రవ్యాకీర్ణాదశః స్వైరవం ఏయః : 135 .

ప్రతిపదార్థము : ఏకమతం సమం = ఒకపాదము సమానముగాదు; అచ్యుత్ = మరలించుకొని కలదికీ కుంచితం = కొంచెము కుందించబడినట్లు; పునః = ముందువలె; తిర్యక్ = అచ్చగము ప్రపాఠితః యది = ప్రపాఠశస్త్రవ్యాకీర్ణాదశః స్వైరవం స్థానం ఏయః = స్వైరవస్థానముగను.

తాత్పర్యము : ఒకపాదము సమానముగాదు, మరలించుకొని కొంచెము కుందించబడినట్లు ముందువలె అచ్చగము ప్రపాఠశస్త్రవ్యాకీర్ణాదశః స్వైరవస్థానముగను.

పార్శ్వసంబంధసమామోగాత్ స్థానం పార్శ్వ విభజమ్ .

పార్శ్వసాంశగ్గతా పార్శ్వః కీర్తనం పార్శ్వ పార్శ్వమ్ : 136 .

ప్రతిపదార్థము : పార్శ్వసంబంధసమామోగాత్ = పార్శ్వసంబంధముల కలయుకలదని; పార్శ్వవిభజనం స్థానం పార్శ్వ = పార్శ్వవిభజనముగను; పార్శ్వవ్య = పార్శ్వమువలె; అంశగ్గతా = అంశగల్గినైది పార్శ్వ యది = పార్శ్వభాగమువలెయదని; పార్శ్వపార్శ్వకంపార్శ్వ = పార్శ్వపార్శ్వస్థానము.

తాత్పర్యము : పార్శ్వసంబంధముల కలయుకలదని పార్శ్వవిభజనముగను. పార్శ్వమువలె అంశగల్గినైది పార్శ్వ భాగమువలెయదని పార్శ్వపార్శ్వస్థానము.

పార్శ్వసంబంధః సమా యత్ర తథా పార్శ్వవిభజమ్ (?) .

సతాచ్యుతం సంశ్లేషం స్థానం స్థానగోచరైః : 137 .

ప్రతిపదార్థము : యత్ర, పార్శ్వసంబంధః = ఎక్కడ పార్శ్వసంబంధము; సమా = సమముగనో; తథా = అట్లే; పార్శ్వ విభజనం = పార్శ్వ విభజనము సమముగనో; తత్ = అది సతాచ్యుతం స్థానకం సంశ్లేషం = సతాచ్యుతస్థానముగను.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ పార్శ్వసంబంధములు; సమముగనో అట్లే పార్శ్వవిభజనము సమముగనో అది సతాచ్యుతస్థానముగను.

అమలచిత్త్యం స్థిర్యా మశ్చేత్ తదన్యో జానునా భువి ।

పశ్యన్మన్త్రదాత్యాతం స్థితకం గారుడం అమైః । 138 ।

ప్రతిపదార్థము : నామః అంధ్రః = ఎడమపాదము అమలచిత్త్యేత్ = అమలచిత్త్యైవ యీదళః అన్యః = మరయీదళః జానునా = జాతువుచే భువి = భూమియందుఁ పశ్యత్ వస్తుః చేత్ = పెనుకను ఉంచినయీదళః తత్ = అదిః మన్తైః = మంత్రములచే గారుడం స్థితకం అత్యాతం = గారుడస్థితముగా చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : ఎడమపాదము అమలచిత్త్యైవ యీదళం మరయీదళచే జాతువుచే భూమియందు పెనుకను ఉంచినయీదళం అది గారుడస్థితముగా చెప్పుబడినది.

చరణః కుంచితస్త్రీశక్తిర్హృద్యైః ప్రసారితః ।

శిరుపార్శ్వస్థితో భూమౌ (శక్తిరేకశక్తితః) కంఠమూచితః । 139 ।

ప్రతిపదార్థము : చరణః చరణః = ఒకపాదము; కుంచితః = కుంచితము; అన్యః = మరయీదళపాదము; శిర్శ్యే ప్రసారితః = అర్చ్యుగా తాచలమును; భూమౌ = భూమియందు; శిరుపార్శ్వస్థితః యది = శిరుపార్శ్వస్థితయీదళం యయః కంఠమూచితః కర్తృతః = కంఠమూచిస్తానముగా చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : ఒకపాదము కుంచితము మరయీదళ పాదము అర్చ్యుగా తాచలమును భూమియందు శిరుపార్శ్వస్థితయీదళం కంఠమూచిస్తానముగా చెప్పుబడినది.

భూంశ్చం పార్శ్వశంభోరు తర్కక్ పాతౌ ప్రసారితౌ ।

యత్త తత్ స్థితకం ప్రాహః పమమూచితవాచుతః । 140 ।

ప్రతిపదార్థము : పార్శ్వశంభోరు = పార్శ్వశంభు- శిరువులు; భూంశ్చం = భూంశ్చగ్నమును; తర్కక్ = తిరస్కృతముగా; పాతౌ = పాదములు; ప్రసారితౌ = ప్రసారితములగుచో తత్ = దానిని నామః = పెనుదళం పమమూచి ఇతి ప్రాహః పమమూచితయి చెప్పితి.

తాత్పర్యము : పార్శ్వశంభు- శిరువులు- భూంశ్చగ్నమును తిరస్కృతముగా పాదములు ప్రసారితములగుచో దానిని పెనుదళం పమమూచితయిచెప్పితి.

వృద్ధిర్వృత్తౌ ద్వామకతోతం పమమీదం తామగమోగజీవితౌ ।

కేంచత్ తిరస్కృత స్థిత్యన్యవరణో వాచాంగులవాప్యితః ।

శుద్ధ్యైక కటిపాదమస్తకము నారీయస్తోత్రే :

స్తోత్రము అరవం ప్రధానమున స్థపం త తత్సప్తైః : 141 :

ప్రతిపదార్థము : స్థూపస్థాపనకారము = కొంచెము పెంచుచేసి కటిపాదములుగలదియు; సమవతరం = సమవతరము(కలదియు); వామాకటినిర్మలా = వామకటిని (మండి)నిర్మమించినట్లే కించిత్ = కొంచెము; తిర్భక్ ఇతి స్థితః = తిరక్కినమువలె ముప్పట్టియు; అర్చ్యః పఠనః = మరియొకపాదము; వామోంగలంబాన్నితః = వామోంగలంబైనదియును; యత్ పక్షం = ఏముఖము; కటిపాదమస్తకతరం = కటి పాద, కిరోబాగములు (కలదిని)వాక్షమించియుంచుచో; పక్షే = పక్షమందు; తాః = స్త్రీ లరియం = అరవముగా(మృదువుగా); యన్ = ప్రకాశించుచో; తత్ = అది; ప్రధానతన్వీనం ఇతి = ప్రధానస్థానమని తత్సప్తైః = నాల్గూర్పమందితులచే చెలియదగినది. **స్తోత్రముం = తిలియదగినది.**

తాత్పర్యము : కొంచెము పెంచుచేసి కటిపాదములుగలదియు, సమవతరము (కలదియు) వామకటిమండి నిర్మమించినది, కొంచెము తిరక్కినమువలె ముప్పట్టియు మరియొకపాదము వామోంగలంబైనదియును ఏముఖము కలి. పాద, కిరోబాగములు (కలది)వాక్షమించియుంచుచో పక్షమందు స్త్రీ లరవముగా (మృదువు) ప్రకాశించుచో అది ప్రధానస్థానమని నాల్గూర్పమందితులచే చెలియదగినది.

ఏకపాదః పమో యత్ర అపార్థివ్యవ్యభోజనః :

స్థపకం తత్ సముద్గమైకపార్థ్వకథం బుధైః : 142 :

ప్రతిపదార్థము : యత్ర = ఎక్కడ; ఏకపాదః = (ఒకపాదము; సమ = సమముగను; అయః = మరియొకటి; బహు = వెలుపలను; తిర్భక్తాః = తిర్భక్తిమొచ్చెనదియు అగుచో; తత్ = అది; బుధైః = పెండితులచే; ఏకపార్థ్వైకపార్థ్వకథం సముద్గమం = ఏకపార్థ్వస్థానముగ చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ (ఒకపాదము సమముగను మరియొకటి వెలుపలను తిర్భక్తిమొచ్చెనదియు అగుచో అది పెండితులచే ఏకపార్థ్వైకపార్థ్వకథం చెప్పబడినది.

ఏకపమోపెక్లింభ్యై చేర్చ్యమకమస్తకం :

వాహ్నపార్థ్వైకాశ్వమేకపాదాభిధం బుధైః : 143 :

ప్రతిపదార్థము : యద్య = లేనిచే; ఏకా అంధ్రః పదు = ఒకపాదము నమమగునో; తత్ = అది; జామత మస్తకః = జామమస్తక(పర్వంశమగునో) ము(లు); జాహ్వాపాశ్చర్యతాక్షేపం = జాహ్వాపాశ్చర్యములచే చేయబడిన కలయిక కలదియగునో; తత్ = అది; బుధై = పండితులచే; ఏకపాదస్థాపనం స్థాపనం = ఏకపాదస్థాపనముగ చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : లేనిచే ఒకపాదము నమమగునో అది జామమస్తక (పర్వంశమగునో)ము(లు) జాహ్వాపాశ్చర్యములచే చేయబడిన కలయిక కలదియగునో అది పండితులచే ఏకపాదస్థాపనముగ చెప్పబడినది.

సంధ్యావర్తం యదా పీఠం తాలం పరణమోభవేత్ .

స్థానం తతుర్వకం తత్ కథయంతి పితృణః : 144 .

ప్రతిపదార్థము : యదా = ఎప్పుడు; సంధ్యావర్తం = సంధ్యావర్తము; పీఠం = అర్జవంశమగునో; తాలం = తాళము; తతుర్వకం తత్ = పాదములయందగునో; తత్ = తాదిది; పితృణః = పండితులు; తతుర్వకం కథయంతి = తతుర్వకముగా చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : ఎప్పుడు సంధ్యావర్తము అర్జవంశమగునో తాళము పాదముల యందగునో తాదిది పండితులు తతుర్వకముగా చెప్పుచున్నారు.

పురు పిశ్వాశ్చ వరణో మోచింత్యకలక్తౌ .

తదా విషమనూపితి స్థానం కథితం బుధైః : 145 .

ప్రతిపదార్థము : యదా = ఎప్పుడు; మోచింత్యకలక్తౌ = మోచింత్యకలక్తౌశములైన వరణో = పాదములు; పురు = ముందువకు; పిశ్వాశ్చ = వెనుకవకు అగునో; తదా = అప్పుడు; బుధైః = పండితులచే; విషమనూపిస్తాపనం కథితం = విషమనూపిస్తాపనముగ చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఎప్పుడు మోచింత్యకలక్తౌశములైన పాదములు ముందువకు వెనుకవకు అగునో అప్పుడు పండితులచే విషమనూపిస్తాపనము చెప్పబడినది.

పమనూపిస్తౌ పృథ్వీ పాదమోభవంథ నం యదా .

కరోగోతి వస్త్రకృష్టా శ్చానవమితి పృథక్ : 146 .

ప్రతిపదార్థము : విమలూచి స్థిలో = విమలూచిస్థితయందు; యదా = ఎప్పుడు; వర్తమా = వర్తమాను; పాదదయాః బంధవం కరోతి = పాదములను బంధవమును చేయుచు; తత్ = అది; పర్యావహతి స్మృతిమ్ = పర్యావహతి చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : విమలూచిస్థితయందు ఎప్పుడు వర్తమాను పాదములను బంధవమును చేయుచు అది పర్యావహతి చెప్పుబడినది.

ఉపవిష్ట్యన్య వాచోరుః పృష్ఠి హ్యద్వర్తతో యదా :

అంశురార్థవం పశ్యేత్సోమం వాగిబంధాశ్చివం తదా = 147 :

ప్రతిపదార్థము : యదా = ఎప్పుడు; అన్య = వర్తమానియున్న; వాచోరుః పృష్ఠి ఉపవిష్టో వాచోరుః పృష్ఠమందు ఉపవిష్టముగా; దక్షిణాంశురార్థవం = దక్షిణాంశురార్థవము; తస్మాత్ = తానియందు; పశ్యేత్ = కలయుచు; తదా = అప్పుడు; వాగిబంధాశ్చివం స్థాత్ = తాగిబంధమును స్థావరముగను.

తాత్పర్యము : వర్తమానియున్న ఎప్పుడు వాచోరుపృష్ఠమందు ఉపవిష్టముగా దక్షిణాంశురార్థవము తానియందు కలయుచు అప్పుడు వాగిబంధమును స్థావరముగను.

తదేవాంశురార్థవమోఽభాతి విషయం యది :

పాదమోర్ధవమం తదృ పర్యావహతివదీనితమ్ = 148 :

ప్రతిపదార్థము : తదేవ = అదియే; అంశుర విషయం అభాతి పర్యావహం = అంశురపర్యావహముగా విషయము చేయబడగా; పాదయో = పాదములయొక్క; విషయం పర్యావహం ఉదీంశం = విషయపర్యావహముగా చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : అదియే అంశుర పర్యావహముగా విషయము చేయబడగా పాదములయొక్క విషయపర్యావహముగా చెప్పుబడినది.

ఉత్పూర్వానై సుహిర్యాంస్తం యస్తయోర్భంధ అంతరే :

పర్యావహం తదేవ హ్యుదంతరం కథితం మధై = 149 :

ప్రతిపదార్థము : ఉత్పూర్వానై = గెంతినారు; అంస్తం సుహిర్య = పాదములను తాళి; తయోరంతరే = తాళి(మధ్యస్థ)అంతరమందు; బంధః హ్యుదీప్యేత్ = బంధమువైచిత్వంబు చేసెద = అదియే; అంతరం పర్యావహం కథితం = అంశురపర్యావహముగా చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : 70వ అంకం పాఠములనుబట్టి వాటి(మధ్య)అంతరమందుఁ బంథమున్నదియనఁ జూచి అంతరవత్సాసంస్థానముగా చెప్పబడినది.

Eight weekly sessions

వాడుపాదల్లో యుక్త స్కాల్ స్థావర దూర్భావము వర్ణితము . 150 .

• 90 दिवस •

ప్రతిపదార్థము : దక్షిణ: నామగుచ్ఛిత = దక్షిణనామగుచ్ఛమునఁ దేవదర్శమునామం =
 పాదమునఁ దాకఁబడితి ననామితిఅయి: యంత = ఎక్కడ: నామపాదశ్చ =
 నామపాదముకూడ: స్కాల్ = అగునో: తత్ = అది: కూర్మాననం స్థానం స్వేదనం =
 కూర్మాననస్థానముగా విగ్రహితము.

తాత్పర్యము : రక్షణకామగుల్పములే సాధములే తాగుదన భూమికలనీయు వ్యాధికామసాధనములుకూడ అందులో అర్థ మాత్రానుపక్రమముగా వేరై ఉన్నవి.

Während die ersten beiden

အသံကွဲပြားမှုများကို ဖော်ပြရန် အောက်ပါဇယားကို ကြည့်ရှုပါ။

ప్రతిపక్షాభ్యుదయము : సరిగా, ఇప్పుడుదాటి, (చిర) స్వర్ణము, మృగము, విజయము, తపోభవము, మృగభవము, కేవలము.

తాత్పర్యము : పరిణా, అర్హతవాదీ, (దివా), స్వస్థిత, మృత్యు, నిజత్వం, తపోశ్రేయ, బాధ్యత, వేషము

regulator may need to do

Maximum depth of the bed = 152 m

ಪರಿಷತ್‌ದಾಖಲೆ : ಅಧ್ಯಕ್ಷರವರ, ಹಾಲ್, ಎಸ್ಟೇಟ್ (ಪುನರ್ಮಾ) ಸ್ಥಾಪನೆ, ಅಧ್ಯಕ್ಷರವರ, ಅಧ್ಯಕ್ಷರ, (ಅಧ್ಯಕ್ಷ), ಪರಿಷತ್‌ದಾಖಲೆ.

தமிழ்ச் சமூகம் : கழிவுநீர், மழை, வெந் (புறநீர்) ஸ்தம்பம், சுத்தப்பாடு,
சுத்தம், (சுயம்), நெருங்கியது.

word **meanings** **notes**

doi:10.1371/journal.pone.0156405.g002

ప్రతిపదార్థము : అశాస్త్రీయము, కమరుకము, విశ్లేషము, కర్తృత్వ, తదంత(తద్వలం)ము, నిరుచ
వర్తము, అలాపరీలకము.

తాత్పర్యము : అశాస్త్రీయము, కమరుకము, విశ్లేషము, కర్తృత్వ, తదంత(తద్వలం)ము, నిరుచ
వర్తము, అలాపరీలకము.

పేర్లలాపముపాలో త పాలో విప్లవవృత్తిః ।

పంచమింశతిపాలోః స్యుః క్షిప్రా అక్షిణాద్వితాః ॥ 154 ॥

ప్రతిపదార్థము : పేర్లలాపము, అపహేళనము, (విందవగాపాలము), విప్లవరహితము
(పాదము)అనె, అక్షిణాద్వితాః = అక్షిణాయుతములైన; పంచమింశతిపాలోః =
25పాల(ద)ములు కలితా స్యుః = చెప్పుదమయివృద్ధి.

తాత్పర్యము : పేర్లలాపము, అపహేళనము (విందవగాపాలము) విప్లవరహితము
(పాదము) అని అక్షిణాయుతములైన 25 పాల(ద)ములు చెప్పుదమయివృద్ధి.

భావనా భేదాశ్చేతి భేదస్త్వత సమీరితః ।

పాలా ఉప్సరపాలాశ్చ నామ తేషామనాప్యాశమ్ ॥ 155 ॥

ప్రతిపదార్థము : భావనా = భావనములని; భేదనా భేదన = అభావనములనియు
తత్వ = అందు; లేదు సమీరితః = లేదముచెప్పబడినది; పాలా = పాలులనియు;
ఉప్సరపాలాశ్చ = ఉప్సరపాలులనియు; తేషాం = వారికి; నామ అనాప్యాశం =
పేరుచెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : భావనములని అభావనములనియు అందు లేదముచెప్పబడినది.
పాలులనియు ఉప్సరపాలులనియు వారికి పేరు చెప్పబడినది.

కేనాపిదేవ పాలేన సకలం సరితా భవేత్ ।

సీతోద్భవప్రసంగార్జిత పాలేతాభ్యన ఇక్ష్వాకమ్ ॥ 156 ॥

యదుప్రస్తుత్య పాలస్య సా క్షేయార్థ పురాణికాః ।

సప్త్రాణాంభూతా పాలయీనాః సప్త్రాణా భవేత్ ॥ 157 ॥

ప్రతిపదార్థము : కేనాపిదేవ పాలేన = ఏదేని ఒకపాదముతో; సకలం =
పూర్వయుగంఃవైవేదిత్, సరితా భవేత్ = సరితావైదితములను; ఉత్పత్తిప్రస్తుత్య పాలస్య =

ఉత్సాహపాదము(వకు)యొక్క! స్థితోద్వృత్తివిశుద్ధిన పోలేన = ఉన్న ఉద్వృత్తిని
కుబ్జపాదముతో; అర్థవైకుబ్జవలయోత్ = అవకుబ్జన మేదికలదో; పా= అది;
అర్థపురాటికా శ్లేయ = అర్థపురాటిక యుని తిరియదగినది; పాదయో =
పాదములయొక్క; స్వప్రకారవలయూ = స్వప్రకార సంయోజకము; స్వప్రకార భేదో =
స్వప్రకారయగును.

తాత్పర్యము : ఏదేని ఒక పాదములో వ్యాదయరణజన్మినలో నిరకాద్రాణీరయగును.
ఉత్సాహపాదము (వకు)యొక్క ఉన్న ఉద్వృత్తివిశుద్ధిపాదములో అవకుబ్జన
మేదికలదో అది అర్థపురాటిక యుని తిరియదగినది. పాదములయొక్క
స్వప్రకారసంయోజకము స్వప్రకారయగును.

అనుకోవచ్చునట్లే పాదాభ్యాం గమనం య యుత్ .

పురతా పుస్తో వాచి పాత్రతః పురతా భేదో = 158 :

ప్రతిపదార్థము : పురతా = ఎదురుగము; పుస్తో = వెనుకము; పాత్రతః వా =
ప్రక్కగాది; అంగరీపుష్టానోప = లేళ్ల వెనుకభాగములో; పాదాభ్యాం యుగ్గయవం =
పాదములచే యే సడక గలదో; పా = అది; పురతా భేదో = పురతాయగును; పా
పురత ప్రవీణ = అది పురతయని ప్రవీణమైనది

తాత్పర్యము : ఎదురుగము, వెనుకము ప్రక్కగాని లేళ్ల వెనుకభాగములో పాదములచే
యే సడకగలదోఅది పురతయగును. అది పురతయని ప్రవీణమైనది.

సమ(మగ)త్ర(త)పాత్రో స్థితోద్వృత్తి యా వికుబ్జవీ .

పృష్ఠతః పురతో వాచి కుంభితేవాంఘ్రిణా యుని = 159 :

ప్రతిపదార్థము : సమకుంభితపాత్రా = సమకుంభిత పాత్రాగమయము; స్థితో = స్థితి;
వికుబ్జవీ శ్లేయ = వికుబ్జయీ తిరియదగినది; పుష్ఠతః = వెనుకము; పురతో వాచి =
ముందునుకగాది; కుంభితేనే అంఘ్రిణా = కుంభితమైన పాదముతో (యని);

తాత్పర్యము : సమకుంభితపాత్రాగమయము స్థితి వికుబ్జయీ తిరియదగినది వెనుకము
ముందునుకగాది, కుంభితమైన పాదముతో;

కామ్యోత్తరముల్లిపాత్ తతోకం; ప కర్కరీ .

వృత్తోద్వృత్తి సముత్తేపాత్ వృత్తోద్వృత్తి కర్కరీ = 160 :

ప్రతిపదార్థము : తానుమాత్రములేపాత్ = తానుమాత్రశబ్దమువలన తల్కోక్షేప
 కర్మదే: తల్కోక్షేప: = తల్కోక్షేపము(గా) చెప్పుటచున్నది: పృష్టాదీ అంశైః = మొక
 పాదముయొక్క: పములేపాత్ = సైతమువలన: పృష్టోక్షేప: = పృష్టోక్షేపము: కర్మదేః
 చెప్పుటచున్నది: స: తరణీవుల ఇతి ప్రసిద్ధ: = అది తరణీవులమది ప్రసిద్ధము.

తాత్పర్యము : తానుమాత్ర శబ్దమువలన తల్కోక్షేపము(గా) చెప్పుటచున్నది మొక
 పాదముయొక్క సైతమువలన పృష్టోక్షేపము చెప్పుటచున్నది. అది తరణీవులమది
 ప్రసిద్ధము.

ఏకాంశుగా యదవ్యక్త వేష్టనాదే వేష్టనః ।

స్థలనాత్ తిర్యగ్నేకాంశురభ్యుపనితా భవేత్ । 161 ।

ప్రతిపదార్థము : ఏకాంశుగా = ఒకకాలితో: అవ్యవ్యవేష్టనాత్ ఏవ =
 మరలయొకపాదమును యజ్ఞులవలననే వేష్టన = వేష్టనప్రభేదమును: ఏకాంశైః =
 ఒకపాదముయొక్క: తిర్యక్ స్థలనాత్ = అష్టైవ స్థలమువలన: అర్థ స్థలనితా భవేత్
 అర్థస్థలనితయగును.

తాత్పర్యము : ఒకకాలితో మరలయొకపాదమును యజ్ఞులవలననే వేష్టనప్రభేదమును.
 ఒకపాదముయొక్క అష్టైవ స్థలమువలన అర్థస్థలనితయగును.

పరాగ్నేకాపాతయ్యదే(7) అన్తా నామ ప్రతీర్తితా ।

తద్వృత్తాం వివిఖట్టేన విభా: ప్రోక్తా వురాలీకా । 162 ।

ప్రతిపదార్థము : పరాగ్నేకా = పరాగ్నమున, ధూమే: అపారీ: యదీ = ధూమికి
 అపారీ(విజ్ఞ)కర్తృవయింక: అన్తానామప్రతీర్తితా = అన్తానామగ్రప్రతీకముగా
 చెప్పుటచున్నది. తద్వృత్తాం = దానిని చుట్టుకడియుండి (అది జరిగిన తరువాత).
 విభా: = అవ్యవ్యయ: వివిఖట్టేన = వివిఖట్టమున: వురాలీకా ప్రోక్తా = వురాలీక
 యగును.

తాత్పర్యము : పరాగ్నమున ధూమికి అపారీ(విజ్ఞ)కర్తృవయింక అన్తానామగ్ర
 ప్రతీకముగా చెప్పుటచున్నది. దానిని చుట్టుకడియుండి (అది జరిగిన తరువాత)
 అవ్యవ్యయ వివిఖట్టమున వురాలీకయగును.

ఉద్వృత్తే యద్య పాదు పాద్ పరీతం అతీతం ఏదు: ।

ప్రొక్తం నామ విధేయం ప్రేతాద్వేదం మనోభవ: । 163 ।

ప్రతిపదార్థము : యిచ్చ పాద = ఏ వర్తకుని పాదము; పరీం = హేలగా; అరీం = మృదువుగా; ఉర్వత్తూప్యత్ = ఉర్వత్తూమగుచో; ప = అది; మరోమితి; శ్రీరాష్ట్రపం = మువ్వకునకు శ్రీరాష్ట్రపైప; ప్రాప్యతంబాదు విశ్లేయం = ప్రాప్యతమమనదిగా తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : ఏ వర్తకుని పాదము హేలగా, మృదువుగా ఉర్వత్తూమగుచో అది మువ్వకునకు శ్రీరాష్ట్రపైప ప్రాప్యతమమనదిగా తెలియదగినది.

పెళ్ళాల్ ప్రాసగమంఘ్రమంత్యమొడిసెయ్యమ్ .

ఉల్లోలాంఘ్రమేగాంఘ్రమంగ్గం పోలుం ఇచ్చలే = 164 .

ప్రతిపదార్థము : అంగ్రుః పెళ్ళాల్ ప్రాసగం యంత = పాదమును వెనుకకు పెంపుట ఏది కలదో (అది); ఉర్వత్తూపం ఉలాద్యాయమ్ = ఉర్వత్తూపము, విరూపింపబడినది; ఉల్లోలాంఘ్రమేగాంఘ్రమే = ఉల్లోలపాదశ్రమముచేత; అంగ్రమంగ్గం = పాదమునగము; పోలుం ఇచ్చలే = పోలునను (ఉల్లోలము)గ పెమ్మతము.

తాత్పర్యము : పాదమును వెనుకకు పెంపుట ఏదికలదో (అది) ఉర్వత్తూపముగ విరూపింపబడినది. ఉల్లోలపాదశ్రమముచేత పాదమునగము పోలుము (ఉల్లోలము)గా పెమ్మతము.

పురతః పృష్ఠేర్వత్ పాదయోః స్థలం నమమ్ .

నమ స్థలం నామ పాదః ప్రోక్తే పిచ్చక్తైః = 165 .

ప్రతిపదార్థము : పురతః = ముందు; పృష్ఠతః = వెనుక; తీర్థే = అర్చముగ; పాదయోః స్థలం = పాదముల స్థలము; యాది నమమ్ = నమోదస్తేన యోచన; పిచ్చక్తైః = విచ్చారముచే; నమస్థలంనామ పాదం = నమస్థలమును పాదం ప్రోక్త = పాదముగ చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ముందు, వెనుక, అర్చముగ పాదముల స్థలము నమోదస్తేనయోచన విచ్చారముచే నమస్థలమును పాదముగ చెప్పబడినది.

ఏణ్య పృష్ఠతః కృత్వా పురతోఽస్త్రం ప్రపాద్య త .

నమస్థవే కృతే తేన తత్కైః ఏ 166 .

ప్రతిపదార్థము : ఏణ్య పృష్ఠతః కృత్వా = ఉపపాదమును వెనుకకు ఉంచు పురతః =

మండువకు: అంధ్రీం ప్రహర్య = హదమమ తాది: పిళుల్లనే కృతే =
విమల్లనమునేయగా: ఈ = అది: అత్యే: కర్మతే = అత్యేపముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఒకపాదమును వెనుకకు ఉంచి మండువకు పాదమును తాది
విమల్లనము నేయగా అది అత్యేపముగా చెప్పబడినది.

వికర్య పృష్ఠాన కృత్యా పునర్వోచనం ప్రహర్య చ ।

విమల్లనే కృతే తేన అత్యే: ప కర్మతే = 164 =

విశాంతుణా క్షీతో క్షీత్యా భ్రామయన్వేతరం పదమ్ ।

క్షీతే తప్యణ+య ఇతిలోపతా ++ = 167 =

ప్రతిపదార్థము : విశాంతుణా = ఒకపాదముతో: క్షీతో క్షీత్యా = భ్రామయించుచుండి,
ఇతరం పదం = మరియుకపాదమును: భ్రామయన్త్యా = చుట్టును త్రవ్వించి: క్షీతయే:
అందుగా: తప్య = తాది: ఇతరణ ఉరుతాచీతా = మరియుక ఉరువునే తాచివేయెడి:
పాద: = పాదము.

తాత్పర్యము : ఒకపాదముతో భ్రామయించుచుండి మరియుకపాదమును చుట్టును
త్రవ్వించి ఉంచగా తాచి మరియుక ఉరువునే తాచివేసిన పాదము

+క్షీతా భాషాకుశ్చై: హతో వమయకు పృష్ఠా: ।

హర్షితాతాంతరం హర్షణం పురోదేశం ప్రితే పదే = 168 =

ప్రతిపదార్థము : భాషాకుశ్చై: = భాషించిన వారలచే: వమయకు పృష్ఠా: =
వమయమున చెప్పబడినది: హర్షితాతాంతరం = మదమ తాతాంతరముగా: హర్షణం
హర్షణము పురోదేశం = హర్షణమును ఇట్టికీ = పాదములందుగా.

తాత్పర్యము : భాషించిన వారలచే వమయమున చెప్పబడినది. మదమ
తాతాంతరముగా హర్షణము పురోదేశమున పాదములందుగా.

హిరాంతరాంకురీయగమూరోర్మిశ్చై: ఈరిత: ।

విభాయ చరణాదేవో కర్తృయశ్చకర్మై: = 169 =

ప్రతిపదార్థము : హిరో: = ఉరువులుబక్క. హిరాంతరం, అగ్రీయం, అం =
హిరాంతరమందలి అంకురాల నందుకొనము: కర్తృయ-ఈరిత: = విశ్లేషముగా

చెప్పబడినది: యన్ కర్తవీపుష్పతో = కర్తవీ (మొదలుగా) ముందుపుష్పగా: ఏలో
దనలో ఏదాయ = ఈపాదములమించి:

తాత్పర్యము : ఈరుపుష్పమున్న వెదాంతకమందలి అంగులను పంచెదగాము వర్ణముగా
చెప్పబడినది. కర్తవీ(మొదలుగా) ముందుపుష్పగా: ఈపాదములమించి:

పాద: కర్తవీసంక్షేపా వృత్తశాస్త్రవిశదయై :

వృత్తే చ కరణే కాన్యా తమాలోకవ్యపాదతః : 170 :

ప్రతిపదార్థము : (వి)య = అది: (వృత్తశాస్త్రవిశదయై = వాక్యశాస్త్ర పండితులచేత
కర్తవీసంక్షేపము = కర్తవీయని తెలియదగినది: వృత్తే = వృత్తమందు: కరణే చ =
కరణమందును: అన్యోదయ = మరయుకాదమునుండి: తమలో = ఈరుపునను
కాన్యా = చేయదగినది.

తాత్పర్యము : అది కర్తవీయని తెలియదగినది. వృత్తమందు కరణమందును మరయుక
పాదమునుండి ఈరుపునను చేయదగినది.

ప్రతాప్యతాదకం తద్వైకవ్యం ఇతి కర్తవీ :

కర్తవీ గామదు ఇన్ద్ర సమసూచి పురీయుతా : 171 :

ప్రతిపదార్థము : అననం ప్రతాప్యతా = అననము దరించుట అరుగగా: తద్వైక
ఇతికర్తవీ = తద్వైకమని చెప్పబడినది: ఇమసూచి పురీయుతా గామదు: కర్తవీకర్తవీ-
సమసూచిపూరీయుత గారుడవర్ణముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : అననము దరించుట అరుగగా తద్వైకమని చెప్పబడినది. సమసూచి
పురీయుత గారుడవర్ణముగా చెప్పబడినది.

బ్రాహ్మయ్యైకవచనం వైకవే తస్య తామసాత్ :

పాదాపరీయ వర్తన్యా వృత్తబోధానుష్ఠానంమమ్ : 172 :

ప్రతిపదార్థము : ఏకవచనం = ఒకపాదము: బ్రాహ్మయ్యై = శ్రీవృ: తస్య తామసాత్ =
దాని తామసములను: పాదో అనీయ = పాదములను తెచ్చి: వర్తన్యా = వర్తనచే
వృత్తయ: = చేయవలసి: అంగులప్రసంగముం = శ్రీఅవధేరితో కయి:

తాత్పర్యము : ఒకపాదము శ్రీవృ దానితామసములను పాదములనుతెచ్చి వర్తనచే
చేయవలసి శ్రీఅవధేరితో కయి:

లభాదే అభిముఖం యాదే లభాటతతిలకః స్వైతిః ।

గతిః కురులయాద్యేవ పరణాభ్యాం మనోహరా (7) : 173 :

ప్రతిపదార్థము : లభాదే = పాలమందు, అభిముఖం యాదే = ఎదురుగా; యా
లభాటతతిలకః స్వైతిః = లభాటతతిలకముగా చెప్పుబడినది; కురులయాద్యేవ =
కురులయాద్యముతో; పరణాభ్యాం మనోహరాదిః = పాదముల అందమైన గమనము
(గతి);

తాత్పర్యము : పాలమందు, ఎదురుగా లభాటతతిలకముగా చెప్పుబడినది,
కురులయాద్యముతో పాదముల అందమైన గమనము (గతి);

పేల్లనాపాల ఇన్ద్రోక్ష కథితో వృత్త్యకోపన్తైః ।

శీతో తదవ్యసాదేవ వివిమో లగపాలకః : 174 :

ప్రతిపదార్థము : ఏమ = ఇది; వృత్త్యకోపన్తైః = నాట్యకృష్టిజ్ఞులచే; పేల్లనాపాల ఇతి
కథితః = పేల్లనాపాలపదముచి చెప్పుబడుచున్నది; శీతో = శీతపువనందు;
తదవ్యసాదేవ = అమరియొక పాదముచే వివిధము = కలయిక; లగపాలకః =
లగపాలకమగును.

తాత్పర్యము : ఇది నాట్యకృష్టిజ్ఞులచే పేల్లనాపాలపదముచి చెప్పుబడుచున్నది.
శీతపువనందు అమరియొక పాదముచే కలయిక లగపాలకమగును.

పురీషీతావపురణప్రకవర్త (7) కురులయాద్యైః ।

పాలోపింధనః ప్రోక్తో వృత్త్యవిద్యావిశావన్తైః : 175 :

ప్రతిపదార్థము : పురుషీ రావో = పురీషీయందు పతి తదవ్యసాదేవ = అమరియొక
పాదము; కురులయాద్యైః = కురులయానంగతమైనచో; వృత్త్యవిద్యావిశావన్తైః =
నాట్యకోపియందే వివిధము; పాలః ప్రోక్తః = వివిధము పాలపాదమగును.

తాత్పర్యము : పురీషీయందుపతి అమరియొక పాదము కురులయానంగతమైనచో
నాట్యకోపియందే వివిధము పాలపాదమగును.

పిచ్చిలాపప్రకటం యద్యద్యద్యద్య వర్తనే తథా ।

తిక్కనావాకపరణం పాదో విద్యరథాభిజః : 176 :

సరికలాక్ష్యము : పర్వత్య = పర్వతీయే; పర్వతే = పర్వతమందు; పిర్వలాపిర్వతలందుర్భుత్-
విడివిడిగా (విభక్తిగా); తిర్వక్ పాదపరిణామ = తిర్వక్వముగా పాదములు తాదసః
విర్వదతాదీయః; ద్విక్ = విర్వదకపాదముగను.

తాత్పర్యము : పర్వతే పర్వతమందు విడివిడిగా (విభక్తిగా) తిర్వక్వముగా పాదములు
తాదసః విర్వదక పాదముగను.

పాదా పమపతా శ్లిష్ట విశ్లిష్ట త సమీకరణః ।

చేత్వానీ సమపాదాశ్చ నానాస్థిపసమీకరణాః । 177 ।

సరికలాక్ష్యము : పాదా = పాదములు; పమపతా శ్లిష్ట = సమష్టిన సమములు కలవి;
ప్రయోగము = ప్రయోగమునందు; విశ్లిష్ట = విడివడియు; చేత్ = అయినయినచే;
నానాస్థిపసమీకరణాః = అనేక స్థిపముల స్థానములందు సమపాదాశ్చ తానీ ద్విక్
= సమపాదములు తానియవి చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : పాదములు సమష్టిన సమములు కలవి, కలసినవియు, ప్రయోగమునందు
విడివడియు, అయినయినచే అనేక స్థిపముల స్థానములందు సమపాదములు తానియవి
చెప్పబడినది.

॥ ఇతి (పయ?)పాదలక్షణమ్ ॥

॥ అథోద్భూతీకరణమ్ ॥

కథ్యంతే పర్వసరణం పండు; పా తోపాదీ తథా ।

అపచిత్రేతి చత్వాలో యోగభేదాస్త్రాణాంతరే । 178 ।

సరికలాక్ష్యము : పర్వసరణము, పండు(పు)లోపాదీ, అపచితము; ఇతి = అది; పర్వం
నాల్గు; యోగభేదాః = యోగభేదములు; కథ్యంతే = చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : పర్వసరణము, పండు(పు), లోపాదీ, అపచితము అది నాల్గు
యోగభేదములు చెప్పబడుచున్నవి.

వైష్ణవస్తావో స్థిత్యా తద్యనావస్త (తామ్స్థా?తాంస్థానమ్) ।

తదుత్తం పర్వసరణం కరణం వృద్ధివేదిధిః । 179 ।

సరికలాక్ష్యము : యత్ = ఏ పాదము; వైష్ణవస్తావో స్థిత్యా = వైష్ణవస్తావమందుండి;

విద్యుగావృతాంధ్రంశం = అర్థముగా శ్రవ్యుడైన పాదము కలదో: ఉత్ = అది; పృథ్విదీపి = నాల్గ శాస్త్రజ్ఞులచే దర్శనరంగాంశం కలగం ఉత్తం = దర్శనరంగాము కలగమని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : పాదము వైష్ణవస్థిపమందుండి అర్థముగా శ్రవ్యుడైన పాదముశలదో అది నాల్గశాస్త్రజ్ఞులచే దర్శనరంగాము కలగమని చెప్పబడినది.

నామం మార్కమూనిధామ యది తత్ యతోత్తరస్థం శివో .

విక్షిప్తహితార్థా: కలితదీక్షామృతాంశంభా: స్త్రీతో .

కృత్యాశ్చం చరణం తయాశ్చభంజీ తత్త్వమమర్థస్త్రితో .

బాహుద్విజలశాయి నామ కలగం యత్ కష్టతే కోపస్త్రి: = 180 .

సరితపాదము : యది = భూమియందు; నామం మార్కమం అనిధామ = పదమార్క మూలమునుంచి; యత్ఉత్తరస్థం = పైశిత్తరదీప: శివ: = శివమృతము: స్త్రీతో విక్షిప్తహితార్థా = భూమియందు ఉంచబడిన: తావలదీపద్వయం, దీర్ఘముల్లిపల్లి పాదములము: కలితదీక్షాన్ ఉంచులము: = కలితదీక్షామృతములు అంశంశరణ గల అవయవములుకల్గినట్లు కృత్యా = చేసి: అన్యం చరణం = మరియొక పాదము: తయాశ్చభంజీ = ఊర్ధ్వపలకమందు: బాహు: = బాహువు: బానుమత్తస్త్రితో = బానువులుచ్చులందగా: ఉత్ =అది: కలశాయి నామ కలగం కష్టతే = అలశాయి కలగమని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : భూమియందు పదమార్కమూలమునుంచి పైశిత్తరదీప శిరస్సును భూమియందు ఉంచబడిన, తావలదీపద్వయం, దీర్ఘముల్లిపల్లి పాదములము, కలితదీక్షామృతములు అంచులవరకు ౧౪ అవయవములుకల్గినట్లు చేసి మరియొక పాదము ఊర్ధ్వపలకమందు బాహువు బానువులుచ్చులందగా అది అలశాయికలగమని చెప్పబడినది.

స్త్రీత్యా పదునదీక్షిత పున: ప్లతోపవేశనమ్ .

ప్లతోపలతదో: శాంకం దిండుత్తర్ కలగం మతమ్ = 181 .

సరితపాదము : పదునదీక్షిత స్త్రీత్యా = పదుపాదములోనే పరిచి: పున: = ముందునకు: ప్లతోపవేశనం = ప్లతినే వ్రవేశమును: పలతదో: శాంకం = శ్రవ్యుడైన

భూమినివెచ్చుకొంటున్నదేదీకలదో, తత్ = అది; దిందు కరణం మతం = దిందు కరణముగా చెప్పుతము.

తాత్పర్యము : ఎవరిపాదముతోనే విలసి ముందునకు పైకినే ప్రవేశమును కల్పించిన భూమినివెచ్చుకొంటున్నదే దేదీకలదో అది దిందుకరణముగా చెప్పుతము.

తదేవ దిందుకరణమ(వ)పాదస్థితం యది :

అలగం కింవిదుర్వృత్తం తదేవోర్ధ్వలగం మతమ్ = 182 :

ప్రతిపదార్థము : తదేవ దిందుకరణం = అదిదిందుకరణము; అవస్థాపస్థితం యది = అదిపాద (వివరి)మందున్నయిదల; అలగం పార్శ్వ = అలగకరణమగును; తదేవ = అఅలగమే; కింవిత్ ఉర్వృత్తం = కొంతమేర్పరచిన ముఖముకొంటున్నదో, పోర్ధ్వలగం మతం = పోర్ధ్వలగమగును.

తాత్పర్యము : అదిదిందుకరణమే అదిపాద (వివరి)మందున్నయిదల అలగకరణమగును. అఅలగమే కొంతమేర్పరచిన ముఖముకొంటున్నదో పోర్ధ్వలగమగును.

అలగం విద్యుత్తంవేష్టితంబాలంబమస్త్రీమ్ :

ఉత్త్రానస్త్రీనకోపితమతేరాళగముచ్యతే = 183 :

ప్రతిపదార్థము : అలగం = అలగకరణము; విద్యుత్తం = విదించిన పృష్ఠ(పీఠ) భాగముకలదియు; వితంబాలంబమస్త్రీకం = వితంబమువలనప్రేరేపించిన (వంగిన) మస్త్రీకము కలదియు; ఉత్త్రాన స్త్రీనకోపితం = ఉత్త్రానైన స్త్రీకమును పొందినయిదల; (ఉత్త్రానస్త్రీనమును పొందినయిదల); అతేరాళగం ఉచ్యతే = అతేరాళగముగా చెప్పులదును.

తాత్పర్యము : అలగకరణము విదించిన పృష్ఠ(పీఠ) భాగముకలదియు వితంబమువలన ప్రేరేపించిన (వంగిన) మస్త్రీకముకలదియు, ఉత్త్రానైన స్త్రీకమును పొందినయిదల (ఉత్త్రానస్త్రీనమును పొందినయిదల) అతేరాళగముగా చెప్పులదును.

(మోహ) తిలబాహ్యోదానోదేవ శరః పృష్ఠమపితంమ్ :

పృష్ఠే వదాభ్యామస్త్రీనం (?) నహం ధూర్జకం తదేవ = 184 :

ప్రతిపదార్థము : నాధిబాహ్యః అవంగీన = నాధిబాహ్యుల కలయినదేదీ శరః

స్వర్ణమహాతలం = శివస్వరే తానుడిన భూమికలదగుదు; పరాభాగం = పాదములతో;
మత్తవం = 7; స్వప్నా = తాకితయెడల; కలించి చూడవం భవేత్ - కలించుచూడకరణ
మగును.

తాత్పర్యము : వాటిలాచూపులు కలించుకొని శివస్వరే తానుడిన భూమికలదగుదు
పాదములతో తాకితయెడల కలించుచూడకరణమగును.

పమహాత్మియేయార్థం యుక్తశ్రవణవర్తమాన్ ।

ఉత్పత్త్య పరమం తత్త్వం లోహాపీ సైవ కల్పనే । 185 ।

శ్రవణవర్తమాన్ : యుక్త = ఎక్కువ; పమహాత్మియే = పమహాత్మియందు; ఉత్పత్తం =
ఉత్పత్తయిగా (పైకి); శ్రవణవర్తవం = శ్రవణము వివర్తవమగు(నో)దు; ఉత్పత్త్య = ఎని;
తత్త్వం పరమం = ఉత్తమగా పమలు; సైవ = అదియే; లోహాపీ కల్పనే = లోహాపిగా
చెప్పుటయదు.

తాత్పర్యము : ఎక్కువ పమహాత్మియందు ఉత్పత్తయిగా (పైకి) శ్రవణము
వివర్తవమగు(నో) దు ఎని ఉత్తమగా పమలు అదియే లోహాపిగా చెప్పుటయదు.

లోహాపీపరే యుక్త మృతీయేవాభిపాతమాన్ ।

కలం తత్ పరభృత + + + వికల్పనే । 186 ।

శ్రవణవర్తమాన్ : యుక్త = ఎక్కువ; లోహాపీపరే = లోహాపిపరమందు; మృతీయేవా
పారాత్మ్యాగా (మెలుపువలె); అభిపాతనం = నివేశనము; తత్ = అది;
ప(ప)రభృతకలం మిత్త్యతీ = ప(ప)ర భృతకలముగాచెప్పుటకీవది.

తాత్పర్యము : ఎక్కువ లోహాపిపరమందు పారాత్మ్యాగా (మెలుపువలె) నివేశనము
అదిప(ప)రభృతకలముగా చెప్పుటకీవది.

ఉత్పత్త్యపమహాత్మే పరావృత్త్య పమస్థితిః ।

పశ్చాద్భ్రమణి+భ+భ మంపితం కలం పిదు । 187 ।

శ్రవణవర్తమాన్ : పమహాత్మే పరావృత్త్య = పమహాత్మయే పైకిగలి; పరావృత్త్య =
మొకమంది యుక్తయి: సమస్థితి = సమస్థితి కలదిగా; పశ్చాత్ = తరువాత; భ్రమణిభ్ర
భమంపితం కలం పిదు = భ్రమణిభ్ర కలముగా తెలియుదురు.

తాత్పర్యము : పెనుకొండముచే పైకెగిరి పెనుకొండచే చుట్టుచుండి పెనుకొండవలెగా తరువాత తమచరిత కరణముగా వెలియదురు.

అంబిత కతకం తిర్యక్ పరావృత్తోపదేశము :

కరణం పృథ్విరప్యక్షిప్తంకాదాదామితిత్వమ్ : 188 :

ప్రతిపదార్థము : అంబితే = అంబితకరణమందు; తిర్యక్ పతనం = తిర్యక్పతనము (అయి); పరావృత్త ఉపదేశం = పెనుకొండచే తిరిగివచ్చి ఉపదేశము (కూర్పుండులకు); పృథ్విరప్యక్షిప్త = నాట్యకోపదులచే; అంకాదాదానం కరణం తులనం = అంకాదాదాన కరణముగా చెప్పుచున్నది.

తాత్పర్యము : అంబితకరణమందు తిర్యక్పతనము (అయి) పెనుకొండచే తిరిగివచ్చి ఉపదేశము (కూర్పుండుల) అంకాదాదాన కరణముగా చెప్పుచున్నది.

అంబితస్థితో యత్ స్వాస్థ్యవంబాలంబిమస్తత్వమ్ :

దేంకోలం పార్శ్వ (7) ఉత్తాయ ద్రాయ దేంకోలమువృత్తే : 189 :

ప్రతిపదార్థము : అంబితస్థితో = అంబితస్థితమందు; యత్ విశంబాలంబిమస్తత్వం = విశంబము వలకు వ్రేలాడు శిరస్సు కట్టియుండుచో; పార్శ్వ = మధమకూడ (వదుము); దేంకోలంద్రాయ తత్ = అది; ద్రాయదేంకోలం ఉచ్ఛతి = ద్రాయ దేంకోలకరణముగా చెప్పులనుచున్నది; ఏకపీఠం చి, కర్తవ్య త, (7) భైరివాచిత, చంద్రవైశామిగ, స్వేచ్ఛాకరణ, పర్వాపాద, సమయాది, విషమయాది, గంధయాది, గరుడాపాద, కూర్మాపాద, గోమూతాపాద, తామరపాద, నాగపాద ఇతి అపొవిదస్థితకాచి కరణానాములని వమోతాచి చేత్ స్థితకరణపీఠాచి కరణానామని భవన్తి = నాగపాదమని, అపొవిదస్థితకాచి = అనోపవిధములైన స్థితములు; కరణానాములని = కరణములకు పైకి; వమోతాచి చేత్ = కూడివచ్చినచో; స్థితకరణపీఠాచి కరణానామని భవంతి = స్థితములతో కలసివని కరణానామములగుచున్నది.

తాత్పర్యము : అంబితస్థితమందు విశంబము వలకు వ్రేలాడు శిరస్సు కట్టియుండుచో మధమ కూడ (వదుము) అది ద్రాయదేంకోల కరణముగా చెప్పులనుచున్నది. ఏకపీఠం చి కర్తవ్యత(7) భైరివాచిత, చంద్రవైశామిగ, స్వేచ్ఛాకరణ, పర్వాపాద, సమయాది, విషమయాది, గంధయాది, గరుడాపాద, కూర్మాపాద, గోమూతాపాద, తామరపాద, నాగపాదమని అనేక విధములైన స్థితములు కరణములకు పైకి కూడివచ్చినచో స్థితములతో కలసివని కరణానామములగుచున్నది.

యశోభ్రమరికా దైవ యశోభ్రమరికా తథా ।

అంతర్భ్రమరికా దైవ బాహ్యభ్రమరికా తథా • 190 •

కపిలభ్రమరి వేది పంచ భ్రమరికా వ్యూహాః ।

అథ పూర్వైరనుక్రూపి దేశ్యుణ్గాది పదాన్యుహమ్ • 191 •

ప్రతిపదార్థము : యశోభ్రమరికా, యశోభ్రమరికా, అంతర్భ్రమరిక, బాహ్యభ్రమరిక, కపిలభ్రమరి, ఇతి = అది, పంచభ్రమరికాః వ్యూహాః = అను (5)భ్రమరికలు చెప్పుబడినవి; అచ = తరువాత; పూర్వైః = పూర్వములచే; అనుక్రూపి = చెప్పుబడిన; దేశ్యుణ్గాది = దేశ్యుణములను; అదాం వదామి = వేమ చెప్పుచున్నాను.

తాత్పర్యము : యశోభ్రమరిక, యశోభ్రమరిక, అంతర్భ్రమరిక, బాహ్యభ్రమరిక, కపిలభ్రమరి అని అను (5)భ్రమరికలు చెప్పుబడినవి. తరువాత పూర్వములచే చెప్పుబడిన దేశ్యుణములను వేమ చెప్పుచున్నాను.

ముఖభోజ్ఞాః 7౫) పీఠ్యవం చ అరిభావో చ యాశః ।

అనుమాదం ప్రమాణం చ యుగం వేదా సుదేశితా • 192 •

అంగణాంగం తతో భావం దీలాం నవగస్తతా ।

పిత్తు (అరిభావోజ్ఞా) పీ వేదస్తవమతః పఠమ్ • 193 •

స్థావరం చ క్షమాదేహం లక్షణం ప్రతిపాద్యతే ।

ప్రతిపదార్థము : ముఖభోజము, పీఠ్యవము, అరి, భావము, యాశః, అనుమాదము, ప్రమాణము, యుగం, వేదా, సుదేశిత, అంగణాంగం, (అంగణము), భావము, దీలాం, నవగ, పిత్తు, తరువాతము, అల్లాసము, వేదస్తవము, స్థావరము, భ్రమారే = పరిపూర్ణ, పిహం = పిదపి; లక్షణం ప్రతిపాద్యతే = లక్షణము వివరించబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : ముఖభోజము, పీఠ్యవము, అరి, భావము, యాశః, అనుమాదము, ప్రమాణము, యుగం, వేదా, సుదేశిత, అంగణాంగం, (అంగణము), భావము, దీలాం, నవగ, పిత్తు, తరువాతము, అల్లాసము, వేదస్తవము, స్థావరము పరమా పీఠిక లక్షణము వివరించబడుచున్నది.

మోక్షాభవగవైశ్చిత్త్యవైశ్చిత్తే (౫7౩)వ్యకల్పనాత్ • 194 •

ప్రతిపదార్థము : సూర్యుడగుచున్నట్లైతే = సూర్యులు, అంబికారములు, వృక్షములు
మొదలగునాదితో: పృథ్వీవైపద్యకల్పనాత్ = పృథ్వీమునకు తగినవేషపద్యము
(వేషధారణము, అంబికారము) కల్పించుటవలన:

తాత్పర్యము : సూర్యులు, అంబికారములు, వృక్షములు మొదలగునాదితో
పృథ్వీమునకు తగిన వేషపద్యము (వేషధారణము, అంబికారము) కల్పించుటవలన:

ప్రమోదప్రభవా వృక్షకాంతిస్సృజకసాధితః ।

కామదక్షిణసాశ్రయ్యప్రసాదోభగీష్టవామితమ్ ॥ 195 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రమోదప్రభవా = సంకోపమువలన అపించిన: వృక్షకాంతిః =
ముఖకాంతి: ముఖసాధితః = ముఖమునామితము: కామదక్షిణసాశ్రయ్యప్రసాదోభగీష్టమ్ =
సర్వత్ర: అవామితం = అనుభవమైతి:

తాత్పర్యము : సంకోపమువలన అపించిన ముఖకాంతి ముఖసామితము సర్వత్ర
అనుభవమైతి:

గృథం యది స్థితం సమ్యక్ స్థాపితం తమనాత్మాశమ్ ।

కపి స్థాపనాశాసనం శోభతే నాట్యవృత్తయో ॥ 196 ॥

ప్రతిపదార్థము : గృథం = శరీరము: సమ్యక్ స్థితం యది = బాగుగామన్నియించఁ
తత్ = అది: స్థాపనం తమనాత్మాశం = స్థాపనముగా చెప్పుటచేసి: స్థాపనాశాసనం =
స్థాపనములేని శరీరము: నాట్యవృత్తయో = నాట్యవృత్తములందు: స శోభతే =
ప్రకాశించును.

తాత్పర్యము : శరీరము బాగుగామన్నియించఁ అది స్థాపనముగా చెప్పుటచేసి,
స్థాపనములేని శరీరము నాట్యవృత్తములందు ప్రకాశించును.

నాట్యం వృత్తం చ సర్వం హి స్థాపితే సంధరిస్థితమ్ ।

సంగీతముఖసంజాతో తానత్యరసితోషణి ॥ 197 ॥

ప్రతిపదార్థము : నాట్యం = నాట్యము: వృత్తం చ = వృత్తమును: సర్వం = ఇరవయ్యు:
స్థాపితేసంధరిస్థితం = స్థాపనముందు నిర్మియున్నది (స్థిరముచేయుటచేసి):
సంగీతముఖసంజాతః = సంగీతముమునుపటి పుట్టివదియు: తానత్యరసితోషణి =
తానత్యరసితో (రస) తోషణమును అయితి:

తాత్పర్యము : నాట్యము, పృష్ఠమును ఇదంతయు పొడవమందు నిర్మియున్నది (ప్రేరముచేయుచున్నది). సంగీతములముందుండి పుట్టివదియు పొడవైనదే (దప) పొడవమను అందు.

పాల్కొక్కొక్క భావ్యులందరికొకటియులే .

యది మోసం పరమం(గృహ్య) తాద్యతావదుమిచ్చెమ్ = 198 =

ప్రతిపదార్థము : పాల్కొక్కొక్క = ఉత్పన్నమైనది సంతోషము; అదియిది = అదియని; అట్టిదీయులే = చెప్పబడినది; మోసం పరమగృహ్య = మోసముకాకలించి; తాద్యతావదుమిచ్చెం = తాద్యతావదుమందుండి పుట్టిని.

తాత్పర్యము : ఉత్పన్నమైనది సంతోషము అనియని చెప్పబడినది. మోసమునారంభించి తాద్యతావదుమందుండి పుట్టిని.

పద్మనాభ్యుత్పన్నాభివ్రాతాలో భావ ఉచ్చితే .

స్థానం మహాత్మ్యం స్థిత్యా సంభవతావయః = 199 =

అంగపాదాభివయం (రా)ల పరమం మోసం భవేత్ .

యత్యాభవయమోతాను పద్మనాభ్యుత్పన్నాభివ్రాతావయః = 200 =

అయమోసం పదునొక్కల ప్రమాణం పాద్యమిచ్చితే .

వామే తా ద్భక్తి వారి కించియచ్చిత భావయః = 201 =

ప్రతిపదార్థము : పద్మనాభ్యుత్పన్నం = పద్మనమందలి ఉత్పన్నతపల్ల కలిగిన; పద్మనాభ్యుత్పన్నాభివ్రాతా = మహాపాదము; భావ ఉచ్చితే = భావముగా చెప్పబడినది; వామే తా = ఎడమవైపుగాది; ద్భక్తి వారి = కుడివైపుగాది; కించిత్ ఉచ్చితభావయః = కొంచెము ఉచ్చితభావమువలన; న్యాయే = న్యాయమందు.

తాత్పర్యము : పద్మనమందలి ఉత్పన్నతపల్లకలిగిన మహాపాదములు భావముగా చెప్పబడినది. ఎడమవైపుగాది, కుడివైపుగాది కొంచెము ఉచ్చిత భావమువలన పుట్టిమందు.

అంగమ్య తాతా వ్యయే ధునితి సంకీర్తతా .

ఇద్యపాంగమోత్పన్నం కించియచ్చితా యది = 202 =

ప్రతిపదార్థము : అంగమృతాలనా = శరీరవలనము; ఘృణాకృతి పరిశీర్షితా = ఘృణా
యని పిలువబడుచున్నది; శరసి = శరమృనండు(మ); అపాంగయోర్జైవ =
వైశ్రాంతిలముల యొక్క యే భావమాధుర్యాత్ = భావమధురతవలన; పందితుః =
అందముయొక్క; భృలతా యది = చలనము కలిగినది;

తాత్పర్యము : శరీరవలనము ద్భుంజాయని పిలువబడుచున్నది. శరమృనండు
(ను)వైశ్రాంతిలముల యొక్క యే భావమధురతవలన అందము యొక్క చలనము
కలిగినది.

ప్రశ్నార్థే భావమాధుర్యాత్ హస్త రేవా పివర్జ్యైః ।

అంగికాభివయో వృత్త్యే విజ్ఞానవివర్జితమ్ = 203 =

ప్రతిపదార్థము : భావమాధుర్యాత్ = భావమధురతవలన; యోగ్యభృతే = ఏది
అంగపిండుమన్నోః హ = అది వివర్జ్యైః = పందితులచే రేవా ఉక్త = రేవాప్రభేదముగా
చెప్పబడినది; వృత్త్యే = వృత్త్యుండు, విజ్ఞానవివర్జితం = విద్యతాంగత్యకమైన;
అంగికాభివయః = శరీరాభివయము.

తాత్పర్యము : అది రేవాప్రభేదముగా చెప్పబడినది. వృత్త్యుండు విద్యతాంగత్యకమైన
శరీరాభివయము.

యది ప్రవర్తతే తస్మై మరీకత్వం తదీతమ్ ।

తాండవారిమి వృత్తేమి ప్రవర్తరేమి వృధక్ వృధక్ = 204 =

ప్రతిపదార్థము : ప్రవర్తతే యది = ప్రవర్తించబడుచున్న తత్ = అది; తస్మై =
నాన్యకాప్రసంగితులచే; మరీకత్వం తదీతం = మరీకతగా చెప్పబడినది;
తాండవారిమి వృత్తేమి = తాండవారివృత్తములు; వృధక్ వృధక్ = వేరుచేయగా;
ప్రవర్తరేమి = ప్రవర్తించగా.

తాత్పర్యము : ప్రవర్తించబడుచున్న అది నాన్యకాప్రసంగితులచే మరీకతగా చెప్పబడినది.
తాండవారివృత్తములు వేరుచేయగా ప్రవర్తించగా.

ఉక్త్యేనమంగమృత్తమంగం త్వద్యసంకృతమ్ ।

అంగికాభివయో వర్త్యే అరి(రా?) భావమాశ్రయః = 205 =

ప్రతిపదార్థము : అంగమంగఉక్త = అంగంగము చెప్పబడినది; తత్ = అది;

అనంగంఉత్తపైఠం = అనంగముగా విస్తరింపబడినది; అనీతాదీవయాః పర్వ = మృదు(అందమైన) అనీతయములన్నియు; అనీతాభావనమోక్షయోః = అనీ(తా)భావములవాక్యములనినవి.

తాత్పర్యము : అనంగము చెప్పబడినది. అది అనంగముగా విస్తరింపబడినది. మృదు(అందమైన) అనీతయములన్నియు అనీ(తా)భావములవాక్యములనినవి.

పర్వవిత్తపాఠ్యాత్ యోగ్యతాం తమవ్యతే ।

స్థితే నా మందగమతే పర్వ్యాం యది పర్వతే ॥ 206 ॥

ప్రతిపదార్థము : పర్వవిత్తపాఠ్యాత్ = పర్వయొక్క మానసిక పరిణత పరిణత యోగ్యతా-అందుచుండు; తే = అది; తాం ఉవ్యతే = తాములా చెప్పబడినది; స్థితేనా - స్థితిమందు గాని; మందగమతే నా = మందగమతమందుగాని; పర్వ్యాం = పర్వతయందు;

తాత్పర్యము : పర్వయొక్క మానసికపరిణత పరిణత అందుచుండు దానిని తాములా చెప్పబడినది. స్థితిమందుగాని, మందగమతమందుగాని పర్వతయందు;

అరితం గృహ్యైశ్చిత్త్యం తిల్లయా తి పెగవ్యతే ।

యది ఘర్వాంశపమనమతాయోపివ పర్వతే ॥ 207 ॥

ప్రతిపదార్థము : అరితం = మృదుప్రస; గృహ్యైశ్చిత్త్యం = తేరితీరిత; యది పర్వతేనా చెప్పబడినయందు; తిల్లయా ఇరినిగవ్యతే = తిల్లయా అది చెప్పబడుచున్నది; ఘర్వాంశపమనం = చర్వానయన గమనము (పండుల); తాయోపివ = కృష్ణములేక; పర్వతే యది = ఉన్నయందు;

తాత్పర్యము : మృదువైన తేరితీరిత చెప్పబడినయందు తిల్లయా అది చెప్పబడుచున్నది. మమనప్రయోగములందు చర్వానయనగమనము (పండుల) కృష్ణములేక ఉన్నయందు;

పిష్యేషు ప్రయోగేషు తయోః పముతాహ్వాతా ।

ఘటయోః పైపయ్యే నా తాంపాదపమం యది ॥ 208 ॥

ప్రతిపదార్థము : పిష్యేషు ప్రయోగేషు = పిష్యప్రయోగాములందు; తయోః = పముతాహ్వాతా = త(న)పనీయని చెప్పబడుచున్నది, తయోః నా = తయములందు

గారి: ద్వివేయగ్నౌ వా = మనయుగళమందుగారి: తాంసాదనమం యది = తాంసాదనమావహించిన యిదల;

తాత్పర్యము : ఏమొప్రయోగములందు త(ద)వగేయది చెప్పబడుచున్నది. దుఃఖములందు గారి, మనయుగళమందుగారి తాంసాదనమావహించిన యిదల;

(వ్యోమం) వైవం సుమహారం పృథ్వీత్ కిత్తు విగద్యతే ।

వర్తతే యది వర్తక్యా వ్రవయో స్తీక్షణంవవే ॥ 209 ॥

ప్రతిపదార్థము : సుమహారం = మన్నితమైన; వ్యంజనం పృథ్వీ యది = వ్యంజనము అరిగిన యిదల; ఏత్ = ఇది; కిత్తు విగద్యతే = కిత్తు అది చెప్పబడుచున్నది; వర్తతే = వర్తనమందు; వర్తక్యా = వర్తకియొక్క; వ్రవయో: బాహువర్ధనంతంస్తీక్షణంవవే = బాహువర్ధనము వ్రవముల కందునము.

తాత్పర్యము : మన్నితమైన వ్యంజనము అరిగినయిదల ఇది కిత్తు అది చెప్పబడుచున్నది. వర్తనమందు వర్తకియొక్క బాహువర్ధనము వ్రవములకుందునము.

అన్యతే బాహువర్ధనమేత్ తరహారం ఏయ: ।

యది వాక్యో+ వర్తకం వర్తక్యంగం ముహుర్ముహు: ॥ 210 ॥

ప్రతిపదార్థము : అన్యతే = గుర్తింబడివనో; ఏత్ = అది; తరహారం ఏయ: = తరహారముగా తరియుదురు; వర్తక్యంగం = వర్తకిఅవయవము; అవద్యం = అసామాన్యముగా; ముహుర్ముహు: = మాలిమాలికి; యది వాక్య = ప్రాగినయిదల;

తాత్పర్యము : గుర్తింబడివనో అది తరహారముగా తరియుదురు. వర్తకి అవయవము అసామాన్యముగా మాలిమాలికి ప్రాగినయిదల;

యదుల్లసతి భావే తమల్లాదిం ప్రవృత్తే ।

అంగికాభివయో వాచ్యహారానామితి వయ: ॥ 211 ॥

ప్రతిపదార్థము : భావే = భావముచే; యది ఉల్లసతి = ప్రళాసించునో; తం = దానిది; ఉల్లాదిం ప్రవృత్తే = ఉల్లాసముగా చెప్పుచున్నాదు; అంగికాభివయ: = అంగికాభివయము; వాచ్యహారాం = వాచ్యహారములకు; ఉచితి = ఉగివచితముగా; వయ: = వయముగా;

తాత్పర్యము : భావమున ప్రకాశించునో దానిని ఉల్లాసముగా చెప్పుచున్నాము. అంగీకారమును వాద్యపాదములకు తగినవిధముగా సమముగా.

యది సైవత్తరే తస్మాత్ సైవత్తరపీఠతమ్ .

కరణాభివయస్యాపి విషమస్యావశ్యం చా . 212 .

సరేపదార్థము : యది సైవత్తరే = ప్రతిస్థించినయిదల తర = అది సైవత్తరం ఈతరం = సైవత్తరప్రథేదముగా చెప్పబడినది కరణాభివయస్యాపి = కరణాభివయము దివర విషమస్య అవశ్యం చా = విషమము యుక్తగాని, సమముయొక్కది;

తాత్పర్యము : ప్రతిస్థించినయిదల అది సైవత్తరప్రథేదముగా చెప్పబడినది. కరణాభివయము దివర విషమము యుక్తగాని, సమముయొక్కది.

దూతస్థావరీభావః స్థితిః స్థావరముచ్ఛరే .

భ్రమేణ పేరణాదీతాం పద్ధతిః కర్తవ్యేకధూతా . 213 .

సరేపదార్థము : దూతస్థావరీభావః = దూతస్థావరీభావః స్థితిః = స్థితిః (ఉపశాంతి) స్థావరం ఉచ్ఛరే = స్థావరముగా చెప్పుచుచున్నది; భ్రమేణ = భ్రమముగా పేరణాదీతాం పద్ధతిః = పేరణాదుల పద్ధతి; అధూతా = ధూతము; కర్తవ్యే = చెప్పుచుచున్నది.

తాత్పర్యము : దూతస్థావరీభావః స్థితి (ఉపశాంతి) స్థావరముగా చెప్పుచుచున్నది. భ్రమముగా పేరణాదుల పద్ధతి ధూతము చెప్పుచుచున్నది.

స్వత్వం తదశ్చ తైవాలో మర్త్యో తాదత్వతా .

నీతం వేది యథాః ప్రాచుః పేరణాదీతాంపంచతమ్ . 214 .

ప్రతిపదార్థము : స్వత్వము, తదత్వము, తైవార్యము, మర్త్యత్వము, తాదత్వము, నీతము, ఇతి = అది యథాః = పండితులు; పేరణాదీతాం అంగపంచతం ప్రాచుః = పేరణములకు అంగ పంచతమును చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : స్వత్వము, తదత్వము, తైవార్యము, మర్త్యత్వము, తాదత్వము, నీతము అని పండితులు పేరణములకు అంగపంచతమును చెప్పుచున్నారు.

స్వత్వం తద్వీధివం క్షేమం తాంతవం తాద్యమిత్యపి .

తైర్వాప్యవలమోగః హ్యే ప్రాయస్త్రీలలమూత్రమపి . 215 .

శ్రవణచాక్రము : తాండవం తాన్యం ఇతి తపి = తాండవము తాన్యము అని; తత్ పృథ్వి = అన్యత్రిము; ద్విపదం ద్వియం = రెండుపదములని తెలియదగినది, ఇత్రాపి = అందును; ప్రాయః = తరచుగా; తాంబయోక్తియం = తాంబయలహ్నిశ్శయించిది; ఉపలయోగః; ప్యౌత్ = ఉపలయోగమగును.

తాన్యోక్యము : తాండవము, తాన్యము అని అన్యత్రిము రెండుపదములని తెలియదగినది. అందును తరచుగా తాం, తాంబయోక్తియించిది ఉపలయోగ మగును.

పక్షయన్త్య గుణాత్ పూర్ణాత్ పురాతనమహాభూతమ్ ।

తత్తద్గుణవహరోపః శైవః ప్యౌత్ పూతపః । 216 ।

శ్రవణచాక్రము : పురాతనమహాభూతం = పూర్వరాజలయిన్య; పూర్ణాత్ గుణాత్ = సంపూర్ణగుణములను, పక్షయన్త్య = పక్షించి; పూతపః = పూతరియిన్య; తత్తద్గుణ వహరోపః = అయో గుణారోపము; శైవః ప్యౌత్ = శైవరమగును.

తాన్యోక్యము : పూర్వరాజలయిన్య, సంపూర్ణగుణములను పక్షించి పూతరియిన్య అయో గుణారోపము శైవరమగును.

తపనీ పశుః స్త్రుధమందీకాయపాలనాః ।

తాంపాన్తాపదా ప్రోక్త ముత్తరేతి విచక్షతైః । 217 ।

శ్రవణచాక్రము : తపనీ = తపనమొందు; పశుః = పశుమొనలను; స్త్రుధ మందీకాయపాలనాః తాంపాన్తా = స్త్రుధమందీకాయల తాంప్యమందమందాయము; విచక్షతైః = పండితులచే. మర్వరా ఇతి ప్రోక్త = మర్వరయని చెప్పుటచేసి.

తాన్యోక్యము : తపనమొందు పశుమొనలను స్త్రుధమందీకాయల తాంప్యమల నముదాయము పండితులచే మర్వరయని చెప్పుటచేసి.

మర్మపరిణామోపాన్తాపదాన్తమౌక్తమ్ ।

విశవాధిపయోగీతం వాగదం తత్ ప్రచక్షతే । 218 ।

శ్రవణచాక్రము : మర్మపరిణామో = మర్మపరిణామల; పోన్తాపదమౌక్తయం = పోన్తాపదము మౌక్తయించిన; విశవాధిపయోగీతం యోత్ = విశవాధిపయమంతో మండిపడినంతో; తత్ = తానిని, వాగదం ప్రచక్షతే = వాగదముగా చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : మధ్యపరీకారారుల తాత్పర్యము వాక్యములను విశదీకరించుటగా
కూడినదివలననే దానిని తాగవముగా చెప్పుచున్నాము.

+ స్త్రీ: సంకీర్ణరాస్త్రా ++ప్రసంగముననుకూలము.

గాముతే నీతమునైన తత్ పథ్యచిత్తమనంజనమ్ = 219 .

ప్రసంగతాత్పర్యము : గాస్త్రా = గాఢపాఠముగాని; సంకీర్ణరాస్త్రా = సంకీర్ణరాగముననుకూలముగాని; అయితాతత్పర్యమునంజనం = (అయ) తాళములతో కూడినదిగ; యది నీయతే = గావము చేయుటచేసినట్లు; తత్ = అది; పథ్యచిత్తమనంజనం = పరిమళమునుబట్టి
వాదించింద జేయు; నీతం = నీతముగా; ఉక్తం = చెప్పుటచేసినది.

తాత్పర్యము : గాఢపాఠము గాని సంకీర్ణరాగముననుకూలముగాని (అయ)తాళములతో
కూడినదిగ గావము చేయుటచేసినట్లు అది పథ్యమై మనస్సులవాదించింద జేయు
నీతముగా చెప్పుటచేసినది.

రంగే స్థితాంతరాన్ వాచ్యమమరామృతయే శ్రమార్ (?).

ఉల్లాసాద్విశ్రయం యుత వాచం శ్రేష్ఠం తపఃసంజన్ = 220 .

ప్రసంగతాత్పర్యము : రంగే = రంగమందు; స్థితాంతరాన్ = ఉన్న అంతరములను;
శ్రమార్ = శ్రమముగా; వాచ్యమమరామృతయే = వాచ్యమమరామృతయే మందు;
యుత = ఎక్కువ; ఉల్లాసాద్విశ్రయం ద్వాన్ = ఉల్లాసాద్విశ్రయముందునో; తత్ =
అది; శ్రేష్ఠం గావం శంకరితం = శ్రేష్ఠమైన గావమని చెప్పుటచేసినది.

తాత్పర్యము : రంగమందు ఉన్న అంతరములను శ్రమముగా వాచ్యమమరామృతయే
మందు ఎక్కువ ఉల్లాసాద్విశ్రయముందునో అది శ్రేష్ఠమైన గావమని చెప్పుటచేసినది.

వమరాస్త్రం భవేదాతా తతో రివృదగీ భవేత్ .

తయః పరం పదం శ్రేయః వేదారం తదమంతరమ్ = 221 .

తమరాస్త్రం తతో వాచ్యం తయః పదారణాభవమ్ .

వాచ్యపథ్యపరిమళాస్త్రా పేదగవ్య పాశ్చత్తి: = 222 .

ప్రసంగతాత్పర్యము : అతో = మొదల; వమరాస్త్రం భవేత్ = వమరాస్త్రమగును; తయః
పరిమళాభవేత్ = తమరాత రిప్పుగో యగును; తయః పరం = తమరాత; పరిపథ్యము
= పదము నిర్మించుటచే; తదమంతరం = తమరాత; వేదారం = వేదారము; తయః

= తిరువార; తురువాత్కంబార్యం = తురువాత్కాయము; తతః = తిరువార;
 పరారణాభీదం = పరారణము; ఇతి = ఇట్లు; పేరణమ్మ = పేరణముయొక్క;
 వార్తాప్రదీపిః ఉక్త = వార్తాప్రకారము చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : మొదట నిమిత్తపూర్ణమగుచు, తిరువార విప్లవగోయగుచు, తిరువార
 పరము గుర్తించబడినది. తిరువార వేదారము, తిరువార తురువా వార్తము, తిరువార
 పరారణము. ఇట్లు పేరణముయొక్క వార్తాప్రకారము చెప్పబడినది.

రేఖంకారం వాచయేత్ పూర్వం పుష్కలం చ తతః పరమ్ ।
 తతో వార్తం చ కవితాయంతరాం చ తతః సమోక్త = 223 ।

అవయోమనం చేతి పేక్షగో వార్తాప్రదీపిః ।
 సమహస్తం పరారణ తతస్త్విరభూత్వాయః = 224 ।

ప్రవీణవార్తము : పూర్వం = ముందు; రేఖంకారం వాచయేత్ = రేఖంకారమును
 వారించవలెనని; తతః పరం = తిరువార; పుష్కలం = పుష్కలమున; తతః కవితారం =
 తిరువార కవితము, తయః = తిరువార; అంతరం = అంతరము; పేక్షగో వార్తాప్రదీపిః
 పేక్షమునందు వార్తాప్రకారము; సమహస్తం = సమహస్తము; పరారణ = పరారణము;
 తతః = తిరువార; అరభితాప్తాయః = అరభితము.

తాత్పర్యము : మొదట రేఖంకారమును వారించవలెనని, తిరువార పుష్కలమును,
 తిరువార కవితము, అంతరము, పేక్షమునందు వార్తాప్రకారము సమహస్తము
 పరారణము తిరువార అరభితము.

ముఖవార్తం తతో క్షేమం తకారం తదవంతరమ్ ।
 రేఖంకారం చ తతః పశ్చాత్ దువక్తావసమోత్వాయమ్ = 225 ।

తతో విభుమణి (వార్యా)వ్యం తతః పరారణాభీదః ।
 తురువాత్కేతి పక్షేనా నందరీవార్తాప్రదీపిః = 226 ।

ప్రవీణవార్తము : తతః = తిరువార; ముఖవార్తం = ముఖవార్తము; తదవంతరం =
 తిరువార; తకారం = తకారమును; తతః రేఖంకారం = తిరువార రేఖంకారమును;
 పశ్చాత్ దువక్తాయాప్తాయః : = తిరువార దువక్తాయము; తతః విభుమణి వార్తం =
 తిరువార విభుమణివార్తము, తద, పరారణాభీదః = తిరువార పరారణము;

అయిత్త్య శ్చ ఇతి = అయిత్త్య అయి: సుందరీవార్త్యవృత్తి: వర్జ్యయా = సుందరీవార్త్య ప్రకారము తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : తరువాత ముఖవార్త్యము, తరువాత తకారమును, తరువాత యోగారమును, తరువాత దువత్కరము, తరువాత రమయగీవార్త్యము, తరువాత పరారణము అయిత్త్య అయి సుందరీ వార్త్య ప్రకారము తెలియదగినది.

పేరణార్థిప్రయోగీతవర్జ్యుః ఇభ్యర్థ్యేషుధువా ।

వార్త్యేన వహా గీతాయాః మేతాయాం తదవంతరమ్ । 227 ।

లేచిత ఇతి తాలేన వార్త్యతే సుహృమంతరా (?) ।

ప్రతిరూపకవికర్పంతం యత్ర సో శుద్ధ (పిచ్చ)ః । 228 ।

ప్రతిరూపకము : పేరణార్థిప్రయోగీ = పేరణార్థిప్రయోగమునకు గీతవర్జ్యుః = గీతవర్జ్యుని అయితా = ఇభ్యుడు: ఇభ్యతే = చెప్పునుడుచువ్వుది: వార్త్యేన వహాగీతాయాః = వార్త్యముతో కలసిగీతమునకు: మేతాయాం = మేళనమునకు: తదవంతరం = తరువాత: లేచిత తాలేన = ఆ తాలముచేతనే: సుహృమంతరా వార్త్యతే = సుహృమంతరముగా: ప్రతిరూపకవికర్పంతం = ప్రతిరూపకముచేతను: యత్ర = ఎక్కడు: వార్త్యతే = వారించబడుచో: సో = అది: శుద్ధపద్ధతిః = శుద్ధపద్ధతి.

తాత్పర్యము : పేరణార్థిప్రయోగమునకు గీతవర్జ్యుని ఇభ్యుడు చెప్పునుడుచువ్వుది. వార్త్యముతో కలసి గీతమునకు మేళనమునకు తరువాత ఆ తాలము చేతనే సుహృమంతరముగా ప్రతిరూపకము చేయు ఎక్కడి వారించబడుచో అది శుద్ధపద్ధతి.

ప్రథమం పాటకరణం బంధాభ్యం చిత్రపంచకమ్ ।

కైవలో వర్ణపదకర్తవ్యే వా పాటమిత్రతాః । 229 ।

ప్రబంధా యత్ర గీయంతే వార్త్యంతే చ యథాశ్చరమ్ ।

యథాశ్చరం చ వృత్తాంతే సో చిత్ర శుద్ధపద్ధతిః । 230 ।

ప్రతిరూపకము : ప్రథమం = మొదట: పాటకరణం = పాటకరణము: బంధాభ్యం చిత్రపంచకం = చిత్రపంచకమును: కైవారం = కైవారము: వర్ణపదకాః = వర్ణపదకము: అయ్యే వా పాటమిత్రతాః ప్రబంధాః = మిళిత పాటమిత్రములైన ప్రబంధములను: గీయంతే = గానముచేయబడుచో, యథాశ్చరం = యథాశ్చరముగా, వార్త్యంతే =

వారించి యడువో; యుతాక్షరం వృత్తాంతే = యుతాక్షరముగా వాఙ్మయం చేయబడువో;
 పా = అది; నిత్రావర్తపద్ధతిః = నిత్రావర్తపద్ధతియగుదు.

తాత్పర్యము : మొదట పాఠశరణము నిత్రావర్తమును వైకారము వర్ణావర్తము మిగిలిన
 పాటమిశ్రితములైన ప్రబంధములు గావముచేయబడువో యుతాక్షరముగా
 వారించబడువో యుతాక్షరముగా వాఙ్మయం చేయబడువో అది నిత్రావర్తపద్ధతి యగుదు.

ఘనా ముక్తశ్చ విస్తామశ్చిందవిస్తామశ్చైతాః ।

అద్వతాతీ రావతీశ్చ తతః ప్యావేతాతీతాః ॥ 231 ॥

ఇత్యేషా పద్ధతిర్దేయా పాఠగాఙ్ఘా విచక్షణైః ।

పేరగాఙ్ఘా చ మందల్యా ఉద్దే తాయాతీ తతాః ॥ 232 ॥

యవశ్యం పపాఠగా యతిశ్చాంతవాచసమ్ ।

పద్ధతిర్నితయే ఉద్ధపిత్తే పాఠగవంఠైః ॥ 233 ॥

తత్తత్పద్ధతిభేదేన వార్తాం కుర్వాత్ యతోపితమ్ ।

యతో వార్తవ్యతో వృష్ట్యతో వృష్టవ్యతో మనః ॥ 234 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఘనా = ఘనము; ముక్తశ్చ = ముక్తతాళము; విస్తామ = విస్తామము;
 తతా = అట్లే; చిందవిస్తామశ్చ = చిందవిస్తామము; అద్వతాశ్చి = అద్వతాళము; రావతీ =
 రావతి, తతః = తరువాత; పేరతాతీతా = పేరతాళము; ఇతి = అయి; విస్తా = ఇది;
 పాఠగాఙ్ఘా పద్ధతిః దేయా = పాఠగపద్ధతియని తెలియదగినది; పేరగాఙ్ఘావ
 మందల్యా = పేరగాఙ్ఘమందలిని; తతా = అట్లే; ఉద్దే = ఉద్దమందును; తాయాతీ =
 తాయాతీమందును; అంతరవారసం యతిశ్చ = అంతరవారసయతియను; ఉద్ధపిత్తే
 పాఠగవంఠైః = ఉద్ధమందు, నిత్రము, పాఠగమను, పద్ధతిశ్రితయే =
 మూడుపద్ధతులయందు; తత్తత్పద్ధతిభేదేన = అయో పద్ధతినేరనియును; యతోపితం =
 తీయదయియుగా; వార్తాం కుర్వాత్ = వారము చేయవలెను; యతిః = ఎటువేయ;
 వార్తా = వార్తమో, తతః వృష్ట్య = అటు వేయ వృష్ట్యయు; యతివృష్ట్య = ఎటువృష్ట్యయో;
 తతిః మనః = అటుమనస్సు.

తాత్పర్యము : ఘనము, ముక్తతాళము, విస్తామ, చిందవిస్తామ, అద్వతాళము, రావతీ,
 తరువాతి పేరతాళము అయి ఇది పేరగపద్ధతియని తెలియదగినది. పేరగాఙ్ఘమందలిని
 అట్లే ఉద్దమందును, తాయాతీమందును, అంతరవారసయతియను ఉద్ధ, నిత్ర,

పొంగిమమ మూడు పద్ధతులయందు, అయి పద్ధతివేరేమయి తగినవిధముగా వాడవలెనుననియు, ఎటు వాడవలె అటుచుట్టము, ఎటు చుట్టయో అటుమనెద్యు:

యతో మదస్తతో భాతో యతోభావస్తతో యః ।

యత్ర వ్యవస్థితో తత్ర + + భృష్టివితోక్తిః = 235 =

ప్రతిపదార్థము : యః మయః = ఎటు మనెనుండునో, తత్రః భావః = అటు భావము; యతో భావః తత్రః యః = ఎటు భావయో అటు తనము అగును (వాస్తవ-చుట్ట-మతో-భావ-రసములు పరస్పర సోపేక్షితములు); యత్ర = ఎక్కడ, తతో = మతోభావములు తెందును; వ్యక్తో = వ్యక్తములగునో, తత్ర = అక్కడ, రసచుట్ట వితోక్తిః = రసచుట్ట వితోక్తములనై:

వాస్తవ్యము : ఎటు మనెనుండునో అటు భావము- ఎటు భావయో- అటు తనము అగును, (వాస్తవ-చుట్ట-మతో-భావ-రసములు పరస్పర సోపేక్షితములు) ఎక్కడ మతోభావములు తెందును వ్యక్తములగునో అక్కడ రసచుట్ట వితోక్తములనై.

ప్రతిపదార్థముః సుర్యాన్ విమలైర్వృషభైః ।

అంగములుండి గీతం వాస్తవ్యముః భద్రవృషభైః = 236 =

ప్రతిపదార్థము : విమలైః అర్చకభైః = విశిష్ట అర్చకభవములు (విమలము = మితవిపర్యయము)నై; ప్రతిపద = ప్రత్యేకముగా; అభినయం సుర్యాన్ = అభినయించినయందునుగనెన = అంగమునై; గీతం అంగములుండి = గీతమును ఆధారించినయందును; వాస్తవ = వేరితో; అర్చం భద్రవృషభైః = అర్చమును చూపవలెను.

వాస్తవ్యము : విశిష్టఅర్చకభవములు (మితవిపర్యయము)నై ప్రత్యేకముగా అభినయించినయందును, అంగమునై గీతము ఆధారించినయందును, వేరితో అర్చమును చూపవలెను.

వజ్రావృణ భవయేత్ తావం సాధాభ్యాం తావదగ్గయమ్ ।

తావచ్చ తావచ్చతావచ్చ ఘంటికా అనుభూర్విశా = 237 =

కటపాశ్ర పాదుకా చ మృగంశిః కదంబ తతః ।

ఇత్యాదివాచ్యమిదోహో వాక్యతే దండవాచకే = 238 =

ప్రతిపదార్థము : వైశ్రములతో భావమునూహించియుచు, పాదములతో తాంవిష్టయును కుర్వాన్ = పాదములతో తాంవిష్టయునును చేయుచుండును; తాంశ్చి = తాళమును; కాంశ్చుతాంశ్చి = కంఠతాళమును; మంజీతా = మంజీతః జయపూర్వకాద = జయపూర్వకము పొందుకా = పొందుకొను; మృదంగః = మృదంగము; తతః = తరువాతః కరటా = కరటయు; ఇత్యాదివాద్యపరిచీనా = ఈయెదుగు వాద్యముదాయము; దండరాజే వాద్యచే = దండరాజమునందు వారించుటను.

తాత్పర్యము : వైశ్రములతో భావమునూహించియుచు, పాదములతో తాంవిష్టయును చేయుచుండును. తాళమును, కంఠతాళమును, మంజీత, జయపూర్వకము, పొందుకొను మృదంగము తరువాత కరటయు ఈ మొదలగు వాద్య సముదాయము దండరాజము నందు వారించుటను.

దూరయోగవచ్చెత్తు నమోనా దీర్ఘలోచనా :

(ఉగ్రోత్పల) మత్సా నిరంజాత్మా పేవృద్ధపిపిత్రిభిః : 239 :

దగ్ధైః కంఠశ్రుద్ధైః వాద్యపద్ధపిపిత్రిభిః :

+ + + + + మోక్షదానంశ్చిరాంశ్రుయః : 240 :

మోక్షామరేవనంశ్రుయః పర్యాభరణంభూషితా :

సోమతాః శ్రవణశ్చ స్త్రీయః పాత్రం శ్రవణితా : 241 :

ప్రతిపదార్థము : దూరయోగవచ్చెత్తు = దూరయోగము, వయస్సు, వృద్ధములనీ నమోనా = నమోన(వయస్కు)లును; దీర్ఘలోచనా = దీర్ఘములైన వైశ్రములు కలవారును; కృమంశ్చా = పిచ్చుపిదమములు కలవారును; నిరంజాత్మా = గొప్ప పిదమములు కలవారును; పేవృద్ధపిపిత్రిభిః = అనేక వృద్ధములు కలవారును; వాద్యపద్ధపిపిత్రిభిః దగ్ధైః కంఠశ్రుద్ధైః యుక్తా = అనేకములైన రంగులచే చిత్రములైన, లీలలైన దండరాజులవారును; మోక్షదానంశ్చిరాంశ్రుయః = మోక్షములచే అలంకరింపబడిన పాదములు కలవారును; మోక్షామరేవనంశ్రుయః = భూషణము లేవనములు కలవారును; పర్యాభరణంభూషితా = అన్ని భగవేతము అలంకరణము; సోమతాః = అపరాధముకలవారును; శ్రవణితా = శ్రావణీయరులు అయితి; స్త్రీయః పాత్రం = స్త్రీ పాత్రయ; శ్రవణితా = శ్రవణించినవి.

తాత్పర్యము : సోదరత్వము, వరుణ్య, వర్ణములచే ఎవరచ(పరుణ్య)లును కీర్త్యములచే వేర్వేరులు కలవారును, పెచ్చుపెచ్చుములు కలవారును, గోవు పిరుదులు కలవారును, బలవన ద్రువులు కలవారును, అనేకములైన రంగులచే విభిన్నమైన దిగులైన యింకలు కలవారును, విశిష్టములచే అలంకరింపబడిన పాదములు కలవారును, పూర్వకాలము లేనవియులు కలవారును, అన్ని విగలచేతను అలంకృతులు అవదానము కలవారును, ప్రాచీనపురులును అయిన స్త్రీ పాత్రలు తర్కింపబడినవి.

పాత్రవృత్తయం సమాఖ్యే త్వే త్వే పాత్రే పెచ్చయేత్ .

భవేములస్థిత్యంత్యాది యాచక్ తాచక్ యతాచుచి = 242 :

అవ్యోహ్యభముఖం పాతి పరావృత్తముఖం తతా .

ముఖో చందానువిధ్దం చ(7) తాచ్యతాలయమిన్యతమ్ = 243 :

స్థివస్తై + + + + క్షుద్రచందైర్వర్ణయతమ్ .

తాచాలంధైః సమాయుక్తం అయుక్తయ సమస్యతమ్ = 244 :

చందాలయమిదిస్త్రైః స్పృతభేదవివర్ణైః = 244½ :

ప్రతిపదార్థము : పాత్రవృత్తయం సమాఖ్యే = రెండుపాత్రలవారంబింది; త్వే త్వే పాత్రే = రెండు రెండు పాత్రలు; పెచ్చయేత్ = వృద్ధివొందించబడినది; యాచక్ అభ్యంతర్యాది యతాచుచి భవేముః = యదీష్టముగా ఎదిమిది ద్వులద్యములగునెఱుఁగి చేయవలెను; అవ్యోహ్యే = పెచ్చురము; అభిముఖం తా = ఎదురుగా గాని; పరావృత్తముఖం తా = పిసివృత్తముఖముగా గాని; చందానువిధ్దముఖం తా = చందానువిధ్దముఖముగా గాని; తాచ్యతాల సమస్యతం = తాచ్యతాలయమునందుగ; స్థివస్తై = స్థిరములచేతను; హస్తవివర్ణైః = హస్తవివరములతోను; పెచ్చైః యుతం = పెచ్చములతో కూడునట్లుగను, అయుక్తయ సమస్యతం = మూడులయులు కలదిగను ఉత్పన్నదానిని చందాలయమితి = చందాలయమని; స్పృతభేదవివర్ణైః స్త్రైః = స్పృతభేదములను తిరిపిన పెండితులచే చెప్పుండివది.

తాత్పర్యము : రెండుపాత్రల వారంబింది రెండు రెండు పాత్రలు వృద్ధివొందించబడినది, యదీష్టముగా ఎదిమిది ద్వులద్యములగునెఱుఁగి చేయవలెను పెచ్చురము ఎదురుగా గాని, పిసివృత్తముఖముగా గాని, చందానువిధ్దముఖముగా గాని, తాచ్యతాలయమునందుగ స్థిరములచేతను హస్తవివరములతోను పెచ్చులములతో కూడునట్లుగను మూడు అయులు

కలదిగను ఉప్పువ్విదాచి దండరామునిది పుత్తరేదములను తెలిసిన పెరితులచే చెప్పబడినది.

ఇది పంగితాళరామచేతుక్రిహిచ్చదేమనచితే పంగితాళరామచితే

పుత్తరేదము నాదు పెత్తమిదివరగా

॥ అదే పెత్తమి పెత్తమిదరగా ॥

గీతం వాద్యం చ పుత్తరే చ అయం తా(లం?)విరాచితే .

తస్మాత్ తాలవ్యరూపం చ వక్త్రే అక్ష్యామిహితః : 1 :

ప్రతిపదార్థము : గీతం = గీతము; వాద్యం = వాద్యము; పుత్తరే = పుత్తరము; అయం = అయమును; తాళే = తాళమును; విరాచితే = ప్రకాశించుచున్నది; తస్మాత్ = అందువలన; తాలవ్యరూపం = తాలవ్యరూపమును; అక్ష్యామిహితః = అక్ష్యముననుచునది; వక్త్రే = చెప్పుచున్నాను.

తాదృశ్యము : గీతము, వాద్యము, పుత్తరము, అయమును, తాళమును ప్రకాశించుచున్నది. అందువలన తాలవ్యరూపమును అక్ష్యముననుచునది చెప్పుచున్నాను.

ఉపర్యుపరిపర్యుపర్యుపర్యుతే పర్యుత్ .

యః కాళాపర్యుపర్యుతే తత్ క్షణం హితం సతి (?) : 2 :

ప్రతిపదార్థము : ఉపర్యుపరిపర్యుపర్యుపర్యుతే = పైపై (ఒకదానిపైకి ఒకటి) ఉంచబడిన పర్యుపర్యుతే, రహితమునాదియందు; పర్యుత్ = ఒకటి; హితం పర్యుత్ = యః కాళా పర్యుత్ = మది భేదించుటకేకాలమునో, తత్ = అది హితం సతి = హితమునుగూర్చి క్షణం పర్యుత్ = క్షణకాలమును.

తాదృశ్యము : పైపై (ఒకదానిపైకి ఒకటి) ఉంచబడిన పర్యుపర్యుతే, రహితమునాదియందు ఒకటి మది భేదించుటకేకాలమునో అది హితమును గూర్చి క్షణకాలమును.

అయః క్షణికపర్యుత్ పర్యుత్ కాద్య తాదృశ్యతా .

అప్యై కాద్యై హితేషు పర్యుత్ కాద్యుపర్యుతే : 3 :

ప్రతిపదార్థము : అష్టభిః ద్భిః = ఎనిమిది భేదములచే, రహ స్కాత్ = అయగును; అష్టవార్షికా కాష్ఠే = ఎనిమిది వార్షికము; దహేన్మ స్కాత్ = నిమిషముగును; అష్టాదేవభిః కాన్మ స్కాత్ = ఎనిమిది నిమిషములతో ఒకకాలము అగును.

తాత్పర్యము : ఎనిమిది భేదములచే అయగును. ఎనిమిది వార్షికము నిమిషముగును. ఎనిమిది నిమిషములతో ఒకకాలము అగును.

కర్తవ్యవిధియుద్భవః స్కాత్ తాత్పర్యమునాం భవేత్ :

అష్టభిఃతాత్పర్యం రిందుస్కాద్ రిందుత్పాదం తు అభివృద్ధేత్ : 4 :

ప్రతిపదార్థము : రిందుస్కాత్ = తాల్ప కాలములచే; త్పాదః భవేత్ = ఒక త్పాదముగును; తాత్పర్యం = అరెందు త్పాదము కాలముతో; అష్టభిఃరిందు భవేత్ = అష్టభిఃరిందు అగును; అష్టభిఃతాత్పర్యం = రెందు అష్టభిఃరిందులచే; రిందుస్కాద్ = ఒకరిందుగును; రిందుత్పాదం అభివృద్ధేత్ = రెందురిందువులతో ఒక అభివృద్ధి

తాత్పర్యము : తాల్ప కాలములచే ఒక త్పాదముగును. అరెందు త్పాదము కాలముతో అష్టభిఃరిందు అగును. రెందు అష్టభిఃరిందులచే ఒకరిందుగును. రెందు రిందువులతో ఒక అభివృద్ధిగును.

అభివృద్ధం తు మహా స్తోత్రే చైస్త్రేభిః ప్లుత ఏష చ :

ఇతి మోక్షగతిః స్తోత్రే మహానా తాచేదిభిః : 5 :

ప్రతిపదార్థము : అభివృద్ధం = రెందులభివృద్ధిచే; గురుస్తోత్రే = గురువు చెప్పబడినది; చైస్త్రేభిః = మోక్షములభివృద్ధి; ప్లుతస్కాత్ = ప్లుతముగును; ఇతి = ఈవిధముగా; తాచేదిభిః = తాచేత్తలచే; మహానా = మహాగతములచే; మోక్షగతిః స్తోత్రే = మోక్షగతము చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : రెందులభివృద్ధిచే గురువు చెప్పబడినది. మోక్షము లభివృద్ధిచే ప్లుతముగును. ఈవిధముగా తాచేత్తలచే మహాగతములచే మోక్షగతము చెప్పబడినది.

అతాపాపి క్షుదాచిన్య + + + కరిత్రితా :

త్వతాతా(పి)తాప పిన్యామో క్షేత్రాపత్య క్షేత్రాపత్య : 6 :

కర్మా తాపశ్చ పితృణాం పితృణాశ్చ కర్తవ్య :

అతాపపితృణాం క్షేత్రములక్షానాంసంకరానామ్ : 7 :

ప్రతిపదార్థము : అహహాద్విత్వహాదీన్య = అహహారులుగావి, హ్రుహారులుగావి;
 పరిశీప్తితా = చెప్పబడినది; తత్ర = అందు; అహా = అహమము నిష్కామః =
 నిష్కామము; విక్షేప = విక్షేపము; ప్రవేశవం = ప్రవేశము; ఇహ్య = ఇహ్య తాః =
 తాళము; పద్మము = ఏడవది; పద్మసాతః = పద్మసాతముగా; విక్షేపః = తెలియదగినది;
 ఉత్పాదకతీకుంపనం = ఉత్పాదక వేళ్ళమునుచును; అహమమ్యుతం క్షేయం =
 అహమముగా తెలియదగినది.

తాత్పర్యము : అహహారులుగావి, హ్రుహారులుగావి చెప్పబడినది. అందు అహమము,
 నిష్కామము, పక్షిపము, ప్రవేశము, ఇహ్యతాళము ఏడవది పద్మసాతముగా
 తెలియదగినది. ఏత్తబడిన వేళ్ళమునుచును అహమముగా తెలియదగినది.

అత్యంత పాస్త్ర పిష్టామోఘం ప్రసారమ్ ।

అమ్య దక్షిగతః క్షేప విక్షేప పరిభాష్యతే । ౪ ।

ప్రతిపదార్థము : అతః = (అహమముపల్లవై) అందువలన; తత్ర పాస్త్రపి =
 తాళపాస్త్రముచే; ప్రసారం = ప్రసారము(విప్రసం) చేయుట ఏరికలలో; తత్
 పిష్టామోఘం ప్యాత్ = పిష్టామమగును; తస్య దక్షిగతఃక్షేపః =
 అవిష్కామపాస్త్రముయొక్క ఏరిలింపు దక్షిగతమైనచో (మడివైపువకు బరిగవలో);
 విక్షేపః పరిభాష్యతే = విక్షేపముగా చెప్పుటయ్యుచున్నది.

తాత్పర్యము : (అహమము పల్లవై) అందువలన తాళపాస్త్రముచే ప్రసారము (విప్రసం)
 చేయుట ఏరికలలో పిష్టామమగును అవిష్కామపాస్త్రముయొక్క ఏరిలింపు
 దక్షిగతమైనచో (మడివైపువకు బరిగవలో) విక్షేపముగా చెప్పుటయ్యుచున్నది.

అమ్యదక్షిగతఃక్షేపః క్షేపః ప్రవేశామ్యుతవ్యవమ్ ।

ఇహ్య దక్షిగతాయ తతో వామయ్య క్షిప్తిః । ౫ ।

ప్రతిపదార్థము : అమ్య = అందు; తలం = అరచేతిచే; అమంపనం = (విక్షేపముచేసిన
 దానిని) ముడుచుకొనుటను, (విప్రసవమువకు వేళ్ళు); ప్రవేశామ్యుత ప్యాత్ =
 ప్రవేశముగును; దక్షిగతః = (మడిపాస్త్రముపై)విప్రవేయుట; ఇహ్య = ఇహ్యుగును;
 వామయ్య = (ఏడవపాస్త్రముపై) మడిచేతిలో సాతమేరికలలో అది; తాః క్షిప్తిః =
 తాళముగా చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : మఠల అరచేతిచే (విక్షేపముచేసిన దానిని) ముడుచుకొనుటను

(వృద్ధియునకు లేర్పగు) ప్రదేశముగను, (కుడిపార్శ్వమునొక్కచేయును) క్షయముగను,
(ఎడమపార్శ్వము) కుడిచేతితో పాదమనకులతో అది తాముగా వెల్లడపడదు.

ఉభయార్థములూ పాదు పెద్దపాత ఇతి స్వతః ।

ప్రవతా పెద్దలో కృష్ణ బంధిని చ వి(వి)ద్ధితా ॥ 10 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఉభయోః పార్శ్వయోః పాదు = రెండుపార్శ్వములలోపైక పమాదపూతము;
పెద్దపాత ఇతి స్వతః = పెద్దపాతమునకును; ప్రవతా = ప్రవతము; పెద్దలో =
పెద్దలో; కృష్ణ = కృష్ణ; బంధిని చ = బంధినియు; విద్ధితా = విద్ధితము.

తాత్పర్యము : రెండుపార్శ్వములలోపైక పమాదపూతము పెద్దపాతమునకును,
ప్రవతము, పెద్దలో, కృష్ణ, బంధినియు, విద్ధితము.

పెద్దస్త్రీ చ పతాక చ పతితా తాత్పరీ మతా ।

ఘనాదపూతో ప్రవతా పెద్దాన్యశ్చే ప్రసారితా ॥ 11 ॥

ప్రతిపదార్థము : పెద్దస్త్రీ = పెద్దస్త్రీయు; పతాక = పతాకయు; పతితా = పతితయుని;
అస్త్రీని మతా = ఎదిమిదవదిగా మమ్మతము; ఘనాదపూతః = గట్టిగా (పశ్చిమముగా)
వెల్లచేయును; ప్రవతః = ప్రవ(త)ము; అశ్చే ప్రసారితా పెద్దలో = ముందునకు
తాచిచ (వి)పర్చిగి.

తాత్పర్యము : పెద్దస్త్రీయు, పతాకయు, పతితయుని ఎదిమిదవదిగా మమ్మతము గట్టిగా
(పశ్చిమముగా) వెల్లచేయును ప్రవ(త)ము, ముందునకు తాచిచ (వి)పర్చిగి.

కృష్ణ బంధవమాత్రా చ బంధాకారా చ బంధిని ।

విద్ధితోఽపర్యేత విద్ధిత్రైత్వపాదుతః ॥ 12 ॥

ప్రతిపదార్థము : కుంభవమాత్రా = కుంభమునకుమాత్రము; కృష్ణాన్యశ్చే =
కృష్ణయుగము; బంధాకారా బంధిని = బంధాకారమైనది బంధినియుగము; అపర్యేత-
పైకెత్తుటచే; విద్ధితా = విద్ధితముగను; ఉత్తరా వామతః = ఎడమగా ఎత్తుచ; విద్ధిత్రై
= విద్ధిత్రైముగను.

తాత్పర్యము : కుంభమునకు మాత్రము కృష్ణయుగము, బంధాకారమైనది బంధిని
యుగము, పైకెత్తుటచే విద్ధితముగను, ఎడమగా ఎత్తుచ విద్ధిత్రైముగను.

శీర్షాంగులిః పతాక స్కాత్ పతితా పతితా వుచిః ।

అభ్యుత్తరాణాం పంచాశం మానమువ్యాదగే హి యత్ = 13 :

ప్రతిపదార్థము : శీర్షాంగులిః = ప్రైక్షింపింప అంగుళిలుకలది; పతాక స్కాత్ = పతాకముగును; పతితా = పడుచది, పాతముకలది; పతితా స్కాత్ = పతితముగును; అభ్యుత్తరాణాం పంచాశంమానం = అభ్యుత్తరముల బరింపిమానము(తెచ్చి); అవ్యుదగే = ఉత్పాదకమందు; యత్ = యీదికలదో; హి = అది; బుధైః = పండితులచే; తాళగతాధ్రమాణమాత్రా = తాళగతమైన ధ్రమాణమౌత్త(ము)గా; పరిశ్లేయా = తెలియచగివది.

తాత్పర్యము : ప్రైక్షింపింప అంగుళిలు కలది పతాక యగును. పడుచది, పాతముకలది పతితముగును. అభ్యుత్తరముల బరింపి మానము(తెచ్చి) ఉత్పాదకమందు యీదికలదో అది పండితులచే తాళగతమైన ధ్రమాణమౌత్త(ము)గా తెలియచగివది.

త్ర్యమ్బకాపరిశ్లేయా మాత్రా తాళగతా బుధైః ।

ద్విమూలా స్కాత్ కలా పిన్దే చతుర్వ్యూతామవర్తే = 14 :

ప్రతిపదార్థము : పిన్దే = పిత్రమందు; ద్విమూలా కలాస్కాత్ = ద్విమూలకమైన కలయగునది; అమవర్తే = అమవర్తికమందు; చతుర్వ్యూతాస్కాత్ = చతుర్వ్యూతమగును.

తాత్పర్యము : పిత్రమందు ద్విమూలకమైన కలయగును. అమవర్తికమందు చతుర్వ్యూతమగును.

అష్టమూలా త పిచ్చ్యక్షగే నమంతాస్తాతా ।

కాలాంతరావర్తే యః కాలోపా నయన్యాయః = 15 :

ప్రతిపదార్థము : పక్షిణే = పక్షిణమందు; అష్టమూలా నమంతాస్తాతా = పదిహేది మూతలు కలదిగా చెప్పబడినది; యః కాలాంతరావర్తే = పదికాలాంతరావర్తేయగునదో; అపాకాః = అపాకము; అయన్వాత్ = పీడికొనిపాకములచే (పీడముచేయుటలచే నడిపింపబడుటచే); అయన్వాయః = అయన్వాదార్థము.

తాత్పర్యము : పక్షిణమందు పదిహేదిమూతలు కలదిగా చెప్పబడినది. పదికాలాంతరావర్తేయగునదో అపాకము పీడికొనిపాకములచే (పీడముచేయుటలచే, నడిపింపబడుటచే) అయన్వాదార్థము.

ప్రతిభ: ప పవిత్రేయో ధ్రువో మధ్యోపిలంబితః ।

అనుయోజాన్ యతిః ప్రోక్షక్చైద్రవిమ యథాక్షమమ్ ॥ 16 ॥

ప్రతిపదార్థము : పరమయః = అలయః, ధ్రువః = ధ్రువము, మధ్యః = మధ్యము, పిలంబితః ఇతి = పిలంబితమని ప్రతిపద పిత్యయః = మోక్ష పితమయంగా తెలియబడినది; పిత్రాదీమి = పిత్రాదులయందు; యథాక్షమం = వరుసగా; అనుయోజాన్ = అనువదములవలన; యతిః ప్రోక్షః = యతి చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఆ అయ ధ్రువము మధ్యము పిలంబితమని మోక్షపితమయంగా తెలియబడినది. పిత్రాదులయందు వరుసగా అయ వదములవలన యతి చెప్పబడినది.

సమా ప్రోతపర్యా ప గోఘర్వా చేతి పా త్రితా ।

అథ దేశికతా మార్గా వర్ణనాచే అర్థసంభవా ॥ 17 ॥

ప్రతిపదార్థము : పా = అ; యతిః; సమా = సమము; ప్రోతపర్యా = ప్రోతపరాము, గోఘర్వాతి = గోఘర్వమవయః త్రితా = మోక్షపితమయలు అథ = తరువాత; దేశికతా = దేశికములైన అర్థసంభవా మార్గా = అర్థా(అర్థబుధిములు) ములైనవి; వర్ణనాచే = చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఆ యతి సమము, ప్రోతపరాము, గోఘర్వమవయః మోక్షపితమయలు తరువాత దేశికములైన అర్థా(అర్థబుధిములు)ములైనవి చెప్పబడుచున్నవి.

తత్ర చిత్రతంత్రోత్తరా చిత్రమోక్షకః ।

అతిచిత్రతమశ్చేతి తత్ప్రమాదం నిరూప్యతే ॥ 18 ॥

ప్రతిపదార్థము : తత్ర = అందు; చిత్రతః పిత్ర - చిత్రమొకటి; అతిః = రెండవది, చిత్రతమః = చిత్రతమము; అతిచిత్రతమఃఇతి = అతిచిత్రతమమనునది మరయుకటి; తత్ ద్వరూపం నిరూప్యతే = తాటి ద్వరము నిరూపించబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : అందు చిత్రమొకటి, రెండవది చిత్రతమము, అతిచిత్రతమ మనునది మరయుకటి. తాటిద్వరూపము నిరూపించబడుచున్నది.

మూలా చిత్రతా శ్లేషా చ్చర్వణం చిత్రతమే మతా ।

అతిచిత్రతమే మార్గే కతా మ ప్రయోజితా ॥ 19 ॥

ప్రతిపదార్థము : మూలాచిత్రతా శ్లేషా = చిత్రతమోఃమూలము, చిత్రతమే =

చిత్రతమయందు; చిత్రార్థమతా = చిత్రర మూలము పెమ్మయము; అతి చిత్రతమేమాగ్నే = అతిచిత్రతమహర్షమందు; (అమృదుపంచత్వితలాజ్ఞేయో = అమృదుత పంచత్వితలయగును); భూతపంచత్వితలా జ్ఞేయో = భూత పంచత్వితలా గుర్తింపబడినది; (మనవి-) ఇందు ఏది యోగ్యమైత ఆ యోగ్యమను గ్రహించునది.

తాత్పర్యము : చిత్రతయేక మూలము, చిత్రతమయందు చిత్రర మూలము పెమ్మతమే. అతిచిత్రతమహర్షమందు (అమృదుతపంచత్వితలయగును) భూతపంచత్వితలదిగా గుర్తింపబడినది. (మనవి-) ఇందు ఏది యోగ్యమైత ఆ యోగ్యమను గ్రహించునది.

అథ చిత్రాదిమాగ్నేషు స తాళా స్థావృతుస్త్విథః :

చతుర్వక్తృణా త్త్వతో మిత్రః శందవనామః : 20 :

ప్రతిపదార్థము : అథ = తరువాత; చిత్రాదిమాగ్నేషు = చిత్రాదిమాగ్నములందు; స తాళా = అతాళము; చతుర్వక్తృః స్థావత్ = తాల్పచిదములగును; చతుర్వక్త్రః = చతుర్వక్తము; త్త్వక్త్రః = త్త్వక్త్రము; మిత్రః = మిత్రము; శందవనామః = శందవనము పేరుగలది.

తాత్పర్యము : తరువాత చిత్రాదిమాగ్నములందు ఆ తాళము తాల్పచిదములగును. చతుర్వక్తము, త్త్వక్త్రము, మిత్రము, శందవనము పేరుగలది.

త్వత్ చచ్చత్పుటః ప్రోత్తత్పుటస్త్వో మపీషిథి :

స త్త్వీకతః ఘోర్యం ద్వికలశ్చ చతుష్కలః : 21 :

ప్రతిపదార్థము : త్వత్ = అందు; చచ్చత్పుటః = చచ్చత్పుటతాళము; చతుర్వక్త్రః = చతుర్వక్తముగా; ప్రోత్తః = చెప్పబడినది; సః = అది; త్త్వో = మూడుచిదములు; ఏకకలః = ఏకకల; ద్వికలః = ద్వికలము; చతుష్కలః = చతుష్కలము.

తాత్పర్యము : అందు చచ్చత్పుటతాళము చతుర్వక్త్రముగా చెప్పబడినది. అది మూడుచిదములు, ఏకకల, ద్వికలము, చతుష్కలము.

తదా తాచెష్టకుష్టైశ్చో యుక్తో + + త మిత్రణార్ :

విగ్ధపైష్యపిగ్ధపై ప్తాచాన్వైద్యో గుణాదిభః : 22 :

ప్రతిపదార్థము : తదా = అట్లే; తాచెష్టః = తాచెష్టతాళము; త్త్వక్త్రః = త్త్వక్త్రము.

యుగ్యః = ద్వికలయః; మిశ్రమణాత్ = మిశ్రమయనలనః; విశ్లేష్టః = విశ్లేషము (విశ్లేషపుట)లనేతమః; అవిశ్లేష్టః = సంశ్లేషమునేతమ అయినః తాతాంగైః = తాతాంగములైనః భూతాదిభిః = భూతాయనలే.

తాత్పర్యము : అట్లే తాదృశతాతామ్యము శ్రుత్యము ద్వికలయ మిశ్రమయనలన విశ్లేషము (విశ్లేషపుట) లనేతమ సంశ్లేషములనేతమ అయిన తాతాంగములైన భూతాయనలే.

క్రియతో బహుభంగిభిః స తావః కందసంప్రకః ।

కంద్యోపి చతుర్దశాశ్చర్వ్యోపి మిశ్రస్త్వైవ చ । 23 ।

సంశ్లేష్టశ్చితి విశ్లేష్టశ్చిత్వా తావదేవిభిః ।

ప్రతికదాశ్చము : బహుభంగిభిః = అనేకప్రకారములనః; యః = ఏయిః క్రియతో = చేయుటయనః; సః తావః = అతాళము; కందసంప్రకః = కందతాళమగును. కంద్యోపి = కందతాళముకూడః; చతుర్దశాశ్చ = చతుర్దశము; శ్రుత్యః = శ్రుత్యము; మిశ్రః = మిశ్రము; సంశ్లేష్టః ఇతి = సంశ్లేష్టము అనః; తావదేవిభిః = తాళము వెతనక సంశ్లేషయనలే; చతుర్దాః = చాల్పవచములుగా; విశ్లేష్టః = విశ్లేషించుచినది. అవతారోచ్ఛేదః ।

తాత్పర్యము : అట్లేప్రకారమునలే ఏది చేయుటయనః అతాళము కందతాళమగును. కందతాళముకూడః చతుర్దశము, శ్రుత్యము, మిశ్రము, సంశ్లేష్టము అని చాల్పవచములుగా విశ్లేషించుచినది.

చచ్చయ్యుచిచ్చాచచ్చుః పచ్చితాచ్చత్రకచ్చితా । 24 ।

సంపచ్చీప్రక ఉచ్చక్ర బహిరాచచ్చ దచ్చుః ।

చచ్చోపి హింహారీలచ్చ కందచ్చః హింహాపిశ్చమః । 25 ।

స్త్రీకంఠో రవిశీలచ్చ రంజతాలః పరిశ్చమః ।

ప్రత్యంగో గంధీలచ్చ శ్రుతిచ్చో పిదమిశ్చమః । 26 ।

హంహారీతో వర్ణహంశ్చుదాహణీవరచ్చతః ।

రంజోచ్చోతో రాజతాలః హింహాపిశ్చాచీతచ్చుః । 27 ।

వజ్రహారి వర్ణతాలచ్చతో రంగశ్చరీరీణః ।

హంహారీహం హంహారీతో మర్త్యకమోదవంశచ్చతః । 28 ।

భవేచ్ఛదభరణం కంఠాభరణం పితృతః ।

తతస్త్వదాగతః స్వాత్ స్వాత్మతః సంహరందమః ॥ 29 ॥

అయశ్చిద్విజయమందః ప్రతితాలో ద్విరీయతః ।

మతరందమః కీర్తితాలో విజయో అయమందగతః ॥ 30 ॥

ప్రతిపదార్థము : దర్పాత్పూరితము, రాదర్పూరితము, పెట్టాత్పూరితము, పెంపొన్నపూరితము, ఉద్బూతము, అతితాపము, దర్పణము, దర్పణి సంహరణ, కందర్పము సంహరణము, శ్రీరంగము, రతిశీలము, రంగతాపము, పరిశ్రమము, ప్రార్థనము, గీతశీల, శ్రీభక్తిము, వీరవిశ్రమము, హంపరీత, పర్ణరాజము, యోధామణిపదము, తంగోద్యోతము, రాజతాపము, సంహరణశ్రీడితము, వనమాలిపర్ణతాపము, తంగప్రదీపకము, హంపరాదము, సంహరాదము, మల్లకామోదము, తరదరీత, రంగాభరణము, తురగశీల, సంహరందమము, అయశ్చి, విజయోపందము, ప్రతితాపము, ద్విరీయకము, మతరందము, కీర్తితాపము, విజయము, అయమందగతము.

తాత్పర్యము : దర్పాత్పూరితము, రాదర్పూరితము, పెట్టాత్పూరితము, పెంపొన్నపూరితము, ఉద్బూతము, అతితాపము, దర్పణము, దర్పణి సంహరణ, కందర్పము సంహరణము, శ్రీరంగము, రతిశీలము, రంగతాపము, పరిశ్రమము, ప్రార్థనము, గీతశీల, శ్రీభక్తిము, వీరవిశ్రమము, హంపరీత, పర్ణరాజము, యోధామణిపదము, తంగోద్యోతము, రాజతాపము, సంహరణశ్రీడితము, వనమాలిపర్ణతాపము, తంగప్రదీపకము, హంపరాదము, సంహరాదము, మల్లకామోదము, తరదరీత, రంగాభరణము, తురగశీల, సంహరందమము, అయశ్చి, విజయోపందము, ప్రతితాపము, ద్విరీయకము, మతరందము, కీర్తితాపము, విజయము, అయమందగతము.

రాజవిద్యాభరణంబుల్లో అయతాన అయశ్చిః ।

తతో పెట్టాదుగి శ్రీరా ప్రభంగి కేరం నీయము ॥ 31 ॥

ప్రతిపదార్థము : రాజవిద్యాభరణము, ముష్టజయతాపము, అయశ్చిము, విద్యాదుకము, శ్రీరా, ప్రభంగి, కేరం నీయము.

తాత్పర్యము : రాజవిద్యాభరణము, ముష్టజయతాపము, అయశ్చిము, విద్యాదుకము, శ్రీరా, ప్రభంగి, కేరం నీయము.

శ్రీశ్రీశ్రీచిందుమాలీ చ నమశాలశ్చ నందనః ।

ఉదీర్ఘమోహో మర్దరా చ భేరికా పలుమట్టికా ॥ 32 ॥

అధిపంధో వర్తకీదా మల్లతాలశ్చ దీపకః ।

అవంగతాలో పయమో తాండీపుష్పంధవంధరా ॥ 33 ॥

పీకతాలశ్చ కంకాలశ్చమస్త్రాంశ్చ దోంబరీ ।

అహంకారకాయబేంకోశస్త్రైకైక అభయశేఖరః ॥ 34 ॥

ప్రతిపదార్థము : శ్రీశ్రీశ్రీ చిందుమాలీ, నమశాలము, నందనము, ఉదీర్ఘమోహము, మర్దరా, భేరికా, పలుమట్టికా, అధిపంధవము, వర్తకీద, మల్లతాలము, దీపకము, అవంగతాలము, పయము, తాండీపుష్పంధవము, కంధము, పీకతాలము, కంకాలము, కంకాలము, దయస్త్రాలము, దోంబరీ, అహంకారకాయబేంకోరము, అభయశేఖరము.

తాత్పర్యము : శ్రీశ్రీశ్రీ చిందుమాలీ, నమశాలము, నందనము, ఉదీర్ఘమోహము, మర్దరా, భేరికా, పలుమట్టికా, అధిపంధవము, వర్తకీద, మల్లతాలము, దీపకము, అవంగతాలము, పయము, తాండీపుష్పంధవము, కంధము, పీకతాలము, కంకాలము, కంకాలము, దయస్త్రాలము, దోంబరీ, అహంకారకాయబేంకోరము, అభయశేఖరము.

ప్రతాపశేఖరశ్చాహో జగదభంధో చతుర్ముఖః ।

దంబో చ నైవమట్టిశ్చ తదా తాలస్త్రురీయః ॥ 35 ॥

తస్మాదుపి వర్తకీయా మరతో అరితో కరుః ।

కరుణాశ్చయవిశ్వాన జగ్రాతో వర్ణవస్త్రదా ॥ 36 ॥

కతో వర్ణయవిశ్వాన తామరాకాయణః ప్రియః ।

మదనశ్చాన వర్ణేయః పాశ్చరీలోచనస్త్రుతః ॥ 37 ॥

కతో నామకతాలః పాశ్చో కరుః శ్రీపంధవో అయః ।

రీతాపిలోకీయశ్చాహో అరితప్రేయసాపాదక (??) ॥ 38 ॥

మదనభేత్తపంక్తిభో తామరకాన పంక్తికః (??) ।

ఉద్ధవశ్శ్రీచ తాలకాయ (కో??) వాశ్చపీకం కరమీ ॥ 39 ॥

చతురస్రదితాలకాయ మధ్యే వ్యవహారమోగ్య తాలపంక్తికం ప్రస్తావన పదాంతం వర్ణే

ప్రతిపదార్థము : ప్రతిపక్షిణము, జగయుంపా, చతుర్ముఖము, యుంపా, ప్రతిపత్నము, తృణీయతాము, లలితము, రతి, కరుణాయుతి, పెద్దలము, వర్ణము, వర్ణయతి, రాజనారాయణము, మదనము, సార్వభౌలోదనము, గారుతీ, శ్రీవందనము, జయము, లీలాపిలోకితము, లలితస్థయము, ఉత్సవము, (109) ఇతి = అని; తాలాలాం = తాలములయొక్క; ఏకేప అర్చనీకం శతం = 101 దేవములు చతుర్భుజితాలాలాం మయ్యే = చతుర్భుజితాలములలో; వ్యవహార యోగతాలలక్షణం = వ్యవహార యోగములైన తాలముల లక్షణమును; ప్రస్తావనహితం వర్ణ్యే = ప్రస్తావనహితముగా చెప్పుచున్నాము.

తాత్పర్యము : ప్రతిపక్షిణము, జగయుంపా, చతుర్ముఖము, యుంపా, ప్రతిపత్నము, తృణీయతాము, లలితము, రతి, కరుణాయుతి, పెద్దలము, వర్ణము, వర్ణయతి, రాజనారాయణము, మదనము, సార్వభౌలోదనము, గారుతీ, శ్రీవందనము, జయము, లీలాపిలోకితము, లలితస్థయము, ఉత్సవము, (109)అని తాలములయొక్క, 101 దేవములు చతుర్భుజితాలములలో వ్యవహార యోగములైన తాలముల లక్షణమును ప్రస్తావనహితముగా చెప్పుచున్నాము.

ప్రస్తావితాంబంధి వ్యాఖ్యరం స్యాప్యమర్చితమ్ :

పంజ్జయా తత్ పరిశ్లేయం ద్రుతం లభు నిరు ప్లవమ్ = 40 =

ప్రతిపదార్థము : ప్రస్తావనముచే, తాలంబంధి అక్షరం = తాలమునకు సంబంధించిన అక్షరము; చతుర్వర్ణం స్యాత్ = నాల్గువిధములగునది; తత్ = అయ్యైతము; ద్రుతము, లభుంపు, గురుపు, ప్లవము అని, పంజ్జయా = పేరుచేతను; పరిశ్లేయం = తెలియదనినది.

తాత్పర్యము : ప్రస్తావనముచేత తాలమునకు సంబంధించిన అక్షరము నాల్గువిధములగును, అయ్యైతము ద్రుతము, లభుంపు, గురుపు, ప్లవము అని పేరుచేతను తెలియదనినది.

ప్రత్యేకం చ ద్రుతాదీతాం భవేత్ పర్యాయపంచకమ్ :

అర్థమాశ్రం ద్రుతం వ్యేకం వ్యంజనం కించుకం తథా = 41 =

ప్రతిపదార్థము : ప్రత్యేకం = ప్రత్యేకముగా; ద్రుతాదీతాం = ద్రుతము మొదలగు వాటికి; పర్యాయపంచకం = పర్యాయపంచకము; భవేత్ = ఉండును; అర్థమాశ్రం =

అర్హమోక్తముః ప్రాంతం = ప్రాంతముః వ్యోమ = వ్యోమః వ్యంజనం = వ్యంజనముః
 రీందుకం = రీందుకము (అనః)

తాత్పర్యము : ప్రత్యేకముగా ప్రాంతము మొదలగు పాఠీక పద్యము సంజకము ఉండును.
 అర్హమోక్తము ప్రాంతము వ్యోమ వ్యంజనము రీందుకము (అనః);

మూర్తికం పరళం ప్రాప్తం అథా వ్యాపకమిత్యపి ।
 ద్విమూర్తికం కథా వర్తం గురు రీర్షమపి పృథక్ ॥ 42 ॥

ప్రతిపదార్థము : మూర్తికం = మూర్తికము; పరళం = పరళము; ప్రాప్తం = ప్రాప్తము;
 అథా = అథావృత్తా వ్యాపకం = వ్యాపకము; ద్విమూర్తికం = ద్విమూర్తికము; కథావృత్తం =
 వృత్తము; గురు = గురువు; రీర్షం ఇతి = రీర్షమపి పృథక్ = చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : మూర్తికము పరళము, ప్రాప్తము, అథావృత్తా వ్యాపకము, ద్విమూర్తికము
 వృత్తము, గురువు, రీర్షమపి చెప్పుబడినది.

పామోచ్చయం ప్లవం రీప్తం తథా శ్లోకం ప్రమోత్రికమ్ ।
 అథ చ ప్రాచీనపురాంస్త్రోతాన్ విశ్లామి పాంధవమ్ ॥ 43 ॥

ప్రతిపదార్థము : పామోచ్చయం = పామోచ్చయము; ప్లవం = ప్లవము; రీప్తం = రీప్తము.
 శ్లోకం = శ్లోకము; ప్రమోత్రికం = ప్రమోత్రికము; అథ = తరువాత, ప్రాచీన
 విశ్లామిన్ తాతాన్ = ప్రాచీనపురాంస్త్రోతానము; పాంధవం = ఇంద్రుడు; విశ్లామిన్
 చెప్పుబడినది.

తాత్పర్యము : పామోచ్చయము, ప్లవము, రీప్తము, శ్లోకము, ప్రమోత్రికము, తరువాత
 ప్రాచీనపురాంస్త్రోతానము ఇంద్రుడు చెప్పుబడినది.

తాతే చచ్చయ్యురే శ్లేయం గురుప్రసంగం అథా ప్లవమ్ ।
 గురుశ్లేయం గురుప్రసంగం తేచ్చాప్లవమితి ॥ 44 ॥

ప్రతిపదార్థము : చచ్చయ్యురే తాతే = చచ్చయ్యురేతాతము; గురుప్రసంగం = రీందు
 గురువులకు; అథా = అథావృత్తా; ప్లవం = అథా ప్లవముగా; శ్లేయం = తిరియినది;
 తాతేచ్చాప్లవమితి తాతే = తాతేచ్చాప్లవమనందు; గురు = అథా గురువు; అథా =
 రీందు అథావృత్తా; గురుశ్లేయం = అథాగురువులు; తేచ్చా = అందును.

తాత్పర్యము : చెప్పేవ్యక్తులతాళమందు రెండుగురువులు ఒక అయిపు ఒక ప్లేతముగా వేరియవగినది. తాచెప్పుట తాళమువందు ఒక గురుపు రెండు అయిపులు ఒక గురుపును ఉందును.

పరిగా గలపాచ్చిన పెట్టితాపుతో ప్లేతా :

మగగాద్యంతం ప్లేతం శ్రేయం పంచద్యేష్టకపంచ్ఛయే :: 45 ::

ప్రతిపదార్థము : పెట్టితాపుతో = పెట్టితాపుప్రతి తాళమందు పరిగా = ప్లేతము, అయిపు, గురుపు; గలపాచ్చి; పద = గురుపు, అయిపు, ప్లేతమును; ప్లేతా = చెప్పబడినది; మగగాద్యంతం = మగగామున దాద్యంతమును; ప్లేతం = ప్లేతముకలదిగా; పంచద్యేష్టక పంచ్ఛయ = పంచద్యేష్టకమగును.

తాత్పర్యము : పెట్టితాపుప్రతితాళమందు ప్లేతము, అయిపు, గురుపు, గురుఅయిపు ప్లేతమును చెప్పబడినది. మగగామునదాద్యంతమును ప్లేతముకలదిగా పంచద్యేష్టక మగును.

ఉద్దర్శి మగగాచ్చేక అదితాలే దళం ప్లేతా :

అష్టకృత్యం చచ్చర్కం పరామాంతో ద్రుతో అయి (7) :: 46 ::

ప్రతిపదార్థము : ఉద్దర్శి = ఉద్దలమందు; మగగా; పేక = మగగాముకలి (మూడు గురువులు కలది) అదితాలే = అదితాలమందు (అదపిచ్చి); ద్రుతము, అయిపు, గురుపు (మూతము) కలదియగును. అచ్యుతమంతము అయిపు కలదియగును; చచ్చర్కం = చచ్చరియందు; అష్టకృత్యం = 8 ద్రుతములు, అయిపులు; పరామాంతం = పరామాంతము(ద); ద్రుతో = రెండు ద్రుతములు; అయి = ఒక అయిపు ఉందును.

తాత్పర్యము : ఉద్దలమందు మగగాముకలి (మూడుగురువులు కలది) అదితాలమందు (ద్రుతము, అయిపు, గురుపు (మూతము)కలదియగును. అచ్యుతము అయిపు కలదియగును) చచ్చరియందు 8 ద్రుతములు అయిపులు, పరామాంతము (ద) రెండు ద్రుతములు, ఒక అయిపు ఉందును.

పంచాలే పరాద్యం అష్టకృత్యం ద్రుతము :

పంచాద్యమంతాలే మ్యర్కగతో అదా గదా :: 47 ::

ద్రుతపదార్థము : పిండాశీలే = పిండాశీలాశయముందు; అద్భుత్యంతద్భుతశ్రమం = అద్భుతమైనందు అయ్యె, మూడు ద్రుతములును; విధాతద్భుం = చేయదగినది; పిండాద్విద్రుమలాశీ = పిండాద్విద్రుమలాశయముందు; మగణః = మూడు గురువులు; అపితా గపా = అయ్యె పైతమే రెండు అయ్యెలు, గురువు రెండు పైతములు; స్వర్ణ = ఉండును.

తాత్పర్యము : పిండాశీలాశయముందు అద్భుతంతమైనందు అయ్యె మూడు ద్రుతములును చేయదగినది. పిండాద్విద్రుమలాశయముందు మూడు గురువులు అయ్యె పైతమే రెండు అయ్యెలు, గురువు రెండు పైతములు కలె.

అచతుష్కం విరామోంతం గజశీలే ప్రతీప్రయే ।

పపితామం అభుద్భుద్భు తాశీ ప్నాద్భుదపీచే = 48 :

ద్రుతపదార్థము : గజశీలే = గజశీలాశయముందు; అచతుష్కం = నాలుగు అయ్యెలు; విరామోంతం = విరామోంతముగా; ప్రతీప్రయం = చెప్పబడినది; పాంధరీచే తాశీ = పాంధరీలాశయముందు; పపితామం = పపితముతో కూడు అభుద్భుద్భుం = రెండు అయ్యెలు; ప్నాశీ = అగును.

తాత్పర్యము : గజశీలాశయముందు నాలుగు అయ్యెలు విరామోంతముగా చెప్పబడినది. పాంధరీలాశయముందు పపితముతో కూడు రెండు అయ్యెలు అగును.

రాజమోదామణి(?) తాశీ ద్రుతా పశ్చ ద్రుతా అగ్ని ।

ద్విరీయం యగణం దైవ పిండాద్విద్రీదే చా = 49 :

ద్రుతపదార్థము : రాజ మోదామణి(?) తాశీ = రాజమోదామణి లాశయముందు; ద్రుతా = రెండు ద్రుతములు; పశ్చ = మూడు అయ్యెలును; అగ్ని = అయ్యెగురువులును ఉండును; ద్విరీయం యగణం = (ఒక అయ్యె రెండు గురువులు, ఒక అయ్యె రెండు అయ్యెలు) రెండు పైతములు ఒక అయ్యె రెండు గురువులు, అయినది కావచ్చును. (ద్విరీయం అయినది రెండు పైతములైన యీరం రెండవది యగును, లేదా రెండు యగణములు అయ్యె మొదటిది యగును); చా = అచచ్ఛతములు; పిండాద్విద్రీదే = పిండాద్విద్రీత లాశయముందును.

తాత్పర్యము : రాజమోదామణిలాశయముందు రెండు ద్రుతములు, మూడు అయ్యెలు,

అయిగురువులును ఉండును. (ఒక అయిపు రెండు గురువులు, ఒక అయిపు రెండు అయిపులు) రెండు పైతములు ఒక అయిపు రెండు గురువులు, అయియెఱుకెచ్చెను. (ద్విగీయం అనువది రెండు పైతములైనయెడల రెండవదిగను. లేచిలో రెండు యగగములు అచ్చిలో మొదటిది యగును) అయిపుతములు సింహవిక్రీడిత తాళమందుండును.

యగగల్లో కుచ్చైవ సింహాచారే పరసితా :

అయిపుతమయ్యలలో ప్యతాం శుభరీతి ॥ 50 ॥

ప్రతిపద్యము : తురంగగీతాచారే = తురంగగీతాతాళమందు; ద్రుతద్వంద్వం = రెండు ద్రుతములు; అయి = అయిపు; తతః = తరువాత; తయః = రెండు గురువులు అయిపు పైతము; లగః = అయిపు గురుపు; ద్రుతో = రెండుద్రుతములు; గోళః = రెండు గురువులు అయిపు; పిలపోతః = పైతము అయిపు రెండు పైతములు గురువును; అచ్చయం = రెండు అయిపులు; ప్యత్ = ఉండును.

తాత్పర్యము : తురంగగీతాతాళమందు రెండు ద్రుతములు అయిపు తరువాత రెండు గురువులు అయిపు పైతము అయిపు గురుపు రెండు ద్రుతములు, రెండు గురువులు అయిపు పైతము అయిపు రెండు పైతములు గురువును రెండు అయిపులు ఉండును.

విశ్మయపదుచ్చం వ తాలే ప్యత్ సింహాచందే :

లో ద్రుతా ప్రతితాల ప్యత్ ద్రుతా లగ్న ద్విగీయతే ॥ 52 ॥

ప్రతిపద్యము : సింహాచందే తాలే = సింహాచందతాలమందు; విశ్మయ పదతుచ్చం = విశ్మయములైన నాల్గవయిపులు; ప్యత్ = ఉండును; లః = అయిపు; ద్రుతో = రెండు ద్రుతములు; ప్రతితాలః ప్యత్ = ప్రతితాలమగును; ద్విగీయతే = ద్విగీయతతాళమందు; ద్రుతో = రెండు ద్రుతములు; లగ్న = అయిపును ఉండును.

తాత్పర్యము : సింహాచందతాలమందు విశ్మయములైన నాల్గ అయిపులు ఉండును. అయిపు రెండు ద్రుతములు ప్రతితాలమగును. ద్విగీయతతాళమందు రెండు ద్రుతములు అయిపును ఉండును.

భికారగ్న పికారగ్న అయిమంగలామతి :

పికారచ్చక్రతాలే ప్యచ్చిశ్మయం వ వరుస్తయమ్ ॥ 53 ॥

ప్రతిపదార్థము : పికార = ప్రపంచము; పికార = అమలమొలకలవారిని + అమలమొలకలవారిమందు ఉండుము; మెట్టతాళి = మెట్టతాలమందు; పికారాత్ = అమలమొలకలవారి; పరతాత్యయం = వారిని గురువులు; విశ్వరూప = శక్తిరహితముగానుండును.

తాత్పర్యము : ప్రపంచము అమలమొలకలవారి మొలకలవారిమందు ఉండును, మెట్టతాలమందు అమలమొలకలవారి వారిని గురువులు శక్తిరహితముగానుండును.

ద్రుతద్యయం అమలద్యయం భవేత్ తాళి ముక్కుతే :

అమలద్యయం విరామాంతం తాళి నిస్సారుతే భవేత్ : 54 :

ప్రతిపదార్థము : ముక్కుతే = ముక్కు(క)తాలమందు; ద్రుతద్యయం = రెండు ద్రుతములు; అమలద్యయం = రెండు అమలములు; భవేత్ = ఉండును; నిస్సారుతే తాళి = నిస్సారుకతాలమందు; అమలద్యయం = అమలములు; విరామాంతం స్వార్థ = విరామాంతముగను.

తాత్పర్యము : ముక్కు(క)తాలమందు రెండు ద్రుతములు రెండు అమలములు ఉండును. నిస్సారుకతాలమందు అమలములు విరామాంతముగను.

మట్టికాయా విభావ్యా గురువీంశుః ప్లవః క్రమాత్ :

దేవీకా యానీ ౩ స్వాత్ కేహించిత్ పైవ యోజనా = 55 :

ప్రతిపదార్థము : మట్టికాయాం = మట్టికాయాళమందు; క్రమాత్ = వరుసగా; గురుః గురువు; వీంశుః = ద్రుతము; ప్లవః = ప్లవమును ఉండును; దేవీకా = దేవీకా తాళము; యానీ = గురువు అమలమొలకలవారిమందు; ౩ స్వాత్ = మూడు అమలములు; కేహించిత్ = కొందరికి; పా పైవ = రెండు అమలములకి; యోజనా = జూర్య.

తాత్పర్యము : మట్టికాయాళమందు వరుసగా గురువు, ద్రుతము, ప్లవమును ఉండును. దేవీకా తాళము గురువు, అమలమొలకలవారిమందు మూడు అమలములు. కొందరికి రెండు అమలములే జూర్య.

పాపైవ ద్రుతేవ స్వాతేతాతేతి సంక్రమా :

పదుప్తలే ముః పూర్వం తతో చిందుద్రుతం భవేత్ : 56 :

ప్రతిపదార్థము : ఏదేన ద్రుతేన ఏద = ఒక్క ద్రుతముతోనే ఏకతాలేతి పెండ్లియా
 ప్కాక్ = ఏకతాలముగను; తతుస్త్రీలే = తతుస్త్రీలమందు; పూర్వం = మొదలు;
 గురు = గురువు; తత = తరువాత; రెండుద్రుతము భవేత్ = మూడు ద్రుతములును
 ఉండును.

తాత్పర్యము : ఒక్క ద్రుతముతోనే ఏకతాలముగను, తతుస్త్రీలమందు మొదలు
 గురువు తరువాత మూడు ద్రుతములును ఉండును.

పెద్దగివ విరామేణ అథువా అథువేకరః :

ప్రతాపకేరీ ద్భూతా విరామోతద్రుతశ్చయమ్ = 57 :

ప్రతిపదార్థము : పెద్దగివ విరామేణ = ఒక్కొక్క విరామముచేతనైన (50); అథువా =
 అథువుచేతను; అథువేకరః; ప్కాక్ = అథువేకరముగను; ప్రతాపకేరీ =
 ప్రతాపకేకరమందు; త్భూతా = ఒకప్పుడతము; విరామోతద్రుతశ్చయం =
 విరామోతమందు రెండు ద్రుతములు ఉండును.

తాత్పర్యము : ఒక్కొక్క విరామము చేతనైన (50) అథువు చేతను అథువేకరముగను
 ప్రతాప కేకరమందు ఒక ప్లతము విరామోతమందు రెండు ద్రుతములు ఉండును.

వ్యోమవర్తయం విరామోతం అప్ర యంపాభిలే భవేత్ :

గదా య ప్రతిమట్టశ్చ తాలలక్షణకోపిస్త్రైః = 58 :

ప్రతిపదార్థము : యంపాభిలే = యంపాతాలమందు; వ్యోమవర్తయం = రెండు
 ద్రుతములు; విరామోతం అప్ర = విరామోతమును అథువు చెప్పబడిన; తాలలక్షణ
 కోపిస్త్రైః = తాలలక్షణము వెలిగిన పండితులచే; గదా = గురువు రెండు అథువులు;
 ప్రతిమట్టః = ప్రతిమట్టమని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : యంపాతాలమందు రెండు ద్రుతములు విరామోతమును అథువు
 చెప్పబడిన. తాలలక్షణము వెలిగిన పండితులచే గురువు రెండు అథువులు
 ప్రతిమట్టమని చెప్పబడినది.

త్వవీయతలే దినుః ప్కాక్ విరామోతం ద్రుతశ్చయమ్ :

తాలే కదల యద్రుత్యాగ్నే వేయం దినువతుష్టియమ్ = 59 :

ప్రతిపదార్థము : కదలయద్రుత్యాగ్నే తాలే = కదలయతాలమందు; దినువతుష్టియం

నేయం = నాల్గు ద్రుతములు పొందించబడినవి; తృతీయతాళే = తృతీయతాళముందు;
 దిందు = ద్రుతము; విరామాంతం = విరామాంతమును; ద్రుతవ్యయం = రెండు
 ద్రుతములుంటున్నవి.

తాత్పర్యము : కరణయంతితాలముందు నాల్గు ద్రుతములు పొందించబడినవి. తృతీయ
 తాళముందు ద్రుతము విరామాంతమున రెండు ద్రుతములుంటున్నవి.

గదరుగిట్టే కప్పులే తృప్తికామంతం చతుర్ముతమ్ .

గరుడో + + + + చామ్రాంతకల్పవృక్షా : 60 :

ప్రతిపదార్థము : విరామాంతం = విరామాంతముందు; చతుర్ముతం = నాల్గుద్రుతములు
 కలదిగా; గరురుగిట్టే (గరుగి) = గదరుగి తాళము; కప్పులే = చెప్పబడినవి; గరుడ =
 గరుడమునకు; చామ్రాంతకల్ = 32; ౦ = అమలమేలు; ౪ = గరుమేలు; గ = గరుగిలది.

తాత్పర్యము : విరామాంతముందు నాల్గుద్రుతములు కలదిగా, గదరుగి-తాళము
 చెప్పబడినది. గరుడమునకు 32 అమలమేలు, గరుమేలు, గరుగిలది.

చతుర్ముత్యతా పితా చతుర్ముత్యవృక్షా .

అక్షిప్తా : .

పన్న గుర్తుకాగితో ౪౪ అక్షిప్తకాలే ౪ : 61 :

ప్రతిపదార్థము : చతుర్ముత్య ద్రుతా = 64 ద్రుతములు; పితా = పితములు;
 చతుర్ముత్య = నాల్గు విధములు; అక్షిప్తా = అక్షిప్త మగును; అదో = మొదలు; పన్న
 గుర్తుకాగితే = 7 గురుమేలు; ౪౪ అక్షిప్తకాలే ౪ = 10 అమలమేలు;

తాత్పర్యము : 64 ద్రుతములు, పితములు, నాల్గు విధములు, అక్షిప్తమగును.
 మొదలు 7 గురుమేలు 10 అమలమేలు;

(అదో 7 అంకి) ౪ గురుగే యుక్త ముక్తాః స్కంధీయతే .

తాలమాలాది కేయాది తాలే కర్పం ప్రతిష్ఠితమ్ : 62 :

తాలచీతాది కేయాది మం ప్రచీతా యథాధారాః : 63/౧ :

ప్రతిపదార్థము : అంతే ౪ = ఏకవి గురుగే = రెండు గురుమేలు; యుక్త = ఏకైక
 ఉండుటో; మ = అది; ముక్తాః అలీనీయతే = ముక్తమని చెప్పబడుచున్నది; కంకి

ఉపభంగు, విభంగి, చెప్పొక్కట, తాచెపుట = తాచెపుటము, ఉద్భట = ఉద్భటము
 పెట్టితా పుత్రిక = పెట్టితా పుత్రికము; సంపన్నేష్టక = సంపన్నేష్టకము; హేళాత్రిగతా =
 హేళాత్రిగతము; మనయ్యట = మనయ్యటము; వత్సుదీ = వత్సుదీ, కంఠ =
 కంఠము; కంఠక = కంఠకము; అశ్రీదీత విలంబా = అశ్రీదీత విలంబము; ఇదిర్పాదక
 భంగా = అది 12 భంగములు; ఎటువైతాచి చలలా, ఏకైకా ఏదేత ఉచి (బోగా ?
 భంగా)ఇతరే విభంగాలోయోచి = గేయములు; తాలయాలాచి = తాలపైతాచములు;
 విర్వం = అంతయు; సతస్థితం = స్థిరపరిచివది; ముత్రహీనా = ముత్రములేదె;
 అహంతి; యదా = చోమమువది; తాలహీనాచి గేయోచి = తాలహీనములైన
 గేయములు; విర్పాతా = విర్పాదములు.

తాత్పర్యము : చివర కెందుగుంపులు ఏక్కడఉండునో అది ముద్రకమని
 చెప్పబడుచున్నది. భంగము, ఉపభంగము, విభంగము, చెప్పొక్కటము, తాచెపుటము,
 ఉద్భటము, పెట్టితాపుత్రికము, సంపన్నేష్టకము, హేళాత్రిగతము, మనయ్యటము,
 వత్సుదీ, కంఠము, కంఠకము, అశ్రీదీత విలంబము అది 12 భంగములు. గేయములు
 తాలపైతాచములు అంతయు స్థిరపరిచివది, ముత్రములేని చోమమువది
 తాలహీనములైన గేయములు విర్పాదములు.

ఇది సంగీతావరణముధేయశ్రీసామ్యమనవతే

సంగీతమయమితే తాలంక్షణంబామి సప్తమమధికరణమ్ .

|| అధ్యాష్టమమధికరణమ్ ||

గీత వార్యే చ పృత్యే చ తత్తద్విద్యా; సప్తమమ్ .

భవే(య)త్వాదివృత్తిక్ విష్ణుతే (వి?)తావనిష్టయః || 1 ||

ప్రసరణార్థము : గీత = గీతమందును; వార్యే = వార్తమందును; పృత్యేచ =
 పృత్తిమందును; తత్తద్విద్యా = అయోవిద్యలు; సప్తమం = ఒకదానికొకటి; వాచివ;
 భవేయః = వాచులగుచున్నవి; తస్మాత్ = అందువలన; వాచనిష్టయః; సప్తమే =
 వాచనిష్టయము చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : గీతమందును, వార్తమందును, పృత్తిమందును, అయోవిద్యలు
 ఒకదానికొకటి వాచులగుచున్నవి, అందువలన వాచనిష్టయము చెప్పబడుచున్నది.

పరిష్కరణమార్గేనా మో వాచస్పతివాచినో : ।

పునర్వపద్యభాషాం వాచః పఠా(1) ఇతి కీర్తితః : 2 ।

ప్రతిపదార్థము : వాచస్పతివాచినో = వాచస్పతివారులయొక్క; యః = ఏది; పరిష్కరణమార్గేనా = అన్వేష్యమార్గేనా; ఏ = అది; పునర్వపద్యభాషాం = ఉదయ పద్ధతుల చేత; వాచః ఇతి కీర్తితః = వాచమని చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : వాచస్పతివారులయొక్క ఏది అన్వేష్యము అర్థమో అది ఉదయ పద్ధతులచేత వాచమని చెప్పబడినది.

విభావిత్య పఠాభ్యాం తౌ వాచస్పతివాచినౌ : ।

ఇతి ప్రోక్షం మతంగార్విశ్వావస్యోగవతుస్సమమ్ : 3 ।

ప్రతిపదార్థము : విభావిత్య = విభావనము; పఠ్యా = సామాజికము (పద్ధతులు); తౌ వాచస్పతివాచినౌ = వాచస్పతివారులు; ఇతి = అది; వాచ్య అంగవతుస్సమమ్ = వాచమునకు నాలుగంగములుగా మతంగార్వి ప్రోక్షం = మతంగములచే చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : విభావనము, సామాజికము (పద్ధతులు) వాచస్పతివారులు అది వాచమునకు నాలుగంగములుగా మతంగములచే చెప్పబడినది.

కథయోపి శ్రమోదేషాం లక్షణం చ సమావతః : ।

అస్మిన్మండపే య్యే నిర్వచ్యైకమితి : 4 ।

ప్రతిపదార్థము : ఏదీం = ఏదీయొక్క; లక్షణం = లక్షణములు; శ్రమోత్ = శ్రమముగా; నిమానతః = నిర్వచయముగా; కథయోపి = చెప్పుమిచ్చాము; య్యే = అందమైన; నిర్వచ్యైకమితి = అన్విత్యైకమయితో కూడిన; అస్మిన్మండపే = అస్మిన్మండపమునందు;

తాత్పర్యము : ఏదీయొక్క, లక్షణములు శ్రమముగా నిర్వచయముగా చెప్పుమిచ్చాము. అందమైన అన్విత్యైకమయితో కూడిన అస్మిన్మండపమునందు.

ఏత్రాభావపరిత్రాంగ(1) ఏత్రచిత్రోపశోభితే : ।

చందనాగరుకన్యాకథాస్తస్మై పఠనానతి : 5 ।

ప్రతిపదార్థము : ఏత్రాభావపరిత్రాంగ(1) ఏత్రచిత్రోపశోభితే = ఏత్రాభావపరిత్రాంగములైన ఏత్రచిత్రోపశోభితములైనట్లేము; చందనాగరుకన్యాకథాస్తస్మై పఠనానతి = చందనము, అగరు, కన్యాక, కథామయిన సువాసనలైనట్లేము.

తాత్పర్యము : విశ్రాంతినివిశ్రమమైన విశ్రమస్థితినివిశ్రమమైనదైయు చెందవలెను, అగును, కనుక, దానియందు మహానిశ్చయదైయు.

అపారవృత్తపరివృత్తావరోధితః ।

నానారత్నసమాక్షిద్ధం నారణంకారకోధితమ్ ॥ 6 ॥

ప్రతిపదార్థము : అపారవృత్తపరివృత్తావరోధితః = అనేక రంగులు పెట్టవలెములు లాంటివిగలవలెభాష్టానమువలెను; నానారత్నసమాక్షిద్ధం = అనేకరత్నములతో కూడినదైయు; నారణంకారకోధితం = అనేక అలంకారములతో ప్రకాశించునదై.

తాత్పర్యము : అనేక రంగులు పెట్టవలెములు లాంటివిగల వలెభాష్టానమువలెను అనేక రత్నములతో కూడినదైయు అనేక అలంకారములతో ప్రకాశించునదై.

సింహావనం పూర్వముఖం మధ్యలో వివిధోయతీ ।

శ్రీమాన్ తాతా గుణగ్రాహీ భార్యః కీర్తియంతః ॥ 7 ॥

ప్రతిపదార్థము : సింహావనం = సింహావనమును; మధ్యలో = విభాష్టానమురత్నముగా; పూర్వముఖం = తూర్పుముఖముగా; వివిధోయతీ = ప్రవిధమునకను (వేయునకు); శ్రీమాన్ = కోటాయుడు; తాతా = పెదామృతముగ్రాహీ = గుణములను గ్రహించు వాడు; భార్యః = అభిప్రాయము తెలిసినవారు; కీర్తియంతః = కీర్తియందీర్ఘముగలవారు.

తాత్పర్యము : సింహావనమును విభాష్టానమురత్నముగా తూర్పుముఖముగా ప్రవేశపెట్టవలెను (వేయవలెను). కోటాయుడు, పెదామృతము, గుణములను గ్రహించువాడు, అభిప్రాయము తెలిసినవాడు, కీర్తియందీర్ఘముగలవాడు.

వంగీతమణికోషాః పర్యభాషాపర్యక్షః ।

ప్రియవాగ్వికమధ్యస్థః పాఠితోషకవాచుః ॥ 8 ॥

ప్రతిపదార్థము : వంగీతమణికోషాః = వంగీతమందలి గుణితోషములతెలిసినవారు; పర్యభాషాపర్యక్షః = అన్ని భాషలను తెలిసినవారు; ప్రియవాక్ = ప్రియముగా మాట్లాడువాడు; వాచమధ్యస్థః = వాచమునకు మధ్యమితుడుగనుపైవాడు; పాఠితోషకవాచుః = అమోమానములవిచ్చవాడు.

తాత్పర్యము : వంగీతమందలి గుణితోషములతెలిసినవారు, అన్ని భాషలను తెలిసినవారు, ప్రియముగా మాట్లాడువాడు, వాచమునకు మధ్యమితుడుగా

మచ్చివాడును, బహుమోచములచిచ్చువాడును.

సభ్యుడారీ త శృంగారీ మోక్షదేశీప్రభేదవత్ .

దీమాన్ సభ్యశాలాద్వైతద్వాదభూతతిః : 9 :

ప్రతిపదార్థము : సభ్యుడారీ = యోగ్యముగా మోల్లొడువాడు; శృంగారీ = అలంకృతుడు, రచిల్లుడును; దీమాన్ = బుద్ధిమంతుడు; సభ్యశాలాద్వైత = అచ్చిశశలందును సమర్థుడు అయినవాడు; తదద్వాదేతభూతతిః = అసీంచోచనమునదిస్థింపచినవాడు రాత(కావలయును).

తాత్పర్యము : యోగ్యముగా మోల్లొడువాడు, అలంకృతుడు, రచిల్లుడును, బుద్ధిమంతుడు, అచ్చిశశలందును సమర్థుడు అయినవాడు అసీంచోచనము నదిస్థింపచినవాడు రాత (కావలయును).

దూరయోచనసంపన్న సదా శృంగారభోయతీ .

సోభాగ్యశాలీ భిక్షుశ్చైత్రేత్రామహారీతిః : 10 :

ప్రతిపదార్థము : దూరయోచనసంపన్న = అందమైనచిత్తియు, యోచనచిత్తియు; సదా = ఎల్లప్పుడు; శృంగారభోయతీ = అలంకారణాధిలాష కలచిత్తియు; సోభాగ్యశాలీ = సోభాగ్యవతియు; భిక్షు = భిక్షయిచ్చి; చైత్రేత్రామహారీతిః = మనస్సు, స్నేహములను అనుసరించి నడచుచిత్తియు అయినది.

తాత్పర్యము : అందమైనచిత్తియు, యోచనచిత్తియు ఎల్లప్పుడు అలంకారణాధిలాష కలచిత్తియు, సోభాగ్యవతియు, భిక్షయిచ్చి, మనస్సు, స్నేహములను అనుసరించి నడచుచిత్తియు అయినది.

దేవీ యో (దేవీ)శి(ష్ట)భిక్షు(భిక్షు) వామభాగో మహారతిః .

దూరయోచనసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా : 11 :

ప్రతిపదార్థము : దేవీ = ఎల్లప్పుడూ; మహారతిః = రాతనతి; వామభాగో = అడవితి; ఎడమభాగమును; మహారీతిః = మోక్షోదవతిను; దూరయోచనసంపన్నా = దూరము, యోచనముగల; సర్వాభరణ భూషితా = అచ్చి అలంకారముల చేతను అలంకృతులును;

తాత్పర్యము : ఎల్లప్పుడూ రాతనతి ఎడమభాగమున మోక్షోదవతిను దూరము యోచనముగల అచ్చి అలంకారములచేతను అలంకృతులును.

భావాభావవిలాపిభ్యాః పిత్తమాపినుణాద్విలాః ।

విలాపిపిత్తహీనస్య పశ్యన్త్యాగే వివేకమేత్ ॥ 12 ॥

ప్రతిపదార్థము : భావాభావవిలాపిభ్యాః = భావాభావవిలాపనందన్లులు; పిత్తమాపి
గుణాద్విలాః = విలాపిని గుణములు గల; విలాపిమీ = విలాపనందులను; మహిమన్
రాజయిన్; పశ్యత్ భాగే = వెనుకైపును; వివేకమేత్ = కూర్చొండునట్లువలెను.

తాత్పర్యము : భావాభావవిలాపి నంద పిత్తులు, విలాపిని గుణములుగల
విలాపనందులను, రాజయిన్, వెనుకైపు కూర్చొండునట్లువలెను.

కార్యాకార్యవిలాగజ్ఞాః పీఠిశాస్త్రపితావతాః ।

ప్రేమిభిశ్చైవ పరివాః పర్యకార్యభృతీక్షమాః ॥ 13 ॥

ప్రతిపదార్థము : కారాకార్యవిలాగజ్ఞాః = కార్యాకార్యములను విభజించుట
తెలిసినవారము; పీఠిశాస్త్రపితావతాః = పీఠిశాస్త్రమునందు వందీతులము;
ప్రేమిభిశ్చ = ప్రేమిభిః గలవారును; పర్యకార్యభృతీక్షమాః = సమస్త కార్యములను
చేయు సమర్థులను అయి; పరివాః = మెలకులు.

తాత్పర్యము : కార్యాకార్యములను విభజించుట తెలిసినవారు, పీఠిశాస్త్రమునందు
వందీతులము, ప్రేమ భక్తి గలవారును, సమస్తకార్యములను చేయు సమర్థులను
అయిన మెలకులు.

పఞ్చాంగిభావ పరిగతశాస్త్రాస్త్రాస్త్రాస్త్రా అపిత్తతాః ।

మధ్యస్థా వాదనమయే గుణబోధవిరూపితాః ॥ 14 ॥

ప్రతిపదార్థము : పఞ్చా = పఞ్చానములు(పంచాదయులు); పరిగతశాస్త్రాస్త్రా =
పరిగతశాస్త్రమును తెలిసినవారు; త్రాస్త్రాస్త్రా = ఆ పరిగతశాస్త్రములను తెలిసినవారు;
అపిత్తతాః = విగర్హలు; వాదనమయే = వాదనమయములందు; మధ్యస్థా =
మార్గములు; గుణబోధవిరూపితాః = గుణబోధములను నిరూపించువారును;

తాత్పర్యము : పఞ్చానములు (పంచాదయులు) పరిగతశాస్త్రమును తెలిసినవారు, ఆ
పరిగతశాస్త్రములను తెలిసినవారు, విగర్హలు, వాదనమయములందు మార్గములు,
గుణబోధములను నిరూపించువారును;

కవయోః కవితాభిజ్ఞాత్వంబోఽపరాభవేతిదాః ।

అమంజాః ప్రతిభాముక్తాః పీఠివిశ్వాపాలోపితాః ॥ 15 ॥

ప్రతిపదార్థము : కవయః = కవులు; కవితావత్త్వా = కవితావములవలనపోగినవారు; పంచదోలంతావదేదమః = పంచదమ్మ అలంకారములను తెలిసినవారు; ఇమంతాః = జ్ఞానులు (వివేకవంతులు); ప్రతిభాగలంత్వా = ప్రతిభగలవారు; కీరతి విర్యహింతుః = కీరతి విర్యహింతు వంటివారు.

తాత్పర్యము : కవులు, కవితావములవలనపోగినవారు, పంచదమ్మ అలంకారములను తెలిసినవారు, జ్ఞానులు (వివేకవంతులు), ప్రతిభగలవారు, కీరతి విర్యహింతు వంటివారు.

కావ్యవాటకమంతాభిరపిహిహ్నివవలంబితాః :

కవితాః సూక్ష్మభావాన్జ్ఞానావంతివదేతమః : 16 :

ప్రతిపదార్థము : కావ్యవాటక నింతాభిరపిహ్నివవలంబితాః = దృశ్య, దృశ్యకావ్యములందలి కవయలననుభవించుటయందు అర్హులగువారును; సూక్ష్మభావాన్జ్ఞానావంతివదేతమః = కవితాః = సూక్ష్మభావాన్జ్ఞానములే అవలంబించుటచే మనస్సులు గల కవిత్వము.

తాత్పర్యము : దృశ్య, దృశ్యకావ్యములందలి కవయలననుభవించుటయందు అర్హులగువారును, సూక్ష్మభావాన్జ్ఞానములే అవలంబించుటచే మనస్సులు గల కవిత్వము.

ఏతే వర్త్య యథాయోగ్యం భవేయన్త్యన్త్య చక్షుశీ :

వాగ్గేయకారణితకారా యే వర్తకావయః : 17 :

ప్రతిపదార్థము : ఏతే వర్త్య = ఏలందరు; యథాయోగ్యం = యోగ్యతకు తగినట్లు; తన్త్య చక్షుశీ = అతావతకు అర్హులైన; వదేయః = ఉండవలయు యే వాగ్గేయకారణ నితకారా = ఏ వాగ్గేయకారులు, కవులు; వర్తకారయః = వాటకులు మొదలగువారు.

తాత్పర్యము : ఏలందరు యోగ్యతకు తగినట్లు అతావతకు అర్హులైన ఉండవలయు, ఏ వాగ్గేయకారులు, కవులు, వాటకులు మొదలగువారు.

అన్యైశ్చైవచక్షుశ్చ పరితాపగపిచక్షుణాః :

వామభాగీ మహావన్త్య స్వాప్రేక్షితువదేతమః : 18 :

ప్రతిపదార్థము : అన్యై చక్షుశ్చ చక్షుః = అన్యై- చక్షుశ్చములందు పరివర్తమును, పరితాపగపిచక్షుణాః = పరితాపగములందు కోపమును; మహావన్త్య వామభాగీ = రాజాయిత్య పదమబ్రామున; తేహిం = వారియొక్క; ఉపదేయం స్వాత్ = కూర్చుండుట అంగపరము.

తాత్పర్యము : అర్జు- అర్జుణములందు సమర్థుడను సంగోళాంగములందు కోపించుచు
రాజయింప, ఎదుగుభాగమున వారియింప, కూర్చొనుట అనిపించెను.

అన్యేన య యథాయోగ్యః సైతద్వద్వాపిశరణః ।

భవేయస్త్వస్య భూషస్య వాతమాలోచనేనః ॥ 19 ॥

ప్రతిపదార్థము : అన్యేన శత్రుద్వద్వాపిశరణః = ఏగిరిన అయో సందేతులు;
యథాయోగ్యః = యోగ్యతకు తగినవిధముగా; తస్య భూషస్య = అరాజనకు;
వాతమోచనేనః భవేయః = దర్శనలో కూర్చొండవలెను.

తాత్పర్యము : ఏగిరిన అయో సందేతులు యోగ్యతకు తగినవిధముగా అరాజనకు
దర్శనలో కూర్చొండవలెను.

అనువాదపుష్కపక్షః స్రాశ్చక్షుశ్చేనాపిస్తతః ।

ఒలోక్షమాషగోద్ధర్తా వారీ స్కాత్ పశ్యసాధకః ॥ 20 ॥

ప్రతిపదార్థము : అనువాది పుష్కపక్షః = అనువాదమందు పుష్కపక్ష ప్రజ్ఞకులవాడును;
స్రాశ్చక్షుశ్చేనాపిస్తతః = తన శాస్త్రజ్ఞుడయితో కూడినవాడును; ఒలోక్షమాషగోద్ధర్తా =
ఇతరుల దోషములను పైకి తీయువాడును; పశ్యసాధకః = (తన) పక్షమును పోలించు
వాడును; వారీ స్కాత్ = వారీయగును.

తాత్పర్యము : అనువాదమందు పుష్కపక్ష ప్రజ్ఞకులవాడును, తన శాస్త్రజ్ఞుడయితో
కూడినవాడును, ఇతరుల దోషములను పైకితీయువాడును, (తన)పక్షమును
పోలించువాడును వారీయగును.

పక్షానం శాస్త్రవేత్తానం బుద్ధిమంతం + + + + ।

వారిపక్షేష్ట) విహంతానం తం విద్యాత్ ప్రతివారివమ్ ॥ 21 ॥

ప్రతిపదార్థము : పక్షానం = తక్కుగామాల్లాడువాడును; శాస్త్రవేత్తానం =
శాస్త్రముతోగలిసినవాడును; బుద్ధిమంతం = విదేహియును; విదక్షానం = మించిదేకుల
గుర్తించుకలవాడును (వార్యజ్ఞుడు); వారిపక్షవిహంతానం = వారిపక్షమును
విరసించువాడును; తం = అట్టివానిని; ప్రతివారివం విద్యాత్ = ప్రతివారిగా
వెలుగువలెను.

తాత్పర్యము : చక్కగాచూడ్జూడవారును, శాస్త్రమునుజీవించవారును, వివేచియును, మంచిచెడుల గుర్తింపుగలవారును (కార్యజ్ఞులు) వాదవిద్వత్తులను వివరించువారును అట్టివారిని ప్రతివాదిగా నెఱుఁగవలెను.

విద్యాదోషకృతాంథా త మత్సరః స్వామికౌతుకమ్ ।

ప్రేరణగోష్ఠీపరిభవః కారణాంతరవైతతా ॥ 22 ॥

ప్రతిపదార్థము : విద్యాదోషకృతాంథా = విద్యదాగమందు అధిగమైన కోరిక మత్సరః = మాత్సర్యము; స్వామికౌతుకం = ప్రభుత్వమందువేడుట; ప్రేరణగోష్ఠీ పరిభవః = స్వేచ్ఛా గోష్ఠీ పరిభవము; కారణాంతర వైతతా = మరలొక కారణముచే విరోధము.

తాత్పర్యము : విద్యదాగమందు అధిగమైన కోరిక, మాత్సర్యము, ప్రభుత్వమందు వేడుట, స్వేచ్ఛాగోష్ఠీపరిభవము, మరలొక కారణముచేవిరోధము.

ప్రతిపత్తిః పుష్కలమాయా కీర్తివ్యవతా తథా ।

విద్యామతస్య విద్విద్విద్యైకైకాద్యః హితవః ॥ 23 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రతిపత్తిః పుష్కరా = జనమందరికోరిక; అనాయా = కోపము; కీర్తివ్యవతా = యశముందువ్యవసము; విద్యామతః = విద్యాగర్వము; వాదవ్యవతాతః విద్విద్విః = వాదమునకు కారణములుగా పరిచితములు.

తాత్పర్యము : జనమందరికోరిక, కోపము, యశముందు వ్యవసము విద్యాగర్వము వాదమునకు, కారణములుగా పరిచితములు.

స్త్రీపుంసయోర్వృద్ధయూవోర్దృఢశ్రమ-తోద్రథా ।

వివితోద్ధతయోః ఖిన్నశుష్టమాదవయోయః ॥ 24 ॥

ప్రతిపదార్థము : స్త్రీపుంసయోః = స్త్రీపురుషులకు; వృద్ధయూవోః = వృద్ధులకు, యువకులకు; దృఢశ్రమ-తో = దృఢ-దనసంతులకు; వివితోద్ధతయోః = వివేచముగలవారికి-గర్వితులకు; ఖిన్నశుష్టమాదవయోయః = బాధపడిన మనస్సుగలవారికి, సంతుష్టమనస్సులకు మధః

తాత్పర్యము : స్త్రీపురుషులకు, వృద్ధులకు, యువకులకు, దృఢ, దనసంతులకు, వివేచముగలవారికి, గర్వితులకు, బాధపడిన మనస్సుగలవారికి, సంతుష్ట మనస్సులకు మధః

4(పట్టాభిషేక) పాత్యాయమోక్త్యపిద్యోక్త్యనువారయో :

5 వాద్యోదహితః పత్త్యర్థాదహితమపత్త్యుపి = 25 =

ప్రతిపదార్థము : పిద్యోహిత్యాయయో = క్షయ్యవతి ఉపాధ్యాయులకు; పిద్యపిద్యయో = పిద్యపిద్యపంతులకు; పిద్యువారయో = భయవ్యవతి పిద్యపిద్య; వాద్యోదహితః = వాద్యోదహితమ; వాద్య = వాదము; పి అభిహిత = చెప్పబడలేదు.

తాత్పర్యము : క్షయ్యవతి ఉపాధ్యాయులకు, పిద్యపిద్యపంతులకు, భయవ్యవతిపిద్యపిద్య వాద్యోదహితమ వాదము చెప్పబడలేదు.

పిద్యేన పిద్యయా రూప్యా మమమోక్త్యా ఇత్యుపి :

తపోదత్త ప్రజన్యతే నునా దోషాభి వాచివామ్ = 26 =

ప్రతిపదార్థము : పిద్యేన = పిద్యయ/దవయ/దేతమ; పిద్యయా = పిద్యదేతమ; రూప్యా = స్థిరతదేతమ; మమయో = మమవస్తేన వారికి; వాద : ఇత్యుపి = వాదము ఇచ్చమగుచున్నది తపోదత్ = అందువలన ఇత = ఇచ్చడ; వాచివాం = వాచించుచున్న; నునా = నునాయులు; దోషా = దోషములును; ప్రజన్యతే = చెప్పబడుచున్నది.

తాత్పర్యము : పిద్యయ/దవయ/దేతమ, పిద్యదేతమ, స్థిరతదేతమ మమవస్తేన వారికి వాదము ఇచ్చమగుచున్నది. అందువలన ఇచ్చడ వాచించుచున్న నునాయులు దోషములును చెప్పబడుచున్నది.

గ్రంథార్థస్య పరిశ్లాఢం తాత్పర్యాత్త పరూపితమ్ :

అచ్యుతమిద్యోక్త్యాద్యతశ్చై శాస్త్రపితౄ గుణా : 27

ప్రతిపదార్థము : గ్రంథార్థస్య = గ్రంథమువందలి అర్థము యొక్క; పరిశ్లాఢం = పొగుక (మరియు) తాత్పర్యాత్త పరూపితం = తాత్పర్యాత్తమును పరూపించుట (మరియు) అచ్యుతం మిద్యోక్త్యాద్యతశ్చై = గ్రంథముయొక్క అదంతము, మిద్యో భాగము మరియు దివరభాగములను మరలించుట పాపార్థము; శాస్త్రపితౄ = శాస్త్రజ్ఞుని యొక్క; గుణా = గుణములు;

తాత్పర్యము : గ్రంథమువందలి అర్థము యొక్క పొగుక, (మరియు) తాత్పర్యాత్తమును పరూపించుట (మరియు) గ్రంథము యొక్క అదంతము, మిద్యో భాగము, దివర భాగములను (మరియు) మరలార్థములను పరలించు గల పాపార్థము ఇది శాస్త్రజ్ఞునియొక్క గుణములు.

పూర్వాపరవిరోధావచ్ఛేదాగత్యర్థమపద్యతా : ।

సంప్రదాయః ప్రశ్నాను సంప్రదాయవిరోధతా : 28 :

ప్రతిపదార్థము : పూర్వాపరవిరోధాతాం అర్థత్వం = పూర్వాపరముల విరోధములు (యొక్క) తెలియకపోవులు; అపద్యతా = పాండిత్యములేకుండుట (మార్గతః) ప్రశ్నను నిర్దురత్వం = ప్రశ్నించునపుడు సమాధానము చెప్పక(లేక)పోవులు; సంప్రదాయ విరోధతా = సంప్రదాయము తెలియకపోవులు;

తాత్పర్యము : పూర్వాపరముల విరోధములు (యొక్క)తెలియకపోవులు, పాండిత్యము లేకుండుట, (మార్గతః) ప్రశ్నించునపుడు సమాధానముచెప్పక (లేక)పోవులు, సంప్రదాయము తెలియకపోవులు;

ఇత్యాదయస్త్వి శాస్త్రజ్ఞేరోహి సప్తదువాద్యాతా : ।

అర్థశబ్దం చ యో వేత్తి మార్గదర్శకమోక్షయమ్ । 29 :

ప్రతిపదార్థము : ఇత్యాదయః = ఈయొకరినొకరి; సప్తః శాస్త్రజ్ఞాః సప్తాదయలగు పండితులచే; రోహి సమేదాద్యాతా = రోషములుగా ఉద్వేగించుచున్నవి; మార్గదర్శక మోక్షయం = మార్గదర్శకత్వమునకాదాద్యైవ; అర్థశబ్దంచ = అర్థగోదాపారణములను యో వేత్తి = ఎవరెఱుగునో;

తాత్పర్యము : ఈయొకరినొకరి సప్తాదయలగు పండితులచే రోషములుగా ఉద్వేగించుచున్నవి, మార్గదర్శకత్వమునకాదాద్యైవ అర్థగోదాపారణములను ఎవరెఱుగునో;

ఉత్తమః స పరశ్చేతూ శాస్త్రజ్ఞేషు సుపీషధా : ।

వేత్తి మార్గాశయం అర్థః అర్థగం యః స మద్యమః । 30 ।

ప్రతిపదార్థము : సః = అతడు; శాస్త్రజ్ఞేషు = శాస్త్రవేత్తలయందు; ఉత్తమః పరశ్చేతూ = ఉత్తముడుగా తెలియవలెను; మార్గాశయం = మార్గమున్దాగ్రమునందనః; అర్థగం = అర్థమును; అర్థగం చ = అర్థగమును; యః వేత్తి = ఎవడు తెలిసికొనునో; సః మద్యమః = అతడు మద్యమును.

తాత్పర్యము : అతడు శాస్త్రవేత్తలయందు ఉత్తముడుగా తెలియవలెను, మార్గమున్దాగ్రమునందన అర్థమును, అర్థగమును ఎవడు తెలిసికొనునో అతడు మద్యమును

పముగ్గిజాతలి యో దేశీలక్ష్మ అశ్వః త ప్త్యవముః ।

శాస్త్రవాచే పముల్యప్తే గుణబోధైరీతియైః । 31 ।

ప్రతిపాద్యము : యః = ఎవడు దేశీలక్ష్మ అశ్వం = దేశీలక్ష్మలక్ష్మణములను పముగ్గి
జాతలి ~ బాగుగా వెలుగువో; పః అధః = అతడు అధముడు; శాస్త్రవాచే సముత్పన్నే
= శాస్త్రవాచము అరుగుగా; అరీతియైః గుణబోధైః = వారిధితివాదుల గుణబోధములచే;

తాత్పర్యము : ఎవడు దేశీలక్ష్మలక్ష్మణములను బాగుగా వెలుగువో అతడు అధముడు.
శాస్త్రవాచము అరుగుగా వారిధితివాదుల గుణబోధములచే;

తాతతమ్యం తయోక్త్యా త్వా ద్తాన్తయ పరాకయో ।

శ్లొకాస్త్రపరిభాషం తుచోపపితైభిరన్తమ్ । 32 ।

ప్రతిపాద్యము : తయో = వారిధితియందు; తాతతమ్యం త్వాత్వా = తేవామి గుర్తింపి
అనుపరాకయోపపాదో = అనుపరాకయములచేసగును; శ్లొకాస్త్రపరిభాషం =
వ్యాకరణ శాస్త్రభాషము; తుచోపపితైః సైభిరన్తమ్ = తుచశ్చాస్త్రమందలి వేర్పు.

తాత్పర్యము : వారిధితియందు తేవామి గుర్తింపి అను పరాకయములచేసగును.
వ్యాకరణశాస్త్రభాషము తుచశ్చాస్త్రమందలి వేర్పు.

అధికారేషు ద్భిర్యం అధికారేషు కొలమ్ ।

పప్రగీతిప్రపితత్వం దాదుర్యం తుభావయో । 33 ।

అలంకారేషు దాదుర్యం సుగో(క)రావర్యం సురావతా ।

సుస్వరర్యం సుగో(క)ర్యం దేశీరాగేషు దేశీయైః । 34 ।

ప్రతిపాద్యము : అలంకారేషు దాదుర్యం = అలంకారములయందు వేర్పరితనము
సురావర్యం = సుందరితాలభ్యాసము; సురావతా = యోగ్యమైన తాగభ్యాసము
సుస్వరర్యం = సుందరిస్వరభ్యాసము; సుగో(క)ర్యం = చక్కటి గేయ (పాదదగియుండుట)
భావము; దేశీరాగేషు = దేశీరాగములయందు; అధికారా = పాండిత్యము.

తాత్పర్యము : అలంకారములయందు వేర్పరితనము, సుందరి తాలభ్యాసము, యోగ్యమైన
తాగభ్యాసము, సుందరి స్వరభ్యాసము, చక్కటి గేయ (పాదదగియుండుట) భావము,
దేశీరాగములయందు పాండిత్యము.

దేశభాషాపరిశ్రావం ప్రభుచిత్తమవర్తనమ్ ।

పుష్టి వాల్మీ ప్రవీణత్వం తస్మిన్వాప్నోతమచరాత్ ॥ 35 ॥

ప్రతిపదార్థము : దేశభాషాపరిశ్రావం = దేశీయాభాషలయందు విశ్లేష ప్రభుచిత్తమవర్తనం = ప్రభువుయొక్క మనస్సును తిరిగిచేసి మనఃకుః పుష్టి = పుష్టమందును, వాల్మీ = వాల్మీకమందును, ప్రవీణత్వం = వైపుణ్యమును, తస్మిన్ = అట్లే, అప్నోతమచరాత్ = అప్నోత (సభా)కార్యమును;

తాత్పర్యము : దేశీయాభాషలయందు విశ్లేష, ప్రభువుయొక్క మనస్సుతిరిగిచే మనఃకుః, పుష్టిమందును, వాల్మీకమందును, వైపుణ్యము, అట్లే అప్నోత (సభా)కార్యమును;

ప్రతిభాకం వచస్పీత్వం వల్భచిత్తమరంజనమ్ ।

ఉపలక్ష్యప్రకర్షణం చతుర్థాశుషు సోపదమ్ ॥ 36 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రతిభాకం = ప్రతిభశక్తి యందును (తేజోవంతుడగుట); వచస్పీత్వం = వక్తృగామోక్షాదు వేర్వేర్వర్గీయందులు, వల్భచిత్తమరంజనం = సభానందుల (సహృదయుల) మనస్సులను సంతోషించుట; ఉపలక్ష్యము సోపదం = చతుర్థాశుషు మర్మతయు;

తాత్పర్యము : ప్రతిభశక్తియందును (తేజోవంతుడగుట), వక్తృగా మోక్షాదు వేర్వేర్వర్గీయందులు, సభానందుల (సహృదయుల) మనస్సులను సంతోషించుట చతుర్థాశుషుమర్మతయు;

సర్వభజనంబదోభ్య ముక్తికాః ప్రదక్షతా ।

శ్రీశ్వాపాస్త్రముభాగః స్థితిగః కోపవర్జనమ్ ॥ 37 ॥

సర్వపదార్థము : సర్వభజనంబదోభ్య = అన్ని ప్రజలందుల ధ్వానమును; ముక్తికాః ప్రదక్షతా = మోక్షగ(దేవుని) కాలుమందు సమర్థుల; శ్రీశ్వాపాస్త్రముభాగః = శ్రీశ్వాపము అయందు వ్యాప్తి కోరమైన, ప్రయోగః = ప్రయోగమును; కోపవర్జనం = కో. త్యాగమును;

తాత్పర్యము : అన్ని ప్రజలందుల ధ్వానమును మోక్షగ(దేవుని) కాలుమందు సమర్థుల శ్రీశ్వాపములయందు వ్యాప్తిప్రయోగమును కోత్యాగమును;

అదిష్టాద్భ్య విద్యాహః పాశ్చత్యవితా తథా ।

యథోపతపదన్యాదిప్రాగల్భ్యం తత్కవర్షగృతా) = 38 :

ప్రతిపదార్థము : అదిష్టాద్భ్య విద్యాహః = అదేశించబడిన ప్రయోజనమును విద్యహించుట; పాశ్చత్యవితా = అద్భుతయుత విద్యము; యథోపతపదన్యాదిప్రాగల్భ్యం = యోగ్యమైన పదముల మార్పునందలి పాటవము; తత్కవర్షగృతా = తమకు లోంగిన కందము;

తాత్పర్యము : అదేశించబడిన ప్రయోజనమును విద్యహించుట అద్భుతయుత విద్యయు యోగ్యమైన పదముల మార్పునందలి పాటవము, తమకు లోంగిన కందము.

పితృభావత్వప్రకాశప్రాచీత్యక్తే ప్రపన్థితా ।

ఏవే వాగ్గేయశాఖాన్య సుఖా నిర్వహితాన్యాతా = 39

ప్రతిపదార్థము : పితృభావత్వం = ప్రాచీనమును కలిగియుండుట; పితాంగప్రాచీత్వం = స్వదేవయుమున చేర్చబడినము; వక్త్రే = ముఖమునందు; ప్రపన్థితా = ప్రకారతయ; ఏవే = ఇవి; వాగ్గేయశాఖాన్య = వాగ్గేయశాఖల యొక్క; సుఖా = సుఖములుగ; నిర్వహ = విద్యాయులచే; తాన్యాతా = చెప్పబడినవి.

తాత్పర్యము : ప్రాచీనమును కలిగియుండుట, స్వదేవయుమున చేర్చబడినము, ముఖమునందు ప్రకారత, ఇవి వాగ్గేయశాఖల యొక్క సుఖములుగ విద్యాయులచే చెప్పబడినవి.

గ్రామ్యాక్షరపశ్యుశ్చ తద్వత్ప్రస్తుతస్తుతిః ।

గమకీ త పతే శాఖ్యం ప్రబంధ భావహితా = 40

ప్రతిపదార్థము : గ్రామ్యాక్షర = గ్రామ్యశబ్దము, అపశ్యుః = అపగ్రంథము; తద్వత్ = అట్లే; అప్రస్తుతస్తుతిః = అప్రకృతములైన పదయుముల ప్రస్తావన; గమకీ = గమకమునందు; పతే త = పదమునందును; శాఖ్యం = అభాసము; ప్రబంధ భావ హితా = ప్రబంధములను సూత్రించి తెలియజేసెను;

తాత్పర్యము : గ్రామ్యశబ్దము, అపగ్రంథము, అట్లే అప్రకృతములైన పదయుముల యొక్క ప్రస్తావన, గమకమునందు, పదమునందును అభాసము, ప్రబంధములను సూత్రించి తెలియజేసెను.

పహిమహాపరాగాణా మజ్జత్యమవిద్యతా ।

క్రీయా విద్యహాగ్జాత్యం మంచశావితా తథా = 41

ప్రతిపదార్థము : దహిమయాపరాగాలాం = దహిమయము అనుగుణముగు రాగముల యొక్క; అర్థాత్మక్ = అర్థావయవ; అపిచ్యతా = చాతుర్యము లేకపోవుట; ప్రయా నిర్వహాభ్యాత్వం = ప్రయోగము నిర్వహించుట తెలియకపోవడము; తతా - అట్లే మందలారీతతా = బద్ధకరూపముగు శరీరగుణము.

తాత్పర్యము : దహిమయము అనుగుణముగు రాగములయొక్క అర్థావయవ, చాతుర్యము లేకపోవుట; ప్రయోగము నిర్వహించుట తెలియకపోవడము, అట్లే బద్ధకరూపముగు శరీరగుణము.

మనీ మ్యాతాధికాత్వం రీతిభంగం తథా వుప :

తాయోపనిషత్సర్వత్ కాలం తామయే తథా : 42 :

ప్రతిపదార్థము : మనీ మ్యాతాధికాత్వం = అధిమావయవ (గ్రహవయవము) పెండు హచ్చుతగ్గులు తెలియకపోవుట; రీతిభంగం = రీతిభంగమును; తాయోపనిషత్సర్వత్ = తాయోత్పాద్యుత; తస్యత్ = అట్లే; తామయే కాలం = సమయము కావచ్చుదు పాదులయ;

తాత్పర్యము : అధిమావయవ (గ్రహవయవము)పెండు హచ్చుతగ్గులు తెలియకపోవుట. రీతిభంగమును, తాయోత్పాద్యుత, అట్లే సమయముకావచ్చుదు పాదులయ;

అశ్వాం అక్షగం త్వక్తా తామత్రాయోరీతి య :

దోష్టేదోష్టేయో మో వివ్యవ్యామకాలః : 43 :

ప్రతిపదార్థము : అశ్వాం = వివరగునట్టియు; అక్షగం త్వక్తా = అక్షగమయము ఏదీని; యః = ఎవడు; తామత్రాయోరీతి = తామత్రాయ (మాత్ర) వులను చేయుచో. ఏత్తైః దోష్టా = ఇట్టి దోష్టములతో; ఉపేతః = మోడివచాదునచో; సః = అతడు; వివ్యవ్యామకాలః కాలః = వివ్యవ్యామకాలమగును.

తాత్పర్యము : వివరగునట్టియు అక్షగమయము ఏదీని ఎవడు తామత్రాయ(మాత్ర)వులను చేయుచో ఇట్టిదోష్టములతో మోడివచాదునచో అతడు వివ్యవ్యామకాలమగును.

మోదకమకాలేహం తారవ్యమిహోచ్ఛతే :

ఉత్తపాతగమో మోదం విమమ ప్రాంతం తథా : 44 :

ప్రతిపదార్థము : మోదకమోత్ = మోదకమయముగా, ఏహం = ఏదీయొక్క తారవ్యమం =

తేడా ఉప్పులే = చెప్పులకుడుప్పులే; ఉత్తపాలగయో: మోదం = ఉత్తపాలగ మోదము;
వియమం = వియమముగము; ప్రాంజలం = ప్రాంజలముగము; యః = ఎవడు; కరోతి =
చేయుటో;

తాత్పర్యము : సూక్ష్మమముగా పీరియెక్కు తేడాను చెప్పులకుడుప్పులే. ఉత్తపాలగ
మోదము వియమముగము ప్రాంజలముగము ఎవడు చేయుటో;

కరోతి (కరోతి)యకరో యః పశ్యేదుత్తమోత్తమః ।

కర్తా వియమసూత్ర్య తయోరుత్తమమచ్చమః । 45 ।

ప్రతిపదార్థము : కః = అతడు; ఉత్తమోత్తమః గేయకారు యోక్ = ఉత్తమోత్తమ
గేయకారుడగును; వియమసూత్ర్య కర్తా = వియమసూత్ర్య; ఉత్తమ మచ్చమఃస్యాత్ =
ఉత్తమమచ్చముడగును.

తాత్పర్యము : అతడు ఉత్తమోత్తమ గేయకారుడగును. వియమసూత్ర్య
ఉత్తమమచ్చముడగును.

తయో: ప్రాంజలసూత్ర్య కర్తా స్యాదుత్తమోత్తమః ।

యః కుర్వాత్ సోఽగ్ మోదం వియమం ప్రాంజలం తథా । 46 ।

ప్రతిపదార్థము : తయో: = వారిలో; ప్రాంజలసూత్ర్య కర్తా = ప్రాంజలసూత్ర్య
ఉత్తమోత్తమః స్యాత్ = ఉత్తమోత్తమమగును; యః = ఎవడు; సోఽగ్ = సాలగమందు;
వియమం ప్రాంజలం మోదం కుర్వాత్ = వియమ, ప్రాంజలమోదము(ల)ను చేయుటో;

తాత్పర్యము : వారిలో ప్రాంజలసూత్ర్య ఉత్తమోత్తమమగును. ఎవడు సాలగమందు
వియమ, ప్రాంజలసూత్ర్య (ల)ను చేయుటో;

అపవీర్యమాత్తమః స్కృయమమచ్చిష్ట(యంగ్)యకరోతి ।

కర్తా వియమసూత్ర్య సోఽగ్ లేమ మచ్చమః । 47 ।

ప్రతిపదార్థము : స్కృయం = అతడు; అపవీర్యమః = విందులలో; ఉత్తమః గేయకారుడు
ఉచ్చిష్ట = ఉత్తమ గేయకారుడుగ పిట్టికింపబడెను; లేమ = వారిలో; సోఽగ్ =
సాలగమందు; వియమసూత్ర్య కర్తా = వియమసూత్ర్య; మచ్చమః = మచ్చమగును.

తాత్పర్యము : అతడు విందులలో ఉత్తమగేయకారుడుగ పిట్టికింపబడెను. వారిలో
సాలగమందు వియమసూత్ర్య మచ్చమగును.

హిలో స్రావణస్తోత్ర కర్తా తేష్వభిమః స్మృతః ।

అభిమో మోతుకారశ్చ మధ్యమః + + + ++ = 48 ।

ప్రతిపదార్థము : హిలో = హిలగమందు; స్రావణస్తోత్ర ఏది కర్తా = స్రావణము యొక్కయే కర్తా యేమి = వారిలో; అభిమః స్మృతః = అభిముదగుమిచ్చాడు; మోతుకారు = మోతుకారుమిడు; అభిమః = అభిముడు; తామకారతః = తామకారుడు (మోక్షయే); మధ్యమః = మధ్యముడు.

తాత్పర్యము : హిలగమందు స్రావణముయొక్కయే కర్తా వారిలో అభిముదగు మిచ్చాడు, మోతుకారుమిడు అభిముడు, తామకారుమిడు (మోక్షయే) మధ్యముడు.

తామ(తామ)క్రియాముక్త ఉత్తమః పరిశీల్యతః ।

వార్గేయకారమోచ్చాదే సూదం గాయం ప్రహరియేత్ । 49 ।

ప్రతిపదార్థము : తామ(తామ)క్రియాముక్త = తామ(తామ)క్రియాముక్తుడు ఉత్తమః పరిశీల్యతః = ఉత్తముడుగా చెప్పుటగుమిచ్చాడు; వార్గేయకారయో వాదే = వార్గేయకారుల వాదముందు; సూదం గాయం = సూదప్రబంధము పాడుటకు; ప్రహరియేత్ = ఇప్పుడవలెను.

తాత్పర్యము : తామ(తామ)క్రియాముక్తుడు ఉత్తముడుగా చెప్పుటగుమిచ్చాడు, వార్గేయ కారుల వాదముందు సూదప్రబంధము పాడుటకు ఇప్పుడవలెను.

ఉత్తరం బంధగీతం వా పట్నాంకరముభావే వా ।

మనుష్యులం తతస్తప్తద్ సుగదోషిన్ విరూపయేత్ । 50 ।

ప్రతిపదార్థము : ఉత్తరం = ఉత్తరమును; బంధగీతం = బంధగీతమును అదారితా-
లేక; మనుష్యులం = మనుష్యులమునుగాని; ప్రహరియేత్ = ఇప్పుడవలెను; తతః =
తరువాత; సుగదోషిన్ విరూపయేత్ = సుగదోషములను విరూపించవలెను.

తాత్పర్యము : ఉత్తరమును, బంధగీతమును, లేక మనుష్యులమును గాని ఇప్పుడ
వలెను, తరువాత సుగదోషములను విరూపించవలెను.

తావత్పుం తమోర్జాత్వా వత్సాక్షయవరాంబో ।

అపివ్యాఖ్యైవ పివ్యాఖ్య ద్వివిధా నాయనా మతాః । 51 ।

ప్రతిపదార్థము : తయో తారతమ్యం భూత్వా = వారిలో తేడాతేగి; అయినదాఅయో
చర్చాత్ = అయినదాఅయములు తయవలెము అనించా = అనిందులు విందాళ్ళి
= విందులు అవి గాయనా = గాయకులు ద్వివిదా మతా = రెండు
విధములగుచున్నారు.

తాత్పర్యము : వారిలో తేడాతేగి అయినదాఅయములు తయవలెము అనిందులు,
విందులు అవి గాయకులు రెండువిధములగుచున్నారు.

క్రమేణ వర్జ్యతే తేహిం అక్షోష్ణోవృణోదమ్ :

శ్రీయోపరిః క్రమచ్ఛ గతిః సుఖంబుధా • 52 •

ప్రతిపదార్థము : క్రమేణ = క్రమముగా; తేహిం = వారియొక్క; అక్షి = అక్షణము;
ఉష్ణోవృణోదమ్ = అక్షణహితముగా; వర్జ్యతే = చెప్పబడుచున్నది; శ్రీయోపరిః =
శ్రీయోపరిః; క్రమః = క్రమము; గతిః = గతియు; తతా = అట్లే సుఖం =
సుఖము.

తాత్పర్యము : క్రమముగా వారియొక్క అక్షణము అక్షణహితముగా చెప్పబడుచున్నది.
శ్రీయో పరిః, క్రమము, గతియు, సుఖము.

సుపంజా శివస్యా(ప) రహి శో భావశ్చైతా :

త్యజః పరితీక్ష్ణః సుగంధోపిశుమిత్తైతా • 53 •

ప్రతిపదార్థము : సుపంజాదు, శివము (శివాయదు), రహికుడు, భావకుడు, త్యజుడు
(తంజకుడు), పరితీక్ష్ణుడు, సుగంధుడు, అపిశుముడు.

తాత్పర్యము : సుపంజాదు, శివము (శివాయదు), రహికుడు, భావకుడు, త్యజుడు
(తంజకుడు), పరితీక్ష్ణుడు, సుగంధుడు, అపిశుముడు.

అలప్తగాయతో గీతగాయతశ్చేదలప్తా :

పితాఅశ్చ పితంభశ్చ మిత్రశ్చాపివర్జనాయతా • 54 •

ప్రతిపదార్థము : అలప్తగాయతః = అలప్తగాయకుడు; గీతగాయతా =
దూరగీతగాయకుడు; తతా అనియ = అట్లే ఉపగయ (వోగయ), పితాదు,
పితంభుడు, మిత్రుడు(మిత్రుడు)అవి; ఏతే = వీరు; అపివర్జనాయతా = అపివర్జ
గాయకులు.

తాత్పర్యము : అబద్ధిగాయకుడు, దూరజగితగాయకుడు, ఉపగాయ (చోపగాయ), ఏతాద్యుడు, రీతిండుడు, మోక్షుడు(మోక్షుడు)అని ఏడు అవినర్హగాయకులు.

యథాశాస్త్రప్రయోగేన మార్గదేశియమేవ తః ।

యా గాయతి యా రోషిన్ కర్తవే త ప్రయోజయి ॥ 55 ॥

ప్రతిపదార్థము : యథాశాస్త్రప్రయోగేన = శాస్త్రోద్దేశప్రయోగముగా మార్గదేశియమేవ = మార్గదేశియములను; యా రోషిన్ = రోషరహితముగా; యః గాయతి = ఎవడు గానముచేయుచో; సః ప్రయోజయి కర్తవే = అతడు ప్రయోజయించి చెప్పబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : శాస్త్రోద్దేశప్రయోగముగా మార్గదేశియములను రోషరహితముగా ఎవడు గానము చేయుచో అతడు ప్రయోజయించి చెప్పబడుచున్నాడు.

ఉత్తమోత్తమసూతానాం సూతాన్ గాయతి యః క్రమాత్ ।

ప్రతియోగకవర్ణంతం క్రమద్వః త ఉచాచ్యతః ॥ 56 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఉత్తమోత్తమసూతానాం సూతాన్ = ఉత్తమోత్తమము మొదలగు సూతప్రబంధములను; ప్రతియోగకవర్ణంతం = ప్రతియోగమునాకు; యః = ఎవడు; క్రమాత్ = వరుసగా; గాయతి = గానముచేయుచో; సః = అతడు; క్రమద్వః ఉచాచ్యతః = క్రమద్వయంగా చెప్పబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : ఉత్తమోత్తమము మొదలగు సూతప్రబంధములను ప్రతియోగమునాకు ఎవడు వరుసగా గానముచేయుచో అతడు క్రమద్వయంగా చెప్పబడుచున్నాడు.

తక్కులంకతయా వచ్యుక్ గమకాన్ యః వృత్తీ వృత్తీ ।

గమకేర్లక్షణోపేతం గతిష్ఠః త య కీర్తియః ॥ 57 ॥

ప్రతిపదార్థము : యః = ఎవడు; తక్కులంకతయా = తక్కిన (రోపదీప) కంఠముచే వచ్యుక్ = లాగుగా; గమకాన్ = గమకములను; వృత్తీ వృత్తీ = వేరువేరుగా; లక్షణోపేతం = లక్షణములముగా; గమయేత్ = పరిశీలించుచో; సః = అతడు; గతిష్ఠ ప్త్యుక్ = గతిష్ఠుడగును.

తాత్పర్యము : ఎవడు తక్కిన (రోపదీప) కంఠముచే లాగుగా గమకములను వేరువేరుగా లక్షణములముగా పరిశీలించుచో అతడు గతిష్ఠుడగును.

వర్గో వర్గశ్చ తాతశ్చ వ్యక్తంపా యతిపి త్రయమ్ ।

కోభవత్వవిసంయుక్తం సుమటం తం ప్రవృత్తే । 58 ।

ప్రతిపదార్థము : కోభవత్వవిసంయుక్తం = యోగ్యమైన ధృవికల్పవల్లగా వ్యర్థః = వ్యర్థము; వర్గః = వర్గము; తాతశ్చ = తాతమును; వ్యక్తం = స్పష్టముగా; యతి = ఈయూహించిన పాటయతి = సమర్థముగా వ్యర్థము (గావము) చేయుచో; తం = అతనిని; సుమటం ప్రవృత్తే = సుమటుడందురు.

తాత్పర్యము : యోగ్యమైన ధృవికల్పవల్లగా వ్యర్థము, వర్గము, తాతమును స్పష్టముగా ఈయూహించిన సమర్థముగా వ్యర్థము (గావము)చేయుచో అతనిని సుమటుడందురు.

సుకారవచనాత్ తత్త్వదాగం త (ప్ర)శ్నశీర్షమః ।

అథాయాసేవ నీత్యః సుసంజః పరిశీర్షయః । 59 ।

ప్రతిపదార్థము : సుకారవచనాత్ = కోభవములైన అవయవముల విశయవిలపః తత్త్వదాగం = అయోధాగమును; అథాయాసేవ = సులువుగా (తేలికగా); ప్రశ్నశీర్షమః = ప్రశ్నార్థ(గీయ) దక్షుడు; నీత్యః = గావము (హింధ్రదాయముచేరిగవ)దాడు ఎవచో; సః = అతడు; సుసంజః పరిశీర్షయః = సుసంజాదిగా చెప్పుడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : కోభవములైన అవయవముల విశయవిలప అయో ధాగమును సులువుగా (తేలికగా) ప్రశ్నార్థ(గీయ) దక్షుడు గావము (హింధ్రదాయముచేరిగవ)దాడు ఎవచో అతడు సుసంజాదిగా చెప్పుడుచున్నాడు.

ద్రుతం యః శక్తే నీతం విజయః ప్రాంజలః తథా ।

ఉచ్చే థాయాసే వమ్యక్ శికారః త కభ్యతే । 60 ।

ప్రతిపదార్థము : యః = ఎవడు; ఉచ్చే = ఉచ్చమందును; థాయాసే = థాయాసమందును; వమ్యక్ = బాగుగా విషయం నీతం = విషయప్రదేశగీతమును; ప్రాంజలః నీతం = ప్రాంజలగీతమును; ద్రుతం = శీఘ్రముగా; శక్తే = శక్తిండుచో (బోధించుచో); సః = అతడు; శికారః కభ్యతే = శికారుడని చెప్పుడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : ఎవడు ఉచ్చమందును, థాయాసమందును, బాగుగా విషయప్రదేశ గీతమును ప్రాంజలగీతమును శీఘ్రముగా శక్తిండుచో (బోధించుచో) అతడు శికారుడని చెప్పుడుచున్నాడు.

మధ్యమం గీతమోక్ష్య భవేత్ యః పునరాన్వయః :

అనంతాశ్రయశీలః పోషయం దహిగాయకః : 60 :

ప్రతిపదార్థము : మధ్యమం = చెక్కిన గాయమోక్షయించిన గీతం అశ్రయ = గీతమును విడిచి యు = ఎవడు పునరాన్వయః - పునరాన్వయపడునో, అనంతాశ్రయశీలః = అనంత బాప్యములతో వ్యాప్తుడగునో, సః అయం = అయితడు దహిగాయకః ద్విత్ = దహిగాయకుడగును.

తాత్పర్యము : చెక్కిన గాయమోక్షయించిన గీతమును విడిచినచు పునరాన్వయపడునో అనంతబాప్యములతో వ్యాప్తుడగును అగునో అయితడు దహిగాయకుడగును.

వివరం వివరం మధ్యన్ విభావం భావనంయంతమ్ :

శ్రోతుశ్చిత్తం పరివ్రాతం యో గాయేత్ పతం భావకః : 61 :

ప్రతిపదార్థము : వివరం = వివరహితమైన తాదవి, వివరం = వివరంతముగను, విభావం = భావహితమును, భావనంయంతమ్ = భావహితమును, మధ్యన్ = చేయును, శ్రోతు = వినుతాదయింపు (హితహితమనయింపు), చిత్తం = మనస్సును, పరివ్రాతం = గుర్తించి యు = ఎవడు, గాయేత్ = గాయించేయునో, సః = అతడు, భావకః = భావకుడు.

తాత్పర్యము : వివరహితమైన తాదవి, వివరంతముగను, భావహితమును భావహితమును చేయును వినుతాదయింపు (హితహితమనయింపు) మనస్సును గుర్తించి ఎవడు గాయించేయునో అతడు భావకుడు.

చేతోహరేణ గీతే పరివ్రాత శ్రోతుశాశ్రయమ్ :

రంగం గీతే పరివ్రాతే యో ర(వంగం)కః పశ్యతీతీయతే : 62 :

ప్రతిపదార్థము : శ్రోతుః అతయం పరివ్రాత = పర్యాయించి అభిప్రాయమొనరిగి, చేతోహరేణ గీతేన = మనోహరమైన గాయముచే యు = ఎవడు, గీతే = గాయించును, రంగం పరివ్రాతే = ప్రసాదపయించేయునో, సః = అతడు, రంగకా అభిరీయతే = రంగకుడుగా చెప్పుచుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : పర్యాయించి అభిప్రాయమొనరిగి మనోహరమైన గాయముచే ఎవడు గాయించును ప్రసాదపయించేయునో అతడు రంగకుడుగా చెప్పుచుచున్నాడు.

శీతశరీర వేష్టనా మంత్రి తామకాశ్వుత్ .

సోత్తమనిత్రుపశ్రు పరశీతిష్ఠ ఇష్టతే : 64 :

ప్రతిపద్యము : శీతశరీర వేష్టనాం = గాఢముచేయువస్తువు చేసితి శరీర వికారముల యందును; తామకాశ్వుత్ = తామకరంగము చేయువాడు; సోత్తమనిత్రుః = గాఢముయొక్క ఉత్తమ సూక్ష్మములచే యుక్తు = కూడినవాడై; పరశీతిష్ఠః = పరశీతిష్ఠుడుగ; ఇష్టతే = చెప్పుటకుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : గాఢము చేయువస్తువు చేసితి శరీర వికారముల యందును, తామకమునందును తామకరంగము చేయువాడు గాఢము యొక్క ఉత్తమ సూక్ష్మములచే కూడినవాడై పరశీతిష్ఠుడుగ చెప్పుటకుచున్నాడు.

విషమం ప్రాణలం వ్యాపి మిదరం యద్య గాయతః .

శంతి వ యాతి మారుక్యం మగంధం న తు క్రితః . 65 :

ప్రతిపద్యము : విషమం = విషమమైనది; అపిచా = లేదు ప్రాణలం = పరశ్శ్లేషము; యద్య గాయతః = ఏ గాయకుని యొక్క; మిదరం = దీర్ఘత్వము; శంతి = కంఠమునందు; మారుక్యం = మారుక్యమును; వ యాతి = పొందవలెననో; ను = అ గాయకుడు; మగంధః = మగంధుడుగ; క్రితః = పిలవబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : విషమమైనది లేక పరశ్శ్లేషము ఏ గాయకునియొక్క దీర్ఘత్వము కంఠమునందు మారుక్యమును పొందవలెననో అగాయకుడు 'మగంధుడు'గ పిలవబడుచున్నాడు.

విషమం ప్రాణలం వ్యాపి కవిష్టవధివర్జితః .

కర్తవీ యత్ర సింహాసనముః న తు క్రితః . 66 :

ప్రతిపద్యము : విషమం = విషమమైనది; అపిచా = లేదు ప్రాణలం = పరశ్శ్లేషము; యత్ర = ఏ గాయకునియందు; కవిష్టవర్జితః = అపధిరహితముగ; గతిః = గమనము; వర్తతే = ఉండునో; ను = అట్టి గాయకుడు; సీతప్తః = పరిశీత శాస్త్రవిదులచే; అనియము = 'అనియముడు'గ; క్రితః = పిలవబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : విషమమైనది, పరశ్శ్లేషము, ఏ గాయకునియందు అపధిరహిత మగు గమనము ఉండునో అట్టి గాయకుడు పరిశీతశాస్త్ర విదులచే 'అనియముడు'గ పిలవబడుచున్నాడు.

గీతావనీ యదావస్త్రే శ్రుతౌ పితౄ విధాయనీ ।

అతస్త్రామునః పోడయం విద్వత్తే గీతదేవిధిః । 67 ।

ప్రతిపదార్థము : గీతావనీ = గీతమునందను; అవస్త్రే = అలాగున; యదా = ఎప్పుడైనా; శ్రుతౌ = వినుటయందు; పితౄవిధాయనీ = మిక్కిలి ముఖము విద్యునో; యః అయం = అటువంటిగాయకుడు; గీతదేవిధిః = సంగీత శాస్త్రజ్ఞులచే; అతస్త్రామునః = 'అతస్త్రామునకు'గ; విద్వత్తే = పేర్కొనబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : గీతమునందను అలాగున ఎప్పుడైనా వినుటయందు మిక్కిలి ముఖము విద్యునో, అటువంటి గాయకుడు సంగీతశాస్త్రజ్ఞులచే 'అతస్త్రామునకు'గ పేర్కొన బడుచున్నాడు.

అతస్త్రావనీ యధీతం భవేత్తమనౌపాదమ్ ।

ఉక్తే నాయకభేదస్త్రైః పోడయం చూడకగామునః । 68 ।

ప్రతిపదార్థము : యథే గీతం = ఏ గీతము; అవస్త్రే అనీ = అలాగునకందను; అతి మనోహరం = మిక్కిలి హృదయంగమము; భవేత్ = అగునో; యః అయం = అటువంటి గాయకుడు; నాయకభేదస్త్రైః = గాయకుల తారతమ్యమునెఱిగిపె సంకీర్తులచే; చూడకగామునః = 'చూడకగాయకుడు'గ; ఉక్తః = చెప్పుటచున్నాడు.

తాత్పర్యము : ఏ గీతము అలాగునకందను మిక్కిలి హృదయంగమమగునో, అటువంటి గాయకుడు, గాయకుల తారతమ్యము నెఱిగిపె పండితులచే, 'చూడకగాయకుడు'గ చెప్పుటచున్నాడు.

ఉక్తే తాయంతి నైవ గీతపావస్త్రే సంయుజనమ్ ।

యో నాయక సంక్షేపాగ్రహణో గీతదేవిధిః । 69 ।

ప్రతిపదార్థము : ఉక్తే = ఉద్దయనందును; తాయంతి నైవ = తాయలకము పండును. అవస్త్రేసంయుజనం = అలాగునతో కూడిన; గీతం = గీతమును; యః = ఎవడు; నాయక = పాడునో; యః అతడు; గీతదేవిధిః = సంగీత విద్యానిమలచే; పోషణః = 'పోషణకు'గ; విశ్లేయః = తెలియుటపండును.

తాత్పర్యము : ఉద్దయనందును, తాయలకముపండును అలాగునతో కూడిన గీతమును ఎవడు పాడునో అతడు సంగీత విద్యానిమలచే 'పోషణకు'గ తెలియుట పండును.

ప్రతిపాదకమొక్క వాచార్యము రీతము :

విలుపతి ప పట్టేమో పితాలో గీయవలె : 70 :

ప్రతిపాదకము : యొక్క = ఎవనియొక్క; ప్రతిపాదకయొక్క = ప్రతి పాదకములందరి; వాచార్యము రీతము = అనేక ప్రదేశములందలి రీతులు (పద్ధతులు); విలుగంటి = కలసియుండునో; పి = పితాః; పట్టేయః = అతడు పితాఃడని తెలియదగినది.

వాచ్యకము : ఎవనియొక్క ప్రతి- పాదకములందలి అనేక ప్రదేశములందలి రీతులు(పద్ధతులు) కలసియుండునో అతడు పితాఃడని తెలియదగినది.

వాచార్యం విభక్తం చ ప్రౌఢో యశ్చిం(ప్రౌఢ) యోక్ తతిమ్ :

విలుపః ప పర్యేమో గీయవలెవిభక్తైః : 71 :

ప్రతిపాదకము : యః = ఎవడు; ప్రౌఢో = ప్రసిద్ధులందు; వాచార్యం = అనేకవిధముల; విభక్తం = విభజన పూర్వకమున; గతిం = గతిని; వింతయోక్ = అలోచించునో; పః = అతడు; గీయవలె విభక్తైః = సంకీర్తనప్రముఖులైన వారలచే; విలుపః పర్యేయః = విలువలనుగా గుర్తించవలెను.

వాచ్యకము : ఎవడు ప్రసిద్ధులందు అనేకవిధముల విభజనపూర్వకమున గతిని అలోచించునో అతడు సంకీర్తనప్రముఖులైన వారలచే విలువలనుగా గుర్తించవలెను.

లో+ + + ++++క్ దోషస్థితమ్ :

ప్రతిపాదక యో గామోక్ తో(యం) మ్లో ఉదాహరణ : 72 :

ప్రతిపాదకము : లో = లోయనందు; దోషస్థితం = దోషహితముగా; ప్రతిపాదక = విధానముగా; యః గామోక్ = ఎవడు గావయిచేయునో; పః = అతడు; మ్లో ఉదాహరణ = మ్లోమగా చెప్పబడుచున్నది

వాచ్యకము : లోయనందు దోషహితముగా విధానముగా ఎవడు గావయిచేయునో అతడు మ్లోమగా చెప్పబడుచున్నది.

పంచష్టా కపిలో రీతః శుశీలః పాదువారిణః :

ఉత్తమస్య తథా కాశీ తుల్యారీ వాచ్యవస్థితః : 73 :

కపారి మ్హంబో (మక్తీ) ప్రసారీ వ్యవహారిణః :

తథా వివచితావశ్య వి(త్తౌతా)ంశ్యోష్టకీ తథా : 74 :

ఉత్తర మేధావృత్తి వివర్యా వికోపసంశయః ।

(సగద్రుప్తమందప్తతో గాతా సంవృత్తిః పరిశీప్తియః = 75)

ప్రతిపదార్థము : సంవృత్తియ, కవీయయ, రీతియ, కంకియయ, సామూహికయ, ఉద్భవ్యయ, కాశీ, తాత్కాలిక, అవ్యవస్థితయ, కదారి, రూపాంతయ, వ్యక్తి, ప్రసారి, నిమీలయ, వివరదానయ, విశాలయ, ఉష్ణయ, ఉద్భయ, మిశ్రయ అని, వివర్యా వికోపసంశయః = వివర్యలు 19 మంది; దంతపింద్రయః = దంతములను కరమయ (తాకుయ); గాతా = గానముచేయువాడు; సంవృత్తిః పరిశీప్తియః = వివర్యముని చెప్పుటయగుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : సంవృత్తియ, కవీయయ, రీతియ, కంకియయ, సామూహికయ, ఉద్భవ్యయ, కాశీ, తాత్కాలిక, అవ్యవస్థితయ, కదారి, రూపాంతయ, వ్యక్తి, ప్రసారి, నిమీలయ, వివరదానయ, విశాలయ, ఉష్ణయ, ఉద్భయ, మిశ్రయ అని వివర్యలు 19 మంది దంతములు కరయయ (తాకుయ) గానముచేయువాడు సంవృత్తిదని చెప్పుటయగుచున్నాడు.

మృతాపిత్తి పిత్తిర్లాతా కవీయః సముదాహృతః ।

యో గాయ(తా)భిఃసూచిర్వృత్తిః భీతం గాయనం ఏవ = 76 ।

ప్రతిపదార్థము : మృతాపిత్తి, పిత్తిర్లాతా, కవీయ, సముదాహృతః = తక్కువ పిత్తువ పుర్రములతో గానముచేయువాడు; కవీయః సముదాహృతః = కవీయదనముయగుచున్నాడు; యః = ఏవయ; తియోపిత్తిః గాయతి = భయముతో పాడుచో, తం గాయనం = ఆగాయకుడనీ; భీతం ఏవయ = భీతుడని తెలియుదును.

తాత్పర్యము : తక్కువ పిత్తువ పుర్రములతో గానముచేయువాడు, కవీయదనము అయియున్నాడు, ఏవయ తియయతో పాడుచో ఆ గాయకుడని భీతుడని తెలియుదును.

కంకాయవృత్తి యో గాయేత్ కి కంకిత ఉదాహృతః ।

గీతం వాకికయో గాయేత్ పక్ష్యయః సాయతాపిః = 77 ।

ప్రతిపదార్థము : యః కంకాయః గాయేత్ = ఏవయ సందేహముతో పాడుచో; కి = అతియ; కంకితః ఉదాహృతః = కంకియదనముయగు; గీతం = గీతముయ; వాకికయో యో గాయేత్ = ముక్కుతో పాడువాడు; సాయతాపిః పక్ష్యయః = సాయతాపియని తెలియుటదవలెను.

తాత్పర్యము : ఎవడు పండ్లపాయలో పాదుచో అతడు కుంపితుడవలయును. సీతయును ముఖ్యులలో పాదువాడు సామవారితునిగా తెలియుటచేతము.

ఉద్భుష్ట పద్మతః క్షణో గాయన్ గాయన ఇవ్యతే ।
కాన్యక పృథో యత్య ప కాః పరివీర్తితః । 78 ।

ప్రతిపదార్థము : పద్మతః = అంతలు; క్షణః = క్షోభ(పెట్టును) అడుగు; గాయన్ = పాదుడు; ఉద్భుష్టః గాయనః ఇవ్యతే = ఉద్భుష్టగాయకుడు అగుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : అంతలు క్షోభపెట్ట(పెట్టును)అడుగు పాదుడు ఉద్భుష్టగాయకుడు అగుచున్నాడు.

ఓత్కారీ ఓత్కృతిస్థాయీ గాయకః కథితో బుధైః ।
అవ్యవస్థిత ఇయ్యన్తు స్థివరీష్యన్యవస్థితః । 79 ।

ప్రతిపదార్థము : బుధైః = పండితులచే; ఓత్కృతిస్థాయీ = ఓత్కారస్థాయుడు; ఓత్కారీ గాయకః కథితః = ఓత్కారీ గాయకుడని చెప్పబడెను; స్థివరీష్యః = స్థిర(క)ములలందు; అవ్యవస్థితః = అసామవారు; అవ్యవస్థితః ఉవ్యతే = అవ్యవస్థితునిగా చెప్పబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : పండితులచే ఓత్కారస్థాయుడు ఓత్కారీగాయకుడని చెప్పబడెను. స్థిర(క)ములలందు అసామవారు అవ్యవస్థితునిగా చెప్పబడుచున్నాడు.

ఉత్పాత్య పకవం గాయన్ కపారీత విగద్యతే ।
ఉత్పన్నస్థలపముపకారితో ర్హణంబః స్వరైః । 80 ।

ప్రతిపదార్థము : ఉత్పన్నస్థలపముపకారితః = వికసించి (వెడల్పుయిన) గొంతు; కంఠ్య ముఖ్య లు కలవాడు; ర్హణంబః స్వరైః = ర్హణంబుడగుచున్నాడు; పకవం ఉత్పాత్య వోరుతెఱచి యః గాయన్ = ఎవడు పాడుచో; లు కపారీ ఇతి విగద్యతే = అతడు కపారీయని చెప్పబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : వికసించి(వెడల్పుయిన) గొంతు, కంఠ్య ముఖ్యలు కలవాడు ర్హణంబు డగుచున్నాడు వోరుతెఱచి ఎవడు పాడుచో అతడు కపారీయని చెప్పబడు చున్నాడు.

గాయన్ పశ్యేత్కళిపో వాచ్య పశీ ప్రవీర్తితః ।
సీతప్యతిప్రసారిత ప్రసారిత విగద్యతే । 81 ।

ప్రతిపదార్థము : గాయన్ = పాడుచు; పట్టకృత్రివః = మేడ వంతులగా చేసినవాడు; షక్తీ ఇతి ప్రకీర్తితః = పత్తియని పిలువబడినది; గీత్య = గీతముయొక్క; అతిప్రసారీణః = మిక్కిలి ప్రసారము(పొగడియుట)చే ప్రసారీ ఇతి నిగద్యతే = ప్రసారముచే చెప్పుబడుచు.

తాత్పర్యము : పాడుచు మేడ వంతులగా చేసినవాడు పత్తియని పిలువబడినది గీతము యొక్క మిక్కిలి ప్రసారము (పొగడియుట)చే ప్రసారముచే చెప్పుబడుచు.

విహిత్య వయన్ గాయన్ ఇతితోహి విహితః :

శిశావధావహితః త ప్యావధావధావః : 82 :

ప్రతిపదార్థము : వయన్ విహిత్య = కండ్లుమూసికొని; గాయన్ = పాడుచు; విహితః = విహితముచేయబడుచున్నాడు; శిశావధావహితః = పాడుచున్న గీతములకు అవధావములేవివాదు నివహధావన ప్యాత్ = వివహధావముచేయబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : కండ్లుమూసి పాడుచు, విహితముచేయబడుచున్నాడు. పాడుచున్న గీతములకు అవధావములేవివాదు నివహధావముచేయబడుచున్నాడు.

పితాలో నాయః ప్రోక్త పితాంబ యన్త నాయతి :

గాయన్త్యప్రకరణేన ఉక్తే సంప్రకీర్తితః : 83 :

ప్రతిపదార్థము : యః = ఎవడు; పితాంబ = తాతలనాతముగా; నాయతి = నానముచేయునో; న పితాంబ నాయః = అతడు పితాంబుడనగుచు నాయును; గాయన్ = పాడుచు; ఉప్రవహరీణః = అంతరిత హర్యున్నాడు; ఉక్తే సంప్రకీర్తితః = ఉక్తముచే చెప్పుబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : ఎవడు తాతలనాతముగా నానముచేయునో అతడు పితాంబుడనగుచు నాయును. పాడుచు అంతరిత హర్యున్నాడు ఉక్తముచే చెప్పుబడుచున్నాడు.

నామనందనాత్ గాయన్ భాగవత్ గమకార్పితః :

ఉద్భవః తాదా + + కీర్తితో గీతేతిధి : 84 :

ప్రతిపదార్థము : భాగవత్ = మేడయి; నామనందనాత్ = నందన కడలికపలన; తాదాత్మః = అనందములతో (అనందానందముచే); గమకార్పితః గాయన్ = గమకముతో పాడుచు; గీతేతిధి = పంగితత్వంచే; ఉద్భవః కీర్తితః = ఉద్భవముచే చెప్పుబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : పరివల కరికికెరివల అవిద్యాములతో (అవిద్యానయనము) గమనముతో పాడును, సంశితత్వము ఉత్తమము చెప్పబడుచున్నది.

ఇతో ఉత్తరాగ్నా వ్యాజుగలమిక్షామ్ :

మిక్షాః ప పరిశ్రేయా గీతతత్త్వవర్ధిని : 85 :

ప్రతిపదార్థము : ఉత్తరాగ్న = ఉత్తరాగ్నమునకు; వ్యాజుగలమిక్షాం = వాయులముతో కరిపి (పాడి)వదాడు; గీతతత్త్వవర్ధిని = సంశితమర్మముల వెలిగివ వారిచే; మిక్షాః పరిశ్రేయః = మిక్షకుడుగ తెలియునదవలదు.

తాత్పర్యము : ఉత్తరాగ్నమునకు వాయులముతో కరిపి (పాడి)వదాడు సంశిత మర్మములవెలిగివవారిచే మిక్షకుడుగ తెలియునదవలదు.

(కాగ్ని)ఇతో యమతో వైవ పాముదాయక ఇత్యధి :

గాయత్యత్వాదపీక్షో యః మనీశం అన్తరాగ్నితమ్ : 86 :

ప్రతిపదార్థము : పీతః = ఒక గాయకుడు; యమతో = ఇద్దరు గాయకులు; పాముదాయక ఇత్యధి = పముదాయము (గా)కూడ; యః = ఎవడు; అన్తరాగ్నితం = అన్తరాగ్నితమైన, మనీశం = మనీశమును, (దోషరహితమును); అన్తరాగ్నితమ్ = మరదీనిని అపేక్షించక గాయతి = గానముచేయుచో (పి.వరి = అతడు శ్రద్ధుడు) అతిశ్రద్ధము.

తాత్పర్యము : ఒకగాయకుడు ఇద్దరు గాయకులు పాముదాయము (గా)కూడ ఎవడు అన్తరాగ్నితమైన మనీశమును (దోషరహిత గీతమును) మరదీనిని అపేక్షించక గానముచేసిన (అతడుశ్రద్ధుడు) అతిశ్రద్ధము.

ఏతతో గాయకః ప ప్రిక్ ప్రి వేత్తమలగాయకో :

మరిత్యా అపాదిత్యస్తి గీతం గాయతి గాయకః : 87 :

ప్రతిపదార్థము : ఏతః గాయకః = ఏక(ః)గాయకుడు; పః ప్రిక్ = అతడుగూడు; ప్రిక్ = ఇద్దరులచేచో; యమలగాయకో = యమలగాయకులు; అపాదిః గాయకః మిరిత్యా = చాలామంది గాయకులతో కరిపి; యః గీతం గాయతి = ఎవడు గీతమును పాడుచో; పః = అది; పాముదాయక ఇతి = పాముదాయకమని ఉత్తః = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : ఏక(ః)గాయకుడు అతడుగూడు, ఇద్దరులచేచో యమలగాయకులు.

తాతామంది గాయకులు కంటే ఎందు కీధమును పొందున్ అది పొముదాయుడమని చెప్పుటచేసింది.

ప బృందగాముకత్తేహిః పూర్వః పూర్వో భవేత్తతః ।
నిద్రైర్వహంభవద్వైశ్చ తావదమృతమభోవ్యతే ॥ 88 ॥

ప్రతిపదార్థము : తేహిః = అముగ్గురిలో; పూర్వః పూర్వః ఎతః = వెనుక వెనుకశ్రేణిము (ప్రముదాయుడము కంటి; యమలము, యమములముకంటి ఏకలముశ్రేణిము) అహంభోః స్వప్నైః = అనేక గుణములచే; అప్యైః = తక్కువ గుణములచేయు; తతః = తరువాత; తావదమృతం = లేదము; ఉవ్యతే = చెప్పులదుచున్నది.

తాత్పర్యము : ఆ ముగ్గురిలో వెనుకవెనుక శ్రేణిము (ప్రముదాయుడము కంటి యమలము, యమములముకంటి ఏకలము (శ్రేణిము) అనేక గుణములు తక్కువ గుణములచేతను తరువాత భేదము(ను) చెప్పులదుచున్నది.

పరితాపస్తాతాతుశ్చః గ్రహ మార్తే తి చక్షతా ।

స్థితిత్రయైవైవగన్త్య గంభీరమధురభవ్యః ॥ 89 ॥

ప్రతిపదార్థము : పరితాపస్తాతాతుశ్చం = వివిధములైన అలప్పులయందు నిపుణుల; గ్రహ మార్తే తి చక్షతా = గ్రహాణమార్తములందు నిమగ్నత; స్థితిత్రయైవైవగన్త్యః = మంద్ర-మధ్య-తారస్థాయిల స్థితిగాము; గంభీరమధురం భవ్యః = గంభీరమైన మధురమైన భవనియు;

తాత్పర్యము : వివిధములైన అలప్పుల నిపుణుల గ్రహాణమార్తములందు నిమగ్నత. మంద్ర-మధ్య-తారస్థాయిల స్థితిగాము గంభీరమైన మధురమైన భవనియు;

పర్యవప్యమి గాత్పత్త్యం తాంబూత్త్యం మరీఖతా ।

ప్రయోగే (మగిమ) పుటత్త్యం తి తావదాగాంగకౌశలమ్ ॥ 90 ॥

ప్రతిపదార్థము : పర్యవప్యమి గాత్పత్త్యం = పర్యవప్యమయించి గాత్పత్త్యము; తాంబూత్త్యం = తాంబూలము; మరీఖతా = మరీఖత్త్యము; ప్రయోగిమి పుటత్త్యం = ప్రయోగి మందుమి యోజనము; తావదాగాంగకౌశలం = తాగదాగాంగ వైద్యుణ్యము.

తాత్పర్యము : పర్యవప్యపులయందు గాత్పత్త్యము, తాంబూలము, మరీఖత్త్యము, ప్రయోగమందుమి యోజనము, తాగదాగాంగ వైద్యుణ్యము.

తతశ్రమత్వం కింవన్య పశ్యత్వమిదౌతరణా ।

మర్త్యే మర్త్యే చ రామ్యే ప్రాధానిత్యోదవేగమమ్ । 91 ।

ప్రతిపదార్థము : తతశ్రమత్వం = శ్రమను అయినందున; కింవన్య పశ్యత్వం = గొంతువెడుపులోమంచుకొనుట. ఇదౌతరణా = గ్రహాశక్తి రాగవ్య మర్త్యమర్త్యే = రాగమునకు మర్త్యమర్త్యున; ప్రాధానిత్యోదవేగం = ప్రాధత్యఉచితత్వముల ధవేగము.

తాత్పర్యము : శ్రమనుఅయినందు, గొంతువెడుపులోమంచుకొనుట, గ్రహాశక్తి, రాగమునకు మర్త్యమర్త్యున ప్రాధత్యఉచితత్వముల ధవేగము.

శిక్తా చ తమసాధ్యాయాదుత్తమే గాయతీ సుగా ।

(యోగి)పాం మర్త్యే సుక్తిష్ట్యైవైవ్యహీనో మర్త్యమి క్షృతిః । 92 ।

ప్రతిపదార్థము : తమసాధ్యాయో = ఆ ఉపాధ్యాయునివలన శిక్తా చ = శిక్షణయు; ఉత్తమే గాయతీ సుగా = ఉత్తమగాయునువియందలి సుగములు; విహీనో మర్త్యే = ఏలేలో; క్షృతిః సుక్తిః విహీనః = రెండుయూడు సుగములచే హీనుడైన వాడు (తెక్కువ అయినవాడు).

తాత్పర్యము : ఆ ఉపాధ్యాయునివలన శిక్షణయు ఉత్తమ గాయనువియందలి సుగములు ఏలేలో రెండుయూడు సుగములచే హీనుడైన వాడు (తెక్కువ అయినవాడు).

తదుచ్ఛ్రిః పంచభిక్త్యానీ సుక్తిస్తీపః కవిష్టతిః ।

ఉత్తమోత్తమపూర్వం చ భేదజాతమభోవ్యతే । 93 ।

ప్రతిపదార్థము : తదుచ్ఛ్రిః పంచభిః నా సుక్తిః హీనః = 4,5, సుగములు తక్కువఅయినవాడు; కవిష్టతిః = కవిష్టతు; ఉత్తమోత్తమపూర్వం = ఉత్తమోత్తమ పూర్వమైన; భేదజాతం = భేదమునాయము; అత = తరువాతి ఉచ్ఛ్రితే = వెచ్చునకు చుప్పడి.

తాత్పర్యము : 4,5, సుగములు తక్కువఅయినవాడు కవిష్టతు, ఉత్తమోత్తమ పూర్వమైన భేదమునాయము తరువాతి వెచ్చునకుచుప్పడి.

ఉత్తం తాయోయం చైవ సీతమోత్తపంచముతమ్ ।

ప్రౌఢశ్రవణ తా గాయతీ సీతా ప్రాదుత్తమోత్తమః । 94 ।

ప్రతిపదార్థము : ఉత్తం = ఉత్తమును; తాయాలగం చ శీతం = తాయాలగీతమును
 కూడు అలవ్వి పంయంతం = అలవ్వి పదాతముగా; స్థిరత్రయేణ = స్థిరత్రయముచేతను;
 యః గాయత్ = ఎవడు గావముచేయుచో; సః ఉత్తమోత్తమః, స్కృత్ = అతడు
 ఉత్తమోత్తమ గాయకుడగును.

తాత్పర్యము : ఉత్తమును తాయాలగీతమునుకూడ అలవ్విపదాతముగా స్థిరత్రయము
 చేతను ఎవడు గావము చేయుచో అతడు ఉత్తమోత్తమ గాయకుడగును.

స్థిరత్రయేణ త్వా గాయత్తమమభ్యయః ।

స్థిరేష్టేన త్వా గాయత్ స భవేద్భిష్యమాభయః । 95 ।

ప్రతిపదార్థము : స్థిరత్రయేణ = రెండుస్థిరములచేతనే; పెయత్ = తపోతమును;
 గాయత్ = పాడుచు; సః = అతడు; ఉత్తమమభ్యయః = ఉత్తమమభ్యయముడగును;
 ఏశేన స్థిరేన యః గాయత్ = ఒకస్థిరముచేతనే ఎవడు పాడుచో; సః = అతడు;
 మభ్యమాభయః స్కృత్ = మభ్యమాభయముడగును.

తాత్పర్యము : రెండు స్థిరము చేతనే తపోతమును పాడుచు, అతడు ఉత్తమమభ్యయ
 డగును. ఒకస్థిరముచేతనే ఎవడు పాడుచో అతడు మభ్యమాభయ - డగును.

శీతం తాయాలగం నిమ్యక్ నిమ్యగాలవ్విమిష్యశీమ్ ।

స్థిరత్రయేణ త్వా గాయత్ స కవిష్టోత్తమః ప్లుతః । 96 ।

ప్రతిపదార్థము : తాయాలగం శీతం = తాయాలగీతమును; నిమ్యక్ = తాగుగా;
 అలవ్విం తావ్యశీం = అలవ్విపదాతముగా; స్థిరత్రయేణ = స్థిరత్రయముచేతను;
 యః గాయత్ = ఎవడు పాడుచో; సః కవిష్టోత్తమః ప్లుతః = అతడు కవిష్టోత్తమముగా
 చెప్పుచుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : తాయాలగీతమును తాగుగా అలవ్విపదాతముగా స్థిరత్రయముచేతను
 ఎవడు పాడుచో అతడు కవిష్టోత్తమముగా చెప్పుచుచున్నాడు.

స్థిరత్రయేణ త్వా గాయత్ స కవిష్టోత్తమః ప్లుతః ।

స్థిరేష్టేన త్వా గాయత్ స కవిష్టోత్తమః ప్లుతః । 97 ।

ప్రతిపదార్థము : స్థిరత్రయేణ యః గాయత్ = స్థిరత్రయముచేతనే ఎవడు పాడుచో;
 సః = అతడు; కవిష్టోత్తమః ప్లుతః = కవిష్టోత్తమముడు; ఏశేన స్థిరేన

య: గాదోన్ = ఒకప్పిమ్మనే ఎవడు పొడువో; న: కవిప్పిమ్మ: ప్పుత: = అతడు కవిప్పిమ్మడగుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : ప్పిమ్మయిమ్మలో ఎవడు పొడువో అతడు కవిప్పిమ్మలో మిమ్మయిమ్మ. ఒక ప్పిమ్మనే ఎవడు పొడువో అతడు కవిప్పిమ్మడగుచున్నాడు.

చాటి వాయవమోర్వేదే ఉత్తవ్యామోగ్యేథవా .

మూటో తాయో వయోరత్త ప్రవత్తేరే యథామమ్ = 98 .

ప్రతిపదార్థము : వాయవయో; చాటి చాటి = వాత్సల్యవారవాయవలకు వాయువు జరుగుగా; ఉత్తవ్యామోగి అథవా = ఉత్తవ్యామోగములందు గాని లేక మూటో = మూడములు; తాయో = తాయములు; తయో = అరించినట్టి; రత్త = ఇక్కడ యథార్థము = వరుసగా; తారతమ్యం = భేదము; ప్రవత్తేరే = వెల్లువడుచున్నది.

తాత్పర్యము : వారప్రతివారవాయవలకు వాయువు జరుగుగా ఉత్తవ్యామోగములందు గాని లేక మూడములు, తాయములు అరించినట్టి ఇక్కడ వరుసగా భేదము వెల్లువడుచున్నది.

ఏవా ఏవమశాలయ్య ర్హోంబదం చ ప్రవారయేత్ .

అంత్తం తాత్పర్యేవ థాయామేకావశాంగులమ్ = 99 .

ప్రతిపదార్థము : ఏవా ఏవమశాలయ్య = ఏవాఏవమశాలయ్యయిక్క; ర్హోంబదం ప్రవారయేత్ = ర్హోంబదమును ఇప్పుడవలెను; అంత్తం = అంత్తవి; తాత్పర్యేవ = అటువంటిదానినే; థాయాం = థాయవి; ఏకదశాంగుళం = 12 అంగుళములను ప్రవారయేత్ = ఇప్పుడవలెను.

తాత్పర్యము : ఏవాఏవమశాలయ్యయిక్క, ర్హోంబదమును ఇప్పుడవలెను. అంత్తవి అటువంటిదానినే థాయవి 12 అంగుళములను ఇప్పుడవలెను.

మూడం థాయాంగి దవ్యాన్ శ్రువారవిమయం తథా .

+ + + ++ +++ థాయామితి ధశాంగులమ్ = 100 .

ప్రతిపదార్థము : వాయాలగి = వాయాలగములను; మూడం దవ్యాన్ = మూడములీయవలెను; తథా = అట్లే; శ్రువారవిమయం = శ్రువారవిమయమును; థాయామితి = థాయవిమూడ; దశాంగుళం దాదయేత్ = 10 అంగుళములను తీయువలెను.

తాత్పర్యము : తాతాళగమందు సూరమునీయుపలియు, అట్లే న్నివారినీయెడమియును త్రాయపిటార 10 అంగుళములను తీయువలెను.

గాయత్యా యది వాచః స్వాత్మస్తే తాతాళగ్యేభవా ।

స్థిత్యామేవ విశేషోన్మి మితాచస్త్రస్తు పూర్వపత్ = 101 ।

ప్రతిపదార్థము : గాయత్యా = గాయతీతో; వాచః యది స్థిత్ = వాచస్త్వైవ యదల; ఉన్మి = ఉద్భవించు; తప్తా = లేక, తాయాళగీ = తాతాళగమందుగాని; స్థిత్యామేవ = స్థియుయందు, విశేష ఆన్మి = విశేషమునందు; సూరతాచస్త్రస్తు = సూర తాచస్త్రమూత్రము; పూర్వపత్ స్థిత్ = పూర్వమువలెనగును.

తాత్పర్యము : గాయతీతో వాచస్త్వైవ యదల ఉద్భవించు లేక తాతాళగమందు గాని స్థియుయందు విశేషము నందు, సూర తాచస్త్ర మూత్రము పూర్వమువలెనగును.

తతుర్జశాంసుతా స్థియా ఉన్మి తత్యాన్విచక్షస్త్రైః ।

శ్రావ్య తాతాళగీ తత్యాన్ త్వాదశాంగులమృతా = 102 ।

ప్రతిపదార్థము : ఉన్మి = ఉద్భవించు; తతుర్జశాంసుతా స్థియా తత్యాన్ = 14 అంగుళముల స్థియునీయుపలియు; శ్రావ్య తాతాళగీ = శ్రావ్యమైన తాతాళగమందు; త్వాదశాంగులమృతా తత్యాన్ = 12 అంగుళములతో కూడిన స్థియుని కల్పించవలెను.

తాత్పర్యము : ఉద్భవించు 14 అంగుళముల స్థియునీయుపలియు, శ్రావ్యమైన తాతాళగమందు 12 అంగుళములతో కూడిన స్థియుని కల్పించవలెను.

అత్యుచ్చస్థావకం గీతం తాలపాదైకమంశ్చివమ్ ।

ప్రయోగమహారణ రూక్షవిషమం వాచివర్ణధమ్ = 103 ।

ప్రతిపదార్థము : అత్యుచ్చస్థావకం గీతం = మిక్కిలి అచ్చస్థావకగీతము; తాలపాదైకం = తాలపాదములతో విలంబింపబడినదీయను, ప్రయోగమహారణం = అహార ప్రయోగముగలదీయను; రూక్షవిషమం = రూక్షవిషమమైనదీయను; వాచివర్ణధం = వాచివర్ణమైనదీయను.

తాత్పర్యము : మిక్కిలి అచ్చస్థావక గీతము తాలపాదములతో విలంబింపబడినదీయను అహార ప్రయోగముగలదీయను రూక్షవిషమమైనదీయను వాచివర్ణమైనదీయను.

జయశ్రీ విజయో వందో మహావందాభిప్రతా :

వందాభిప్రతా ఇత్యుక్త వాచేషు భరతస్మిన్ = 104 :

ప్రతిపద్యామః : జయః = జయము; విజయః = విజయము; వందః = వందము; మహావందాభిప్రతాః = మహావందమము; వందాః = వందములు; వాచేషు = వాచములయందు; తిర్వాస ఇతి = 4 అని; భరతస్మిన్ ఉక్తా = భరతముననేత చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : జయము, విజయము, వందము, మహావందమము వందములు వాచములయందు 4 అని భరతముననేత చెప్పబడినది.

అథ మహాశ్రీ తాత్పర్య వాచే వియమశ్చూతా :

ఇత్యుక్తేన ప్రకారేణ + + ++ విరూప్య చ = 105 :

ప్రతిపద్యామః : అథ = తరువాత; మహాశ్రీ = మహలు; తాత్పర్య = తాములు; వాచే = వాచములందు; వియమశ్చూతా = వియమప్రకల్పనము; ఇత్యుక్తేన ప్రకారేణ = ఈ చెప్పబడిన రీతిగా; మహామర్శ్యం = ఉత్తమమైన యోగ్యతము; విరూప్య చ = విరూపించియు.

తాత్పర్యము : తరువాత మహలు తాములు వాచములందు వియమప్రకల్పనము ఈ చెప్పబడిన రీతిగా ఉత్తమమైన యోగ్యతను విరూపించియు.

తారతమ్యం తయోర్జ్వాత్వా ద్ద్యౌర్జ్వయసరాజయో :

తయోర్జ్వయః ప్రగల్భాశ్చ స్థితావసరిగృహా = 106 :

ప్రతిపద్యామః : తయోః = వాదప్రతివాదులలో; తారతమ్యం జ్ఞాత్వా = తేదాను తెలిసికొని; జయసరాజయో ద్యౌర్జ్వ = విజయమును ఓటమిని ఈయవలెము; తయోర్జ్వయః = ఇంద్రియములము గలవాడును; ప్రగల్భా = గంభీరుడును; స్థితావసరిగృహా = అవసరస్థితివాడును;

తాత్పర్యము : వాదప్రతివాదులలో తేదాను తెలిసికొని విజయమును ఓటమిని ఈయవలెను. ఇంద్రియములముగలవాడును, గంభీరుడును అవసరస్థితివాడును;

శరీరసాక్షివోపితః కలయోర్వజితశ్రమః :

సావధానో భయశ్చక్షో రామదాగావతివృషిత్ = 107 :

ప్రతిపదార్థము : శరీరస్థావోపితి = శరీరస్థావము కలవాడును కరమీనా పితివ్యులు =
వాస్తవములందున్నవను అయిందనవారును; పాపతాప = పాపతాపమును; భయవ్యక్తా
భయమును విడిచిన వాడును; లాగిలాగింగతత్త్వపిత్ = లాగిలాగింగములయినదాళ్ల
స్వరూపమునెఱిగినవాడును;

తాత్పర్యము : శరీరస్థావము కలవాడును, వాస్తవములందు న్నవను అయిందనవారును,
పాపతాపమును, భయమును విడిచినవాడును, లాగిలాగింగముల యుదాహర్ణ
స్వరూపమునెఱిగినవాడును;

గీతావచనార్థశ్చ సైగీతిః కథిలో వతిః ।

వృత్తిశ్రయవచనవిధావహీనతాః । 108 ।

ప్రతిపదార్థము : గీతావచనార్థః = గీతమువారించు(యించు) వచనార్థము; సైగీతిః
వతిః కథితిః = శ్రేష్ఠుడైన సైగీతుడుగా చెప్పబడుచున్నాడు; వృత్తిశ్రయవచనోపితిః =
వృత్తిశ్రయము తెలియజేసేపుట; (అవినాశకావ్యంబులైనవి 3); అవినాశ వహీనతా
= అవినాశకహీనము.

తాత్పర్యము : గీతమువారించు (యించు) వచనార్థము శ్రేష్ఠుడైన సైగీతుడుగా
చెప్పబడుచున్నాడు, వృత్తిశ్రయము తెలియజేసేపుట; అవినాశకహీనము.

అలంకారవృత్తాత్మం వికలాంగత్వమేవ చ ।

కాగోపకర్షణాం చ వాచదేవ్యవచనతాః । 109

ప్రతిపదార్థము : అలంకారవృత్తాత్మం = అలంకారములు మరియు వ్యరములు
తెలియకుండుట; చ = మరియు; వికలాంగత్వమేవ = వికలాంగిత్వమును;
కాగోపకర్షణాం చ = కాగము, గీతము మరియు వ్యరముల యొక్క; వాచదేవీ ౭
వాచవములందు; అవచనతా = పామర్త్యము లేకపోవుట;

తాత్పర్యము : అలంకారములు మరియు వ్యరములు తెలియకుండుట, మరియు
వికలాంగత్వమును, కాగము, గీతము మరియు వ్యరముల యొక్క, వాచవములందు
పామర్త్యము లేకపోవుట.

భక్త్యావయః పముస్థిష్ఠా దోషా సైగీకసంక్రయః ।

పాదత్వం మప్రకత్వం చ ఘనత్వం ప్లాత్వనే గుణాః । 110 ।

ప్రతిపదార్థము : ఇత్యదయో దోషాః = తమయెడలగు దోషములు వైదిక పుత్రులకు
వెనుద్దీప్తిః = వైదికునిగా అశ్రయించినచో ఉద్దీశించబడినవః పాతత్వం = పాతత్వము;
మత్పరత్వం = మత్పరతః మత్పరం = గాంధీర్యము; పూత్యుతే = పూత్యుతి యందలి
గుణాః = గుణములు.

తాత్పర్యము : తమయెడలగు దోషములు వైదికుని అశ్రయించినచో ఉద్దీశించబడినవః
పాతత్వము, మత్పరత, గాంధీర్యము, పూత్యుతియందలి గుణములు.

అర్థముత్తరముత్తర ముత్తరీత్యంగురీకరహః ।

అంగురీకరహః గమ్యమకీమ త పప్రమ ॥ 111 ॥

ప్రతిపదార్థము : అర్థముత్త, అయిత్త, ముత్త, అంగురీకరహః, అంగురీ, పాతరణ,
గమ్యమకమలవలయ, పప్రమ = ఏడించుచుండును;

తాత్పర్యము : అర్థముత్త, అయిత్త, ముత్త, అంగురీకరహః, అంగురీ, పాతరణ,
గమ్యమకమలవలయ ఏడించుచుండును;

ప్రస్తావతా మరాగత్వం తక్షతా నీతవాచే ।

శ్రీయోభాషాపాపాను రాగరాశావేషావేషాః ॥ 112 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రస్తావతా = ప్రస్తావనత్వము; మరాగత్వం = మరాగతః నీతవాచే
తక్షతా = నీతవాచకమర్థతయః; శ్రీయోభాషాపాపాను రాశాః = శ్రీయ, భాష,
పాపములయందు; రాగరాశాంగయోః తపి = రాగ-రాశాంగములందును;

తాత్పర్యము : ప్రస్తావనత్వము, మరాగత, నీతవాచకమర్థతయః, శ్రీయ, భాష,
పాపములందు రాగ-రాశాంగములందును;

ప్రస్తావే తాత్యతప్రస్తావే రాగవిత్కానైపుణ్యమ్ ।

గాత్యోగాం స్థితపాత్యత్వం తద్దోషవ్యాజనం తథా ॥ 113 ॥

ప్రతిపదార్థము : ప్రస్తావే = ప్రస్తావనముందు; తాత్యతే = తాత్యతనముందు;
రాగవిత్కానైపుణ్యం = రాగవిత్కానైపుణ్యము; గాత్యోగాం = గాయములకు;
స్థితపాత్యత్వం = స్థితపాతనముచేయుట; తద్దోషవ్యాజనం = వారి దోషములను కప్పి
పుచ్చుట.

తాత్పర్యము : పుష్కపముందు, అపస్కపముందు, తాగివ్యాధిలోనుము, గాయములను
స్కపదములు చేయుట వారి రోగములను వ్యవస్థియ్యట.

ఏకపాదగుర్వియ్యక్తే వాంశిః ప్రవరో మయః ।

పూర్వాశ్శుభరస్త్రోకముమపస్తాత్ప్రతప్తా = 114 ।

ప్రతిపదార్థము : ఏకపాదగుర్వి యుక్త = ఈ మొదలగు గుణములు కలవాడు;
వాంశిః ప్రవరో వ్యుత్త = వాంశికోత్తముడుగా చెప్పబడుచున్నాడు; పూర్వాశ్శుభర =
పూర్వాశ్శుభరము; స్త్రోక = స్త్రోకము; వ్యుత్త = అర్థము; యమయ = యమయము;
పూర్వాశ్శుభర = పూర్వాశ్శుభరము.

తాత్పర్యము : ఈమొదలగు గుణములు కలవాడు వాంశికోత్తముడుగా
చెప్పబడుచున్నాడు. పూర్వాశ్శుభరము, స్త్రోకము, యమయము, పూర్వాశ్శుభరము.

ఏకపాదా ఇమి ప్రోక్తా వంశివ్యాధికరస్త్రైః ।

వహతిః కుడిలో మూర్ధగస్త్రోకాస్త్రోకే వ = 115 ।

ప్రతిపదార్థము : ఇమి = ఇది; వంశివ్యాధికరస్త్రైః = వంశివ్యాధిలందు విష్కలములచే
ఏకపాదా ప్రోక్తా వంశ్యములుగా చెప్పబడినవి; వహతిః = వహతి; కుడిలో =
కుడిము; మూర్ధగస్త్రోకాస్త్రోకే = మూర్ధ(ముమంది) పుష్కపమును పొందబడుట.

తాత్పర్యము : ఇది వంశివ్యాధిలందు విష్కలములచే వంశ్యములుగా చెప్పబడినవి.
వహతి, కుడిము, మూర్ధ(ముమంది) పుష్కపమును పొందబడుట.

మిథ్యావ్రమాగస్త్రోకర్యమిథ్యత్వం గీతవాదే ।

ఏత రోపి వోషేన వాంశియ్య ప్రకీర్తితా = 116 ।

ప్రతిపదార్థము : మిథ్యావ్రమాగస్త్రోకర్యం = మిథ్యావ్రమాగస్త్రోకము; గీతవాదే =
గీతవాదముందు; ఇథ్యత్వం = తిరియనితము; ఏత రోపి = ఈ రోగములు;
వోషేన = ప్రత్యేకముగా; వాంశియ్య = వాంశియ్య ప్రకీర్తితా = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : మిథ్యావ్రమాగస్త్రోకము, గీతవాదముందు తిరియనితము
ఈరోగములు ప్రత్యేకముగా వాంశియ్య ప్రకీర్తితము.

తాం వ గమయం గీతం ఉక్తే తాయాన్యేషా ।

యో వాదయోత్ వ విశ్లేషా వాన్యైరుత్తమోత్తమః = 117 ।

ప్రతిపదార్థము : తుష్టి = తుష్టమందు; తమనా = తీరి; రాయాలో = రాయాంగమందు; రాగం = రాగమును; గమకం = గమకమును; నీతం = నీతియును; యు వారయేత్ = ఎవడు వాయిండునో; య: వారణ: ఉత్తమోత్తమ:పిత్తయ: = తమనా వారకులనే ఉత్తమోత్తమనిగా తెలియుటవలెను.

తాత్పర్యము : తుష్టమందు తీరి రాయాంగమందు రాగమును, గమకమును, నీతియును ఎవడు వాయిండునో తమనా వారకులనే ఉత్తమోత్తమనిగా తెలియుటవలెను.

వార్యులే రాగముగా యేక రాగ్యు లేవరా :

తాపుటో వ శ్రమాశీర్షేమాపుత్తమే ముభ్యమాభవో : 118 :

ప్రతిపదార్థము : యోగ్యం = ఏయర్హనీతమి అవలెను; యేక = ఎవనినేతము; రాగముగా = రాగముకములును; లేవరా = లేవయియు; రాగ్యు = రాగమునకు; వార్యులే (వార్యులే) = వారించుచునో; తాపుటో = వారిర్హయ; శ్రమాత్ = శ్రమముగా; ఉత్తమే = ఉత్తమమందు; ముభ్యమాభవో = ముభ్యమ - అభయము.

తాత్పర్యము : ఏయర్హనీతమి అవలెను, ఎవనినేతము రాగముకములును లేవయి రాగమునకు హృదయ వారించుచునో వారిర్హయ శ్రమముగా ఉత్తమమందు ముభ్యమ- అభయము.

రాగం వ గమకం నీతం తుష్టి యో వారయేత్ తథా :

వారణ: వ పరిశ్లేషో నీతిశ్చైర్భ్యభ్యమోత్తమ: : 119 :

ప్రతిపదార్థము : రాగం = రాగమును; గమకం = గమకమును; నీతం = నీతియును; తుష్టి = తుష్టమందు; యు: వారయేత్ = ఎవడు వాయిండునో; య: వారణ: = ఆ వారకుడు; ముభ్యమోత్తమ: పరిశ్లేషయ: = ముభ్యమోత్తమనిగా గుప్తించుటవలెను.

తాత్పర్యము : రాగమును, గమకమును, నీతియును, తుష్టమందు ఎవడు వాయిండునో ఆ వారకుడు ముభ్యమోత్తమనిగాగుప్తించుటవలెను.

వార్యులే రాగముగా యేక రాగ్యు లేవరా :

తాపుటో వ శ్రమాశీర్షేమాపుత్తమే ముభ్యమాభవో : 120 :

ప్రతిపదార్థము : రాగముగా = రాగ, గమకములు; యేక = ఎవనినేతము; లేవరా = లేవయియు; రాగ్యు = రాగము; వార్యులే = వారించుచునో; తాపుటో = వారిర్హయ;

ద్రుమాత్ = క్రమముగా; మర్తమే = మర్తమమందు; మర్తమారమో స్వీకారం = మర్తమ, అవమలగుచున్నది.

తాత్పర్యము : తాగ, గమకములు, ఎవనిచేతను కేవలముగా తాగము వారించబడునో వారిద్దరు క్రమముగా మర్తమమందు మర్తమ, అవమలగుచున్నది.

తాళం చ గమకం గీతం (తాగ)లో యుక్త వారముల్ :

వారము: ప పరిశ్లేషా ఇమన్యేషాత్తమో అధైః = 121 =

సరిపదార్థము : తాగం = తాగమును; గీతం = గీతమును; గమకం చ = గమకమును; సోలో = సోలగమందు; య: వారముల్ = ఎందువారములనునో; ప: వారము = ఆ వారమును. అధైః = పెండియలచే; ఇమన్యేషా ఉత్తమ: పరిశ్లేయ: = అధములలో ఉత్తములచే తెలియబడునది.

తాత్పర్యము : తాగమును, గీతమును, గమకమును సోలగమందు ఎందు వారములనునో ఆ వారమును పెండియలచే అధములలో ఉత్తములచే తెలియబడునది.

వార్యంతే తాగమతా యేవ తాగ్య కేవల: :

తావులో చ క్రమాత్కేవల ఇమన్యే మర్తమారమో = 122 =

సరిపదార్థము : యేవ = ఎవచే; తాగగమక: = తాగగమకములును; యేవ = ఎవచే, కేవల: తాగ్య = కేవలము తాగము మాత్రము; వార్యంతే = వారించబడునో; తావులో = వారిద్దరు; ఇమన్యేషా క్రమాత్ మర్తమారమో శ్లేషా = అధములలో క్రమముగ మర్తమారములుగ తెలియబడునది.

తాత్పర్యము : ఎవచే తాగ గమకములును ఎవచే కేవలము తాగముమాత్రము వారించబడునో వారిద్దరూ అధములలో క్రమముగ మర్తమారములుగ తెలియబడునది.

సవ్యేన వచా శ్లేషాపిశ్చం ప్రేక్షకాంశి:

వచే ప్రేక్షకమోద్ధతే తథా వాంశియోరపి = 123 =

సరిపదార్థము : అశ్చం = ఈపదముగా; ప్రేక్షకాంశిః = ప్రేక్షకులును, వాంశియును; ప్రత్యేకం = ప్రత్యేకముగా; వచా శ్లేషా = తొమ్మిదిపదములుగా తెలియబడునది; ప్రేక్షకమో, వచే వాతే = ప్రేక్షకులకు వారము తాగ:

తాత్పర్యము : ఈపాఠముగా ప్రిగోమము, వాంగీమము, ప్రత్యేకముగా తాత్పర్యములుగా తెలియబడవలెను. పైగోమము వాదముకాగా.

వాదే రాగమగో తాపరాత్యః ప్రదాపయేత్ .

శుద్ధపాఠగమ్యో సాదా పూర్వవచ్చి పర్యవేత్ . 124 .

ప్రతిపదార్థము : వాదే = వాదముందు; రాగమగో = రాగమును, గమకమును; తాపరాత్య = తాపగీతములను; ప్రదాపయేత్ = ఈయవలెను; శుద్ధపాఠగమ్యో = శుద్ధపాఠగములయందు; సాదా = సాదముందును; పూర్వవచ్చి = పూర్వమువలెనే (గ్రామములందువలె) పర్యవేత్ = అవ్యవస్థము.

తాత్పర్యము : వాదముందు రాగమును, గమకమును, తాపగీతములను ఈయవలెను, శుద్ధపాఠగములయందు సాదముందును పూర్వమువలెనే (గ్రామములందువలె) అవ్యవస్థము.

తారతమ్యం తయోర్జ్ఞాత్వా దర్శ్యాణ్యుపరాణయో .

పిర్యాన్ మరీచో మరీచాన్ పిరోగో దూరతాంఘ్రమ్ . 125 .

ప్రతిపదార్థము : తారతమ్యం = తీరాదు; తయో = వారియందు; జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని; అయపరాణయో దర్శ్యాత్ = అయపరాణయములను ఈయవలెను; పిర్యాన్ = పండితుడు; మరీచః = పత్మలప్రమాతుడు; మరీచాన్ = బుద్ధిమంతుడు; పిరోగః = అరోగ్యవంతుడు; దూరవాన్ = అందగాడు; మరీచః = శుభ్రత(పరిష్కృతి)కలవాడును;

తాత్పర్యము : వేరాను వారియందు తెలిసికొని అయపరాణయములను ఈయవలెను. పండితుడు, పత్మల ప్రమాతుడు, బుద్ధిమంతుడు, అరోగ్యవంతుడు, అందగాడు, శుభ్రత (పరిష్కృతి)కలవాడును.

మగ్నార్థకాలభేదభ్యో యత్కాచాపికరమ్ .

అతాపాద్విక్రయాత్మకృ తక్షివ ద్రువకాపివత్ . 126 .

ప్రతిపదార్థము : మగ్నార్థకాలభేదభ్యః = మగ్నార్థకాలభేదములవెలిగినవాడు; యత్కాచాపికరమ్ = యతులందును, వ్రాతములందును పండితుడైనవాడును; అతాపాద్విక్రయాత్మకృ = అతాపము మొదలగు శ్రేయలను తెలిసినవాడును; తక్షివ = అట్లే; ద్రువకాపివత్ = ద్రువములను తెలిసినవాడును;

తాత్పర్యము : పాత్యాక్షరకాలవేదములచేతగినవాడు, యుతులందును, గ్రాహములందును, పండితుడైనవాడును అలాగము మొదలగు శ్రేయాలను తెలిసినవాడును అట్లే భ్రమవారులను తెలిసినవాడును;

యథా వాత్సాక్షరకాలం చ పాటప్రకటనే పటము :

ఇత్యు పునఃపాఠ్యస్య తాలపాఠ్యవిభావినో = 127 .

ప్రతిపదార్థము : పాత్యాక్షరకాలం = పాత్యాక్షరములయొక్క; పాటప్రకటనే = పాటప్రకటనమందు; పటము = పటవృత్తును; పునఃపాఠ్యస్య ఇత్యు = పునఃపాఠ్యమునకు విరూఢ; తాలపాఠ్యవిభావినో = తాలపాఠ్యవృద్ధతులను తెలిసినవాడును;

తాత్పర్యము : పాత్యాక్షరములయొక్క, (ప్రకటనమందు) పాటప్రకటనమందు పటవృత్తును, పునః పాఠ్యమునకు విరూఢ, తాలపాఠ్యవృద్ధతులను తెలిసినవాడును;

యథాక్షర పరిపూర్ణప్రకృత యతి పూరణ :

చతుర్వ్రూపితాలేషు అంతపాఠ్య క్రితిశ్చము = 128 .

ప్రతిపదార్థము : యథా = ఏఏవిధముగా; అక్షరపరిపూర్ణ = అక్షరములయొక్క విభాగములందు; తదైవ = అట్లే యతిపూరణ = యతి పూరణము; చతుర్వ్రూపితాలేషు = చతుర్వ్రూపము మొదలగు తాళములందు; అంతపాఠ్యక్రితి శ్చము = అంతము మరియూ పాఠ్యక్రితులందు కేర్పడినవివాదు;

తాత్పర్యము : ఏఏవిధముగా అక్షరములయొక్క విభాగములందు అట్లే యతి పూరణ చతుర్వ్రూపము మొదలగు తాళములందు, అంతము మరియూ పాఠ్యక్రితులయందు కేర్పడినవివాదు;

వాత్సాక్షరకాలం సంబంధేష్యర్థోత్పాదకకోవిదః :

ప్రశస్త కవితాకరో గుక్తరేఖః సమన్వితః = 129 .

ప్రతిపదార్థము : పాత్యాక్షరకాలం = పాత్యాక్షరములయొక్క; సంబంధేషు = పరస్పర సంబంధముల యందు; అర్థోత్పాదక కోవిదః = అర్థమును కల్పించుట యందు పండితుడైన వాడు; ప్రశస్తకవితాకారః = శ్రేష్ఠమైన కవితాత్మకవాడు; గుక్తః = త; గుణములచే; సమన్వితః = కూడినవాడు;

తాత్పర్యము : పాత్యాక్షరములయొక్క, పరస్పర సంబంధములయందు, అర్థమును

ఇర్పించుటయందు పండితుడైవనాడు. శ్రేష్ఠమైన విద్యాభ్యాస గలవాడు ఈ గుణములచే
జూడవనాడు.

పిద్య యే పరిరీతాస్తే దోషాః పృథువాప్యాతాః ।

అధ్యయనైవ వాచ్యమ్య కైత్ర ప్యాదుర్తమోభిధః ॥ 130 ॥

ప్రతిపదార్థము : పిద్య = ఈ చెప్పబడిన గుణములందు యే = ఏది; పరిరీతాః =
పరిరీతములో; తే = అది; దోషాః ఉపాద్యాతాః = దోషములుగా చెప్పబడినవి; అధ్యయనైవ
వాచ్యమ్య కైత్ర = అధ్యయనమైన వాచ్యమును చేయువాడు; ప్యాదుర్తమోభిధః ప్యాత్ =
ఉత్తముడగును.

తాత్పర్యము : ఈ చెప్పబడిన గుణములకుంది ఏది పరిరీతములో అది దోషములుగా
చెప్పబడినవి. అధ్యయనమైన వాచ్యమును చేయువాడు ఉత్తముడగును.

త్యైవ పంచవాచ్యమ్య కైత్ర మధ్యమ ఇష్టతే ।

కైత్ర మంచకవాచ్యమ్య కిష్టమ కథితో + ॥ 131 ॥

ప్రతిపదార్థము : త్యైవ = అట్లే; పంచవాచ్యమ్య కైత్ర = పంచవాచ్యనిర్మాత; మధ్యమ
ఇష్టతే = మధ్యముడుగా ఇష్టము; మంచకవాచ్యమ్య కైత్ర = మంచకవాచ్యకర్త; కిష్ట
కథితః = కిష్టముగా చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : అట్లే పంచవాచ్యనిర్మాత మధ్యమముగా ఇష్టమ మంచ వాచ్యకర్త
కిష్టముగా చెప్పబడినది.

వివిధాకారయోగ్యానే గుణదోష్టప్రసీయన్తైః ।

తారతమ్యం తయోగ్ధాత్యా దివ్యాత్మయదరాఃఖ్యో ॥ 132 ॥

ప్రతిపదార్థము : వివిధాకారయోగ్యానే = వివిధాకారులకు (ఇష్టలకు) వారము
అయినగా తరీయన్తైః గుణదోష్ట = వారి గుణదోషములచే; తారతమ్యం = భేదమును;
తయోగ్యా = వారిర్పరియందు; ధాత్యా = తెలిసి; అయదరాఃఖ్యో దివ్యాత్ =
గెలుపుటలముల పేరునకును.

తాత్పర్యము : వివిధాకారులకు (ఇష్టలకు) వారము అయినగా వారి గుణదోషములచే
భేదమును వాగ్ధరియందు తెలిసి గెలుపు ఓటములనీయునెను.

పర్వేతిద్రుమేష్వరేణో విష్ణుణో విశ్వణా స్వయమే ।

అంగబోషమిత్త్యస్త్ర అలావస్యే ప్రమాణో ఏతః । 133 ।

ప్రతిపతాభ్యము : పర్వేతిద్రుమేషు అపరిమలా అస్తి ఇతిద్రుమేషులయందును విశుల్యము లేనివారాదును, విష్ణుణః = వేర్వేరియు; స్వయంః = స్వయమేమిగా; విశ్వణః = స్థిరస్థినివారును; అంగబోషమిత్త్యస్త్ర = అంగబోషములచే త్యాజ్యుడును; అలావస్యే ప్రమాణఏత్ = అలావముయొక్క ప్రమాణమును తెలిపినవారును;

తాత్పర్యము : అస్తి ఇతిద్రుమేషులయందును విశుల్యములేనివారును, వేర్వేరియు, స్వయమేమిగా స్థిరస్థినివారును, అంగబోషములచే త్యాజుడును, అలావముయొక్క ప్రమాణమును తెలిపినవారును;

మన్వరాతోద్య(వారిద్ర)వారితా సాంప్రదాయః ।

వాచస్పతిస్త్రయశ్చ శ్రువామోక్షీత్యుపక్రితః । 134 ।

ప్రతిపతాభ్యము : మన్వరాతోద్య(వారిద్ర) వారితారసాంప్రదాయః = చక్కని స్వరముగల అతోద్యవాద్యములను వాదించు సంప్రదాయముచేతగీతవారును; వాచస్పతిస్త్రయశ్చ = వాచముయొక్క వ్యవస్థయములను తెలిపినవారును; గ్రా = భ్రవా(గ)మందును; మోక్షీత = మోక్షగ(పిడుచ్చ, పిడుచుట)మందును; అంక్షీత = అంక్షీతుడును;

తాత్పర్యము : చక్కనిస్వరముగల అతోద్యవాద్యములను వాదించు సంప్రదాయముచేతగీతవారును వాచముయొక్క వ్యవస్థయములను తెలిపినవారును భ్రవామందును మోక్షగ (పిడుచ్చ, పిడుచుట)మందును అంక్షీతుడును;

తాళప్రపంచకుళలః పమాదిగ్రహవేదితా ।

త్యాసోపన్యాసకాంక్షాస్త్రాంకోగ ప్రహరమే । 135 ।

ప్రతిపతాభ్యము : తాళప్రపంచకుళలః = తాళప్రపంచము(పముదాయము) నందువేర్వేరియు, పమాదిగ్రహవేదితా = పద్మమధ్యమోదిగ్రహములను తెలిపినవారును; త్యాసోపన్యాసకాంక్షః = త్యాస- అపన్యాస- సమయములను తెలిపినవారు; తాంకోగప్రహరమేత్ = తాంకోగప్రహరములను గుర్తించువారు.

తాత్పర్యము : తాళప్రపంచము(పముదాయము)నందు వేర్వేరియు, పద్మమధ్యమోది గ్రహములను తెలిపినవారును, త్యాస- అపన్యాస- సమయములను తెలిపినవారు తాంకోగ ప్రహరములను గుర్తించువారు.

అఘపాస్త్ర వితావ్యః కాంచేత్తా శతశ్రమః ।

తాలామగో యజ్ఞశ్చ తాలవీతామగస్తథా ॥ 136 ॥

ప్రతిపదార్థము : అఘపాస్త్ర = తామరపైస వాస్త్రమునందాడు, వితావ్యః = వితావ్యుడును; కాంచేత్తా = కాంచేత్తయును; శతశ్రమః = శ్రమను జయించెనవాడును; తాలామగః = తాలముననుపరించువాడును; యజ్ఞః = యజ్ఞశీలినవాడును; తాలవీతామగః = తాలవీతములననుపరించువాడును; తథా = అట్లే.

తాత్పర్యము : తామరపైస వాస్త్రమునందాడు, వితావ్యుడును, కాంచేత్తయును, శ్రమను జయించినవాడును, తాలముననుపరించువాడును, యజ్ఞశీలినవాడును, తాలవీతములననుపరించువాడును అట్లే.

శ్వాతా మలకవాచ్యః స్వాహావ్యాహోపదః ।

సీతే వాచ్యే చ వృక్షే చద్రావరణచండితః ॥ 137 ॥

ప్రతిపదార్థము : మలకవాచ్యః శ్వాతా = మలకవాచ్యమునెఱిగినవాడు; స్వాహావ్యాహోపదః = స్వాహా- అపహ్నములందుదక్షుడు; సీతే = సీతమునందు; వాచ్యే = వాచ్యమునందు; వృక్షే చ = వృక్షమునందు; చద్రావరణచండితః = చంద్రములను తెలియు చండితుడును.

తాత్పర్యము : మలకవాచ్యమునెఱిగినవాడు, స్వాహావ్యాహోపదములందు దక్షుడు, సీతమునందు వాచ్యమునందు వృక్షమునందు చంద్రములను తెలియుచండితుడును.

దృశ్యప్రచోద్యక్షాభ్యో రంజతో వాచకః శుభః ।

స్వస్థానశత్రుః శవశ్చం చ భీతిర్విరపభావతా ॥ 138 ॥

చంచలశ్చదుర్జ్జత్యనుప్రగల్భాత్పమేవ చ ।

తాగతాభిరత్తం చ శస్త్రేనవగహీతతా ॥ 139 ॥

ప్రతిపదార్థము : దృశ్యప్రచోద్యోపి = దృశ్యప్రచోదయ గలవాడైతను; అక్షుణ్ణః = రంజితమైనవాడును; రంజకః = సద్భాషయులను రంజించి (నింజోపయోగ్యులైయు)వాడు; శుభః వాచకః = ఉత్తమవాచకుడు; స్వస్థానశత్రుః = స్వస్థములో తమిచ శత్రుయు గలవాడు; శవశ్చం = శవశ్చమును; భీతిః = భయము; విరపభావతా = అశ్రద్ధయు; చంచలశ్చం = అస్థిరశ్చము; శవశ్చత్తం = అమయశ్చతః; అధిగల్భాత్తం = గంభీరత

లేకుండుటయు: రాగదాగాధికత్యం = రాగదాగాధికత: శాస్త్రకవితహితా = శాస్త్రముయొక్క, పెరిగి పోవుట:

తాత్పర్యము : ద్విదైవహాసము/శవాస్త్రము, కలయికవివాదము, సహృదయులను కలయిక (సంబంధపెట్టు)లేయువాడు ఉత్తమవాదకుడు, స్వదముతో తగిన కలయిక కలవాడు, యత్యము, భయము, అశ్రద్ధయు, అస్థిరత్యము, అపమర్శత, గంభీరత లేకుండుటయు రాగదాగాధికత శాస్త్రముయొక్క, పెరిగి పోవుట:

ఇత్యాదయ: సముద్రిష్టా దోహ వాదకవంశీయా: ।

స్వంభవ్య మగమంభవ్య మాప్యరాంగుష్ఠమోహి: ॥ 140 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఇత్యాదయ: = ఈయెడలగునది వాదకవంశీయా: దోహ: సముద్రిష్టా = వాదకులవాక్యములది దోషములుగా ముద్దేశింపబడినవి: స్వంభవ్య = భుజము యొక్క: మగమంభవ్య = మోచేయయొక్క: మాప్యరాంగుష్ఠమోహి: అది = దోహమారాంగుష్ఠములయొక్కయు:

తాత్పర్యము : ఈయెడలగునది వాద కులవాక్యములది దోషములుగా ముద్దేశింపబడినవి. భుజముయొక్క మోచేయయొక్క, దోహమారాంగుష్ఠముల యొక్కయు:

వామస్య తరగర్హిణి కంపాల్ పంచస్త్వ పంచదా ।

పంచభేదాల్ పాటపాశ్చరా చోదుశ్చకోటి చ ॥ 141 ॥

ప్రతిపదార్థము : వామస్య తరగర్హిణి అది = ఎడమపాదముయొక్కయు: కంపాల్ = కంపసముదల: పంచస్త్వ పంచదా = పంచ వరునిధములు: పంచభేదాల్ = పంచభేదములందు: పాటపాశ్చ: = పటపాశ్చ మ్రోగించువాడు: చోదుశ్చకోటి అది చోదుశ్చకుడుకూడ: శ్రీరా = మూడు విధములు.

తాత్పర్యము : ఎడమపాదముయొక్కయు కంపసముదల పంచ వరునిధములు, పంచభేదములందు పటపాశ్చమ్రోగించువాడు, చోదుశ్చకుడు కూడ మూడు విధములు.

ఉత్తమాదిప్రకారేణ తత్ప్రమాణం విదూష్యతే ।

అమర్శమగమంభవ్యత్వంబాల్ పాటపాశ్చ: చుభ: ॥ 142 ॥

శ్రీతితివాక్యము : ఉత్తమోదధిగారీణ = ఉత్తముడు మొదలగుచిదముగా; తత్త్వరూపం నిరూప్యతే = వారి స్వరూపము నిరూపించబడుచున్నది; అంగుష్ఠమగిజంధోర్భృత్ = అంగుష్ఠ మగిజంధములచేర్చబడవలసి, సంహృత్ = కదలికవలసి, (సంచలించుచు), ఉభః పాటహాతః = ఉత్తమపాటహాతుడు.

తాత్పర్యము : ఉత్తముడు మొదలగు చిదముగా వారి స్వరూపము నిరూపించబడు చున్నది. అంగుష్ఠ మగిజంధములచేర్చబడవలసి, కదలికవలసి, (సంచలించుచు), ఉత్తమ పాటహాతుడు.

సంహృత్ కూర్మ(తోగిలో)వాతాత్మగిజంధాభ్య మెభ్యః :

స్కంధకూర్మసంసేవ త్వా వాదయతి స్కంధః = 143 =

శ్రీతితివాక్యము : కూర్మరతో తాతాత్ మగిజంధాత్ సంహృత్ = కూర్మరమువలన కలిగిన మగిజంధసంచలమువలన; మెభ్యః = మెత్తముదగిమి; స్కంధకూర్మసంసేవ = స్కంధకూర్మసంచలముచే; త్వా వాదయతి = ఎవడు వాదనచేయుచు; సః అథః = అథడు అథముడు.

తాత్పర్యము : కూర్మరమువలన కలిగిన మగిజంధసంచలము వలన మెత్తముదగిమి. స్కంధకూర్మర సంచలముచే ఎవడు వాదన చేయుచో అథడు అథముడు.

శ్రీతితివాక్యవాక్యరసంవాదౌడుశ్చుః ఉభః :

సంహృత్ కూర్మరతో వాతాత్మగిజంధాభ్య మెభ్యః = 144 =

శ్రీతితివాక్యము : శ్రీతితివాక్యాత్ వాదసంహృత్ = శ్రీతితివాక్యమున కలిగినముందము వలన; ఉభః ఓడుశ్చుః = ఉత్తమ ఓడుశ్చుః; కూర్మరతో వాతాత్ = కూర్మరమునుండి వచ్చిన; మగిజంధాత్ సంహృత్ = మగిజంధసంచలమునుండి; మెభ్యః = మెత్తముడు.

తాత్పర్యము : శ్రీతితివాక్యమువలన కలిగినసంచలమువలన ఉత్తమ ఓడుశ్చుః, కూర్మరమునుండి వచ్చిన మగిజంధసంచలమునుండి మెత్తముడు.

వామపాదకైశోభితాత్మదుశ్చికోదయః :

వృక్షే వాత్తే తావత్యం వైవాచకృతి = 145 =

శ్రీతితివాక్యము : వామపాదకైశోభితాత్మదుశ్చికోదయః = ఎడమపాదకైశోభితమువలన వృక్షే

సంకమసంసః కొదుక్కుః అధమః = కొదుక్కుఃఅధముడు; దక్షిణీ వార్తీ = దక్షిణవార్తముడు; తాలవార్ధం దైవ అవగన్ధిరి = తాలవార్ధమును తెలిసికొనడు.

తాత్పర్యము : ఎదమ పాదశంకమునుబట్టి పుట్టిన సంకమసంసః కొదుక్కుః అధముడు, దక్షిణవార్తమును తాలవార్ధమును తెలిసికొనడు.

శేషార్థగమయ్యై పి ఛేదేచ్ఛదమాధమః ।

ఉద్దహరిగీతానాం యేవ పుష్కరముష్య చ = 146 ।

ప్రతిపదార్థము : శేషార్థగమయ్యై = శేషార్థగముగలవాడు; ఉద్దహరిమః = ఉద్దహరితముడు; తేదేక్ = అగును; ఉద్దహరిగీతానాం = ఉద్దహరిగీతములయొక్కయు; పుష్కరముష్య చ = పుష్కరముయొక్కయు.

తాత్పర్యము : శేషార్థగముగలవాడు, ఉద్దహరిమః అగును. ఉద్దహరిగీతములయొక్కయు పుష్కరముయొక్కయు;

తత్త్వజ్ఞానుపాదేన పి హ్యన్యన్యమన్యమః ।

యేవ హరిగీతానాం పుష్కరాం ప్రతికీలమ్ = 147 ।

వార్తయే లక్షణోపేతం పి ఛేదేచ్ఛదమాధమః ।

+ + + సేదోగన్ధ్యం సంకలాన్తా పేక్షగన్ధ్య చ = 148 ।

ప్రతిపదార్థము : తత్త్వజ్ఞానుపాదేన = అయో లక్షణానుపాదముగా; యేవ = ఎవనిచేత వాన్యమగుచో; సః = అతడు; మన్యమన్యమన్యః = మన్యమన్యముడు; యేవ = ఎవనిచేతము; హరిగీతానాం = హరిగీతములకు; పుష్కరాం ప్రతి = పుష్కరములను గూర్చి; కీలం = వేర్వేరుగా; లక్షణోపేతం వార్తయే = లక్షణయుతముగా వాయించబడుచో; సః = అతడు; మన్యహరిమః తేదేక్ = మన్యహరిమఃఅగును; సేదోగన్ధ్యం సంకలాన్తా = సేదగయొక్క సంకలనయొక్క; పేక్షగన్ధ్యః = పేక్షగయుతముగా; వార్తయే = వారించబడుచో;

తాత్పర్యము : ఎవనిచేత వాన్యమగుచో అతడు మన్యమ మన్యముడు. ఎవనిచేతను హరిగీతములకు పుష్కరములను గూర్చి వేర్వేరుగా లక్షణయుతముగా వాయించబడుచో అతడు మన్యహరిమఃఅగును. సేదగ యొక్క సంకలన యొక్క పేక్షగయుతముగా వారించ బడుచో;

యేద అక్షరము + + + అనుబోధము: పట్టయ: ।

పేరగయ్య వ గుండల్యా వారకస్త్రమ మధ్యము = 149 ।

ప్రతిపద్యము : ఏ అనుబోధము: పట్టయ: = అతడు అనుబోధలో ఉత్తముడగును;
పేరగయ్య = పేరగమువకుఁడగునట్లు గుండల్యా = గుండలికి; వారకు: = వారకుడు;
యేద = వారిలో; మధ్యము: = మధ్యముడగుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : అతడు అనుబోధలో ఉత్తముడగును. పేరగమువకు యొక్క గుండలికి
వారకుడు వారిలో మధ్యముడగు చున్నాడు.

+ + + + అక్షరము: పరిశీలన: ।

యది వాచో భవే తావద్యవారకమోదా = 150 ।

ప్రతిపద్యము : గుండల్యా వారకు: = గుండలివారకుడు; అధము: పరిశీలన: =
అధముడుగా చెప్పుచునున్నాడు; తావద్యవారకమో: = తావద్యవారకులకు
యది వాచ: భవే = వాదపైవయినదని.

తాత్పర్యము : గుండలి వారకుడు అధముడుగా చెప్పుచునున్నాడు. తావద్య
వారకులకు వాదపైవయినదని.

తావద్యం చంద్రకాం ప్రసంగాం చ ప్రవాచయేత్ ।

గీతవారకమోదాదే మామేతావదమోదా = 151 ।

ప్రతిపద్యము : తావద్యం చంద్రకాం = తావద్యమైన చంద్రకాం; ప్రసంగాం =
ప్రసంగామైనదానిని; ప్రవాచయేత్ = ఇప్పుడవలెను; గీతవారకమో: వాచే =
గీతవారకుల వాదమందు; ఏతావదమోదా = మామే = ఏమోదముడు;

తాత్పర్యము : తావద్యమైన చంద్రకాం ప్రసంగామైన దానిని ఇప్పుడవలెను.
గీతవారకుల వాదమందు ఏతావదమోదా:

ఏతాం చ ఉత్తమం చద్యాన్ వాచయేత్ ఇదోపిత: ।

వృత్తవారకమోదాదే వాచమోదాచి వాచయేత్ = 152 ।

తత్త్వవృత్తావారకేన మోద్యావమే పరిశ్చయ: ।

తావతమ్యం తయోత్తా త్వా వద్యావయవతావయో = 153 ।

ప్రతిపదార్థము : చిత్రాం పద్మతం త రద్ధ్యాన్ = చిత్రపద్మతపి కూడనీయవలెను. వారన్యాయాః పుతా ఉచితః = వారన్యాయము పూర్వము చెప్పబడినది. స్వత్రవారణయోగ్యాదే = స్వత్రవారణం వారముందు. ఓతాదివార్యం వారయోగ్ = ఓతాదివార్యమిప్పించవలెను. తత్ప్రవృత్త్యాదాత్ పేద = అ యా పిచ్చుకవలెనది. మాన్యాన్ అపి పరీక్ష్య = విద్యులుగలవను పరీక్షించి; తయోః తారతమ్యం జ్ఞాన్త్యా = వారి తేదాను తెలిసికోవ; అయ పరాంతర రద్ధ్యాన్ = గెలుపు ఓటములనీయవలెను.

తాత్పర్యము : చిత్రపద్మతపి కూడ నీయవలెను. వారన్యాయము పూర్వముచెప్పబడినది. స్వత్రవారణం వారముందు ఓతాదివార్యమిప్పించవలెను. అయో పిచ్చుకవలెనది. విద్యులుగలవను పరీక్షించి వారితేదాను తెలిసికోవె గెలుపు ఓటముల నీయవలెను.

పర్యవ్రయోగమునకు మరీతానములక్షితా (?) :

ప్రాప్తః కలాప్తప్రదోష్ఠో వర్తమాను పికారః = 154 :

ప్రతిపదార్థము : పర్యవ్రయోగమునకు = అన్ని ప్రయోగములందు విద్యులుగలదు; పరీతాన్యముపాగతః = మరీతతమ పొందినవాడును; ప్రాప్త - మననీయము; కలాప్తః = కాలాదిప్రదు; తాలప్తః = తానీత్ర వర్తమాను పికారః = నర్తనములందు కోపించుచును.

తాత్పర్యము : అన్ని ప్రయోగములందు విద్యులుగలదు మరీతతమ పొందినవాడును. మననీయము కాలాదిప్రదు తానీత్ర వర్తనములందు కోపించుచును.

(1) పికారంకలాప్తో అయవిద్యుద్విదోప్రయః :

పాత్రపంక్తమగోపాను/మనతో వర్తః స్వయమ్ = 155 :

పంక్తానుతః ప్రయోగకాలం ముఖప్రవృత్త్య వేదితా :

శిష్యపిప్యాదగో మ్యావారితపిక్ గతమత్యః = 156 :

వార్యంకపోపమనః కందమంకంకంకీతః :

వారాదేవమిద్యుక్తం దీపిప్యన్త్య వేది(తా) = 157 :

త ఓతాద్యోపవిభాగో వర్తః ప్రవచః స్వభూతః :

ప్రతిపదార్థము : గీతతాలకలాదిప్త = గీత తాలకలందు తెలిసిపవాడును; అయవిక్- అయవేత్తయను; విద్మితేంద్రియః = ఇంద్రియములను ఇయలంచినవాడును;

పాత్రపంక్తమగో పాఠ్యమితః = పాత్రపంక్తమగ ఉపాయమితమను, పృథుం
 పెత్తః = పృథుయేనా పెత్తమిదుమి; ప్రయోగాణాం పంక్తమతః = ప్రయోగ మేనము
 పంయ ముఖపృష్ఠపృ వేరితా = ముఖపృష్ఠముపొలిగినదాదుమి; శిష్యుని
 ఉత్పాదనచేయువాడుమి; మ్యానాధీశవీత్ = అభ్యాసదిక్ష్వములను
 తెలిపినదాదుమి; గతమత్సరః = మాత్సర్యములేదాదుమి; తార్కానదూరమితః =
 తారీఖంగహాతములయందు వేర్పరియు; అందమందలపించీతిః = అందమందల
 పండితుడు; నానాదేః సముత్పన్న = అనేకదేములందు పుట్టిన; రేశీపృష్ఠపృ వేరితా=
 రేశీపృష్ఠముపొలిగినదాదుమి; గీతాద్యోతవిషయః = గీతమును వ్యక్తీకరించుటలో
 వేర్పరిఅయిన; ఏః = అతడు; ప్రవరః పెత్తః సప్తతః = పెత్తశ్రేష్ఠుడుగా
 చెప్పబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము : గీత-తాళనలందు తెలిపినదాదుమి, అయదేక్షయు ఇంద్రియములను
 అయిందినదాదుమి, పాత్రపంక్తమగ ఉపాయమితమను, పృథుయేనా పెత్తమిదుమి,
 ప్రయోగ మేనముమిదాదుమి, ముఖపృష్ఠముపొలిగినదాదుమి, శిష్యుని
 ఉత్పాదన
 చేయువాడుమి, అభ్యాసదిక్ష్వములను తెలిపినదాదుమి, మాత్సర్యము లేదాదుమి,
 తారీఖంగహాతములయందు వేర్పరియు, అందమందలపించీతిడు, అనేక దేములందు
 పుట్టిన రేశీపృష్ఠము పొలిగినదాదుమి గీతమును వ్యక్తీకరించుటలో వేర్పరి అయిన
 అతడు పెత్త శ్రేష్ఠుడుగా చెప్పబడుచున్నాడు.

నాద్యతాళయరీతాం త మదే న్యానాధీశ్వరా = 158 .

పృతో తాద్యపరీతత్వం కనదాతాదేశితా ।

వైమూల్యమంగదైఖ్యం ప్రయోగేష్యప్రకాశమ్ = 159 .

రేశీపృష్ఠపేదేవ పృష్ఠశ్చాపృష్ఠైశ్చగమ్ ।

ఉత్పాదయః సముత్పన్నా వోహి పెత్తపత్తకయాః = 160 .

ప్రతిపదాత్థము : నాద్యతాళయరీతాం = నాద్యతాళయతలః మాదే =
 ప్రయోగములందు; మ్యానాధీశీ అశ్వరా = తమ్యుని ఎత్తవలు తెలియజేయకుండును; పృథుః
 = పృథము; అనాధీశతత్వం = అభ్యాసాధీశ్యము; కనదాతాదేశితా = యము
 హాతములందు అశ్వరము; వైమూల్యం = సుహృదులు; అంగదైఖ్యం = అంగవికలత్వము;
 ప్రయోగిమి అనీ = ప్రయోగములందు మాదు; అప్రకాశం = వేద్యులేఖించుట;

చేశీమార్గభేదముచేత = చేశీమార్గభేదముచేత; వృత్తశిక్షాము = వృత్తశిక్షాములయందు;
అపైషణం = కొనుములేకుండు; ఇత్యాదయః = ఈయించుగునవి; వర్తకంశ్చయో
రోషాః సముద్భిష్టాః = వర్తకసాక్షులందు రోషములుగా ఉద్భవించుచున్నవి.

తాత్పర్యము : వాద్యతాళయతుల ప్రమాణమునందు తక్కువ ఎక్కువలు
వెలికుండుట, స్వరము, తాన్పరాహిత్యము, రసము, బాసములందు అభావము,
కుదాపము, అంగవికలత్వము, ప్రయోగములందు కూడ వేర్పరుచుండుట
చేశీమార్గభేదముచేత వృత్తశిక్షాములందు కొనుములేకుండుట ఈ మొదలగునవి
వర్తకసాక్షులందు రోషములుగా ఉద్భవించుచున్నవి.

యదోక్తంశ్చకోపేతం మార్గదేశీయమేవ తే ।

వృత్తం మశ్టయేత్ (మచ్చ) న ఛేద్యైర్వోక్తముః ॥ 161 ॥

ప్రతికర్తావ్యము : యదోక్తంశ్చకోపేతం = చెప్పబడినదిలో అక్షరాయుతమైన;
మార్గదేశీయమేవ వృత్తం = మార్గదేశీవృత్తమును; యః మశ్టయేత్ = ఎవడు తా
శ్చక్షుః నిచ్చునో; నః వృత్తకోక్తముః తదేత్ = అతడు ఉక్తమవృత్తమిచ్చును.

తాత్పర్యము : చెప్పబడినదిలో అక్షరాయుతమైన మార్గదేశీవృత్తమును ఎవడు తా
శ్చక్షుః నిచ్చునో అతడు ఉక్తమవృత్తమిచ్చును.

కేవలం మార్గవృత్తం యః శ్టయేత్ తే తు మచ్చముః ।

అథమః న చిచ్ఛేయో దేశీవృత్తస్య శ్టయః ॥ 162 ॥

ప్రతికర్తావ్యము : కేవలం = కేవలముగా; మార్గవృత్తం = మార్గవృత్తమును; యః
శ్టయేత్ = ఎవడు శ్టయనిచ్చునో; న తు మచ్చముః = అతడు మచ్చముడు; దేశీవృత్తస్య
శ్టయః అథమః = దేశీవృత్తశ్టయకు అథమడు.

తాత్పర్యము : కేవలముగా మార్గవృత్తమును ఎవడు శ్టయనిచ్చునో అతడు మచ్చముడు.
దేశీవృత్త శ్టయకు అథమడు.

భావకత్వం వినీతా నానాభాషామైష్యుగమ్ ।

నానాదేశమనాభ్యవృత్తవదాదేషః పక్షతా ॥ 163 ॥

పిండావైదిశ్చార్థవృత్తం కలకత్తం నిర్వృతా ।

(శ్రీ (ఫి?ఫి) ప్రస్తావనాశ్చేషః నిర్వృతావనర్వృతా ॥ 164 ॥

అలాపనం (?) తథా రాగాదాగాత్పద ప్రవీణతా ।

ఇత్యాదయః సమస్తీష్టాః గుణాః పీఠగీతాశ్చ యాః ॥ 165 ॥

ప్రతిపదార్థము : అలాపనం = అలాపనం యీకతా = యీకత్వము; నానాభాషాను
వైపునం = అనేక భాషలుంటున్న వేర్వేరితనము; నానాభాషానాధిక్యవచనము దక్షతా =
అనేక భాషలు యోగ్యమైన పరిశ్రమ సంబంధించిన వ్యవహారములందు సమర్థత;
పంచాంగ వివక్షాన్విత్యం = పంచాంగవివక్షత; విశిష్టత్వం = విశిష్టత; పంచాంగ
వివక్షత = పాండిత్యము; ప్రస్తావనాశీల్యం ప్రాప్తి = ప్రస్తావనాశీల్యములందు నాశీల్యము;
విశ్వతాండవిద్యతా = విశ్వతాండములందు కోపదత్తము; అలాపనం = అలాపన;
తథా = అట్లే; రాగాదాగాదాది ప్రవీణతా = రాగాదాగాదాదుల వైపునము;
ఇత్యాదయః = ఈ మొదలగునవి; పీఠగీతాశ్చ యాః గుణాః సమస్తీష్టా = పీఠగీత
అశ్రియించిన గుణములుగా ముద్దేశించబడినవి.

తాత్పర్యము : అలాపనం, యీకత్వము, అనేక భాషలుంటున్న వేర్వేరితనము, అనేక
భాషలు యోగ్యమైన పరిశ్రమ సంబంధించిన వ్యవహారములందు సమర్థత, పంచాంగ
వివక్షత, పంచాంగవివక్షత, పాండిత్యము, ప్రస్తావనాశీల్యములందు నాశీల్యము;
విశ్వతాండములందు కోపదత్తము, అలాపనం, అట్లే రాగాదాగాదాదుల వైపునము
ఈ మొదలగునవి పీఠగీత అశ్రియించిన గుణములుగా ముద్దేశించబడినవి.

ఏభ్యః యే వివరీతాస్తే తోహాః పచ్చుమదాహ్వానాః ।

+ + + + + విశ్లేయః పంచాంగైః సమ్యగవిద్యతః ॥ 166 ॥

సమస్తాగీతవైవాచనైకో మధ్యమ ఇష్టయే ।

వృత్తం వాగంభ(?) వైవాచనవిభజ్యభూమి మతః ॥ 167 ॥

ప్రతిపదార్థము : ఏభ్యః = ఏటికంటె; యే వివరీతాః తే = వివరీతమైనవి; తోహాః
ఉదాహరణాః = రోషములుగా ముద్దేశించబడినవి; పంచాంగైః సమ్యగవిద్యతః =
పంచాంగములతో కూడుచున్న; విశ్లేయః = తెలియచేసినవి; సమస్తాగీతవైవాచనైకా
= సమస్తాగీతవైవాచనీయ కలహము; మధ్యమః = మధ్యముచూపి; ఇష్టయే =
వాక్ = వాక్కు; అందవైవాచన విభజనః = అందవైవాచనమునందు విభజనము; అతః
మతః = అదమొదగుము.

తాత్పర్యము : ఏటికంటె వివరీతమైనవి రోషములుగా ముద్దేశించబడినవి.

పంచాంగముతో కూడినదిగ తెలియచేసెదది. ముక్తశాసితైవారస్తోత్రమునకునాడు మధ్యముచేసెను. స్తోత్రము చాళ్ళు అందతైవారమునందు నిష్కలము అభయముచేసెను.

పేదలోహో + + + + ఘడి + భా + + తి (7) :

తారతమ్యము తమిర్నాట్య దర్శనమునరావయో = 148 :

ప్రతిపదార్థము : పేదలో వర్తకమిచ్చాదే = పేదలో వర్తకము వాదముందు; తారతమ్యము తమిర్నాట్య = తారతమ్యమును వారిలో గుర్తించి; అయినరావయో దర్శాన్ = గెలుపు ఓటములను నిర్ణయించవలెను.

తాత్పర్యము : పేదలో వర్తకము వాదముందు తారతమ్యమును వారిలో గుర్తించి గెలుపు ఓటములను నిర్ణయించవలెను.

ప్రాగర్థ్యం పౌష్ట్యం యశః యోజనం చ మనోహా :

తాఘం గాత్రవశ్యత్వం శీతావాహ్నిమవర్తయన్ = 149 :

పామవస్యమతోగత్యం స్మితపూర్వాభిభాషామ్ :

వాయు(వృషాదువ)స్థూలశబ్దపాత్యమేవ చ = 150 :

మనం వర్తనం గాత్రే దక్షత్వం గ్రహమితైశ్చ :

చారితాంగవిజ్ఞాత్యం శ్యామిత్యం కౌరతాభవా = 151 :

అచ + + మమేధత్యం దీక్షతోమతా తథా :

చరణద్వాపదాతుర్యం మలపాదము కాశలమ్ = 152 :

పాటకతా కంగకోభా వాచారేకప్రవర్తతా :

పేదం ముగ్ధకోపితా ప్రశస్తా వర్తతే మతా = 153 :

ప్రతిపదార్థము : ప్రాగర్థ్యం = ప్రాగర్థ్యత; పౌష్ట్యం = శరీరపౌష్ట్యము; యశః = యశము; యోజనం = వెయ్యి మనోహా = మనోహత్వము; తాఘం = అధునిత్యము; గాత్రవశ్యత్వం = శరీరము ఏమయిలోనుండులు; శీతావాహ్నిమవర్తయన్ = శీత వాహ్నియగు అమెవర్తించులు; పామవస్యం = మమవస్యత్వము; తోగతా = తోగత్వము; స్మితపూర్వాభిభాషామ్ = చిరువప్పుతో కూడిన సంభాషణము; వాయుస్థిరామిశ్చ = అరిపాదపు అరిపాట్లకాచి; స్థూలశబ్దపాత్యం = అరిపాదములు అరిపాదములొందని (వహవహైవ) శరీరములగ్నియగుండులు; గాత్రే = గాత్రముందు; మనం = మనము;

వర్తనం = వర్తనము; గ్రహమోక్షయోః వర్తత్వం = గ్రహమోక్షములందు వర్తనము;
 తారితారగతిత్వత్వం = తారితారగతులందు తిరిగియుండుట; శ్యామత్వం = శ్యామత;
 అపరా = లేక; గౌరవ్యం = గౌరవ; భూతా = ఋతుత్వము; అపమమేవత్వం =
 కోరికపైచి బుద్ధియు; దీర్ఘలోచనతా = దీర్ఘవైశ్రవ్యము; దరిద్రావ్యాపితాయత్వం =
 పాదవ్యాధి చిరురత; మలపాచిమి కౌశలం = మలపాచిలందు వేర్పు; పాటభూతా =
 పాటభూతము; రంగగోతా = అలంకారమువలన కోరియు (రంగమునకు కోరియును),
 నానాదేశైవదర్శితా = అనేకప్రదేశములందు ప్రదర్శనలచేత ఇప్పుడు ఏదం గుణ
 గగోపితా = ఈచిరపైచి గుణములాయుముతో కూడినది; ప్రశస్తి వర్తతే మతా =
 ఉత్తమవర్తతేగా నిమ్మతమము.

తాత్పర్యము : ప్రశస్తి, శరీరతోష్ణతము, రూపము, వెలుగు, మరీభిత్వము,
 లవణత్వము, శరీరము పశ్యంతోమలమట, కీచార్యములను అనువర్తించుట,
 మమనస్కత్వము ఆరోగ్యము రిచనవ్యతో కూడిన పంజాగము, అతిపాదప్ర, అతిపాద్య
 కాచి అతిస్థూలత, అతివృత్తమువలనని (సమాచితని) శరీరము విశ్చయించుట
 నాశ్రమించు పలనము, వర్తనము, గ్రహాగ మోక్షములందు పనుర్వత, తారితార
 గతులను తిరిగియుండుట, శ్యామత లేక గౌరవ, ఋతుత్వము, కోరికపైచి బుద్ధియు,
 దీర్ఘవైశ్రవ్యము, పాదవ్యాపితాయత, మలపాచిలందు వేర్పు, పాటభూతము
 అలంకారమువలన కోరియు (రంగమునకు కోరియును) అనేక ప్రదేశములందు
 ప్రదర్శనలచేత ఇప్పుడు ఈచిరపైచి గుణ నిమ్మలాయుముతో కూడినది ఉత్తమ వర్తతేగా
 నిమ్మతమము.

అంబితాన్వేషి విషయం ప్రాంత + + + + + ।

యాప్యత్వం పమిరీతం పేక్షలో సత్తమా మతా । 174 ।

యాప్యత్వం పమిరీతం వృత్తీతకమాశ్రమమ్ ।

విషయత్వం పమిరీతం పేక్షలో సా య మవ్యమా । 175 ।

సోపితాన్వేషము : పేక్షలో = పేక్షలందు; అంబితాన్వేష = అంబితాయలచే విషయం =
 విషయమును; ప్రాంతలం = ప్రాంతలము; వృత్తీతగం = వృత్తీతాయలముగా;
 యా = ఏ ప్రేక్ష పమిరీతం = చాగుగా; వృత్తీత = వాన్వయించెయిదో; సా ఉత్తమా
 మతా = అది ఉత్తమ వర్తతేగా నిమ్మతము; యా = ఏప్రేక్ష పమిరీతం = యోగ్యముగా;
 వృత్తీత పమాశ్రయం = వృత్తీతాశ్రయముగా; విషయత్వం = విషయముగా; వృత్తీత =

శాస్త్రముచేయుచో: సా = అయి; మెచ్చునా = మెచ్చుమయుగును

తాత్పర్యము : పేళ్లగుమందు అంతలాదులచే విషమమును ప్రాంతము, పృథ్వీలామపాదముగా ఏప్రే బాగుగా శాస్త్రముచేయుచో అయి ఉత్తమవర్తకగా విమృశము, ఏప్రే యోగ్యముగా పృథ్వీశ్వామముగా విషమముగా శాస్త్రముచేయుచో అయి మెచ్చుమయుగును.

విషమం ఈ విషపదం సా మా + + + + + ।

+ + + + + రక్షయో పేళ్లకి సా కవీయనీ = 176 :

ప్రతిపదార్థము : విషమం = విషమమును; విషపదం = బాగుగా సా = అయి; పేళ్లకి = పేళ్లగుమందు; కవీయనీ శ్లేషా = కవిత్వగా తెలియచుచది.

తాత్పర్యము : విషమమును బాగుగా అయి పేళ్లగుమందు కవిత్వగా తెలియచుచది.

వర్తనాయు + + + + పేళ్లకి తప్పరాగుణై: ।

తాదశమ్యం తమోర్తా త్వా దివ్యాత్మకమనరాజయో = 177 :

ప్రతిపదార్థము : వర్తనాయు పేళ్లకి = పేళ్లగుమందు; తప్పరాగుణై: = శారి నులతోడములచే; తయో = శారయంతరి; తాదశమ్యం = తేదము; త్వాత్వా = తెలిపికోపి; తమనరాజయో = గణపతి-హయమందు; దివ్యాత్ = తమయలెను.

తాత్పర్యము : పేళ్లగుమందు శారగులతోడములచే శారయంతరి తేదము తెలిపికోపి గణపతి హయమందు తమయలెను.

తతో జయశక్తియం త రణశక్తియం విద్యతా ।

అంగదంగపరిభ్రష్ట సోధివృత్తపహితా = 178 :

+ విశ్లేషం త శరీరతానే నానం మనోహ(వమ్) ।

+ + + + + యోహిత్యంశబ్దార్థము: = 180 :

అత్యవశ్యమై నుండవ్యా నుణా పెచ్చుమదావ్యాతా: ।

విభో యే వివరితాస్తే తోదావృత్తమదావ్యాతా: = 181 :

ప్రతిపదార్థము : తతో: బాహుశక్తియం = తమవారే జయశక్తియం రణశక్తియం = రణశక్తి; విద్యతా = సౌందర్యము; అంగదంగపరిభ్రష్టసోధి: = అంగ-

[illegible]

ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಷಮೆ : ಅನುಭವಿ ಜ್ಞಾನಿತ್ವಮು ರಂಜಿತ, ಸಾಂದ್ರತ್ವಮು, ಅಂಗವಿವರಣೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ
 ವಿವಿಕ್ಷಿತ, ಅಮೋಘಸಾಹಿತ್ಯಮು, ಕ್ಷುಬ್ಧವಿ ಕಲಿರಸಾರಮಯ ಅಂದವಿವರಣೆ ಗಾವಮು,
 ಕಾಯವಿಕ್ರಾಂತವ್ಯಾಪ್ತಮು ಅಮೋಘವಿವರಣೆ ಪಂಡಿತವಿವರಣೆ ಗುಂಡಲಿಗುಂಡಮುಖಗಾ
 ವ್ಯಾಪ್ತವಿವರಣೆ, ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ ವಿವರಣೆ

ಮೂಲ ಗೀತೆ ದ ಪ್ರಶ್ನೆ ದ ++ ಪರಿವೃತ್ತಿ ++

+++++ Page 22 of 182

ప్రతిపదార్థము : యంత్ర = ఎక్స్‌మెన్; స్వత్రు = స్వత్యము; శీతం = శీతము;
 మౌనవాదాః = మనోమూల; గుండవీడు = గుండలులలో; ఉర్ధ్వా = ఉర్ధ్వమైనది.

తాళి/కర్రము : ఎక్కువ నాళము నియమ మనీషులు గుండములో ఉత్పన్నమైనవి.

Page 6 of 10

පිටිපිටි පිටු සංඛ්‍යාව : 183

ప్రతిపాక్షము : యుగం = ఏకాదశి; పామావ్యవర్తనం = పామావ్యవర్తనము; నిమ్మగో = బాగుగా; గీతం = గాథము; సైవత్తే = సైవర్తనముతో; పోయినం = ఆ కవయి; గుండలీమ = గుండలులలో; మర్త్యమా కథితా = మర్త్యమర్త్యలోక కథనాలనవి.

తాత్పర్యము : ఎక్కువ విచారావస్థలను ముగించి నిద్రను ప్రవేశింపినట్లు ఆ తరువాత గుండెలూరలో మధ్యమధ్యగా చెబుతుంటారు.

செயல் முறைகள் மற்றும் நிகழ்வுகள்

***** JF: 184 *

ప్రతిపాదకము : అంత = ఎక్కడున్నది = వెంటనే : పూర్తి-అం ప్రవర్తత =
 పూర్తి-అంములు ప్రవర్తించుచు : పం మధ్యము : అది మధ్యములు (పూర్తిములు)

యశ్రుతవర్తతే = వ్యక్తవ్యాకృతము ఎక్కడవర్తించునో; సా = అయి; అదమో = అదమవర్తతే.

తాత్పర్యము : ఎక్కడ వెంటనే వ్యక్తీకరణములు ప్రవర్తించునో అది మధ్యమము. (వ్యక్తవ్యాకృతము ఎక్కడ వర్తించునో) అయి అదమవర్తతే.

గుండర్కోర్కది వాడు ప్యురేథరేవ సుగూగ్నైః :

తారతమ్యం దమోర్వా త్వా దర్వాచూపరామయో = 185 :

ప్రతిపదార్థము : గుండర్కో = గుండలులకు; యది వాడు; ప్యుర్ = వాచ్చెనయొడల. పిరీరేవ సుగూగ్నైః = ఈగుణలోపములచేతనే; తయో = వారిష్టతయందు. తారతమ్యం త్వాత్వా = తేదామరితీరికొనె; అయపరామయో దర్వాత్ = గెలుపు-ఓటములచేయవలెను.

తాత్పర్యము : గుండలులకు వాచ్చెనయొడల ఈ గుణలోపములచేతను వారిష్టతయందు తేదాను తెలిసికొని గెలుపు-ఓటములచేయవలెను.

మచేవ పగణంధేవ వాదివోర్వాదకల్పనా :

+ + ++ + + +++ ++ పగణేషతి : 186 :

ప్రతిపదార్థము : మచేవ = మతముచేతను; పగణంధేవ = పగణంధముచేతను వాదివోః = వాది - ప్రతివాదులకు; వాదకల్పనా = వాదమును కల్పించుట (అనుగదలెను); పగణేషతి = పగణేషముచలద;

తాత్పర్యము : మతముచేతను, పగణంధముచేతను వాది-ప్రతివాదులకు వాదమును కల్పించుట (అనుగదలెను) పగణేషముచలద;

అయ్యక్షేం దేహదండం త పర్వస్యపారణం తథా :

దుర్వాక్యం నైవ శ్రీవాళం వాదవాచీ పరాపతి : 187 :

పిహూపాద్యమనేవాంతవ్యామనైవేషిగాగ్నైః :

+ + +++ ++ + గమ్యా గీతేవ సంకః : 188 :

ప్రతిపదార్థము : అయ్యక్షేం = అయ్యక్షేవి; దేహదండం = దేహదండమును. పర్వస్యపారణం = వాదులయొక్క ఉపసంహతిని వారించును. దుర్వాక్యం = దురుప్రతి;

శైవరం = శైవరము; వాదకాలే = వాదముచేయుమందు; విభావితః = భావః
 పీఠాంసాధ్యయే వేదాంతన్యాయైశ్చాగ్రైః = పీఠాంసాధిపకం న్యాయచేతము
 గీతవ = గీతముచేతము; పెంజుం = పాఠశర్కము (కలయిత); గమ్య = గమ్యము.

తాత్పర్యము : అర్హత్వేన, వేదాంతమును, వాయుయొక్క రవమంతటిని పొందుట.
 దురుక్తి, శైవరము, వాదనముచేయుమందు భావ పీఠాంసాధి పకం న్యాయముల చేతను,
 గీతముచేతను, పాఠశర్కము (కలయిత) గమ్యము.

పాఠశర్కపాఠో భృగుమయో సంపర్వకర్తాయనా -
 బంధులబుధాపాత్రం పరిభివో హరితర్క మమః ।

విద్యగ్రీవగౌతమః(మ) + + + ++ + పి బ్రాహ్మ +
 వర్మే మోక్షమమ్య (భగవద్) మునయో గీతం తదేవోక్తిః । 189 ।

ప్రతిపదార్థము : పాఠశర్కపాఠో = పాఠశర్క పాఠశాస్త్రములు; భృగుమయో =
 బృగుమహర్షి మయదుమ; సంపర్వకర్తాయనా = సంపర్వకర్తాయనులు;
 అపస్తంబబుధాపాత్రం = అపస్తంబ బుధాపాత్రులు; పరిభివో హరితర్క = హరితర్కములు;
 మమః = మమః; విద్యగ్రీవగౌతమః = విద్యగ్రీవగౌతములతో కూడ; బ్రాహ్మణాః =
 బ్రాహ్మణులు; వర్మే = అందఱు; మునయః = మునర్ములు; తదేవ ఉక్తిః =
 ఏకాంతముతో; గీతం = గీతము; మోక్షమమితి ఉతంతి = మోక్షమమని చెప్పుచున్నారు.

తాత్పర్యము : పాఠశర్క -పాఠశాస్త్రములు, భృగుమహర్షి, మయదుమ,
 సంపర్వకర్తాయనులు, అపస్తంబ - బుధాపాత్రులు, హరితర్కములు, మమః,
 విద్యగ్రీవగౌతములతో కూడ బ్రాహ్మణులు అందఱు మునర్ములు ఏకాంతముతో
 గీతము మోక్షమమని చెప్పుచున్నారు.

ఇతి సంకీర్తనామయేనాత్రిపాఞ్చదేవదత్తవే సంకీర్తనామయే
 గీతాంతరంగమ్యమమ్

అథ నవమమంతికరణమ్

తాంబూల్యైకం + + + + + + + + :

తథా సంక్షిప్తం వక్ష్యే పూర్వకాస్త్రైమహితః : 1 :

ప్రతిపదార్థము : తాంబూల్యైకం = తాళముయొక్క లక్ష్యమును; తలా = అట్లే పూర్వకాస్త్రైమహితః = పూర్వకాస్త్రములవనువరించి; సంక్షిప్తం వక్ష్యే = (తాచి) లక్ష్యమును చెప్పుదున్నామనియును.

తాత్పర్యము : తాళముయొక్క లక్ష్యమును అట్లే పూర్వకాస్త్రములవనువరించి (తాచి) లక్ష్యమును చెప్పు(నున్నామని) యును.

శ్రీరేమేశ్వరచక్రం ప్రభృతిభిర్యమాయం పూ

స్తోత్రం నిర్వహణైతాయ చయత తాచి ప్రభేదా + + :

+ + + (తాచి) తాచిభేదవిహితం తాంబూల్యైకత్యయమ్

సంగీతావసారేణ విదితం చిత్రాయమానం భువి (?) : 2 :

ప్రతిపదార్థము : శ్రీరేమేశ్వరచక్రం ప్రభృతిభిః = శ్రీరేమేశ్వరుడు; చక్రములు మొదలగువారిచే పూ పూర్వము నిర్వహణాయ = తోరణములముగొలుగు; తాంబూల్యైకం ప్రోత్రం = తాంబూల్యైకము చెప్పబడినది; తాచిభేదవిహితం = తాచిభేదముతో, తాంబూల్యైకత్యయమ్ = తాళముయొక్క, లక్ష్యత్యయము; భువి = భూలోకమునందు; చిత్రాయమానం - చిత్రమగుచుండు; సంగీతావసారేణ = సామ్యదేవునిచే, విదితం = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : శ్రీరేమేశ్వరుడు, చక్రములు మొదలగువారిచే తోరణములముగొలుగు తాంబూల్యైకము చెప్పబడినది. (తాచి) భేదముతో తాళముయొక్క, లక్ష్యత్యయము భూలోకమునందు చిత్రమగుచుండు సామ్యదేవునిచే చెప్పబడినది.

తాంబూల్యైకం సంకమయం ప్రహస్తై శాశాంత + + వ్యవహారించయ్ :

గుణాప్రమాప్యైవవపక్షమధ్యం + + + + మేవ త : 3 :

వరప్యైకం వస్త్రభవస్త్రభావనం ప్రవి వ్రవణ్ణవరణం తిరయ్ :

విష్ణునానామకమత్యమంగురీః ప్రహస్తై సాంకష్యైకత్యయమ్ : 4 :

ప్రతిపదార్థము : పరిస్థురం = అవ్యోద్యము; పన్నితపర్వణాకరం = పరిమానపర్వణ
గుంధ్రముఖమును; ప్రతిప్రతిపత్తాపతి కంఠితం = పిన్నితముఖపర్వణమందలి ముదుతల
పరచనే అంఠించుటచేసియు; కవిప్రకాశామిశమయ్యహంకారి = కవిప్రకాశ అవామిశ,
మయ్యహంకారులు; ప్రతిప్రకాశ = చాచి; పాంశుస్థితత్వసేద్యతం = అంశుస్థితుతో
తద్దేవి పట్టుకొన్నదియు.

తాత్పర్యము : అవ్యోద్యము పరిమానపర్వణగుంధ్రముఖమును పిన్నితముఖ
పట్టుమందలి ముదుతల పరచనే అంఠించుటచేసియు కవిప్రకాశ అవామిశ,
మయ్యహంకారులు, చాచి అంశుస్థితుతో తద్దేవి పట్టుకొన్నదియు.

పవ్యేన హస్తేన యతాన++++ +++++రమణీయవాచన్

లింగమాప్యవం శక్తిశివస్వరూపమాధారణ++++ శాదమిత్యమ్? = 5 :

ప్రతిపదార్థము : పవ్యేన హస్తేన = ఖడిచేతితో :
రమణీయలింగమనితమును; లింగమాప్యవం = లింగమనితమును; శక్తి శివస్వరూపం
పరిమేళిత రూపమును; అధారణ- శాదమిత్యం = అధారణమైన----

తాత్పర్యము : ఖడిచేతితో అందమైన శాదమ(కంఠము)ను లింగమనితమును
పరిమేళిత రూపమును అధారణమైన-----

మనోనా హస్తానా తాత్పర్య ద్వివిధా మోచకల్పనా :

ప్రమాణం మోచకం యత్ప్ర చతుర్వాక్ శరీరేతః = 6 :

ప్రతిపదార్థము : అన్య = దీనికి మనోనా = మనోగము; హస్తానా = హస్తాములను;
మోచ కల్పనా = మోచకల్పన; ద్వివిధా = రెండు విధములైనవి; యత్ మోచకం
ప్రమాణం = మోచక ప్రమాణము; చతుర్వాక్ ఇతి శరీరేతః = నాల్గుభాగములవి
చెప్పుటచేసి.

తాత్పర్యము : దీనికి మనోగము, హస్తాగము అవి మోచకల్పన రెండు విధములైనవి.
మోచకప్రమాణము నాల్గుభాగములవి చెప్పుటచేసి.

హస్తగమనమోచం యత్ తదర్థాత్ స్తుతముశ్చనేగ

అంగులిత్యయశింయోగాచ్చనోగః పాదపాదకః = 7 :

ప్రతిపదార్థము : యత్ హస్తగమనమోచం = శతాగమనము వచ్చు

కాలవరమితియేదికలలో: తరస్థాత్ = దాని సగభాగము వెలసె: భ్రుతం ఉచ్చైశ్చి = భ్రుతము చెప్పబడుచున్నది: అంగురీష్టయనంటిగాత్ = రెండుప్రేక్షకలయిక వెలసె: ముగ్గు = ముగ్గుము: పార్శ్వపాదా = ఒకటిన్నర పాద (కాలవరమితి కలది) మగుము
తాత్పర్యము : కాలమునము వచ్చు కాల సరిమితియేదికలలో దాని సగభాగము వెలసె భ్రుతము చెప్పబడుచున్నది రెండుప్రేక్షకలయికవలన ముగ్గుము ఒకటిన్నర పాద(కాలవరమితి కలది)మగుము.

చోదీకావహానం యత్ వీందుప్రాప్తవస్తేతి :

వీందుభ్యాం తు ఇతి ప్రోక్షం అభ్యుభ్యాం తు గురు: స్వైత: = 8 :

ప్రతిపదార్థము : చోదీకావహానం = రెండు చోదీకలకంటె తక్కువ కావము: యత్ = ఏదియో: తత్ = అది: వీందు = వీందువు: తు = తరువాత: వీందుభ్యాం = రెండువీందువులచే: అభ్యు ప్రోక్షం = అభ్యువు చెప్పబడినది: అభ్యుభ్యాం గురు: స్వైత: = రెండు అభ్యువులలో గురువు చెప్పబడినది.

తాత్పర్యము : రెండు చోదీకలకంటె తక్కువ కావము ఏదియో అది వీందువు: తరువాత రెండు వీందువులచే అభ్యువు చెప్పబడినది. రెండు అభ్యువులలో గురువు చెప్పబడినది.

వైస్త్రివిశ్చ ఘోశ్ శ్చేతి ఇతి మాత ఉదాహరణ: :

సమతావయవభ్యవస్వైతి: సమత్యావయవభాగ్యయోరయ: తా:

ప్రతిపదార్థము : వైస్త్రివి: = మూడు అభ్యువులచే: ఘోశ్చేయ: = ఘోశముగా తెలియదనది: ఇతి = ఈవిధముగా: మాత: ఉదాహరణ: = మాతము చెప్పబడినది: అయ: సమయ: = ఈకాలము: అయోరయ: అభ్యాత్ = అయోరయమగును.

తాత్పర్యము : మూడు అభ్యువులచే ఘోశముగా తెలియదనది. ఈ విధముగా మాతము చెప్పబడినది. ఈకాలము అయోరయమగును.

ప్రతమభ్యవయవసమావస్థివితో అనుభేద ఉదాహరణ: :

ప్రొక్ష యతి: పార్శ్వయయా సమాదా ప్రథే + పార్శ్వపాదామేగ: :

ఏ ప్రాచిమార్థేష యతి: సమా పార్శ్వ ప్రోక్షోవా గోమభ్యవైశ్చి = 10 :

ప్రతిపదార్థము : ప్రతిమత్వ విలంబితమౌను = ప్రతిమము, మధ్య(మ)ము, విలంబితము అని; అయితేను ప్రధిరః ఉదాహరణ = అయి భేదము మూడువిధములని చెప్పబడినది; అయితో సమానా = అయితో సమానముగ; యతిః పాశ్చాత్ = యతియగును; త్రితే = మూడువిధములైన అయియందు; పశ్చాత్ = తరువాత; అనంత్యమేన = మించకుండ; యతిః ప్రోక్త = యతిచెప్పబడినది; ద్విత్రాదిమాగ్నీమ = ద్విత్రాదిమాగ్నములందు యతి = యతి; సమా = సమము; ప్రోతోమా = ప్రోతోమాము; గోకులపుష్పిణా ఇతి = గోకులపుష్పిణయని; తిర్భుతే = తిర్భుమగుచున్నది.

తాత్పర్యము : ప్రతిమము, మధ్య(మ)ము, విలంబితము అని అయితేనము మూడు విధములని చెప్పబడినది. అయితో సమానముగ యతియగును, మూడు విధములైన అయియందు తరువాత మించకుండ యతిచెప్పబడినది. ద్విత్రాది మాగ్నములందు యతిసమము ప్రోతోమాము గోకులపుష్పిణయని తిర్భుమగుచున్నది.

ప్రస్తావనంబునా యుక్తం (వస్త్ర)మర్హిష్టమేవ ౪ : 11 :

వికర్త్యాదిభూషితమర్థయోగం ప్రవక్ష్యహే ।

తలగడపిండం ప్రాక్షరపిండం తిత్వా యథాక్షరం భవయేత్ ।

తత్ప్రమహరిత పురతః యావత్సమం వీంశతాపేతి 12 :

ప్రతిపదార్థము : ప్రస్తావనంబునా = ప్రస్తావనంబుతో; యుక్తం = కూడినది; వస్త్రం ఉర్ధ్వం = వస్త్రముగా ఉర్ధ్వము; వికర్త్యాదిభూషితం = ఒకటి రెండు మొదలుగల అభయపులతో కూడినది; మధ్యయోగప్రవక్ష్యహే = మధ్యయోగముగా (మధ్యవిష్టయన్వాయము; దలగడ పిండం = ప్రతిమము, అభయపు, గురువు, ప్లవము పిండం; ప్రాక్షర పిండం = ప్రాకీతగణ ఎగణ (పిండం); యథాక్షరం తిత్వా = యథాక్షరముగా చేరించి; భవయేత్ = భవించవలెను; యావత్ అధునించుతాం ఏతి = అభయపు వీంశత్యమునొందువరకు; పురతః = ఎదురు; తత్ప్రమం = తత్ప్రమమును; అతేన = భాయము.

తాత్పర్యము : ప్రస్తావనంబుతో కూడినది. వస్త్రముగా ఉర్ధ్వము, ఒకటి రెండు మొదలుగల అభయపులతో కూడినది. మధ్యయోగముగా (మధ్యవిష్టయన్వాయము, ప్రతిమము, అభయపు, గురువు, ప్లవము పిండం, ప్రాకీ తగణ, ఎగణ (పిండం) యథాక్షరముగా చేరించి భవించవలెను. అభయపు వీంశత్యము నొందువరకు ఎదురు తత్ప్రమమును భాయము.

పీఠూని మృతిలోచన త్రిపురజిహ్విత్వాంబరం విజృంభగ్ ।
 గ్రంథోపేతదశాంబూరిః పూతా త్రిత్రాంబరమంగద్యమమ్ ।
 వివ్రేకాంతరివైతరానపహతం రాశిం విదధ్యాత్ సురీః ।
 సంకీర్తానయేవవిర్వికల్పమలోత్పంశ్యాభ్యమన్త్రీప్రితః ॥ 13 ॥

॥ ద్రుతపంచాశ్వా ॥

త్రితపతాపము : పీఠూనిమృతిలోచనత్రిపురజిహ్వాత్ = అమృతకాంతివంటి కండ్లుకల ఈశ్వరుడు (మూడుపంచాశ్వుః) దివ్యాంబరం = దివ్యవైభవ ఆరావయ్య(వృక్షము) (ఒకటిపంచాశ్వుః) దివ్యద్వీపే = అత్యద్వీపి (రెండుపంచాశ్వుః) గ్రంథోపేతదశాంకిం = గ్రంథపహితదశపంచాశ్వుః పూతా = ముందు; అశీత = శ్రావ్యము; తత్ర = అందు; అంతిమంగద్యయం = చివరి అంగద్యయము; వివ్రేకాంతరివైతరానపహతం = ఒక్కొక్కటి అంతరముగా కలరాశితో బాదిన రాశిం = రాశివి; సురీః = పెంచీతుడు; విదధ్యాత్ = చేయవలెను; (1-3-5-7-9-11)(2-4-6-8); అన్త్రీప్రితః = హతోక్తవమంబరి; సంకీర్తానయేవ విర్వికల్ప ద్రుతోత్పంశ్యాభ్యం = హర్షదేవునినే నిర్వంఘులనైన ద్రుతగణన కొలువ చేయవలెను; విదధ్యాత్ = చేయవలెను.

తాత్పర్యము : అమృతకాంతివంటి కండ్లుకల ఈశ్వరుడు (మూడుపంచాశ్వుః), దివ్యఅరావయ్య (వృక్షము) (ఒకటిపంచాశ్వుః) అత్యద్వీపి (రెండుపంచాశ్వుః) గ్రంథపహిత దశపంచాశ్వుః ముందుశ్రావ్యము. అందు చివరి అంగద్యయము ఒక్కొక్కటి అంతరముగా కలరాశితో బాదిన రాశివి పెంచీతుడు చేయవలెను, (1-3-5-7-9-11) (2-4-6-8) హతోక్తవమంబరి హర్షదేవునినే నిర్వంఘులనైన ద్రుతగణన కొలువ చేయవలెను.

హరుణవసువాభోరానపంచాశ్వా రిభేత్ తత్-

త్రయమితియథస్తాత్ తద్వరావృతంబుమ్ ।

ఉపరితపవివిధీమంగమోలాం క్రమేణ

త్యజ అభుగగవాహం యావచ్చి ప్రయోగః ॥ 14 ॥

త్రితపతాపము : హరుణవసువాభోరానపంచాశ్వాం = విష్ణు అందోహంబులు (1+7) (2-7); రిభేత్ = శ్రావ్యపరిమ; తత్ త్రయమితిం అవస్తాత్ = దానిశ్రిండుగా మూడుడు కలచివరి యగును; (2-7-3); తద్వరావృతంబు సంపూర్ణ ఉపరితపవివిధీం =

అట్లే దగ్గరలోనున్నదై ఉన్నట్లే అంశమాలాం = సంఖ్యమాలము; క్రమేణ = క్రమముగా; అధిమగతాత్వం = అధిమవును తెప్పించుటకొకట; యావత్ ప్రయోగః అస్త్ర = ప్రయోగమునకు వెళుట; త్విత్ = విడుపుము.

తాత్పర్యము : ఎప్పుడంటోరినంఖ్యము (1+7)(2+7) వాక్యమునందు తాని క్రిందుగా మూడును కలసివది యగును. (2+7+3) అట్లే దగ్గరలోనున్న పైని ఉన్నట్లే సంఖ్యమాలము క్రమముగా అధిమవును తెప్పించుటకొకట ప్రయోగమునకువదియు విడుపుము.

• అధిమసంఖ్యా •

సంఖ్యరాశావతరణ తథా వస్థితాం ప్రమాణమ్

శేషం తస్మిన్మితం సచ్చశే తేజ్యహీనే చ త్యత ।

వర్ణకార్యః పునరవతరణం చేత్సవర్ణః పరేణ

ప్రాగంశేన ద్ద్యమమున పునర్వర్తమేతత్ పునః తా • 15 •

ప్రతీతవాక్యము : సంఖ్యరాశి - సంఖ్యరాశియందు; తథా = అట్లే వస్థితాం ప్రమాణం అవచార = వస్థితాం ప్రమాణమును అవచారించుము (తీసివేయుము); శేషం = మిగిలినది; తస్మిన్ సచ్చశే తేజ్య హీనే = సచ్చశైన అతేజ్యహీనయందు; త్యత = అక్కడ; పునరవతరణం = తది ప్రక్కనున్న తానితో కలసి వర్ణ కార్య చేత్ = వర్ణముచేయుచున్నది యిందు వర్ణ = వర్ణము; పరేణ ప్రాగంశేన = రెండవ అంశకు ముందటి సంఖ్యలో, ద్ద్యమ మిది ఏతత్ దీర్ఘం పునః తాత = రెండును దీర్ఘపునఃములు గాని కాకపోవును.

తాత్పర్యము : సంఖ్యరాశియందు అట్లే వస్థితాం ప్రమాణమును అవచారించుము (తీసివేయుము) మిగిలినది సచ్చశైన అతేజ్యహీనయందు అక్కడ తచెదాక్కనున్న తానితో కలసి వర్ణము చేయుచున్నది యిందు వర్ణము రెండవ అంశకు ముందటి సంఖ్యలో రెండును దీర్ఘపునఃములు గాని కాకపోవును.

• వర్ణమ్ •

అగహితామచస్త్రిన్ యత్ తదంశణం తోచ్యమేవ చ ।

సంఖ్యరణం య తదుద్భవం సర్వవై శేషదర్శనాత్ • 16 •

ప్రతిపదార్థము : లగనానాం అదర్శిత్ = లయ-గురు-స్థితముల ప్రాయగా యత్ అంశం = ఏ అంశం; తత్ = అది; లోప్యమేవ = లోపించబడినదియే; కేవలస్వభావో = కేవలము కనుమరుగైనది; తత్ = అది; పరివ్యాతం ఉద్గిష్టం = తక్కినవిదానాదిగా ఉద్దేశించబడినది.

తాత్పర్యము : లయ-గురు-స్థితముల ప్రాయగా ఏ అంశమో అది లోపించబడినదియే. కేవలము కనుమరుగైనది అది తక్కినవి దానాదిగా ఉద్దేశించబడినది.

• ఉద్గిష్టమ్ •

లింగులప్రవర్తనాత్ పరం లిం తథా ద్వియంతం క్షమాత్ ద్వావిదా
యత్తత్ తద్వయమేవోద్భవద్వారం ద్వాద్యం మిలిత్యాధునా :
అపద్భవ్యమసేవాత్ ప్రుతలఘప్రాంతం తదాప్రకృతమ్
పక్షికాంతాత్యంతః పరిమితం దీర్ఘం ప్లవం ధీమతా = 17 :

ప్రతిపదార్థము : లింగులప్రవర్తనాత్ పరం = లింగులప్రవర్తనము తరువాత; క్షమాత్ = క్షమముగా; ద్వావిదా = (2) లింగు మొదలుకొని ద్వియంతం = ద్వి అంతమునాటికి; లిం = ప్రాయము; తద్వయం ఏకోద్భవద్వారం = అద్వయము ఒకసారి కూడా; అపద్భవం = లోపించబడును; అధునాద్వంద్వం మిలిత్యా = ఇప్పుడు ద్వింద్వము కలసి; అనుష్ఠ ద్వియమేలవాత్ = సమీపద్వియమేలనమునలసి; ప్రుతలఘప్రాంతం = ప్రుత లఘుప్రాంతమును; తదాప్రకృతమ్ = తానిపై క్షమముగా; పక్షికాంతః = ఒక్కొక్కటి అంతరముగా; అంతః = తక్కుగా; ధీమతా = కొంచునదే దీర్ఘం ప్లవంతం = దీర్ఘమును ప్లవమును; పరిమితం = పాద్యులదిగా చేయబడినది.

తాత్పర్యము : లింగులప్రవర్తనము తరువాత క్షమముగా (2) లింగు మొదలుకొని ద్వి అంతము వరకు ప్రాయము. ఆ ద్వియము ఒకసారి కూడ లోపించి అదును. ఇప్పుడు ద్వింద్వము కలసి సమీపద్వియమేలనమునలసి ప్రుత లఘు ప్రాంతమును తానిపై క్షమముగా ఒక్కొక్కటి అంతరముగా తక్కుగా కొంచునదే దీర్ఘమును ప్లవమును పాద్యులదిగా చేయబడినది.

• ప్రుతస్త్రిక ద్వావిదలఘప్రయో :

పరం ద్వివంశప్రయోత్ మిలిత్యా అఘప్రపంచ్యాద్వివంశాదియత్తమ్ :
అథో విభావప్రకృతిప్రకలఘప్రది (పం)త్యాపరిమాణహేతో : = 18 :

• **Extensive description** •

ప్రతిపదార్థము : పదం = ఒకటి; ద్వి = రెండు; పంచ = ఐదు; క్షయించి = (4వ)
క్షయముగా; పాఠిత్వా = పఠించి; అధ్యక్షపంచత్వా ద్వితియోపనియక్తం = అట్లు పంచత్వాదే
రెండు రెట్లు చేయబడిన వానితో కూడినదీయు; అధి = క్షేమముగా; విభావస్థగతి =
విభావనమైన గతివి; శ్రీ = మూడు; అశ = చిహ్న, (10); అధ్యక్ష పంచత్వా = అధ్యక్ష
మొదలగు పంచ(4) పరిమోళ = రెట్లు; హేలో = కారణముగా (అనెను).

[illegible]

ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದವರೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭವೇ.

ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ: 19

■ **DECEASED** ■

ప్రతిపదార్థము : తాపవిస్తోత్రం అధిష్ట = తాపవిస్తోత్రముద్రాపి (101): దీపాత్ = మెరిసి తచ్చింతోత్రం = అతాపవిస్తోత్రము: ద్విగుణాదీనాత్ = రెండు రెట్లు లేకుండాదు: త్పాత = అందు: అంగుశ్చ = ప్రేక్ష్య: ఏకాదశం = ఒకదానియ్యది (ప్రమాత్ = శ్రమమునా: అర్చ్యే = మార్గమందు: స్వా = అగునుప్రసి.

తాత్పర్యము : తాళిబొమ్మపాట (191) మరియు అతాళిబొమ్మ రెండు తెల్లు
వేయవలెను. అందు ప్రేరణ ఒకటితప్పవ. క్రమముగా మార్చవలదు అనిపిస్తుంది.

ಪ್ರಾಚೀನಗುರುಕುಲ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೧೨

தமிழக அரசு திருவாரூர் மாவட்டம் 2011 : 20

ప్రతివార్షికము : వ్యావసాయదారులు = 12 అవసరములలో: విశిష్ట = విశిష్టము
 తప్పనిది = అవిశిష్టమైయుండును: వార్షిక ఇరిగేషన్ = వార్షికమైనదిగానుండును
 తప్పనిది = అది వార్షిక కాదు: దండు = ఆ దండుము: తత్వీకరణ = ఆ
 దండుములు 2000 అందు: ప్రోగ్రెస్ = ప్రోగ్రెసునందు: అర్థమైనది: విలు =
 2.5 అర్థమైనది (7)

తాత్పర్యము : 12 అంగులములచే ఏకస్థియు, ఆఏకస్థిత్వముచే నాస్త్రధవనముగను, అపినాల్ని అందున దండము, దండములు 2000 అందున క్రోములచేగాని ౭౯ అర్థయోగవేము (7)

నానారాజవభాంతరాల (పరిగెను)కస్తుత్వశుభిత్వాన ప

పుక్త్రో దేవభావభేదవిష్ణుః సాహిత్యవిద్యాదుః :

సంగీతాకరవామధేయవిలుభక్తీసాన్వదేహ్ + +

విశం పర్యవశక్తియం పృథవయన్ తాలవ్య ప్లూత్యయమ్ = 21 :

ప్రతిపదార్థము : నానారాజవభాంతరాలదేవవిష్ణుత్వశుభిత్వానపపుక్త్రోః = అదేక రాజవభాంత్రో దేవకణదముచే న్నిత్యావృత్తైవ ప్రతిత్వానముచే (సంపాదించుచు) సంపర్కోకము కలవాడును, దేవభావ భేదవిష్ణుః = దేవభావభేదములందు విష్ణులును; సాహిత్యవిద్యాదుః = సాహిత్యవ్యవహరితారము; సంగీతాకరవామధేయకీర్తిసాన్వదేహ్ = సంగీతాకరము అనే పేరుగల కీర్తిసాన్వదేహుడు; విశం = విశిష్టము; పర్యవశక్తియం = నమస్త్ర లోకమునకు ఇష్టమైనట్టి తాలవ్య ప్లూత్యయం = తాలముయొక్క పట్టిపైత్యమును; పృథవయన్ = రచించెను.

తాత్పర్యము : అదేక రాజ సభలలో దేవకణదముచే న్నిత్యావృత్తైవ ప్రతిత్వానముచే (సంపాదించుచు) సంపర్కోకము కలవాడును, దేవభావభేదములందు విష్ణులును, సాహిత్య విద్యాదు అధికారియు సంగీతాకరము అనే పేరుగల కీర్తిసాన్వదేహుడు విశిష్టమైన నమస్త్ర లోకమునకు ఇష్టమైనట్టి తాలముయొక్క, పట్టి పైత్యమును రచించెను.

ఇతి శ్రీమదభయవభరతాచార్య వరవిమలహర్షణాచార్యవిద్యామైత్రశుభిత్వానవభక్తిపత్తి

సంగీతాకరవామధేయసాన్వదేహవచితే సంగీతసమయసాధే

తాలప్లూత్యయంక్షణం వామ పరమపరివరణమ్ :

1. వివిధ పద్ధతులు, కృతులు
2. శ్రీకృష్ణ పాఠశాల
3. పశ్చాత్తాప శాసనములను పండ్లారావి పంజాబులు మొదలైన వ్యక్తి వాదనలను, పరిశీలన చేయవలసి ఉంటుంది.